

Officij misse sacris canonis expositio: et signorum que in
ibi quotidie sunt mystice representationis declaratio. cum pi-
enorum contingere potentibus oblatione. in alma vniuersi-
tate libezensi edita: incipit feliciter.

• Euerendi patres et domini. Cogitari michi cre-
ditur ac diligenter indagare diebus multis et no-
ctibus in armario mentis mee reuoluiti: quod
laboris. quod ve utilitatis pro felici incremento
nouelle plantationis illustrata principum domini
marchionum missenensis videlicet almae nostre
vniuersitatis libezensis facere possem et ex-
bibere cum effectu. Inter cetera offerebat oculus mei cordis
sacri canonis expositionem et signorum que in sacratissime mis-
se officio per vniuersum mundum dictum sunt mysticam representa-
tionem intelligendam omnibus christifidelibus fore necessarium: et
ad salutem animarum: necnon spiritualis consolationem maxime va-
lituram: et signanter clericis non solum religiosis: verum etiam se-
cularibus de facto in sacris constitutis: diuina iuxta sui or-
dinis exigentiam tractantibus aut etiam in futurum tractare volen-
tibus. Omnino enim expedit ut quilibet talis intelligat ea quae
ad officium suum spectare videntur: ne eis et cuilibet
eorum contingat sicut similes: que consimiles actus prode
ab hominibus fieri videt exercet et operatur: quibus vero si-
gnificentur minime apprehendit. Quapropter ob mei inge-
nii exercitationem et proximorum utilitatem: ad officium misse et
verborum sacri canonis expositionem necnon signorum motuum actu-
um et gestuum eiusdem mysticam declarationem: prout deo dederit
conuertam. Non nouas expositiones aut rationes eorum quae in
officio persurgunt de capite proprio assignando. sed cum pauca
Ruth post messores. id est sanctos doctores et alios hanc
materiam tractantes spicas. id est expositiones et qualescunque
rationes in agro sacre scripture et praesertim sacri canonis
misse colligendo. Ad huius autem laboris aggressum hortatur
desiderium proficiendi: sed dehortatur infirmitas deficiendi.
Tereor enim ne opus ultra vires aggrediar. Quia propter
ignorantiam meam non eras caecitatem qua cogor dici stolidissi-
mus virorum et sapientia hominum non est mecum. non didici sapientiam
et scientiam factorum non noni per. xiiij. Quia propter materiam

*Leccion al Conu^{to}
de S^{to} Dⁿⁱ del Puente
de S^{to} Dⁿⁱ de la Concepcion*

44-12

pposte nimia difficultate. Nam quilibet verbum quod in sacro
canone exprimitur. et quodlibet signum et opus orationis et cantus et
quodlibet gestus ex divina revelatione: vel ex apostolica institutione sa-
ctis praeceptis sic fieri et sub tali forma credit esse revelatum ad a-
lium mysteria et mystica representanda. Has autem mystificationes quis
enarrabit. puto namque alter est. Joban. iij. c. Quis enim cognovit
sensum domini. quonia incomprehensibilia sunt iudicia eius: et in-
vestigabiles viae eius. ad ro. xij. Cogitationes mortalium timide
et incerte prudentie nostrae. Difficilia enim estimamus quae sunt in ter-
ra: et quae in prospectu nostro sunt inveniuntur cum labore. Quis igitur
investigabit sensum tuum. Quis sciet iter tuum nisi tu dederis
sapientiam: et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Tu etiam
propter virtutis mee intellectus inabilitatem. Non enim habeo in-
tellectum tante capacitatis et ydoneitatis: ut per ipsum et in ipso han-
tere valeam aquam vivam: aquam scilicet sapientie salutaris: a me in vestra
corda irrigue emanantem. Quare merito dicere possum illud su-
per sane: danielis. xij. Angustie michi sunt undique. et quod eligam ig-
noros. Confusus tu de adiutorio illi qui ait. ois qui petit accipit
et qui quaerit invenit. et pulsati aperietur. luce. xj. consolatorum ex ver-
bis sanctorum accipies: non retrospectando: manum missam ad atrium
retraham: sed constanter bene propositum et bene deliberatum fideliter ex-
equar. et eius adiutorio perficiam. dicit namque beatus Iacobus in canoni-
ca sua causa. Si quis vestrum indiget sapientia postulet eam a deo: qui
affluens dat oibus et nulli inopavit. Et ad idem inquit propheta di-
xit. Dilata os tuum et implebo illud. ps. lxxvj. Et alibi dicit. Acce-
dere ad eum et illuminamini. ps. xxxj. Quorum sanctorum dictis sic mu-
nitur et aiat: accedo constanter ad fontem sapientie lucis verae il-
luminante oem hominem venientem in hunc mundum. Joba. j. petes con-
fidenter cum salomone dicendo illud sap. ix. De patrum nostrorum et
domine misericordie que fecisti oia verbo tuo. da michi sedem tua-
rum assuetudine sapientiam. et noli me reprobare a pueris tuis:
quia seruus tuus ego sum et filius ancille tue: homo infirmus et
exigui corporis. Ad intellectum iudicij et legum: mitte michi illam
de celis et de sede magnitudinis tue ut mecum sit et mecum
laboret: ut sciam quid acceptum sit coram te. Scit enim omnia
et intelligit. ut educat me in operibus meis sobrie. et custo-
diat me in sua potentia: ut accepta illi sint opera mea. Edu-
cat inquit me in actibus docendo et legendo per semitas equitatis et ve-

titatis. principio bono et salubri inchoando medio salubriori
continuando ad finem optimum pertrahendo et custodiat me in sua po-
tentia ne a via rationis exorbitans: zizanie. scilicet errore proprie ig-
norantie vel quis idcirco enormiter subinferam edocedo. ut
sic opera mea forti sapientie eius adiutorio totaliter confisus: opus vi-
tra vires aggredior et vobis dominis meis sint grata et accepta
quod vobis prestare dignetur vera sapientia. una cum patre et sancto
paraclyto deus in secula seculorum benedictus. Amen.

Ad honorem benedictae et individue trinitatis. patris vi-
delicet et filij et spiritus sancti: sanctorum patronorum huius diocesis
merschurgen. scilicet sancti iohannis baptiste et sancti lauren-
tij. necnon per felicem incrementum alme universitatis libere: ag-
gressurus laborem gradum: sed domino annuente utile ac fructuosum
sepe sacratissime missae declarationes. Pro meliori dicendorum in-
telligentia ipsam in duos dividam libros priores. Quorum primus
erit de quibusdam precedentibus et disponetibus ad divini corporis
cristi tractationem et superius et de ipso sacramento corporis cristiani
in se et in generaliter. Secundus liber erit de perficiendis hoc sacra-
mentum dignissimum et de periculis circa hoc contingentibus. Hec enim
duo unicuique accedenti ad tantum mysterium celebrandum sunt neces-
saria. Primo ut sciat seipsum disponere apte. Secundo ut sci-
at seipsum perficere devotius: et periculis si contingant obviare
cautius propter primum reddit hoc sacramentum valde gloriosum et lau-
dabile propter secundum multum venerandum ineffabile et timorosum
et quod cum magna diligentia et sollicitudine est tractandum. Primus li-
ber quique continet tractatum quorum primus erit de studio sa-
cre scripture. Secundus de sacramento eucharistie. Tertius de
mystro hoc sacramentum in officio missae usu quotidiano tracta-
re: et de quibusdam ad eum pertinentibus. Quartus quare missa sit istitu-
ta. unde dicat et quod distinguat enarrabit. Quintus de vestimento
tunc decem multipliciter: et instrumentorum concurrentium multi-
formitate et necessitate tractabit. Tractatus primus sex bre-
via capitula continet quorum primum ponit causas propter quas sa-
cra scriptura feruenter sit studenda. Scilicet causa ostendit quot et qui
se debeat habere lector sacre scripture. Tertium insinuat fi-
nem propter quem ipsa sit studenda. Quartum manifestabit quot
modis contingat peccare in studendo istam vel alias scientias.
Quintum tractabit modum studendi sacra scripturam. Sextum et

Utrum declarabit quot modis sacra scriptura exponatur

Capitulum .i. in quo ponuntur cause quare
sacra scriptura feruenter sit studenda.

Quantum ad primum capitulum dico quod sacra scriptura
quantum ad presens occurrit nouem de causis feruenter
est studenda. Primo propter sui originis et autoris
altitudinem. Ipsa namque est sapientia vera que de se gloriatur eccle.
xxij. Ego sapientia ex ore altissimi patris primogenita ante
omnem creaturam. Nam diuina pagina non humanis rationibus est ad
inuenta quemadmodum alie scie: sed diuinitus est inspirata. Et
namque autor non homo nec creatura: sed deus est et creator: que
eius excellens est autoritas: Maior. n. est eius autoritas: quam omnis
humani ingenij perspicacitas: ut inquit beatus augustinus. Secundo propter eius
copiositatem. Nulla namque scriptura ea copiosior inuenitur: nam
secundum beatus augustinus in epistola ad volusionum. In ea quodammodo omnis
scriptura continetur. Hec inquit est physica: eo quod omnium naturarum
cause sunt in deo. Hec ethica: in quantum per vitam bonam et bonam
sententiam ea que diligenda sunt diligunt. Sunt namque deus et proximi diligendi.
Hec logica: que lumine veritatis: hec augustinus. Ipse quippe deus qui
obiectum est sacre theologie verus doctor mentem illuminat: veri
tatem ostendit. Et idcirco apostolus .ij. ad thymotheum .iij. appellat eum
omnes scripturas dei diuinitus inspirata. Ter
tio propter eius necessitatem. vnde beatus Iheronimus super ysaiam dicit. Igno
rantia scripturarum est ignorancia christi. Et metrista. Si christum bene
scis: satis est: si cetera nescis. Hoc est nescire: sine christo plura
scire. Quarto propter eius utilitatem. Ipsa. n. valet nobis ad anime
refectionem. vnde dicit saluator Math. iij. Non in solo pane vi
uit homo. sed in omni verbo que procedit de ore dei. Sicut. n. panis ma
terialis reficit corpus: sic lectio sacre scripture reficit mentem
Ipsa etiam erigit hominem a strepitu terrenorum et eterne beatitudinis
dulcedinem facit degustare dicente beatus Iheronimus. in prologo biblie.
Ama sciam scripturarum: et vicia carnis non amabis. Etiam ea
ignozata: nemo vere sciens et litteratus nuncupatur. vnde Iheronimus.
Nescit litteras que sacras scripturas ignorat. Et secundum ve
nerabilem hugonem in dydascolico li. v. ca. v. Ad hoc geminum est
diuine lectionis fructus. Nam mentes illuminat: moribus ornat

Docet namque quod debeat et quid expediat imitari. Quinto pro
pter eius illustrationem. de qua beatus gregorius .ij. moyses. loquitur in
hec verba. sacra scriptura quasi quoddam speculum nostris mentibus
opponitur. ut nostra eterna facies videatur. In ipsa namque nostra
feda. nostrasque pulchra conspiciunt. Sexto ipsa scriptura sacra
diligenter est studenda propter varietatem eorum que in ipsa scripta sunt
Ipsa namque figurat ezechiel .ij. vbi dicit. Et ecce manus domini ad me
missa est. in qua erat inuolutus liber. et expandit illum coram me. qui
erat scriptus inter quatuor foris et scripta erant in eo. lameta: carmi
na: et ve: quod beatus gregorius exponens sic dicit. Pensandum est no
bis quomodo in hoc sacro volumine sunt scripta. lameta: carmina
et ve. Lameta quidem que in eo est penitentia peccatorum. Carmen
vero que ibi pronuntiant premia iustorum. Ve autem que ibi est ex
pressa damnatio reproborum. Et ergo peccata per penitentiam dele
as lege que in hoc volumine scripta sunt. scilicet illud iobelis .ij. Co
uertimini ad me in ieiunio et fletu. scindite corda. vestra et non
vestimenta vestra. Et rursum. Beati qui lugent. Math. v. Iteque peni
tentiam agite. appropinquant. n. regnum celorum. Et autem de promul
sione gaudij hilarescas. cognosce que in hoc volumine scripta
sunt carmina laudis eterne. videlicet. Beati qui habitant in domo
tua domine: in secula seculorum laudabunt te. Sed si adhuc parti
culo in heres. si adhuc terrenis voluptatibus delectaris. cog
nosce in hoc volumine de scriptum. et ab animo per timorem expel
le quod diligis. Ibi quippe sub vnus damnati specie multitudo
exprimit reproborum cum voce veritatis dicat. ligatis manus
et pedibus. picite eis frenos exteriores. Math. xxij. In
hoc itaque volumine omnia scripta que erudiunt penitere volentem con
tinent. Peccasti igitur et iam penitet te illicita perpetraste et vis
agere penitentiam. docearis tibi et inuenies lameta. Si vero spe
celestium gaudiorum mentem releuari desideras. tibi ad consolationem
internam inuenias carmen. Etiam si mala perpetraste: et hec perpe
traste non penitet. sed cetuique et os erigis. ad nullas peniten
tie lamentationes inclinate animus velis. auditur es ve. ut que
nec tremor humiliat: nec spes ad eterna premia exaltat: dampna
tionis sue nunc penam prospiciat: et sine excusatione in eternum
supplicium cadat. Quid ergo fratres agendum est nobis modo nisi
si vigilandum est ad huiusmodi verba voluminis. et mala que nos egisse
nouimus fletibus penitentiam. ut per lameta penitentie preciam

ad carnē vite. hec Grego. Septimo ppter ei⁹ internā & delectabilem renouationē. de qua beat⁹ Ihero. in prologo ad paulinā sic scribit. **D**io te frater carissime inter scripturarū verba ista meditari. nichil aliud noscere. nichilq; aliud q̄rere. **N**ōne tibi videtur hic in terris regni celestis habitaculū. q̄si diceret vtiq;. **S**ū eccle. xliij. Pulchritudinē candoris eius mirabatur ois ocul⁹. **O**ctauo propter cōsideratoz simplicitudinē. de quā Aug. in li. confes. dicit. **H**ec sciētia venerabilior ē & dignior oib⁹. q̄a intellectu pfundiori seruato verbis aptissimis et vūili modo loquēdi cūctis se prebet & manifestat. **N**az hec scia vtiq; verbis altis & sublimib⁹ ppter subtiles. grossis & exēplari⁹ propter rudes: vt q̄libet tam magn⁹ q̄ puus in hac scia nutriat & pascat. **N**ono ppter ei⁹ excellentē dignitatē. **S**ū de ea dicit prouer. iij. **B**eat⁹ vir q̄ inuenit sapiētiam: & cui affluit prudentia. melior enī est acq̄sitiō ei⁹ negociatione auri & argēti puri & purissimi. preciosior est enī cūctis opib⁹. & oīa q̄ desiderant huic cōparari nō possūt. **L**ongitudo dicit in dextra ei⁹. & in sinistra illi⁹ diuitie & gloria. **S**ic ei⁹ vic pulchre. & semite ei⁹ omēs pacifice: & q̄ tenuerit eā beat⁹. **E**x quo patet ei⁹ excellēs dignitas. ex eo q̄a est habit⁹ sapiētialis q̄ propter se eligibilis est. & ē honorabilissim⁹ habit⁹ & oim nobilissim⁹ quo nulla scia dignior est. vt patet primo methaphisice.

Capitulu .ij. in quo oñdit quot & q̄ in se habere debeat lector sacre scripture.

Lector sacre pagine septē in se debz habere. **P**rimo debz esse solido fūdamēto fūdat⁹. **E**t illud fūdamētuz cōsistit in duob⁹. **P**rimū vt breuez & lucidā noticiā de his q̄ credere oportet habeat. ne diuersoz voluminū dedit⁹ studio errore incidat in ignorātiāz. **S**ecundū vt aliq̄liter artib⁹ liberalib⁹ sit indut⁹. de qb⁹ venerabilis hugo in didascalico loq̄tur in hec verba. **Q**ua propt̄ videt michi primū operā dandā artib⁹ vbi fūdamēta sūt omniū sic ma simplex veritas aperitur. q̄ totius phie instrumenta sūt. & in eis omnis doctrine ē fūdamētū. que pre ceteris omib⁹ sūt habēde. sine qb⁹ null⁹ solet aut potest phisicaz

disciplinā explicare & diffinire. **S**ecūdo lector debz esse i veritate educat⁹. q̄ bene innuit cōmendator sup secūdo methaphisice sic dicit. **C**ōsuetudo audiēdi fabulas & falsa impedimentuz est in cognitione veritatis. idcirco ex quo p̄fidi iudei a cunabilis nutriūtur in errore & falsitate ad blasphemiam sacramētoz dei & cristiane religionis & impossibile aut ad minus difficile ē eos agnoscere lumen veritatis. **T**ertio debet esse humilis. q̄a secūdu hugo. in didascalicon principiū omnis discipline humilitas. & propt̄ hoc sciētia assimulatur aque q̄ a locis mōtosis ad partes tēdis decliniores. **S**ū beat⁹ greg⁹. in plo. moz. dicit. **N**ullus superb⁹ eā attingere pōt. q̄a ipsa sacra scriptura est flūius altus & planus in quo agnus ambulat & elephas natat. **M**irabilis ē iste flūius q̄ est ita planus q̄ ibi agnus. i. simplex & illiteratus potest siccis pedibus trāsire. & elephas. i. magnus et supbus natat: immo multotiens submergit⁹ put de sensu suo pprio nimīū cōfidit. **E**t ideo secūdu cōsiliū apostoli. nō est plus sapiendū q̄ oportet. **Q**uarto debet esse expedit⁹ a curis carnis & seculi. **S**ū **M**at. iij. dicit q̄ sollicitudo seculi istius & fallacie diuitiaz suffocāt verbū dei sic q̄ sine fructu efficit. **Q**uinto debet esse deuot⁹ nō solū lectione sed etiā oratiōe intellectu scripture sacre indrat. **S**ū sap. vij. dicit. **O**prani & dat⁹ est michi sensus. inuocani & venit in me spūs sapientie. **C**ui alludit dictū hugonis li. j. de anima sic di. **A**d sacre scripture cognitionē opus est poti⁹ intima cōpunctione q̄ pfada inuestigatione. suspirijs q̄ argumentis. crebris gemitibus q̄ copiosis argumētatiōibus. lacrimis q̄ sensibus. oratione q̄ lectione. gratia q̄ lacrimaruz sciētia litterarū. celestiu potius cōtemplatione q̄ terrestriu occupatione. hec ille. **H**ac conditionez excellēt in se habuit sanctus thomas de aq̄no. q̄ quotienscunq; aliq̄s difficilis text⁹ canonis bible sibi occurtebat: quē ex ingenio humano intelligere non potuit totiens ad orationez deuorā se cōuertit. & plenariā inforationez seu intellectuz impetravit prout in ipsius legenda apparet copiose. **S**exto debet esse studiosus. **P**rimo in audiendo & legendo. vñ apoc. j. **B**eat⁹ qui audit & legit verba prophetie h⁹. **S**ecūdo meditādo de quo prophe. ait. **B**eat⁹ vir q̄ in lege ei⁹ meditabit die ac

nocte. ps. j. Tercio meorie comendado. eccle. iij. Qui tenuerint eam vitam hereditabunt. et eos qui eam diligunt diligit deus. Quarto ope adimplendo Jac. j. Fratres estote factores verbi dei et non auditores tantum fallentes vosmetipsos. Si quis vestrum auditor est et non factor assimilabit viro considerati. vultum natiuitatis sue in speculo. Considerat enim se et abiit et oblitus est qualis fuit. quia teste apostolo ad ro. ij. non auditores legis sed factores iustificabuntur. Cui alludit dictum bea. Jero. super psal. j. sic dicetis. Meditatio legis diuine non solum in legis scripturis: sed etiam in his que scripta sunt faciendis consistit. Et alibi. Ille plus ediscit qui plus facit. Ceterum si quid tu edicisti ego facio. magis mea opera scripturas tenet: quam tuus sermo qui vana sonat. hec ille. Septimo debet esse vigorosus ne propter amaritudinem laboris in addiscendo et difficultatibus in intelligendo et in opere adimplendo eam postponat et contempnat. quia ipsa sacra scriptura per sensum obscuritatez: et intelligentie difficultatez assimilatur libro inuoluto ezechie. ij. Tanta enim ut inquit bea. Aug. in epistola ad volusionem. est christi anorum profunditas litterarum: ut si in eis proficeretis quotidie si eas solum a iuuentute mea usque ad decrepitam senectutem summo studio meliori ingenio conarer addiscere hoc tamen michi contingit quod eadem scriptura in quodam loco ait. cum consumauerit homo tunc incipiat. Hec autem sacra scriptura: licet in intelligendo in addiscendo et in implendo appareat difficilis. tamen ad acta predicta seu diuulgata super mel est dulcis. teste propheta cum dicit. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua etc. Ipsa enim sacra scriptura teste beato gregorio. ij. mox. aliquando nobis est cibus: aliquando potus: cibus est nobis in locis obscuris: Potus vero in locis apertioribus: quia quasi exponendo fragitur: et masticatio glutit. Potus vero est in locis apertioribus: quia ita absorbetur ut reperitur. Causa autem huius quare tanta difficultas est in scripturis diuinis: reddit beatus augustinus in de vera religione per hec verba. Si in sacra scriptura tantum essent que faciliter intelligerentur: nec studioso quereretur: nec suauiter veritas inueniretur.

Capitulum terciū propter quez finem
sacra scriptura sit addiscenda.

Tria sunt genera hominum sacra scripturam legentium
ut dicit hugo in didascalico. quorum primi scientiam diuine scripture appetunt: vel ut diuicias congregent vel honores et famam acquirant. quorum intentio quantum peruersa: tantum miseranda est. sunt etiam ceteri quos audire verba dei et opera eius delectat discere: non quia salutifera: sed quia mirabilia sunt scrutari archana dei. et inaudita cognoscere volunt multa scire sed nichil facere. admirantur potentiam sed non admirantur misericordiam. Hos igitur quid agere dicam: certe nihil aliud quam preconia diuina in fabulas commutare quibus intendere solemus ut auditum pascamus non animam quorum voluntas itaque non totaliter maligna sed improuida. Alii vero idcirco sacra scripturam legunt ut secundum apostoli precepta parati sint et prout omni poscenti reddere rationem de ea fide in qua positi sunt ut videlicet inimicos veritatis fortiter destruant minus eruditos doceant ipsi perfectius viam veritatis agnoscant et altius dei secreta intelligentes aptius amant. Quorum nimirum deuotio laudanda est et imitatione digna. primi sunt miserandi: secundi iuuandi: tercii merito sunt laudandi. Iudez exprimit bea. bern. ser. xxxiij. super cantica sic dicens Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum ut sciant et turpis est curiositas. Et sunt qui scire volunt ut sciant ipsi et turpis vanitas est. Et sunt iterum qui scire volunt ut scientiam suam vendant et turpis questus est. Sunt quoque qui scire volunt ut edificentur et prudentia est. Et sunt qui scire volunt ut edificentur et caritas est. Horum ultimi solum duo non inueniuntur in abusione scientie. Quippe quia adhuc volunt intelligere ut benefaciant. denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiunt. scienti bonum et non facienti peccatum est illi. Ac si per similitudinem dicat. sumentibus cibum et non digerentibus perniciosum est ei. Cibum quidem indigestus malos generat humores et corrumpit corpus et non nutrit. sic scientia si igne caritatis non fuerit decocta et per quosdam actus bonos transfusa et digesta reputabitur anime in peccatum. Cui alludit bea. gregorio. tractatus illud psalmi. descendent in infernum viuentes. Qui quippe sunt qui circa illa que aguntur sciunt et sentiunt. Quorum tamen autem sentire nichil possunt. Quorum in infernum descendent: si mala nesciendo perpetrant. Cuius vero mala sciunt

et tñ faciūt iniquitates: in infernuz viuentes miseriq; seu/
tientes descendūt.

Capitulū. iij. quot modis cōtingat
peccare studēdo sacrā scripturā vel aliā sciam

Discere quātū in se est nunq̄ est malū: sic nec sc/
re. Quia cui⁹ generatio nō est mala: ipsū quoq; nō
est malū: vt dicit vna maxima: sed contingit p acci/
dens esse peccatū in addiscēdo vel in sciendo. Hoc autē du/
pliciter potest accidere. Vno modo ex parte cognoscentis.
Alio modo ex parte cognoscibilis. Ex parte cognoscentis
est duplex accidens: vnū qñ propter occupatiōez in studio
alicuius scientie: impedit quis in executione operis ad qđ
tenet. vt si magister ob studiū dimitteret horas canonicas
vel diuinū officiū ad quod tenet. Aliud qñ ppter delectatio
nez in aliqua scientia studens veniret in cōtemptrū alicui⁹
quod tamē venerari deberet: vel desisteret a magis bono et
magis necessario: sicut accidit iheronimo. q̄ tantū delecta/
bat in ornatu verborū tullij: q̄ displicuit incult⁹ sermo p/
phctaz. quēadmodū etiā accidit illis q̄ tantū rationib⁹ hu/
manis innitentes a fide discedūt et sic eaz impugnāt. Ex p
te vero cognoscibilis tripliciter contingit peccare. Primo
quādo cognoscibile de facili ad malū inclināt et in se est p/
ne vtilitatis. vt sūt scientie magice: ex quaz cognitioe ho/
mo faciliter labit in eaz exercitia. Secūdo quādo cognosci/
bile est vltra potentiā cognoscētis. vñ ecclesiastes. iij. dicit
Altiora te ne q̄sieris Et ptholome⁹ in almagesti. Qui ex/
tendit scientiā vltra industriā suaz: est sicut pastor debilis
cū multis ouibus. Tertio qñ in se cognoscibile est nullius
vtilitatis: vt facta cōtingentia homini rimari .i. scrutari.
vnde et curiosi dicunt: q̄ sūt scrutatores scientiaz. De q̄bus
beat⁹ greg. scribit in euangelio. homo qdam fecit cenā et.
Et in omelia sic dicit. Braue est curiositatis viciū: q̄a duz
cuiuslibet mentē ad inuestigandū vitā p̄mi exteri⁹ ducit
semper in se sua intima abscondit: vt aliena facies se nesci/
at: et curiosi animus quantū peritus fuerit alieni incerti:
tanto fiet magis ignarus sui.

Capitulū. v. de modo studendi
sacrā scripturā.

Satus bernardus ser. xxxvij. sup cantica. vbi assu/
mit illud apostoli. Nolite sapere plus q̄ oportet. sed
sapite ad sobrietatē sic dicit. Quid ē sapere ad sobri/
etate: vigilātissime seruare. qđ scire magis pri⁹ ve oportet
tēpus enī breue est. Est autē quātū in se oīs scientia bona:
q̄ tñ veritati subnixa est. .i. stabilita. sed tu q̄ timore et tre/
more vni⁹ tuispius operare salutes. p tēporis breuitate
festines eam scire amplius. quaz senseris vicisiorē salutē.
Mōne medici corporis diffiniūt eligere in sumendis cibis.
qđ p̄sus et qđ posteris. Nam et si bonos constat esse cibos
quos deus creauit. tu tñ in sumēdo: ordinez et modū nō ob/
seruas reddis eos plane nō bonos. Idcirco ergo quod dico
de cibis: hoc etiam sentiri oportet de scientijs. Tides ergo
quoniā non pbat multa scientē si sciendi modū nescierit.
Tides inq̄ quē fructū et quā vtilitatē in modo sciēdi cōsti/
tuit. Quid ergo dicis modū sciendi: nisi vt scias quo ordie
quo studio: quo fine: queq; noscere oporteat. Quo ordine:
vt id pri⁹ quod maturius ē ad salutē. Quo studio. vt id ar/
dentius quod vehementi⁹ est ad amorē. Quo fine. vt non
ad inanē gloriā aut curiositatē aut aliquod simile: sed tātū
ad edificationez tuā aut p̄mi. hec bern. In q̄bus verbis
tria innūtur q̄ sūt necessaria volēti studere sacrā scriptu/
ram et fructū ac vtilitatē ex eis studio cōscq̄. Primū vt cō/
gruo ordine se ad studēda applicet. Secūdū vt moderamen
in diligēdo obseruet. Tertiu vt finē laudabilē et rationalez
obseruet et intendat. de quo sufficienter dictū est in capitu/
lo precedēti. Primo igit oportet diuinū lectorē considerare
ordinē legendi. .i. q̄ hoz ordine legēdi alia antecēdāt. Ap̄tis/
sime .n. incedit q̄ incedit recto ordine. .i. qui incedit ordine
quo cūcta sūt: vt dicit hugo in didascalico. Hic autem ordo
seruand⁹ potest sumi dupliciter. vno mō absolute. alio mō
ad ordinē intentiōis legētis. Ordo absolute sūpt⁹ in sacra
scriptura debet esse talis: vt pri⁹ historias discat: et rez ge/
staz veritatē: a principio repetēs vsq; ad finē. .i. qđ gestū sit
quādo: vbi. et a q̄b⁹ gestuz sit. Mō. n. quis p̄fectus fieri p̄t

in allegoria: nisi prius fundat' fuerit in historia. Hanc. s. h'istoria in sacra scriptura tanq' fundamentu' & principiu' doctrine ponat. Deinde p' significatione' typicaz in arcem fidei se erigat allegorie misteria inuestigado vt sciat no' solu' littera sine sequens: veruetiaz sp'm viuificantem tractet. & habeat p' que' sp'ualis intelligencie veritati co'solidat'. sensu suum diuinitis auctoritatib' no' p'ferat. nec seipsu' sequat' vt in ea littera totu' veritatis iudiciu' pendere credat. Tali vero modo decamine v'at: vt cu' inq'rendo subtilis fuerit: in p'sumendo non temerarius inueniat' hanc. s. allegoria tanq' fabricam que' sup' historiaz fundat' esse existimat. In tropologia vero magis reru' q' uocu' significationes aduertat: ex qua naturalis iusticia & nostror' mox disciplina nascit'. In qua co'templando quid fecerit de' quid uobis faciendu' sit cognoscim'. Per qua' quasi superducto pulcherrimo colore domu' anime ab intra co'nersatione' vero ab extra bonis operibus depingat. si lector habebit in historia quo facta dei memoratur. in allegoria quo sacramenta ei' credat. in tropologia vero quo perfectione' ei' imitet'. Ordo vero sup'ius in ordine ad intentione' legentis no' potest determinate' & in speciali exprimi. eo q' diuersorum diuerse su't intentiones. potest t'n sub generali doctrina ordo studendi studetibus sic explicari secundu' q' dicit hugo in diu'as. p' hec uerba. Qui uirtutu' notitiam & forma' uident' q'rit in sacro eloquio hos libros debet magis legere q' huius mundi co'temptu' persuadet. & animu' ad sui co'ditoris amore' accendit. recte q' uiuendi trami'tem docet vt su't libri in q'bus sacro' patru' uita & martiz triumph' describunt'. & illoz docto' libri ex quorum dictis ad disciplina' ueram secundu' statu' nostru' ad nos p'inent' discimus. vt su't moralitates Gregorij Bernardi. ceteroz q' docto'z. Qui uero uoluerit sp'ietis simplicioribus scripturis: p'funda atq' obscura rimari atq' enigmatib' p'phetaz & mysticis sacramentoz itellectib' insistere doctores q'rat stili difficilioris vt august. i. multis libris. & ambrosiu'. & origina'lia docto'z: questio'es q' difficiles ab eis solutas p'legat studi'ose. Seco' p'ncipaliter vt dicitu' est uolens studere sacra' scripturam moderame' i' applicando & studendo' debet obseruare. Moderame' igitur studendi & aduiscendi i' duob' consistit

secundu' q' lectio duob' modis a'io fastidiu' solet ingerere. s. si obscurior fuerit & in qua'itate p'lixior extiterit. In quoru' utroq' uti magis moderame' oportet ne illud quod ad refectio'ne' quesitu' e' sumat' ad suffocatio'ne'. Cristiano enim philosophi ca' lectio exhortatio esse debet no' occupatio: & bo' desideratione' facere debet non necare. Et ergo debet modo studendi in qualitate' lectio'is ne inani rapt' desiderio scripturas p'fide' intelligencie & obscuras exq'rat. in q'bus animus plus occupatur q' edificat'. Similiter uti debet modo studendi in lectio'is qua'itate. q'a si non oia legere potest: tamé q' su't u'tiliora legat. ne p' p'lixitate' lectio'is plura in co'fuso noscat nullu' tamé determinate. Na' secundu' Senecam in li. de b'nf'i. Plus p'dest si pauca p'cepta sapientie teneas: sic q' ita in prompto tibi sint. q' q' multa didiceris. & ea ad manu' non habear. De tertio p'ncipale dictum est supra.

Capitulu'. vi. quot modis sacra scriptura exponat'.

Quia in p'cedenti capitulo mentio facta e' de historia & etia' de allegoria. q' super historia' sacre scripture f'ndatur. necno' & tropologia. ideo nota q' quadruplex est modus exponendi sacra' scriptura'. s. historiace' siue literalis. tropologicus siue moralis allegoric' siue mysticus & anagogic'. Primo exponit' historiace'. s. q'n res quelibet eo modo quo gesta est pleno p'fertur sermone. & dicit' literalit' quia p'ut littera sonat accipit'. sicut filij israel transierunt p' mare rubru' de egipto: hoc exponit' ut gestu' est. vel q' dauid uicit golia' et eu' interfecit. Et dicit' historia ab histero grece quod e' uidere latine quia p' historia' res eo modo quo uisa est exprimit'. Seco' modo sacra scriptura exponit' allegorice siue mystice. ut q'n littera unu' sonat & sp'us aliud p'tendit. ut illud: egrediet' uirga de radice yesse. quod allegorice sic exponit'. uirga. i. uirgo maria: egrediet'. i. nascet': de radice. i. stirpe yesse. Vel cu' dicit'. q' dauid uicit goliaz. hoc eni' uerit' fuit ad littera' & secundu' historia'. sed t'n intellectus u'terius ducit' ad accipiendu' dauid pro x'po: & golia' p' diabolo. p' quod intelligit' pugna x'pi in se uel in mebris suis

contra diaboli. et tunc sensus allegorice dicitur mysticus. quia
ibi attendit aliquod occultum sub sensu litterali. Dicitur autem
allegoria ab alleos quod est alienum: et logos sermo. quia alieno
sensu per allegoriam verba exprimunt. Tertio modo exponit
tropologicam. videlicet quia verba referuntur ad mores. ut ibi.
Omni tempore vestimenta tua candida sint. et oleum de capite
tuo non deficiet. quod sic exponit. Omni tempore vestimenta
tua. id est opera tua sint candida. id est munda. et oleum. id est caritas. non
deficiet de tuo capite. id est ab intentione tua. Et dicitur a tropo
id est conuersio vel translatio. et logos sermo: quasi conuersio ser
monis ad mores. Quarto modo exponit anagogicam. id est quam
do per ista inferiora intelliguntur superiora. Et dicitur ab ana
quod est sursum et gogos ductio. quasi sermo ducet nos sursum si
cut quia fit sermo de ecclesia triumphali siue de vita eterna. et
factorum beatitudine. Ibi autem quatuor modi ut magis pateant
in vno exemplo. scilicet in hac dictione iherusalem cooperiuntur. Iheru
salem enim est nomen cuiusdam civitatis. et interpretatur quasi vi
sio pacis. quia ergo scriptura loquitur de illa civitate litterali
ter: ut de eius nobilitate: vel captiuitate: vel destructione:
tunc dicitur sensus historialis. Se vero iherusalem accipit per
anima fidelem: in qua debet esse pax: tunc dicitur sensus tropolo
gicus siue moralis. Si autem accipitur per christum vel pro eccle
sia militante: tunc est sensus allegoricus. christus enim pacem pepe
rit: et pacem suam ecclesie reliquit. Si vero per iherusalem intelligit
ecclesia triumphans: siue vita beata in qua est visio pacis. quia
ibi est pax eternitatis. tunc dicitur sensus anagogicus. quia
de pace temporalis fit ductio sursum ad pacem eternitatis.
Unde de premissis modis habentur quedam metra. Litte
ra gesta docet quod credas allegoria. Moraliter quod agas. quo
tempore anagoga signat.

Tractatus. ij. primi libri. de inquiren
dis circa sacramentum eucharistie in generali.

Expedito de primo. scilicet de studio sacre scripture et
de eius modis exponendi. Jam quantum ad tracta
tus secundum aliqua generalia de sacramento euka
ristie quod in missa conficitur sunt inquirenda. et

habebit ille tractatus. xiiij. capitula: secundum quod. xiiij. in nume
ro sunt declaranda. Primum capitulum erit de hoc. in quibus hoc
sacramentum in veteri lege sit prefiguratum. Secundum a quo et quare
sit institutum. Tertium quomodo sit institutum: et quare in ultima
cena christi cum discipulis suis sit institutum. Quartum de eius digni
tate. Quintum de eius necessitate. Sextum de nominibus ipsius mul
tiplicitate. Septimum de modo accipiendi et sumendi illud sa
cramentum. Octauum que sint signa et coniecture: per quas coniectu
rare possumus nos esse dignos ad hoc sacramentum percipiendum
Nonum erit de utilitatibus quas consequuntur digne sumentes.
Decimum de dampnis que consequuntur indigne sumentes. Unde
cimum declarabit quomodo modis hoc sacramentum sumatur. Duo
decimum investigabit an peccata venialia possint impedire
effectum huius sacramenti in sumente. Decimotertium inquiret an pro
pter nocturnalem pollutionem communio sit pretermittenda. Quar
todecimum et vltimum investigabit an melius sit frequenter et
impretermisse hoc sacramentum percipere: quam tardius et rarius.

Capitulum. j. in quibus sacramentum euka
ristie in veteri lege sit prefiguratum.

Aluberimum eucharistie sacramentum in veteri testa
mento multis figuris est prefiguratum. Primo in oblati
one panis et vini a melchisedech ipse abrahe. unde ge
n. xiiij. dicitur. At vero melchisedech offerens panem et vinum etc. e
rat. n. sacerdos dei altissimi. Per quod ut ait ambrosius. in qua
dam omelia dicitur intelligi sacramenta christianorum esse anteriora. id est
prius figurata quam iudeorum. In illa enim oblatione representata fuit
forma exterior huius sacramenti. Aliud. n. in hoc sacramento cer
nitur: et aliud creditur. Cernitur. n. panis et vinum. sed creditur ve
ra caro et sanguis christi: sub speciebus panis et vini veraciter
contineri. Nam sicut panis est principale quo sustentamur in ci
bis. et vinum principale in potibus quantum ad nutrimentum
corporale. sic caro et sanguis christi: sunt principalia quantum ad
nutrimentum spirituale scilicet anime. unde puer. xiiij. dicitur. Venite
comedite panem meum. Omnia quidem sacrificia veteris
testamenti cessauerunt. et solum sacrificium panis et vini reman

fit. & ideo deo est acceptū. Quod p̄uidens dauid in sp̄u dixit
in p̄sona dei. *Nūquid māducauo carnes taurorū: aut san/
guinē hircorū potabo: quasi dicetis. nō acceptabo talia sacri/
ficia. Et subdit. Immola deo sacrificiū laudis. Et iterū.
Sacrificiū deo sp̄s cōtribulat. Talc igit sacrificiūz lau/
dis: est presēs sacramētū. q̄a in ipso & p̄ ipsū deo potissime
laudat. & passio filij ei⁹ ad memoriā reuocat. Hoc idē ma/
lachias propheta: lōge a sp̄u cognouit. dicens in p̄sona dei ad
iudeos. *Nō est michi volūtas. in vobis: dixit dñs exercitū
Et nō suscipiaz munus de manu vestra. Ab ortu. n. solis
vsq; ad occasū magnū ē nomē tuū in gētib⁹. & in oi loco sā/
ctificat & offert nomī meo oblatio mūda. i. oblatio panis &
vini: seu corporis & sāguinis dñi nri ihesu xp̄i: malach. j. *Se/
cūdo hoc sacramētū ē p̄figuratū p̄ māna quod dabat inde/
is in deserto post trāsītū maris rubri. de quo exo. xvj. *Ec/
ce ego pluā vobis de celo panē: egrediat̄ populus & colligat
quo sufficiat p̄ singulos dies. Sū in ps. lxxv. dicit. Panem
angelorū māducauit homo. i. panē paratū in aere ministe/
rio angelorū. vel panē figurantē panē angelorū. Sicut enīz
māna datū fuit heb̄icis iā submersis egiptijs. sic eukaristia
datur xp̄ianis post ablutiōez baptis̄mi deletis iā peccatis:
vt p̄ baptis̄mū mādari a malo: p̄ eukaristiā nutriēt in bo/
no. Et sicut māna populū istū p̄ fastiditatē in via solitudi/
nis ad terrā p̄missiōis p̄duxit. vt patz iosue .v. sic eukari/
stia p̄ istū incolatū vite p̄ntis: fideles h⁹ seculi terrā trāsēū
tes ad patriā dei p̄ducit. vñ recte viaticū appellat. q̄a refi/
ciēs nos in via: ducit ad patriā Itē sic māna venit de sursum
scz de celo. sic & eukaristia. Jobā. vj. *Ego sū panis viu⁹ q̄
de celo descēdi. Itē sicut filij israel vidētes māna miraban/
tur dicētes ad inuicē: māhu: māhu: quodsi gnificat: q̄d ē hoc
exo. xvj. sic de isto sacramēto iudei mirabant dicētes quo/
modo potest nobis hic dare carnē suā ad māducādū: Jobā.
vj. vñ p̄pheta ait. *Memoria fecit mirabiliū suorū miseri/
coris & miserator dñs escā dedit timētib⁹ se. ps. cx. Itē qui
collegerat plus de manna non habebat amplius. nec q̄ mi/
nus p̄parauerat detulit minus. sz singuli iuxta id quod ede/
re poterāt cōgregauerant: exo. xvj. sic & in eukaristia. Itēz
quātācūq; q̄sq; parnā partē accipiat: totā percipit eukari/******

stiam iuxta id quod cantat ecclesia. *Nec faciles se memen/
to tantū esse sub fragmēto quātū toto regit. Cui cōcordat
dictū beati grego. in omelia pascale & habet de cōse. dis. ij.
ca. quid si sāguis vbi dicit. Aduertendū ē q̄ siue plus siue
minus oēs equaliter corp⁹ xp̄i integerime sumāt. & genera/
liter oēs & sp̄aliter vnusq; Itē habebat i se omne suauita/
tis delectamētū: sic & eukaristia cōfert vitā eternā: & eius
dulcedinē facit degustare: in q̄ vita sūt oēs delectatiōes ag/
gregate. vñ iobā. vj. dicit. *Si q̄s māducauerit ex hoc pane
viuet in eternū. Sed hec ē differētia. quia omēs q̄ hūc pa/
nem māducauerūt mortui sūt. iste vero panis viuus q̄ de
celo descendit: vitā mundo tribuit. Manna illud de celo:
hoc supra celū illud scaturiebat in diē alterz seruātū: hoc ab
omni corruptiōe ē alienū. q̄a quicunq; digne gustauerit: et
sic vsq; in finē permāserit: corruptionē. i. dāpnationē eter/
nam nō videbit. vt inquit magister in. iij. s̄niaz distict. viij
Tertio modo figuratū est hoc sacramētū in esu agni pa/
scalis: p̄ quē istud sacramētū rēp̄sentat. vñ exo. xij. dicitur
Decima diē mensis: tollat vnusq; agnū p̄ familias suas
Erit aut agnus sine macula. masculus anniculus. Sicut
enīz esus agni pascalis: institutus fuit in signū liberatiōis
de seruitute egiptiaca. ita esus veri agni pascalis: institutus
fuit in signū liberationis a potestate & captiuitate diaboli/
ca. q̄a iste ē agnus dei qui tollit peccata mūdi. iobā. j. Itē
esus agni pascalis institutus fuit. quādo filij israel erāt trā/
sicuti de egipto in terrā p̄missiōis. ita dominus ihesus
instituit hoc sacramētū transiturus de hoc mūdo ad pa/
trem. Jobā. xiiij. Quarto hoc sacramētū p̄figuratū est
in diuersis sacrificijs. de quib⁹ habetur in leuitico. quibus
figurabat̄ passionis xp̄i oblatio. vbi fuit hostia quo ad recō/
ciliationē. victima quo ad satisfactionē pro peccatis nostris
& holocaustū quo ad totius sui corporis lesionē. Quinto p̄/
figuratū ē p̄ cenā: quā rex darius fecit omnib⁹ vernaculis
suis magistratib⁹ & omnib⁹ purpuratis p̄conib⁹ cōsulib⁹
et p̄fectis. ij. esdre cap. iij. i. ihesus xp̄s sui corporis & san/
guinis cenā p̄parauit omnibus iustis & fidelibus. licet in/
terdum iniusti se ingerant. in quibus aliqui sūt subditi: et
illi intelliguntur per vernaculos: qui sunt serui in domo
b ij**

domini. Alij vero sūt prelati ecclesie maiores: et illi intelligunt p̄ magistrat̄. Alij sūt prelati minores: et illi intelligunt p̄ p̄fectos. Quidē aut̄ sūt reges terre: et hī p̄ purpuratos intelligunt. Quidā vero sūt principes inferiores: et isti intelligunt p̄ p̄cones. Demū quōdā sūt religiosi et hī p̄ cōsules de signantur. quā cōsilia sūt p̄fess̄. **Dia** etiā sacrificia: tēpore nature et legis: ab abel iusto primo incipēdo: et descēdēdo vsq̄ ad noe: melchisedech: abrahā vsq̄ ad sacrificia legalia aarō et filior̄ eiꝝ: oīa figurabāt illud vnicū et singulare officiū. s. oblationē xp̄i in cruce et sacrificiū eucharistie i altari. Quia secūdū apost. j. ad cor. x. **Dia** i figuris cōtinebāt illis et i fi de illis sacrificij: cetera sacrificia naturalia et legalia deo placuerūt.

Capitulū. ij. a quo et quare hoc sacramentū sit institutum.

Dominus noster iesus xp̄s hoc sacramentū instituit verbo et facto. verbo cū dixit. **Ego sū panis viu⁹ q̄ de celo descēdi.** Jobā. vi. **Facto** cū cena facta euz discipulis suis post cōm̄ agni pascalis dixit. **Accipite et comedite.** hoc ē corpus meū. luce. xxij. Quatuor aut̄ de causis dominus ihesus hoc sacramentū instituit. Primo ut memoria sue mortis et passiois nobis relinqueret. luce. xxij. hoc facite in meā cōmemorationē. et j. ad cor. xj. quotienscūq̄ manducabitis panem hūc et calicem biberis mortē dñi annūciabitis donec veniat. Secundo ut signū sue caritatis fidelibus suis declararet. teste criso. sup̄ Jobāne sic dicente. **Christus** hoc fecit ad maius amicitie fedus: docens nos suamq̄ caritatem declarāre erga nos. prestans se nō solū videri a desiderantibus: sed etiam palpari cōmedi et amplecti. Tertio ut per cibū sue carnis. ad gustū diuinitatis nos inuitaret. de quo venerabilis hugo sup̄ prologū angelice iherarchie. **Sapientia** increata q̄ se per visibilia manifestat voluit ostēdere quomodo ipsa aīaz cibus et refectio ē. Propterea assumptā carnē nobis in edulium proposuit in sacramento. ut per cibum carnis ad gustum nos inuitaret diuinitatis. Per corpus enī cristi in sacramento: sensus quodā signo sēnsibili deti-

nerunt et fouet̄ intellectus lumine naturali fidei confortatur et cōfirmatur. et sic quodamō p̄ ipsū tanq̄ p̄ hostiū et viam ad gustū sue diuinitatis puenit. hec ille. Quarto p̄ tanto instituit hoc sacramentū. quā in p̄pria specie xp̄s erat recessurus a nobis. et sic in sacramentali specie seipsū hic reliquit: ut nobiscū esset vsq̄ ad cōsumationē seculi. sicut ipse p̄misit. **Matth. ultio.** Ego vobiscū sū vsq̄ ad cōsumationē seculi. **Sū** eusebius de hoc sic inq̄r. et habet de cōse. dis. ij. cap. ij. Quia corpus assumptū. s. de beata virgine: ablatum erat ab oculis nostris et allaturus sideribus necesse erat q̄ die cōsecraretur nobis corpus et sanguinis consecraret ut coleret̄ iugiter p̄ misterij quod semel offerebat̄ in precij. s. generis humani.

Capitulū. iij. quando hoc sacramentum sit institutum.

Est q̄ cenatū est quādecima luna mēsis. s. aprilis ad vesp̄rā xp̄us secūdū legē pasce cūz apostolis celebravit. de quo cū dixisset desiderio desiderauit hoc pasce manducare vobiscū anteq̄ paciat: statim ostēdit ut veteri pasce finē imponēs: nouz pasce substituerat sacramentū. **Accipies.** n. panē benedixit ac fregit. deditq̄ discipulis suis dicens. hoc ē corpus meū quod p̄ vobis tradetur. similiter et calicem postq̄ cenauit dicens. bibite ex hoc omēs. hic calix nouum testamentū est in meo sanguine q̄ pro vobis tradetur in remissionē peccatorū. **Hac** igit̄ celebratiōe informati celebramus iustiter p̄ misterij quod semel offerebatur in precij. **Causas** quatuor cause assignantur s̄m innocētiū. Prima quia oportet parā esse medicinā qua quottidiana peccata curant. vñ aug. et habet de cōse. dis. ij. ca. vtz sub figura. **Iterat̄** quottidie hec oblatio lz xp̄us semel passus sit quā quottidie peccamus peccatis. sine quibus mortalis infirmitas viuere nō pōt. **Et** ideo quā quottidie labimur: quotidie xp̄s p̄ nobis mystice immolat. **Secūda** ut lignū vite semper sit in medio paradisi. **Tertia** ut nobis xp̄s quotidie vniatur sacramentaliter: et nos ei sp̄ualiter. **Quarta** ut vero agno loco tipici quotidie vtamur. quē in dei ad vesp̄rā cō-

uertendi esuriēt. s3m illud ps. *Conuertent ad vesperā 7 famē patient vt canes 1c.* Nā vbi veritas venit figura cessauit. Est aut hoc sacramētū in vltima cena institutū multipli- ci de causa. Prima vt finē veterib9 figuris daret. Quā post estū agni pascalis: q̄ inter cetera sacrificia fuit magis p̄ci- pale sacrificiū statiz hoc sacramētū fuit institutū. Agnus enī pascalis figura fuit passiōis xp̄i 7 h9 sacramēti. Cōgru- uz igit fuit: vt figurā imediate seq̄retur figuratū. Secūda causa: q̄a ea q̄ vltimo ab amicis dant magis mēorie comē- dant: p̄fertiz q̄a tūc magis inflamāt affect9 amicōz ad ami- cos. ea vero ad q̄ magis afficimur aio p̄fūdus imprimunt. Igit̄ allecāder papa. ij. dicit. Nichil in sacrificijs pōt eē ma- ius q̄ corp9 7 sāguis dñi nri ihesu xp̄i. nec vlla oblatio ac- ceptior. de cōse. di. ij. ca. nichil Ideo vt in maiori venerati- one haberet. dñs in vltimo discessu discipulis hoc sacramē- tū instituit. Et hoc ē quod inquit bea. aug. Saluator quo- vehemētius comēdaret misterij illius altitudinē. vltimo hoc voluit infigere discipuloz cordibus 7 memorie. a q̄bus p̄ passiōē erat discessurus. Tertia causa vt p̄ hoc sacramē- tuz instante hora passiōis 7 necessitatis sue vltimū cōderet testamentū. De quo innocētius tertio sic ait. Q̄b id etiam corp9 7 sāguinē suū post cenā dedit apostolis: vt hoc sacra- mentū illud vltimū testimonij mādatum artius memorie comēdaret. Quā nouissimū cōdens heredib9 testamentū ait. Vos inqt̄ estis qui permālistis mecū in tēptationib9 meis et ego disponam vobis. sicut disposuit michi pater me9 re- gnum vt edatis et bibatis supra mensam meam in regno- mco. Luce. xxij.

Capitulū. iiii. de dignitate huius sacramēti.

Dignitas huius sacramēti i multis apparet. Primo q̄a tā in lege q̄ ante legē p̄figuratū fuit. Ante legē p̄ oblationē panis 7 vini a melchisedech. in q̄ figu- ra habem9 formā h9 sacramēti exteriorē 7 primū ei9 esse- ctū. s. primo refectionē spūalē. Secūdo in lege in manna: vbi figurat̄ effect9 gratie: 7 in agno pascali. in quo significabat̄

liberatio a diabolo. de q̄b9 plent9 dictū ē in ca. j. h9 tractat9. Secūdo dignitas h9 sacramēti apparet ex hoc q̄a a p̄phetis p̄nūciatū est. De quo p̄pheta dauid. Panē angeloz māduca- uit homo. ps. lxxvij. vbi p̄teritū ponitur p̄ futuro ex certi- tudine p̄phetali. Tertio dignitas eius ex hoc apparet q̄a a xp̄o ē institutū. de quo dictū est supra ca. ij. Quarto ex hoc q̄a ab apostolis ē obseruatū. s. ad cor. xj. Cōueniētib9 vobis in vnu: iā nō ē dñicā cenā māducare. Quinto ex hoc appa- ret q̄a a sūmis pōtificib9 ē solēnsatū: q̄ ad hoc cōstituerūt orōez: cantū locū tēp9 vestimēta: vasa 7 stipēdiuz spūale q̄ oia sūt ad decorē h9 sacramēti vtz ex. de. re. 7 ve. sāctoz ca- pitulo. Si dñm. Sexto apparet ex hoc. q̄a nō nisi a sacerdo- te cōficiē. q̄a solū sacerdotib9 a dño hec ptās ē reseruata et cōmissa. vt habet̄ extra de sūma tri. ca. firmiter credimus vbi dicit̄ hoc sacramētū nemo cōficere pōt nisi sacerdos q̄ rite fuerit ordinat9 secūdu clanes ecclesie. q̄s xp̄s ihesus cō- cessit aplis 7 eoz successorib9. Septio ei9 dignitas apparet rōe cōtinētie sue q̄a sub se cōtinet xp̄z. in quo nobillissimū in celo 7 nobillissimū in terra sūt. s. deitas 7 hūanitas. de quo vbi supra sic habet̄. Quā ē fidelīū vnīuersalis ecclesia: extra quā null9 oīno saluatur. in quā idē ipse sacerdos ē et sacrificiū ihesus xp̄s cui9 corp9 7 sāguis in sacramēto alta- ris sub spēb9 panis 7 vini veraciter cōtinet. trāssubstātiatis pane in corp9 7 vino in sāguinē potestate diuina vt ad p̄fi- ciendū hoc misterij: accipiā m9 ipsi de suo quod ip̄e accepit de nostro.

Capitulū. v de hui9 sacramēti necessitate.

Necessitas hui9 sacramēti innuit̄ Jobā. vj. vbi dicit̄ dñs. Nisi māducaueritis carnē filij hoīs: 7 biberi- tis ei9 sāguinē: nō hēbitis vitā in vobis. q̄a nō ha- bebit deū indabitātē q̄ ē vitā eterna. vsus. n. h9 sacramēti p̄ducit hoīez ad gratie cōsumatōnē q̄ ē vitā eterna. Bti nā/ q̄ sūt q̄ ad cenā nuptiaz sūt vocati apoc. xix. 7 vere bti i p̄- fēti. s. p̄ grāz visitātē: 7 i futuro p̄ gloriā eternā exaltantē vñ glo. sup illud sap. vij. venerūt michi oia bona parit̄ euz illa sic dicit. Qui corde xp̄z suscipit: noticiā oīz p̄tutū parit̄

habebit. **Hicq** gratiā et in futuro gloriā eternā. Hanc etiā necessitatē innuit beatus aug. in quadā omelia de festiuitate corporis xpi sic inq̄ens. Dedit se nobis saluator in pabulū vt q̄a homo p cibū in mortē corruerat: ergo necessariū fuit vt ipse p cibū releuaretur ad vitā. cecidit homo p cibuz ligni mortiferi: relenat⁹ ē p cibū ligni vitalis: in illo ligno pepēdit esca mortis: in isto aut vitē alimentū: illi⁹ esus intulit lesionē: istius gust⁹ attulit sanitatē: gust⁹ istius sauciauit: gust⁹ aut illius curauit. vt vnde vuln⁹ ē exortū inde medela p̄dit. et vñ mors subijt inde et vita venit. De illo gustu dicitur. Quacūq̄ diē comederitis ex eo morte moriemini. si q̄s aut māducauerit ex hac carne viuet in eternū. Ergo necessitas h⁹ sacramenti apparet ex hoc q̄a nullā salutē potest cōsequi aīa sine h⁹ salutiferi cibi susceptōe debita: teste re/mi. sic dicēte. nulla nobis salus corporis et aīe: absq̄ xpi carnis et sāguinis susceptōe. q̄a vt inq̄t richard⁹ de sācto vict. In hoc sacratissimo sacramēto xpi videlz corpe et sāguine: tāta cōsistit salus aīe vt oēm gratiā quaz habet homo sibi xpi sacramēto tribuit. cui alludit venerabilis beda in hec verba. Omne q̄dē donū celestis gratie sācta enkaristia mediāre. Quia secūdu bea. bern. in tractatu suo de cōreplatiōe et corporis xpi māducatiōe. māducati pmittit vitā supnat⁹ et beatā. in qua ē gaudiū sine merore. requies sine labore: dignitas sine tremore: opes sine amissioe sanitas sine languore: habūdantia sine defectu: vitā sine morte ppernitās sine corruptioe: beatitudo sine calamitate: vbi oīa bona in caritate pfecta: vbi spes et visio faciei ad faciē vbi plena scia in oib⁹ et p oīa: vbi sūma dei bonitas cernit⁹: et lumē illuminans a sanctis gloriā: vbi maiestas dei cōspicit⁹: et hoc cibo sine defectu mēs intuetiū faciat. hec ille. Tertio necessitas h⁹ sacramenti ex hoc apparet. q̄a sine hoc sacramēto corpi xpi místico nō possum⁹ incorporari. put postea patebit cū de effectibus h⁹ sacramenti dicet. Per hoc etiā sacramētū via nobis p̄bet ad vitē eterne ingressū quo circa viaticū noīatur q̄a p̄bet viā illuc veniēdi. s. ad eternā patriā et fructiōe diuine maiestatis quā p̄signat. Quā dicim⁹ in quadā collecta. Fac nos q̄sum⁹ dñe diuinitatis tue supna fructiōe repleti: quā p̄ciosi corporis et sāguinis tui tēporalis pceptio p̄figu/

rat. Et in quadā psā sic canit ecclesia. Ecce panis angelo rū fact⁹ cib⁹ viator⁹ et. per hoc deniq̄ sacramētū gratiā nō solū ad partē: sed ad plenitudinē veraciter attingim⁹. Quā enkaristia dicitur. i. bona gratia. Quid enī melius corpore et sāguine ihesu xpi. vñ bern. Panis iste p excellētā enkaristia dicitur. i. bona gratia. In hoc enīz sacramēto nō soluz gratia sed iste a quo oīs gratia fluit cōtinetur. Et idē dicit ambrosius.

Capitulu. vi. de diuersis noib⁹ h⁹ sacramēti.

Sia in precedētī ca. sūt tacta aliqua noīa hui⁹ sacramēti. ideo sciendū ē q̄ hoc sacramētū in scriptura sacra diuersa noīa inuenit habere. Dicitur. n. q̄n q̄ missa et hoc quadruplici ratiōe. Primo ratiōe angeloz q̄ ibi mittitur. vtz de cōse. dis. ij. ca. q̄ si sanguis. Secundo ratiōe filij q̄ ibi mittitur ad deū patrē. Tertio ratiōe nostri q̄a p ministeriū sacerdotis q̄ mediatoris vice fugit inter deū et homiez. vota nostra mittim⁹ et preces deo fūdm⁹ vt de nobis suā mittat gratiā et bñdictionē. Quarto ratiōe assistētū. s. cathecuminoz q̄ foras mittebant antiq̄t⁹ in ecclesia primitiua. vt dicit hug. Tūc diacon⁹ lecto euāgelio solebat clamare. exite cathecumi: q̄a sacerdos secretū incipit. Ratio aut hui⁹ expulsiois erat: q̄a illi erāt sine sacramēto baptis mi quod oib⁹ alijs sacramētis ē premittendū. Secūdo dicitur enkaristia p excellētā: ab eu quod ē bonuz: et karisma gratia quasi bona gratia. q̄a in hoc sacramēto nō tantū est augmētū virtutis et gratie sicut in cōfirmatiōe: sed ibi xps sumit tot⁹: pfectus et integer in corpore et aīa et deitate. q̄ est finis et origo toti⁹ gratie. vt inq̄t magister in .iiij. sen. dis. viij. Etia q̄a cōtinet illū in quo ē plenitudo gratie. q̄a corpe xpi et sāguine. Et q̄d meli⁹ corpe et sāguine xpi: vt dicit. i. q. j. ca. multi seculariū. Et iobā. j. dicitur. De plenitudine ei⁹ oēs accepim⁹ gratiā. Tertio dicit hostia. de quo in ps. Dirupisti dñe vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis. ps. cxv. Et szm p̄sidoz. hostia dicit ab hostib⁹ vincendis: sicut victima dicitur a victis. Quā antiq̄t⁹ antequā ier. it ad bellū faciebāt deo sacrificiū et hoc vocabatur hostia

sed quā vicerūt iterū fecerūt sacrificiū: et hoc vocabat vici/
ma. Quia ergo nos hoc sacramētū offerim⁹ ad vincēdū ini/
micos. s. demones. ergo merito dici pōt hostia. Quarto vo/
catur ymmolatio. et secūdū ysidorū dicit ab in et moles: quā i/
mole altaris sacrificabat. Et quā hoc sacrificiū debet fieri i/
altari. ideo ymmolatio pprie dici pōt. Quā ps. ymmola deo
sacrificiū laudis. ps. xliij. Quinto appellat cōmunio. i. com/
munis esca. Cōmunicare. n. secūdū papā: idē ē quod simul/
participare. Et quā omēs de vno pane et de vno calice participa/
mus: ideo merito cōmunio dicit. vel dicitur cōmunio eo quod
xpus se nobis communicat in isto sacramento. vel a cōmu/
nitate. quā cōmunis ē oibus. Sexto dicit viaticū quod idē
ē quod victus in via necessitatis secūdū huguicōem. Et quā
iste cib⁹ datus ē nobis i via. iuxta illud Jobā. vij. caro mea
vere ē cib⁹: et ē necessari⁹ ad salutē: et ad puentionē ad ter/
minā nostrā: quā nisi māducaueritis carnē filij bois et bibe/
ritis ei⁹ sanguinē. nō habebitis vitā in vobis. ideo pprie
et hū viaticū dici pōt. Et figurā illius habem⁹ in. iij. regū
vbi dicit. quod angelus dñi portauit helie panē subinericiū. et
vas aquē dicens. Surge et comede. gradis enī tibi restat via.
Et subdit. Et ambulauit in fortitudine cibi illi⁹: quadra/
ginta dieb⁹ et quadraginta noctib⁹ vsq; ad motē dei orib. Ita
et nos viatores de pñtis epili pēgnatione ad supne patre
beatā visionē et mātionē tendere debem⁹. Septimo appella/
tur sacrificiū. quod secūdū bea. gre. in ca. nōne multi secu/
lariū. s. q. s. dicit quasi sacrū officiū: vel quasi sacrū fact⁹
quā pce mistica cōsecrat p nobis in mēoria dñice passionis.
Et secūdū eundē ibidē dicit misterii. eo quod secretā et recon/
ditā habet dispēationē. i. virtutē et gratiā a deo dispēataz
et collatā szm glo. ibidē. Octauo vocat actio. quā sicut hētur
de cōse. dif. s. ca. leo papa vocat sacrificiū missē actionē enī
dicit. quod missa ē quāz actio: quā fit p modū cuiusdā cause. Nā
hic habem⁹ locū oratoriū. index ē de⁹: accusator diabolus
rens ē populus: testis ē ppria cōscia. sacerdos defensor et ad/
uocat⁹. vt dicit beatus ambro. in orōe: sūme sacerdos et c. quā
inquit. me peccatorē inter te et eundē populū mediatorē esse
voluisti. Dicit etiā metalipsis in greco: quod ē assumptio in
latino. eo quod p hoc sacramētū assumim⁹ filij diuinitatē.

Capitulū. vij. de modo sumēdi illud sacramētū.

¶ **D**olenti digne accedere ad hoc venerabile sacramen/
tū necesse ē iuxta doctrinā apli ad cor. xj. homo se/
ipsū pber et sic de pane illo edat. Quod dictū tractās
be. tho. de aqua in tertia pre sue sūme sic dicit pber homo
seipsū. i. pparet examinet et purget. pparet: p cordis cōtriti/
onē oris cōfessionē et debitā satisfactionē. Examine an ha/
beat sctitatē in corde. veritatē in ore. pfectā cōuersionē i/
opere: purget a vana gloria intellectū: a vana cupiditate af/
fectū sensū a rebellioe p inobediētis infectū. et sic a seipso p/
batus ad sūmi regis mēsa accedat. Modū autē accedēdi di/
cere possumus ex esu agni pascalis. exo. xij. comedebāt enī
iudei agnū pascale accinctis renibus cū azimis panib⁹ cal/
ciatis pedibus baculos habētes in manibus cū lactucis ag/
restibus et festinanter. Per primū figuratur puritas casti/
tatis. vñ luce. xij. Sint lūbi vestri precincti et lucerne et c.
Per secūdū vero intelligit carentia corruptiois peccati ma/
time mortalis. quā szm bea: grego. azima sumus: si a corru/
ptioe peccati sum⁹ alieni. Per tertiiū designat affectus deuo/
tiois. De quo in canticis. quāpultura es in calciamētis tuis
filia principis. Per quartū figuratur memoria dñice passi/
onis. vñ iacob patriarcha dixit. In baculo ptraui in iordanē
istū. Per quintū innuitur amaritudo cōtritiōis p peccatis.
vñ ps. lxxij. Libabis nos pane lacrimaz. Per sextū mōstra/
tur pōpitudine bone voluntatis. Ex his igitur isz dictis. s.
puritate castitatis: immunitate peccati mortalis: xpifere
deuotiois: mēoria dñice passionis: pōpitudine bone volū/
tatis: et amaritudine cōtritiōis. sit armatus ois quā ad sacra/
menti cōmunionē digne vult accedere. vñ be. ambro. in quā/
dam orōe de hoc pulchre loquitur in hec verba. Quāta cordis
contritione et fonte lacrimaz: quāta reuerētia et tremore:
quāta corpis castitate et aie puritate: illud diuinū et celeste
misterii ē celebrādū. dñe de⁹ vbi caro tua in veritate sumi/
tur: vbi sanguis tuus in veritate bibit: vbi sūmis yma hu/
manis diuina iunguntur. Vbi tu es sacerdos et sacrificiū mi/
tabiliter et ineffabiliter. Quis digne poterit celebrare hoc
misterii: nisi tu deus oipotēs offerentē feceris dignuz. Hec

ille. Et ut cuiuslibet volenti tractare aut sumere hanc escam non/bilissimam hoc contingat cum accedere voluerit. beat⁹. bern. in tractatu suo de contemplatione dicit. quod in hunc modum potest orare. O diues omnium bonorum dapum superne facietatis opulentiissime largitor deus: da lasso cibum collige dispersum: libera caput: reintegra scissum. Si stat ad hostium et pulsat. obsecro pro visceribus misericordie dei quibus visitasti nos omnes ex alto. iube pulsari misero aperire: quod liberis gressibus ingrediat ad te et requiescat in te: et reficiatur de te pane celesti. Sanctus vero theobaldus breuiter ponit tria. quae cuiuslibet digne manducati sunt necessaria. Primum est mundicia corporalis ut per eas reuerentia sacramentum exhibeatur. Secundum est conscientia munda: ut sic diuine sacramentum mansio et habitaculum disponat. Tertium est actualis deuotio: per quam mens apud deum eleuetur. de quibus dicitur postea magis in speciali.

Capitulum viij. quod sint signa per quae coniecturari possimus nos esse dignos ad hoc sacramentum recipiendum.

¶ Tercet aliquis cum nemo sit certus: an sine peccato sit et in caritate. quia iuxta dictum sapientiae. ecclesiae. ix. nescit homo an odio vel amore dignus sit. quomodo igitur aliquis secundum huiusmodi conditiones digne poterit ad hoc venerabile sacramentum accedere. Ad hoc respondet sanctus theobaldus dicens. Licet de hoc non possit haberi certitudo scilicet. tamen de hoc potest haberi probabilis coniectura: et precipue per quatuor signa quae ponit bernardus in libro de stimulo amoris. Quorum primum est cum quis deuote verbum dei audit. quia teste saluatore Joba. viij. Qui ex deo est verbum dei audit. Secundum cum quis promptum se in bono opere inuenit. quia probatio delectationis: exhibitio est operis ut inquit beatus gregorius in quodam omne. Tertium cum quis propositum habet abstinendi a peccatis in futuro. Quartum cum de preteritis doluit seu dolet et conteritur. In his. n. scilicet greg. vera penitentia consistit. Unde si quis per huiusmodi signa facta diligenti discussione sue conscientie: quis non sufficienter tamen deuote ad corpus christi accedat. aliquo peccato mortali in ipso remanente: quod eius memoriam subterfugiat non peccat si accedit. immo ex vi sacramenti remissionem peccati consequitur.

tur. unde beatus augustinus in quodam sermone dicit. Quia corpus christi manducatur: vivificat mortuos. Nam tale peccatum in contritione generali est dimissum. licet non ita plene sicut ea que in specie sunt confessa.

Capitulum ix. de utilitatibus quas consequuntur digne sumentes hoc sacramentum.

¶ Si corpus christi digne manducatur. fructus et utilitates consequuntur. quod. xij. fructus figurati sunt per lignum vite. quod est in medio paradisi. gen. ij. auferes. xij. fructus. apoc. vii. et notantur in his versibus. Inflamat. inmorat. sustentat. roborat. auget. Hostia spem purgat reficit. vitaliter vivit. Confirmatque fidem munit: fomitemque re-mittit. Primum fructus quem consequitur digne manducans est caritatis inflammatio. de quo quidam doctor sic dicit. Pre omnibus alijs gratijs corporis summi. scilicet manducatio digna: accendit in nobis caritatem. Qui enim panem calidum de clibano ista acceptum comederit cum pane vitae sumit et calorem. sic qui corpus christi comedit in clibano crucis: ex ardore maxime caritatis decoctum in eodem comedit et caritatem. Ignis quippe amor dei: in corpore ipsius suscipitur quo sumpto et nos inardescimus. et ipsum semper amplius esurimus. Secundus fructus est quod ad memoriam reducit diuinam passionem. diuinam dilectionem: et nostram liberationem. vii. lu. xxij. Hoc facite in mea commemoratione. Tertius fructus est contra recipiuntur sustentatio. De quo in psalmo. Panis cor hominis confirmet. Quartus fructus est quod roborat sumentem ad bona operandum et continuandum. Cuius figura innuitur psalmo. xl. ubi dicitur. Qui sperat in domino: imitabitur fortitudinem: assumet pennas ut aquila: non laborabit ambulabit et non deficiet. vii. ysidorus de hoc sic inquit. Libus ille: corpus illud non impinguat. sed cor hominis in bono confirmat. Hic est panis vite. qui ergo vitam manducatur digne mori non potest. scilicet morte spirituali et eternali. Quintus est spei et deuotionis augmentatio. et non solum spei: sed et caritatis ut dictum est in primo fructu: et etiam fidei: ut dicitur in decimo fructu. qui simul innumerat ezechiel. xv. ubi ait deuote: sacramentum eucharistie per pietatem cum istarum virtutum augmento sic dicitur. Simulam mel et

oleum comedisti: et decora facta es vehementer et profecisti in regnum: et egressus est nomen tuum in gentes propter speciem tuam. Ubi per simulam propter sui puritatem intelligere possumus sinceritatem fidei. Per mel propter sui suauitatem intelligere possumus digne sumentis eminentem caritatem. Per oleum propter sui intrinsecam subtilitatem intelligere possumus spiritum. Nam sicut oleum est virtutis penetratiue et supernaturale ceteris liquoribus sic spes diligentis anime omnia creata quasi despiciens penetrat et transcendit. Et non obstante tempestate huius mundi: tanquam mare magnum et spaciosum in quo sunt reptilia quorum non est numerus. anchoram sue confidentie figit in solo suo creatore: et in virtute perfecte eucharistie. Nam de hoc fructu quinto dicitur in psal. xliiij. Impinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quam preclarus est. Sextus fructus est peccatorum remissio. et hoc intelligitur de venialibus peccatis. quia per istum cibum fit restauratio et reparatio deperditi vaporis. id est ipsius caritatis. Et non intelligitur de mortalibus. quia sicut alimentum naturale solum potest viuere et non mortuo: sic alimentum spirituale. Attamen si homo sufficienti facta discussione de omnibus peccatis contritus fuerit: et propositum satisfaciendi habuerit de quocumque peccato mortali ab eo perpetrato si sibi ad memoriam reduceretur. si alicuius peccati mortalis reus extiterit deo cognito: sibi tamen totaliter ignoto et a memoria eius remoto: ex vi sacramenti quod sumit remissionem illius peccati consequitur. prout innuit beatus augustinus cum dicit. Quia corpus christi manducatur viuificat mortuos. De isto etiam fructu dicit ysidorus. Accedite igitur ad eum et illuminamini: quia lux est. Accedite ad eum et faciamini: quia panis est. Accedite ad eum et liberamini: quia ubi spiritus domini ibi libertas. Accedite ad eum et absoluemini: quia remissio peccatorum est. Cui consonat iheronimus in hec verba. Nichil adeo est extinctiuum et remissiuum peccati sicut huiusmodi oblatio et sacrificium. et hoc est verum si digne offeratur. propter quod ambrosius in quadam oratione sic orat. Panis qui de celo descendisti veni in cor meum et munda me ab omni inquinamento carnis et spiritus. Et ad istam purgationem hortatur apostolus nos alloquens per figuram agni pascalis qui dicitur azima sic dicens. Expurgate veterum fermentum. ad cor. xj. Septimus fructus est spiritualis per internam consolationem refectio. De qua di-

citur sap. xvj. Panem de celo prestitisti eis: habentem omne delectamentum et omnem saporis suauitatis. Et in ps. xxij. In loco pascue ibi me collocauit. Et ideo christus qui est sacerdos et hostia ait. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis: et ego vos reficiam. Mat. xj. In rei. n. veritate dulcissime potest reficere quam eius spiritus est super mel dulcis: et hereditas eius super mel et fauam. eccle. xx. vñ beatus bernardus de ista utilitate et quietate sic ait: In hoc sacramento anime celesti dulcedine inebriatur peccatum veniale deletur: et homo in gratia roboratur. Idem de hoc septimo fructu loquitur in hec verba. Qui sacramentum eucharistie digne sumit: nunquam maior in tota sua vita gaudium refrigerium quam expectatur fuerit quam in sumptione corporis et sanguinis domini nostri ihesu christi degustauit. Octauus fructus est interior per gratie collationem viuificatio. quia lignum vite comestum vitam prestat. Nam per virtutem huius sacramenti de attrito fit contritus: de irrisore fit penitens. vñ iohannes. vj. Qui manducat me ipse viuet propter me. Rationabiliter. n. vita per cibum redit per quem mors intravit quam autem in sumendo hoc sacramentum gratia conferatur. de hoc habetur figura exo. xvj. vbi dicitur. Ascendete manna descendet pariter et ros. Nonus fructus est corpus christi mystici incorporatio. De quo ambrosius in oratione vbi supra sic ait. Tu. n. dixisti domine: panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. qui manducat me viuet propter me et ipse in me manet et ego in eo. iohannes. vj. Et illud figuratum est exo. xvj. vbi dicitur quod cum sol incaluisse liquefiebat manna. et per consequens per fluxum ventum fuit cum terra. Propter quod ipse christus qui est cibus clamauit ad beatum augustinum. ut patet in li. confes. Tibi sum gradum cresce et manducabis me. Et subdit. Nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tue. sed tu mutaberis in me. Nam per istum cibum efficimur membra incorporata in christo: et vnum in christo. Et ideo hec spiritualis manducatio iure communio nuncupatur. ut supra ca. vj. huius tractatus. et ut damascenus dicit. Decimus fructus est fidei confirmatio per intellectus illuminationem: quod designatur per illud quod habetur. j. regum. xliij. vbi dicitur. quod ionathas gustauit de melle et illuminati sunt oculi eius. vñ beatus bernardus super can. sic inquit. Per fidem: intellectus illuminatur et confortatur attingit hanc veritatem indubitater. quod christus vere est in sacramento et diuinitas vere in christo. Undecimus fructus est perceptio eu-

karistie munit hominē cōtra demonū neq̄ciam. vñ ps. Pa-
rastrī in cōspectu meo mensā aduersus eos q̄ tribulāt me. su-
per quo dicit isidor⁹. Suscipe dñm ihesū in tue mentis ho-
spiciū. cui sūt aduersari⁹ hospiciū tuū viderit occupatū ce-
lestis fulgore p̄sentie: intelligit locū tēptamētis suis p̄ xp̄z
esse circūclusū seu clausū. Pro quo effectu cōsequēdo beatus
ambro. in orōe vbi supra sic orat. Dñe muni me btōz an-
geloꝝ pia atq̄ fidei custodia atq̄ fortissima tutela: vt hostes
omniū bonoꝝ cōfusi a me discedāt: p̄ hoc magnificū q̄ admi-
rabile sacramentū. Et de hoc habet figura exo. xij. vbi legi-
tur. q̄ quādo filij israhel comederūt agnū paschalē: tūc posue-
rūt de sanguine in superiori liminari: q̄ in utroq̄ poste ho-
stij sui. q̄ sic dom⁹ eoz erant p̄seruate ab angeli percussura
De eodē habet figura ezechielis. ij. vbi dicit. q̄ illi soli pre-
seruati fuerūt quos vit vestitus lineis. s. dñs ihesus xp̄s si-
gnabat tbau in frontibus eoz. tbau est figura crucis: q̄ cū
accedim⁹ ad altare. in fronte. i. in p̄spectu nostre ratiōis de-
bet esse depicta. Duodecim⁹ fruct⁹ ē fomitis mitigatio seu
inordinate cōcupiscētie extinctio. De quo in ps. Sup aquā
refectionis edocauit me q̄c. Sicut. n. aqua refrigerat. sic il-
lud sacramentū etiam refrigerat a feruore cōcupiscētie. vñ
bern. Sacramentū corporis xp̄i duo operat in nobis: vide-
licet sensuz munit: q̄ a graniorib⁹ peccatis tollit omnino
cōsensuz. verbi gratia. Si quis nostrū nō tam crebros vt
solbat: nec tam acros sustinet iracūdie vel luxurie: inuidie
ac ceteroꝝ vicioꝝ mor⁹: gratias agat corpi q̄ sanguini dñi
nostri ihesu xp̄i. quoniā vit⁹ h⁹ sacramenti operat hec in
eo. Hec ille. Propter quod bea. ambro. in quadā orōe: dñm
nostrū ihesū xp̄m sic adorat. Dñe rex virginū amator casti-
tatis: q̄ integritatis dec⁹: celesti rore bñdictionis tue extin-
gue in me totū fomitē ardentis libidinis: vt maneat in me
tenoz toti⁹ castitatis aic q̄ corporis. Et illud videt esse fi-
guratū. ij. mach. j. vbi legit q̄ flāma accensa a lapidib⁹ p̄-
fusis: aqua residua a lumine quod refulsit ab altari cōsum-
pta est. Sepe. n. flāma cōcupiscētie q̄ nascitur ex aqua re-
sidua. i. ex rerū temporalū affluentia q̄ supfluitate: qua la-
pides q̄ homines mūdani pfundātur: extinguntur a lumine
ab altari fulgente. i. a gratia sacramēti cu karistie. Propter

eb
tanta igit̄ dona q̄ ex bñdiciōe sacramēti p̄ceptione digne sumē-
ti cōferunt: diligēti aia deuotaq̄ mēte q̄ inq̄rendū qualis es-
se debeat q̄ ad hāc mensā digne accedere mereat. Ad quod
rñdet p̄pheta in ps. xxj. vbi in p̄sona xp̄i ait. Edent paupe-
res q̄ saturabunt̄ q̄c. quasi di. s. m. bea. aug. q̄ glo. ibidē. Do-
ta mea. i. sacramēta q̄ bñdicia corporis q̄ sanguinis mei reddaz
q̄ hec sacrificia edent pauperes q̄ h⁹ seculi cōtēptores. quos
xp̄s Math. v. vocat pauperes spū q̄ ad hāc panē vite sumē-
duz digne merent̄ accedere. Tales. n. sūt vere builes q̄ hui⁹
seculi cōtēptores xp̄m sup oīa diligētes q̄ omēs affectiones
suas in xp̄m ordinātes. Ita vt nichil cupiāt nec habere de-
siderāt p̄ter ip̄z. Et illa reuera apte dicit̄ paup̄tas spūs dñi
q̄s mēte q̄ spū nichil sibi vōdicat imo nec seipsū nec aliq̄s a
lind tēporale nisi hoc alteri totū liberaliter q̄ spōte donat q̄
in xp̄z referat ita vt sic nec velit eē sui iuris sed dñi sui cui
se donauit nec aliquod possideat tanq̄ suū sed tanq̄ dñi sui
ad cui⁹ honorē rez suaz si quas habz possessionē ordinabit
vt dicere possit cū aplō. ij. cor. vj. tanq̄ nichil habentes. q̄
oīa possidētes q̄a possidet oīa cui⁹ possessio ē de⁹. vñ in p̄lo-
na cuiuslibet talis dicit̄ in ps. lv. Ecce cognoui quoniā de-
us me⁹ es tu. Sup quo aug. Omniū q̄dē de⁹ ē sed eoz pro-
prie de⁹ ē q̄ eū diligūt q̄ eū timēt q̄ eū possidēt q̄ colunt q̄
sunt tanq̄ magna familia de domo ipsi⁹ redēpri magno sā-
guine vnici filij ei⁹. Et subdit. Quantū dedit nobis de⁹ pa-
ter vt filij dei noīemur q̄ simus. Ecce mirabilis cōiunctio
sūme paup̄tatis cū maximis diuitijs. Quid nāq̄ paup̄is illo
q̄ nichil sibi retinet quod alteri nō donat: q̄ q̄d dicit̄ illo q̄
deū possidet. Et ergo be. aug. sup psal. vbi supra hortatur
nos dicēs. Nos ergo deū amem⁹ frēs puri q̄ casti: sed nō ē
castū cor si deū ob mercedē colit. Sed diceres. Quid ergo
de cultu dei si mercedē nō haberem⁹. Respondet aug. Ha-
bebim⁹ plenarie ipsū deū quē colimus ipse nobis merces
erit q̄a videbim⁹ eū sicuti ē. iobā. ij. Ipse dixit abrahe gen
xv. Ego p̄tor tu⁹ sū q̄ merces tua magna nimis. Et q̄/
bus verbis elicit̄ q̄ de omni statu ecclesie possūt esse hoīes
digne ad hūc panē vite accedētes: q̄a dictū ē supra. Edent
paupes q̄ saturabunt̄ pauperes. s. spū. Tales aut̄ pauperes
possūt esse boni reges q̄ principes finū terre: cōiugati vit/
c f

gines et vidue: layci et clerici seculares et religiosi. **M**ā q̄s̄s̄
taliū in caritate dei ē et deū sup oīa diligit: si princeps vel p̄
lat̄ vel qualitercūq̄ sup alios cōstitut̄ potētatus honores
diuitias et c. q̄ suo statui cōmuniter attribuūtur ipse nō solū
sibi sed deo tribuit cui militat cui seruit et p̄ quo diligentē
curā subditoꝝ suoꝝ gerit et nō solū sua: sed etiā seipsū p̄ eoz
salute exponit: hic dign̄ ē vt ad hāc mensā accedat. Paupe
res. n. xp̄i magnates et diuites paupes subditi et i bona sim
plicitate viuētes: paupes ad artiore obseruatiā et in abdica
tione tēpaliū et multiplicis regularis discipline vt securius
xp̄o regi famulent̄ se studiose astrigētes: hi sūt q̄ digne hūc
panē celestē sumētē angeloz sūt cōiue. iuxta illud ps. Pa
nez angeloz māducauit homo. Et ita hic in gratia viuifi
cante p̄merent̄ gloriā sublimatē. s̄m quod dicit dñs in enā
geliō iohā. vj. Qui māducat carnē meā et bibit meū sangui
nē habebit vitā eternā. Et tātū sit dictū de his. xij. fructib̄
Possūt tñ hi fruct̄ distinguī secūdū tres stat̄ hoīm in eccle
sia militāte. Est. n. hoc sacramētū in penitētib̄ seu in in
cipientib̄ culpe expiatiū gratie cōseruariū xp̄i incorpa
tiū et cōtra reciduationē sustentatiū. Et in pficiētib̄
est fidei cōfirmatiū spei augmētatiū et fomitis extermia
tiū. Est in viris p̄fectis dñice passiōis ad memoriā reuo
cariū ad bñ opandū roboratiū cōtra tēptationē diaboli/
cam munitiū p̄ internā cōsolationē ipoz refectiū.

Capitulū. x. de dāpnis q̄ cōsequūtur indigne sumētes

Item recte cōmunicātib̄ multa bona pueniūt vt di
ctū ē in. c. p̄cedēti: sic indigne sumētes multa mala
incurrūt. teste aplō ad cor. xj. sic dicēte. q̄ māducat
et bibit corp̄ dñi indigne iudiciū sibi māducat et bibit. Et
subdit. ideo inter vos multi imbecilles et ifirmi viuūt. Et
dicitur. multi. Nullius. n. opus placet deo nisi ipse prī pla
ccat deo. Indigna nāq̄ cōmuniō hoīem peccatis illaq̄at dā
nationē p̄parat: primū scādalizat mentē exccat tēptatiōz
obiūgit: deū iritat vitā tēporalē breuiat cūctis gratuitis
et eternis bonis spoliat. De q̄b̄ oībus p̄ ordinē dicit in ps.
lxvij. Fiat mēsa eoz corā ipsis in laqueū quo ad primū. et

in retributiōes quo ad secūdū: et in scādaliū quo ad tertiu et
obscurent̄ oculi eoz ne videāt quo ad quartū: et dorsū eoz
semp incurua quo ad quintū: effūde sup eos irā tuā quo ad
sextū: fiat habitatio eoz deserta quo ad septimū: et in taber
naculis eoz nō sit q̄ inhabitet quo ad octauū. De quo etiā
hylari⁹ sit dicit. Talis homo deū ad vindictā excitat: suaz
vitā breuiat sāctos a se fugat: hostē suū letificat: q̄ corpus
xp̄i indigne māducat: Cui alludit origē. i. hec verba. Corp̄
qdē et sāguinē xp̄i i dāpnatiōz sumit tā mētis q̄ corp̄is Et
qd̄ dicitis apparet q̄ vterq̄ tā bon⁹ q̄ malus cōmunicans
corp̄ et sāguinē xp̄i sumit equaliter quo ad essentiā Quis
tñ inequaliter quo ad efficiētiā. In bono. n. efficit vitā grē
in p̄nti et gloriā in futuro: in malo vero dāpnationē p̄parat
et mortē eternā inducit. vñ cantē ecclesia. Sumūt boni su
mūt mali sorte. tñ inequali et c. Et bea. aug. de hoc sic inq̄t
Est quidē in peccatorib̄ et indigne sumētib̄ vera caro et
verus sāguis xp̄i essentia nō tñ salubri efficiētia.

Capitulū. xij. quot modis hoc sa cramētū sumatur.

Sacramētū eucaristie trib̄ modis pōt sumi ab hoīe
viatore. s. sacramentaliter tantū: spūaliter tantū: sa
cramentaliter et spūaliter simul. Pro cui⁹ maiori in
tellectu aduertendū q̄ s̄m magistrū i. iij. sniaz dis. xvij. i
sacramēto eucaristie ē aliqd̄ qd̄ solū ē sacramētū. i. signū sa
cre rei: vt ē forma vel spēs panis vel vini q̄ ibi videt̄: q̄a p̄
ter spēm quā ingerit sensib̄: aliqd̄ aliud facit venire in cog
nitōz scz corp̄ xp̄i vtz et mysticū Est ergo spēs p̄ cōsecratōz
vocabula rez q̄ ante fuerūt scz panis et vini: vtz de cōse. di
ij. ca. sensus. vñ in fine cuiusdā missē q̄ celebratur in sabba
to quatuor tēpoz in mēse septēbris orat̄ et dicit. Perficiant
in nobis dñe q̄sum⁹ tua sacramēta quod cōtinēt vt q̄ nūc
spē gerim⁹ rez veritate capiam⁹. Aliud ē res sacramēti et
illa ē triplex. Aliqua ē res cōtēta et significata: altera signi
ficata et nō cōtēta: terciā opata. Res cōtēta et significata ē
caro xp̄i quā de virgine maria traxit et sāguis quē pro no

bis effudit: seu ipse xps q̄ sub specie panis ⁊ vini veraciter
continet. Sed res significata ⁊ nō cōtenta ē corp⁹ xpi misti
cū: seu ecclesia sine vnitas ecclesie in predestinatis quo ad
ecclesiā militantē vocatis p̄ p̄dicā: iustificatis p̄ gratiā in
p̄nti ⁊ glorificatis in futuro p̄ gloriā quo ad ecclesiā trium
phantē ⁊ in p̄sēri spe. Striusq̄ aut̄ corp⁹ xpi. s. veri ⁊ mi
stici species visibilis ē sacramētū eucharistie q̄a vtrāq̄ rē si
gnificat ⁊ vtriusq̄ rei similitudinē gerit expressā. Nā sicut
panis tritice⁹ p̄ ceteris cib⁹ ē p̄cipu⁹ ad hūani copis sustē/
rationē ⁊ refecionē ⁊ vinū hominēz letificat ⁊ inebriat sic
caro xpi interiorē hoiez pl⁹ ceteris gratijs spūaliter reficit
⁊ saginat. Habet etiā similitudinē illa spēs visibilis cū cor
pore xpi mistico q̄ ē vnitas fidelīū: q̄a sicut ex multis gra
nis cōficiū vn⁹ panis: ⁊ ex plurib⁹ vnīs vinū cōfluit in vnū
sic ex multis fidelib⁹ p̄sonis vnū corp⁹ xpi misticū cōstitu
itur cui⁹ ipse xps ē caput. Sū apl⁹s. j. ad cor. xj. Sū pa
nis ⁊ vnū corp⁹ multi sum⁹. Et aug. sup iobā. ome. vj. et
allegat a mgrō in. iij. sūiaz dis. viij. q̄ sic dicit. vn⁹ panis
⁊ vnū corp⁹ ecclesia dicit̄ p̄ eo. q̄ sicut vn⁹ panis ex multis
granis: ⁊ vnū corp⁹ ex plurib⁹ mēbris cōponit̄ sic ecclesia
ex multis fidelib⁹ caritate copulāte annectit̄. hūi⁹ corp⁹
mistici p̄p̄riū corp⁹ xpi sūptū de virgine ē sacramētū. i. sig
nū: q̄a sicut corp⁹ xpi ex multis mēbris purissimis ⁊ im
maculatis cōstat sic ⁊ societas ecclesiastica ex multis p̄sōis
a criminali macula liberis cōstitit̄. In cui⁹. s. corp⁹ xpi ty
po seu figura facta ē archa dñi de lignis cethim. exo. xxv. q̄
sūt impuribilia. Sed res opata ē gratia q̄ in sacramēto ⁊
in ei⁹ digna acceptiōe cōfert̄: secūdu qd̄ dictū ē supra ca. ix.
Istis it̄ declaratis dicit̄ q̄ iste sumit corp⁹ xpi spūaliter tā
tūz q̄ p̄ fidē tanq̄ p̄ cognitionē: ⁊ caritatē tanq̄ per refecio
nez cōiungit̄ xpo. ⁊ vnitur corpori xpi mistico scz ecclesie.
Sū aug. super Jobā. ome. xxvj. ⁊ habetur. de consc. dis. vj.
cap. quid est sic dicit. Quid est xpm manducare: nō hoc so
luz est corp⁹ ei⁹ accipere. multi enim indigne accipiūt. sed
in ipso manere: i. esse de corpore ei⁹ mistico per gratiam ⁊
habere ipsū in se manentē. Spūaliter enī manducat q̄ in
vnitate xpi ⁊ ecclesie: quā sacramētū significat manet. Nā
qui discordant a xpo: nec carnem xpi. s. misticā manducāt

nec sanguinē misticū bibūt: ⁊ sic tāte rei sacramētū ad iu
diciū accipiūt quotidie. vel sic Iste manducat spūaliter tan
tūz: qui existēs in caritate firmiter credit in altari ec. ve.
tuz corp⁹ xpi ⁊ sanguinē ei⁹. ex hinc ē accipiēs rē sacramē
ti. i. gratiā: nō aut̄ ipsū sacramētū corp⁹ xpi sub specie pa
nis ⁊ vini. De ista māducatiōe dicit bea. aug. in li. de reme
dio penitētie. ⁊ habet de cōse. dis. ij. ca. vt qd̄ paras. sub his
verbis. Quid paras dentē ⁊ ventrē. crede ⁊ māducasti cre
de. s. fide operāte p̄ dilectionē. ⁊ māducasti. i. corp⁹ xpi mi
stico es incorporat⁹. Et ē sciendū. q̄ bon⁹ duob⁹ modis mā
ducat xpm spūaliter. vno modo in semetipso: dū sacramētū
ipsū ore corpali p̄cipit: fide ⁊ caritate spūs in se spūaliter
trahit ⁊ sibi vnit. Alio modo in alijs. s. dū iustus alijs com
municat: sicut. n. os corpale nō solū sibi sumit. cibū. s. mē
bris oib⁹ cōmunicat. sic quodlibz mēbrū ecclesie nō sibi so
lū cōmunicat sed toti ecclesie: vt vīt⁹ spūalis cōmestiois ad
hoies fideles pueniat p̄ caritatē qua vnunt̄. S. iste sumit
sacramentaliter tantū qui sub specie panis ⁊ vini hoc sacra
mentū in peccato mortali sciēter sumit. Iste vero spūali
ter ⁊ sacramentaliter simul sumit qui hoc sacramētū sub p
p̄rijs speciebus sumit ⁊ rē sacramēti seu gratiā cōsequitur. Et
de hoc modo māducati bea. bern. sic dicit. Corp⁹ xpi egro
tis ē medicina: p̄gūatib⁹ vieta: debiles cōfortat lāguores
sanat: valētes delectat sanitatē cōseruat: fit hō mansuetior
ad correptionē patientior ad laborē: ardētior ad amozē: sa
gator ad cantelaz: ad obedientiā p̄rior: ad gratiarū actioes
deuotior. hec ille. Hī sūt modi māducati xpm s. m. petrū
de tharentasia dis. ix. iij. li. tripliciter possūt distingui: vel
ex pte manducantis: vel ex pte rei q̄ māducat: vel ex parte
modi manducandi. Primo sic aut̄ enī māducās accedit ad
sacramētū disposit⁹: ⁊ sic dicit̄ manducare sacramentaliter
ex parte rei q̄ manducatur. Aut̄ enī māducat rem signifi
catā ⁊ cōtenta ⁊ sic itez māducat sacramentaliter. Aut̄
manducat rem significatā ⁊ non contentā ⁊ sic manduca
tur spūaliter. Aut̄ p̄cipit gratiā ex parte modi manducandi
sic. Aut̄ enī sumitur solo ore corp⁹: ⁊ sic māducat sa
cramentaliter. aut̄ etiā sumit ore cordis: ⁊ sic māducat
spūaliter. Spūaliter enī māducare ē xpo ⁊ ecclesie icor

porari. Hoc aut dupliciter est vel per modum meriti credendo vel virtute sacramenti credendo et percipiendo. Primo modo accipitur spiritualiter manducare communiter. secundo modo magis proprie. Primo modus spiritualiter manducandi: potest alicui peruenire sine sacramento. secundo autem modus non. Et quis spiritualis manducatio sufficiat per modo meriti ad salutem: non tamen sufficit sacramentaliter: quia melior est iste modus manducandi spiritualiter quam alter: eo quod utrumque complectitur. Ex his dictis faciliter potest haberi solutio cuiusdam dicti communis quo quiritur. An mortalis peccator non confessus nec contritus sumens illud sacramentum vere sumat corpus christi: quia vel ly vere determinat veritatem suppletionis sacramentalis vel spiritualis. Quo ad primum dicitur quod quantum sit aliquis magnus peccator si sumit illud sacramentum vere sumit corpus christi: loquendo de veritate suppletionis sacramentalis: quia qui vere sumit continens vere sumit et contentum: seculum quod continetur sub hoc modo continente. scilicet sub speciebus panis que sunt sacramentum licet non sint res sacramenti. Vere tamen sacramentaliter continetur corpus christi: ut patet ex auctoribus supra adductis. Sed quo ad secundum dicitur quod nullus peccator mortalis sciens se esse tale sumit vere corpus christi: loquendo de veritate spiritualis suppletionis. quia qui illo modo sumit manet in christo et christus in eo. sed nullus peccator mortalis manet in christo nec christus in eo: cum talis non sit membrum vivens christi. Etiam nullus mortuus potest cibum vitalem vitaliter sumere: sed peccator mortalis quantum ad vitam spiritalem mortuus est: quia separatur ab eo qui est vita anime. scilicet ang. Et cibus iste est vivus cibus seu vitalis dans vitam spiritalem sumenti eum: iuxta illud Joban. vi. Ego sum panis vivus qui de celo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane vivet in eternum.

Capitulum. xij. an peccata venialia possunt impedire effectum huius sacramenti in sumente.

Alia sunt peccata venialia per que mens non nimis distrahitur nec fervor caritatis sensibiliter diminuitur: hec in nullo impediunt effectum huius sacramenti. Sunt etiam nonnulla peccata venialia que non ex toto impediunt sed in parte effectum huius sacramenti. Nam effectus huius sacramenti non solum

est adeptio gratie vel caritatis: sed etiam est quedam actualis refectio spiritualis dulcedinis: que per peccata venialia impeditur. de hoc sic loquitur sanctus thomas. Peccata venialia dupliciter possunt considerari. Uno modo in quantum sunt preterita. alio modo in quantum sunt exercitata. Primo modo in nullo impediunt effectum huius sacramenti. Potest enim contingere quod aliquis post multa peccata venialia commissa: devote accedat ad illud sacramentum et plenarie effectum huius sacramenti consequatur. Secundo modo peccata venialia non in toto sed in parte impediunt effectum huius sacramenti. quia si quis accedit mente distracta per peccata venialia que tollunt ab eo actualem devotionem et refectio nem spiritualis dulcedinis: non autem augmentum gratie habitualis vel caritatis. Unde iste qui cum actu venialis peccati accedit ad hoc sacramentum: manducat in habitu spiritualiter sed non actualiter. Et ideo habitualis effectus huius sacramenti percipit non autem actualem. Hec thomas. Ex quibus verbis colligitur quod accedens in peccatis venialibus: percipit augmentum gratie et caritatis habitualiter quantumvis tamen per internam dulcedinem spiritualem non reficiatur actualiter. Et sic patet consequenter quod peccata venialia in sumente impediunt effectum huius sacramenti actualiter tantum. Quis tamen non habitualiter sic quod non efficit actualiter in eo: Quis per virtutem sacramenti consequitur habitum et augmentum caritatis. Hec intelligenda sunt de sumente non existente in peccato mortali: et accedente in peccatis venialibus: devotis orationibus ad hoc sacramentum se aptate et de commissis dolente. Et quis peccata venialia non tollunt huius sacramenti effectum quantum ad habitum ut premissum est: tamen magis bonum est si homo per confessionem vel alia remedia studeat se de his emendare. Necandum namque debet esse anime devote cum ad hoc sacramentum celeste sumendum accesserit: ne celestis spiritus ad ipsam veniens aliquam maculam cuiuscumque peccati etiam venialis quantum possibile est inveniatur. quia quanto quis cum maiori cordis et corporis mundicia ad hoc sacramentum accesserit: non dubium quin maiorem gratiam: et uberius fructum spiritualium bonorum exinde reportabit. etiam quia nichil purius ea mente esse debet: que in dei habitaculum est preparanda.

Capitulu. xiiij. an ppter nocturnalē
pollutionē cōmunio sit p̄mittēda.

De hoc q̄ quis digne accedat ad enkaristie sacramē
tū tria rēq̄runt. Primo mūdicia cōscie q̄ nō tollit
nisi p̄ peccatū. Secūdo ne sit ibi inderotio seu mē
tis eberudo. Tertio ne sit ibi corporis imuditia. Hec tria
q̄q̄ simul cōcurrūt i aliqua pollutionē nocturnali. q̄q̄ duo
de his q̄q̄ vnū tantū. 7 s̄m hoc homo magis vel minus
impedit. Et ideo distinguendū ē de pollutionē. Nū sciendū
Pollutio nocturnalī ē cōiūctio qua quis in sōpno corrū
pitur p̄ seminis emissionē. Et cōtingit q̄q̄ ex nature sup/
fluitate: vel ex habūdantia materie seminalis 7 repletionē
in vasis seminalib⁹ nō valētibus eā retinere. q̄q̄ ex infir/
mitate 7 debilitate virtutis retētue ppter debilitatez ner/
noz. sicut q̄q̄ contingit cū homines ieiunāt. 7 in istis nō
est peccatū: sed potis quedā pena vel infirmitas. 7 in talib⁹
casib⁹ homo relinquitur sibi metipsi. Quādoq̄ prouenit ex
crapula. 7 hec p̄hibet a p̄ceptiōe corporis xpi: nisi tunc ne
cessitas aliqua: vel festiuitas alicui⁹ solēnitatis cogat ad op
positū. Quāq̄ cōtingit ex imaginatiōe 7 cogitatiōe turpi pre
cedente. 7 hec tantū est peccatū: quātū meruit cogitatio p̄
cedēs. Quādoq̄. n. cogitatio huiusmōi turpiū ē sine pecca/
to veniali: vt cū quis de talib⁹ esset disputatur: oportet
q̄ de his cogitaret. Aliq̄ etiā ē cum peccato veniali. s. q̄
cogitatio in sola delectatione finit. sine cōsensu deliberatiōis
Quāq̄ etiā est mortale. s. quādo cōsensu adiūgit. Et si du
bitat de cōsensu: an cōcurreret ad causā pollutionis an nō
7 sic cōsequēter dubitat: an ex peccato mortali vel veniali
pollutio acciderit abstinere debet. q̄a teste bea. greg. bonaz
mentū est ibi culpā agnoscere vbi culpa nō est. 7 habet de
cōse. dif. v. ca. ad eos. Si aut̄ expresse inuenerit cōsensū nō
precessisse 7 tamē alia p̄cesserunt. s. imaginatio 7 delectatio
mala. sic tamē q̄ talis imaginatio finita erat i delectatiōe
absq̄ cōsensu deliberationis. tūc potest cōmunicare: si v̄/
get necessitas 7 solēnitās festi imminet. Quādoq̄ aut̄ ac
cidit ex illusione diabolica deo p̄mittēte. tūc si illusiōis cau/
sa in nobis p̄cessit. s. cogitatio turpis 7 imaginatio. tūc idē

est iudiciū sicut de cogitatiōe p̄cedēte si vero nō. sed oppo/
sita causa potius. 7 hoc frequēter accidit in dieb⁹ in quib⁹
debet cōmunicare: tūc signū est q̄ diabolus conat̄ homini
auferre fructū enkaristie. vñ in tali casu cōsultū fuit cōsā
monacho vt legit̄ in colla. patrū: q̄ cōmunicaret. 7 sic dia/
bol⁹ vidēs se nō posse cōseq̄ itentū ab illusiōe cessauit. S̄ q̄a
nō potest de facili sciri causa ex qua cōtingat pollutio. idcir
co cōsultū 7 tutius est tali die abstinere ppter reuerentiaz
sacramētī. Et dicūt q̄dā q̄ debet astinere ad. xiiij. horas
q̄a in tali spatio natura deordinata p̄ mentis eberationē et
corpale imudiciā ecōuerso reordinat. nisi necessitas incū
bat: vel solēnitās festi imminet que contrariū exigit. Di/
co tamē q̄ in p̄dictis omnib⁹ pollutionib⁹ cōmuniter est
imudicia corpalis. sed mentis eberudo non ē nisi in illis
pollutionib⁹ q̄ accidunt cum imaginatione: q̄a in illis que
sine imaginatiōe accidunt. aīa nichil videt̄ p̄dere. Nulla aut̄
dicat̄ pollutionū est peccatū in se. q̄a in somnis ex quo ra/
tio est ligata: nemo potest peccare. potest tamē esse signū
vel effect⁹ peccati. 7 ideo semp̄ recurrendū est ad causā pol/
lutionis. Ex hoc videt̄ quando sit abstinendū a cōmunionē
7 q̄ nō. Nū de hoc habet̄ metra. Crimē habet noctis pol/
lutio quando fuisi ebrius. aut primo meditat⁹ turpe fui
sti. Crimen abest tua si natura supflua tollit. Aut si debili
or vacuo se ventre resoluit. De hac materia plene habetur
de conse. dif. vj. ca. testamentū. 7 est canon beati greg. Et
p̄ Isidor. j. li. ethi. habetur hoc idē similiter. Sed dubium
manet. an pollutio q̄ incipit dormiendo: 7 terminat̄ in vi/
gilia sit peccatū. Ad quod r̄ndetur. q̄ pollutio quantū ad
rationē meriti 7 demeriti: magis iudicat̄ secūdnz principū
quod est in dormiēdo: q̄ secūdnz finē q̄ est in vigiliando. Ex
quo excitat⁹ est motu carnis in dormiēdo. nō subiacet vo/
luntati vigilantis ille motus vltim⁹. Nec reputat̄ vigilas
se: quousq̄ p̄fectū vsū liberī arbitrii recuperauit. Potest tū
contingere q̄ in ipsa vigiliatiōe peccatū oriat̄. quod fit q̄
pollutio placet ppter delectationē. tūc talis cōplacētia aut
est ex surreptione: tūc est peccatū veniale. aut ē deliberate
7 cum consensu 7 tūc est mortale. Ista aut̄ cōplacētia nō
facit p̄teritā pollutionē peccatū: q̄a nō ē ipsius causa: sed

ipsa in se est peccatū. Si autē pollutio in eniglatiōe placeat ppter hoc qd est nature alienatio et exoneratio: tūc peccatum fore nō credit. Sed qd in principio h' capituli dictū ē qd in accedēte ad sacramētū eukaristię. requiritur qd non sit immūdus corpāliter: ideo dubiuz pulsāt mentē: an immūdicia pure corpālis sicut lepra: fluxus sanguinis: seminis: aut menstrui impediāt eukaristię pceptionē. Ad quod dicendū. ex quo iste cibus non ē corpālis sed mētālis et spūālis ideo in ei' susceptiōe magis cōsiderāda et attendēda ē mētālis deuotio et dispositiō qd corpālis mūdicia. Et ideo distinguendū ē. qd talis immūdicia seu infirmitas: aut ē ppetua seu diuturna: aut ē tēporālis et cito curabilis. Si ē ppetua et diuturna. tūc talis homo nullo modo debet abstinere ne ppter immūdiciā corpālis pdantur fruct' mētālis: ut accidit in leprosis et patientib' fluxū sanguinis vel seminis. Si autem ē tēporālis et cito curabilis: tūc si aliq's in mētē ē bene disposit' nō p̄hibetur sumere: q̄nis ad tēpus debeat abstinere ppter reuerentiā sacramēti. De hoc plene in canone dis. vii. ca. ad eos.

Capitulum. xiiij. an melius sit sacramētū hoc frequētius accipere: q̄ rarius.

Cum hec questio inter dispēsatores misterioꝝ cristi videlz sacerdotes sepi' moneat: ideo de ea q̄tum ex doctorib' haberi poterit aliqua dicent. Questio igitur p̄pōit sub hac verboꝝ forma Strū sacerdoti inscio peccati mortalis existenti in firmo pposito a peccatis abstinēdi: melius sit quotidie et im̄termisse missaz celebrare: vel meli' sit interdū abstinere. Et arguit primo qd melius sit im̄termisse celebrare. qd dicit bea. aug. Accipe quotidie quod tibi p̄sit. modo missa sacerdoti et nō solū sibi: sed cunctis fidelibus vniuersis et defūctis p̄dest. ideo debet corp' xp̄i in celebratione misse quotidie accipere. Sed qd melius sit sacerdoti interdū abstinere: patet p̄ sanctū tho. sic inq̄ntē. Non ē res quātūcūq' p̄ciosa et bona si nimis est cōmunis aut tepescit in amore: vel vilescit in reputatione. Ideo ne hoc p̄ciosū sacramētū vilescat: vel ei' amor tepescat: meli'

est sacerdoti interdū abstinere. Ad illā questionē saluo iudicio meliori. primo plane r̄ndēbo: deinde per septē cōclusiōnes. Quātū ad primā dico. Si q̄s ex frequēti vsu hui' cibi spūālis: sit cōtinue xp̄iformior. i. xp̄o in virtutib' similioꝝ sed humilioꝝ: magis misericors: patientioꝝ: feruētioꝝ ad celestia. et ad eterna tepidioꝝ: elongatioꝝ a carnalib' deuotioꝝ in dei laudib' et largioꝝ in operib' pietatis. ille poterit oī die celebrare. Sed qui seculē illo cibo vtitur et non sit xp̄iformior. sed fortassis xp̄o difformioꝝ: vel in eadē habitudine vel ebetudine semp manet: nō videt idonee disposit' ad hoc qd possit omni die celebrare aut cōmunicare. Sed diceret si sic: tūc boni viri semp dispositi qd quotidie celebrāt: vtiq' deberēt sentire se augeri in p̄dictis virtutib' et notabiliter fieri xp̄iformioꝝ. R̄ndet qd nōnulli sancti p̄sbiteri olim ex p̄uilegio effect' h' sacramēti notabiliter senserūt se xp̄iformioꝝ: sicut aliq' deuoti p̄sbiteri sentiūt. et hoc secūduz eoz in fide et deuotioe dispositiōe ac diuine volūtatis erga eos dignationē. qd autē in omnib' qd cōmuniter bene dispositi sūt nō fiat similiter rō est. Ne si ex effectib' cōcluderetur h' sacramēti v̄citas: meritū tā magne fidei vacuaretur. Cū ergo hoc sacramētū agat nō naturaliter sed p̄ voluntate xp̄i qd omnū corda nouit. q̄nq' vnus sentit interi' hūc eius effectuz: alter aliū: et aliū nullū. Cū licet hoc sacramētū quodā occulto influxu augeat habitualiter fidez spem et caritatē ac ceteraz virtutū oīm habit': hec tū augmentatio sicut in quibsdā p̄ceptibiliter redundat in actualē feruorē et quendā spūālē dulcedinis gustū. ita in quibusdā solū manet in habitu suspēsa tali redundantia in actu. Et adhuc quandoq' suspendit in aliquib' illa redundantia. sic qd nō solū nichil deuotionis feruoris aut spūālis dulcedinis sentiunt: sed minus feruidos et alācres ad deū se reperiūt. et qd si grāz pl' solito subtrahi lz bene dispositi fuerit q̄n sacramētū sumpserūt. Sed nec cui tale accidit diffidat. quia si sibi actus fortitudinis: puta sustinere martiriuz p̄ xp̄o aut grauis temptatio incuberet fortitudinē reperiret. vbi fortassis alter qui spūāliter gustū sensit caderet. Nonne petrus plus erga xp̄m verbuit et tamē ipsum primo negauit. ita et hic esse potest. Item aduertere debet talis. qd quidā sūt na/

turaliter molles et incitatores animi: et ideo ex facili concupiscuntur et delectantur. Alii autem naturaliter sunt duri et rigidi animi in quibus ideo non facilliter se monstrat interna spiritualis refectio sicut in alijs quibus tamen minus sunt constantes. immo in casu arduitatis isti qui sunt rigidi animi firmiores essent quemadmodum viri muliebres. Item multis de causis et modis sepe hominum spiritus affliguntur rigore et duritia quibus si reperit homo probabiliter se causam non dedisse non fatigat cum res illa: quia deo mille modis electos suos affligendo probare solet. Nec adhuc sacrificium salutis offerre pigrescet. dicit enim quidam. Divina pietas salutem anime sepius et sacratissime et fidelissime operatur cum solum fidei anima innititur: nec aliqua dulcedine spirituali fulcit non minus quam si prosperitate spiritualium carismatum afflueret. Et ideo interdum tales gratie subtrahuntur ut subtrahere avidius repetant et recepte cautius conserventur et ut sic anima deo dilecta humilitatis stola exercetetur. Unde diligenter est advertendum quod premissus spiritualis sapor aut internus quidem gustus non est nisi fidei debitus effectus. Nec est panis temporis: sed eterne beatitudinis. Et ergo cum datur alicui in sacramento vel extra gratias agat deo. Tunc vero non datur: ite gratias agat et patienter sustineat sciens quia non est in potestate sua sed summi et benignissimi largitoris qui non ad voluntatem hominis quam ipse vult: sed quam sibi placuerit tribuit. put iudicaverit esse ad laudem suam et hominis utilitatem et salutem. Non ergo qui nichil spiritualis saporis percipit in hoc sacramento sumptione diffidat aut desperet sed putet hoc. aut ad probationem fidei: aut incitationem sui incidere ut sic attentius aut periculatius circa illud excellentissimum mysterium consideret et meditetur ut ex hoc inardescens se ad hoc dignius sumendum abilitet et disponat. Istis sic stantibus venio ad conclusiones. Prima conclusio sit hec. Non potest dari omnibus sacerdotibus super quotitate celebrationis missarum regula uniformis. Et loquor etiam de sacerdotibus in seculis peccatorum mortalium de quibus querit questio. Et probatur conclusio hec ex simili: quia sicut non potest una forma servari in dandis medicinis corporum: quoniam propter diversitatem complexionum: quoniam ob diversitatem virium: aut loci aut temporis aut viete. sic etiam de medicina spirituali intelligendum est quod sic

probatur quia omnes transferentes se secundum aliquam similitudinem se transferunt ut philosophus dicit in topicis. Sunt enim diversorum diversa studia. Aliqui sunt occupati terrenis curis alij totaliter spiritualibus intenti. alij magis circumspiciunt in custodia vite sue. alij minus. Primum melius possunt se disponere ad sacramentum quam secundi: igitur conclusio vera. Conclusio secunda. Quotidie celebrare de facto est laudabile. Probatur illa conclusio. Illud quod conservat animam ne in vita spirituali deficiat hoc de facto est laudabile sed quotidiana celebratio sacerdotis ad hoc dispositi est huiusmodi: igitur et maior probatur. Nam sicut alimentum quotidianum animali corporali ad servandam vitam naturale est necessarium sic alimentum spirituale: ut est hoc venerabile sacramentum ad vitam anime servandam summe est necessarium. igitur et. Conclusio tertia. Interdum abstinere a celebratione missae ratione facientis est laudabile. Probatur conclusio sic. Omne illud quod ordinatur ad reverentiam huius sacramenti ratione facientis est laudabile. sed interdum abstinere a celebratione missae ordinatur ad augmentum reverentiae et devotionis. igitur ratione facientis est laudabile: et per consequens conclusio vera. Correlarie sequitur quod boni sacerdotes quoniam ad tempus abstinere a celebratione ut eorum devotio augeatur et ut eo melius disponant se. Correlarium patet ex conclusione. Conclusio quarta. Sacerdos quanto sepius potest ad hoc sacramentum studeat se preparare. Probatur quia in hoc erit in maiori custodia vite sue et conscientie et securius intendit vivere. igitur conclusio vera. Conclusio quinta. Sacerdos faciens quod in se est potius debet ex confidentia divine pietatis accedere ad missam celebrandam quam ex consideratione propria abstinere. Probatur conclusio auctoritate ambrosii. sic dicentis. Gratia est quod ad mensam domini mundo corde manibus innocentibus non venimus sed gravius est si dum peccata metuimus sacrificium non reddamus. Conclusio sexta. Melius est quotidie celebrare ex amore et devotione quam interdum abstinere ex timore. Probatur sic omne bonum per se melius est bono per accidens sed celebrare quotidie ex devotione et amore est de per se bonum sed abstinere interdum est bonum per accidens ut scilicet augeatur devotio et maioret reverentia. igitur primum est melius. Correlarie sequitur si sacerdos quotidie sentit se preparatum ad missam

celebranda. et deuotio eius et amor erga sacramentum non dimi-
nuatur. laudabile est quod quotidie celebret. Patet ex conclusi-
one. Et illud correlatiu inuenit beatus augustinus sic dicens. Quoti-
die accipe quod tibi presertim. sic uiue quod quotidie merearis ac-
cipere. Cui consonat beatus gregorius in hec uerba. Si quis pec-
candi propositum non habet. quotidie celebrare debet. ne priuet san-
ctam trinitatem maxima laude et gloria. angelos leticia. uiuos
gratia. defunctos uenia. Inter omnia enim opera meritoria prima
tenet missa. Et in libro dialogorum sic inquit. Debemus ita
quod presens seculum tota mente contemnere. quotidiana deo la-
crimarum sacrificia offerre. quotidianas eius carnis hostias
immolare et sanguinis. Conclusio. vij. Ex parte fragili-
tatis humane. laudabile uidetur quod sacerdos non raro. nec im-
pretermissa sancta hostia in celebratione missarum accipiat.
Probatum illa conclusio. quia si raro celebrat. minus circumspec-
tus erit in uita sua. si uero impretermissa celebrat. hoc no-
tate uidetur aliqualem irreuerentiam. cum uix aliquis tam deuotus
sit. qui semper eadem deuotione feruat. quin etiam aliquando ali-
quantulum tepet. Hec conclusio uidetur esse de intentione beati augu-
stini in libro de ecclesiasticis dogmatibus. et habetur de consuetudine. di-
scussio. ca. quotidie. ubi sic dicit. Quotidie eucharistiam sumere
nec laudo. nec vitupero. omnibus tamen dominicis diebus comu-
nicandum exhortor. Si tamen mens in affectu peccandi est. gra-
uari magis dico eucharistie perceptione quam purificari. Et se-
cundum glo. ibidem augustinus. hoc dicit. ignoras mentes sumentium
utrum sint digne uel non. tanquam qui mentem alterius uidere non
poterat. et subdit ibidem. Dixerit ergo quispiam communicandus
esse. alius affirmat quotidie non esse communicandum. faciat
unusquisque quod secundum suam fidem pie credit esse faciendum. He-
c enim licigauerunt aduincit zacheus et ipse centurio. cum alter
eorum gaudens in domum suam suscepit dominum suum alter uero
dixit domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. Idem in-
uenit innocencius sic dicens. In perceptione corporis et sanguinis
christi magna est diligentia adhibenda. Cauendum enim est. ne si ni-
miu deferatur. mortis periculum incurratur. domino dicente. Qui
si manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sangui-
nem. non habebitis uitam in uobis. Si uero quis indigne sup-
serit. iudicium damnationis incurrit. apostolo teste qui ait.

Qui manducat et bibit indigne. iudicium sibi manducat et bibit
Ideoque iuxta eiusdem apostoli doctrinam probet seipsum homo.
et sic de pane illo edat et de calice bibat. Necessaria itaque ui-
detur nobis bene uiuendi necessitas ne corpus domini uel idig-
ne sumendo sumamus iudicium. uel cessando nichilominus incur-
ramus periculum. Necessario quippe sumendus est agnus. ut a
deuastante angelo protegatur. Non enim exire possumus
de egipto. nisi agnum pascale edendo phase domino celebremus.
hec ille. Ex his dictis patet solutio questionis et rationum
ad utramque partem. Dicit ergo de sacerdotibus. aliqua sunt ui-
denda de comunione laycorum. unde secundum canones. ex in-
stitutione fabiani pape. Quilibet christianus. si non frequenter
saltem ter in anno debet communicare. si non uult ecclesiasti-
cis carere liminibus. scilicet in pascha. penthecoste. et in natali
domini. et habetur de consuetudine. discussio. ca. si non frequenter. immo se-
cundum consilium agatense seculares qui his tribus temporibus non
communicauerint catholici non estimantur. nec inter catholi-
cos habeantur. Hoc est uerum secundum glo. nisi propter humi-
litate uel delicti conscientiam abstineant. Sed quia homines
multum ceperunt in caritate tepescere et esse negligentes. ideo
innocencius tertius statuit quod ad minus christifidelis semel in
anno comunice. scilicet in pascha sub pena excommunicationis et
carentie ecclesiastice sepulture. ut habetur extra de penite-
tia et remissione ca. ois utriusque sexus. Quidam tamen doctor
ponit alium modum capiendi comunione dicens si homo sentit
se in statu primitiue ecclesie fore uidelicet quod sentit se esse ita
feruentem in caritate christi sicut sancti apostoli et martires fue-
runt comunice frequenter. si uero sentit se esse in statu fi-
nalis ecclesie scilicet cor suum esse frigidum et in amore dei tepidum
raro comunice. si uero medio modo se habet tunc interdum
abstineat ut plus inflammetur ardore caritatis et deuotionis
Et secundum quam partem se uidet melius proficere ad illam de-
clinat. quod homo faciliter in se per experientiam potest cog-
noscere. Et tantum sit dictum de sacramento eucharistie in ge-
nerali.

Tractatus tertius libri primi.

Sicut in precedenti tractatu visū ē de sacramento
eucharistie in generali. videlicet de ipsius dignita
te necessitate. et sic de alijs. Ideo iam quātū ad tra
ctatū terciū aliqua sunt dicēda de huius sacramēti
ministro in officio missę vsu quotidiano ipm sumēte et tra
ctate. et habebit ille tractatus octo capitula. Primū erit de
quibusdā conditionibus requisitis ad debitū ministrū huius
sacramenti. Secūdu de diuersis nobus sacerdotū in vno/
ne biblie expressis. Terciū de eorū dignitate et excellentia.
Quartū de iporū honestate et clericali decentia. Quintū de
iporū castitate. Sextū de clericali corona. Septimū quo
modo sacerdotes ad missā se debeant preparare. Octauū de
indigne conficientibus et sumentibus corpus xpi.

**Capitulū primū de conditionib⁹ requisitis ad
debitū ministrū huius sacramenti.**

Quātū ad primū capitulū est sciēdu. qd ad debi/
tū et legitimū ministrū huius sacramēti sex con
ditiones requiruntur. quātū si vna defuerit i ali/
qua persona talis non erit debitus minister. nec
opus suū alicuius erit momēti vel valoris. Prima condi
tio requisita ad debitū ministrū huius sacramenti est qd de
bet esse homo. quia nec angelus bonus nec malus hoc sa
cramentum conficere potest. Patet sic quia ministri hu
ius sacramenti debent esse conformēs xpo qd in forma ho/
minis confecit. et hominibus dixit. hoc facite in meā cōme
morationē. tales aut non sūt angeli igit 1c. Secūda condi
tio qd debet esse masculus. quia mulier nullo modo ē carac
teris susceptiua quātūcunqz etiā sancta. vnde nō beate vir
gini sed apostolis dictū ē. hec quotiēscūqz feceritis 1c. Si/
cut ergo xps fuit homo masculus. sic minister quilibet esse
debet. Quod aut mulier non potest recipere caracterē alicu
ius ordinis clericalis ostendit. b. ambro. sup illud apostoli
prima ad ebi. 15. dicēs similiter mulieres pudice 1c. Mul
eres caracterē non recipiūt impediēte sexu ex cōstitutione
nec possunt predicare. glosa publice. Etia abbatissa nec ex
cōmunicare nec benedicere aut absolvere. aut penitētiā da

e em
re nec aliquod officiū exercere potest quātūcunqz docta sit
vel religiosa. dis. xliij: ca. mulier. Sed dubiū occurrit circa
hoc de hermafroditis an possunt ordinari. Ad quod respon
det. Si magis vergeat ad sexū virilē qd ad sexū femineum
tūc possūt recipere caracterē. si aut ecōuerso tūc nō possunt
Sed tū in vtroqz sexu nō debēt ordinari ppter deformita/
tē et monstruositatē. Si vero equaliter in eo inualesceret se
xus femineus et virilis. caracterē recipere nō pōt s3m quilibet
mū. qd nō potest dici aliquis s3m hñ aliqua. Tercio requiritur
qd sit sacerdos rite ordinatus s3m clauēs ecclesie quas xps
cōcessit apostolis et eorū successorib⁹. extra de sūma tri. ca.
firmiter credim⁹. vñ nō potest diaconus seu subdiaconus
quātūcunqz sctus huius sacramēti idoneus esse minister. eo
qd solis sacerdotib⁹ potestas cōficiēdi hoc sacramētū est cō
cessa. vt patet in locis pallegeris. Quarto requiritur intētio
sacerdotis. quātūcunqz eni esset hō mascul⁹ et sacerdos et p/
ferret verba debita sup debitā materiā si nō haberet inten
tionē facere illud quod ecclesia facit nichil esset. vñ in colla
tione sacramētorū requirit intētio. Ratio qd ad actionē qd p/
cedit ex libero arbitrio requirit intētio agētis. s3 et ministra/
tio sacramētorū est actio pcedēs ex libero arbitrio ministri.
ergo ad eā requirit intētio ministri. Qualis aut debeat eē
an actualis vel habitualis loquendo de actuali qua homo i
tendit aliquid facere continue et semp. dicendū qd talis nō
requiritur. sed sufficit habere talem in principio. et hoc o/
portet quia postea totum perficitur ex vi illius intētionis
quā habet in principio. vix eni ē possibile quī in ope quan/
tūcunqz modico interrūpat intētio actualis. Et ergo talis
nō semper requiritur. sed sufficit in principio actus vt pre
missū est. loquēdo aut de intētiōe habituali s3m qd contraria
vel opposita intētio non interueniat. tūc dico qd talis p to
tum requirit. Quinta conditio est qd sit loquens. Rō quia
nullū sacramētū pōt esse sine forma. In hoc aut sacramen
to verba plura a xpo sūt forma huius sacramēti. vñ de nec/
cessitate oportet qd verba pferantur. alias quātūcunqz haberet
caracterē et intētionē nisi verba pferant nichil esset. Sicut
ergo sine pane et vino q sūt materia huius sacramēti nō pōt

cōfici. sic etiā sine verbis platis q̄ sūt forma hui⁹ sacramē
ti nō cōficiuntur sacramētū. Ex quo sequitur q̄ p̄sbyter mut⁹
nō potest cōficere hoc sacramētū. Sexta cōditio est q̄ habe
at tōnem q̄a si esset amēs vel dormiēs aut freneticus ⁊ si
haberet materiā ⁊ p̄ferret verba tñ quia nō vteretur ratio
ne nec haberet intētionē faciendi quod ecclesia facit nichil
fieret. Alie sūt cōditōnes que impediūt ex p̄cepto ecclesie ⁊
nō simpliciter. q̄a nō obitātib⁹ hīs adhuc pōt cōfici hoc sa
cramētū licet nō recte ⁊ cōuenienter. Prima est q̄ sacerdos
sit ieiunus. ⁊ hoc ecclesia statuit p̄pter reuerētiā sacramen
ti. vt patet de cōse. dis. ij. ca. placuit ⁊ ca. sacramētū. Secū
da cōditio q̄ sit mūd⁹ mēte ⁊ sine peccato mortali de qua
dictū est prius. Tercia q̄ nō sit corpore viciat⁹. s̄z integer
in mēbris. Mā viciat⁹ in corpore prohibentur promoueri
p̄pter deformitatē ex qua timet̄ piculū. Quarta cōditio est
quo ad tēpus determinatū quo missa est celebrāda. Debet
aut̄ dici in die ⁊ nō in nocte regulariter loquēdo. quia sacra
mētū hoc ad tēpus gratie p̄tinet. quod p̄ diē significatur ⁊
tribus horis diei est instituta solemnīs missē celebratio sc̄z
hora tertiāz in dieb⁹ festiuis vt patet de cōse. dis. i. ca. noc
te. In dieb⁹ p̄festis hora sexta. Et in dieb⁹ ieiuniorū hora
nona de cōse. dis. i. ca. solēt plures. Et ratio est q̄a in missa
recolit̄ mors xp̄i q̄a hora tertia crucifixus est linguis iude
orū. s̄z hora sexta māib⁹ gētiliū ⁊ hora nona expirauit i cru
ce. Prius aut̄ missē dici possūt a mane vsqz ad tertiā vel
ad horā nonā. vt patet de cōse. dis. i. ca. necesse. Quinta cō
ditio q̄ non sit priuatus. scismaticus degradatus. suspens⁹
vel excommunicatus de quibus dicit̄ postea magis in spālī.

Capitulū. ij. de diuersis nominibus sacerdotū
in canone biblie exp̄ssis.

M̄ sacra scriptura ministri cōsecratiōnis sacramēti
eucharistie quōqz noiant̄ clerici quōqz p̄sbyteri quōqz
sacerdotes ⁊ aliqñ reges. Primo noiant̄ clerici. vñ
sciēdū s̄z m̄ yso. vij. ethi. ⁊ habet̄ dis. xxi. ca. cleric⁹. Clerici
generaliter noiant̄ oēs q̄ in ecclesia deseruiūt. ⁊ ad hoc or
dinant̄ ⁊ dicunt̄ clerici a clericos grece quod ē fors latine q̄a

primū ordinatū ab apostolis forte legimus electū. sc̄z bea
tū mathiā q̄ forte elect⁹ anumeratus ē inter vñdecī aposto
los. sicut dicit̄ actū. i. ca. Propterea dicti sūt clerici. q̄a de
forte dñi sūt vel q̄a deū patrē habēt id ē decimas ⁊ primici
as q̄ dicūt̄ ps dei vt dicit̄ glosa ibidē. Secūdo noiant̄ p̄sby
teri p̄sbyter enī grece latine senior interpretat̄. nā nō p̄ etate
nec decrepita senectute s̄z p̄pter honorē ⁊ dignitatē quā ac
ceperūt p̄sbyteri noiant̄. Hūcupant̄ ergo p̄sbyteri quasi se
niores p̄pter tria. Primo p̄pter mor̄ honestatē qua debent
sup̄ alios elucere. sicut enī senes vt plurimū vigēt mor̄ ho
nestate. sic ⁊ p̄sbyteri mor̄ honestatē ⁊ maturitatez habere
debēt vt boves ex morib⁹ eorū exēplū sumāt virtutū vt in
fra dicit̄. Secūdo ideo dicunt̄ p̄sbyteri. quasi seniores p̄
pter sapiētiē veritatē qua alios debēt edocere. q̄a in senibus
ē sciētia. ⁊ in multo tēpore prudentia. vt habet̄ in li. puer.
Debet ergo habere sciētiā eorū q̄ ad suū officiū spectāt com
petētez. vt p̄ doctrinas dñi populū faciat acceptum ne eis
dñs ip̄operatē loquat̄ p̄ p̄phetā dicēs. q̄a tu repulisti sciē
tiā. repellā ⁊ ego te ne sacerdotio fugaris. Itē dicunt̄ p̄s
byteri quasi seniores p̄pter temptationē ⁊ passionū immu
nitatē. q̄a sicut senes minus verarur a passionib⁹ ⁊ tēpta
tionibus carnis q̄ iuuenes. ita ⁊ p̄sbyteri nō debēt esse pas
sionū secutores s̄z in vita penit⁹ imaculati. Mā senect⁹ ve
nerabilis est nō diuturna neqz annoz numero computata
Cani enī sūt sēb⁹ hois etas senectutis vita imaculata sap.
lij. Tercio noiantur sacerdotes ⁊ hoc multiplici de causa
Primo dicunt̄ ideo sacerdotes quasi sacra recipiētes. recipi
unt enī sp̄m sc̄m p̄ manus ep̄i. impositionē ratiōe cuius
oia dicunt̄ sacra ⁊ sc̄a cum eis dicit̄. accipite sp̄m sanctum
quōz remiseritis peccata remittunt̄ eis. Secūdo ideo qua
si sacra cōficiētes. In eorū nāqz vñctione dicitur p̄ ep̄m cō
secrētur q̄sumus domine manus iste ⁊ benedicatur vt que
cūqz benedixerint ⁊ cōsecrauerint benedicta sint ⁊ cōsecre
ta. Cōficiūt̄ p̄terea corpus ⁊ sanguinē ih̄u xp̄i q̄ maxime
sunt sacra. Sicut enī rex dicitur a regendo ita sacerdos a
sanctificando dicitur est. Cōsecrat enī ⁊ sanctificat distin.
xxi. ca. cleric⁹. Tercio dicunt̄ sacerdotes quasi sacra dātes
solis enī sacerdotibus data est potestas sacramentorum mi

nistrādi. sub quo modo etiā cōprehēdit iste mod⁹ quo sacer
dotes q̄si sacra docētes intēptant. in officio enī predicatio
nis dāt doctrīnas p̄ verborū sacrōrū seminationē. Itē quat
to dicunt sacerdotes. quasi sacra dicētes. quia habēt dicere
missam ⁊ horas canonicas. ⁊ non solū ip̄i sed ⁊ omēs bene
ficiati. Quia secūdū doctores a laicis dati sūt redditus cle
ricis vt ip̄i in officio eorū vices laicorū suppleāt. Et ideo
beneficiati tenētur ad horas ⁊ non solū ex statuto ecclesie.
sed etiā ex obligatione iusticie. Et quia ordines sacri nulli
debent cōferri nisi beneficiato. vel ei qui ad suū patrimo
niū loco ecclesiasticorū redditū voluerit ordinari extra de
p̄ben. ca. ep̄s ⁊ ca. cū seruus. Ideo quilibet habēs ordinē sa
crū tenet ad horas canonicas: etiā si bñficiū non habeat
q̄a ex quo recipit ordines ⁊ potestātē specialē tenet etiā i
sp̄ali deo ministrare ⁊ hoc facit dicēdo horas nisi tūc habu
erit legitimū impedimētū. puta p̄pter defectū vis⁹ vel in
firmitatis. vel quia careat libro tātōe paupertatis tūc recon
pēsat p̄ psalmos penitētiales. vel p̄ orationē dñicā. Si nul
lū impedimētū habuerit peccat mortaliter horas canoni
cas nō dicēdo. vñ extra de celebratiōe missaz dicit districtē
p̄cipim⁹ in virtute s̄cte obediētie vt diuinū officiū noctur
nū pariter ⁊ diurnū quātū eis de⁹ dederit studiose celebrēt
pariter ⁊ deuote. preceptū autē obligat ad mortale Nec te
net q̄s singulis diei horis dicere singulas horas ymo sacer
doti permittit vt de mane dicat omēs horas vsqz ad vespe
rā inclusive. patet extra de cele. missaz ca. p̄sbiter. Ex cau
sa enī rationabili frequēter licet anticipare. vel poti⁹ sup
plere. q̄a ante tēpus orare est prouidētia in tēpore orare est
obediētia. post tēpus vērō est negligētia. Sūt autē septē ho
re deputate p̄ horis canonicis ⁊ non plures. Primo p̄pter
scripturam dicentem. Septies in die laudē dixi tibi. Secū
do p̄pter recognitionem septiformis gratie sp̄is sancti per
quā cōducti sumus de seruitute dyaboli. Tercio p̄pter septē
etates scz infantia. puericia. adolescētia. iuuentutē. senectū
tē. senii ⁊ decrepitiū. Per matutinas ⁊ laudes representat
infantia. per primam puericia. per terciam adolescentia.
per sextam iuuentus per nonam senectus per vesperam se
nium. per completorium finis nostre vite. In hīs omnibus

creatorē nostrū laudare debem⁹. Quod autē in tēpore infan
tie homo possit laudare deū beat⁹ nicolaus nobis cedit in
exēplū. qui quartis ⁊ sextis ferijs semel sugebat vbera ma
tris. De alijs autē satis notū est. vnde psalmista Benedicaz
dñm in omni tēpore. psal. xxxiij. Matutinas dicimus pp̄
ter illud psal. Media nocte surgebā ad cōfitendū tibi. Ec
clesia enī instituit matutinas dici in nocte ad domādū car
nis illecebras. psallēdo ⁊ orādo q̄a ecclesiastici. xxxij. dicit
Sigilia honestatis tepescit carnis illecebras. laudes autē
dicim⁹ ad tēptationes dyaboli repellendās. vnde ysa. xvi.
dicitur. Exproscimini ⁊ laudate qui habitatis in puluere.
Alię autē hore ad orādū sunt deputate. p̄pter q̄dam priuile
gia quibus decorātur. Prima enī hora x̄ps a iudeis pilato
est traditus ⁊ a morte resurgēs hora prima marie magda
lene apparuit. Insup̄ hora prima visus ē in littore maris
septem discipulis piscātib⁹ dicēs pueri nūquid pulmēta/
riū habetis. ioh. xxi. Hora terciā x̄ps crucifixus est lingua
iudeorū ⁊ flagellat⁹ ⁊ eadē hora spūm factū misit aplis in lin
guis igneis actū. ij. Hora sexta p̄ nobis in ligno crucis est
affixus. ⁊ in die ascensionis eadē hora cū discipulis discubu
it. Nonā hora exclamās emisit spūm. ⁊ lanceatus de eius
latere duo sacramēta salutis nostre. scz aquā baptismi ⁊ s̄
guinē redēptionis nobis eduxit. In vespera de cruce depo
situs est ⁊ eadē hora cū discipulis suis cenauit in die cene.
⁊ sacramētū corporis sui ⁊ sanguinis illis tradidit. ⁊ tradē
do instituit. Eadem etiā hora ip̄o die resurrectionis duob⁹
discipulis euntibus in emans apparuit. ⁊ in fractiōe panis
cognitus fuit. luce. xxiiij. In completorio vērō sepulc⁹ fu
it. propter hec igitur priuilegia hee hore specialiter sūt de
putate. Quarto vocantur reges. ⁊ hoc propter tria. Primo
propter corone dignitatē. quia sicut corona decus regale si
gnificat. sic ⁊ deo seruire regnare est. Nam sicut regib⁹ co
rona imponit. sic ad modum corone sacerdotib⁹ crines tū
dūtur. Secūdo ideo p̄pter regēdi potestātē. q̄a rex a regēdo
dicit. ⁊ s̄m yfodoz. ix. cxi. regis nomē recte viuēdo serua
tur. male autē viuendo amittitur. vnde apud veteres tale
erat prouerbiū. Rex eris si recte feceris. Sacerdos igit
quia se ⁊ alios regere debet ideo rex dicitur. vt vult ma/

gister in. iij. sniaz dif. xx. ca. iij. Tercio dicuntur reges pp/ ter auctoritate recipiendi tributa. q̄a sicut regib⁹ datur tri/ buta ob pacis procuratiōe ⁊ subditorū p̄tione. ita etiā decime ⁊ tributa dant sacerdotibus in peccatorū populi re/ missionē. vnde david in psal. Et dedit illis regiones gētū ⁊ labores populorū possederūt vt custodiāt iustificaciones eius ⁊ legē eius exquirāt. vnde p̄phetarū est de eis q̄ p̄di/ ca comedunt. ymo ⁊ maiorib⁹ regibus possunt assimilari eo q̄ ip̄i auctoritate recipiēdi ab ip̄is tributa habēt. vnde de melchisedech q̄ p̄ oīa figurabat xp̄m ⁊ sacerdotes noni testamēti ad hebre. viij. dicit Hic est melchisedech rex salez sacerdos dei sūmi q̄ obuiavit abrahe regressus a sede reguz ⁊ b̄ndixit ei. cui ⁊ decimas oīm dimisit abrahā.

Capitulū. iij. de eorū dignitate ⁊ excellentia

Dignitas sacerdotalis tenet duo p̄cipue cōmēdat p̄i/ mo a status sublimitate. secūdo ab officij ministra/ tione. Sublimitas stat⁹ sacerdotalis ex trib⁹ osten/ dit. scz ex diuina electiōe. ex sp̄iali cōsecratiōe. ex singulari ⁊ supercellēti dignitate vel potestate Hec oīa inuunt. i. pe. .ij. ca. vbi br̄s petr⁹ dignitatē sacerdotalez exprimit h̄is verbis ad ip̄os dirigēs sermōnē. vos inq̄t estis gen⁹ electuz regale sacerdotiū. gēs s̄cta. popul⁹ acq̄sitiōis. vt virtutes eius ānunciētis qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumē. In quibus inquā verbis dignitas sacerdotalis ⁊ ei⁹ sublimitas primo ostēdit ex diuina electiōe. Nā ip̄i sacerdo/ tes debēt immediate vocari ⁊ eligi a deo vt null⁹ sibi assu/ mat honorē nisi qui vocat a deo tanq̄ aaron. ad hebre. v. Et sic de quolibet clerico electo merito dicetur illud quod scribit eccle. v. Ip̄m elegit ex omni gēte offerre sacrificiuz deo incensum ⁊ bonū odorē. Ip̄e enī nō debet eligi ad sp̄ia/ lia b̄nficia nec ad ea ordinari p̄ parētū potentia vel p̄ ip̄oz nobilitatē. seu p̄ symoniacā prauitatē. ymo sic volentibus assumere ecclesiastica beneficia debet dici illud quod petr⁹ dixit symoni mago. Pecunia tua tecum sit in perditionem quia existimasti domum dei pecunia possidere. actuz. viij. capi. Secundo in verbis p̄missis status sacerdotalis et

sublimitas ostēdit ex sp̄iali cōsecratiōe. Nā sacerdotes inū/ gunt quēadmodum ⁊ reges. ⁊ ab episcopis cōsecratur. In quoz manū inuatiōe dicitur eis. Cōsecrent q̄sumus dñe man⁹ iste ⁊ b̄ndicatur. vt q̄cūqz benedixerint ⁊ cōsecraue/ rint b̄ndicta sint ⁊ cōsecrata. Tercio i verbis p̄missis ostē/ dit sublimitas status sacerdotalis ex singulari ⁊ supercellē/ ti potestate vel dignitate. Cōficiunt nāqz corpus ⁊ sangui/ nē dñi nostri ih̄u xp̄i in quo maxima ⁊ singularis potestas annotat. quia sacerdos cū sit homo ⁊ creatura miro modo suū creatorē creat q̄n officij missę pagit ⁊ celebrat. Teste beato ber. in p̄sona sacerdotis sic dicente. Qui me creauit creare se michi dedit. Qui creauit me sine me creat mediā te me. Talis itaqz est potestas sacerdotalis. q̄ nulla potes/ tas in celo ⁊ in terra post deū sit ei cōparabilis. cū per ver/ ba sancta a sacerdote plata cooperante sp̄i sancto panis in corpus xp̄i transubstanciāt. ⁊ vno atqz eodem momento deus qui p̄sident celo manibus eorū cōtinetur i sacrificio De quo idē bern. in libro de sacramēto altaris pulcre loq̄/ tur in hec verba. Credim⁹ q̄ nō est post deū aliqua potes/ tas sicut est potestas vestra o sacerdotes vobis a deo cōces/ sa. vt cōsecrat⁹ in sacerdotē penit⁹ idē offerat i altari quod xp̄s suis manibus fecit in cena pascale. ⁊ subdit **D** venerā da sacerdotū dignitas. intra quorū manus velut in vtero virginis marie dei filius incarnat. quod p̄ vos pater filius ⁊ sp̄s sanctus mirabiliter operatur. Sup hoc tam insigni vestro priuilegio stupet celū. miratur terra. horret ifern⁹. cōtremiscit dyabol⁹. Veret homo. admirat angelica creatu/ ra. q̄ vno atqz eodē momēto de⁹ ip̄e q̄ p̄sident celo mani/ bus vestris est in sacrificio. **D** venerabiliū manū sanctitu/ do. o felix exercitiū. o vere mūdi gaudiū. vbi yma sūmis cōiūgunt. cū xp̄s tractat xp̄m. sacerdos dei filiū cuius deli/ cie sūt esse cū filiis hominuz. hec bern. Ex q̄bus colligere possum⁹ admirādam excellētiā sacerdotalis dignitatis. pre/ tulit enī deus eos regibus ⁊ mūdi principibus. ⁊ quātū ad officij angelicis ordinibus. lxxxvi. dif. ca. quis dubitat de quo idem bernardus sic dicit. **D** quātā dignitatē de⁹ con/ tulit sacerdotibus quātā ē prerogativa sacerdotalis ordis. Pretulit enim eos oib⁹ regibus ⁊ principibus terre. pretu

lit enī hūc ordinē sacerdotale oīb⁹ hoībus imo vt audaci⁹
loquat. Pretulit eū angelis. archāgelis. thronis. dñationi/
bus 4 oībus angelicis ordinibus. Secūdo dixi p̄cipaliter
q̄ in verbis p̄missis sacerdotalis dignitas cōmēdat̄ ex
officij dignitate. 4 hoc tangit cū bea⁹ petrus dicit. vt vir
tutes ei⁹ annūciatis q̄ de tenebris vos vocauit. Circa quod
sciēdū q̄ officia sacerdotū i trib⁹ p̄cipaliter videt̄ cōsiste/
re. Primo in dei virtutū annūciatōe. vñ apostolus ad cor.
. iij. dicit. Sic vos existimet hō vt ministros xp̄i 4 dispen
satores ministerioꝝ dei. Secūdo cōsistit in peccatorū expul
sione. Nā ip̄i sacerdotes sacramēta ecclesie ministrādo te/
nebras peccatoꝝ expellūt. Tercio in diuine gratie infusioe
vnde apostoli p̄ man⁹ ipositionē dabāt spiritū sanctū vt ha
bet̄ in actib⁹ eorūdem. Et apostolus ad galla. dicit se sp̄z
sanctū eis tribuisse. quia ministeriū habuit in quo dabat̄
eis spiritus sanctus a deo.

**Capitulū. iij. de ip̄oꝝ honestate
4 clericali decencia.**

bonestas clericalis in duob⁹ cōsistit. Primo in hoc
vt ornati sint iteri⁹ virtutib⁹ ne tales sedētes i ca/
thedra iniuriā faciāt cathedre dis. xl. ca. multi. Sa/
cerdos enī nō ab itra ornat⁹ virtutib⁹. n̄c ab extra decorat⁹
bonis morib⁹ sacerdos ē solo noīe 4 nō re. teste crisosto. sic
dicēte. Multi sacerdotes 4 pauci sacerdotes. Multi noīe
pauci vero ope. videte ergo quomō sedeat̄ supra cathedrā
q̄a cathedra nō efficit sacerdotē s̄ sacerdos cathedrā. Non
loc⁹ scificat gētē. s̄ gēs locū. Nō oīs sacerdos sanct⁹ s̄ oīs
sanctus sacerdos. Qui ergo bene sedet sup cathedrā honorē
facit cathedre. ideoq³ malus sacerdos de sacerdocio suo cri
men acquir̄it nō dignitatē. In iudicio enī sedes si nō bene
nixeris 4 recte populū dei instruis. Si enim bene docueris
4 male vixeris tui solius condemnator es. Nā bene vinen
do 4 bene docēdo populū instruis quomodo viuere debeat
bene aut̄ docēdo 4 male vīnendo deum instruis quomodo
te condemnare debeat: hec ille. Et habetur i canone. dis.
p̄calle. Secūdo honestas clericalis consistit in hoc vt sint

exteriori⁹ ornati 4 hoc in plurib⁹. Primo i incessu 4 ceteris
gestibus corporis vt sacerdotes nō curāt: sed moderato et
equali gressu incedāt 4 vt sic maturitas corpis maturita/
tē iudicet mētis. Incōpositio. n. corpis vt ait aug. inequali
tate iudicat mētis dis. xij. circa finē. Secūdo in habitu vt
nō habeāt vestimēta fractilata vt ioculatores nec varij co/
loris seu vestes p̄tatas p̄ colores nec vestes virides nec ru/
beas nō nimis longas nec nimis breues: vt patz extra de
vita 4 ho. clericoz ca. clerici. Hec de lana nimis p̄ciosa ni/
si tūc status exigat: nec etiā de nimis vili lana: q̄a vt ait
bea. ihero. nec affectate sordes nec exq̄site delitie laudē pari
unt dis. xij. circa principiu. vñ bea. aug. in li. de doct. xp̄ia/
na sic ait. Quisq³ rebus p̄creuntib⁹ strict⁹ vti⁹ q̄ habeāt
seniores eoz eū q̄bus vīuit aut̄ intēperat⁹ aut sup̄sticios⁹ ē
Quisq³ vero sic vti⁹ vt metas cōsuetudinis bonozū inter
quos versat̄ excedat aut̄ aliq̄d significat aut̄ flagitiosus est
In omnib⁹ enī talib⁹ nō vsus eoz sed libido culpāda ē dis.
cadē. ca. quisq³. Tercio honestas clericalis cōsistit in coro/
na 4 in tonsura: q̄a comā 4 barbā debēt deponere. extra de
vi. 4 ho. cl. c. si quis. Coronā etiā debent habere decentez
de qua dicit̄ infra. ca. v. hui⁹ tractat⁹. Quarto in cōuersa/
tioe. Sacerdotes. n. debēt oculos 4 alia mēbra sub freno ca
stitatis 4 modestie coercere. vj. q. j. ca. ex merito. Et dili/
genter debēt p̄uidere q̄ nō laborāt vicio incōtinētie maxie
ideo q̄ p̄pter hoc viciū venit ira dei in filios diffidētie. qua
tenus in cōspectu dei puro corde 4 mūdo corpe valeāt mini
strare. Si q̄ vero fuerint inuēti vicio incōtinētie laborare
p̄nt magis vel min⁹ peccauerint puniant⁹: vt quos diuin⁹
timor a malo nō reuocat tēpalis autē pena cohibeat a pec
cato extra eo. ti. vt clericoz. De sacerdotib⁹. n. incōtinēt/
bus loq̄tur bea. aug. in hec verba. Si sacerdos fuerit vas
incōtinētie 4 libidinis: iuxta filiū virginis in altari statuit
ydolū veueris 4 cū p̄fert canonis verba os ei⁹ plennū ē ama
ritudine 4 dolo: 4 q̄uis orat cū labijs: tū in facie expuit sal
uatoris. Et cū p̄sumit corp⁹ xp̄i sumere in os suū pollutū
leuius ei esset si p̄iceret ip̄m in lutū. hec aug. Cui alludit
bea. bern. in hec verba. Turpissimū est manus deo dicatas
4 facto crismate dedicatas 4 consecratas pudēdis ingerere:

¶ post hoc corpus dñi sanctissimū cū eisdeꝝ tangere. **¶** te
merariū tanq̃ nephandū est: pollutis manibus tangere fili
um virginis ¶ immūdis labijs osculari ¶ ore sordido sume
re. **¶** Que mens non rapitur ad excessū. quis oculus nō erube
scit. **¶** Quis auditus nō reneret: vbi mūdī p̃cium picitur in
sterquiliniū. i. in os indigne sumētis. **¶** Et alibi sic dicit Cle
rice qualiter audes eisdem labijs osculari filiū virginis: q̃/
bus paulo ante oscularis es labia meretricis p̃fecto osculo
cum iuda filiū hoīs tradis. **¶** Hec ille. **¶** Quinto honestas exte
rior sacerdotalis apparet in sobrietate: quā sacerdos i cibo
¶ potu debet obseruare: sacerdotes enī maxime debent ca
uere ebrietatem quia ebrietas mentis inducit exiliū: ¶ pro
uocat ad libidinē eodē ti. ca. crapula vētris. **¶** Hāq̃ repletio
ad luxuriā facile p̃uocat: ¶ omne opus bonū dissoluit. vnde
Ihero. venter ¶ genitalia sibi in seipsis sūt vicina: vt ex vi
cinitate mēbrorū consideratio intelligat vicioꝝ. xliiij. dis.
circa principiu. **¶** Et alibi dicit idē. **¶** Sciter mero estuans de
facili spumat in libidinē. xxxv. dis. ca. j. ¶ ca. venter. **¶** Item
quia impedit sapientiam p̃uer. vi. **¶** Luxuriosa res est vinū
¶ tumultuosa ebrietas: q̃ his delectatur nō erit sapiēs. **¶** Hec
autē duo. s. mundicia ¶ sapiētia maxime dei ministro sunt
necessaria: q̃a ambulās in via immaculata hic michi mini
strabit. **¶** Et q̃a accept⁹ ē rei minister intelligēs. **¶** Pena autē
eius qui ebrietati insistit est vt si ammonit⁹ nō desistit si ē
episcopus p̃sbyter vel dyacon⁹ deponat: si vero subdiaco
nus vel inferioris ordinis cōmuniōe p̃inet. dis. xxxv. ca.
ep̃s. **¶** Et hoc intelligit de ebrietate p̃t ebrietas ē q̃dam in
dispositio mentis ¶ studiū ad se de facili inebriandū. **¶** Simi
liter ¶ interperatiam cibi sacerdotes debēt enitare. quia vt
ait ihero. **¶** Supfluitas cibi diuersos generat morbos ¶ mor
tiferos. **¶** Moderata vero refectio egritudines fugat sensuꝝ
acumē operatur sospitatē ¶ hilaritatē p̃curat: de cōse. dist.
v. cap. nichil. **¶** Sexto honestas clericalis exterius debet esse
ornata in societate: ¶ hec societas in trib⁹ consistit. **¶** Primo
in hoc q̃ cōformant se his cū quib⁹ viuunt salua honesta
te in hominib⁹. **¶** Secūdo in hoc vt abstrahant se a cōsortio
muliez q̃a honestas clericorū sepi⁹ a cōsortio earūdem de
p̃uauat. **¶** Et ideo extra de cohabitatione cle. ¶ muliez statū

tur: q̃ p̃sbyteri non cohabitēt mulierib⁹: neq̃ illas quas
canones cōcedūt apud se retineant. s. amicaz matre sorore
vel glote si sūt suspecte: q̃a instigāte diabolo etiā in illis. i.
occasione illaz scelus reperit perpetrātū. **¶** Unde ang. dicit.
Non omnes q̃ cum sorore mea sunt sorores mee sūt. lxxij
dis. ca. legitur. **¶** Tertio in hoc q̃ nō socient se malis ¶ suspe
ctis p̃sonis: q̃a sepe cōsortia malorū etiā bonos corrumpunt
Sū p̃pheta. **¶** Cū sancto factus eris. ps. xvij. **¶** Septimo bone
stas exterior p̃sbyterorū ornat in depositione armorū.
Clerici. n. nō debent arma deferre nisi ex iusta causa. s. pro
pter latrones ad terrore possūt portare: sed nō debēt p̃cure
re nisi extrema instat necessitas. **¶** Pena oppositū faciētiꝝ
est: vt si post trinā monitionē portare nō desistūt p̃uilegi
um clericale amittūt. extra de sen. excō. ca. ex litteris eodē
titu. **¶** Octano in solatio honesto: nō enī ad taxillos debēt vi
dere nec businmōi ludis debent interesse: quia talis ludus i
se turpis est ¶ sine peccato difficiliter potest exerceri. extra
codē titu. ca. clerici. ¶ in cap. de sanctis ep̃is interdicimus.
Cetera omnia etiā que ob causā solaciū fieri dicūtur: sacer
dotes debent sub rationis iudicio coercere. **¶** Nono honestas
clericorū exterior in locorū honestorū visitatione cōsistit. **¶** Ad
enī debēt visitare loca suspecta p̃ribula aut lupanar ¶ ta
bernas. **¶** Tabernas tamē causa necessitatis in pegrinatione
possūt intrare. vt p̃ eo. ti. ca. clerici. circa principiu. **¶** Hec
etiā spectaculis mūdantis. s. coreis torneamētis aut bastilu
dijis ¶ similib⁹ debēt interesse. **¶** Et generaliter omnib⁹ q̃ scā
dala imponere possēt plebi aut subditis ¶ laicis cauere de
bent: ¶ sic honeste interius ¶ ab extra bonis morib⁹ resul
gentes digne cathedrā sacerdotalē obseruabūt.

Capitulu. v. de ipsoꝝ castitate.

¶ Deo de causis sacerdotibus indita ē castitas. **¶** Pri
ma q̃a nō possunt deo placere si carnaliter viuāt. te
ste aplō ad ro. sic dicēte. **¶** Qui in carne sūt deo place
re nō possūt. **¶** Et cōcordat aug. lxxij. dist. ca. p̃posuisti sic
dicēs. **¶** Qui enī intercessores p̃ populo ad deū parant̃ necesse
ē vt ei⁹ gratiā bene viuēdo mereātur. **¶** Hec is que crimē de

prauat propriū intercessor fieri appetat p culpis alioꝝ. q̄a
secūdu bea. greg. cū is qui displicet ad intercedēdum mitti
tur: irati animus ad deteriora p̄uocatur. Opus enī carnis
immūdia & luxuria. ad gall. v. Et ideo aplūs. j. ad thi. vj
p̄cipit eū fornicationē fugere. Quia fornicationē fugere et
gule seruire: aut impossibile est: aut difficilimū. vñ deo pla
cere nō possit. vt iūq̄ polictat. li. viij. Sacerdotes enī ha
bent officiū aduocati vt orient & corā deo allegāt p̄ populo
sibi cōmissō: & pro omnib⁹ quoz elemosinas & oblationes
accipiūt. r. q. j. quia sacerdotes. Et s̄m greg. Sacerdotis
negociū est fādere orationē p̄ iustis ne cadāt & p̄ peccatori/
bus vt resurgant. vt igif exandiant necessaria ē eis casti/
tas. Secūda causa cū deus sit spūs: ministri ei⁹. s. sacerdo/
tes spūaliter debēt viuere & nō carnaliter. iuxta illud ysaiē
xlj. Vos sacerdotes vocabimini ministri dei. Et. j. ad cor.
iij. sic dicit. Sic vos existimet homo vt ministros xp̄i & di
spensatores misteriorū dei. Et q̄a nō solū religiosi sed eti
am seculares sp̄biteri sūt sub regula degentes & ecclesiasti/
cis ordinib⁹ mācipari: ideo canonicis regulis teneant astri
cti. r. iij. dif. ca. quāq̄. Et cadē dif. c. his ergo. Iudor⁹ dicit
sic. His ergo lege patrum cauetur vt a vulgari vita seclasi: a
mundi voluptatib⁹ se abtineant nō pompis nec spectacul/
is intersint cōuinia publica virent & ita castimonia. i. casti
tatem inuolati corpis p̄petue studeāt cōseruare. Et idcir/
co spūaliter viuere debēt mente & corpe diuino officio & sa/
crificio diligentis̄ intendēdo. j. q. j. Tertia causa q̄a sacerdo
tes sodales sūt angeloz & ergo debēt habere puritatē angeli
cam. Est enī vetus auctoritas iam inde ab inicio cōstituta
q̄ in templo tēpore vite sue habitare p̄cepti sūt sacerdotes
vt seruientes sacris oblationib⁹ puri ab omni labe purgati
sibi vendicēt diuina misteria. lx. dif. ca. p̄posuisti. Et non
immerito. q̄a s̄m bea. gre. ad mauciu. vt habet. xj. q. j. Ip
si sacerdotes quādoq̄ in diuinis eloquijs angeli vocant: quā
q̄ diaboli. Nam ad moysen de eo q̄ ad iuramentū ducend⁹
erat vt habet exo. xxij. dicit. Applica eū ad deos. i. ad sacer
dotes. Et itez ibidē habet: dñs nō retrahes. i. sacerdotibus
Et malach. ij. dicit. Labia sacerdotis custodiūt scientiā et
legē de ore ei⁹ req̄rent: q̄a angelus dñi exercitūū ē. i. nūci⁹

fidelū. Est enī sacerdos angelus in gratiarū actōe: in cōso
latōe in cōtemplatione & in administratiōe ymo dignior ē
angelis in auctoritate cōficiēdi corp⁹ & sāguinē dñi nri ihe/
su xp̄i: q̄a hoc nulli angeloz ab inicio mūdi ē cōcessum. Sū
bern. Sacerdotes q̄ felices vos dixim⁹: q̄a nō ē potestas
p̄ter deū sicut potestas vestra est. Idē enī de⁹ qui mirabi
lis est in omnib⁹ ostendit miracula in sacerdotib⁹ & per eos
sua miracula operat quod nullis ordinib⁹ angeloz neq̄ po
tentib⁹ terre cōcessum ē. Quarta causa q̄a sacerdotes inten
dunt generatiōi spūali q̄ sancta ē & mūda: ideo abstinere de/
bent a generatione carnali q̄ est fetida & immūda: ne amor
filioꝝ carnaliū minuat amorē & affectū habēdū ad filios spi
rituales. In sacerdotib⁹ enī eligēda est fides cuz vita q̄a si
vita deest fides meritū nō habet. Jacobi. ij. Quinta causa
quia cū sacerdotes tractāt sancta: ideo sācti & puri esse debēt
saltē quo ad carnis mūdiciā: iuxta illud leui. lxx. Sācti esto
te q̄a ego sanct⁹ sū dñs de⁹ vester: q̄a s̄m aug. Melius est
spūalia penitus obmittere q̄ indigne tractare. Et ihero. in
doctrinis in agone datis sic loquitur Qui vitā puerfā sacer
dotis cognoscit & illū ante se celebrare facit sic eiusdē pecca
ri conscius & pene particeps Sexta causa q̄a cuz alios mū
dant doctrina & p̄dicatione sua mūdi esse debent iuxta illud
ysaiē. liij. Fundamini vos q̄ fertis vasa dñi Et ideo iu/
das elegit sacerdotes sine macula voluntatez habētes in le
ge dei In cui⁹ figura dicit leui. lxxij. Homo q̄ accesserit de
stirpe vestra ad ea que sāctificata sūt in q̄bus non ē in mū
dicia p̄bit corā dño. Septima causa quia nobilissimā ha
bēt sp̄sā scz sapiētā. de qua sap. viij. dicit hāc amari & q̄/
sui michi sponsā assumere eā & amator factus sū forme il
lius. Sū crisost. Deus dilectissimā sponsā scz ecclesiaz celo
angelis omni creatura immo seipso cariorē cum omnib⁹
suis dotib⁹. i. sacramētis sacerdotibus cōmendauit Est au
tez sacerdotis officiū docere populū & bene viuere q̄a docē/
di officium dei habet in populo Paulo teste. j. ad thy. iij.
vbi dicit. Attende lectioni & exhortatiōi & doctrine & semp
in his p̄mane. Sciāt ergo sacerdotes sacras scripturas et
opus eoz in p̄dicatione & doctrina consistere atq̄ edificent
cūctos tam fidei scientiā q̄ opez disciplina. dif. xxxvij. ca.

ignorantia ubi dicit. Debz eni sacerdos docere credenda sicut
fidei articulos et facienda et conseruanda sicut mandata dei. su/
gienda sicut peccata. timenda sicut mortem eternam et appetenda
sicut regnum dei et iusticiam eius. **Secunda causa** qua sacerdotes
debet esse proprii ipsius dei: ut habet in exo. ubi dicitur **Elegi**
vos de cunctis tribubus israel ut essetis mei **Et bern.** **Elegi**
et precelegi michi sacerdotem ad eodignam mansionis habitaculum
Quia et sacerdotes dicuntur pupilla oculi domini: et ideo debet esse
multum puri et casti: quia si peccauerint gradus est eorum ruina:
teste beato Ihero. sup ezech. sic dicite **Grandis dignitas sa**
cerdotum sed grandior est ruina si peccant **Et subdit.** **Letamur**
ad ascensum sed timeamus ad lapsum. Non enim solum pro delictis
nostris reddemus rationem sed etiam pro omnibus peccatis
eorum quorum utimur donis. **46.**

Capitulum. vii. de clericali corona.

Corona clericalis est signum caracteris quod in a^lam
ordinati imprimunt: ut dicit magister in. iij. iniazum.
quod habet originem a veteri et nouo testamento. **Mag**
nazarei ad mutationem crines abradebant. Similiter in nouo
testamento legitur quod gentiles beatum petrum in antiochia ad
derisionem et pudorem detonderunt per giram quod nunc clericis ce
dit in honorem. Circa quam coronam tria notantur. scilicet capitis ab
rasio: crinum detractionis: et forme circulatio. Crines enim sa
cerdotum ex parte superiori raduntur ne mens eorum temporalibus
occupationibus a contemplatione diuinorum retardetur sed re
uelata facie dei gloriam libere et expedite contemplantur. **Si**
mitas enim capitis eminentia est mentis: denudatio capitis est re
uelatio mentis. Clericus enim secretorum dei cognitor est. i. sa
crarum scripturarum non debet esse ignarus: ut inquit magister in
iij. dis. xliij. In parte autem inferiori capitis crines sacerdotis
tonduntur et detrahuntur usque ad reuelationem sensuum. scilicet oculo
rum et aurium ut vicia in corde et opere pullulantia doceant
presecindenda: ne ad audiendum et intelligendum verbum dei impe
diatur mens quapropter dicit in excelsis. **Ex quo autem coro**
na est figura rotunda que nullum angulum habet significat quod cle
rici non debent habere sordes. **Mag** ubi angulus ibi sordes. **Et**

debent habere veritatem in doctrina: quia veritas non habet an
gulum ut dicit Ihero. **Item** hec figura omnium figurarum est pulcherrima.
Quia ad instar illius figure deus celestes figuras fecit. **Item** per hoc significat quod clerici debent habere virtutum pulcherrimam
tundinem interius in mente: et exterius in conversatione. In cor
na clericali et capitis abrasione tria consequuntur. Primum est
mundicie conseruatio: quia ex crinibus immundicie in capite
congregantur. Per quod designat quod clerici in mundicia et casti
tate se debent conseruare. Secundum est corporalis deformatio
per quod designatur non se ab extra habitu exquisito debent or
nare sed honestate vite. Tertium est capitis enudatio. quod
nullum medium inter deum et clericum monstrat.

Capitulum. vii. quomodo ad missam se de bet parare sacerdos.

Sacerdos celebraturus missam: primo se examinet an
sit intantum corporaliter vigorosus ut sciat officium in
choatum continuare et tandem perficere. Quare sacerdotes
habentes tremulas manus vel morbum caducum vel huiusmo
di aliam infirmitatem ad celebrandum non sunt admitendi. **vij. q.**
ij. **Et** hoc maxime est verum si morbus vel infirmitas illa eis
continue vel sepius adueniat: sed si semel in anno possunt qui
dem admitti. Secundo corporaliter se mundet et videant ne
corporaliter sint immundi: quia sicut sanctum thomam. **Mundicia est**
scientie mentis ad deum eleuatio: et mundicia corporalis ad di
gne communicantem requiruntur. Quare ob reuerentiam sacramen
ti consulitur sacerdoti per illusionem nocturnalem polluto ne cele
bret. ut dictum est in tractatu precedenti. Similiter si quis habe
ret manus lutasas non deberet cum eis corpus christi tractare.
Tertio si ieiunium nature non custodit. Pro quo sciendum
quod duplex est ieiunium. scilicet ecclesie et nature. ieiunium nature est
cum nichil sumitur ab extra in os quod volutarie permit
tur intrare stomachum. **Disco** notanter ab extra: quia si sali
ua deglutiretur non esset solutum ieiunium nature. **Et** dico quod
volutarie permittitur intrare stomachum quia si sacerdos ab
luendo os aliquam gutturam aque preter intentionem et voluntatem
in ventrem mitteret ieiunium nature non frangeret. **Ieiunium ve**

ro ecclesie bene pmittit medicinā de mane sumere an pran-
diū in necessitate ppter recreationē: ita q̄ ieiuniū eque bñ
nō soluit p̄ talē medicinā quo ad meritū: Quis quo ad esse
tiam bñ soluat: et tale ieiuniū nō sufficit ad missam cele-
brandā. Quā patet et 202 dicētiū q̄ post medicinā sūptam sa-
cerdos licite possit celebrare. Sed diceret. posito q̄ sacer-
dos nō ieiunus celebrat: an cōficiat. Dicit q̄ sic licet graui-
ter peccet. De hac materia habetur. vij. q. ca. f. nichil. vbi
dicit. q̄ nullus post cibū potūq̄ q̄tuncūq̄ minime sūptūz
missas facere p̄sumat. Quarto requirit: q̄ nūmēz orationūz
consuetū et ad quē tenet p̄soluat. Quā sicut mortaliter pec-
caret si ante diem celebraret p̄terq̄ in nocte natalis dñi: sic
si celebraret anteq̄ martinū diceret: et alias orōnes ad p̄-
parationē necessarias secūdū consuetudinē ecclesie mortali-
ter peccaret. Quinto requirit. q̄ ad minus a media nocte vsq̄
q̄ ad diē: a cibo et potu abstinere si vult celebrare: vt sic ci-
bus sit digestus. Et q̄a talis digestio maxime operat̄ in sō-
no. ideo oportet q̄ si possit naturalē somnū p̄ sex aut p̄ sep-
tē horas cōpleat in nocte: vel saltez sex horis abstinere se a
cibo et potu si illucescēte die vult celebrare. Sexto requirit
q̄ per p̄fundā contritiōnē et cordis cōpunctionē se ap̄ret et p̄-
paret. De quo vult hugo sic dicit. Triplex ē sacrificij gen⁹
Quū est dñici corporis. aliud cōtriti cordis. terciū mortifi-
cate carnis. Oportet ergo p̄cedere sacrificiū humilitatis in
mēte: et afflictiois in carne vt habeat deuotio in dñici corpo-
ris susceptioe et consecratione. Multū enī valet hec saluta-
ris hostia si fuerit cū cordis contritiōne et lacrimaz effusio-
ne prolata. teste bea. greg. sic inquit. Singulariter nanq̄
ad nostrā absolutionē: oblata cū lacrimis et benignitate mē-
tis: sacri altaris hostia suffragatur. quia is q̄ in se resurgēs
ex mortuis id non moritur: adhuc per hanc in suo ministe-
rio p̄ nobis patitur. Nam quotiens ei hostiā sue passionis
offerimus: totiens nobis ad absolutionē nostrā passionē il-
lius reparamus. Lauate ergo lacrimis maculas peccatorū
elemosinis tergite sacris hostijs expiate. hec ille. Septimo
requirit vt p̄ confessionis lanacrū se purget: non solū a mor-
talib⁹ sed etiā a venialib⁹ peccatis. Nam nō solū indigne
sumūt qui scienter sūt in mortalibus: sed etiā q̄ de venialib⁹

bus nolūt penitere. vt dicit beatus ambro. sup̄ hec verba. in-
digne eucharistiā sumūt q̄ de venialib⁹ nolūt penitere. id ē
q̄ ex quadā negligētia et in curia de venialib⁹ nō curāt satisf-
facere et eis remedia exhibere. vñ aug. Quāuis q̄s mordeat
peccato veniali. peccādi tñ volūtate de cetero nō habeat sa-
tisfaciat lacrimis et orōib⁹: de diuina pietate et misericordia
cōfidēs itrepid⁹ accedat et securus. Octauo vt seipm̄ primo
deo sacrificiū offerat anteq̄ deo studeat sacrificare. Sic eis
agn⁹ pascalis p̄ paciētā sit immaculat⁹. p̄ mūdiciā sit agni-
cul⁹. p̄ tēpātiā sit a lacte cōcupie carnaliter segregat⁹. s̄m
illud apli ad ro. xij. Obsecro vos fratres carissimi p̄ miām
dei. vt exhibeatis corpa v̄trā hostiā viuētē. deo placētē. vñ
de beatus greg. in dya. sic dicit. Tūc enī pro vobis deo vero
hostia erit. cū vosmetipos sibi hostiā feceritis. Nono requirit
vt abilitet se quātū possit ad actualē deuotōnē acquirēdā et
mētis eleuationē. Anteq̄ celebret deuotōez incitare exerce-
at. deuiter occupatiōes circa secularia negocia vel enagatō-
nes et sic exteriorē et interiorē quietē habēs diuinā liberius
potest p̄tractare sacrificiū. Et si sacerdos fecerit quātū i se
est. et deuotōnē gratie nō sentit. vel nō tātā sicut libētē vel-
let. adhuc sacrificiū itrepid⁹ accedat in fide et caritate. ni-
chil enītas de dei pietate. q̄ nō est curētis nec volētis sed
dei miserētis. vt ait apls. Etiā nō ē in potestate hoīs ha-
bere ista dona gratuita quādocūq̄ vult. s̄ de⁹ put vult sin-
gulis distribuit. Alquādo dona gratuita et grāz deuotōis
ad tps subtrahit. vt postea in grāz actioe suscipiant. Deci-
mo requirit vt gloriose recogitet et p̄tractet virtutē et digni-
tatez hui⁹ sacramēti. s̄z vt p̄meditet q̄s sit quē suscipere
quēq̄ tractare itēdit. vñ q̄ta bona cōsequitur q̄ digne acce-
dit. et quāta mala is q̄ indigne accedit. De q̄bus oib⁹ dictū
est in tractatu p̄cedēti. S̄z cōtra hoc beu multi faciūt. con-
tra quos quā abbas inuenit sic dicens. Quā multi sūt q̄ nō
adhibēt diligētā. nec curāt pōderare hui⁹ sacramēti virtu-
tē p̄ciosissimā ac vtilitatē. Accedunt quidem quadaz arida
cōsuetudine festinātes. non vt accedant s̄z vt recedant. festi-
nātes non ex affectu deuotōis s̄z ex defectu diuini feruoris.
Et ideo sicut vacui accedūt. et ianes et sine grā recedūt hec
ille. Undecio requiritur vt quilibz q̄tuncūq̄ deuot⁹ cui⁹ cūq̄

gradus sit cum timore et reuerentia accedat. ut per tale sacramentum salutem anime sue valeat consequi. unde Augustinus. Aduertite o vos sacerdotes contra puritatem. tremorem. et reuerentiam. ad illud sacramentum accedatis. ad quod Christus accessit. quasi pati voluit sudorem sudavit. in quo fuit ipse mirabiliter et ineffabiliter sacerdos et sacrificium. Quilibet etiam sacerdos aduertat. et in animo suo seculum renouat. scilicet quod ipse Iohannes Baptista in utero matris sanctificatus a puericia in beremo conuersatus. et a domino vocatus. timuit tangere sanctam dei verticem. unde de eo canit ecclesia Baptista contremuit. et non audeat tangere sanctam dei verticem. sed clamat cum tremore. sanctifica me pater et saluator. Quomodo ergo aliquis immundus et si non corpore tamen corde non timeret sumere corpus Christi glorificatum.

Capitulum. viij. de indignis conficiendis et sumendis corpus Christi:

Indigne conficientes et sumentes corpus Christi multipliciter deum gravissime offendunt. Primo namque cum Iuda tradidit filium dei et hominis tradit demonibus. et iste homo gregego. super illud lucam. xxij. verumtamen manus tradetis me mecum est in mensa. sic dicite. Judas Christum tradidit persecutoribus. sic conficiens et sumens corpus Christi indigne contra in se est tradit illum demonibus. dum ponit eum in loco qui est in potestate demonum. Secundo tales magis peccant quam qui crucifixerunt dominum in terra ambulantes. unde beatus Augustinus magis inquit delinquit qui iam regere in celis contempnit. quam qui crucifixerunt eum ambulantes in terra. non quasi crucifigentes. sed quasi tanti sacramenti indigni confectores et presumptuosi preceptores. Quia isti cum semel crucifixerunt Illi vero contra in eis est quotidie eum crucifigunt. Quia dominus ait o peccator noli me apostolice affligere tuis peccatis. plene enim ledit me vulnus peccati quam vulnus lateris mei. hec Augustinus. Ad idem bernardus sic dicit. Hec quod dico. quia sunt quidam sacerdotes qui lotis tantum manibus illotis vero operibus cruenta conscientia accedunt ad divinum sacrificium. Comedunt sine timore et reuerentia carnes agni qui presidet celo. sicut carnes agni qui vedunt in foro. non sicut sacerdotes astantes in altari sed sicut carnifices in macello. et quia ita sit multis declarat circumstantiis. Primum ex hoc

quod tales indigne conficientes et sumentes contumeliam Christo inferunt que verum deum esse credunt. deteriores in hoc sunt iudeis. qui si regem glorie cognovissent nunquam eum crucifixerunt. ut ait apostolus unde dominus non potest sic orare per indignos sumentes et conficientes. sicut per iudeis rogavit dicens. pater ignosce illis quia nesciunt quod faciunt. Secundo quod contempnit Christum regnante quem iudei contempserunt mortalem. maior enim est contumelia quam alicui inferri in statu honoris et glorie. quam qui ei inferri in statu humilitatis. Tertio quod contumelia iudeorum crucifixorum tantum semel illata est. sed ab indignis sumentes et conficiendis hoc sacramentum contra in eis est quotidie iterficiendum. Quarto indignis conficientes maxime et gravissime deum offendunt. quod maximam contumeliam domino suo inferunt. Que enim est maior contumelia quam quod quis dominum suum recipiat. et conculat. et in carcere immundissimum precipiat. Hanc indignitatem sumens et conficiens domino suo inferit. unde ad hebreos. ix. dicit. Iracundiam quam facies legem moysi sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus. moritur. quanto magis putatis deteriora merere supplicia quam filium dei conculcauerunt et cetera. ubi dicit glo. Christum conculat. qui libere peccat absque timore et penitentia. et indigne eo participat. Quinto tales indignis conficientes et sumentes reus culpabiles erunt. ac si Christum occiderent. iuxta illud apostoli. Qui manducat panem hunc. et bibit calicem domini indigne. reus erit corporis et sanguinis dei. unde abro. Qui indigne corpus sumit idem est ac si eum interficiat. Et talis itaque Christum crucifigit. iuxta illud ad hebreos. vi. Rursus crucifigentes filium dei. si quis fide habens sciret se semel Christum crucifigisse. ipse vellet nudis pedibus per mundum ambulando per totum tempus vite sue penitentiam agere. Quid ergo debet tales facere. qui multoties fecerunt peccatum huic simile. Sexto deum tales offendunt ex magna ingratitude. Ibi enim venit divina maiestas visitare homines in sacramento altaris cum plenitudine crismatum. et vilis homo non timet deo contumeliam inferre. Peiores sunt hi latrones. Nam latrones istis ad quartam mensam comedunt sepius per annum servat fide et in nullo eos conturbat. indigne vero conficientes et sumentes in ipsa mensa ei cum quo comedunt. scilicet deo inferunt contumeliam. Et ultra istas gravissimas offensas homo incurrit longas infirmitates et improprias mortes. teste apostolo ad romanos. vij. sic dicite. propter quod inter vos multi infirmi et ibecilles. et dormiunt multi. Le

gij nāq3 in libro pascali. q̄ hij q̄ indigne comunicāt nisi
bonitas xp̄i cui⁹ iudicio p̄dēt oīo gladiū vltionis suspēde/
ret. ⁊ tēporalē mortē remoueret. ab angelis statī pimerent
qz ciuitas iudeoz p̄ morte xp̄i destrui debuit. ⁊ iudei inter
fici. sicut factū fuit anno. xliij. post mortē xp̄i p̄ tytū ⁊ ves/
pasiqnū. ⁊ peccatū indigne conficiētū simile ē peccato illo
tū qui xp̄z crucifixerūt. igitur iustissime possēt tales iterfi
ci. nisi tūc bonitas dei ad penitētiā eos reseruet.

Tractatus quartus libri primi.

¶ In i tractatib⁹ trib⁹ p̄cedētib⁹ dictū ē de sacra/
mēto eukaristie. ⁊ de ei⁹ debito ministro scz de sa/
cerdote in officio misse ipm sumēte ⁊ conficiēte
quare expedit q̄ iā q̄tū ad tractatū quartū aliq̄
in spālī de ipa missa declarētur. Habebit aut tractat⁹ iste
xviij: breuia capitula. In quoz primo videbitur quot mo/
dis missa dicitur. ⁊ quomodo diuiditur ⁊ vñ dicatur. Secū/
do quomodo missa sit celebrāda ⁊ vbi. Tercio de p̄rogati/
uis misse. Quarto quare quotidie missa celebratur. cuz tñ
xp̄s semel passus sit. In quinto an liceat i aliquo casu sacer/
doti bis celebrare in vno die. In sexto an missa boni sacer/
dotis melior sit q̄ missa mali sacerdotis. In septio quare
missa semp sit libēter audiēda. In octano qualiter missa sit
audiēda. In nono q̄re officii misse vers⁹ oriētē offert cū tñ
de⁹ sit vbiqz. In decio qualiter a sacerdote ex quo in missa
adorād⁹ de⁹ sit. ⁊ quas ⁊ qualiter suas orōes pnūciare dz.
Undecio quot modis missa pagit. ⁊ de cātu quo missa sole/
nizat. In duodecimo de diuersitate officij ambrosiani ⁊ gre/
goriani. In tredecimo de hora celebratōis missaz. In q̄rto
decimo de prima institutione misse. ⁊ a q̄bus missa scz hu/
iusmodi ritū ē ordinata. In q̄ntodecimo de p̄uida ordinatōe
misse ⁊ in q̄bus cōsistit. In deciosexto vidēdū ē de reuolū/
tione legalis sacrificij ad sacrificiū misse. In decioseptio ⁊ vl/
timo quare dies sabbati cessit brē virgini i specialē cōme/
morationē. ⁊ qualiter officia misse distigūtur scz aliquaz
terraz cōsuetudinē iuxta numer⁹ diez in ebdomada.

**Capitulū. i. quot modis missa dicit. ⁊ quomō
diuiditur ⁊ vñ dicatur.**

¶ Ista vno modo significat misterii seu officii. Alio
modo significat misterii seu sacrificiū q̄s offert i pac/
tōe talis officij totū officii dicit missa. q̄si trāsmisso eo q̄
plebs fidelis p̄ misterii sacerdotis q̄ fūgitur vice mediato/
ris dei ⁊ hoīm p̄ces ⁊ vota trāsmittit altissimo. Ip̄m vero
sacrificiū seu hostia q̄ in missa offert. missa vocat q̄si trans/
missa. nobis q̄dē prio p̄ incarnatōnē trāsmissa postea a no/
bis deo patri trāsmissa p̄ oblatōez. prio nobis trāsmissa a
patre vt sit nobiscū. postea a nobis trāsmissa patri. vrp no/
bis intercedat apud ip̄z. Hec enī missio seu legatio sola suf/
ficiēs ē ad solūdū oēs inimicicias ⁊ offēsas inter deū ⁊ ho/
minē. Missa etiā dicit generaliter a mittendo ideo scz
aug. q̄a celestis nūci⁹ miss⁹ ad consecrādū corp⁹ dñi adue/
nit. Iuxta quod sacerdos orat. Tūbe hec perferri p̄ manus
sācti angeli tui in sublimē altare tuū. Officiū misse diuidit
in missā cathecuminoz ⁊ in missā fidelū. Missa cathecu/
minoz ē ab introitū vsqz post offertoriū. Et dicit illa mis/
sa ab emittēdo q̄a tēpore illo quo sacerdos icipit cōsecrare
eukaristiā cathecumi foras de ecclesia mittūt. Lecto siqui
dē euāgelio dyacon⁹ clamare solebat. si q̄s cathecumin⁹ ad
ē. exeat foras. Cathecumi sacris misterijs nō dñt interesse q̄
nō nisi fidelib⁹ baptizatis cōmittunt. Missa vero fidelū
ē ab offertorio vsqz ad finē. Et dicit tūc pprie missa a mi/
tēdo. qz tūc ad ppria fidelis q̄sqz trāsmittit. dyacono dice/
te. Ite missa ē. Cōstitutū enī ē in aurelianēsi cōsilio. q̄ cū
ad celebrādas missas popul⁹ cōueniret in dei noīe nō an dis/
cedat q̄ misse solēitas cōpleat de cō. dis. i. c. cū ad celebrāda

Capitulū. ij. quomodo missa sit celebrāda.

¶ Ista nō ē celebrāda nisi a sacerdote p̄pter hoc si lay/
cus ex temeritate vestes sacras idueret ⁊ canonē le/
geret. ⁊ verba cōsecratōis cū itētōne p̄ferret nichil
ageret qz requir̄ ordo sacerdotalis. vt postea dicit. Secūdo
missa nō ē celebrāda nisi a sacerdote iduto vestib⁹ ad huius/
modi sacramēti ⁊ officij solēitatē ordinatis q̄nis sine vesti/
b⁹ cōficeret. eq̄ bñ tñ nō dz sine vestib⁹ celebrare ne videat
esse cōtēptoz sacroz canonū vt habet de cō. dis. c. i. vestimē

ta. Tercio missa e celebrada i ecclesia consecrata. nisi i mag
na necessitate. vt positus i itinere si ecclesia defuerit in te/
torijs celebrari pmittit. vt habet de cose. dis. i. c. concedim?
vnde de illo i pcedenti dis. palleghata q ca. sic dicit. Sicut no
alij q sacra sacerdotes debet missa celebrare. sic no i alijs
q domino consecratis locis id e i tabernaculis diuinis a po
tificib? consecratis missas catere aut sacrificiu offerre licet
nisi suma cogeret necessitas. Quarto q supra altare vel su
pra tabula consecrata in qua lapis firmiter sit cōiunctus cele
brat. qd ecclesia fūdada e supra firmā petram. Qui lapis si
mor? fuerit a sua capsula perit benedictio. Et debet talis la
pis iterū firmari q consecrari de nouo anteq? sup eū celebre
tur. vnde i cōsilio cribrimēsi statutu habet. si tabula alta
ris consecrata ceteraq? misteria ad illud officiu p̄tinētia affu
erit missaz solēnia celebrare cōcedim?. vtz de cose. dis. i. si
tabula. Notādu e hic icōdentaliter q vs? altaris in veteri te
stamēto sūpsit iniciū. vt legit gen. ix. vbi dicit Edificauit
noe altare dño. q tollēs de cūctis pecorib? q volucrib? mū
dis obrulit holocausta sup altare domio: Qui noe primū ri
tū altaris exhibuit. Post hoc abrahā vsū in oblatione alta
ris habuit. Post hoc tps legis mosayce rit? legalis multuz
altaris indiguit. Et dicit altare qsi alta ara. Tū rōe situs
qd e eleuatu supra terrā. Tū ppter sacrificiu quod i altari
offerit: qd sup altare consecratur corpus q sāguis xpi quod e
altissimū sacrificiu Et sic dicit ara ab ardore qz i lege āti
qua holocausta cōcremabātur in altari. Quinto missa cele
brari debet a sacerdote nō irregulari nō excomunicato aut
alias p̄redito. q̄nis ita sit q sacerdos si sit heretic? scisma
tic? excoicatus. irregularis vel suspēsus. dūmodo seruat for
mā verbor? q intētionē cōficiēdi habeat eque bñ cōficit bec
tū cōditio apposita e ppter cautelā. Sexto missa e celebrā
da cū lumie accēso. Sine enī igne sacrificari nō debz iuxta
illud leuitici vi. Ignis in altari meo sēp ardebit lumē illud
fidē populi designat. q nō debet esse abscoīsa sub modio. s̄po
sita supra cādelabz. vt ingrediētes vnitatē ecclesie videant
opa ex fide relucētia. q clarificēt patrē q i celis est. De quo
pleni? infra dices. de accessu altaris. Septio a sacerdote. cal
ceato missa dz celebrari. Hec cōditio e honestatis nō tñ ne

cessitatis. vnde notādu. q religiosus s̄m sui p̄fessionis or/
dinē discalceat? si incedat missā celebraturus calceat se ex
p̄cepto apostoli ad ep̄be. vlt. dicētis. State calceati pedes i
p̄parationē euāgelij pacis. Calcei sūt de pellib? mortuorū
aialiū. q calcat bō cū hīs terrā. q sūt clausi desub? q apri
desup. p quod designat. q sacerdos debz esse mortu? mūdo
q cor habere clausū de terrenis. q ip̄a tāq? lubrica calcare q
villspēdere. q cor aptū habere ad intelligēdū q ad ymaginā/
dū q ad desiderādū celestia. Octauo sacerdos debet celebra
re missā sup altare admin? duob? p̄nis recto. vt vult ray
mūdus. Nono missa debet celebrari in die q ante meridiez
de quo dices infra. xiiij. c. hui? tractat?. Decio admin? vno
p̄sente debz missā celebrare si aliquo modo eū habere potest
vt dicit glo. sup ca. bec quoqz de cose. dis. i. Si vcrō nemo
respōderet sibi vel si nemo astaret vel solū vn? ad huc dice/
re debet. dñs vobiscū. q orate p me. Quia sacerdos e p̄sona
cōis q loquit ad totā ecclesiā q i p̄sona toti? ecclesie sacrifi
cat. Imo s̄m glo. vbi supra inclūs? missā sol? catere p̄t.
Hoc intellige vbi clerici copia nō suffragat alias sec? esset
De hoc pleni? parebit infra circa primā salutationem scz
dominus vobiscum.

Capitulu. iij. de p̄rogatiuis missae.

¶ P̄rogatiua ip̄i? missae ex iā dictis aliquantiter patet
erūt. possunt tñ ad huc plura alia assignari. vñ est
qd missa primū a xpo est instituta. vtz de cose. dis.
ij. ca. qd corp?. Secūdu qz ab apostolis q a scis patrib? p
fōnmetā q ornamēta. q cat? q gest? e solēnizata. qz vt ha
bet de cose. dis. i. ca. iacob? ordo celebrādi missā a b̄to iaco
bo fratre dñi q basilio cesariēsi ep̄o i scriptis e redact?. Ter
ciū qd ibi sonāt verba diuina. angelica q hūana. Ibi enī. cā
tat pater noster q e orō dñica. q verba euāgelij q verba cose
cratōis legunt q oia sūt verba diuina qd a dño nrō ihū xpo
plāta q ordiata angelica verba sūt amē allā. glā in excelsis
ic. cetera sūt hūana. Quartū p̄rogatiuū e q i missa audiū
tur tria notabiliora ydeomata q sūt i mūdo. scz hebraicuz
grecū q latinū. de quo dices i h̄storieis. q̄ntū qd missa tam

plena est misterijs. suo modo sicut mare guttis et sol arboribus. sicut firmamentum stellis. et celum empirium angelis. *Secundo* quia sacerdotes in solennibus ecclesijs et festiuitatibus habent plures ministros ad hoc officium consecratos et ordinatos. scilicet diaconum. subdiaconum. et acolitos. *Septimum* quia ibi est dominus celi et terre. sub speciebus panis et vini. qui post consecrationem offert deo patri. *Octauum* quia nil tam salubre et deo acceptabilis est ad salutem viuorum et mortuorum sicut missa celebratio.

Capitulum. iij. quare quotidie missa celebratur cum tamen Christus semel passus sit.

Distassis et hec dubitatio pulsatur animam. quare quotidie missa celebratur. cum tamen Christus semel solus passus sit cuius passionis memoria in missa recolitur. Et licet huius dubitationis aliquae cause sint prius assignatae. tamen praesentem tres cause specialiter assignantur. Prima quia sicut corpus naturaliter indiget quotidie nutrimento corporali. sic et anima quotidie indiget nutrimento spirituali. scilicet corpus et sanguis Christi sunt nutrimenta spiritualia anime. ut sufficerent superius dictum est cum de sacramento eucharistie ageretur. ideo quotidie offertur. *Secunda* causa est quia contra morbum quotidianam necessaria est medicina quotidiana. scilicet homo quotidie labitur in peccatum. ideo quotidie indiget hoc sacramento per medicinam. teste beatus Ambrosius. sic dicente. Si quotiescumque sanguis Christi in remissionem peccatorum effunditur. debeo semper accedere. ut semper michi peccata dimittantur qui semper pecco semperque debeo habere medicinam. Tunc ait Iudith beatus Augustinus. Quotidie hec oblatio iteratur. licet Christus semel sit passus. quia quotidie peccamus peccatis sine quibus humana et mortalis infirmitas vivere non potest et quia quotidie labimur. quotidie pro nobis Christus mystice immolat. *Tertio* causa est quia hoc sacramentum est institutum in memoriam passionis domini. *Luc. xxiij.* Hoc facite in meam commemorationem. ut ergo quotidie recordemur passionis domini quotidie missa celebratur. unde de consuetudine. dist. ij. ca. semel dicitur. Semel Christus mortuus est. iniustus et certum habemus et spe immobili tenemus. quia iam non moritur mors illi ultra non dominabitur tamen ne obliuiscamur quod semel factum est. quotidie sit immolatio missae. tamquam videamus dominum pedentem in cruce.

Capitulum. v. an liceat sacerdoti in aliquo casu bis celebrare in uno die.

Sacerdos est quasi publica persona. ideo oportet quod non solum pro se: sed etiam pro alijs celebret: quapropter necessitate cogente potest pluries uno die celebrare. quod licet ergo alter homo in uno die solum semel communice. *Sum* propter puritatem passionis Christi. tamen propter reuerentiam sacramenti: ut in hoc quod semel sumatur reuerentia sacramento exhibeatur. *Si* autem necessitas non cogat sufficiat sacerdoti unam missam in uno die celebrare: quia Christus semel passus est et tunc totum mundum redemit. ut dicitur de consuetudine. dist. ij. ca. sufficit. Nam non modica res est unam missam facere: et valde felix est qui unam missam digne potest celebrare. ut patet de consuetudine. dist. ij. ca. non modica. Sunt tamen sex casus in quibus sacerdos licite una die potest bis celebrare. *Primus* casus in die natalis domini immo ter ut infra dicitur. *Secundus* casus si funus est presens: tunc potest unam missam de die: alteram pro defunctis celebrare: sic quod illam de die prius celebret et postea pro defunctis. *Unde* de consuetudine. dist. ij. ca. non modica dicitur. Quidam tamen unam pro defunctis faciunt alteram de die si necesse sit. *Ex* isto videtur sequi prout dicit dominus Guillelmus. quod qui unam celebrat de festo: alteram pro anniversario absque funere penitus mortaliter peccat si facit in locis in quibus prohibita est. si autem non est inhibita: et si non facit hoc propter cupiditatem sed propter euitare scandalum quia forte anniversarium alicuius notabilis occurrit et scandalizarent forte amici eius si anniversarium non faceret: vel ex alia necessaria causa non peccat. *Tertius* propter necessitatem peregrinorum comitantium ad limina vel reliquias sanctorum in die solenni illorum sanctorum: vel in dedicatione ecclesie si non possunt omnes eadem hora ad ecclesiam conuenire: potest bis celebrare ne populum priuet deuotione. *Quartus* propter necessitatem infirmorum iterum potest bis celebrare. *Quintus* propter aduentum principis vel magne persone potest bis celebrare. *Sextus* propter necessitatem nuptiarum cum tempus nuptiarum labitur si necesse est potest bis celebrare. *versus.* Unus dies missam tantummodo postulat unam. *Excipitur* factus. necessitas cum peregrino. *In* firmus comitans domini natalis et hospes. *Et* mulier nubens

Sunt loca in quibus potest bis celebrare

ei tpus labitur illi. Itē versus de eodē. Natalis. nuptus.
functus. eger. pegrinus. Hospes si fuerit: missā licite duplica
bis. Per nullā autē necessitatē ultra duas missas celebrabit
p̄ter q̄ in die natalis dñi in qua licite poterit tres celebrare
versus. Tres vult natalis. nisi binas cetera querunt. Qui
verop̄ pecunijs ex cupiditate vel adulationib⁹ secularium
vna die p̄sumit plures missas facere gravit̄ peccat. nec est
mo eū enadere estimatōne: intellige si non peniteat. quod
patet de consc. dis. ij. ca. non modica. Sed quare in die na/
talis dñi tres missas ab vno sacerdote licitū sit celebrare. ē
sciendū q̄ hoc fit propter certū misterii. quoniam p̄ illas
tres missas representatur triplex status. s. stat⁹ ante legē. sub
lege. ⁊ status gratie. Illa missa que cantatur in nocte signi
ficat statū ante legē. qm̄ homines erant in tenebris. vñ in
illa missa legitur prophetia. Populus gentiū q̄ ambulabat
in tenebris vidit lucē magnā Secūda missa q̄ dicit̄ in auto
ta: significat tps̄ sub lege. in quo tā incipiebant aliquantū
cognoscere xpm̄ propter dicta legis ⁊ prophetaz sed non ple
ne. ⁊ ideo cantatur inter diē ⁊ noctē. Tercia missa dicitur i
die. ⁊ significat tēpus gratie. i. p̄ns tēp⁹. Et dicitur officia
misse Puer natus ē nobis. Et hoc intelligi pōt vel sciri in
his versib⁹: Tres in natali misse possūt celebrari. Quaruz
prima sacra xpi signat genitū. Altera venturi designat
gaudia xpi. Tercia iaz factū vt lex fore facta designat. Eri
am ille tres misse propter illud misterii celebrantur. s. pro
pter triplicē xpi generationē ⁊ natiuitatē. Quoniam prima
missa significat generationē xpi quā genit⁹ est eternaliter
a deo patre. Unde ⁊ officii canitur. Dñs dixit ad me. ⁊ gra
duale. tecū principii. ⁊ cōmuniō. in splēdorib⁹ sāctoz. q̄ oia
exprimūt istam eternā generationē: quia ista generatio est
imp̄scutabilis ⁊ inenarrabilis s̄m q̄ dicit̄ p̄sa. generatiōz
eius quis enarrabit. Idcirco missa illā gnationē representas
in nocte celebrat̄. Secūda missa significat gnationē ⁊ nati
uitatē xpi spūalē qua nascitur in cordib⁹ fidelii p̄ gratiam
Unde cantatur officii. lux fulgebit hodie. Tercia missa si
gnificat generationē ⁊ natiuitatē xpi tēporalē. qua nat⁹ est
de virgine maria. Vñ cantatur. Puer natus est nobis. Et
ē notandū pro cautela. q̄ sacerdos volēs bis celebrare vno

die. nō debet sumere ablutōne calicis in prima missa. q̄ a
lias sacramētū in secūda missa nō sumeret ieiunus. sed pōt
istaz dare puero mūdo. vel pōt seruare eandē quousq̄ euka
ristiā in secūda missa supererit. ⁊ tūc istā ablutōne cū secun
da simul sumere potest. Idem faciat si ter celebrat vel cele
brare intendat. vt in die natalis dñi.

Capitū. vj. an missa boni sacerdotis me/
lior sit q̄ missa mali sacerdotis.

Et missa possumus loq̄ dupliciter. Quo modo quo
ad id quod est essentialē misse seu quantū ad opus
operatū: s. corp⁹ xpi quod i missa cōficiunt. ⁊ sic om
nes misse sūt eque bone. cū in oibus missis sit idē xps ⁊ idē
corp⁹ xpi cōficiunt. Alio modo possum⁹ loq̄ de missa quā
tuz ad id quod est annexū sacramēto misse: vel quantū ad
opus opantis: ⁊ sic q̄ nō solum missa efficaciam habet ab
ope operato: sed etiā ex opere opante. ideo ceteris paribus
melius ē audire missā boni sacerdotis q̄ mali. sicut in men
sa corporali: eundē cibū iocūdus sumimus a ministro mūdo
q̄ ab immūdo. Atta mē sacramētū corporis xpi: nec me
lius dicit̄ p̄ter bonū sacerdotē: sicut nec deteriorē p̄ter ma
lum sacerdotē: quia non in merito confidentis: sed in vtr
tute pficitur creatoris. versus. Sim sacramēti: non mutat
vita ministri. Sicut deterius nō sit p̄ deteriorē. Sic nō sit
melius per presbiterū meliorē. Sed circa hoc occurrunt
duo dubia. Primū. an qualibet missa eq̄ efficac̄ sit ad salutē
vivoz ⁊ mortuoz: ⁊ loquor de his viuis ⁊ defunctis q̄ capa
ces sūt effectus misse. Secūdū dubiū an missa pro defunctis
celebrata: plus eis prosit pro qb⁹ celebratur: q̄ p̄ alijs pro
quib⁹ non. Ad primū respondetur q̄ missa quo ad sacrifici
um quod ibi offertur. s. quo ad corp⁹ ⁊ sanguinē xpi: eque
efficax est ad salutē vivoz ⁊ mortuoz. eo q̄ in omni missa
agitur cōmemoratio tam vivoz q̄ mortuoz: sed quātū ad
sacrificantē ⁊ quātū ad orōnes annexas misse: tūc vna mis
sa prodest pl⁹ vni q̄ alteri. In missa enī q̄ est p̄ defunctis vbi
introit⁹ ⁊ totū officii cōcernit defunctos: deuotio sacerdo
tis ⁊ orōnes speciales ibi facte: plus p̄desse vident̄ mortuis

¶ vniuersis eo qd non fiunt pro vniuersis: sed tantummodo pro mortuis. Ad secundū dubiū rōdet Ibero. p simile dicēs. si ceruus accensus offeratur in domū aliquā ob reuerentiā alicuius dñi ibi residētis: quāuis iste ceruus singulariter ad reuerentiā istius dñi offeratur: oēs tamē q̄ sunt in illa domo participant de illo lumine. Eodē modo si celebrat missa pro vno defūcto: oībus eque prodest lumen illud quod in tenebris oñditur. s. lucidū corp⁹ xp̄i: ipsis defūctis q̄ dū viuerēt in fide pmanerūt. Seruātamē orōnes speciales q̄ deuotōes q̄ elemosine q̄ cetera talia pro vno facta: plus prosunt vni q̄ alteri.

Capitulū. vii. quare missa libēter ē audiēda.

¶ Issa ē libenter audienda multiplici de causa. Prima causa quia circūstantes q̄ missam deuote audientes vna cū sacerdote sacrificiū missę deo patri offerunt oipotenti. Nū q̄ sacerdos orat in canone in p̄sona ecclesie q̄ circūstantiū. sic In primis q̄ tibi offerim⁹. q̄ iterū Et omnīū circūstantiū q̄ tibi offerūt hoc sacrificiū laudis. Secunda causa quia sacrificiū eucharistie p̄ circūstantib⁹ q̄ missaz audientib⁹ specialiter offeratur. Unde Inno. iij. sup illuz locuz canonis vbi fit memoria vniuersoz sic dicit. Hic euidenter apparet q̄ sanctū sit q̄ salubre missaz interesse solēnis: cuz sacrificiū missę specialiter pro circūstantib⁹ offeratur. Tertia causa q̄a in missa pro ipsis circūstantib⁹ q̄ missā audientibus sp̄aliter dirigitur a sacerdote oratio ad deū: q̄ ipsoruz specialis fit cōmemoratio cū sacerdos dicit. Memēto dñe famuloz famulaz q̄ tuaz q̄ oīm circūstantiū quoz tibi fides cognita ē q̄ nota deuotio. Quarta causa q̄a missā audiens deuote nō existens scienter in peccato mortali corp⁹ xp̄i sp̄aliter māducat. Nū bea. aug. dicit. vt quid paras ventē q̄ ventrē crede q̄ māducasti. de conse. dis. ij. vt qd. Quinta causa q̄a decedēs in isto die cōmunicat⁹ est censēdus: quia corp⁹ xp̄i quod sacerdos in altari sūpsit sacramentaliter ipse creditur sūpsisse sp̄aliter. Sexta causa q̄a q̄ deuote missaz audiūt accipiūt influxū diuine gratie ex p̄sentia vtriusq̄. s. tam copozis q̄ sanguinis xp̄i. Et quōq̄ maiorē influxū gra

tie q̄ sacerdos qui realiter q̄ in veritate corp⁹ xp̄i manducat. Septima causa q̄a ex hoc qd quis deuote missaz audiat peccata venialia sibi remittuntur. Nū generaliter confessio frequēs: pectoris tōssio: missę auditio: orōnis dñice deuota p̄latio elemosina: aq̄ benedictę aspersio hec remouēt a nobis peccata venialia. Octaua causa q̄a nullū sacrificiū: ita prodest ad augmentū gratie q̄ ad diminutionē p̄cūe q̄ ad relaxationē culpe sicut sacrificiū missę. quod sacerdos in persona circūstantiū q̄ totius ecclesie sacrificat. Nonā causa q̄a p̄ceditur qd quicqd̄ homo ad necessitatē comederit vel biberit qd hoc plus sibi ad sanitatē q̄ ad salutē p̄ficat in illa die qua missā audiat q̄ si missā non audiret. Decima causa q̄a deuota q̄ frequens missę auditio valet ad mitigationē pene parentū q̄ amicorū q̄ eorū pro quibus orare tenetur si sunt in purgatorio.

Capitulū. viij. qualiter missa sit audiēda.

¶ Audientib⁹ missam quatuor sūt p̄cipue necessaria. a Primū est fides. sic qd audies missā fideliter credat qd post cōsecrationē in ara sub speciebus panis q̄ vini verū corpus q̄ verus sanguis xp̄i cōtinetur. Et qd fides ad hoc sit necessaria. patet q̄a ista que ibi fiūt omnino humana rationē transcendūt. q̄ nichil experimēto sensibus ingerunt. Unde legitur de quodā q̄ hoc sacramentū nō credit. q̄ occulte hoc in corde suo tenuit. Contigit qd vna diez duo viri religiosi ad hospiciū suū puenerunt q̄ ibi hospitari fuerūt / mane facto hi religiosi ad ecclesiaz adierūt ad legendū missā sicut q̄ legerūt. puer quidā hospitis filius cū istis ad ecclesiaz cucurrit. q̄ in missa vidit sacerdotē hora eleuationis puerū eleuare q̄ postea diuidere / q̄ crudū in cōmuniōe comedere. Puer valde timens domū cucurrit q̄ se abscondit postea superuenientibus istis religiosis puer queritur q̄ minime inuenitur. Tandē diligētī facta inquisitione puer inueniunt. q̄ querunt causā sui latibuli. Qui puer rōdit. Timēo illos viros q̄ puerū in altari comederunt ne forte metiā comedāt. Quo audito pater pueri errozē quē de hoc sacramēto habuerat cōfessus fuit q̄ tandem firmiter credidit

deo referēs gratiarū actiones q̄a recognouit hoc miraculū
propter sui incredulitatē fore factū. Simile huic legitur in
legenda s̄cti gregoriū de quadā matrona. q̄ fidē dubiam ha/
buit de sacramento corpis xp̄i: quare p̄ fidei cōfirmatione
ad petitiōes beati gregoriū panis in altari sub forma cruce
carnis apparuit. S̄n̄ de eo cantat ecclesia. Vere felicē psu/
lem: vere fides doctorē quo petēte panis xp̄i formā accepit
digiti. Secundū quod debet esse in audientib⁹ missā: debet
esse deuotio: quia homines deuote astantes spūaliter cōmu/
nicāt. S̄n̄ cū quadā die sacerdos missā celebraret ⁊ quedam
dñā astatet: ipse sacerdos in cōmuniōne tātū duas ptes ho/
stie inuenit: ⁊ tertiā amisit: p̄ qua inq̄sitione facta ⁊ nō in/
uenta alias duas ptes sūpsit: ⁊ post missā ante altare se p/
strauit ⁊ amarissime fletit. Tūc illa deuota dñā ad eū ac/
cessit querēs ab eo cur fletet ⁊ cōturbat⁹ eēt: q̄ respōdit: q̄
ei dicere nō posset: dñā vero dixit. Dñe mī ne tristemī. ter/
tiam ptem hostie quā amisistis: angelus dñi michi attulit.
⁊ me cū ea cōmunicauit. Hec. n. duo. s. fidē ⁊ deuotionez si
audiēs missam in se habuerit fructū ⁊ utilitatē huius sacra/
mēti p̄cipit: ⁊ sepius habūdantius q̄ cōficiēs. Ex q̄bus di/
ctis patet. q̄ si deuotio debet eē in audiente missā. quātoma/
gis esse debet in celebrante ⁊ cōficiēte. Tertiū quod debet
eē in audientib⁹ missā: est discretio in adorādo: diligēter. n.
audiēs missā acta sacerdotis cōsideret. ⁊ videat ne prius a/
dozet hostiam q̄ fuerit cōsecrata: seu forma cōsecrationis a
sacerdote prolata. ne oppositū faciēdo ydolatriā cōmittat.
Et considerationē sumere potest ex hoc. cū viderit sacerdo/
tem hostiā in manu tenētē ⁊ adorantē p̄ genuflexionem.
Debet igitur sacerdos esse cantus in tenendo hostiā in ma/
nu ne nimium eleuet eam ante consecrationem. sicut quōz
indiscreti sacerdotes facere cōsuerūt. in hoc simplici⁹ la/
icis occasionē dantes ydolatrādi quod graue est peccatuz
Ne ergo hoc cōtingat posset sacerdoti quo ad hoc bona da/
ri informatio ⁊ cautela. videlz quicūq̄ sacerdos dicēdo hāc
partē canonis. Qui pridie q̄ pateretur accepit panē. Reci/
pit hostiā ad manus: non eleuet eā in altū. sed ponet eā su/
pra digitū seu indicē sinistre man⁹ prim⁹ ⁊ prim⁹ supra cor/
porale. Et eleuādo oculos in celū p̄ grātiatione: tangat

pectus dextera manū: ipsū tundendo ⁊ facta cruce sup̄ hosti/
am antequā proferat verba consecrationis recolligat se de
debita materia pro sacrificio missē sibi obiecta: ⁊ q̄ ipse de
bitus sit minister iuxta ritū ecclesie ordinat⁹: volēs seu in/
tendēs facere id quod xp̄s in vltima cena fecit cū discipu/
lis suis: in memoriā passionis ⁊ mortis sue instituit eē fa/
ciendū p̄ verba ad hoc apta: qua meditatione p̄missa sacer/
dos proferat formā verboz traditā a xp̄o. s. Hoc est enī cor/
pus meū. Et tūc hostiā cōsecratā: capiat ad digitos priorēf
vtriusq̄ manus decēter ⁊ sollicite ⁊ tūc eleuet eam non ni/
mis velociter nec nimis tarde: sed medio modo reuerenter
eleuando vltra caput suū quāto melius potest: vt populus
circūstans videre possit corp⁹ xp̄i. ⁊ econtra reuerēter sup̄
corporale ad sinistrā ptem calicis deponēdo: vel ad p̄te ante/
riorē calicis prout sacerdos habet in consuetudie. Quis pri/
mū sit cant⁹. Et ita se habēdo simplicib⁹ de facili nō po/
terit dare occasionē ydolatrādi. Suo modo faciat de calice
Sicut tū q̄ in eleuādo non nimium inclinēt calicē ad se vel
a se. ne sibi contingat piculā effusionis sāguinis xp̄i sicut se
pius contingit p̄sbyteris indiscretis. Quarto debet esse in
audientibus missā reuerētia cū timore. S̄n̄ decretū statuit
q̄ nulli laicorū licet in eo loco cōsistere vbi missa celebrat.
Nec mulierē decet appropinquare ad altare vt sic sacerdos
sine impedimēto ⁊ distractione celebrationis officii valeat
liberius expedire. S̄n̄ quod nunc cōmuniter fit. s. q̄ viri ⁊
mulieres in faciem p̄spiciunt sacerdotis ⁊ ad latera altaris
appropinquātes stant contra faciē sacerdotis multum dete/
stabile est ⁊ diuine iusticie contrarium. Tales siquidem ad/
nertete debēt illud quod scribit. ij. regū. vj. Dū dauid volu/
it educere archā dñi in ciuitatē imposuerūt eā sup̄ plaustrū
nonuz: ⁊ q̄a bones calcitrabāt ⁊ declinauerūt eaz: extendit
osā manū ad archā dñi q̄ eaz teneret. Iratusq̄ indignati/
one domin⁹ cōtra eū sup̄ temeritate sua percussit eū ⁊ mor/
tuus eēt ibi. qui nichil aliud fecit nisi q̄ propriā vxorē i no/
te p̄cedēti cognouit. Similiter aduertere debent illud q̄ le/
gitur. j. regū. vj. Percussit autē de viris bethsamitis eo q̄
vidisset archā dñi: quicq̄ milia plebis ⁊ septuaginta viros.
Si igitur bethsamite percussi sūt eo q̄ temerarie denudane/

tunt archā dñi ⁊ eā viderūt q̄ fuit figura corp̄is xp̄i. quāto
magis temerariē ad loca consecrationis accedentes sunt
p̄uendi.

Capitulū. ix. quare sacrificiū misse versus
orientē offertur cū tñ deus sit vbiq̄.

3. causa
4. causa
5. causa
Dicitur nonnulli. qua vel quib⁹ de causis sacrificiū
misse dño versus orientē offerat. cū tamē vbiq̄ sit
essencialiter. p̄sentialiter ⁊ potēcialiter. Sed huius
diuerse cause assignantur. Una q̄a domin⁹ crucifixus ad oc
cidentē respiciebat. Et igit̄ nos orantes ad illū respiciam⁹
igitur versus orientē offerim⁹. vt inq̄t Jobā. damas. Secūda
causa est propter significationē q̄a sicut illuminatio me
dij corp̄alis incipit ab oriēte. sic nostre mētis illuminatio fit
a xp̄o dco q̄ ē verū oriens. De quo legitur. Ecce oriens no
men ei⁹: ⁊ lux vera illuminās omnē hominē in hūc mūdū
venientē. Tercia causa q̄a ista pars ē nobilior ps mundi et
orbis. vt igit̄ animū nostrū ad portiora cōuertamus / ⁊ semp
nobiliora ⁊ portiora offeram⁹. idcirco ad istā ptē adoramus
Quarta causa q̄a ibi apparēt opa eius meliora. ibi nāq̄ pa
radisum voluptatis / nostrā patriā de q̄ expulsi sumus collo
cauit. Quinta causa q̄a sol in oriente oritur p̄ que sol iusti
cie. s. xp̄s q̄ est verus sol exprimitur. Ad orientē igitur ado
ramus. vt solē iusticie nos adorare intelligam⁹. Sexta cau
sa vt ad memoriā gloriā nostre resurrexiōis / q̄ erit p̄re cla
ritate solis splēdidior reuocem⁹. Septima causa vt domi
nuz ad istam ptē ascendisse / ⁊ ad iudiciū venturū ab illa par
te quasi expectantes monstremus. Si vero i ecclesijs aliq̄
bus altaria ad occidentē constructa inueniuntur vt in eccle
sia romana sic fore narratur Hoc fit ad designandū mortē
xp̄i que per occasum intelligitur: ⁊ xp̄us in altari intelli
gitur commori. Si vero ad alias partes mundi hoc fit ad
extirpandū mores gentilitatis. Nam ⁊ ipi gentiles vt dicit
Aristoteles. viij. phisicoz. ad orientē deos suos adorāt. Ne
ergo videamur gentilitatē sequi: tūc etiaz ad alias partes
adoramus ⁊ sacrificamus.

Capitulū. x. qualiter a sacerdote in missa adorand⁹
sit de⁹. ⁊ quas ⁊ q̄liter suas orōes p̄nūciare debet.

Sacerdos volēs hostiā misse celebrare ⁊ orōes deno
tas p̄ populo offerre aduertere debz. qualiter orō
nes deo offerre debeat ⁊ ipm adorare. Est igit̄ sciē
dū q̄ de⁹ ē adorand⁹ ex puro corde. cōscia bona. ⁊ fide non
ficta. Contra primū peccāt hij q̄ deo in p̄speris sacrificāt. in
aduersis vero eū blasphemant ⁊ maledicūt. de q̄bus pphe
ta p̄dicat. Cōfitebunt̄ tibi cū hūfeceris eis. Si vero nō fue
rint saturati murmurabūt. ps. lvij. Contra secūdū peccant
hij q̄ deū granissime offēdūt. ⁊ postea temere sacrificāt. De
q̄bus psalmista psal. xlix. Peccatori autē dixit de⁹ quare tu
enarras iusticias meas. ⁊ assumis testamētū meū p̄ os tuū
Illud vtriq̄ testamētū de quo dñs ait. luce. xxij. Hic est ca
lix sāguinis mei noui testamēti: Contra terciū peccāt hij
q̄ recte dicūt ⁊ prane viuūt. Quib⁹ dñs iproperat p̄ p̄phetā
dicēs. Hic populus labijs me honorat. cor autē eorū longe
est a me. Quapropter a sacerdote sacrificiū est offerendum
corde puro p̄ deuotionē. fide recta p̄ cōfessionē: cōsciētia pu
ra p̄ opez exhibitiōnē vel veneratiōnez. Qualiter autē orati
ones a sacerdote pronūciari debeāt ista patebit. circa in
cium canonis ⁊ finē expositionis misse.

Capitulū. xi. quot modis missa pagitur
⁊ de cantu quo missa solēnizat.

Sciendū q̄ officiū misse dupliciter pagit̄. vno modo
simpliciter. Alio mō solēniter. Simpliciter dico q̄
tūc pagit̄ qñ sine cātū ⁊ sine mīstris scz dyacono ⁊
subdyacono celebrat̄. Et p̄ oppositū solēniter. qñ cū modu
latione cātus ⁊ cū hmoi mīstris ⁊ ceteris q̄ sūt de solēnita
te pagit̄. Qualit̄ ergo illoz vtroq̄ modoz pagi debeat in
sinuat̄ btis bez. sic inquit̄. Fratres mei imolātes hostiaz
laudis iūgam⁹ verbis sēsū. sēsui affectū: affectū exultatiōez
exultatiōi maturitatē. maturitati hūilitatiōez: hūilitati li
bertatē. Sz de cātū quo missa solēnizat̄ ē aduertēdū. q̄ vsq̄
cātūdi a veteri testamēto sūpsit iniciū vt legit̄. i. palip.

¶ in li. esdre. Sane dauid pphetaz eximius cultū dei volēs
ampliare cantores instituit qui corā archa federis musicis
instrumētis ⁊ modulatis vocib⁹ decātarent. inf quos tres
fuerūt p̄cipui. scz eman azaph ⁊ etban. vñ sic legit̄ i libro
palip. Isti sūt quos dauid cōstituit sup cātōres domus dei
stātes iuxta ordinē suū in misterio de filijs saphet ⁊ eman
cantor filij iohel. ⁊ a dextris illi⁹ azaph filij balachie. Ad
sinistrā aut̄ eius etban filius leposi. ⁊ fecit stare cōtra alta/
re cātōres ⁊ in sono eoz dulces modulus fecit. Et de cantu
dicit psal. Cātate dño canticū nouū ⁊c. Secūdu aut̄ bugo/
nē de sātō victore tres sūt spēs sonoz q̄ modulationes fa/
ciūt: Sit enī son⁹ pulsū. flatu ⁊ voce. Pulsu vt i psalterio
⁊ lutinis. voce vt in cantu. Flatu vt in tubis ⁊ orgāis. hec
genera musicoz antiq̄tus pplis exercebat i laudē dei. ⁊ sic
officiū misse s̄m richardū ep̄m cōsistit in psalmis cantu ⁊
lectionib⁹. Ad primū gen⁹ musicorū quod sit pulsū spectat
psalmodia. Juxta illud psal: Laudate in psalterio ⁊ citha/
ra. ps. cl. Psallin enī grece dicūt canere latine. Ad secūdu
gen⁹ musicoz quod sit p voces p̄tinet̄ lectiōes. vt aplis vo/
cauit̄ lectiōē p vocē dicēs. Ignorātes ibūm ⁊ voces p̄phe/
taz q̄ p sabbatū legūtur. Cant⁹ vero reflectit̄ siue refertur
ad gen⁹ musicorū quod sit flatu. Celebrat̄ itaqz cātus. vt
omnes satagāt referre gratias ⁊ laudē deo. ⁊ non solū ma/
nibus. ymo ore lingua ⁊ alijs membris debent opera age/
re quibus valeant placere deo. Et etiā vt anim⁹ audiētū
ad deuotionē valeat excitari: Potest etiā cōsonantia sonoz
assignari cōcordia morū. sic q̄ p pulsū cytharc manuū ope/
ratio itelligat̄. p flatū organi mētis deuotio. p cantū vero
sermonis exhortatio designet̄. vñ bern. Quid pdest dulcedo
vocis sine dulcedine mētis: frāgis vocē. frāgas ⁊ volūtatez
seruas cōsonantiā vocū. serua cōcordiā morū: vt sis p exem/
plū cōcordis primo. p voluntatē deo. p obedientiā magistro
Et aug. in li. cōfes. sic dicit. Cōsuetudinē cātandi pbat ec/
clesia. vt p oblectamēta aurū isfirmior anim⁹ ad effectū pi/
etatis cōsurgat. Nō enī modulationes ⁊ neumata in ecclesia
dūt cātari ad cōplacētā hoim. qz s̄m. b. gre. plerūqz in sa/
cro misterio dū vox blāda q̄rit̄. cōgrua vita negligit̄. ⁊ can/
tor deū vocib⁹ stimulat cū populū vocib⁹ delectat. cui allu

dit iheronim⁹. q̄ sic inq̄r. Audiāt adoleſcētuli. audiāt hī q̄/
bus ē: ecclesia officij dñi cōmissū. deo nō tātū voce psallē/
dū s̄ ⁊ corde esse cātandū. Quoniā magis deuotōe q̄ vocis
iubilatōe cātandū ē. qz nō clamor s̄ amor sonat i auz dei
Letez nō p̄pter carnales s̄ p̄pter sp̄iales delectatōes vsus
cātandi in ecclesia institut⁹ ē. vt q̄ verbis nō cōpunguntur
saltem suauitate modulationis moueātur. hec Jeronim⁹:

Capitulū. xij. de diuersitate officij
ambrosiani ⁊ gregoriani.

¶ In primitiua ecclesia diuersa diuersi q̄sqz p suo vel
le cātabat: dūmō id quod cantabat ad laudē dei p̄ti/
nebat. Officia tñ ab oibus obseruabant̄. q̄ ab apos/
tolis ⁊ a xp̄o instituta erāt. videlicz dñica ord. ⁊ simboluz ⁊
verba cōsecrationis. Succedētib⁹ vero t̄pibus qz ecclesia
dei heresib⁹ scissa erat theodosi⁹ imperator hereticoz extir/
pator rogauit damasū papā vt p aliquē. viz prudentē ⁊ ca/
tholicū ecclesiasticū faceret ordinari officij. vñ idē papa p̄/
cepit jero. p̄sbitero p̄tuc in betlehem cū paula ⁊ eustochio
virginib⁹ moratib⁹ q̄ten⁹ officij ecclesie ordinaret. ip̄e enī
nouerat linguā grecā. hebraicā. ⁊ latinā. ⁊ caldaycā. q̄ mā/
dato ei⁹ obtēperās ordinauit q̄tū in vnaquaqz dñica vel fe/
ria de psalmis legi deberet. Euangelia quoqz ⁊ eplās p̄ter/
cantū ex magna pte ordinauit. Quo ope cōpleto idēz jero.
romā misit. ⁊ a damaso papa canonizatū ē. ⁊ p̄ceptū est ab
oibus ecclesijs obseruari. App̄riatūqz ē illud damaso pa/
pe. p̄pter auctoritatē quā interposuit. Officiū vero misse tā
ābro. q̄ gre. cantū ordinauerūt. q̄nis diuersimode. De qua
diuersitate legit̄ in vita eugenij. q̄ cū officij ābroſianū ma/
gis ab ecclesia frequētaret̄ q̄ gregorianū adrian⁹ papa ce/
lebrauit cōsiliū. ⁊ statuit q̄ officij gregorianū deberet vni/
uersaliter obseruari. ad quod karol⁹ impator oēs clericos
minis ⁊ supplicis p diuersas p̄uincias cogebat. Utis ve/
ro eugenius ad hoc cōsiliū veniēs post ip̄z p tridū induxit
papā vt oēs p̄latos qui huiusmodi cōsilio interfuerāt ⁊ iaz
recesserāt renocaret. quo facto ⁊ cōsilio cōgregato oīz patrū
cōcordis fuit sētētia. q̄ ambo missalia. s. gregori⁹ ⁊ ambrosij

sup altare sancti petri ponerent signaculis epornz munita et
clausa. et qz fores ecclesie clauderent. et oēs tota nocte insite-
rēt vt dñs indicaret p aliquod signū quod eoz officiu ab ec-
clesia magis veller obseruari. et hoc p oia factuz est. Mane
aut itantes ecclesiam iuenerūt ambo missalia apta. et missa
le gregoriana penit⁹ dissoluta huc illucqz dispsum. ambro-
sianā solūmodo aptū in eo loco vbi positā erat iuenerunt.
Quo signo sufficēter edocti diuinit⁹ statuerūt qz officium
ambrosianū tantū in sua ecclesia seruari. gregorianū vero
p totū mūdū deberet obseruari. et ita adhuc hodie seruetur
Ceterū in ecclesia nichil ē canēdū vel legēdū quod a sancta
romana ecclesia nō sit canonizatiū et appropriatiū.

Capitulum. xij. de hora celebratiōis missarū.

Belefferus papa instituit qz ante horā terciā missa nō
celebraretur. vt habet de cōse. dis. i. ca. nocte qd de
missis popularib⁹ et cōnētib⁹ in quib⁹ fit cōcū-
sus populū intelligēdū ē. Quia szm. b. aug. Popul⁹ a publi-
cis missis qz hora terciā dicuntur nō retrahat. Leo tñ papa
diluculo sine in prima pte diei ad celebrandā missā intrauit
cui⁹ auctoritate adhuc hodie missa pōt celebrari. vt dicitur
de cōse. dis. i. c. nocte. Celebrat aut missa popularis seu pu-
blica aut hora terciā sexta vel nona. In hora terciā qz ho-
ra terciā spūs sct⁹ sup apostolos in linguis igneis descen-
dit. et eadē hora xp̄s crucē portauit. et linguis indeorū ē cru-
cifix⁹ clamatiū crucifige crucifige eū. In sexta hora xp̄s ve-
re est crucifixus manibus gentiliū. In nona qz i illa hora i
cruce pedēs emisit sp̄m. Celebrat aut hec missa popularis
in dieb⁹ dñicis et festiuis hora terciā. in profestis hora sexta
in quadragesima vero hora nona. De hac materia etiā ali-
qualiter dictū est in tractatu secūdo.

**Capitulum. xij. de prima institutione missae et
quibus missa szm huiusmodi ritū ē ordinata.**

Inter cetera ecclesie sacramēta illud cōstat esse p̄ci-
pū quod i missae officio supra mēsa sacratissimi al-
taris celebrat rēp̄tans illud ecclesie officiu et cōui-
uiū in quo filio reuertēte pater occidit vitulū saginatū. id
ē panē vite et vinū quod sapiētia miscuit pponēs. Hoc aut
officiū missae xp̄s instituit cū nouū cōdidit testamētū dispo-
nēs hereditatē suis regnū. sicut disposuit ei pater. vt edat et
bibat supra mēsa eis in regno suo. Et cenatib⁹ illis acce-
pit panē. bñdixit ac fregit dicens. Accipite et comedite. hoc ē
corp⁹ meū quod p vobis tradet. Similiter et calicē postq̄
cenauit dicens. Hic ē calix sanguinis mei. qz p vobis effuderit
matth. xxvj. et luce. xxij. In his verbis panē et vinū i corp⁹ su-
uz et sanguinē trāsustatiādo missā instituit. Hac igitur insti-
tutiōne apostoli iformati ceperūt hoc sacrosactū frequēta-
re misteriu. ppter causā quā exp̄ssit dñs dicens. Hoc facite
in meam cōmemorationem. formam seruātes in verbis et
materiā seruātes i rebus. pnt apostolus. i. ad cor. xj. testa-
tur dicens. Ego enī accepi a dño quod et tradidi vobis Apo-
stoli aut. hanc missā adauerūt. dicens non solū hec verba
circa cōsecrationē sed et dñscam orōnem: scz pater noster:
vnde sanctus petrus p̄rio sic i antiochia legitur missā cele-
brasse: et beatus iacobus frater dñi simili modo i pontifica-
libus iherosolimis p̄rio dicitur missam celebrasse: marcus
i alexandria: iacob⁹ enī frater dñi qz primū possedit iheroso-
limitanā ecclesiam: et basilius cesariensis ep̄s cui⁹ sanctitas
tunc toto orbe claruit addiderūt i scripturis hunc modum
celebrandi missam vt habet de cōse. dis. i. ca: iacobus: Cete-
ra diuersis tēporib⁹ a sanctis patrib⁹ et doctorib⁹ et sumis pō-
tificib⁹ scz celestino. gregorio. ambrosio. theleffero. sirto et
multis alijs legunt adiecta. pnt xp̄iane religionis cultu cre-
scere visa sūt decētius expedire.

**Capitulum. xv. de prouisa ordinatiōe
missae et in quibus consistit.**

Officiū missae rā prouisa ordinatiōe legit dispositū. qz
oia qz circa xp̄s et p xp̄s gesta sūt ab incarnatiōe vsqz
dñi celos ascēdit maxima ex pte cōtineat. et ipa tā i

1101
verbis q̄ in signis admirabili spē rep̄ntat. vt infra lucide
apparebit. Ip̄m aut̄ officiū missę in quatuor cōsistit. videli
cer in p̄sonis. in opib⁹. i. verbis. ⁊ in reb⁹. Personarū tres
sūt ordies. scz p̄sone celebrantes. ministrātes. ⁊ circūstātes.
Personarū ministrantiū tres sunt ordines. scz acoliti. dyaco
ni. ⁊ subdyaconi. Acoliti grece latine ceroferarij dicunt̄ ad
deportādū cereos q̄n euāgelij est legēdū vel sacrificij offe
rēdū. Tūc enī accēdūtur luminaria ⁊ deportātur ab eis nō
ad effugādas aeris tenebras cū sol eo t̄p̄e rutilat sz ad signū
leticie demonstrandū. vt sub typo luminis corp̄alis illa lux
ostēdat̄. De quo iobānis. j. dicit̄. Erat lux vera q̄ illumi
nat oēm hoīem veniēte in hūc mūdū. Ad acolitū etiā per
tinet p̄paratio luminariū in sacratio. ip̄e enī cereū portat.
Ip̄e v̄ccolū cuz vino ⁊ aqua subministrat pro eukaristia.
Subdyacon⁹ p̄parat. ⁊ ad ip̄m p̄tinet calicē ⁊ patenā ad al
tare xp̄i deferre. ⁊ leuitis tradere. ⁊ ministrare aquā ⁊ ma
nuterijū p̄sbit̄eris an̄ altare. Ad dyaconū vero p̄tinet assis
tere sacerdotib⁹. ministrare in omnib⁹ q̄ agūt in sacramē
tis xp̄i. scz in baptisimo ⁊ cōfirmatōe. ⁊ eukaristia. mēsa id
ē altare vestire ⁊ p̄dicare euāgelij ⁊ eplām. Spez veto tres
sūt spē. videlicet actus. gest⁹. ⁊ mot⁹. Verborū etiā tres sūt
diuersitates. scz orōes. modulatiōes. ⁊ lectiōes. Rerū simili
ter sūt tres p̄tes. scz ornamēta. instrumenta. ⁊ clemodia. q̄
oīa diuinis plena sūt misterijs vt infra patebit.

Capitulū. xvj. est de reuersione legalis sacrificij
ad sacrificij missę.

Emplū oli dñj erat diuisū in duas p̄tes. velo inter
posito vna p̄s fuit extra velū. ⁊ ista vocabat̄ p̄ior
edes. alia interior ⁊ vocabat̄ scā sāctorū. Hęc p̄te secū
dā tēplī interiorē. scz scā sāctorū solus p̄tifer intrabat se
mel in anno h̄is noīa pattū i rōnali scripta. ferēs sāguines
⁊ carbones ignitos cū thymeamate in thuribulo ponēs ad
urebat donec fum⁹ eū obūbraret. Deinde ad p̄piciatoriū ⁊
arā sāguine asp̄gebat. Hęc oīa signa fuerunt. sed recesserūt
postq̄ v̄citas ⁊ signata aduenerunt. Et quid hęc signifi
cant circa canonem ostenderūt. Precipue cum tria sacrifi

cia ecclesie p̄piciatoriū. thuribulū ⁊ altare signata sunt.
scz sacrificij penitētie. sacrificij iusticie. ⁊ sacrificij laudis
De p̄rio dicit p̄pheta ps. l. Sacrificij deo sp̄s cōtribulat⁹
cor cōtritū. ⁊c. De scdō idē p̄pheta dicit. Tūc acceptabis sa
crificij iusticie. ⁊c. De tercio idē p̄pheta. Tibi sacrificabo
hostiā laudis. Sup altare caro mactat̄. intra thuribulū th⁹
adolet. Et ad p̄piciatoriū sāguis ifert̄. caro mactat̄ in con
tritiōe. th⁹s adolet ex deuotiōe. sāguis ifert̄ p̄ redēptōne su
per altare corp̄is. intra thuribulū cordis. ad p̄piciatoriū
dei patris. In sacrificijs panis ⁊ vinū ⁊ aqua sp̄ualiter of
ferunt̄. In sacrificio penitētie offert̄ vinū doloris ⁊ cōpū
tionis. aqua meroris ⁊ plorationis. panis laboris ⁊ afflicti
onis. doloris in corde. meroris in ore. laboris. i. ope. In sa
crificio vero iusticie offert̄ panis fortitudinis ⁊ cōstātie. vi
nū rectitudinis ⁊ prudētie. aqua māsuētudinis ⁊ tēpātie.
fortitudinis iter aduersa. rectitudis int̄ iūta. māsuētudis
iter p̄ba. Sz i sacrificio eukaristie offert̄ panis vnitatis.
vinū caritatis. aqua felicitatis. Panis p̄ corpore. vinū pro
aīa aqua pro populo. vt ista pleni⁹ ostēdet̄. Inter hęc sacri
ficia primū educit. scdūz deducit. tercijū iducit. educit icipi
ētes. deducit p̄ficiētes. iducit p̄ficiētes. Educit icipiētes ex
egipto. deducit p̄ficiētes p̄ desertū pegrinatōis ⁊ inducit p̄
fectos in patriā glōrificatōis. Hęc tria sacrificia sacerdos
offert̄ in mēsa. Primū in cōfessione. scdūz i p̄fatōne. tercijū
in actiōe seu canone. Hęc tria sūt q̄ szm p̄pheta de⁹ requirit
ab hoīe. scz diligere m̄m. facere iudiciū. ⁊ solcite ambu
lare cū deo. Diligat ergo misericordiā q̄ vult offerre sacri
fij penitētie. Faciat iudiciū qui vult offerre sacrificij
iusticie. Cū deo sollicitus ambulet qui vult offerre sacrifi
cij eukaristie. Hęc innocētius.

Capitulū. xvij. quare dies sabbati cessit beate virgini i
spālez cōmemoratōne. ⁊ q̄lter officia missę distinguunt̄
szm aliquarū terrarū cōsuetudinē iuxta nūez diez i ebdo.

Tristinis t̄p̄ibus i ecclesia heresib⁹ pullulātib⁹ ⁊ scā
p̄ctā trinitatē impugnantibus ex instructione aliqui
magistri ⁊ rogatu karoli ⁊ bonifacij archiepi magū
tineū. ecclie statuto quolibz die dñico missa de scā trinitate

celebrat. scda feria de sapientia. scia feria de spu scto quar/
ta feria de caritate. quinta de angelis. sexta de sancta cruce.
sabbato de beata virgine. Causa vero cessante cessavit istis
dñscalis officij oratio. Et postea statutum fuit vt prima
feria haberet suū officiu. scda feria de angelis. qz tūc pzo
creati sūt i bonis gratuitis. Tūc enī lux diuisa erat a tene
bris id ē boni āgeli a malis qz tūc boni cōfirmati sūt i grā
qz mali ceciderūt. s. in scda feria. s. i pza feria creati sūt in
bonis naturalibz. s. cōsuetudo iolent qz scda feria celebrat
p defūctis. Quia vt innuit qdā. aie q sūt in purgatorio pzi
ma feria refrigeriū habēt. qz statī scda feria redeunt ad pe/
nas. quare vt subueniat caz laboribz missa p illis in scda
feria celebrat. In tertia feria tūc p peccatis celebrat. In
quarta feria p pace. In quinta p tribulatione vel resumeba
tur officiu dñice. sed nunc cōsuetudo induxit vt celebret de
corpe xpi. In sexta feria de scā cruce que appriat passioni
xpi in qua xpus crucifigi qz mori voluit. In sabbato de brā
virgine. Quare aut dies sabbati cessit ad speciale cōmemo
rationē beate virgīs hui? multiplex rō assignat. vna hysto
rialis. Legit enī sic qz in quadā ecclesia ciuitatis cōstāno
politane erat ymago brē vgis corā q. depēdebat velū quod
totā velabat ymaginē. s. hoc feria sexta hora vespertū re/
cedebat ab ymagine nullo mouēte. sed solo dei miraculo. qz
qsi in celū deferebat. vt ad plenū posset ymago a pplō cōspi
ci. Celebratis vero vespis i sabbato descēdebat ipm veluz
ante eandē ymaginē: qz ibi manebat vsqz in sextā feriā hoc
miraculo viso statutū ē ex diuina inspiratiōe. vt sēp ista fe/
ria nisi festū ipediat cōmemoratio qz missa de brā virgine ha
beat. Scda rō qz dño crucifixo qz mortuo in sexta feria su/
is discipulis fugiētibus qz de resurrectione nō credētibus to
ta fides catholica in sabbato qua dñs in sepulcro quiescit i
sola beata virgine pmanit. idcirco ista dies magis cōme/
morationi sue qz alia appriat. Tercia rō qz dies sabbati ē
quasi introitus qz ianua ad diē dñicū. Dies aut dñicus est di
es requiei: qz significat vitā eternā. vñ cū sum? in grā dñe
nostre qsi sum? i ianua paradisi. qz ipa nobis ē porta ad reg
nū celoz. idcirco sibi i sabbato qd pcedit diē dñicū solemnī
zam. Quarta rō vt solēitas qz cōmemoratio matris cōte

morationi qz solēitati filij qz sexta feria pagitur cōtinuetur
Quinta ratio vt festiuus agat in die ista qua de? ab omni
opere quod patrarat qenit: qz est dies sabbati.

Sequitur tractatus quintus libri primi.

Itum erat in tractatu pcedenti ca. ij. qz missa nō
sit celebrāda nisi a sacerdote vestibus sacerdotali
bus ad huiusmodi officiu requisitis qz ornamentis in
dūto: qz vbi assūt certa instrumēta ad hoc requisita
Quare ita quātum ad quintū tractatū qz vltimū huius libri
primi de eisde in speciali aliqd est dicendū. Et habebit tra/
ctatus ille duo capitula. In quoz primo dicetur de indumē
tis qz ornamentis sacerdotalibus. Secūdo modo de instru/
mentis ad officiu misse requisitis.

Capitula. s. de indumentis qz
ornamentis sacerdotalibus.

Eligio diuina altez habituz habet in ecclesiasticis
officijs qz altez in cōmuni vsu: vt secūduz mutatio/
nem habitus vitā muret in melius: qz s. m. spm vs
uendo ipse sacerdos exemplū cūto populo xpiano pbeat bo
ne cōuersationis. Nec in quotidiano vsu vestibz sacris licz
vti: etiā in vestibus cōmunis vite vsu pollutis. nō lz ingre
di in sanctasāctoz: sed vestibus sacris qz mūdis qz cōscientia
para: quā designat diuina sacramēta sunt tractanda. secun
dum quod instituit stephanus papa dicēs. Vestibus sacris
nō nisi in ecclesiasticis qz deo dignis vti liceat officijs per
quas vestes in sacris vtendas. nō oīa sacramēta qz misteria
qz intellectū sacre scripturē fore populo reuelanda intelligi/
mus. Et est sciendū qz sacre vestes a veteri testamēto sūp
serunt originē. Precepit enī dñs moyssi qz faceret aaron et
filij eius vestes sacras in gloriā qz decorem: vt loci qz sa
cris vestibz induci sacerdotio fūgerētur. vt dicit exo. xxvij
De eodē habetur ezech. xlv. in hec verba Ipsi ingredientur
sacrariū meū qz accedēt ad mensā meā qz ministrēt michi.
qz custodiāt ceremonias meas: vestibus vtantur lineis: nec

ascendat sup̄ eos quicquid laneū quā ministrant michi in por-
tas attrij & intrinsecus. Cūq; ingredient attriū exteris ad po-
pulū exuant se a vestibus in quibus ministrauerūt: & vestiet
se vestimētis alijs: & nō sctificabūt in vestibus suis. Ex q̄
bus dicitis cōfutantur errores quorūdam hereticorū repben-
dentiū nos temere: q̄a talib; ornatur dicētes q̄ nūq; xps
& discipuli eius huiusmōi vestib; legunt induti fuisse. Qui
bus obuiatur sic respondēdo. Christus noluit oīa p se institu-
ere: sed voluit suos successores & vicarios in hoc honorate.
q̄ in processu tēporis p inspirationē spūsscti: ad suā reuerē-
tiam multa p suos ministros instituerētur. Quod notauit
in his verbis cū dicit apostolis. Multa adhuc habeo vo-
bis loq;: sed nō potestis ea portare modo. Vestes sacrate q̄
bus sacerdos induitur secundū cōmunē vsum sūt. hec. Su-
perhumeralē quod caput velat & humeros tegit Alba linea
que totū corp; tegit & vestit. Lingulū quod albas stringit
& coartat. Manipulus q̄ sinistrū brachiū mancipat. Stola
que collū cingit: & in modū crucis pectus ornat. & sub cin-
gulo cōnexa in duas diuiditur lines. Casula q̄ sua latitudi-
ne corporis mēbra ambit vnīuersa: sed in duobus brachijs
collecta: anterior & posterior sue latitudinis mensurā non
abbreniat. De his vero q̄ ad pontificalē ornātū p̄dicis ad-
duntur. vtpote Mitra: palliū: annulus: baculus pastoralis
q̄ non altaris obsequiū sacerdotale respiciūt: p̄nti. cōsidera-
tioni imprudentia videntur & intentione remota. Ceteruz
de necessarijs indumentis omni & cuiuslibet sacerdoti & cele-
branti sacrosancta misteria: quod allegorice aut tropoloyce
designant ē inquirendū. Secundū allegoriā hec vestes veni-
entis in carne filij dei: humilitatis habitū & susceptē forme
seruile conditionē figurāt. q̄a semetipsū erinaniuit formaz
serui accipiens: & habitu inuentus vt homo: suos cultores
docuit humiliare vsq; quaq; vt et viuificari mereantur & p̄-
sertim illos quos ritu & habitu sue gregis voluit. eē docto-
res & duces. Superhumeralē susceptū in capite. significat
subiectionē xpi: qua paterne volūtati obreperās: ipse xps q̄
caput est ecclesie humanitatem assūpsit. & diuinitatem sub
carnis tegimine abscondit: vt rebellē boiem ad patriam re-
uocaret & offensuz patrē placaret. Alba linea que induitur

sacerdos: passibilis carnis xpi mundiciā & sctissimi cordis
ac immaculati corporis puritatē ostēdit qui peccatū nō fe-
cit nec inuentus ē dolus in ore ei;: & ipse speciosus forma p̄
filijs hominū. Lingulus alba astringens: significat meritū
iusticie quo voluit xps electis suis suffragari: & salutis no-
stre insidiatorē dyabolu ligatū tenere: & taliter eum cin-
ctum ysaias videbat cū dixit. Et erit iusticia cingulū libo-
rum eius: & fides cinctoriū renū ei;. Isa. xj. xps enī iustus
& a peccatoribus segragatus inter peccatores apparuit & eo-
rum inores sua cōuersatiōe correxit: & iusticie sue meritum
indigētibus cōmunicauit vt sic ipse iust; iustificaret eos q̄
ex fide sunt ibesa xpi: vt oīs qui crediderit in ipsū nō pere-
at sed habeat vitā eternā. Manipulus in sinistra manu su-
sceptus significat xpi immutabilē cōstantiā in temptatiōi-
bus: & in mādato patris p̄seuerantē voluntatē. Nā neq; di-
abolicis neq; humanis cessit insidijs nec frangebat inuictijs
& ergo p pugnā xpi iusticia designat. Christus enī p iusticia
certauit: mundū superauit & potestātē diaboli eiecit. Stola
que collū stringit & pectus szm formā crucis adornat: signi-
ficat illā maximā obedientiā xpi qua mortē suscepit & subi-
it mortē valde suspectā videlz crucis: penā latronū aut ma-
lefactorū. Unde aplūs ait. Christus factus ē obediēs patri vs-
q; ad mortem: mortē autem crucis. ad ephe. ij. Sicut enī
stola collo subicitur: sic xps baiulans sibi crucē in humero
q̄si stolā i collo tulit. Et stola in pectore cancellata per mo-
dum crucis: ipsius mortis cōtemptibilis propriū genus et
ignominia crucis designat: quā xps pposito sibi gaudio et
gloria victoriosē resurrectionis sustinuit omni cōfusione cō-
tempta. Casula larga & ampla significat latitudinem cari-
tatis in xpo: qua nō solū amicos verū etiā cōplexus ē ini-
micos. Nam q̄ dulci caritate amicos suos psequeretur: ex-
pressit cū dicit. Maiorē caritatē nemo habet: q̄ vt animā
suā quis ponat pro amicis suis. Quantū aut dilexerat ini-
micos in hoc patuit: cū pro suis crucifixorib; & derisorib;
tam dulciter orauit dicēs. Pater ignosce illis quia nesciūt
quid faciunt. Secūdnz alios vero hec indumēta quorūdam
armoz dei & xpi representant insignia. Superhumeralē rep-
sentat cooptoriū quo iudei facie xpi velauerūt dicētes. pro

phetiza nobis ppe quis est qui te percussit. math. xxvj. Alba vero representat vestem albam: qua herodes xpm induit et illuc luce. xxiiij. que vestis creditur statum xpi excessisse et cum ingressu impedisse: et sic sepius per impetum iudeorum corruisse quod nunc figurat alba longe statum sacerdotis excedens antequam ligatur. Sed cingulum seu zona representat flagellum quo pilatus xpm cecidit. Joba. xix. Stola vero representat illam ligaturam qua xps ligatus fuit ad columnam. Manipulus representat funem quo xps ligatus fuit qui a iudeis primo comprehendebatur. ut dicit Joba. xvij. Comprebenderunt ibesum et ligaverunt eum. Casula vero significat vestimentum purpureum quo milites circumdederunt ibesum. Joba. xix. Allegorice autem vestes sacerdotales generaliter loquendo significant virtutes quibus sacerdotes debent ornari. iuxta illud propheticum. Sacerdotes tui induantur iusticiam. Et significant spiritualia arma quibus sacerdotes armari debent contra spirituales nequicias pugnaturi. De quibus armaturis dicit apostolus ad ephes. vi. Induite vos armatura dei: ut possitis stare adversus insidias diaboli. Stare igitur succincti lumbis in veritate et induite lorica iusticie: et calciare pedes in evangelii pacis preparatione in omnibus sumentes scutum fidei. in quo possitis omnes ignes nequissimi hostis extinguere et galeam salutis assumere. et gladium spiritus quod est verbum dei. Pronideat ergo diligenter episcopus: et attendat studiosus sacerdos ut signum siue signatum non ferat: ne vestes sine virtute portet ne forte sit similis sepulcro foras dealbato: inter vero omni spurcicia pleno. Quisquis sacerdos indumentis ornatur et honestis moribus non induitur: quanto venerabilior apparet hominibus tanto redidit indignior apud deum. Pontificali itaque et sacerdotalem gloriam: iam non bonorum commendat vestibus: sed splendor aiarum quoniam et illa que quondam a tuitibus blandiebantur ea potius que in ipsis intelligenda erant postebant. Et quicquid illa velamina in fulgore auri: in nitore gemmarum et multiformi operis varietate significabant: hec omnia in actibus sacerdotum et moribus elucescant. Hec innocenti et rationale divinum. Secundum tropologiam vero magis specialiter loquendo: sacerdotus sacerdotalis significat qualis esse debeat sacerdos celebraturus. Amicus enim superhumerali quo caput velatur: et

humeri circumquaque conteguntur: significat quod sacerdos in mente sua debet habere firmum propositum et fidele exequendi voluntatem dei: sacrosantum misterium pro satisfactione populi offerendi: preterea in hoc opere necessario salutem anime ut intendant immolare deo: rogare pro populo consecrare et conficere corpus christi et omnibus proficere qui communicant: et in tali proposito firmiter permanere desiderat. Hoc. n. est caput velare satisfactionis fructum intendere et querere secundum ordinem divine voluntatis. Sicut enim caput omnibus membris corporis principatur: sic mentis intentio cunctis operibus dominatur. Quia intentio indicat hominem: et tale exhibet iudicio qualis fuerat intentio que per caput designatur: sicut expositione beati bernardi super illud dictum evangelii. Ange caput tuum: et faciem tuam lava. Sed quod superhumerali humeris circumquaque coartentur per hoc sicut Innocentium fortitudo operum designat. Humeri quoque fortes sunt ad opera agenda iuxta illud patriarche iacob. Superposuit humeros suos ad portandum et factus est tributis servus. Sacerdos vero non debet ociosus existere: sed bonis operibus quotidie insudare. Sicut quoque dicit apostolus ad thymotheum. Labora sicut bonus miles ihesu christi. In singulis enim patienter se habeat: ut sic in patientia sua possideat animam suam. Habet etiam superhumerali duas cordulas quibus ante pectus ligatur: et hec significant intentionem et finem quibus opus informandum est: ne fiat opus in fermento malicie et nequicie. sed in azymis sinceritatis et veritatis. i. ad cor. v. Deinde sacerdos albam induit. que ut plurimum est de bisso vel de tela candida. in signum huius quod sacerdotes debent habere cor castum seu innocentiam vite. iuxta illud ecclesie. xv. Omni tempore vestimenta tua candida sint. Sicut enim bisso vel tela candorem quem non habet ex natura: sed ex multis transiionibus trita per partem accipit: sic et caro hominis mundiciam seu castitatem quam non obtinet a natura multis castigationibus macerata sortitur per gratiam. Quia sacerdos sicut apostolum castiget corpus suum et in servitutem redigat: ne forte cum alijs predicaverit ipse reprobus fiat. Deinde sacerdos cingulo seu zona cingitur: qua alba corpori coartatur et tunc a lumbis percingitur. ut castitas et munditia per albam designata nullis stimulis dissolvatur. sicut illud lucie. xij. Sint lumbi vestri percincti. In lumbis enim luxuria dominatur.

Sicut dñs de dyabolo ait. Virtus eius in labis eius. ⁊ fortitudo in vmbilico ventris eius. iob. xl. Debēt ergo labi sacerdotis pcingi per cōtinentiam: ⁊ succingi p abstinētia. Unde grego. Lumbos pcingimus dū carnis luxuriā p cōtinentiā coartamus. Secundū alios vero cingulū. quo alba corpi coartatur. significat q̄ sacerdos debet habere iusticiam operis. cingentē ⁊ muniētē. castitatez eius. ⁊ iusticia seruata in opere cōmendet puritatem seruata in castitate. Quoniam vt dicit grego. Castitas modica est sine bono opere. nec bonū opus aliqd est sine castitate. Post hec sacerdos stolum q̄ leue ⁊ suauē ingū dñi significat super collū suū imponit. vt ingū dñi se suscepisse demonstrat. Unde cū sacerdotēs stolā suscipiūt. episcopus dicit. Accipite ingū dñi. Jugum enim dñi suauē est. ⁊ onus eius leue. Suauē in prosperis. leue in aduersis. Quaz stolā sacerdos sibi cū osculo imponit ad deuotandū desiderii quo se huic iugo subiecit. Ista stola p anteriora descendēs dextz ⁊ sinistrz adornet. quia p arma iusticie a dextris ⁊ a sinistris. i. in aduersis ⁊ in prosperis. sacerdos debet esse munitus. s. ne cleuetur in prosperis ⁊ ne frangatur in aduersis. Debet etiā sacerdos mediante stola cernicē pariter ⁊ utrūq̄ humerū in signum crucis in suo pectore preparare. Si quis autem aliter egerit excommunicatiōni subiaceat ⁊ hoc fit ideo vt sacerdos se dñice passiōis memoriā in mēte designat habere. sine qua hoc sacrificiū in memoriā dñice passiōis institutū non liceat offerre: vt sic imitator dñice passiōis mundi sibi crucifixū ⁊ se mundo crucifixū exhibeat. Crucē portat in corpore p penā abstinētie. crucē portat in corde credēdo in se dāna infirmitatis alie. insuper stola a pectore vsq̄ ad genua ptenditur: vt sacerdotē mitē corde ⁊ humilē esse in opere extra debere innuet. iuxta dictū saluatoris matth. x. Discite a me q̄a mitis sū ⁊ humilis corde. Deinde sacerdos manipulū in sinistrū brachiū ponit quasi capti⁹ detentūq̄ ne malicia mutet intellectū eius ⁊ ne decipiāt aīam eius: sed vt timore dei a malo coartatus etiam diuino amore cohibeatur ei⁹ affect⁹ ne transeat in sinistrū consensū ⁊ pdat iusticie fructū: ⁊ sinistre maledictionis se reddat obnoxiiū. Secundū alios vero manipulus penitentiā designat. qua labes ⁊ quotidian⁹ ex-

cessus ⁊ vicia humane cōuersationis extinguntur. Et cū hoc manipulus sacerdotē ammonet habere vigilantia in opere ne quodā torpore ⁊ tēdio ipsi⁹ animus reddatur ad agenda accidiosus. Etiam p manipulū p̄miorū retributio designat iuxta illud ps. Semientes autē veniēt cū exultatiōe portātes manipulos suos. Et sinistrū brachiū cui imponit manipulus vitā p̄sentem figurat. vt quicq̄ laboris ⁊ cure sacerdos p̄xpi grege in caritate in hac vita pegerit p his in futura patria secundū propriā mercedē recipiat retributionem. quoniam opera illoz sequuntur illos. Postremo super omnes vestes casula a sacerdote induitur significās caritatem. sine qua sacerdos est quasi es sonans ⁊ cimbālū tinnies. Et recte caritas p casulā designatur. quia sicut casula operit cetera indumenta. sic caritas operit multitudinē peccatorum: vt habetur iacobi vlt. Et sicut hec vestis cetera vestimenta in se includit ⁊ cōtinet: sic p̄ceptū caritatis oīa scripta legis ⁊ prophetaz includit. vt dñs dixit. In hac pendet tota lex ⁊ prophete. Sup quo bea. august. dicit. Hic tenet quod latet ⁊ quod paret in diuinis codicib⁹ qui caritatem seruat in moribus. De hac caritate ap̄lus ad cor. xiiij. sic dicit. Adhuc excellētiorē viam demonstro vobis. Nam si linguis hominum loquar ⁊ angeloz: caritatē autem nō habeam. factus sum sicut es sonans ⁊ cimbalum tinnies. Et si habuero prophetiā ita vt nouerim oīa misteria ⁊ oēm sciētiam: ⁊ si habuero omnē fidē ita vt montes transferā: caritatē autem nō habeam nichil sum. Et si distribuero in cibos pauperū omnes facultates meas: ⁊ si tradidero corpus meum ita vt ardeam. caritatem autē nō habeam nichil michi prodest. Hec siquidem caritas est vestis nupcialis. de q̄ dicit dñs in euangelio. Amice quomodo hic intrasti nō habens vestem nupcialē. Casula est lata cuius latitudo latitudinē caritatis significat: que amicū in deū dirigit: ⁊ prop̄ deū hostem non excludit. Propterea mādatoz dei finis ⁊ legis plenitudo caritas: non immerito nuncupat. teste pp̄beta ps. cxviii. sic inq̄ente. Omnis cōsumationis vidi finem latū mandatū tuū nimis. Itē casula in extentione brachiorum: in anteriorē ⁊ posteriorē partē diuiditur. p quod duo brachia caritatis designantur. s. erga deū ⁊ erga proximum

Quia dñs pcepit. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo. & primū tuū sicut teipm. Ex dictis patet sex esse indumenta sacerdotis quib⁹ in officio missæ se cōsuevit exornare. Quare autē hec indumenta portat. Dicendū q̄ hoc ē ratiōe officij pertinentis ad sacerdotē. quia sacerdos habet alios cathezizare quod amictus significat habet baptizare quod alba significat. habet p̄dicare quod manipulus significat. habet ligare quod cingulus significat. habet absoluerē quod stola representat. & habet cōsecrare quod casula significat. Et ē sciendum q̄ indumenta ministrorū significat ydoneitatē que in eis requiritur ad tractandū divina. & quia quedā sunt q̄ in omnibus requiruntur: & quedā requiruntur solū in superioribus que non exiguntur ab inferiorib⁹. ideo quedā vestes sūt oībus ministris cōmunes: quedā superioribus tantū. Omnibus. n. ministris cōpetit amictus. p̄ quod significatur fortitudo ad divina officia exequēda. Similiter alba que significat puritatē vite. & cingulū quod significat rēpensioneꝝ carnis. Sed subdiaconus vltterius portat manipulū quo significatur absterſio minimarū culpaz: quia quasi sudarium portatur: quia ipse primo admittitur ad sacra tractanda. Item portat tunicā strictā: que significat doctrinā xp̄i: quia ipse ad doctrinā noue legis annūciandū ordinatur. Diaconus autē vltra hoc habet stolā in sinistro humero: in signū cuius applicatur ad ministeriū in ipsis sacramentis. Sacerdoti autē in vtroq; humero stola imponitur: vt ostendatur plena potestas dispensandi sacramēta. ideo stola descendit vsq; ad inferiora. Habet etiam casulā que significat caritatem: quia sacramētū consecrat caritatis. s. eucharistiā. Sed episcopi vltra illa habent nouē ornāmēta. s. caligas. sandalia. succinctoriū. mitraz. dalmaticā. tunicā. cyrotecas annulū. & baculū. quia nouē sunt que episcopi possunt vltra simplices sacerdotes. s. ordinare. virgines benedicere basilicas dedicare. clericos deponere. synodos celebrare. crisma conficere. vestes & vasa consecrare ac confirmare. Per caligas significatur rectitudo gressuū. Per sandalia que pedes tegunt significatur cōtemptus terrenorū. Per succinctorium quo stola ligatur cū alba significat amor societatis. Per tunicā p̄seuerantia. quia ioseph tunicā talarez legitur

habuisse p̄ quā significat extremitas vite. Per dalmaticā significat largitas i opib⁹ misericordie. Per cyrotecas designat cautela i op̄e. ita q̄ sic op⁹ faciat i publico q̄ itētio maneat i occulto. Per mitrā scia vtriusq; testamēti designat. ideo duo cornua hz. Per baculū cura pastoralis qua debet corrigere vagos quod significat curuitas baculi. & p̄agere lētos seu tepidos quod significat stimul⁹ i pede baculi vers⁹. Corrige. sustēta. stimula. vagos morbida lenta. Per annulū sacramētū fidei designat. q̄ ecclesia xp̄o despōsat. Ipi enī sūt i ecclesia loco xp̄i. vltra hoc archiep̄i adhuc hñt palliū isigne priuilegiatē p̄tatis. q̄ signat torquē aureā quā solēbat legitime certates accipere. vtz autē sacre vestes refici p̄nt q̄ r̄p̄it ita vt de nouo nō sit op⁹ eas cōsecraret̄ detur. i glo. sup. c. Quid i dubijs extra de conse. ecclesie. Et dicit q̄ filii vel p̄anus nō cōsecrat⁹ p̄t apponi cōsecrato. nec est op⁹ nona cōsecratōe cōsecrari. Et alanus dicit q̄ q̄din re manet forma sacre vestis eā iterato consecrari non oportet licet p̄ p̄tes plures reficiat. Sec⁹ autē si forma variat vel mutat. huic concordat hostien. i glo. c. p̄allegato. Quid autē agēdū sit q̄ vctustate sūt consūpta vtrum ad alios vs⁹ sint conuertēda de hoc dicit in ca. sequēti

Capitulū. ij. de instrumētis ad officij missæ. requisitis

Instrumēta concurrentia ad officij missæ pagēda sūt i plurā. s. dom⁹ vel ecclesia. altare. calix. corpale. & lumē. Et q̄nt⁹ de hīs aliquantē d: sit i tractatu p̄cedēti. secūdo tñ aliq̄liter i speciali de hīs sūt dicēda. Et p̄io de ecclesia. vñ dico q̄ missa non dz celebrari nisi i ecclesia cōsecrata si fieri p̄t. vel saltē i altari consecrato. vel si hec nō habēt tūc ad m̄n⁹ habeat p̄ua tabula consecrata. In necessitate tñ missa celebrari p̄t i tētorijs. scz i itinere vel i exercitu honesto. dūmō tñ hēat ibi p̄ua tabula. vt dictū ē & cetera instrumēta seu ornāmēta nccia de cōse. dis. j. c. cōcedim⁹ & c. missa. Dz etiā missa celebrari supra terrā solis. dā & nō i mari vel i flumib⁹ tēpestare imnēte ne fieret s̄guinis effusio vel corpis xp̄i idebita motō p̄t tñ itroitus missæ ibi dici. dz autē eccia p̄t q̄tuor cōsecrari. p̄io p̄t reuerētia illi⁹ q̄ realit̄ i hoc sacramēto cōtinet̄ s̄ cōse. dis. i. ec

2. *clēsiar cōsecratōez. Secūdo p̄p̄t b̄mōi loci efficacīā q̄z i tē/
plo antiq̄ legis erat aliq̄ virt̄ vt b̄c. ij. mach. ij. v̄o. min̄?
ergo i ecclesijs. Tercio p̄p̄t āgeloz frequētiā ⁊ demonū ter
rorē ⁊ exclusionē. Quarto p̄p̄t iformatōez deuotoz. q̄ p̄p̄t
dete d̄nt ea q̄ materialiter agūt sp̄ialiter i se cōpleri. Quā
tū ad altare dico q̄ q̄tuor sūt ei⁹ cōditōes. P̄rio q̄ sit lapi
deū. ⁊ hoc p̄p̄t tr̄ia. P̄rio p̄p̄t x̄pi sepulcri lapidei rep̄n/
tatōez. Secūdo p̄p̄t ip̄i⁹ x̄pi significatōez. q̄z altare signi
ficat x̄p̄z q̄ petre cōp̄at. j. ad cor. iij. Petra aut̄ erat x̄pus.
Tercio p̄p̄t materie cōditōez q̄z cōis ē ⁊ ubiq̄z inuenit̄. Se
cūda cōditō ē q̄ d̄z cē cōsecratū q̄z ei⁹ cōsecratō significat̄
cōsecratōez x̄pi. De q̄ psal. v̄n̄xit te de⁹ de⁹ tu⁹ oleo leticie
ps. xliij. Tercia cōditō q̄ d̄z cē cōpositū ex lapide ⁊ structu
ra vel capsula q̄dā ⁊ significat̄ v̄sionē diuine nature ⁊ b̄as
ne. Quarta cōditō q̄ sit itegrū ⁊ non motū. De fractura tū
ē distinguēdū. q̄z aut̄ ē enormis. ⁊ tūc cōsecrari nō d̄z. aut̄ ē
modica ⁊ iuxta extremitates ⁊ tūc d̄z cōsecrari. S̄z de mo
tōe ē sciēdū. q̄ si lapis mot⁹ fuerit de capsula sua tūc cōse
crari d̄z. q̄z cōsecratio fit i cōiūctiōe lapidis ⁊ structure. Et
ideo dicit̄ q̄dā q̄ altare portatile si āmoruz fuerit a ligno
sen a capsula tūc cōsecrādū ē. Hoc credo itelligēdū q̄n lapis
ē simul cōsecrat⁹ cū ligno. si aut̄ eē cōsecrat⁹ p̄r se vt sic
bat antiq̄t⁹ nō eēt h̄is cōsecrādū s̄z m̄ quosdā. Quātū ad ca
licē qualis esse debeat sciēdū q̄ debz esse aure⁹ vel argēte⁹.
vel admin⁹ stāne⁹. ⁊ hoc p̄p̄t eorū puritatē ⁊ soliditatē.
Nō ḡnt̄ debet esse de cupro vel de fero. q̄z hec duo rubigi
nē cōtrahūt. nec ex ere aut̄ anticalco q̄z etiā rubigināt̄ ⁊ ad
fomitū iducūt. nec de vitro aut̄ cristallo p̄p̄t fragilitatē
q̄z de facili frangūt. nec de lapide p̄p̄t ineptitudinē mate
rie. nec de ligno q̄a porosū ē ⁊ posset i potis de sāguine x̄pi
aliquib̄ remanere. De hac materia habetur de cōse. disti. i.
Quātū ad corporale dicēdū est. q̄ debet esse de panno lineo
mūdo. v̄nde i epistola siluestri pape de cōse. disti. i. ca. cōsilio
dicit̄. Cōsilio oim̄ statuim⁹. vt sacrificiū altaris nō de sero
co panno aut̄ t̄cto q̄sq̄ celebrare p̄sumat. s̄z in puro lineo
ab ep̄o cōsecrato. sicut corpus x̄pi in sindone mūda ⁊ linea
sepultū fuit. ⁊ hoc cōpetit̄ significatōi. q̄z sicut talis p̄ana
multis r̄nsionib⁹ ⁊ p̄nsionib⁹ parat̄. sic etiā x̄pus multa*

et ebm
⁊ plurima sustinuit in hac vita. Sed dubium est q̄d agēduz
est de lignis ecclesie cōsecrate. ⁊ de sacr̄is p̄anis quādo anti
quant̄. Dicēdū q̄ ligna ecclesie cōsecrate possūt poni in ali
am ecclesiam vel in alio loco honesto vel vsu simili. puta in
ca. dormitorio. vel refectorio. vt dicit̄ glo. supra ca. ligna.
de cōse. disti. j. Et nō debēt poni in coquina vel i vineis aut̄
b̄mōi. De p̄anis aut̄ sicut sūt palle altaris. cortine eccle
sie. vestimēta ministroz. sine sacra vasa nō debēt cōverti in
vsu laycoz vel ad p̄phanos vsus. sed si aliqua vestimēta
sacra vel p̄ani sint vetustate cōsūpta. debent cōburi. ⁊ cine
res recondi sub baptisterio. vel in pariete ecclesie. aut alio
loco tuto ne ab incēdētiū pedib⁹ cōculcent̄. De lumine ve
ro dicit̄ hostiēsz. q̄ sine lumine nō debeat missa celebrari.
v̄n̄ leuitici. vi. c. Ignis in altari meo semp̄ ardebit. Cuius
ratio ē. q̄z ille ibi sacramentaliter existit. q̄ de seip̄o dixit io
h̄anis. viij. Ego sum lux mūdi. Et de quo symeon luct. j.
Lumē ad reuelationē gētū. ⁊ gloriā plebis tue israhel.

Incipit Secundus liber feliciter.

e
Expeditus p̄ dei grām de prima pte seu de pri
mo libro huius totius laboris. sc̄z de quibus
dam precedentibus ⁊ disponentibus ad domi
nici corporis tractationem ⁊ sumptionez ⁊ de
ip̄o sacramento corporis s̄z m̄ se et de ip̄a mis
sa in generali que omnia probemialiter seu introductorie
sunt prelibata. iam quantum ad librum secundum officiū
misse in se ⁊ in suis partibus singillatim ⁊ diuisim vna cū
gestibus sacerdotis restat declarandum. quibus expositis ⁊
declaratis clare apparebit que sint perficientia sacra men
tum corporis x̄pi. Et q̄z officium misse s̄z m̄ quosdam tan
tum in tres partes distinguitur seu diuiditur. sc̄z in partes
preparatoriam. instructoriam. ⁊ oblatoriam. Pars instru
ctoria incipit ab epistola. ⁊ terminatur in offertorio. Et
pars antecedens epistolam est p̄paratoria. Oblatoria vero
ps incipit in offertorio. ⁊ terminat̄ in fine misse. Ideo illā
diuisionē causa breuitatis sequendo hūc librum s̄z m̄ hoc di
uidam in tres tractatus. Quorū primus erit de pte p̄para

toris. Secūdo de istructoria. Tercio de oblatoria. Tractatus primus. xj. capitula cōtinebit. Quorū primū erit de debita ministri dispositōe et eius pparatōe. Secūdū erit de introitus allegorica et etiā tropologica significatōe. Tercū erit de laude sacte trinitatis. scz gloria patri. Quartus de accessu altaris. Quintū de osculo altaris et de signo crucis. Sextū de translatōe ad dexterā partē altaris. et de libri apertione. Septimū de kirieleyson. Octauū de cātu angelico. scz gloria in excelsis. et de eius expositōe. et quare in missa beate marie virginis in hoc cantico interponit spūs et alme orphanorū. Nonū quare non semp canit gloria in excelsis. Decimū de salutatōe sacerdotis. scz dñs vobiscū et de collecta. Undecimū de numero collectarū et de cōclusionē eorū.

Capitulū. j. de debita dispositōe et pparatōe ministri

De debita ministri pparatōe quatuor requirunt. Primū est manū lotio. Et hoc ppter duo. Primo vt mūd⁹ accedat ad tangēdū corpus xpī. qz si munde debet tangi panis materialis/multo fortius panis celestis. Secūdo qz significat ablutionē mētis p contritionis amaritudinē iuxta illud ysa. j. Lavami et mūdi estote. Secūdū quod requirit ē peccatio ppter duas causas. Prima ē literalis. scz qz pili decēter ornētur et stēt bñ formati. et ne aliq cadāt sup sacrificiū. Secūda cā est magis mistica. qz sacra scriptura p pilos nostros itelligit cogitatiōes nostras inumerabiles qz tūc debēt eradicari iuxta illud ysa. xvij. Aufer te mala cogitationum de cordib⁹ vestris. Et deutro. xvij. Auferes malū de medio. Tercū ē quorundā psalmoz orō qz ad illos pcpue qz dicūt officiū romanū quos linus papa instituit scz: Quaz dilecta. Benedixisti dñe. Inclina dñe. Credidi. et de pñdis. Et dicunt quiqz psalmi s3m innocē. vt si qz. v. sensuū trāsgressione aliqō cōmiserit. quiqz psalmoz oratōe detergat. Et dicūt isti singulariter. qz i quolibet illoz fit recordatio de hñs qz spectant ad hoc sacrificium vel ad remissionē peccatorū. In primo de altaris officio cuz dicitur altaria tua dñe virtutū. In secūdo de misericordie dei ostensione cū dicitur. Ostende nobis dñe misericordiaz

tuā. In tercio de adoratōe. venient et adorabunt coraz te dñe. In quarto de deuota oblatione cum dicitur. Calicem salutaris accipiam et nomen dñi inuocabo. In quinto de finali redemptione. cum dicitur. Apud dñm misericordia et copiosa apud eum redemptio. Quartum quod ibi concurre est sui et populi cum aqua benedicta aspersio. et precipue in die dñico. vbi primo videndum est ex quibus debeat constare aqua benedicta. Et dicendū. qz debet constare ex aqua et sale. Sal autē significat discretionem sacerdotis. vnde in antiqua lege in sacrificio sal imponebatur. In immersione autē seu in immixtione salis cū aqua. tres crucez fiūt. ad de notandum qz totū a sancta trinitate pcedit. Aqua vero significat populū. vñ apoc. Aque multe populi multi. de modo autē aspergendi cū aqua benedicta est sciēdū qz primo debz aspergere altare quod significat xp̄m ad effugandum demones ab illo. a quo ad populū gratia diriuat. postea populus debet aspergi ppter tria. Primo ppter demonū expulsionē. Secūdo ppter venialium deletionē. Tercio ad mentis satisfactōne de cōse. dis. iij. cap. nequaqz. Quid autem debeat cantari in aspersione sciendum. qz a festo pēthecostes vsqz ad festum pasche debet cantari. Asperges me dñe et. cuz versu miserere mei deus. i quo petimus gratiam iustificatiōem dicendo asperges me/id est aspergas me. qz hebrei nō habent optatiuū modū. s3 p eo vtunt futuro indicatiui modi. Sequitur ysopo et mūdabor. Hic loq̄tur de mūdātōe spūali p modum emundationis corporalis. Vbi sciendum s3m augustinū et glosam sup versuz asperges me psalmo. l. qz ysopus est herba humida et medicinalis. radicib⁹ suis adherēs saxo. et s3m medicos pulmones in quibus est inflāmatio purgat. Ideo dicit aug. Esto humilis in humili deo tuo. et aspergeris ysopo. et humilitas xp̄i te mundabit. et omnem inflatiōnem supbie tollet. et ita pulmonem purgabit. dum fixus sis in radice caritatis. Item leuitici. xiiij. habet quomō leprosus mūdāus aspergatur ysopo intincto in sanguine passeris ita qz ysopus erat rāq̄ aspersoriū: Constat autē qz peccatū est lepra spūalis. Sicut ergo corporalis ysopus intinctus in sanguine passeris valuit ad emundationē lepre corporalis. sic humilitas in radice caritatis fixa id ē in xp̄o et

tica i eius sanguine p efficaciaz passionis eius mudat nos a
lepra spuali scz a peccato Juxta illud apostoli ad hebre. ix.
Si sanguis hyrcor & thauror & vituli aspersus iniquata sa
ctificat. quatomagis sanguis xpi. q p spum sanctuz obtulit
seipm imaculatum deo emudabit consciam nostrā ab ope/
ribus mortuis. Costat aut q hoc fecit p maximā humili/
tatē. juxta illud ad philippen. ij. Humiliauit seipz fact? obe
diēs vsqz ad mortē. Unde hanc humilitatem cū memoria
passionis xpi habentes beatus petrus vocat electos szm pf
cienciā dei patris i justificationem spūs i obedientiam & af
fessionē sanguinis jbn xpi. prima pe. primo. Est ergo sen/
sus quasi diceret szm glo. Inceris & occulta sapientie tue
manifestasti michi. & ita certius. q asperges me dñe ysopo
id est virtute humilitatis fixa i radice caritatis i xpo & itic
ta i esus sanguine a quo habet efficaciam. sicut oia sacramen
ta eucharistie efficaciam habent a passione xpi. & sic munda
bor a lepra peccati. Et notat innocentius i prima particu
la tria. scz i redemptione pluralitatē. i redemptione humilita
tem. atqz i redemptione vtilitatem. Pluralitas i redemptione
inuitur cum dicitur. asperges me. Quod enī aspergitur in
multis locis circumfunditur. ppter quod veritas ait. Hic ē
sanguis meus noui testamēti q pro multis effundetur i re
missionem peccatorum. Math. xxij. Humilitas in redēp
tione designatur cū dicitur ysopo. Quia humilis & medici/
nalis herba est xps. Christus enī per suā humilitatem fideli
bus suis tribuit salutarē medicinam. vnde dicebat Discite
a me qz mitis sum & humilis corde. Math. vj. Stilitas i
redemptione apparet cū subditur. & mundabor sup niuem.
Quoniam sicut apostolus ait. sanguis eius emudabit cōsci
entias nostras ab operib? mortuis. vbi supra. Cū igit au/
dis asperges me dñe ysopo & mundabor. in aspersiōe sanguinis
xpi passionem intellige. Deinde lauabis me. ibi subdit emū
dationem que fit in aqua baptismi vel in penitentie lotio
ne. Quia vt dicit innocentius. Cū audis lauabis me & sup
niuem dealbabor. in ablutione aque baptismi sacramentū
regenerationis agnosce. vt sit sensus szm glo. Laua me a/
qua baptismi. id est sicut in baptismo lauas fideles tuos tē
pore grē. ita nūc lauabis me aqua salutaris penitētie & illa

aqua est gratia dei q in aia efficit penitentiam fructuosam.
De qua ezech. xxxvi. Effundā supra vos aquā mundam &
mudabimini ab oibus iniquamentis vestris. Et tāguntur
hic tria szm innocē. ad effectum baptismi pertinentia. s. re/
missio culpe. deletio pene. & infusio gratie. primū notat cū
dicit. lauabis me. Secūdu cū addit dealbabor. Terciū cuz
subditur. super niuem. id est incōparabiliter vt dicit glosa
Cādor enī spūalis incomparabiliter maior est q corpora/
lis. vñ apoc. vj. dicitur. Lauentur stolas suas. & dealbaue
rūt eas in sanguine agni. Et ysaie. i. dicit. Si fuerint pec/
cata vestra vt coccinū quasi nix dealbabor. Et si fuerint
rubra quasi vermiculus velut lana alba erūt. Et notat hic
aug. q sancti sic loti & dealbati recte possunt dici vestis xpi
sine macula & sine ruga. Unde vestis xpi. in mōte tanq de
albata refulsit. Math. xvij. Ideo significat ecclesiā ab om
ni macula mundā. vnde aplūs ad ephe. v. xps dilexit eccle/
siā & semetipm tradidit p ea. vt illaz sāctificaret mudās eā
lauacro aque in verbo vite. vt exhiberet sibiipī gloriosam
ecclesiam non habentē maculā aut rugā aut aliquid huius/
modi sed vt sit sancta & immaculata. Sequitur versus Mi/
serere mei deus. vnde aug. Qui magnā misericordiā depre
catus est. magnam miseriam confitetur. vbi sciendū q cō
fitemur se miseram creaturam. & deū misericordem creato
rem. & sic cōfitemur quatuor. scz duo in se. scz miseriam & na
turam. In deo duo. scz omnipotentiam & clementiam. Mife/
riam confitemur cū dicat. miserere. naturā cū dicit mei. om
nipotentiam cū dicit deus. clementiam cum dicit secundū mag/
nā misericordiā tuā. quasi dicat. Parcat creator creatore.
& misericors miserie. vnde augus. Subueni graui vulnere
szm magnam medicinam tuam. Graue est quod debeo. sed
ad oipotentē cōfugio. & de meo tam letali vulnere desperā
nisi tantū medicū reperitē. Et dicit miserere mei deo. qsi
diceret. tibi propriū est misereri & parcere. quia natura tua
misericordia est. & tu solus peccata dimittis. juxta illud lu
ce. v. Quis potest peccata dimittere nisi solus deus. quasi
dicat nullus. Et benedicit szm magnā misericordiā tuā. &
nō dicit szm legis iusticiā. qz leuitici. xx. dicit. Morti adiu
dicabuntur mechus & adultera. Et quāuis forte rex danid

huic pene subiaceret. licet p nullū bosem sibi infligi posset
talis pena cū nō haberet talē iudicē superiorē se. nouit ta-
men se quātū ad diuinā iusticiā dignū esse pena grauiori
Ideo cōfugit ad misericordiā dei. Innocentius miserere
mei deus. qz misericordiā tuā plena est terra. qz miseratōes
tuē sup oīa opa tuā. **D** q̄ delectabilis sermo. suauis locutō
dul ce verbum qz necessarium peccatori. vtile misero. qz cō/
gruū penitenti. Nec semel sed sepe cū amaritudine cogitā/
dū. cum dolore discernendū. qz cū lacrimis iterandū. ex to/
to corde qz ex tota mētē. ex tota aīa. ex totis affectibus. qz to/
tis viscerib⁹ tuis. totis medullis. cū suspirijs qz singultib⁹
atqz lamētis exclamādū scz miserere mei deus. A pasca ve-
ro vsqz ad pēbecostē cantat. **V**idi aquā. qz ē sūptā de ezeb.
ca. xlvij. vñ ibi duo significant. scz redēptio p passionē. qz sa-
tisfactio p sacramētōrū institutionē. **E**t ideo illo tempore
cantat quod ē p̄pinquū passioni qz satisfactioni. qz vsui bap-
tismi quod fiebat antiquit⁹ sabbato ante pasca qz pēbeco/
sten de con. dis. iij. ca. baptizandi.

**Capitulū. ij. de introit⁹ allegorica qz etiā
tropologica significatiōe.**

Aceptio misse tres habuit varietates olim. Ali/
quādo enī a lectiōe ichoabaf. sicut hodie fit in sabba-
to pache. Postea celestin⁹ papa prim⁹ psalmū decā-
tari ad introitū misse instituit. vñ adhuc vn⁹ vers⁹ eiusdem
psalmi antiphonatum ad introitū cantat. Secūdo ex ordi-
natōe beati gregori⁹ qz antiphonas ad introitū modulādas
cōposuit. qz cū cātū ordinauit. **E**t de cōse. dis. j. dicit qz p̄bi-
logius papa p̄pter rediū cātantiū qz grauitatē qz p̄pter mul-
titudinē psalmōrū ordinauit qz de illis psalmis sumet aliq̄
pars in qua intentio psalmiste explicaret. sicut est introit⁹
cōmuniter qz versus qz graduale offertoriū qz cōmune. Intro-
itus misse in duplici sūt differentia. Aliqui sunt regulares
aliqui nominantur irregulares. Regulares sunt qui acci-
piuntur de psalmis vt sunt isti introitus. **A**d te leuani. **D**i-
xit dñs ad me. **E**t p̄ maiori pre ipi introitus de psalmis su-
munt. **Q**uis vna cā s̄m ysodoruz est ista. qz iste liber psal-

moz quasi conclusiue; continet in se totā sacraz scripturaz
qz in eo scribit premiū bonoz vt ibi. gratiam qz gloriā da-
bit dñs. **S**uppliciu maloz vt ibi. veniat mors super illos.
Profectus virtutū ibi. **I**bunt de virtute in virtutem. **I**tez
ibi describitur p̄fectiō operatiōnū ibi. **E**xpecta dñm virilit̄
age. **V**ita eterna beatoz. ibi **E**xpecto videre bona dñi in ter-
ra viuētū. **S**peculatio supnoz. ibi **P**lacebo dño in regione
vinoz **E**t cū hoc liber ille habet modū loquēdi. narratori/
um oratoriū qz inuocatoriū. **E**t versus facile qz apre omni/
bus festis qz cuilibet materie ac tempori sunt applicabiles.
Alia causa est. quia psalmista antonomatice. i. per excellē-
tiam: pre ceteris de incarnatione dñi qz de eius passione pro-
phetauit. Irregulares introitus sūt: qui secundum varietates
solennitatum ex diuersis locis sacre scripture p̄terq̄ de
psalmis excerpti sūt qz cōpositi. vt ibi **V**iri galilei quid ad-
miramini aspiciētes de actibus aposto. **P**uer natus ē nobis
de ysaiā qz sic de alijs. **E**t dicitur introit⁹ ab introeūdo. eo
qz dū illa antiphona cantat: sacerdos celebraturus ad alta-
re intrat. **Q**el qz per ipsam antiphonā ad officiu misse itra-
tur. **E**t est sciendū de introitu regulari. quia si primus ver-
sus psalmi ē introitus. tūc aliquis de sequentibus versib⁹
eiusdē psalmi erit versus ipsius introitus. **V**erbi gratia:
Primus introitus in aduentu dñi est. **A**d te leuani. **I**nius
versus ē. **V**ias tuas dñe deinōstra michi. **S**ic potest de cōsi-
milibus suo modo declarari. **S**i vero introitus nō ē prim⁹
versus psalmi: sed aliquis alius de sequentib⁹. tūc prim⁹
versus ipsius psalmi erit versus ipsius introitus. vt in pri-
ma missa natalis dñi introitus ē. **D**ñs dixit ad me. qz vers⁹
Quare fremuerūt gentes. qz hoc fit ad designandū vnionē
qz cōuersionē capitis. s. xp̄i. qz sui corporis mistici. s. ecclesie.
Sed quia officiu misse principaliter qz de p se xp̄m respicit
qz cū oīa facta xp̄i a principio vsqz ad finē ad memoriā qz spe-
cialiter in missa debēt reuocari. igitur s̄m expositores per
introitū representatur desideriu sanctorū patrum qz suspiria
eoz de aduentu xp̄i in carnē. **L**eborus intonans qz cantās in-
troitū multitudinē designat p̄phetaz qz choz sanctorū patrum
aduentū xp̄i cū multis suspirijs qz gemitibus expectantium
qz dicentium. **E**mitte dñe agnū dñatorem terre de petra de-

ferti ad montē filie syon. Et iterū. Veni dñe ⁊ noli tarda-
 re: relaxa facinora plebis tue: quoz desideria dñs nota fecit
 discipulis suis dicēs. Beati oculi qui vidēt que vos videtis:
 multi enī reges ⁊ pphete voluerūt videre que vos videtis
 ⁊ audire que vos auditis: ⁊ non viderūt neq̄ audierūt. luce
 7. Et ideo in prima dominica aduentus: in qua aduentus
 domini in carnē ab ecclesia recolitur. introitus in psona sã
 corū patrū sic intonat. Ad te lenani aiām meā. Sed re-
 petitio introitus: multiplicationē desiderij ⁊ clamoris illis
 insinuat. unde Isaię. xxvij. Manda remāda. expecta recep-
 pecta. modicū ibi modicū sibi. Et abac. ij. dicitur. Et si mo-
 ram fecerit expecta eū: q̄a veniēs veniet ⁊ nō tardabit. Vel
 s̄m alios. introitus ideo resumitur. q̄a raz precedētes sp̄m
 sc̄z patriarche ⁊ pphete. q̄ sequētes. s. apostoli ⁊ euāgeliste
 ⁊ alij: concordēs sunt de fide xp̄i. q̄a turba que p̄cedebat ⁊ q̄
 sequebatur clamabat dicēs. Osanna filio dauid. Mat. xxi
 Versus vero introitus q̄ quodāmodo vt plurimū videt al-
 tius sonare: illius desiderij ⁊ clamoris designat immēsitatē
 Unde q̄dam dicebāt. Trinā dirīperes celos ⁊ descenderes.
 alij. Dirte que missurus es. Et ps. Dñe inclina celos tu-
 os ⁊ descēde. Secundū alios vero. introitus cuius cātus ē
 gravior ⁊ inuolutor designat exultationē sanctorū patz an-
 te legē de aduentu xp̄i. Sū saluator. Abrahaz exultauit vi-
 dere diē meū vidit ⁊ gauisus est. Jobā. vij. Versus vero cu-
 ius cātus clarior ē ⁊ planior. exprimit desiderij propheta-
 rum sub lege: quod ex clariori noticia processit. Sed repeti-
 tio introitus designat exultationē patz noui testamēti. de
 incarnatione xp̄i qui cōmorantes ⁊ ad memoriā reuocātes
 ⁊ repetentes suspicia patz veteris testamēti: recurrunt ad
 antiquas scripturas pro testimonio xp̄i incarnati.

Capitulum. iij. de laude sancte tri-
 nitatis. s. gloria patri.

Ans sancte trinitatis que in hoc cantico. s. gloria
 patri exprimitur: inter introitum ⁊ eius repetitio-
 nem post versum interponitur ⁊ decantat. ad cōsu-
 tationem errorū ariz ⁊ nescorij hereticorū: q̄ dixerūt sp̄m sã

tum nō esse equalē in gloria: patri ⁊ filio: sed esse secūdū pa-
 tris ⁊ filij. Legitur enim q̄ ad petitionē damasi pape be-
 atus Ihero. gloria patri cōposuit. ⁊ ipse damasus papa ad
 missā cantari instituit ⁊ p̄cepit. Et igitur patrē et filij et
 sp̄m sanctū equalē gloriā ⁊ maiestatem credam⁹ habere. Id/
 circo gloria patri ⁊c. sic misse adiūgitur. vt sit sensus con-
 tra arizū. Inde sit par honor patri ⁊ filio ⁊ sp̄i s̄cto: sicut
 erat ei gloria in p̄cipio. i. anteq̄ angelica ⁊ humana natu-
 ra laboretur: quādo eū laudabāt astra maritima: qualis glo-
 ria nūc est eis a beatis ⁊ erit imperpetuū. vel quasi sic dica-
 tur. quāuis deus pater genuerit filiū: ⁊ filius ei⁹ homo fa-
 ctus sit: ⁊ sp̄s sanctus missus. Non tamē eoz dignitati i ali-
 quo est detractū aut derogatū. sed tanta gloria ⁊ p̄fectio eis
 nūc est ⁊ erit imp̄petuū: quāta erat eis i p̄cipio ⁊ ab eter-
 no. Ecce q̄ profūdi misterij ⁊ q̄ tremēde maiestatis iudici-
 um ingerit nobis auditio huius versiculi: vt merito ad eis
 prolationē inclinemus ⁊ genua flectamus: cōsiderātes alti-
 tudinē diuine maiestatis: ⁊ immensitatē summe bonitatis
 Sed quare gloria patri interponitur. quidā dicūt sic. ad de-
 signandū q̄ tota sancta trinitas indiuisē: incarnationē filij
 dei ē operata: quam desiderabāt venturā sancti patres vete-
 ris testamēti. vt dictū ē in ca. p̄cedēti. ideo ad laudandū et
 ad regratiandū ⁊ ad reddendā gloriā deo: de hac ineffabili
 maiestate sancte trinitatis gloria patri interponitur. Secū-
 dum vero innocētiuz ⁊ rationale interpositio glorie seu hu-
 ius cātillene gloria patri: captationē beniuolentie designat
 vt eū que expectabāt sancti patres obtinerēt: ⁊ totā trinita-
 tē glorificādo cantabāt dicētes. Ostende nobis dñe miseri-
 cordiā tuā. Ostēde nobis faciē tuā ⁊ salui erimus. Qui se-
 des super cherubin appare. Sed dubiū quare aliquādo glo-
 ria nō dicitur. vt patet in missa pro defūctis non cantatur
 gloria p̄i propt̄ tria. Primo propt̄ incertitudinem de eoz
 liberatione. Secūdo propt̄ hoc q̄a creditur eos esse in sta-
 tu pene. s. in purgatorio ⁊ a gloria distantes. Tercio q̄a ibi
 nil meritorij agunt sed tantū penā solunt. A dñica vero
 passionis vsq̄ ad pasca nō dicit̄ gloria. quia tunc fit memo-
 ria de passione filij dei. que passio in mentibus nostris me-
 morata magis lugere licet q̄ gaudere.

Capitulū. iij. de accessu altaris.

Am introitus a choro canitur: sacerdos parat⁹ de
sacra ede egreditur ⁊ ad altare accedit. significās q̄
c̄ x̄ps expectatio gentiū de occulta habitatione egres/
sus est in mundū vt se p̄ nobis in sacrificiū ⁊ hostiā placa/
bilē deo patri offerret. ⁊ de sācta ac secreta ede iugiter clau/
sa. s. de virginali utero tanq̄ sponsus de thalamo ingressus
est mundū vt in ipso benedicerēt oēs gētes. Quādoq̄ au/
tem sacerdos sacris vestibus indutus: cū solennitate p̄cedē
tibus ministris. videlz subdyacono ⁊ dyacono ordinate in/
greditur ad altare dei. Et in solennitatib⁹ s̄m morē quo/
rundā ecclesiaz p̄cedūt ministri cereos deferentes: ⁊ thuri/
bularius q̄ primo p̄cedit: ⁊ designat odorem bone fame: vt
posset dicere x̄po. Bonus odor sumus. ij. ad cor. ij. Item si
gnificat qualiter sacerdos debet orare: quoniā debz eē in ca
ritate. Ad sensū enī patet q̄ accensi fumus nō ē. nec ascen
dit sursum nisi sit in thuribulo in quo sit ignis. sic nec oratio
ascendit ad deū nec placet sibi nisi in corde orātis sit ignis
caritatis. ⁊ tunc optime ascendit. vñ ps. Dirigatur dñe ad
te oratio mea sicut incensū. Dyaconus ⁊ subdyaconus qui
sacerdotem p̄cedūt significāt hoīes q̄ fuerūt tēpore legis
nature ⁊ sub tpe legis scripte qui x̄pm p̄reabant ⁊ p̄ candez
fidem eadē expectatione eadēq̄ deuotione/uentē dei filiū
assūpto homine suscipere cupiebāt. Hi tamē qui erāt sub
lege nature cū essēt in errantiū multitudine. ideo a sinistris
positi erant. quasi remotiores aut minores i bñdictione dei.
vt subdyaconus in ordine ministri sui. Hi vero q̄ erāt sub
tempore legis scripte seu sub lege gratie eo q̄ incōtamina/
tum lumē legis effulsisset ⁊ claruisset oraculo p̄phetaz ve/
tuis ⁊ clarius x̄pm in carne venturū cognouerūt. ideo qua
si a dextris positi vt dyaconus expectabāt benedictionē quā
daturus erat legislator. i. interpretator legis. ⁊ legis execu/
tor x̄ps proximo affuturus. Sed ministri cereos deferētes
cū quibus procedit sacerdos quōq̄ in solennitatib⁹ significāt
duo testamēta. s. vetus ⁊ nouū sub duplici sensu litterali vi
delicet ⁊ mystico plenius intelligēda: q̄ in aspiratiōe gratie
spūsancti x̄pm mundi lucē nūciabant. Ipse enī x̄ps a pro/
phetis in veteri testamēto aduenire est prophetatus. in no
uo testamento iam aduenisse ab apostolis est p̄dicatus. Et
notandū q̄ in diebus festinis duo sūt acoliti. sed in p̄festis
tantū vnus. Ratio p̄t esse. quia sacerdos ad altare veni/
eius significat x̄pm venientē in hūc mundū. Duplex autē
est aduentus x̄pi. vnus quasi specialis ⁊ occultus scz in car
nem: quē p̄cessit tantū vnus p̄cursor videlz Johānes bap
tista. De quo dicit Luc. j. Preibis enim ante faciē dñi. Ali
us autē erit generalis solēnis ⁊ manifestus. s. aduentus ad
iudiciū. de quo ps. Deus noster manifeste veniet. hūc autē
duo p̄cedent. s. helyas ⁊ enoch. ⁊ ideo in p̄festis diebus et
ferialib⁹ est vnus acolit⁹ rēp̄sentās iohāne baptistā. in so
lennibus duo rēp̄sentātes helyam ⁊ enoch. Rationale ve
ro dicit q̄ subdyaconus significat iohānem baptistam qui
x̄pm p̄cessit in spū. ⁊ virtute helye. qui ⁊ aū x̄pm p̄dicatio
nem euāgelicā inchoauit dicēs. Penitētiā agite appropi
quabit enī regnū celoz. Math. iij. Sed dyaconus rēp̄sentat
prophetas q̄ annūtiauerūt vitā venturā x̄pi. vt in euāgelio
cōtinēt. Sacerdos autē anteq̄ gradus altaris ascendat: et
aggrediatur diuinū officiū: reuerēter inclināt se ante altare
p̄ quod significatur exinanitiō: qua seipsū exinanuit incli
nādo celos ⁊ descēdendo. vterūq̄ virginis nō abhorrēdo: sed
hominem suscepturus humiliādo ad nostrā infirmitatē in
hoc q̄ carnē susciperet passibilē. vt sic se humiliādo ⁊ incli
nando nos exaltaret ⁊ glorificaret. Debet autē sacerdos in
via anteq̄ ad altare veniat dicere ⁊ orare hūc psalmū. xlij.
Judica me deus ⁊ discerne causā meā. In quo datur intel
ligi q̄ sacerdos accedat ad altare ⁊ ad deū: nō propter ali
quod tēporale: sed propter letificationem gratie quā sperat
in presenti ⁊ glorie in futuro. Et habet ille psalm⁹ septem
versus. In primo pctit a dyabolo liberari. quia aliquādo p̄
se: aliquādo per homines vel etiam in forma hominis tem
prat. Ideo dicit: discerne causā meā de gente nō sancta. s. ip
lius dyaboli. ab homie iniquo ⁊ doloso erue me. Homo ini
quus p̄t dici dyabolus: iuxta illud. Iniquus homo hoc fe
cit. In secūdo versu innocat dei auxiliū. quia tu es fortitu
do mea. In tercio diuinā gratiā implozat cū dicit. emitte
lucē tuā. In quarto promittit se sacrificiū p̄ se ⁊ populo

facere cū dicit. introibo ad altare. In quinto p mittit pec-
cata detestari ibi. cōfitebor tibi in cybara. In sexto dicit se
solū de dei p̄sentia cōsolari cū dicit. spera in deo quoniā ad
huc cōfitebor illi salutare vult⁹ mei ⁊ de⁹ me⁹ In septimo
ponitur gloria patri. ⁊ significat q̄ nō solū vnā p̄sonam:
sed totā trinitatē cupit laudare. Et q̄a s̄m salomonē: iust⁹
in principio accusator est sui ipsius. sacerdos cōfessus de ista
p̄phetica cōsolatione. s. dixi cōfitebor aduersū me iniusticiā
meā dño: ⁊ tu remisisti impietatē peccati mei. vt de pecca-
tis suis remissionē cōsequat. ⁊ vt magis acceptabile fiat sa-
crificium suū. ideo de peccatis suis cū astantib⁹ cōfiteatur.
Ista autē cōfessio debet fieri in genere ⁊ nō in specie. nō enī
sacerdos debet dicere ⁊ se accusare de luxuria. inuidia. homi-
cidio. ⁊ de ceteris peccatis in speciali: de quib⁹ forte nō eēt
reus: ⁊ ita hoc oīno esset sup̄flū ⁊ viciosus. Nec in speciali
debet se acensare de his in quibus est reus: eo q̄ ista cōfessio
nō est occulta sed publica ⁊ manifesta. ⁊ ergo cōfiteatur tā-
tum se peccasse cogitatione. locutione. ⁊ opere ⁊ hoc suffi-
cit. Et postq̄ hec cōfiteendo dixit subiūgit. mea culpa vt se
ipsum solū accuset ⁊ nō alios accuset. ⁊ sic aduersus se insu-
sticiās suas dño confitetur. Et aliqui dicunt ibi ter mea
culpa incusando seipsos. Primo mea culpa p̄pter peccatus
fragilitatis p̄ impotentia resistendi. Secundo mea culpa p̄-
pter peccatū simplicitaris quod fit p̄ ignorantiam. Tercio
mea maxima culpa propter peccatū malignitatis. Sed p̄t
dici. q̄ dicit ter mea culpa propter triplex peccatum. s. cor-
dis oris ⁊ operis. Et cū sic dicit mea culpa tangit peccus
exemplo publicani dicētis. Deus propicius esto michi pec-
catori. vt sic vna secū descendat iustificatus in domū suā
In peussione enī peccatoris tria cōcurrūt. s. iustus. son⁹ ⁊ tac⁹
per que tria significantur q̄ in vera penitentiā sunt necessa-
ria. s. cordis cōpunctio. oris cōfessio. ⁊ operis satisfactio. vt
sicut tribus modis peccare solemus. s. corde cogitando. ore
loquēdo. ⁊ opere p̄petrando. ita tribus modis satisfacimus
scz corde p̄ dolore. ore p̄ orationē ⁊ p̄ndorē. ope p̄ laborem.
In hmoi cōfessione s̄m plurimoz cōsuetudinē depecat vir-
ginē mariam vt pro eo oret ⁊ intercedat. Et hoc rōnaliter
fit. q̄a vt dicit bea. berū. sup̄ missus est. Redēpturus deus

humani genus totius boni plenitudinē posuit in maria.
vt si quid spei in nobis est. si q̄d gratie. si quid glorie. si q̄d
salutis. totū ab ea nouerim⁹ redūdere. Deinde depecat oēs
sanctos ⁊ astantes vt pro eo orent. ex eo vt dñs habundāci-
am sue p̄piciationis sibi multiplicatis intercessorib⁹ ⁊ orā-
tibus largiatur. Hec confessio sacerdotis ac ministroz mu-
tuo cōferentium: allegorice significat angelicū alloquiū cū
virgine obsequiosum ⁊ fidele. quoniā missus a deo angelus
salutauit virginē. que virgo cū proposito pudoris ⁊ p̄fessi-
onc humilitatis: debuit fecundari fide pariter ⁊ miraculo.
potius q̄ virili adminiculo. quoniā nō erat impossibile a/
pud deū omne verbum. Ad angelo deniq̄ salutata ⁊ mater
dei electa non alta dei sapere. sed nouerat humilib⁹ cōfite-
re. Ecce inq̄ ancilla dñi fiat michi secundū verbum tuū. Humi-
litas cōfessio ancillā exhibuit. fidei deuotio gravidaz effi-
cit. Nū sicut humilitas professio faciens conceptū virginē
fecundauit: sic ⁊ humilis cōfessio ecclesiā fructuosam virtu-
tibus efficit. ⁊ ad gratie obtentū abilitauit. Deus. n. super-
bis resistit: humilib⁹ autē dat gratiā. Rationabiliter p̄ cō-
fessionē sacerdotis cū astantib⁹: angelicū alloquiū cū vir-
gine designatur. q̄a sicut sacerdos in audiētia ecclesie red-
dit se culpabilem: ⁊ offerre intendit hostiā nō solū pro deli-
cto suo: sed etiā pro delicto populī. sic ⁊ x̄ps volens incarna-
tionē suā p̄ angelū annūciari: ⁊ post consensuz virginis in
eius utero incarnari: similitudinē ⁊ speciē culpe assūpsit. ⁊
omniū nostrū iniquitatem p̄tulit. vt dicit Isa. Deus posuit i
eo iniquitates oīm nostrū. Et alibi. Deus voluit illum con-
terere iniquitate: vt sic causā suscipiens hominis: que nō rapu-
it exolveret ⁊ hoīem excusaret. Homo q̄ppe debuit: sed non
potuit delictū absolueret. Deus potuit sed nō debuit. ideoq̄
deus fact⁹ est homo vt q̄ deberet posset. ⁊ q̄ potuit deberet.
Post hoc sacerdos orat pro circūstantibus implorās eis re-
missionē criminū dicēs. Misereatur vestri oīpotens deus.
Hec oratio sup̄plex sacerdotis ante altare: significat propo-
sitū sacerdotis orandi pro populo: ⁊ reconciliandi cū deo. q̄a
cū supplicatione: pauper pauper sit aduocatus. Unde in p̄-
ner. Sermo enim mollis frangit irā. Et sicut pro delicto
sic ⁊ in cōspectu deprecati intendit altissimi. vt audit⁹ astanti-

etiam sibi parat ob respectu pietatis. et pro illis reuerentia eius
ius vice supplet in persona.

Capitulum. v. de osculo altaris et de
signo sancte crucis.

In confessione facta sacerdos se signat sancte crucis signo
et are stans sacrum osculatur altare. Signat sacerdos
domine passionis triumpho. scilicet signo sancte crucis
ut muniat contra insidias dyaboli qui semper obsistit bono: et
maxime nititur impedire hoc bonum quod non dubitat cuius
proficere. Muniat se scuto fidei et memoria domine passionis
ut scriptum est ad ephe. vi. In omnibus sumetes scutum fidei. in
quo possitis omnia tela nequissimi hostis ignea extinguere. In
passionibus. n. crucis christus laboravit. ut illarum memores se tu
eantur in reprobationibus. Sed osculum quod facit in altari
tropologice hoc prendit. quia sacerdos debet habere cor placa
tum cum omnibus deo reconciliandis: et pacem omnium querere quantum
cumque alieni sint. iuxta illud apostoli ad ephe. viij. quantum
vobis est pax cum omnibus seruantes. Allegorice vero oscula
tio altaris significat. quod christus per aduentum suum ad nos in carne
sanctam sibi copulauit ecclesiam. Iuxta illud ephithalamicum.
Osculetur me osculo oris sui. ca. j. In osculo siquidem os ori
coniungitur. sicut et in christo non solum humanitas unita est di
uinitati: uerum etiam sponsa ecclesia copulata est suo sponso
scilicet christo. iuxta illud prophete. quasi sponsam decorauit me co
rona. et quasi sponsam ornauit me monilibus. Osculum etiam
quod significat pacem. iuxta illud cor. i. ad ro. vlt. Salutate
in uicem osculo sancto: deus autem auctor pacis in omnibus uobis
amem. Et ergo ostendat pacem illam: in aduentu christi aduenisse. quam
prophete promiserat: quorum unus scilicet dauid dixit. Orietur in
diebus eius iusticia et habundantia pacis. donec auferatur lu
na. ps. lxx. Et alius propheta. Et pax erit in terra nostra cum
uenerit. ideo christo nato angelorum uox intonuit. Et in terra
pax hominibus. Post hoc scilicet ritum aliquarum ecclesiarum sacerdos
debet accipere thuribulum quod est clausum inferi et apertum superius
et fumigans: et significat quod sacerdos debet esse clausus ad ter
rena et inferiora: apertus autem ad celestia et superna. iuxta illud

apostoli. Que sursum sunt querite. non que super terra. Et sic fumus
deuote orationis mittere debet ad deum dicens cum psalmista. Di
rigatur ad te domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo

Capitulum. vi. de translatione ad dexteram partem
altaris. et de libri apertione.

Acta osculatione sacerdos ad dexteram partem altaris se
transfert. ubi si ministros habet. cum eis plene introi
tu legendo et kirieleysou. per quod innuit quod emanuel
in lege promissus prius uenit ad iudeos quam ad gentes. Iudei au
tem per tunc propter legem. quia unum uerum deum colebant in dextera
parte fuerunt. in sinistra uero gentes. eo quod ydola colebant.
Sacerdos igitur uestibus ornatus christum carne nostre humili
tatis indutum significat. ueniens de secreta ad altare christum
de celis in mundum uenisse ut eum sanaret designat. Dein
de in dexteram transiens altaris designat quod christus in mundum ue
niens uenit ad uisitandum filios israhel. scilicet quod ipse dicit mat.
.xx. Non sum missus nisi ad oues que perierunt domus isra
hel. de quibus nasci uoluit Beata namque maria iudea fuit. Post
hoc ad librum clausum ueniens ipsum aperit. tandem osculando
ad insinuandum illud quod scribitur apoc. ultimo. Et uidi in
dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris
signatum sigillis septem. et nemo poterat nec in celo nec in
terra nec super terram aperire nisi leo de tribu iuda et jesse
iuxta canticum quatuor animalium et uiginti quatuor seniorum di
cendum. Dignus es domine accipere librum et aperire signacu
la eius quod occisus es et redemisti nos in sanguine tuo. Simili
ter et illud quod scribitur luce. iij. uenit ihesus nazareth ubi nu
tritus erat. et intravit scilicet consuetudinem suam in synagoga. et sur
rexit legere. et traditus est illi liber ysaie prophete. et ut reuol
uit librum inuenit scriptum. spiritus domini super me. eo quod uenit me
euangelizare pauperibus misit me. et predicare captiuis remissi
onem. et predicare annum acceptum et diem tribulationis ysaie. xli.
Et cum compleuisset librum dedit ministro et recessit. Post hoc
enim quod sacerdos librum aperit designat quod christus uerus sacerdos
scripta prophetarum de eo occulte prophetata de eo esse quotidie
exhibita ostendebat. unde post uerba priora subsequitur cepit

dicere eis. Hec scriptura hodie cōpleta est i auribus vestris
Secūdo ex hoc librū aperit. quoniam vt xps primitiua apoi
tolor cōgregavit ecclesiam docēs eos misteria scripturarū
reuelavit eis iuxta illud luce. viij. vobis datum est nosse
misteriū regni dei. ceteris aut in parabolis. vnde post re/
surrectionē aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas
luce vltimo. Sed quare osculatūz librū. et postea a pre sinis
tra osculat ipm enāgelii. de hoc postea habebimus.

Capitalū. vij. de kirieleyson.

Translato sã sacerdote ad dexteraz ptem altaris ex
inde qz tempus benignitatis et annus plenitudinis
aduenit s̄m quod psalmista dixerat. Tu exurgens
miserereberis syō: qz vēit tēp̄ miserēdi eius. psal. c.ij. cōgrue
chorus laudat et iuocat s̄ctam trinitatem in reiterando ki
rieleyson. Et ideo post introitū et ante collectas dicit. Quo
niā ante omnē orationē necesse est implorare diuinā mise
ricordiā vt eo citius petitū obtineat. Circa quod canticūz
vidēdū est vñ sit institutum et a quo. Secūdo qd significet.
Tercio de ei⁹ efficaci virtute. Quarto quare nonies repli
cet. Quinto quare illud vocabulū ad patrem et ad spūz sanc
tum nō variatur. ad filium vero variat ter dicendo x̄p̄ley
son. Sexto quare alternatim cantat. Septimo quare ordi
natur post officium seu introitū. Quantū ad primū sciēdū
q̄ hoc vocabulū kirieleyson silvester papa a grecis assump
sit ad decantandū in missa. Beatus vero gregorius instituit
kirieleyson nonies. et a clero tātū publice decantari i missa
quod pri⁹ apud grecos tā a clero q̄ a populo decantabatur
vt infra dicitur circa finem capituli. Quantū ad secūdū sci
endū. q̄ kirieleyson s̄m iohannes iannensem i catholicon
sūt due ptes orationis. et nō est vnū nomē cōpositū. Qua
rū priā est kiri. et tantū valet latine sicut dñe. et secūda ps
est eleyson. et hoc tantū valet sicut miserere. Inde kirieley
son id dñe miserere. Ergo guilbermus i rationali dicit. ki
ri id est dñe. ely id est deus. eys id est miserere. son id est nobis
quod tātū sit dictum domine deus miserere nobis. Unde
propheta domine miserere nobis. esto brachium nostrum

in mane. Et vltra notandū est. q̄ kirieleyson est vocabulū
grecū. vbi sciēdū. q̄ in missa audiunt tria ydeomata. sc̄bi
liora. sc̄z grecum. hebraycū. et latinū. Audiunt enī quatuor
dictōes hebrayce. sc̄z osanna. sabaotb. amen. alleluia. Quā
doqz tria verba greca. sc̄z kirieleyson. x̄p̄leyson. ymas. et
quādoqz plura. Letera vero omnia sunt latina. Sed dubi
um est quare specialiter illa tria ydeomata pferuntur et au
diunt in missa et nō alia. Illi⁹ tres rationes ponūtur. Pri
ma qz titulus triūphalis x̄pi erat script⁹ litteris grecis. he
braycis. et latinis iohāis. xix. Secūda causa. qz p̄ has tres
linguas ceterae lingue itelligūtur. quia omnis lingua aut ē
hebrayca aut latina aut greca. vt igitur omnis lingua deū
laudet et confiteatur. quia dominus x̄pus in gloria est dei
patris ad philippen. ij. Ideo specialiter ista tria ydeomata p
feruntur et audiuntur in missa magis q̄ alia. Tercia causa
qz iste lingue inter ceteras sunt principaliores. hebrayca.
qz omnium est mater et prima. Greca ppter sapientiaz. qz
in greca sapientia et philosophie studiū pri⁹ viguit. Etiam
ppter nobilitatem et dignitatem romani imperij latina sibi as
sumitur. Quātum ad terciūm est sciēdū. q̄ magna est hor
verborū efficacia. Legitur enī dum beatus basilius clama
set kirieleyson porte papiensis ecclesie clausē. nullo reserān
te vltra hoc sūt aperte. Rursus dum beatus german⁹ ki
rieleyso clamaret quiqz reges i fugam contersi sunt. vnde
forte kirieleysō significat aliud q̄ dñe miserere quod tñ ig
notam⁹. vel melius dicit q̄ hoc ppter sanctitatē illoz hoīz
factum sit et fiduciam et firmā fidē quā habuerūt i inuoca
tione diuine misericordie clamādo kirieleyson. Ad quartū
sc̄z quare nonies reiterat hui⁹ multe sunt cause. Prima est
alexandri de ballis dicentis q̄ hoc fit vt ecclesia ad nouē or
dines angelorū associata pueniat. Nam de quolibet ordi
ne aliqui ceciderūt et nō supstiterūt: qz nondū erant distic
ti. Secūdū. alios vt ruinas istoꝝ angelorū iplere. valeam⁹
nonies cantat. Secūdo nonies reiterat cōtra nouē genera
peccatoꝝ. est enī peccatū cogitatiois. locutionis. et opis. Itē
peccatū veniale. mortale. et originale. Itē peccatū maligni
tatis seu iu spūm sc̄m. fragilitatis p̄ impotentiam resistē
di quod dicit peccatū in patrē. et peccatū simplicitatis per

ignorantia quod dicit peccatum i filium. Quis ergo noue mo-
dis peccando excedim? rationabile est ut nonnes dei miseri-
cordiam imploramus. Tercia causa sic ponit kiri. signifi-
cat diuine misericordie inuocatione qua noue modis idige-
m9. Prio trib9 modis ad peccatoz remissionem q ppetram9
tripliciter. scz ore corde. q ope. Secundo trib9 modis ad gra-
tie collatoez. scz fidei spei. q caritatis. Tercio trib9 modis
quatu ad glorificatoez qua gaudebim9 supra nos in futu-
ro in deo. scz in tota trinitate. intra nos de glorificatione
sue q corpis. iuxta nos de primis q sanctis angelis. Quar-
ta causa ut noue effectus gre impetremus. q sunt vniuersa-
tio. similitudo. gratificatio. purgatio. pfectio. illuminatio.
excitatio ad bonu. iustificatio. q pmiatio. Ad quatu est sci-
end9 q kirieleyson ter dicit referedo ad patre. xpeyson ter
dicit referedo ad filiu. Tre kirieleyson ter dicit referedo ad
spum sanctum. Dubitat modo quare sub eodem vocabu-
lo dirigitur ad patrem q ad spum sanctum. Et sub alio vo-
cabulo ad filium. Et ratio est ista. qa si idem filius sit esus-
dem nature cum patre q spu sancto. tamen etiam est alterius
nature a patre q spu sancto. cum ipe sit gygas gemine sub-
stantie. qz natura diuinitatis q humanitatis in xpo vnum
suppositu intelligunt. qz deus q homo vnus est xps. iuxta
symbolu athanasij. Idcirco vocabulu illud variat ad filiu9
Quare aut xpus ponitur in medio huius ternarij. Isti9
ratio est: qz ipa est persona media in diuinis. Item qz ipe
habet ratione multiplicis medij. scz gramatici tenentis co-
gnitatem. logici docentis veritatem. rethorici conferentis deco-
rorem. etfici deferentis bonitatem. mathematici abstrahé-
tis dyaboli potestatem. In quibusdam alijs statim post vl-
timu kirieleyson subiungit ymas quod e verbu grecu q so-
nat latine nobis. q est sensus. kirieleyson ymas id est pote-
ria diuina miserere nobis. Ad sextuz dicitur q i primitiua
ecclesia ta a populo q a clero cantabatur kirieleys9. quod
etia nuc ut dicitur de coronatione pape seruat. Sed ppter
disonantiam beatus gregorius ordinauit. q a clericis alter-
nati cantaretur. Ad vltimu dicit q sicut dictu e. officiu sen-
stroitus significat desideriu9 aduent9 xpi in carnem. postq
e9tur kirieleyson vbi aduentus spualis i mente petri. jdeo

dicit kirieleyson id est miserere nobis.

Capitulu. viij. de cantu angelico. scz gloria i excelsis.
q de eis expositioe q quare i missa beate virginis i hoc
catico itezponit sps q alme orphanoz.

Et institutio thelesseri pape mox dicto kirieleyson sa-
cerdos i festiuitatibus cognentibus inchoat ymnuz
angelicu videlicet gloria in excelsis. ymnuz qd an-
gelicu que ageli auditi sut decantari sicut legit luce. ij. Iste
ymnuz angelic9 testimoni9 pibet temporali natiuitati xpi
que sacerdos solus inchoando pnuunciat. qz ortu saluatoris
solus angel9 cui9 psona pibet gerit iudeis. tunc a dextris
positis prio nuciauit luce vbi supra. Ecce euangelizo vobis
gaudium magnu quod erit omni populo. quia bodie natus
est saluator. Circa istum ymnuz prio videndum est quid
representat. Secundo quare immediate post introitu q kir-
ieleyson decantat q quare sacerdos primo incipit q pnuuci-
at. q postea clerus psequit. q quare i medio altaris a sacer-
dote incipitur. Tercio videndum est de expositione totius
ymni quis residua parte coposuerit. Quarto quare in mis-
sa beate virginis interponunt aliqui tropi. scz primo geni-
tus. Quatu ad primu sciendu q illud caticu cantat ad re-
pstantu illud gaudiu quo gausi fuerut angeli i natiuita-
te dñs de humani generis reconciliatoe q de ruine restaura-
tione. Ante natiuitatem enim xpi tres fuerut inimicicaru
parietes. Primus paries fuit inter deum q boiem. Secun-
dus inter angelos q homine. Tercius inter boies q boies.
Homo namqz suum creatorem per inobedientiam offende-
rat: q per suum casum restorationem angeloz ipediuit
q homo ab homine per varios ritus se separauerat. Iude9
naqz cerimonias excolebat. gentilis ydolatriā excercebat.
ritus vnus alteri displicuit. Sed veniens pax nostra fecit
vtraqz vnu. Destruxit eni inimicicaz materiam. q cocur-
rentes parietes in se angulari lapide copulauit. vt de cere-
ro esset vnu onile q vnus pastor. Abstulit ergo peccatum q
reconciliauit homine deo. reparauit casum. q reconciliauit
agelo homine. destruxit tie. q recociliauit homine homini

gaude ad pnu

Restantur ergo s[an]c[t]i apostoli ad ep[iscopu]m. s[ed] que i[n] celis et i[n] ter-
ris s[un]t. Et ob hoc ista celestis milicie multitudo psallebat
gloria in excelsis deo. Et in terra pax hominibus iustis et
gentilibus bone voluntatis. Exhinc q[ue] angelus loquitur pa-
storibus. et gaudet satis apparet q[uo]d pax inter homine[m] et an-
gelu[m] est reformata. Nascitur deus homo. ideo pax inter de-
um et hominem est restituta. Nascitur i[n] presepio bovis et asi-
ni. quia pax inter boves et boves e[st] reformata. Per boue[m] eni[m]
indaycus et p[er] asinu[m] gentilis populus designat iuxta illud ysa. s[ed].
Cognovit bos possessore[m] suu[m]. et asinu[s] presepio d[omi]ni sui. Hoc er-
go canticu[m] primu[m] e[st] angelicu[m] et partu[m] humanu[m]. Ad hoc designa-
tu[m]. q[uo]d que[m] angeli venerant i[n] celis. et nos boves veneremur i[n]
terris. Et similiter i[n] hoc designat spes ecclesie. q[uia] vna e[st] cu[m]
angelis speram[us] nos decanturos et laudaturos deum quo-
tidie. unde iam illo[rum] canticu[m] assumimus. Quatu[m] ad secundu[m]
videndu[m] videlicet quare i[n]mediate post introitum et kirieley-
son sequit[ur] gloria i[n] excelsis. Secundo quare sacerdos primo
incipit et pronunciat. et postea deus p[ro]sequitur. Tercio quare i[n]
medio altaris a sacerdote incipit. Ad primu[m] dicitur q[uo]d ut
dictum est supra. p[er] introitum seu officiu[m] et p[er] kirieleyson du-
plex adventus xpi designatur. Post utru[m]q[ue] aut[em] adventus
xpi. sc[ilicet] i[n] carnem et i[n] mentes debet aut[em] homo gaudere le-
ticia sp[irit]uali. et eam exprimer[e] voce vocali quod gloria i[n] ex-
celsis signat. Ideo statim post officiu[m] et kirieleyson sequit[ur]
tur. Ad secundu[m] dicitur q[uo]d sacerdos significat angelum pri-
mo cantante[m]. sed chorus significat illos. de quibus dicitur.
facta est cu[m] angelo multitudo celestis exercitus laudantiu[m] et di-
centiu[m] Gloria in excelsis deo luce. ij. Respondet aut[em] totus
chorus post i[n]ceptum sacerdotis p[ro]pter hoc. ut detur itelli-
gi affectio intensa qua[m] habet ecclesia essendi cu[m] angelis. S[ed]
dicitur ab oibus simul ut unus fiat chorus angelo[rum] et homi-
nu[m] q[uia] tunc boves erunt sicut angeli i[n] celis. Quare aut[em] sacerdos
cavit gloria in excelsis stans ante medium altaris. Huius-
modi tres cause possunt assignari. Prima q[uia] iste ymnus angelicu[s]
fuit dictus ad laudem xpi. Apostolus aut[em] dicit prima ad thy.
q[uo]d mediator dei et hominu[m] est xpus. per cuius mediatione[m] pla-
cati sumus deo. et ergo ille ihsesus xpm mediatorem desig-
nat. Ideo dicitur i[n] medio altaris. It[er]u[m] fit ad comemorandu[m]

illud quod dicit sapientie. xvij. In medio silentii p[er]teret
omnia et nos i[n] suo curia medium iter habere omnipotes
sermo tu[us] d[omi]ne de celo exiit et regalibus sedibus venit. An
designandu[m] ergo q[uo]d xps natus est i[n] media nocte. Ideo dicit
i[n] medio altaris. Tercio hoc representat illud quod angelus
qui primo natiuitatem xpi annuntiavit stetit i[n] medio il-
lorum quibus annuntiavit. iuxta illud luce. ij. Et ecce an-
gelus d[omi]ni stetit iuxta illos. et claritas dei circumfulsit eos.
quare aut[em] incipiat a sacerdote facie versa ad oriente[m]. Dicu[m]
q[uo]d ideo q[uia] iste ymnus ut dictu[m] e[st] cantat[ur] fuit i[n] ortu suo. De
xpo aut[em] dicit Job. Ecce vir oriens nomen eius. Et luce. s[ed].
Visitavit nos oriens ex alto. Consuetudo aut[em] aliquo[rum] reli-
giosor[um] e[st] q[uo]d sacerdos i[n] dextera parte altaris stans intonat
gloria in excelsis. Et hoc it[er]u[m] convenienter fit. q[uia] natiui-
tas xpi plena fuit gaudio et leticia. i[n] cui[us] annunciatioe hoc ca-
ticu[m] ab angelis fuit auditu[m]. iuxta illud luce. ij. Ecce enage-
lizo vobis gaudiu[m] magnu[m]. Quod ea que leta sunt. gaudio
sa et prospera. per dextera[m] designant. aduersa vero seu tris-
tia p[er] sinistra[m] iuxta illud psalmiste. lxj. Cadet a latere tuo
mille et decem millia. et c. Rationabiliter ergo p[ro]biter illi[us]
natiuitatis gaudiose annunciatioe[m] comemoras i[n] dextera p[ar]te
altaris illud canticu[m] intonat. Quatu[m] ad terciu[m] quo ad illius
ymni angelici et humani expositione[m] est sciendu[m]. q[uo]d illud to-
tum canticu[m] prima sui diuisione diuidit i[n] duas partes. sc[ilicet]
i[n] partem angelice decantatam. et parte[m] humanit[er] appositam
Secunda ibi laudat te. Prima pars est bimembris i[n] qua
duo exprimitur. Primo exprimit exultatio angelo[rum] i[n] te-
porali natiuitate xpi. p[ro]pter qua[m] glorificauerunt deu[m] i[n] di-
uinis et i[n] excelsis ratione restorationis angelice ruine cu[m]
dicit gloria in excelsis deo. Secundo exprimit ab angelis ca-
tantibus humani generis cu[m] deo reconciliatio qua[m] tempore
ortus sui p[er] habundantia[m] pacis i[n] terris p[ro]tunc existentem d[omi]ns
designauit. iuxta illud psalmiste. Oriet[ur] i[n] diebus eius iusti-
cia et abundantia pacis psalmo. xlvj. Secunda pars tangit cu[m]
subiungit. Et i[n] terra pax hominibus bone voluntatis. Pri-
ma pars exponit sic vna cu[m] sequente particula. Gloria id e[st]
clara laudis leticia supple sit deo i[n] excelsis. Quod duplici-
ter exponit. vno modo i[n] excelsis id est i[n] angelis qui non

peccauerunt nec inter se discordia habuerunt. Secundo modo in excelsis id est in sublimibus angelorum habitaculis. Et propter hoc euangelista dicit. Gloria in altissimis deo. et sic est sensus istius particule. Gloria est et sic deo in excelsis. id est in cellis et in angelis de angelice ruine reparatione. que facta est per christi natiuitate. Et in terra subintellige sit pax hominibus id est tam iudeis quam gentilibus bone voluntatis id est istis qui christum recepturi sunt et in ipso credituri. et eius mandata obseruaturi. Inter iudeos et gentiles facta est pax per christi natiuitatem. quia christus utriusque partis ritus destruens tanquam in se angulari lapide in unitate fidei ex utraque parte populorum sibi electum copulauit. et gentem sanctam in sanguine suo sibi consecrauit. Secunda pars huius ymni. scilicet laudamus te usque ad finem a beato ylario picauensi episcopo legit fuisse appositam. quia sola prima pars in primitiua ecclesia dicebatur in missa. Innocentius uero dicit ista a thelesforo papa esse addita. Alii a symmacho papa. Et idem instituit quod illud canticum in diebus festiuis apostolorum. martirum. virginum. et confessorum. et generaliter diebus dominicis quam non esset tempus ieiunii et penitentie de beat decantari. ut in hoc recolamus sanctos per dominicam resurrectionem esse angelis associandos. et iam in gloria esse sociatos. Verum quia secundum senecam non quis dicat sed quid dicat attendendum est. Et ideo firmiter est credendum. ea ecclesiasticos doctores composuisse. et a summis pontificibus illas particulas appositas fuisse. ut dicit de consuetudine. prima. Et dicitur illa pars uno modo in duas partes. Primo enim ponitur illud quod pertinet ad laudem sancte trinitatis in communi. Secundo quod pertinet ad laudem cuiuslibet persone in speciali. sibi dominus deus rex celestis. Prima adhuc in quinque secundum quod quinque attribuit trinitati per excellentiam. et secundum hoc ponitur hic quinque clausule. Primo enim attribuit trinitati potentiam. ideo dicimus laudamus te. scilicet ratione potentie bene operantis. Nam tam bene operanti laus debetur. Item attribuit trinitati sapientiam. ideo dicimus benedicimus te. ratione sapientie omnia disponentis. Item prudentiam. ideo dicimus adoramus te. scilicet ratione prudentie omnia sustentis. Item maiestatem cum dicimus glorificamus te. scilicet ratione maiestatis omnibus presidentis. Item bonitatem per excellentiam. ideo

subiungitur. gratias agimus tibi. scilicet ratione bonitatis omnibus exhibite. Et hec omnia facere debemus: quia tu es dignus quod fiant tibi propter magnam gloriam tuam: quia dignus es laudari et benedicere. Deinde ibi dominus deus rex celestis. ponuntur laudes particulas. Primum ponitur laus dei patris ibi dominus deus rex celestis. ubi ostenditur potentia imperialis. Secundo laus filii ibi dominus filii unigenite. ubi ostenditur pietas filii. Tercio laus spiritus sancti. ibi cum sancto spiritu. ubi ponitur bonitas naturalis. Primo igitur dicimus ad laudem patris. dominus deus rex celestis. Nam in ipso est primitas auctoritatis. ideo dicit dominus. Causalitas uniuersaliter ideo dicit deus. Ipse etiam est a quo est omnis maiestas imperialis: ideo dicit rex: quia ipse est rex regum. Felicitas eternalis: ideo dicit celestis. quia ibi sua felicitatem manifestat. Proprietas personalis. ideo dicit deus pater. Proprietas generalis. ideo dicit omnipotens. quasi per omnia potens facere quod non implicat contradictionem. Sequitur. Dominus filii. ubi ponitur laus filii. et quatuor innuntur. secundum quod quatuor modis sibi aliqua conueniunt. Primo conueniunt sibi aliqua ratione diuinitatis. et secundum hoc conueniunt sibi tria. Primo quod deus existit. ideo dicitur dominus deus. Secundo sibi conuenit quod est a patre per modum nature. ideo dicitur filii. Tercio quod procedens totam naturam patris habuerat. ideo dicitur unigenite. Secundo conueniunt sibi aliqua ratione humanitatis. scilicet uniuersalis receptio. ideo dicitur Ihesu quod interpretatur saluator. Secundum est generalis diffusio: ideo dicitur christe quod interpretatur unicus. In christo enim fuit plenitudo gratiarum et unctio. a quo tanquam a capite fluit riuus gratie sicut a fonte. Tercio conueniunt christo aliqua ratione suppositalis unionis vel unitatis nature. scilicet diuine et humane. Quia sicut dicitur in simbolo atbanasi. sicut anima rationalis et caro unum est homo. ita deus et homo unum est christus. Et ex hoc competit sibi quod est deus. Ideo dicitur deus contra arianos. qui dicunt eum esse creaturam. Item quod sit immolatus: ideo dicitur agnus dei contra manicheos. qui dicunt ipsum non fuisse immolatum nec passum. Item quod sit filii patris: contra sabellianos qui dicunt alium filium uirginis a filio patris. Quarto conueniunt filio aliqua ratione sue miserationis quam sunt tria. Primo supplicamus per expiationem peccaminum ibi. qui tollis peccata mundi

di miserere nobis. Secundo p̄ exauditiōe peccati. ibi q̄ tol-
lis peccata mundi suscipe deprecationē nostrā. Tercio pro re-
muneratiōe solaminis ibi. qui sedes ad dexterā patris mi-
serere nobis. Et quoniam supplicātes cōmuniter cōsuerunt
allegare causā q̄ rationē quare debet exaudiri. ideo cōsequē-
ter allegam⁹ triplicē causam dicēdo. Quoniam tu solus san-
ctus: ideo debes indulgere peccata. Tu solus dñs. i. exaudi-
ens peccamina. Tu solus altissimus. i. cōferens eterna sola-
mina. Tu sancto spū. hic ponuntur spectantia ad laudē spūs
sācti q̄ sūt duo. Primā p̄sonalis p̄prietas: ideo dicitur cū san-
cto spū. Secūda sūma q̄ coeterna felicitas. ideo dicitur in
gloria dei patris. Ultimo sequitur amen. in quo optam⁹ no-
bis oia confirmari q̄ fieri. Ubi nota q̄ amen ē dicitio hebra-
ica. q̄ aliqñ est nomē q̄ tūc idē est q̄ veritas. Sū apoc. iij.
hic dicit amē: q̄ est testis fidelis. Aliqñ est aduerbiuz. vt in
euāgelio amē amen dico vobis. i. vere. Aliquando ē verbi
q̄ tūc idē est q̄ fiat. Sū ps. Et in seculū seculi fiat fiat. Ubi
nos habemus fiat: ibi habet amē. Et isto modo sumit hic
q̄ in cōclusionibus collectaz versus. Amē pro vere: duo sūt
aduerbia quali. Amē pro fiat: tūc verbi deficiens ē. Si des
est amē indeclinabile nomen. Aliter pōt legi ista secūda ps
q̄ sūm hoc pōt diuidi in tres ptes. In prima parte deū lau-
dantes: sicut gratias referim⁹ de xp̄i natiuitate. In secūda
pte specialiter filiū inuocam⁹ q̄ imploram⁹ suā misericor-
diam allegantes: propter q̄ decet deū nostri misereri. Ter-
cio sanctā trinitatē sub vnitāte essētie exprimētes q̄ confi-
tentes cōclusiue p̄conisam⁹. Secūda ibi. Dñe de⁹ agn⁹ dei
Tercia ibi. quoniam tu solus. Et exponitur littera D dñe de-
us rex celestis deus pater omnipotēs. D dñe ihesu xp̄e fili-
us vnigenite q̄ sancte spūs: propter tuam magnā gloriā. i. pro-
pter tuā ineffabilem maiestātē q̄ dignitatē omni honore et
quibuscūbet modis reuerētie excolendā q̄ magnificandam
nos laudam⁹ te cūcta optime facientē. benedicim⁹ te pleni-
tudine ois boni. cōtinentē. adorāmus te deū summū deuo-
te profitentes. glorificam⁹ te tua inenarrabilia opa p̄dicā-
tes. gratias agimus tibi tuā mirificā bonitatē in redimen-
do nos cognoscētes. Secūda pars dñe deus agn⁹ dei. In q̄
specialiter filiū imploram⁹: allegantes propter q̄ decet de-

um nostri misereri. Et constituit ista pars sic. domine ihesu
xp̄e agn⁹ dei fili⁹ patris: Qui tollis peccata mundi mise-
rere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem
nostrā. Qui sedes ad dexterā patris miserere nobis. Hic bis
imploram⁹ misericordiā dei dicētes bis miserere nobis p̄
pter duplex genus peccati. i. propter peccatū originale: q̄ p̄
pter peccatū actuale. sic q̄ primū referatur ad peccatū ori-
ginale: quod proprie dicitur peccata mundi. eo q̄ totū mun-
dū fecit rei eterna dāpnatione: q̄ secūda miserere referatur
ad peccatū actuale quod ē duplex. i. veniale q̄ mortale. q̄ er-
go etiā petit. D xp̄e qui tollis peccata mundi suscipe depre-
cationē nostrā: p̄ hoc insinuas q̄ deus nos abilitat peccata
tollendo: vt deprecatio q̄ oratio exaudibilis reddatur. Et est
hic sciendū de hoc q̄ dicit q̄ xp̄s sedeat ad dexterā patris q̄
a possunt intelligi tria. Quo modo gloria diuinitatis: in q̄
dei filius extitit ante secula: vt deus est patri cōsubstantia/
lis. Alio modo per dexterā beatitudo patris intelligitur. vñ
beat⁹ aug⁹. p̄ sedere habitare intelligitur. quēadmodū di-
cimus de quocūq̄ boie q̄ in ista patria p̄ tres annos sedit.
Sic ergo credite xp̄m habitare in dextera dei patris. Bea-
tus enī est q̄ habitat i beatitudine que dextera vocat. Ter-
cio per dexterā dei patris intelligitur potestas iudiciaria.
Sū aug. Ipsam dexterā intelligite potestātē. quaz accepit
ille homo susceptus a deo: vt veniet iudicatur⁹ q̄ prius ve-
nerat iudicandus. Igitur xp̄s secūda q̄ deus ad dexteram
patris sedet. i. equalis ē patri in diuinitate q̄ maiestate: se-
cūda primā expositionē. Xp̄s vero sūm humanitatē sedet
ad dexterā patris. i. in potioribus bonis patris. i. in eterna
beatitudine habēs iudiciariā potestātē: iuxta secūda q̄ terci-
am acceptiōne dextere. In terciā pte trinitatē p̄sonaz i vni-
tate cōfiteutes essētie: cōclusiue laudamus dicentes. Quo-
niam tu ihesu xp̄e cū sancto spū in gloria dei patris. i. idē
cū sancto spū q̄ patre es solus sāctus. solus dñs: solus altissi-
mus p̄ plenitudinē q̄ nō p̄ p̄cipitationē vel cōmunicatiōne
ab alio. Et nota q̄ hic q̄ in p̄cedēti parte tangitur quinq̄
p̄pter q̄ decet deū nostri misereri. Primū q̄ ipse est agnus
dei oblat⁹ pro peccatis mundi tollendis i ara crucis: semel
realiter q̄ vsq̄ ad cōsumationē seculi in forma panis sacra-

Not

mentaliter. **Secundū** ē quia pater nostra redēptione et de-
vota morte factus est noster advocatus sedes ad dexterā pa-
tris in gloria. **Tertium** ē quonia ipse sicut homo: est sanctus
sanctorum que vivit deus pater consociatus suis dilectio leticie. ut
ipse solus inter homines sit sanctus p plenitudinē vstratus: et
spūalium carissimā. ut de plenitudine eius omnes accipia-
mus gratiā. **Quartū** ē quia ipse ut est filius hominis solus ē dñs
cōstitutus in dextera deo visorū et mortuorū. Cui dicitur est.
Postula a me et dabo tibi gentes. **Quintū** quia ipse est solus
altissimus: que ppter meritū passionis deo exaltavit: et de-
dit illi nomē quod ē sup omne nomē. ad philip. ij. **Sex** igitur
quinq; inritu: decet xpm p̄cipue devotione ad se clamantū
acceptare et eorū misereri. **Quantū** ad quartū principale. q/
re videlicet in missa beate virginis aliqui tropi interponun-
tur. **Rūdetur** q ppter sex privilegia beate virginis sex tro-
pi interponuntur. **Primū** ē cōceptionis. **Concepti. n. opatio**
ne et obūbratione spūsancti. et ideo apponitur primus tro-
pus. s. spūs et alme orphanorū pacite. post illū versū. dñe fi-
li unigenite. **Secundū** privilegiū habuit rōne divini gene-
ris. quia beata virgo meruit eā t̄paliter generare et sine pa-
tre. que deus pater sine matre genuit eternaliter. **Et ideo**
dicitur primogenitus marie. **Et** ly primogenitus nō dicit
ibi ordinem quasi alius sit secutus post eū: sed dicit digni-
tatem. **Sed** primogenitus. i. anteq̄ nullus fuerat genitus
nec etiam post. **Tertium** habuit ratione materne dignita-
tis que est illa maxima laus et gloria. **Ideo** additur ad ma-
rie gloria. **Sed** aliter propter privilegiū divine miseratiōis
que nobis p eam cōmunicata est. quia q deus nos exaudit
ad gloriam eius cedit. **Unde** de eo canitur. **Andi** nos nam-
te filius nichil negans honorat. **Quartum** habuit ratioe s̄-
ctificationis. quia nullo modo peccare potuit. **Unde** in ps.
Sancificavit tabernaculū suum altissimus. **Et ideo** addi-
tur. **Mariam** sancificas. **Quintū** habuit ratione cōserva-
tionis. quia tāta plenitudo gratie in eā supvenit. q eā ab of-
fensu actuali cōservavit. **Unde** ang. **Cum** de peccatis agi-
tatur de maria noli fieri mētionē. **Ergo** additur **Mariam** gu-
bernans. **Sextū** habuit ratioe exaltatiōis seu coronatiōis.
Unde canit ecclesia. **Ecce** exaltata es sup choros angelorū

Et ideo addit Mariam coronatam

Capitulum. ix. quare non semp canit
Gloria in excelsis.

Secundū symachū papā gloria in excelsis ut dicitur
est in ca. p̄cedēti. **In** dieb; festiuis apostolorū. mar-
tiz. virginū. et cōfessorū debet decantari. **Et** generaliter
in dieb; dñicis nisi fuerit tempus luctus et penitētie. ut i
adventu dñi. et a septuagesima vsq; ad vigiliā pasce. **Et** etiam
non debet decantari in dieb; profestis: et in dieb; ieiuniorū
nisi sit ieiunū exultatiōis: ut in vigilia pasce et p̄tbecostes
Et in missa defūctorū etiā non cātur. **Est** tñ sciendū q
episcopus bethlehemitanus omni die et omi missa etiā pro
defūctis cantat gloria in excelsis. eo q iste ymnus luca at-
testante. primo in bethlehemitana regione ē decantatus. **Sz**
quare gloria in excelsis nō canit in adventu: p̄terq; in solē-
ni et duplici festo. **h;** multiplex rō assignatur. **Prima** ut p i-
terpellationē cantet istius ymni. iste ymnus quasi innovari
videtur in nocte natalis dñi in qua primū fuit decantatus
et sic in maiori devotiōe et leticia decantetur. **Secūda** rō: ut
eū maiori reverentia. honore. leticia. et devotiōe decantet
quā que cum interpellatione dicuntur maiorem ferriōe ha-
bent. **Tercia** causa quā hoc tēpus adventus designat tēpus an-
te natiuitatē xpi: quod erat tēpus tristitie. et non leticie. nec
iocunditatis. eo q adduc ianna p̄dissi erat clausa: q xpo ad-
veniente patefacta est: et ideo tūc ab angelis debuit decan-
ari. **Quarta** causa quā gloria in excelsis est cātus leticie. ideo
tūc obmittit̄ propter significandā afflictionē s̄ctorū patrum
et ad figurandū quāta patiebant̄ ex longa expectatiōe xpi
venturi. **Spes** enī q differtur affligit animā. puer. ij. **Sed**
diceres. quare tūc cantatur alleluia in adventu dñi **Rūdet**
q duplici ratione. quā licet haberēt afflictionem de eo q fili-
us dei tantū tardabat venire. et ideo dimittitur gloria in ex-
celsis. habebāt tñ leticiā de certitudine p̄missionis: quā certi-
ficati fuerūt de redēptiōe generis humani p xpm factura. et
in ista spe firme exultabūt. iuxta illud iobā. viij. **Abraham**
exultavit videre diē meū. ideo tūc cātur alleluia: **Secun-**

da ratio est. quia tunc fit memio de aduentu xpi. q. d. duplex. Qns
in carne q. est iocundus. q. ideo canitur alla. Alio erit ad indi
cium. q. iste est dolorosus q. tremendus. ideo dimittitur glo
ria in excelsis. Sed quare no cantat in festo innocenti. du
plex est ratio. Prima qa innocetes in vituperiu xpi fuerut
occisi. igitur in signu detestabilis q. propter doloru parentu
no cantatur in ipsoz festo. quia tuc impletu e illud Jere. iij
q. habetur. Mat. ij. Vox in rama audita e ploratus q. vlu
latus 1c. Secuda ro qa tuc innocetes occisi. statim descen
derut ad limbu. q. no venerut ad paradisu nisi post xpi pass
onem. q. ergo in ipsoz die non canitur. Sed in octava canit
quia dies octava significat temp. adeptiois glorie celestis
q. future resurrectiois: q. erit in gloria q. gaudio. Sed quare
no cantatur in quadragesima vsq. ad vigilia pasce. Huius ro
assignatur de cos. dis. j. ca. bi duo. Quia tuc sacra ecclesia re
colit trasgressionu primi parentis. p. qua impedita fuit re
stantatio ruine angelice. q. ideo tuc tacet catum angelicu q.
leticie. Secunda causa quia illud temp. representat eps quo
filij israel fuerut in captivitate babilonica: in qua siluerut
a canticis leticie. ita xpiani: viri istrabelite soler suspendere
cantica iocunditatis vsq. ad pasce in quo facta est a xpo libe
ratio plenaria a servitute dyaboli: q. per captivitate babilo
nica fuit figurata. In missis eria defunctor no canitur: quia
certitudinu de gloria defunctor no habemus. Etiaz quia of
ficiu defunctor est lametabile. ideo carica. leticie in eode ob
mittuntur. Sed dubiu adhuc manet. qn regulariter de
beat decantari seu dici ymnus angelicus. Ad hoc respondet
extra de ecle. missaz ca. concilii. vbi dicitur q. debeat cantari
qn in matutis dicitur Te deu laudamus. Sed hec regula
fallit in sabbato pasce q. in die cene szm. officiu romanum.
De sabbato sancto redditur ratio de co. dis. j. vbi dicitur q.
illa missa spectat ad diem pasce. quare tunc dicitur alleluia
q. gloria i excelsis. qa tunc redditum est gaudium angelicuz
In die aut cene dicitur ab aliquibus episcopis. s. cu crisma
conficiut q. no aliter. nec a simplicib. sacerdotib. q. hoc rati
one privilegij q. celebritate singulari. qa illo die fuit a xpo
sacrificiu institutu.

Capitulum. x. de salutatione sacerdotis. s.
Dns vobiscu q. de collecta.

Anglico ymno finito sacerdos se ad populu voluens
seu convertes salutat illu dicens. Dns vobiscu. Que
salutatio supra e de libro ruth ca. ij. vbi legit boos
sic salutasse messoros suos. Et iudicu. vj. Angelus salutans
gedeonu dixit. Dns tecu viroz fortissime. Et illa salutatio
representat salutatione quaz ihesus fecit discipulis suis post
resurrectione. Quia salutatoz sacerdos pmittit an oratioes
vt populu reddat attentu q. vt ei. mens ad deu dirigat. Et
exponitur Dns vobiscu. i. dns in vobis maneat: q. vos pre
mio vite eterne remuneret q. petitionib. vestris effectum tri
buat: vt gratia dei impetretis pseuerantes in illa. Alio mo
do exponitur sic. Dns vobiscu. i. dns p suam gratia vos vi
sitet: q. vobiscu manens sanctificet. vt sic petitiones vestre
effectum consequantur. Chorus respondet. Et cum spu tuo
Quod sumptu est de secuda epistola beati Pauli ad thymo
ij. vbi dicit. Dns noster ihesus xps cu spu tuo. Et e sensus
Tu pro nobis futurus es preces ad dnm. Et quonia tantu
illas pces approbat q. exaudit que de bono corde procedut
Oramus q. nos similiter pro te vt iste sine quo nullu e bo
num. sit cu spu tuo. vt qui a te ore profertur q. in os tuum
sumitur: sit tecu in corde q. in te maneat. Sed diceret ali
quis. quare populus optat vt dns sit solu cu spiritu eius q.
no cum toto sacerdote. Tu tamen dicit sacerdos. Dns vo
biscu: non solu in spu sed etiaz in corpore. Potest sic respod
deri q. in hac responsione populus se totaliter offert ad acti
onem ymmolationis sacrameti q. ad impetrandu petenda.
Ad qua ymmolationem sacerdos procedit. in qua per spiri
tum totaliter eleuatus: q. ab omni terrenitate prorsus ob
stractus debet esse. Et ideo dicitur sibi. q. cu spu tuo. s. vt
detur intelligi q. sacerdos debet esse totus spualis. Et no
ta q. ista salutatio dns vobiscu: ad simplices spectat sacer
dotes. Sed episcopus qui pfectus debet esse q. expressa simi
litudinem xpi gerit vt se vicarium xpi ostendat vtitur ora
tus prima vice verbo iohan. xx. pax vobis. que fuit pri
ma vox dni ad discipulos post resurrectione: quando eis

post resurrectione apparuit. quasi diceret. In presenti detur vobis pax pectoris et cordis. sed in futuro pax eternitatis. De vtraque pace dicitur iobā. xij. Paces mea relinquo vobis pacem meam do vobis. Et episcopus oraturus mitram deponit. ut sic nudo capite: sicut et alter sacerdos oratione compleat. quia vir secundum apostolum renelato capite debet orare. quatenus inter deum et ipsum nullum malicie sit velamen. et renelata facie gloriam domini contempletur. Postea ad instar ceterorum sacerdotum dicit dominus vobiscum ut sic se unum ex eis esse ostendat. Item nota quod populus septem vicibus a sacerdote in missa salutatur. quatenus exclusis septem vicibus capitalibus: gratiam sancti spiritus suscipit septiformem. Misterium enim misse ad septem dona spiritus sancti refertur. Et ergo sex vicibus in missa dicitur dominus vobiscum. et una vice pax domini etc. quod etiam per salutationem habet. Et ergo in quatuor temporibus: saluatio ante primas collectas obmittitur. ne numerus septenarium transgrediamur. Prima saluatio fit ante primam collectam: et refertur ad spiritum sapientie. quia tunc ibi recolitur quomodo dei sapientia intrauit mundum ad salvandum nos. Secunda fit in principio euangelij. per quam intelligitur spiritus intellectus. quia circa euangelium recolitur christi predicatio. christus enim predicavit ut illuminando intellectum nos doceret. Tercia fit post euangelium. vel post credo. per quam intelligitur spiritus consilij: quia ibi recolitur quomodo christus secrete dei consilio passioni se obtulit ut redimeret nos. Quarta in principio prefationis. per quam intelligitur spiritus fortitudinis. quia ibi recolitur christi crucifixio. christus enim in cruce pendens dyabolum expugnauit. et nos ab eterna morte liberauit. Quinta ibi pax domini. in qua spiritus scientie innuitur. qua christi resurrectio recolitur. quia christus resurgendo salutauit discipulos suos: et eorum sensus aperuit: ut nos erudiret. Sexta fit in principio orationis post communionem: in qua christi ascensio recolitur. per quam spiritus pietatis recolitur. quia sola pietate naturam humanam super astra lenauit: ut nos exaltaret. Septima fit in fine ante benedictionem. qua recolitur christi aduentus ad iudicium. et per eam spiritus amoris representatur. quia angeli tremunt cum venerit ad iudicium ut nos iudicet. Et quia septies populum salutatur ut dicitur est. tamen solum quinque in istis salutationibus se ad populum vertit. et hoc signifi-

cat quinque appariciones quas christus fecit discipulis suis in die resurrectionis que sunt magis approbate ex euangelio. Prima fuit marie magdalene. iob. xx. et marci ultimo. Secunda fuit eide et alijs mulieribus reuertibus de sepulchro eadem dixit. Anete. math. ult. Tercia petro que apparitio designat per terciam versionem que fit post manuum lotum. ubi sacerdos nichil aliter dicit. quia illa representat apparitionem factam petro. de qua non fit mentio in euangelio quam aut ubi. aut quo facta sit. Quarta facta fuit duobus discipulis egressis in emaus luce ult. Quinta in domo absente thoma. Post hoc sacerdos parat de sua bonitate confidens vniuersalem ad se colligit ecclesiam dicens oremus quasi diceret orate omnes simul mecum. ut quod postulamus cito impetremus. quoniam fidentialiter dominus multitudinem cito ex audit. Dicendo ergo oremus. hortatur ad orandum. quia et ipse christus monuit orare discipulos dicens. vigilate et orate etc. Postea ipse sacerdos orationem pronunciat que noiantur collecte. Dicit autem collecta per tanto. quia super populum collectam et congregatum dicitur ut habet de consue. dis. iij. Et sic hec orationes proprie dicuntur collecte que fiunt super collectionem populi. scilicet quando populus colligitur ad stationem faciendam vel processionem de vna ecclesia ad aliam. vel dicitur collecta. quia sacerdos qui fungitur legatione populi et stat quasi mediator inter deum et hominem vel populorum petitiones populi in se colligit et concludit. in quibus deprecatur pro nostris necessitatibus spiritualibus et temporalibus. Dicit autem in dextera parte altaris. quia per dexteram bona eterna et per sinistram temporalia designantur. ut ergo ostendatur quod eterna et spiritualia prius petere debemus iuxta illud primum querite regnum dei. Ideo collecta dicitur in dextera parte altaris. vel etiam ideo quia orationes in nomine christi fiunt. qui sedet ad dexteram dei mat. ult. Et nota quod orationum varij fuerunt inuentiones. quorum numerus et varietas tantum crescebat. quod octauum consilium africanum constituit quod nulle preces vel orationes vel prefationes dicantur nisi in consilijs fuerint approbate. Post hoc gelasius papa orationes et collectas tam a se quam per alios compositas in unum ordinauit. Beatus autem gregorius. seclusis hijs que nimia siue minus congrua videbantur rationabiliter coadunauit congrua multa nichilominus necessaria superaddens:

Capitulum de numero collectarum et de conclusione earundem.

Etenim quibus modis et ordinem excedentes orationes intantum multiplicat ut auditoribus tedium generat fastidium. Quasi deus ut homo multitudinem verborum flexi possit cum contra dominus per ysaiam dicat. Cum multiplicaveritis orationes non exaudiam vos. Et dominus per se in evangelio dicit. Nolite multum loqui orantes sicut ethnici faciunt. putant enim multiloqui se expandi. mat. vij. vñ cum dixisset apostoli. Domine doce nos orare copediosas eos docuit orationes breves. sic orabitis. pater noster septem petitiones in se continet. Et ergo omnis forma sequens sacerdotes in missa septenarium numerum non excedit. Nam christus septem petitionibus omnia necessaria corporis et anime comprehendit. ymo secundum communem consuetudinem orationes septem sub ipsi numero dicuntur. Ita quod in sumis festis sicut quoniam est duplex vel totum festum tantum una collecta dicitur nisi forte in eodem die aliud festum occurrat. et tunc dicitur una ad designandum fidei unitatem. Aliquam dicuntur tres ad designandum mysterium trinitatis. et quia christus ter ante passionem oravit dicens. pater si possibile est transeat a me calix iste. Aliquam quibus ad designandum quibusque vulnera christi seu anticipata christi passionem. Item quibus dicitur septem ad designandum spiritum sanctum septiformis. seu septem dona spiritus sancti. Et secundum innocentium ille numerus excedi non debet. Et est sciendum quod totidem collecte et eodem ordine dici debent in secreta et post communionem quot precesserunt ante eplam. nec plures nec pauciores. Finis quoque debet suo principio correspondere. Et quilibet collecta post communionem et in secreta debet precedere convenienter. Et nota quod si in missa per vivis vis interponere collectam per defunctis. tunc talis non debet esse ultima sed antepenultima seu penultima. Ratio quia si finis septem debet correspondere suo principio. Et in missa per defunctis non debet interponi collecta per vivis ut dicit guilbertus. quia mortui non valent inuare viventes in hac vita. nec etiam valent implorare viventes vitam eternam. licet e converso ipsi possunt inuari ab eis quo ad utrumque. Immo nec ista oratio estis augustini. scilicet omnipotens sempiterna deus qui vivorum dominus simul et mortuorum est dicenda in missa per defunctis. Secundum aliquos tamen collecta potest interponi de sanctis sic quod sit penulti-

ma. Sed de modo claudendi orationes sciendum quod si in oratione sermo dirigat ad patrem non habita mentione filii et spiritus sancti tunc concludit simpliciter per dominum nostrum ihesum christum ut hic. Cede nos famulos etc. Si fit autem mentio de filio. hoc est dupliciter. vel in principio. vel circa finem. Si in principio. tunc concludit per eundem dominum nostrum. ut sibi deus qui in filio tui humilitate faceret mundum exeristi etc. Si circa finem. tunc concludit. qui vivit et regnat sicut in illa. Respice quoniam sumus domine super hanc familiam tuam. Aliquam etiam ipsa oratio dirigat filio directe. sicut ista oratio. Deus qui virginale aula. et tunc debet dici. qui vivis et regnas. Si autem fit mentio de spiritu sancto. tunc concludit per dominum nostrum etc. et in fine dicitur in unitate eiusdem spiritus sancti deus sicut in ista oratione. deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti. Si autem fit mentio de filio et spiritu sancto. tunc concluditur per eundem dominum etc. et in fine dicitur. in unitate eiusdem spiritus sancti. Aliquando autem de nullo istorum fit mentio. sicut in exorcismis et in orationibus aque benedice et in quibuscumque officiis sepulture. tunc dicitur per eum qui venturus est iudicare etc. ad terrorem demonum qui de iudicio finali plurimum terrent. Quis tamen dici posset per dominum. versus Per dominum dicat cum patre presbiter orat. Cum christum memorat per eundem dicere debet. Cum quo si loqueris qui vivis dicere queris. Qui tecum si sit collige finis in illo. Si spiritus almi. eiusdem dicere debes. Est tamen hic sciendum quod ut plurimum in fine collecte conclusivè subiungit. per dominum nostrum ihesum christum. quia sicut bulla autenticat litteras papales. ita et omnes orationes bullantur nomine domini nostri ihesu christi. Cuius duplex est ratio. Præterea quia hoc fit ad splendendum documentum christi quod ponit. xxvij. iob. Quicquid perieritis patet in nomine meo dabit vobis. Per ipsum enim scilicet christum et non per aliam viam divina beneficia ad nos possunt decurrere. quia ipse solus exercit mediator dei et hominum. unde et ipse sepius manus vel brachium domini appellat. Quicquid enim nobis donat per ipsum nobis datur. Secundo hoc fit propter meritum passionis christi. quia omnia nobis in merito passionis eius dant. Tunc subiungitur. in unitate spiritus sancti deus. quod dupliciter exponitur. uno modo sic. in unitate spiritus sancti id est una cum spiritu sancto. quia tres persone pater filius et spiritus sanctus sunt unum deus. Secundo in unitate spiritus sancti: id est in spiritu sancto qui est

Not

unitas patris et filii amor et conexio utriusque. Subsigit. p
omnia secula seculorum. quod etiam dupliciter intelligi potest.
Uno modo consecutive id est per generationes generationum sibi
continue succedentium. quia una succedente alia subsequitur. Secun-
do exponit sic. per omnia secula seculorum id est ante omnia secula
dominus noster ihesus christus vivit tecum. et in presenti vivit et in futu-
ro victurus est. Et tamen valet breviter. per omnia secula seculo-
rum id est eterniter. ut vult beatus augustinus. Et addit hec pericu-
la propter luciferianos hereticos. qui dicunt adhuc luciferum reg-
naturum et ad sedem christi collocaturum. Contra quos scribit psal-
mista. Super solium david et super regnum eius sedebit. ut confirmet
illud in iudicio et iusticia usque in sempiternum. Chorus respon-
det amen. Ubi sciendum secundum beatum bernardum. in sermone de ce-
na domini. quod amen quique est adverbium optandi. et valet intantum
sicut fiat. unde ubi nos in psalmis habemus fiat fiat. ibi be-
nedei habent amen amen. Sic etiam amen sumit in oratione
dominica. cum dicitur libera nos a malo amen. Similiter quoniam con-
cludit collecta per dominum nostrum etc. et chorus respondet amen. Po-
pulus enim assentis voci sacerdotis qui dixit. per omnia secula se-
culorum. assentit quod seculum per eum creatum est. Respicit ergo ad for-
mam orationis. ut quod oratur hoc deus. vel ad modum conclusionis ut
quod concludit affirmet. et intantum valet sicut vere et sic potest
sumi in responsione quoniam concludit. qui tecum vivit et regnat. et cho-
rus respondet amen id est verum est quod vivit et regnat in secula se-
culorum. De hac materia dictum fuit supra. capitulo octavo.

**Tractatus secundus libri secundi de secunda parte
misse scilicet instructoria.**

Expeditur de primo cum dei adiutorio scilicet de par-
te preparatoria prout ad primam partem misse. Et per
consequens quo ad tractatum primum huius secundi li-
bri. Ita aliquid quo ad secundam partem misse et quo ad
tractatum secundum huius libri secundi breviter sunt di-
cenda. Congruum enim est ut oratio precedat lectionem et post orationem sequa-
tur lectio. quia per lectionem instruimur de divinis mandatis et de
claratione tradende veritatis. Nam ad hoc tendere debet
fidelium operatio et oratio ut cognoscant et intelligant voluntatem

dei. secundum eam vivat. Alia potest poni ratio secundum guilelmum. et conformis
huic. In epistolis enim. ut plurimum continetur doctrina apostolo-
rum. Et ideo eleganter doctrinam illam precedit oratio. quia oratione debe-
mus ut doctrina dei et apostolorum nos in agenda instruat. in-
tra illud luce. x. Rogate dominum messis ut mittat operarios in
messem suam. vel potest sic poni ratio ordinis. quia collecta signifi-
cat devotam orationem. epistola vero legis christi et preceptorum eius. serva-
tionem modo devota oratio impetrare debet antecedenter. legis obser-
vantiam. Et habebit ille tractatus septem capitula. Primum est
de epistola. Secundum de graduale. Tertium de alleluia. Quartum de
tractu seu tractibus. Quintum de psalmis seu sequentiis. Sextum de
euangelio. Septimum de simbolo et de eius expositione.

Capitulum. i. de epistola.

In primo capitulo huius tractatus secundi primo videtur
quod est quod representat epistola. Secundo quare epistola aliquando
ex novo testamento sumit et aliquando ex veteri. Tertio
quare aliquando in principio epistole dicitur carissimi. aliquando fratres
aliquando in diebus illis. Quarto quare leguntur epistolae in ecclesijs. col-
legiatis solum unde sequitur. scilicet leguntur euangelium plures sequuntur
Quinto unde dicatur epistola. Sexto quare aliquando legitur in dextera pre-
altaris. et aliquando a ministro quasi in medio chori in aliquibus
ecclesijs. et quare euangelium legitur in parte superiori. epistola
vero in loco inferiori. Septimo de diversitate ministri ipsius
epistole. unde prout ad primum est sciendum secundum innocentium. quod
epistola que premitur euangelio representat officium et predicatorem per
cursoris christi. scilicet beati iohannis baptiste quod exercuit ipse iohannes
bannes ante christum. qui prout ante faciem christi paravit viam eius. sicut
ipse sanctus iohannes de se testatur dicens. Ego vox clamantis in
deserto paravi vias domini: rectas facite semitas eius. iohannes. i. Et
christus de eo dicit malach. xxxvii. Hic est de quo scriptum est. ecce
ego mitto angelum meum qui preparabit viam ante te. Iohannes
namque fuit submissus illi qui de se dicit. non veni ministrari sed
ministrare mat. xx. unde sicut predicatio iohannis precessit predicatorem
christi. sic epistola precedit euangelium. Secundum guilelmum epistola gerit
figuram legis et prophetie que christi adventum precesserunt sicut epistola pre-
cedit euangelium. Precessit namque lex euangelium sicut umbra lucem. lra

spūm. timor caritate. iicū pfectōez. dñantis pceptū. aman
tis cōsiliū. **M**ā lex p moysen data ē. gratia ⁊ veritas p xp̄z
sbūm facta ē jobā. **E**plā ergo vox ē legis suā iperfectōem
testimonio jobānis pfectōis. ⁊ ad pfectōem euangeliū trans
mittentis. **H**ic inquit est de quo dixi vobis. Qui post me
venit ante me factus est. me oportet minui illuz aut oportet
crescere. **N**ō enī erat lux. s; vt testimoniuz pbiberet de
luce. **L**ex neminem ducit ad pfectū. euangeliū vero pfectōez
iōucit ⁊ ostendit. **Q**uantū ad secūdu est dicēdu. ex quo jobā
nes fuit limes pcedentiū ⁊ sequentiū mcdi iter apostolos
⁊ pphetas nam lex ⁊ pphete vsq; ad jobānem durabāt ⁊ ex
eo regnū dei euangelizat. **M**atb. vii. ⁊ ideo eplā nec semp
legitur ex pphetis. nec semp ex dictis aplōz. sed interdū su
mit ex pphetis seu veteri testamento. ⁊ interdū de nouo te
stamento. scz ex dictis aplōz. **J**obānes enī cui⁹ vocē rēspen
tat epistola cū modernis. xp̄m insinuat p̄sentē dicēs. **E**cce
agn⁹ dei jobānis. i. **E**t cū antiq; pdixit xp̄m esse venturuz
dicēs. **Q**ui post me venit ante me factus est. **A**d terciū no
tandū q̄ epistole semp accipiūtur aut de epistolis pauli aut
ex canonicis aut ex actibus aplōz. aut ex libris salomonis
nunq̄ aut ex quicq; libris moysi. **R**ō q̄a i illis tantū p̄mit
tūtur temporalia. in cui⁹ signum tales lectōes semper ter
minātur i grauem accentum descēdentē. **I**n nouo vero te
stamento p̄mittunt spūalia ⁊ eterna. **I**n cui⁹ signū euan
geliū ⁊ epistola terminant i accētū acutū. **I**sto stāte t̄ndet
ad terciū. q̄ qñ epistole sumunt ex dictis pauli tūc dicitur
i p̄cipio fratres. **R**ō q̄a illas eplās mittebat ad illos quos
conuerterat. inter quos q̄daz fraternitas generabatur. ideo
vocat eos fratres. **S**; qñ sumitur a canonicis jobānis ⁊ ia
cobi q̄s ipi dixerūt. nō tātū ad illos quos cōuerterāt. s; cō
muniter ⁊ generalit̄ ad oēs q̄a ad oēs de⁹ habuit caritatē.
ideo i illis eplis debem⁹ dicere carissimi. **S**; qñ sumūt de
actib⁹ aplōz tūc dicit i dieb⁹ illis. **S**; i euangelijs nūq̄ dicitur
i dieb⁹ illis. s; i illo t̄pe. **E**t ratio ē triplex. **P**ria q̄a i
textu actu vt frequent̄ ponit i dieb⁹ illis. vt patet i actib⁹
aplōz. **S**ecūda rō. q̄a sicut tēp⁹ cōtinet in se diē. ita euangeliū
cōtinet eplās que declarāt xp̄m. **T**ercia rō q̄a euangeliū
est de vno scz de xp̄o ⁊ de vita eius. sed epistole facte sunt

ab diuersis diuersis tēporib⁹. ideo dicit i dieb⁹ illis vt cui
libet possit melius applicari. **E**t qñ lectiones sumunt de li
bris legalibus tūc nunq̄ debet apponi titulus alicuius li
bri. **R**atio qz i p̄t̄bateucon cōtinent ea q̄ p̄tinent ad syna
gogam. que iā deficit in sacerdotio ⁊ in regno. iuxta p̄p̄e
tam danielē. cū venerit sanctus sanctorū cessabit vñctio ve
stra: vñ nō intrulat salomon in libris sapientialibus. aut
qz deprauatū est cor eius cū mulierib⁹ seu p mulieres. aut
qz nō omnis veritas illoz plenarie scit. ideo a sapiētia in
creata ititulat. **Q**uātū ad quartū sciēdu. q̄ subdyaconū sō
lū vnus comitat. dyaconū vero plures. ad designādū q̄ p̄bi
cationē jobānis pauci susceperūt. p̄dicationē aut xp̄i pluri
mi susceperūt. vñ discipuli jobānis dixerunt ad eum. **R**abi
qui erat transiordanem tecū cui testimoniū pbibūisti: ecce
hic baptizat. ⁊ oēs veniūt ad eū. **E**t iā significat duplices
p̄n̄siores ad duplicē xp̄i aduentū manifestādū. quoz p̄i
mus iā trāsact⁹ tātū vnū habuit p̄n̄siorē. secūdu⁹ vero ha
bebit duos scz emoch ⁊ helyā q̄ cōuertēt corda patrū ad fili
os. ⁊ residui israhel salui fiēt. **S**; dices. q̄re subdyaconū
vadit sine lumie. ⁊ cū vno solo accolito. **R**ndet q̄ ideo. q̄a
significat jobāne in p̄dicatione ei⁹. de quo dicit jobānis. s. nō
erat ille lux s; vt testimoniū pbiberet de lumine. **E**t vadit
cū vno solo accolito ideo q̄a significat jobāne baptistā. q̄ p̄
nūciauit aduentū xp̄i i carnē q̄ fuit humilim⁹ ⁊ q̄si occultus
ideo vadit sine lumie ⁊ cū vno solo accolito. **Q**uantū ad
quintū scz vñ dicat epistola dicit q̄ eplā grece supmissio vel
superogatio sonat. **E**t dicit ab ep̄i q̄s ē supra. ⁊ stolō missio
q̄si supra missio. scz supra legē ⁊ euangeliū. q̄a epistole sunt
deklaracōes dictoz i euangelijs ⁊ i lege. ⁊ corū q̄ in ipis con
tinent. **M**issa enī est doctrina apostolica sup legem moysi
psalmos p̄p̄etas ⁊ euangeliū sicut p̄p̄etie sup legem. vñ ⁊
littere de vna p̄sona ad alterā misse. vocant eplē q̄si supra
misse. qz sunt misse supra illud quod refert nūcius vna vo
ce. **E**plā etiā superogatio dicit. **A**ngelicus enī ordo p̄ istū
stabulariū itelligitur luce. x. cui samaritan⁹ xp̄ns cōmisit
hoiem a latronib⁹ spoliatū. vulneratū. ⁊ semiviuū relicuz
In naturalib⁹ spoliatū. i gratuitis semiuuū. p̄ peccatū re
lictū q̄a vita grē auferē p̄ peccatū a peccatore sola. vita na

ture remanete. Perferes duos denarios id est duo testame-
ta. in quibus ymago eterni regis scripta est. et dicens ei scz
cetui angelico. et etiam cetui apostolico: qd p stabulariu desi-
gnat seu intelligitur. cura istius bovis vulnerati a lattoni-
bus id est a suggestionibus dyabolicis habe. et qcuqz sup-
erogaueris. scz cosilia dabo ultra pcepta redda. tibi. supple-
mercedē qua vnusquisqz szm ppriu labore suū accipiet. si
ad coz. iij. Cognue enī epistola superogatio vocat. qz voc-
trina eius superogata est doctrine euāgelice. Ad sextū dicit
szm anthiodoresem. qd epistola debet legi i dextera pte al-
tatis et ecclesie. quia xps primo venit ad iudeos q dicebant
esse in dextera. et olim i dextera fuerūt. Sepi⁹ tñ a mistris
legit in medio chozi seu ecclesie ad significandū xpm seden-
tē in medio doctor. vel ppter illud psal. In medio ecclesie
aperuit os ei⁹. vel ideo qz epistola significat pdicatōez iobā-
nis q fuit medius itez pphetas et apostolos. iūctū noui tes-
tamēti. et finis veteris. Et legit epistola in loco inferiori.
qz doctrina xpi excellētiōz et eminētiōz ē doctrinis et instruci-
onib⁹ factis p mistros veteris et noui testamēti qz eplā de-
signat. Et quia lex i mōte data sit tñ diuulgatio ei⁹ i iudea
clausa fuit et nō extra iuxta illud psalmi. Not⁹ i iudea
de⁹ ac. euāgelica vero doctrina p totū orbē fuit diffusa. iux-
ta illud. In oēm terrā erunt son⁹ eoz ac. Sz diceret quā-
re popul⁹ sedet qñ epistola legit. et sacerdos tūc tacet. Res-
pondet ad primū qd popul⁹ ideo sedet. vt cū maiori diligē-
tia audiat. et de morib⁹ instruat. qz szm aristotilē. vij. phi-
sicoz. Aia quiescēdo et sedēdo fit prudēs. Ideo aut tūc sacer-
dos tacet. qz subdyaconus significat iohannem baptistam
vt sepius dictum est. sacerdos aut significat xpm: sz pdicā-
re iobāne xps tacuit. ideo etiā tūc sacerdos tacet. Quātum
ad septimū dicēdū qd duo sūt mistri epistole. vn⁹ est lector
qñ est de veteri testamēto. ali⁹ est subdyacon⁹ et hoc de quo
cuqz accipiat. Sed dubium est circa lectorem. quare se-
per legit de veteri testamēto et nūq de nouo. Dicitur ideo
qz lector significat pdicatores veteris testamēti. Itē qrenō
accipit bñdictionē qñ dz legere. Rñdet qd illi pdicatores et p-
phete pdicabant solo deo inspirante. et nō fuerūt manifeste
missi. ideo non recipiunt benedictionem patēt. Itē dubitat

quare immediate post lectionē lectoris subsequatur eplā vt
in natali xpi. Rñdetur qd ad designandū pphetiā esse imple-
tam. recte sicut glo. immediate sequitur textū. Hoc. n. non
fit nisi in illis festiuitatibus. in quib⁹ tangūtur speciales p-
phetiē de illis que sūt impleta sūt in epistolis. Circa scē-
dum ministrū. s. subdyaconū. dubitatur primo quare legit
de vtroq testamēto. Rñdet qd ideo. quia significat iobāne
baptistā qui medius fuit legis et euāgelij. ideo aliquādo de
veteri testamēto. aliqñ de nouo legit. Sed quare semper
legit facie versā ad altare. Rñdet ad demonstrandū qd iobā-
nes pdicādo xpm. ipm digito demonstrauit dicēs. Ecce a-
gnus dei. Quare aut nō recipiat bñdictionē. dicitur qd ideo
quia designat iobānem baptistā qui pdicauit solo deo inspi-
rante et publice eū mittēte. et ideo nō accipit bñdictionē.

Capitulu. ij. de graduale.

Est epistolā cantatur graduale quod alio noīe voca-
tur responsoriū. Cuius duplex est ratio. qd gradua-
le pinet ad opera vite actiue. vt igitur nocetur nos
operibus respondere eis que in lectione audiuimus. idcirco
graduale responsoriū dicitur. Secūda ratio quia epistola si-
gnificat pdicationē iobānis q pdicabat dicēs. Penitentia
agite appropinquat enim regnū celoz. Et itez. Faciatis
dignos fructus penitentie. Merito ergo post epistolā sequi-
tur graduale. quod in voce graui cantatur quia penitentia
lamentū significat. Idcirco in diebus pasce tollitur seu nō
cantatur. quia ille dies significat futurū. felicē statū in reg-
no celoz. in quo nō est opus penitentie. Nec erit ibi fletus
sed gaudiū et leticia. szm qd canit ecclesia. Et nō erit ampli-
us neq luctus neq clamor neq vllus dolor ac. apocal. xxi.
Et licz differunt in hoc. qd liber gradale: cantus vero gra-
duale vocatur. tamē cōmuniter capiuntur tanq̄ sinonima
pro eodē. Et dicitur graduale vel gradale ad designandū qd
verus penitens: gradus seu ascensiones in corde suo debet
disponere: et ire de vna virtute in alia quasi p gradus quos-
dam: donē videatur deus deoz in syon ppter quod gradu-
ale designat conuersionē fidelū penitentūz. Dicitur enim

graduale a gradiendo. quia post p̄dicationē iohannis aliqui discipuli secuti sūt xpm̄ et post ipm̄ gradiebantur. Sicut iohannes euāgelista scribit. Stabat iohannes et ex discipulis eius duo et respiciens ihesū ambulante dixit. Ecce agnus dei etc. Et audierūt duo discipuli iohannis et secuti sūt xpm̄. ioh̄. Et dicitur etiā responsoriū. quod potest vno modo referri ad responsionē apostolorū. qui p̄ p̄dicationē iohannis aliquantulum illuminati et imbuti: xpo ipsos vocāte et dicēte. venite post me etc. nō tantū verbo sed et ope responderunt. quia relictis oibus secuti sūt eū. Secundo refertur ad quoslibet fideles: quia p̄ opera vite nostre actine: debem⁹ respondere lectioni in epistola dicte vt prius dictū ē. Et adiungitur versus qui s̄m rationale significat adiutoriū. quia adiutoriū nobis necessariū est. q̄diu enī in hoc ergastulo detinemur. a dño p̄grinamur et lamēta penitētie pagimus Vel ad denotādū q̄ nullus plenā et verā facit penitentiā nisi plenissime cōuertatur. iuxta illud iohelis. ij. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. in ieiunio etc. Ita q̄ homo nichil diligit cōtra deum sed oīa que affectat et diligit q̄ illa diligit in ordine ad deum. Illud responsoriū nō repetitur post versū. quia vt p̄missum est designat responsionē apostolorū qui xpo eos vocante reliquerūt oīa. quia ergo illi nichil retinuerūt p̄ quo eos itē vocare oporteret. ideo nullo modo repetitur. Nec finitur cū gloria patri. quia non ad gloriam in hoc seculo: sed ad luctū et ad cōceptū vocati sumus. iuxta illud luce. ij. Sicut misit me pater. et ego mitto vos in mundū. Et nota q̄ gregō. et gelasius cōposuerūt. tractus. gradualia. allā et ea ad missā cantari instituerūt. Sibi sciendū q̄ sacerdos et episcop⁹ post collectam sedet. infra p̄dicationē triū partiū officij misse iam dictaz. s. infra epistolā. graduale et allā. significans tres dies: in quibus dñs sedit in tēplo iherosolymis in medio doctorū audiens et interrogans eos. Sessio etiā sacerdotis: victoriam xpi significat. quia sedere victoris ē. significās q̄ xps post ieiunū vicit dyabolū. Nam reliq̄t euz temptator. et accesserūt angeli et ministrabāt ei. math. iij. Hactenus et tacitus sedet sacerdos insinuās q̄ p̄dicāte iohāne xps tacebat. quia nō p̄dicauit aperte: sed vt tradit euāgelista. postq̄ traditus esset iohēs in vinculis. venit ihesus in

galileā euāgelizans verbū dei. Sed s̄m guilbel. i rōnali. sessio sacerdotis significat sessionē xpi ad dexterā patris. et q̄ sedet cū ministris. significat sessionē xpi cū discipulis in die iudicij quib⁹ dicitur. Sedebitis et vos sup sedes duodecim: iudicantes trib⁹ israel.

Capitulum. iij. de alleluya.

Nia post luctū sequitur cōsolatio. iuxta illud luc. vj. Beati q̄ nūc fletis quia ridebitis. et math. v. Beati qui lugēt quoniam ipsi cōsolabuntur. Idcirco p̄ graduale quod lamenta designat penitētie quā p̄dicabat iohānes sequitur alleluya canticū leticie. Circa quod canticum principaliter nouē p̄ ordinē sūt videnda. Primo vñ hoc vocabulū sūpsit originē. et quis ad missā cantari instituit. Secūdo cuiusmodi vocabulū sit allā. et cuius dignitatis. et q̄re mansit in interpretatū. Tercio de eius expositione. Quarto quid represētet in missa. Quinto quid eius versus significet. Sexto quare repetitur post versū. Septio quare tēpore resurrectionis xpi plus frequētatur. Octavo quare in septuagesima nō cantatur. Nonno quare neumatica cauda subiungitur et quid significet. Quantū ad primū sciendū q̄ hoc vocabulū sumptū est ex veteri testamento. s. ex li. tho. cap. penultio. vbi legitur de iherusalē. Platee eius ex lapide candido et mundo sternentur. et in vicis eius cantabitur alleluya. Et est vox angelica audita ab angelis et decātata s̄m q̄ scribitur apoca. xix. Audiui vocē quasi tube magne et sicut vocē aquaz multaz: et sicut tonitruū magnoz dicentium alleluya. quoniam regnabit deus noster omnipotens. Et audiui similiter a viginti quatuor seniorib⁹: et quatuor aialibus: que adorauerūt deū sedentem super thronū dicentes amen et alleluya. Quis autē ad missā decantari instituit. dicitur q̄ gelasius papa. Et ihero. dicit q̄ alleluya cantat in missa: hoc tractus est de ecclesijs iherosolimitanaz: in quibus tēpore paschali in missa frequentabatur sicut et nunc. q̄ autem alijs temporibus caneretur ad missam. Olim ecclesie romane consuetudo nō erat: sed a beato gregorio institutum. ymo potius restitutus est. Nam cū ante consuetudo

fuerat a tēpore damasi pape defecerat. Quia beato grego.
restituti est. q̄ in missa post graduale nō solū tempore pa/
scali: sed et alijs tēporib⁹ decantet p̄ circulū anni. p̄terq̄ in
quibusdā exceptis temporib⁹. s. in septuagesima et quadra/
gesima vsq̄ ad vigiliam pasce. de q̄bus infra dicitur. Quā
tum ad secūndū. s. cuiusmodi vocabulū sit alleluja. Sciendū
szm Isidoz. vs. ethimo. Amen et alleluja sūt dictiōes hebra
ice: que nec grecis nec latinis nec barbaris: licet in suā lin
guam oīno transferre: vel sub alia lingua enūciare. Nā q̄/
uis alleluja interpretari possit: tamē propter sanctiorē aucto
ritatē seruata est ab apostolis in hīs proprie lingue antiq̄/
tas. Tantū enī sacra sunt nomina: vt etiā Johā. in apoc.
refert se reuelante spūs sancto vidisse et audisse vocē celestis
exercitus. tanq̄ vocē aquarū multarū et tonitruū validorū
dicentū. Amen alleluja. Ac per hoc sic oportet vtrāq̄ ver
ba in terra dici sicut in celo resonant. vt dicit aug. in libro
de doctrina xp̄iana. Ex ista auctoritate Isidori patet q̄ al
leluja est vocabulū hebraicū: similiter et amen. Et q̄ non
transfert ea in alterā ydeoma: sed semp̄ retinet ea. Quia cau
sa iam est posita. quia hoc fit propter reuerentiā carātū in
celis illud vocabulū. Sed secūda causa sic ponitur. Allelu
ja gaudiū et laudē celestē insinuat. quod nemo nouit in hoc
seculo. ideo ex quo hoc gaudiū nobis ignotum est: congrue
sub ignoto exprimitur vocabulo. Innocē. dicit. Alleluja ē
vocabulū hebraicū. et in interpretatū et intrālatū p̄mansit vt
peregrinū ab hac vīta vocabulū: peregrinū quoq̄ vocabu
lum significaret. Ex quib⁹ dictis satis patet dignitas et p̄
minentia huius vocabuli. Quantū ad terciū. s. de exposi
tione h⁹ vocabuli sciendū q̄ Isido. vs. ethimo. de hoc sic di
cit. Alleluja duoz vocabuloz interpretatio est: hoc est laus
dei. Ita enim est vnū de decē nomibus quibus apud hebre
os deus nominatur. vt sic szm Isidoz Alleluja tantū valet
sicut laus dei. Innocen. tercius sic dicit. Quid sit alleluja
psal. cvij. exponitur. cui cū premittitur in titulo alleluja:
statim psalmus exponendo titulū dicit. Laudate pueri do
minū. Ibero. vero dicit. Alleluja tantū valet sicut dicam⁹
laudes dño. vt etiam dicit guilbel. i. ratiōali. Vel szm ibe
ronimū alleluja dicitur ab alle quod est cantate. et lu. i. lau

dem. et ya. i. dño. Augu. sic exponit. Al. i. saluū. le. i. me. lu
i. fac. ya. i. dñe. i. Saluum me fac dñe. Grego. sic exponit.
Alle. i. pater. lu. i. filius. ya. i. spūs sanctus. Ambro. aut sic
Alle. i. lux. lu. i. vita. ya. i. salus. Secūduz alios dicitur ab
alle quod ē laudate. lu. i. dñm. ya. i. vnū. quasi laudate vnū
dñm. Hug. di. Alleluja dicitur ab alle. i. laus. lu. i. inuisibi
lis. ya. i. dei. quasi laus inuisibilis dei. Secūduz papiam allā
hebraice tantū valet sicut laudate deū. Hoc idē approbat io
bannes ia. in catolicō. et dicit q̄ alleluja solū est tetrasilla
bū. et debet scribi p̄ y grecū: quod habet ibi vim cōsonantis
et est vocabulū indeclinabile: et debet in fine acui. Nā de il
lis interpretatōib⁹ habentur quedā metra. versus Alle nar
rate. lu. laudē. ya dñog. Saluifica dño: me tecum: denorat
aug. Al saluū le me lu fac. sed deus est tibi ya. Da laudem
dño. iberonim⁹ approbat ipse. Gregori⁹ patrē natū signat
quoq̄ pneuma. Afferit ambrosius: q̄ sit lux vita salusq̄. al
le laudate dñm lu ya sit in vnū. Cui⁹ autē partis orationis
sit alleluja Petrus cōmestor in scolastica historia sup apoc.
et aug. in glo. psalmi: volūt q̄ sit vnū verbū imperati mōi
defectiū. Sed iohānes de garlāoria dicit sub distinctiōe quia
szm primā/quintā/sextam/et septimā exposiciones. sit no
men neutri generis indeclinabile: sed szm alias significati
ones est verbū impatiū mōi vt dictū est. Et szm magistrū
petrū antihisiodorensē ethimologizatur sic. Al id ē altissi
mus xps le id ē leuatur in cruce lu id ē iugebāt apostoli ya
id ē resurrexit dñs. Quantū ad quartū scz quid significet
vel rēsentet in missa. dicitur q̄ allā q̄uis nō exprimat ra
men significat ineffabile gaudiū hominū in eterna felici
tate letantiū quod oculus nō vidit: nec auris audiuit: nec i
cor hominis ascendit. Hoc enī gaudiū est semp̄ letari et lauda
re deum. Nam beati qui habitant in domo tua dñe: quoni
am in secula seculoz laudabunt te. Et rursus in voce exul
tationis et confessionis sonus epulantis scz in mēsa dñi. vñ
beatus iohannes baptista mox postq̄ dixit penitentiaz agi
te: in qua est lamentū substituit: appropinquabit enī regnuz
celoz: in qua est sūma leticia. Lanimus ergo alleluja post
graduale: canticū leticie post luctū penitentie: sūm opere ni
tentes exprimere cōsolationis magnitudinē: que reposita ē

Alleluja
in missa
post graduale
et in alijs
temporibus

veris

47

B. D. L. O. L. D. D.

lugentibus in hoc seculo. Potius in hoc vocabulo iubilantes
q̄ canentes. vna breue digni sermonis sillaba in plura neu
mata ptrabimus q̄ mutamus. vt iocundo auditu mens re
pleatur q̄ rapiatur. illuc. vbi semp erit vita sine morte. dies
sine nocte. certitudo sine sorte. iocunditas q̄ securitas sine do
lore. tranquillitas sn labore. fortitudo sn debilitate. rectitudo
sine peruersitate. pulchritudo sn difformitate. veritas sine
fallacia. caritas sn malicia. q̄ felicitas sine miseria. Ibi eni
snt quatuor maxima miracula. quatuor leges q̄ quatuor di
gnitates. Miracula snt vita sine morte. iuuent⁹ sn senectu
te. decus sine deformitate. memoria sine obliuione. Quatu
or leges snt pax sine discordia. voluntas sine iniuria. iusti
cia sine falsitate. leticia sine perturbatione. Quatuor dignita
tes q̄a sibi carnia no desinut. p̄mia no deficiut. amici non
moriuntur. regna no amittitur. Etiam alleluia potest re
ferri ad exultatione eoz qui in miraculis xpi gaudebat. lau
dantes dnm q̄ dicentes Quonia vidim⁹ hodie miracula. et
q̄a de⁹ visitauit plebe sua. Tunc eni in iubilo decantabatur
alleluia: cu ois populus in vniuersis gaudebat. q̄ ab eo glo
riose fiebant. Nam q̄ septuagintaduo discipuli reuersi snt
cum gaudio dicentes dne. ecce demonia subiciuntur nobis i
nomie tuo. luce. x. Quantu ad quintu scz quid representet
versus. sciendu q̄ versus nichil sinistra vel triste: sed dulce
totu q̄ iocudu debet consonare. quales snt huiusmodi versus.
dñs regnauit. iubilare deo ois terra. iustus vt palma flore
bit. Arrame versus dicitur a reuertedo. quia p eum reuer
timur ad alleluia Idcirco significat opatione bona que lau
di debet coniungi. quia no bene laudat deu qui bene operari
cessat. In nonnullis ecclesijs. alla cum versu cantatur a pue
ris. vt notatur in ps. Ex ore infantiu q̄ lacteu pfecisti lau
dem tuam. Et itez Laudate pueri dnm Cuius titulus est
alleluia. Illi eni qui pueri snt a puritate: q̄ qui snt innocē
tis vite congrue laudi dei conueniut. q̄ hoz est regna celoz
Marci. x. Quantu ad sextu. quare alleluia resumit post
versu: sic interposito versu bis cantatur: h⁹ causa est. quia
sancti intervallo interposito: gemina stola accipient. scz me
tis q̄ carnis. aie q̄ corporis. Na szm stola mentis q̄ aie exul
tabut sancti in gloria. Secudu vero stola carnis q̄ corporis

que est coopto gloriose: fulgebunt iusti q̄ tanq̄ scintille i
arundinetis ducuntur. Is. iij. q̄ tunc septies clariores sole
Quanta in septimū. s. quare tpe resurrectionis xpi plus fre
quatur. De hoc inno. iij. sic dicit. quia alleluia future be
atitudinis quasi propriu est vocabulu. Ideo iure magis isto
tempore frequatur: quo xps resurgens ex mortuis eiusde
bitudinis nobis spe tribuit q̄ pmittit. Vel sic lucidus: q̄a
hoc fit ad designandū multiplicitate laudis q̄ leticie habede
ex tōemplatoe celestiu gaudioz que xps patiendo q̄ resur
gendo nobis disposuit q̄ pparauit. Est eni sibi gaudiu essen
tiale quod habetur in visione q̄ fruitione: maiestatis dei de
facie ad facie: q̄ de corporis xpi gloriose claritate q̄ acci
dentale de gaudijs proximi q̄ de glorificatione q̄ de p̄m̄is
specialib⁹ vt de aureola. Quare aut tpe pascale geminat.
Ad hoc dicitur q̄ hoc fit propter duplicē resurrectione. scz
capitis q̄ mebroz de quib⁹ gaudere debem⁹. quia szm apo
stoli: si xps resurrexit nos resurgemus. Alijs aut tēpori
bus graduale p̄cedit. in signu q̄ penitētia q̄ la mētu p̄cedit
gaudiu vite contēplatiue quod p alla designatur. Sed q̄
re in ebdomada pasce dicitur hoc responso. Hec dies huius
causa potest esse. quia vsq̄ ad sabbatu sequis fit memoria de
captiuitate filioz israel. Sed postea cantatur alleluia pro
pter gaudiu resurrectionis. Quantu ad octauū. s. quare in
septuagesima non cantatur alla. De hoc inno. iij. sic dicit.
q̄ tempore tristitie non debet caricu leticie cantari. szm il
lud p̄pheticu. quomodo cantabim⁹ canticu dñi in terra ali
ena. Septuagesima eni representat septuaginta annos q̄ tēpus
captiuitatis babilonice. in quo tpe filij israel sup flumia ba
bilonis sedentes q̄ fletus suspendunt organa sua. Quan
tum ad vltimū. s. quare neumatica canda in fine subiungi
tur q̄ quid significet. Sciendu q̄ alleluia modicu est in ser
mone magnū in neumatice. quod canitur sine verbis q̄ voci
bus significatiuis. Et szm guilbermū i rationali. significat
q̄ gaudium celeste maius est q̄ sermone possit explicari.
Neuma eni siue iubilus qui fit in fine. exprimit gaudium
q̄ amorem credentiū: quanta leticia q̄ laus secuta sit per fi
des audita predicatione xpi. szm illud. Audijit q̄ letata est
syon. Secudu inno. tercū sic potest dici. Qna breue dispo

neq; sermone: in plura neumata prabim? ut iocundo sub/
tu mens repleatur. et rapiatur ad cōtemplationē leticie. Illi/
us festivitatis eterne: vbi a deo quod desideratur inuenitur.
et vbi nichil deerit.

Capitulum. iij. de tractu seu tractibus.

Dominica septuagesime vsq; ad festā pasce: in die/
bus et officijs luctus et penitentie loco istius carici le/
ticie dicit tractus ex institutione theleseri pape. Di/
citur autē tractus a trahendo. quia asperitate vocū et pluri/
tate verborū dū canitur prabent in tractib? Secundū ra/
tionale representatur longa sanctorū patrū expectatio. et in/
deorū captiuorū merorū et afflictio. quā tpe captiuitatis babi/
lonice. p septuaginta duos annos anteq; plene liberarentur
ptulerunt. Quod ecclesia figurat p septuaginta dies vsq; ad
festā pasce. Inno. autē dicit. Tractus tam asperitate vocū q;
prolixitate verborū miseriam presentis incolatus representat.
szm illud psal. Iben michi quia incolatus meo plongetur est.
Sed szm rōnale. et szm magistrū in sūma sacrificiorū. Tra/
ctus significat lamentationes et lacrimas sanctorū viroz cō/
templatiuorū qui lugēt et flebiliter gemunt pro supne bea/
titudinis dilatione afflictū tedio incolatus et exiliū huius vite
et miserie status presentis. Quōq; lugent pro suis suorū ex/
cessibus: dū ex vicinitate babilonici fluij. i. mūdane mise/
rie: vident seiplos asperfos et alios penitus immersos: ipi/
fluij capacitate iam ferri deorsū. Et quia hic ploramus.
quōq; ratione supni gaudij quod nobis defertur. quōq; ratioe
miserie. quōq; rōe nostrorū et aliorū excessuū. idcirco tractus quī
q; sunt de leticia superiori vt isti. Jubilate deo ois etc. Lau/
date dñm omnes gentes. Quandoq; de miseria inferiori vt
isti. de profundis claman etc. ad te leuani oculos meos. Quī
q; de peccatis. vt hic. Dñe non secundum peccata nostra.
Quare autē in aliquibus tēporib? tractus sequuntur imme/
diate post epistolā. vt in quarta feria vltime dñice quadra/
gesime ratio ē. quia illis diebus recolim? quomodo ille ve/
tus musicus in quo exultabim? et letabimur nobis fuit ob/
latus. quia quarta feria vendit? sexta feria crucifit? Ideo

ad maiore luctū insinuābit que exhibere debem? pl? illo tē/
pore q; alio tēpore tractus q; maiore insinuat luctū q; gradu/
ale statim subiūgit post eplām. Sz q; tractus maiore luctū
insinuat q; graduale hui? signū ex hoc sumit. q; nūq; trac/
tus cātat cū allā nisi semel scz in vigilia pasce. et graduale
sepi? cū allā cātat. Sz quare in vigilia pasce tractus cū al/
luya cantat. Dicit q; p hoc insinuat q; xps ad iserna descē/
derat ad patres cōsolādos. et eos sua claritate letificandos
Ad istā leticiā significandā canit alleluya. Sz quia nōdum
resurrexerat. ideo tractus lamētū representās subiūgit. Di/
scipuli nāq; xpi de eius obitu cōtristati absentia eius lamē/
tabant. Rationale dicit q; ideo fit. q; nō expedit gaudium
sine luctu in hoc sabbato.

Capitulum. v. de prosis seu sequentis.

Quōq; in festiuitatib? an septuagesimā post allā
cātat psā vel sequētia. Et dicit sequētia a sequēdo
q; sequitur post neuma iubili id est post allā. Et szm
doctores oli melodia sequētie cōformis erat melodie ipius
allā quā nūc nō setnat. et dicitur psā q;si pfusa. vel dicitur
sequētia a cōsequēdo q; cōsecuta est antiquorū patz cārica.
Et vltimo quasi nouissimū inter cetera cārica misse a mo/
dernis officio misse ē adiūcta. idcirco cistercienses eis i mis/
sis decantandis nō vtunt. Sequētia enī ē canticū exultati/
onis. et significat laudes vite eterne. et iubiliz in eterna fe/
stinitate qui mortalibus est incognit? quibus sancti deum
eternaliter collaudabūt. Rother? vero abbas primo sequē/
tias p neumatib? ipi? alleluya cōposuit. Similiter herma/
nus teutonius inuentor astrolabij multas cōposuit sequē/
tias videlicet illā. Sancti spūs asit nobis gratia. Itē illaz
Aue maria. et archiphonā. Alma redēptoris. et illā. Symō/
bartona. Et petrus cōpostellan? fecit illam. Salue regina.
Quidaz rex francie noie robert? cōposuit illaz sequētias. ve/
ni scē spūs. Et ymnū. Chor? noue iherusalē. Et nichola?
papa. ad missam cōcessit cantari sequētias. Antiquit? vero
mos erat vt semp allā cantaretur cū neuma. sed postea vi/
ctus papa statuit loco istius neumatis in picipis festiuita/
k j

ribus sequentis dicit. Quia ergo non dicitur illa non debet dici se/
quentia. quoniam loco neumatis eius dicitur.

Capitulum. vi. de euangelio.

Est hoc sequitur principalis et salutaris instructio que
fit per euangelium. in quo ipsemet Christus et non per ministros
sed per seipsum nos de celestibus informat. Et gratiam a
personis sanctorum regni celorum per spiritum sanctum mundo denunciat. et quod
licet dyabolum vicit. et nos ab ipsius seruitute liberavit. et ad
sua vestigia sequenda nos ammonet et hortatur. Circa quod vi
dendum est principaliter de sex. Primo sacerdos lecturus euange
lium quare mutat locum de dextera parte vadens ad sinistram.
Secundo de ordinatio euangelistarum et de eorum titulo. Tercio
de benedictione diaconi et de cerofetariis. et de thurificatione.
Quarto de salutatione que premititur ante euangelium. et de
responione chori. et de signo crucis. Quinto quare euangelium
versus aquilonem legitur. et quomodo debeat cantari. Sexto
qualiter debeat audiri et legi. et de his que dicto euangelio sunt
facienda. Quantus ad primum dico quod sacerdos lecturus euange
lium. Ideo mutat locum de dextera parte altaris ad sinis
trum latus ut per hoc insinuet quod Christus non venit vocare ius
tos sed peccatores. Iuxta quod ipse dixit in euangelio. Quia
non indiget sani medico. sed qui male habet. luce. v. Et mat.
ix. Non est opus valentibus medicus. Et ibidem dicit. Non veni
vocare iustos sed peccatores. Et lucas addit per penitentiam.
Per dexteram enim iusti. per sinistram vero peccatores designa
tur. Propter quod dominus in iudicio statuet oves a dextris et
dos autem a sinistris. Mat. xxv. Quidam vero dixerunt in hoc
loco quod sacerdos in principio missae consistit ad dexteram. et cir
ca finem iterum redit ad dexteram ideo. quia cultus fidei primo
fuit a populo iudaico. Deinde transiit ad gentiles. et circa
finem iterum reuertitur ad iudeos per predicationem enoch et helye
qui conuertit corda patrum ad filios. Malach. ij. quoniam in die
bus illis saluabit iuda. et reliquie israel salue fient ieremie
xxij. versus. Est ratio cur pars altaris dextera missae. Pri
cipium finemque tenet mediumque sinistra. Dextera iudeos gentiles
leua figurat. Cepit ab hijs. defert ad hos. refert ad illos.

Nostra fides. et erunt in fine omnes fideles. Alio modo potest dici
quod Ideo sic. quod sacerdos pronuncians euangelium personam gerit
Christi. qui non predicant gentilibus sed iudeis. Iuxta illud Mat.
xv. Non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel
vel sic primum ad dexteram ut gaudium discere incarnationis et na
tuitatis insinuet. deinde ad sinistram conuertit ut passionis
tristitia insinuet. et iterum redit ad dexteram ut resurrectionis
gaudium annunciet. Quartum ad secundum notandum quod euangelium
in aliquo die festo quicquid legitur secundum hystoriam. ut illud quod di
xit in die pasche maria magdalene et maria iacobi etc. Mat.
xxv. Quicquid secundum allegoriam ut illud in festo assumptionis marie lu
ce. p. Intra uicibus in quodam castello etc. Quicquid secundum rem
ut illud de sacra trinitate. iob. xv. Tu uenerit pacificus etc. Quicquid
secundum personam ut illud in die sancti thome iob. xx. thomas vnus
de duodecim etc. Quicquid secundum premissum ut in festo sancte crucis.
ubi sic dicitur. Sportus exaltati filii hominis. In quibus uer
bis sancta passio insinuat. Quicquid secundum totum ut illud de circum
cisione domini luce. ij. Postquam consummati sunt dies octo. Quicquid secundum
tempus ut illud quod legitur in quarta feria cinerum. Mat. vi.
Quicquid propter letanias ut illud. si quis perierit patrem et matrem
meum. iob. xv. Quicquid propter locum ut illud. Exiit qui seminat
etc. Alterius notandum quod in euangelis que in ecclesia leguntur duo
tituli generaliter premituntur. Primum incipit sancti euangelij
Secundus sequentia sancti euangelij. Primus titulus omnibus
principijs euangeliorum quatuor euangelistarum premiti debet. Ita
quod quia sumit de principio textus. ut ibi in principio erat uer
bum. vel ibi liber generationis ihesu christi. vel ibi fuit in diebus he
rodus. In illis debet dici incipit sancti euangelij. et tunc non de
bet dici in illo tempore. Secundus uero titulus premiti omnibus
alijs euangelis et dicitur sequentia. Quia ista uerba legenda se
quuntur post incipit seu post ea que precedunt in textu euange
lij unde sumpta sunt. unde cum dicitur sequentia sancti euange
lij. supplenda. hec sunt uerba. ita quod sit sensus sequentia sup
ple uerba sunt sancti euangelij. Et ut sic ly sequentia est
pluralis numeri. Et postea debet addi euangelista cuius illa
sunt uerba puta secundum iohannem. vel secundum mattheum. vel potest di
ci quod ly sequentia sit singularis numeri ut sit sensus. hec est se
quentia sancti euangelij. Alij secundum primum sensum intelligunt

id dicunt: ut sit sensus sequentia verba facti euangelij supple
dicunt s3m iohanes. Et in talibus estis subiugis in illo tēp
pore. q̄ hoc debet fieri quādo in euāgelio nō exprimit tēp
determinatū. S3 q̄n ex verbis euāgelij certū est de tēp tūc
debet omitti. ut s3i anno quāstodécimo imperij. Similiter
q̄n euāgelij est simplex tēp gēse narratio certū tēp de
terminans. tūc tēp nō debet aboi: ut s3i. post q̄ consuma
ti sunt dies dco. et Elizabeth impletū est tēp. partēd. sc3
Lum hātus esset iohes. Et significat in illo tēpore supple
gracie. De quo apls. ij. ad cor. iij. Ecce nūc tēpus accep
tabile. S3 dubiū nūc est quare in epistolis nō dicim. Secū
dū paulū vel s3m petrū. Sicut in euāgelio dicim. s3m ioh
hanē s3m lucā. Et. Ad quod dicēdū q̄ eplē facte sūt p. eos a
q̄bus dēdicant. Ideo optime potest dici epistola pauli vel pe
tri. Sed euāgelij nō est factū p. illū cuius dicit. sed. solū ē
recitatū ab eo. vnde euāgeliste nō sūt auctores verborū dei
sed solū recitatores. Ideo debet dici s3m iohānē. hoc est. sig
nū iohānes vel lucas recitat. sed debet dici euāgelij xp̄i q̄
tēp fuit auctor. Quarta ad tertiū sc3dū q̄ dyaconus lectu
rus euāgelij recipit bñdictionē a sacerdote. in signū. hui
q̄ nullus ex pp̄ia auctoritate d3 p̄dicat. s3. rāq̄. missū iuxta
illud apostoli ad ro. x. Quomō p̄dicabūt nisi mitterāt. Et lu
c. x. dñs ad aplōs iquit. Mēsis quē multa oparū sūt pau
ci. Rogate ergo dñz messis ve mittat dpatios. i. messē suaz
ysaias quoz cū audisset vocē dñi. dicitis quē mittā. q̄ quis
ē ille. et. dicit. ecce ego sum. mittere me. Et dixit dñs. vade. q̄
dic populo huic. audite audietes. et nolite intelligere. videte
visionē. et nolite cōspicere. ysai. vi. Subdyacon⁹ vero nō
recipit bñdictionē lecturus eplām. q̄ xp̄s. iohānem bapti
stam cuius typum gerit subdyaconus. et pp̄betas. invisibili
ter misit. et sic nō publica dei missione. et exteriori sed occul
ta eius inspiratione predicabant. Sed post q̄ xp̄s in terris
visus est. et tū hominibus cōversat⁹. est aplōs. et euāgelistas
quos dyacon⁹ et sacerdos representat visibiliter. misit. dicens.
Euntes p̄dicare. et docete omēs gētes. Mat. ult. Dyacon⁹
nūc bñdictionē caplēs caput. ad sacerdotē in dextera par
te altaris stantē inclinat. ad significandū q̄ p̄dicatoz caput
sō est. itentionē suā d3 inclinare ad gloriā xp̄i cui⁹ typū. gerit.

sacerdos. Licet enī s3m apostolū q̄ seminat spūalia possit
metere tpalia. Nō tñ ē pp̄t. tpalia verbū dei finaliter semi
nandum sed pro spūalibus et eternis. Nam q̄ seminant in bñ
dictionibus de benedictionibus et metent vitam eternam.
M̄ercenari⁹ enī de p̄dicationis officio querat premiū sēpi
ternū et nō comodū temporale hoc innocenti⁹. Sed occur
rit dubiū. quis sit debitus minister euāgelij. et quid debeat
portare. Respondet ad primū q̄ sacerdos vel dyacon⁹ et nul
lo modo alius inferior est debitus minister euāgelij ymo si
aliqs cantaret solēpiter esset irregularis. Ad secūdā partē
dubij respondet. q̄ dicens euāgelij induitur dalmatica. i.
signū castitatis. q̄ ad eam est obligatus etiā subdyaconus
Sed dalmatica dyaconi habet manicas amplas in signum
largitatis et pietatis. Nam ad dyaconū p̄inet ministrare sacra
mentū eucharistie seu sacrificia. In qua ministratōne debet
esse largitas. Etia in alijs debet esse largus. vnde i p̄ci/
pio ecclesie ministri pauperū erant dyaconi ut legit de bea/
to stephano actū. vj. c. Et de sancto laurētio canit. Quod
leuita laurēti⁹ thesaurū ecclesie dedit pauperib⁹. Itē debet
portare stolā in sinistra pte versus dextā. In signū q̄ ascē
demus a sinistra hui⁹ miserie ad dexterā glorie celestis. S3
tunc est dubiū. quomodo ad cantandū euāgelij dyaconus
debet incedere. Ad quod dicit. q̄ in diebus solēpibus in qui
bus s3a locis p̄cedit crux ante euāgelij. in quo significatur.
q̄ q̄ p̄dicat euāgelium mente debet sequi xp̄m crucifixū
et in memoria habere. vnde dñs dixit petro iohāis. xxi. Se
quere me. Postea duo p̄cedūt accoliti. in signū q̄ p̄dicatores
debēt habere sciētiam et noticiā vtriusq̄ testamēti. vel i si
gnū q̄ xp̄s q̄ p. euāgelium nunciat illuminat omnē boīez
venitē in hunc mundum. iohāis. j. vel dicendū q̄ candela
huī cū lumie significat fidē cum bona opatione. q̄ fides si
ne opib⁹ mortua ē. ut dicit iacobus. Et sunt duo portātes
cereos. ad designandū q̄ in euāgelio veritas pp̄betaz et pa
triarcharū cōtinetur. vel ad designandū duplicē xp̄i aduētum
quorū primus habuit unū p̄cursoz. Ideo in dieb⁹ ferialib⁹
tantum vnus p̄cedit accolitus. S3 secundus q̄ erit mani
festus et generalis habebit duos p̄cursores. sc3. enoch et be/
lyam. Ideo in diebus festiuis p̄cedūt duo accoliti cū lumini

vide dubiū

de epistola

et dubiū

quoniam ad 3m

bus. quia illi cu publica pcedunt pdicatione. vel potest dici q dyaconus pemitit cerofearios cu candelis ad designa dum q pdicator desideriu in cordib auditoz debet atten dere quatenus libenter audiant q gratanter obediat. Quis eni no desiderat bonu nunciu. q de bono nuncio quis no gau deat. Evangeliu aut bonu nunciu ipa nois interpretade sig nificat. qz dicit ab en quod e bonu. q angel vel gelo quod est nunciu qm bon nunci vel bona nunciatio. qz per euange liu promittitur nobis gratis in presenti q gloria in futuro pemitit aut dyacon accolit cu incensu. ad designandu bone conscieie odorem. quia pdicator debet de se emitte re odore bone fame q opis. iuxta illud apostoli. Bon odor sumus in omni loco. Ma s3m grego. Lm vita despiciit. re stat ut ei pdicatio cotenat. Et iuxta illud saluatoris. me dice cura reipm. Etce primo ypoctita trabez de oculo rito q festuca de oculo altero. Precedit etia ista sez thuribulu q candela. qz virtus q fama pibant euangelii xpi. teste ena gelista. Exijt ibus in virtute sps in galilea. q fama exiuit in omne regione de illo. q ipe vocebat in synagogis Postea sequit subdyacon portans puluinar significas q dign est mercenarius mercede sua. vñ apbstol ad cor. jr. Si nos vobis spualia seminam no est magnum si vestra carnalia meram. Quare aut dyaconus tu tot sociatim vadit. Di cit q ideo. qz significat xpm. que multu securi sut vt habe tur iobais. xij. q tuc totus milons post spm abiit. Qua tu ad quartu nota q sacerdos ante iceptionem euangelij sa lutado populu dicit. dñs vobiscu p hñc orat q optat populo vt dñs sit cu eis. q eos attentos reddit ad audiendu verbu dei. Magna aut leticia auscultanda sunt verba euangelij q singula verba ponderanda. qz plena sut celestibus misterijs Sane sicut caput peminet corpori q cetere membra sibi sub seruiut. sic euangelium totuz precellit officinz. q ei cetere partes intellectuali ratione cõsentiat. Hoc eni sez euangelii est verbu dei. sermo sermonis. sapiencia sapiencie. verbu ver bi dei qd erat in principio apud deu. sermo sermonis qui a regalibus sedib venit portas secu patris ipeiu. sermo vi nus q efficax. penetrabilior omni gladio ancipiti ad hebre. iij. Sapiencia sapiencie q attingit a fine vsqz ad fine fortiter

q disponens omnia suauiter. sap. vij. Hoc verbu no est lo cutus moyses qui heri q nudius tertius no est eloquens sed impeditioris q tardioris lingue fact est. exo. iij. hoc verbu no loquit ysaias qui dicit. Ne michi qz tacui. qz vir pollu tis labijs ego su ysai. vi. Nec jeremias q dicit. a. a. a. dñe deus nescio loqui. qz puer. ego sum. Jere. i. Sed loquit hic pater in filio que constituit heredem vnuersoru. p que fecit q secula ad hebre. i. Idcirco dyacon vel sacerdos lectur eu angelium studeat se habere q exhibere puruz corde. mundum ore. q castu ope. quaten. sacrosantu euangelii digne possit pferre qz est pure aquaz viuentsu. id est pdicatio euange lica no fluit impetu id est libere nisi de libano id est de cor de casto q ore cadido. Ma no est speciosa lans i ore peccato ris. Cavet ergo ne sibi tanq imudo q invigno dicat illud psal. Quare tu enarras iusticias meas. q assumis testame ta meū p os tuū. Per salutaboz populi mister euangelij ob servat illud quod dñs iusserat i quacūqz domu itraueritis primu dicite. paz huic domui. Etas ergo pplis q chor at tent q deuor respoder. q cum spu tuo. quod anteq episto la legeret. no fecerat. Ac si diceret dñs tecu sit ad dicendum q ad pferendum digne xpi euangelii. Deinde vt cutos do/ ciles q beniuolos reddat ad audiendu verbu dei. vel vt dig ne possit enunciare euangelii xpi seu bonu nunciu nunciates regnu dei subdit. sequentia sancti euangelij signas libri cru ce trib digitis. quasi dicat. hic est liber crucifixi que predi co iuxta illud ad cor. i. Nos pdicamus xpm crucifixu in/ deis quidem scandalum. getibus aut ad stulticia re. ipis au te vocatis iudeis q grecis xpm dei virtute q sapienciaz. Et dyaconus signo sancte crucis se munit. ne seme verbi dei i eo suffocet. vñ luce. vij. Volucres celi comederunt illud. q vt dyabolū a se fugat ne forte sermonē diuinū de ore q pe/ ctore suo raptat quia nichil dyabolū tantum odit sicut eu angelii. Postea s3m cõsuetudiez aliquoz signat frõtem simul q os q pectus. Fronte signat quasi diceret. Credo crucifixu q crucem non crubesco ymo michi absit gloriari nisi i cru ce dñs nostri sbetu xpi ad galla. vj. Sed signat os quasi di/ ceret. Crucifixu que corde credo ore confiteor. Corde naqz credit ad iusticiam. ore autē cõfessio fit ad salutē. ad ro. r.

diaconus

Signat

Signat

Post hoc signat pectus. quasi diceret. Crucifixi corde cre-
do. Deinde populus cum honore et reuerentia respondet. Gloria
tibi dñe. glorificans deum in hoc qd misit eis verbu salutis
sicut in actibus apostolorum legit. qd glorificauerunt deum: eo
qd miserat eis verbu salutis dicentes. qd deus gentibus pen-
tentia dedit ad vitam. actum. r. a. r. ij. Quantu ad quintu
dico qd sacerdos vel dyaconus legedo euangelium vertit se versu
aquilonem. vt ostendat pdicatione xpi contra eu specialiter di-
rigi. qd dixit. ponam sedem meam ad aquilonem et ero similis al-
tissimo. ysaie. r. ij. Legitur etia versus aquilonem. vt aquilo fu-
giat et auster adueniat. id est vt dyabolus fugiat. et spūs sac-
tus adueniat. Item legitur versus aquilonem. i. signu qd eu-
gelium est ad euersionem malorum et imitationem bonorum.
Sali eni per aquilonem intelliguntur. iuxta illud iere. i. Ab
aquilone pandetur omne malum. Debet aut legi i loco alto
et eminenti. ppter hoc qd locus eminens scilicet celum et ceteris
per euangelium offert. iuxta illud luce. xj. Beati q audiunt ver-
bum dei et custodiunt illud. vel i signum qd euangelium pu-
blice est poscendum. iuxta illud marci. Quod dico vobis in
tenebris. vos dicite in lumine. Et ysaia. Sup montem ex-
celsu ascende tu qui euangelizas syon. Quomodo aut debz
cantari euangelium. et scilicet que modu intonandi. Ad primu di-
co qd debz alte legi et dici in signu qd doctrina xpi oēs alias
debet pcedere et pite. vñ apostolus ad ro. vij. Lex neminez
ducit ad perfectu euangelium autem operat salutes omni cre-
denti. Ad secundu dico qd dz scipi a sonio maturo ad insinuandu
qd per xpm nunciatur illud quomodo sobrie. iuste et pie vitam
Et terminat in acuto. vt ostendat qd ad itroitu glorie as-
sumus eleuati alte. vel ideo qz in euangelio pmittuntur ce-
lestia. ideo terminatur in accentu acuto voce eleuado. Le-
ctiones vero terminant deprimendo in accentu graui. quia
per legem antiqua solum temporalia pmittabant. Quan-
tu ad sextu scilicet qualiter se populus debeat habere in audien-
do euangelium. Pro quo sciendu. qd qñ legit euangelium po-
pulus quinqz in se scilicet ordine debet habere. Primo qd debz
stare et non sedere. in signu qd pro euangelio et fide xpi serua-
da parati sint pugnare dicentes cum petro. paratus sum te-
cum in carcerem et in mortem ire. Secundo capite debet dete-

gere et discoopire. in signu qd eis debet pdicari nuda et clara
veritas. In cuius signu velum templi scissum est. luce. xxij.
Vel etia in signu qd parati sunt obedire euangelice veritati.
Vel vt detur intelligi qd inter deum et ipos nulla debet esse me-
dianz. Vel ad significandu qd mens debet esse apta ad obser-
uantiam illorum que ibi dicuntur. et auida et voluntaria et attē-
ta ad audiendu. et postea ad exequendu. Tercio debet bacu-
los si portat deponere. ad designandu quod dicitur Math.
vj. Si quis te percusserit ad maxilla dexteraz. prebe ei et alte-
ram. Quarto faciem debet ad euangelium vertere. in signum
reuerentie et timoris dirigentis ad ea que ibi dicuntur. Qui-
to debent se signare signo sancte crucis in principio et in fi-
ne euangelij. In principio ne dyabolus cucrat mentes eorum
ab euangelij pdicatione. Et in fine dicto euangelio ne dyabo-
lus de cordibus eorum auferat semē verbi dei. Nam demones
significantur per illas volucres. luc. viij. Volucres celi come-
derunt illud. Sic ergo euangelium audire debemus. et legere
discoopto capite et stantes. Detectio capitis allegorice signi-
ficat illud quod olim in lege fuit velatu. nunc abdueto velo
datur pspici. i. aperte cognosci. Tropologice vero significat
qd aures debemus habere patentes. et quinqz sensus nostros
totaliter expeditos ad audiendu verbu dei. Per hoc qd stan-
tes debemus audire notatur pmptitudo. qua debemus ha-
bere ad pugnam pro fide xpi seruanda. eo qd stantes solemus
pugnare. et per fidem resistimus dyabolo. qd circuit quasi leo
rugiens et rapiens quos que deuoret. i. pe. v. Post hoc le-
cto euangelio dyacoonus libru offert sacerdoti. quia ad deum
cuncta bona sunt referenda. a quo cuncta bona procedunt. Unde
xps finis est. consumans et non consumens. alpha et o. primus
et nouissimus. incipit et finis. Et sacerdos osculatur libru quasi
dicat. hic est liber crucifixi per quem reconciliationem accepimus.
Et scilicet ritum aliquaz ecclesiarum liber offertur sacerdoti aper-
tus. et alijs qui sunt in choro clausus. cuius ratio tangitur
in euangelio vbi dicitur vobis datum est nosse misterium
regni dei. ceteris autem in parabolis. ideo offertur sacerdoti ap-
ertus et ceteris clausus. quia sacerdos significat xpm qui aperu-
it libru septem signaculis signatu vt dicitur in apoc. Et tra-
hibit ad osculandu sacerdoti. et post alijs ministris. in signu

voluntarie implectis ibi cōtētoꝝ. Et osculat. sacerdos in si-
gnū q̄ xp̄s approbat sermonē pdicantiā. ⁊ post dyacon⁹ in
signū q̄ nichil habet ibi. nisi post xp̄m ⁊ a xp̄o.

Capitulū. vij. de simbolo ⁊ eius expositōe:

¶ Sicut in sententiā apostoli. sine fide est impossibi-
le placere deo. ad hebre. xj. Nullus enim saluari potest
nisi opa eius placeant deo. idcirco fides necessaria est ad
salutē. quare de ipso simbolo in quo fides nostra continetur
aliqua sunt dicenda. Et primo quare fides nobis necessaria est
Secundo de simbolo unde dicatur. ⁊ de eius ordine ad euāge-
liam. Tertio de triplici simbolo ⁊ quare varijs rēponibus
⁊ modis decantetur. Quarto de articulis fidei in simbolo cō-
tēntis. ⁊ quid de articulis sit dicendū. Quinto quib⁹ dieb⁹
symbolū in missa debeat decantari. Sexto de eius expositōe
Quantū ad primū dubiū ē dicendū. q̄ fides est nobis neces-
saria propter quatuor bona que in nobis opatur. Primum
quia p̄ fidē aīa deo cōiungitur. Nam aīa xp̄iana p̄ fidem fa-
cit quasi quoddā matrimoniū cū deo. vñ osce. ij. di. Spon-
sabo te michi in fide. Et inde est. q̄ homo cū primo bap-
tizatur cōfiteatur fidem. cū dicitur ei. Crede in deū. Bap-
tizatus enim sine fide nichil prodest. Ideo dñs dixit. Marci. vlt.
Qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit saluus erit. Secundū ē
quia ex fide nobis vita eterna inchoat. quia vita eterna
nichil est nisi cognoscere deū. Cū iobā. xvij. dicitur. Hec ē
vita eterna vt agnoscāt te solū verū deū. ⁊ que misisti ihe-
sū xp̄m. Et hec cognitio incipit in nobis hic p̄ fidem. sed p̄-
ficietur in vita futura ⁊ eterna. vbi cognoscemus eū sicuti
est. s. iobā. ij. Et ideo ad hebre. ij. dicitur. q̄ fides est sub-
stantia sperandāz rez. Tertiu quod operatur in nobis est.
quia per fidē presēs vita dirigitur. Nam ad hoc q̄ homo be-
ne viuat: oportet q̄ sciat necessaria ad bene viuendū. Fi-
des aut docet oīa necessaria ad bene viuendū. Ipsa enī docet
q̄ est vñs deus q̄ est retributor bonoz ⁊ punitor maloz
⁊ q̄ est aliā vitā prēter istā. Et huiusmōi quibus allicimur
ad bene operandū ⁊ ad malū vītādū. abac. ij. Quartū quod
in nobis operatur est. quia per fidem vincim⁹ temptatiōes

ad hebre. xj. Sancti p̄ fidem vicerunt regna. Et hoc patet
quia oīs tēptatio vel est a dyabolo vel a mūdo vel a carne
Si a dyabolo qui temptat vt non obedias deo. nec te subici-
as ei ista temptatio remouetur per fidē. Nam p̄ fidē cogno-
scimus q̄ deus est dñs omnīū. ⁊ q̄ ei est obediendū. ideo di-
cit petrus. Aduersarius vester dyabolus tanq̄ leo rugiens
circuit querēs que deuoret. cui resistite fortes in fide. s. p. v
Si aut tēptatio est a mūdo qui tēptat alliciendo in prosperis
vel tēptado in aduersis. ista tēptatio remouetur p̄ fidē. que
facit nos credere aliam vitā meliorē q̄ istā. ideo despici-
m⁹ prospera. ⁊ nō formidamus aduersa. s. iobā. v. Hec ē victo-
ria que vincit mūdū fides nostra. Quia ipsa docet nos cre-
dere bona maiora. s. paradisi. ⁊ mala peiora. s. inferni. Si
vero temptatio est a carne q̄ nos inducit in tēptatiōes ⁊ de-
lectatiōes momentaneas presētis vite. Hec etiaz remouetur
per fidem que oñdit nobis q̄ si istis adheremus indebite q̄-
tunc pdemus eternā. quā vt ait apostolus. Si secūdu car-
nem vixeritis moriemini. ad ro. vij. Ideo ad ephe. vj. dicitur.
In omnib⁹ sumētes scutū fidei. in quo possitis oīa tela
igneā nequissimi hostis extinguere. Et sic patet quomodo
multū vtile est fidem habere. Quantū ad secundū de
ordine. s. quare post euāgeliū sequitur symbolū. Rūdetur
vno modo q̄ hoc fit in signū q̄ hīs que dicuntur in euāge-
lio debeat fides adhiberi. ⁊ credere debemus pdicationibus
quas audimus in euāgelio. vt ait apostolus ad ro. x. Fi-
des est ex auditu. auditus aut p̄ verbū dei. Vel ideo q̄ s̄m
apostolū ibidē. corde creditur ad iusticiā. ore autē fit confes-
sio ad salutē. Et igitur ecclesia ostendat. q̄ euāgelij verbū
corde recepit. mox symbolū fidei ore decantat. Symbolū
igitur post euāgeliū. ostendit fidem que cōsecuta ē p̄ xp̄i p̄-
dicationem. Nam teste iobāne euāgelista. hec eo loquente
multi crediderūt in eum. Quare autē sacerdos ipsū incipit
⁊ chorus prosequitur. ratio est quia fides a xp̄o nobis reue-
latur. In signū ergo hui⁹ q̄ significet q̄ omne bonū a xp̄o
procedat. ideo sacerdos inchoat. Nam omne datū optimū
⁊ omne donū perfectū desuscitum est descendens a patre lumi-
num. Jacobi. j. Symbolū autem proprie dicitur collectio
multoz sermonūz vel etiā pecuniarū. Et dicitur a simulta

Nota leon
de re: vna p̄ om̄ib⁹

quintū ad primū

te & collectione. Unde symbolizare dicuntur aliqui: quan-
do ex pluribus partibus faciunt unum continuū. Secundū
autē theologos. rationabiliter symbolū collectio dicitur. Un-
quatuor collectioib⁹ nomē symboli imponitur. Primo a col-
lectione multoz hoīm in vnā fidem. Secūdo ex collectōe p-
dicantiū fidē. Omnes enim apostoli collecti. hāc fidei regu-
lam tradiderunt. Dicit. n. inno. Postq̄ apostoli. spūm factū
acceperūt. cū iam foret ad predicandū euāgelium pfectū
conferentes in vnū duodecim articulos fidei statuerūt. ut
sicut oēs in vnā fide erant concordēs. sic vnā fidem oēs cō-
corditer p̄dicarent. Et ideo symboluz cōponentes quilibet
ipsoz bolum. i. particulā vnā adiecit. ut infra patebit. & sic
duodecim articulos s̄m duodecim aplōs dicitur continere.
Tercio quia ex diuersis locis sacre scripture ea que creden-
da sūt ibi colliguntur & ibi in prompto habentur. Nā cū
fidei veritas in sacra scriptura continetur in plurib⁹ locis
longū studium requireret ad colligendā sūmatim veritates
fidei nostre. necesse fuit ut in vnā sūma colligeretur. ut sic
collecta omnib⁹ proponerentur ad credendū. ne fides simpli-
cium p hereticos: scripturas suis glosis deprauātes corru-
peretur. & ut sic facili⁹ cognitio credendoz haberet. Quar-
to sūpsit nomē a collectione. quia oia beneficia nobis diui-
nitus collata ibi colliguntur. Sed dices q̄ articuli fidei
non deberēt colligi in symbolo. eo q̄ tota fides specialiter
p sacra scripturā instruitur. sic ergo supflūū fuit articulos
in symbolo cōponere. Respondetur ut aliquāter tactū est
q̄ oportuit ea que in diuersis locis sacre scripture tacta sūt
colligi in vnū locū. ut fides magis in p̄mpto haberet. De-
ritas nāq̄ fidei: diffusa in sacra scriptura cōtinetur in pluri-
bus libroz locis: & longū studium requireret ad legendū sin-
gillatim veritatē fidei. necesse igitur fuit in vnū colligere:
ut sic collecta oibus pponeret clare. ne fides simpliciū cor-
rūperetur p hereticos: deprauantes suis glosis sacras scrip-
turas. Quarta ad terciū est sciendū q̄ tria sūt symbola
vnū apostolor. s. credo in deū. Secūdu niceni concilij quod
dicitur dieb⁹ dñicis post euāgelij. s. credo in vnū deū. Ter-
cium arbanasij. s. quicūq̄ vult saluus eē &c. Hec enī symbo-
la facta sūt diuersis t̄pibus. Symbolū enī apostolor factuz //

Le. 17
fuit t̄pē veritatis nondū propalate. ideo dicitur submissa
voce in p̄fina & in cōpletorio. nondū sole p̄fete lucere. Si-
bolum enī greco latine significat iudiciū. quia regulam fi-
dei plene iudicat & p̄fete. Secūdu alios vero dicitur col-
lectio propter causas prius tactas. Symbolū autē nicenum
quod s̄m dicitur Anno vocatur cōstantinopolitanū. factū fuit
tempore veritatis s̄ publicate contra aliquos hereticos in
surgentes contra fidem. ideo solēnter in missa post euāgelij
narratū recitatur. Symbolū autē arbanasij. factū fuit t̄pore
veritatis cōtūse p hereticos. in quo tamē veritas p̄ualuit.
propterea quod manus id p̄feta tenebris recitatur. Illud t̄m
magis p modū doctrine traditur q̄ p modū symboli. Et i-
bis tribus symbolis eadem veritas continetur. sed t̄m ma-
gis clare in vno q̄ in alio. Symbolū aplōz editū fuit ad p-
ponendā fidei doctrinā. ideo dicitur quotidie in prima & in
cōpletorio: quasi in principio diei & noctis: in signū hui⁹ q̄
omnis nostra op̄eratio a fide debet sumere iniciū: & in fide
terminari. Etia quia per fidē tam in p̄speris q̄ i aduersis
que p̄ die & noctē designantur p̄egimur. Etia symbolum
aplōz dicitur in prima sub silentio: quia in p̄mptua eccle-
sia vixit p̄secutio xpianoz: & sic xps occulte colebat. Si-
militer in cōpletorio. quia in fine mudi fides etiā patitur
p̄secutionē maiorem ab anti xp̄o: q̄ prius vnq̄ fuit passa
Tunc enī erit tanta tribulatio: qualis ante nō fuit. & tunc
propter metū anti xp̄i. fideles cōfugiet ad antra deserti. Et
amicū hōc. ut si homo ista die moreretur: q̄ inueniretur in
fide catholica decessisset. Secūdu symbolū. s. nicenū nō sin-
gulis diebus dicitur. sed in istis in quib⁹ hoies maxime ad
ecclesia venire cōsueverūt. & in quibus aliqua solennizatio
facta est: in his que ad articulos fidei p̄tinent. Et editū est
quasi ad manifestationē fidei: & ad elucidandā & defendēdā
ipsam. Sed dī. symbolū proponitur ut regula fidei cuius
actus est assentire. sed dicit ang. in epistola ad iberos. q̄ so-
lis aplis & p̄phetis est honor exhibend⁹. ut quecūq̄ dixerint
vera esse credatur. ergo post symbolū apostolor: nō debue-
runt fieri alia symbola. nec alijs. videretur assentiendū. Res-
pondetur q̄ patres qui alia symbola post apostolos edide-
runt: nichil de suis apposuerūt: sed ex sacris scripturis ea q̄

le. 17 nota
primū symbolū

secundū symbolū

quatuor ad vnū

addiderunt acceperunt. Et quia quedam difficilia in symbolo apostolorum continentur. ideo ad eorum explanationem editus est symbolus nicenus. quod diffusius seu clarius fidem quo ad alios quos articulos persequitur. Et quia quedam in istis symbolis continebantur implicite. que oportuit propter insurgentes hereses explicari. ideo additum est symbolum athanasij presbyteri alexandrinii qui sufficienter contra hereticos se opposuit. Quantum ad quartum est sciendum. quod articulus duobus modis dicitur. Uno modo. omne illud quod artat nos est fides. et isto modo deum esse unum est articulus. quia quavis alio modo hoc scire possumus. scilicet per scientiam. tamen etiam per fidem artamur ad hoc credendum. Alio modo. omne illud quod artat nos sola fide dicitur articulus. et isto modo articulus dicitur. scilicet illud quod excedit rationem naturalem. ut deum esse trinum in personis et unum in essentia. et filium dei incarnari. et sic de alijs. Et isti proprie et stricte dicuntur articuli fidei. Et diffinitur sic secundum richardum. de sacro viro. Articulus est indivisibilis veritas de deo. artans nos ad credendum. Et talis veritas dicitur articulus. ad similitudinem in rebus naturalibus. In quibus articulus vocatur organum. quod non est divisibile in plura alia membra. Quod autem est divisibile in plura. non est articulus sicut manus que in plures digitos dividi potest non dicitur articulus. sed solum pars eius dicitur articulus. Similiter veritas fidei que non dividitur in plures difficultates speciales dicitur articulus. quod autem dicitur artans nos ad credendum. intelligendum est de artatione non coactionis. quia nullus credit nisi volens. sed de artatione supplicationis. scilicet si volumus salvari artamur ad credendum. quia qui non crediderit condemnabitur. Marci vi. Vel potest dici. quod artat nos necessitate finis. quia sine fide articuloz non potest esse salus. Articuli autem fidei dupliciter distinguuntur. Uno modo quantum ad ipsa credibilia. et sic sunt quatuordecim. Alio modo quantum ad ipsos qui articulos distinxerunt. et sic sunt. xij. scilicet numerus xij. apostolorum. Et sufficientia sic sumitur. Omnis articulus fidei est veritas de deo. Aut ergo est de ipso deo tantum. aut de deo ratione humane nature assumpte. Si primo modo. hoc contingit esse tripliciter. quia aut est de deo ratione nature. aut ratione persone. aut ratione effectus proprii. Si ratione nature. sic habemus pri-

mu articulum. scilicet credo in deum. Si ratione persone. hoc est tripliciter aut ratione patris. aut filij. aut spiritus sancti. Si primo. sic habemus secundum articulum. scilicet patrem omnipotentem. Si secundum. sic habemus tertium. scilicet in ihesu christum filium eius. Si tertium. sic habemus quartum. scilicet credo in spiritum sanctum. Si autem est ratione effectus. hoc est dupliciter. Aut pertinet ad conditionem nature. et sic habemus quintum. scilicet creatorem celi et terre. aut ad donum gratie. et sic habemus sextum. scilicet sanctam ecclesiam catholicam. sanctorum communionem. remissionem peccatorum. Et effectus gratie constituitur in duobus scilicet in consecutione boni. et remissione mali. Nam due sunt pres nostre iustificationis. scilicet declinare a malo. et facere bonum. Aut talis effectus refertur ad donum glorie. et sic habemus septimum. scilicet carnis resurrectionem. Quidam tamen hos tres articulos distinguunt quia opus creationis includunt in primo articulo. quia pertinet ad unitatem essentie. Et ultimum opus dividunt in duos articulos. dicentes unam esse carnis resurrectionem. et secundum dicunt esse vitam eternam. Sed prima distinctio videtur esse melior quo ad secundam partem. quia completio vite eterne et glorie. causat conjunctionem corporis et anime. Si vero pertinet ad deum ratione nature humane assumpte. sic iterum sunt septem. Primus pertinet ad conceptionem. Secundus ad nativitatem. Tertius ad passionem. Quartus ad descensum ad inferos. Quintus ad resurrectionem. Sextus ad ascensionem. Septimus ad adventum christi ad iudicium. Et quia pater non est missus sicut alie persone. ideo propter effectum missionis plures articuli eis appropriantur quam patri. Et nota quod fides de corpore christi. de sacramentis. de clavibus. de omnibus huiusmodi. includuntur in articulo qui est de effectu gratie. scilicet in isto. sanctam ecclesiam catholicam. Et ideo in symbolo niceno additum est confiteor unum baptismum. Alij dicunt. quod fides sacramentorum reducitur ad passionem christi. eo quod passio christi omnibus sacramentis tribuit efficaciam. Horum autem articuloz tres. in unum petrus est complexus. scilicet credo in unum deum. patrem omnipotentem factorem celi et terre. visibilia omnium et invisibilia. usque ibi. et in ihesu christum. Et talis articulus complexus petro. quia sicut pater est fons divinitatis. sic petrus est caput apostolorum. Et hoc dixit iere. dicens. Patrem invocabitis qui fecit terram. et condidit celos. Et gen. i. In principio creavit deus celum et terram. Secundum articulum. Et in ihesu christum filium

unum ad gratiam

Armenig

per eum

Andreas

eius unicum dominum nostrum. Composuit andreas. Et illud dixit david dicens. Dominus dixit ad me: filius meus es tu. ps. ij. Tercium. s. qui conceptus est de spiritu sancto. natus ex maria virgine. composuit iohannes. Et hoc dixit isa. Ecce virgo concipiet et pariet filium: et vocabitur nomen eius emmanuel. Isai. ix. Quartum. s. passus sub poncio pilato. crucifixus. mortuus. et sepultus. posuit Jacobus minor. Et hoc dixit zacharias. Aspicient ad me quem crucifixerunt. Quintum. s. descendit ad inferos: tertia die resurrexit a mortuis. posuit philippus. Et illud predictum erat osee. xij. O mors. ero mors tua. morsus tuus ero inferne. Et notanter dicit moyses. quia pretem tuam et pretem maiorem dimisit tibi. Sextum. s. ascendit ad celos. sedet ad dexteram patris. posuit Jacobus maior. et hoc dixit amos. ix. Qui edificat ascensionem suam in celum. Septimum. s. inde venturus est iudicare vivos et mortuos. posuit thomas. Et illud dixit sophonias. ij. ca. Expecta me dicit dominus in futurum quia iudicium meum est. et congregabo gentes et colligabo regna. Octavum. s. credo in spiritum sanctum. posuit bartholomeus. Et hoc predictum est iohannis. ij. ca. Effundam spiritum meum super omnes carnes. Nonum. s. sanctam ecclesiam catholicam: sanctorum communione. posuit matheus. et hoc dixit michaeas. Inuocabunt omnes dei: et seruiet ei. Decimum. s. remissionem peccatorum. posuit symon. et illud dixit ps. Qui propicius est omnibus iniquitatibus tuis. ps. cxij. Undecimum. s. carnis resurrectionem. posuit thaddeus. et illud dixit Job ix. ca. Scio quod redemptor meus vivit. et cetera. Duodecimum. scilicet vitam eternam. composuit matthias. Et prophetizatum fuit danie. viij. vbi dicitur. Exurgent hi in vitam eternam: alij in obprobrium ut videant semper. Et dicitur pariter quod paulus et barnabas qui nunc apostoli nominantur: nichil in symbolo posuerunt. quia non continentur in illo numero duodenario. et post missionem duodecim apostolorum ad predicandum sunt electi. Quantum ad quintum. s. in quibus diebus debeat decantari. De hoc Innocentius dicit: quod symbolum tantum in his festiuitatibus debet decantari ad missam. de quibus fit aliqua mentio in symbolo. videlicet omnibus diebus dominicis in die natalis domini. circuncisionis. et epiphanie. in cena domini. pasche. ascensionis domini: pentecostes. in omnibus festiuitatibus sancte marie. crucis. angelorum. apostolorum. dedicationis ecclesiarum. omnium sanctorumque

et
4. Jacobus
C. philippus
C. iacobus maior
C. thomas
C. bartholomeus
C. matheus
C. thaddeus
C. matthias
C. daniel
C. paulus
C. barnabas
C. daniel
C. paulus
C. barnabas

in festis patronorum. infra octavam natalis domini. excepta innocenti. In octava innocenti licite cantatur: quia talis octava significat futuram resurrectionem. Infra octavas epiphanie. pasche. ascensionis. pentecostes. per octavas petri et pauli. et beate virginis unde licet in festiuitate iohannis baptiste et sancti laurentij credo decantari non debeat. Tamen in octava iohannis baptiste et sancti laurentij symbolum potest decantari. ex quo octava iohannis baptiste venit infra octavam apostolorum petri et pauli in qua prefatio de apostolis canitur. sed octava laurentij venit infra octavam assumptionis beate virginis in qua canitur prefatio de beata virgine. Horum omnium festorum commemoratio fit in symbolo. quorundam tamen obscure ut epiphanie quod est festum baptismi. De quo in symbolo. Confiteor unum baptismum. Cene domini. que est sollemnitatis eucharistie. ad quam respicit illud. sanctorum comunione Angelorum. que nomine celi debet intelligi commemoratio fit cum dicitur. Factorum celi et terre. scilicet in illud. In principio creauit deus celum et terram. id est naturam angelicam et humanam. Atque isto non obstante. videtur quibusdam in festo angelorum symbolum non esse cantandum. eo quod angeli nunquam habuerunt fidem. sed spiritum. non credentes sed agnoscetes seu scientes. Ecclesiarum dedicationes respicit illud. sanctam ecclesiam catholicam. Passionis et sepulture articuli quibus in symbolo continentur. tamen in commemoracione ipsorum symbolum non cantatur. quia istorum dierum officia regulari non sectantur. Pentecostes tangit sibi et in spiritu sancto. versum. Primum canit feria. scilicet credo simul ista. Crucis et terribilis christus cum virgine matre. Dies facti. lucas patronus cum duodenis. Sed tamen cathedram demas. olciq; iohannem. Si daret octavas credo cantaturque per illas. Non habet hoc michaeas. nec hoc baptista iohannes. Martiri confessorum. nec virgo retinet illud. Magdalena canitur. luce et marci. eo quod doctrina eorum ecclesia est corroborata. scilicet in illud. et una sancta ecclesia catholica. Alij vero dicunt quod non. quia non fuerunt apostoli. Rationale tamen sonat quod rationabiliter in die iohannis baptiste symbolum possit decantari. eo quod iohannes plusquam prophetas fuit. De prophetis autem talis fit mentio in symbolo cum dicitur. qui locutus est per prophetas. Quantum ad vltimum. scilicet de expositione symboli est sciendum quod symbolum nicenum quod in missa cantatur diuiditur in duodecim pres. scilicet duodecim fidei articulos. Prima pars est de unitate essentie deitatis. et de

persona patris specialit. Secunda ps e de psona filij. Incepit
ibi. et in unum dnm. Tercia ps de incarnatõe et natiuitate xpi
q. ppter nos hoies. Quarta de passioe et sepultura xpi. Ibi cru
cifixus etia p nobis. Quinta de resurrectione. Ibi et resurrexit
tercia die. Sexta de ascensione. Ibi et ascendit in celum. Septima
de aduentu ad iudiciu. Ibi et iteru venturu est cu gloria iudi
care. Octava de psona spũsancti. Ibi et in spũsanctum dnm.
Nonna de ecclesia catholica. Ibi et vna scã catholicam. De
cima de baptismo. Ibi confiteor vnu baptisma. Undecima de
resurrectione nouissima. Ibi et expecto resurrectione. Duodecima
de vita eterna. Ibi et vitam venturi seculi. Alit pot diuidi. ita
q. p.rio ponunt qda q. prinẽt ad essentie vnitatẽ. secũdo q. p.
tinẽt ad psonaz trinitatẽ. Ibi patre omnipotẽtẽ. Quatu ad esse
tie vnitatẽ dicit hic. credo in deũ. Ibi nota. differentia e inter
credere deũ. et credere deo. et credere in deũ. Credere deũ. est
credere deũ esse/seu q. ipse deus sit. et hoc demones faciunt.
Szm q. dicit in canonica iacobi. c. ij. Demones credũt et cõ
tremiscũt. Sed credere deo e credere vera esse q. deũ loq. ut
et sic mali etia credũt. Sed credere in deũ est credẽdo deũ
amare. et p. amore ei adherere. quod soli boni faciũt. ergo q.
dicit se credere in deũ mentit si nõ diligit ipm. Et dicit no
tate in vnu. quod additũ fuit p. ecclesia ad symbolũ aplorũ
ad corrigendũ errorem quorũda hereticor. q. sicut tres in tri
nitate psonas ita quoq. tres asserũt esse deos. Contra quos
dicit deutro. vi. Audi israhel. dñs deũ tuũ vnũ e. Et innuit
etia in hoc vnitas essentie diuinitatis. contra q. errat arria
ni. q. diuersas in trinitate substantias asserũt. contra illud est
quod dñs dicit. ego et pater vnũ sumus. Sequit patre omipotẽ
tẽ vbi ponunt ea q. prinẽt ad psonaz trinitatẽ. Et diuidit in
tres pres. q. primo ponunt illa q. prinẽt ad psonã patris
Secũdo q. prinẽt ad psonã filij. Ibi et in vnũ dñz ibũz xps
Tercio q. prinẽt ad spũsanctũ. Ibi et in spũsanctũ dñz. Pri
ma adhuc in duas. q. primo ponit quod pertinet ad patre
in se. Secũdo quod pertinet ad ipz. per respectũ ad creaturas.
Ibi factorẽ celi. Ex illis ergo p.rius colligit. q. tres sũt p.
sone in diuinitate. Contra q. errat sabelliani. q. asserũt vna
psonã patris et filij et spũsancti. Hanc psonaz distinctõz innie
psalmista cu dicit. Benedicat nos deũ. deũ noster et bñdicat

nos deũ. Dicit p.rio bñdicat nos deũ supple p. et subjungit
deũ noster scz deus filij q. signanter dicit noster tõe assũpte
humanitatis qz caro et frat noster e. et addit bñdicat nos de
us supple spũsanctũ. Et dicit notate omnipotẽtẽ. qz oia q. vult
põte eo q. nõ e impossibile apud deũ omẽ verbum. luce. i. Contra
hoc errat pbi gẽtiles vt aristotiles et sui sequaces negates
deũ esse infiniti vigoris. Et q. nõ possit aliqd. pducere ex ni
cũlo. Secũdo dicit factorẽ celi et terre p. hoc cõfũdunt here
tici q. alia celi alia terre asserũt creatorẽ. vnu corporale ali
uz spũale. Contra quos moyses dicit gen. i. In principio
creauit deũ celũ et terrã. Et iobãnis. i. Omnia p. ipm facta
sunt. Et specialiter archimachiaci et mendazini. q. vniuersi
tatem mũdiale opa angeloz esse defendunt. Contra quos di
cit in ps. In initio tu dñe terrã fundasti et opa manũ tuaz sũt
celi. Et subdit. et inuisibiliã oim. contra errorem manicheoz.
qui spũalia dicũt esse creata a bono primo principio. et cor
poralia seu tpalia dicũt esse creata a malo principio. Cõfu
tat in hoc etia error anicene. qui sicut recitat anetiois cõ
mẽtator sup. xij. methaphi. voluit. q. p.ria intelligẽtia crea
ret secũdã. et secũda terciã. et sic deinceps. Sequit. et in vnũ
dñm ihũm xpm. vbi ponunt ea q. prinẽt ad psonã filij. Et
diuidit in duas partes: qz primo ponunt ea q. pertinet ad
filij diuinitatẽ. Secũdo ea que pertinet ad filij humanitatẽ
Ibi. Qui ppter nos hoies. Quantum ad diuinitatez dicit.
Et in vnũ dñm. Hic exprimit secũdus fidei articulus q. est
de media psona in trinitate. scz ihesus qui interpretat salua
tor. mar. i. Ipse eni saluũ faciet populũ suũ a peccatis eoz
Et est xps qui interpretat vnctus. Ipse eni est vnctus oleo leri
cie p. cõfortibus suis ps. xliij. Et e filius dei patris szm il
lud dauid ps. ij. Filius meus es tu. ego hodie genui te. Et est
dñs noster. qz nos creauit. et nos suo sãguine lauit. apoc. i.
Ad que dñs deũ pater sic loq. tur ps. cix. dixit dñs dño meo
sede a dextris meis. Hic e filij vnigẽit. qz in diuinitate nõ
sũt plures filij szm generatõz. et ergo dicit in vnũ q. e. contra
dicẽtes q. xps erat duplex psona. cu tñ athanasius dicat. q. si
cut aia ronalis et caro vnũ e ho. Ita deũ et ho vnũ e xpus et
dicit dñz. contra illos q. dixerũt xpm esse puz boiem. qz dña
tio ad diuinitatẽ p. tinet. Sequit filij dei vnigẽitã. Quod e

cōtra iudeos negātes eū esse saluatore^m & filiū dei. Et etiā
cōtra illos qui dixerūt eū nō emanasse p modū origis a pa
tre. & addit vnigenitū. quod ē cōtra fōtinā. q̄ dixit xpm nō
esse filiū dei aliter q̄ sicut alij boni viri q̄ sūt filij dei p adop
tionē. & etiā cōtra manicheos q̄ posuerūt plures filios i di
uinis. Sequitur & ex patre natū ante oīa secula. xps enim
filius dei ex patre est genitus. & est filius s̄m generatōnez
& p̄cipatōez essentie. Cōtra quod crederūt bonessiaci & bo
nisfacij. qui xpm filiū dei adoptiuū & nō p̄p̄iū asserūt. Et ē
genitus fili^{us} dei ex patre an̄ oīa secula. Quod dicit p̄p̄t ar
rianos. qui dicūt filiū dei nō esse coeternū patri. sic arguē
tes. si genit^{us} ē a patre ergo posterior ē patre. Cōtra quos
ait beatus aug. vi. de tri. Stati cū ignis est nascit^{us} ei^{us} splē
dor. & tū splēdor ignis nō ē posterior igne. & dato p̄ possibi
li q̄ ignis fuisset ab eterno. etiā splēdor eius fuisset ab eter
no. Et si pes ab eterno stetit in p̄luere tūc etiā m̄ vesti
gium pedis fuisset ab eterno. Quis tūc vestigiū haberet esse
a pede. Sic & in diuinis quis fili^{us} sit genitus a patre. tūc
que bñ ē coetern^{us} patri. Sequitur deū de deo. hoc dicit cō
tra hereticos. q̄ xpm tātū hoīem assererūt sicut eazpocristi
ani. & cōtra alios q̄ arguebāt. Si genit^{us} ē tūc creatura ē &
nō de^{us}. Et addit lumen de lumine. ad ostēdendū filiū esse ge
nitū a patre sine substātie paterne diminutōe. Pater. n. ge
nerādo filiū totā substātiā sibi dedit sine diminutōe & sine di
uisione. & tū totā substātiā sibi retinuit sine diminutōe si
cut lumen a lumine ascēditur absqz alteri^{us} lūmis defectu &
subiūgit deū verū de deo vero. Quia sine alteratōe sine trās
mutatōe ac sine fictōe ver^{us} deus de vero deo nascit^{us}. & qz ar
rius dixit xpm esse factū sicut aliā creaturā. cōtra hoc addi
tur. Genitū nō factū. Itē qz dixit q̄ nō sit vna natura cum
patre. Ideo addit cōsubstātiāle patri. id ē vni^{us} substātie seu
essentie cū patre. & subiūgitur. p̄ que oīa facta sunt. Iuxta
illud iobāis. i. Dīa per ipm facta sūt. Quod ē cōtra illos q̄
nō posuerūt eū esse creatorē. Sic ergo patet q̄ credere de
dem^{us}. q̄ xps sit vnigenit^{us} & verus dei fili^{us}. & q̄ fuit cū pa
tre efualiter & vni^{us} nature & substātie cū patre. alia tūc p̄so
na a patre. Sequit^{ur} q̄ p̄pter nos homines. Illa ē tertia p̄ci
cula in qua ponunt p̄tinentiā ad humanitatē xpi. vbi quqz

111
Lecce
declaran^t. P̄mo incarnatōis misterii. cū dicit^{ur} p̄pter nos
hoīes &c. Secūdo passio sibi crucifixus. Tercio resurrectio.
sibi & resurrexit. Quarto ascēsiō. sibi. Ascendit in celū. Qui
to rōnētus ad iudiciū. sibi & iterū venturus est cum gloria
P̄mo igitur agit de incarnatōe xpi. vbi quatuor rāgīe con
tinentiā ad incarnatōne. P̄mo causā finalē. & hāc dupli
cem. qz p̄pter nos hoīes & p̄pter nostrā salutē. Secūdo po
nit modū & formā. sibi descendit de celis. Tercio ponit
efficientē. sibi de sp̄sāto. Quarto ponit eā materialē.
sibi ex maria virgine. Sequitur & hō factus ē. supple nō cōsu
sione substātie aut trāsmutatōe. s̄z humanitatē assumendo
ad vnitātē p̄sone. & Ideo credere debem^{us} nō solū xpm filiū
dei v̄mo e^{ss}e incarnatōez. vñ & iobāes postq̄ dixerat de verbo
dei multa subtilia & ardua cōsequēter insinuat nobis ei^{us} in
carnatōez dicēs. Et verbū caro factū ē & habitauit i nobis
Dicit ergo q̄ ip̄e fili^{us} dei vnigenit^{us} p̄pter nrām salutē descē
dit de celis. vñ iobāis. iij. dicit. Sic de^{us} dilexit mādū. vt fi
liū suū vnigenitū daret. Et aug. dicit. Si de^{us} p̄ccōres nō
dilexisset de celis ad liberādū eos nō descēdisset. De isto des
cēsu dicit i ps. Inclinauit celos & descēdit. Istū descēsu sus
pirādo petit ysa. xliij. c. dicēs. Utinā dirūpes celos & descē
deres. Et incarnat^{us} ē de sp̄sāto. iuxta illud luce. i. Sp̄s
scūs supueniet in te. & virtus altissimi obūbrabit tibi. Et
licet tota trinitas fuerit incarnatōez opata attribuit tū spe
cialiter sp̄sāto. qz incarnatō ē opus caritatis & donū lar
gitatis. & qz sp̄sāto ē donū & amor nexus patris & fi
lij. Ideo sibi attribuit. Et nota ly de quāqz significat causā
materialē vt sibi xps natus est de virgine. Quādoqz circūstā
tiā cause efficiētis. vt hic & incarnat^{us} ē de sp̄sāto. Quā
doqz ydēmitatē substātie. vt cū dicit^{ur} deū de deo. Quādo
qz trāsustātiatōez. vt cū dicit^{ur} corp^{us} xpi sit de pane. Sub
dit Ex maria virgine hoc ē cōtra valēntianos qui dixerūt
xpm nichil corpis ex maria virgine sup̄sisse. s̄z tanq̄ p̄ fistu
lā trāsuisse. Etia est cōtra illos qui dixerūt q̄ brā virgo
postea plures genuit filios. & Ideo sp̄sāto i formatōe deuo
tio vulgaritū dicit. ex maria p̄petua virgine vbi nos dicim^{us}
ex maria virgine. & ip̄licite itelligim^{us} v̄gis p̄p̄ticitatē & hoc
p̄phetizauit ysa. dicēs. Ecce virgo cōcipiet & p̄iet filiū ysa.

lx. Erubescat ergo infelix iudens q̄ dicit xpm̄ ex ioseph se
mine esse natū. Et q̄ aris̄ 7 appollinaris dicunt. q̄ licet
xps̄ fuit verbū dei 7 virginis fili⁹. nō tñ habuit verā aīam
s̄ loco aīe fuit in eo diuinitas. quod ē cōtra euāgelia. mar.
xxvi. Tristis ē aīa mea vsq̄ ad mortē. Et ad hoc destruit
dū addit. 7 hō factus est. hō enī ex corpore 7 aīa ex necessi/
tate cōstituit. Idē etiā ē cōtra manicheos q̄ dicūt xpm̄ non
assūpsisse carnē verā sed fantastica. Et hoc est falsū. q̄ nō
debet doctorē veritatis aliquid habere falsitatis. Propt̄ hoc
dixit discipulis luce. xxij. Palpate 7 videte manus meas 7
pedes meos q̄ sp̄s carnē 7 ossa nō habet. Et qñ hoc can/
tat. tūc genna flectunt a populo ob reuerentiā dñice incar/
natis. 7 cū dicit crucifix⁹ etiā p̄ nobis. tūc cū pollice crux
format. 7 osculat̄ altare ob reuerentiā passionis dñice. Et
in hoc articulo de passionē xpī quatuor tāgnit̄ ex pre pass/
ionis. Primo tangit̄ passionis actū cū dicit. crucifixus id est
cruci affixus. Hoc dicit̄ cōtra basilianos q̄ xps̄ passū abne/
gant. Et cōtra manicheos qui sicut dicūt xps̄ habuisse cor/
pus fantastici. ita passionē verā nō habuisse. Contra quos
dicit̄ in psal. xxi. Foderūt manus meas 7 pedes meos. Et
ysa. liij. Vere lagūbries nostros ip̄e portauit. Secūdo tāgit
passionis obiectū sine illos p̄ quos ē passus. cū dicitur etiā
p̄ nobis. vñ ad philip. ij. dicitur xps̄ semel mortu⁹ ē p̄ pec/
catis nostris. 7 ysa. liij. Ip̄e vulnerat⁹ ē p̄pter iniquitates
nostras. Tercio describit̄ tps̄ passionis. cū dicitur sub pō/
cio pilato. Crucifix⁹ ē enī tpe pilati p̄sidis q̄ dicebatur pō/
ci⁹ a pōcia insula i qua exulauit. Quarto ponit̄ signū ibi pas/
sus 7 sepultus ē. 7 passus addit̄ cōtra hereticos q̄ dicebant
q̄ xps̄ nō vere doluisset. nec passus fuisset nisi apparenter.
Cōtra quos ip̄a vtriusq̄ ait. Tristis ē aīa mea vsq̄ ad mor/
tē mat. xxvi. vbi orauit patre. Pater iquit si vis trāsfer ca/
licē a me. Et factus est sudor ei⁹ sicut gutte sāguinis i ter/
ra decurētis. luce. xxij. 7 dicit̄ sepult⁹ ē. in quo sepulchro
licet fuerit corp⁹. aīa tñ fuit separata a corpore. q̄ ad infe/
ros descendit. sed diuinitas erat iuncta euz vtroq̄. q̄ quicquid
verbū dei sentit̄ assūpsit nūq̄ dimisit. ergo oportet nos cre/
dere 7 dicere nō solū filij incarnationē sed 7 passionē. Quia
s̄m gre. uicibū nobis nasci p̄ fuisset. si redemi nō affuisset. 7

in hoc simbolo a factis patrib⁹ dimissa ē hec clausula mor/
tuis est. q̄ nūq̄ fuit heresis cōtra hoc. De sepultura xpī di/
cit̄ ysa. ij. Ip̄m gētes deprecabunt. 7 sepulchrū ei⁹ erit glo/
riōsi. Per hoc quod dicit̄. Ip̄m gētes deprecabunt. tāgit̄ ei⁹
diuinitas. q̄ solus de⁹ est adorād⁹. Et p̄ hoc quod dicit̄. 7
erit sepulchrū ei⁹ gloriōsi. tāgit̄ ei⁹ humanitas. Et in
hebreo habet. 7 req̄es ei⁹ erit gloriōsa. q̄ facta ē req̄es cor/
poris ei⁹ i sepulchro. 7 req̄es aīe ei⁹ gloriōsa fuit in inferno.
s̄ req̄es vtriusq̄ sc̄z corporis 7 aīe i eternū ē in celo. Req̄/
es corporis ei⁹ facta est gloriōsa in sepulchro. q̄ corp⁹ ei⁹ in
sepulchro nō ē corruptū. iuxta illud psalmi. Quonia nō de/
relinques aīam meā in inferno. nec dabis sanctū tuum videre
corruptōez. Hoc dāuid de seipo nō potuit dicere. q̄ ip̄e vi/
dit corruptōez. Itē facta est req̄es aīe ei⁹ in inferno gloriōsa
q̄ solus fuit inf̄ mortuos liber. vñ psalmista. vita mea in
inferno p̄pinquabit. est imago sū cū descendētibus in lacū. fa/
ctus sū sicut hō sine adiutorio inf̄ mortuos liber. Descēdit
enī sicut hō i infernū. s̄ sol⁹ inf̄ mortuos fuit liber. q̄ mors
illū tenere nō potuit. Req̄es aīe 7 corporis simul s̄ ē in reg/
no celoz. Ioh̄ico ex quo p̄ sepulturā intelligit̄ req̄es xpī 7
q̄ aīa req̄escēte in inferno corp⁹ ei⁹ regēte i sepulchro. id
circo articulus de descēsu xpī ad inferos sub isto pōt̄ cōpre/
hēdi. Sequit̄ articulus de resurrectionē. vbi duo facit. primo
ponit̄ resurrectōis actus. Secūdo resurrectōis tps̄. ibi ter/
cia die. Et ergo dixit. 7 resurrexit. supple p̄pria virtute. vñ
de se dicit̄ i ps. Ego dormiui 7 soporatus sū 7 exurrexi Et
pater dicit̄ ad filiū in ps. exurge gl̄a mea. exurge psalteriuz
meū 7 citbara. Filius respondet. exurgā diliculo. Et nota li/
cet multos inuenimus resurrexisse. sicut lazariū filiū vidue
filiū archilinagoge. tñ xpī resurrectio ab istis differt. Prio/
rōne virtuositatis. q̄ p̄pria surrexit virtute ioh̄ans. i. Pō/
testatē habeo ponēdi aīam meā 7 sc̄z assumēdi eā. Alij autē
xpī resurrexerūt virtute vel ad p̄ces ei⁹. Secūdo rōne vite 7
imortalitatis. q̄ alij resurrexerūt ad vitā mortale. xps̄ autē
ad imortalē. vñ ad ro. vj. Tristis resurgēs ex mortuis s̄z
nō morit̄. Tercio rōne causalitatis. q̄ resurrectō sua ē causa
nostre resurrectōis. i. ad cor. xv. Si xps̄ resurrexit 7 nos re/
surgemus. Quarto rōne tēporis 7 primitatis. q̄ resurrectō

alioz defeit. vltz in fine mundi. ipe aut die tertia resurrexit
et ascendit in celum. iste est articulus de ascensione. Ubi ostendit
dit primo actus virtuosus. qz ascendit in celum virtute propria
Nemo enim ascendit in celum scz virtute propria nisi filius hominis
qui descendit de celo. iohannis. ij. Et actus. i. dicit. Et vltz
tribus illis elevatus est in celum. Secundo ostendit hunc gloriosus
cum dicit. sedet ad dexteram patris. Quod non est intelligendum
quasi pater habeat manum dexteram vel sinistram. qz hoc est heresis
antropomorphitarum. Sed quod per dexteram significat dicitur est
in expositione gloria in excelsis. Et potest hic sumi per equali-
tatem. qz sicut sinistra in sacra scriptura sumit pro aduersitate
et malis. ita dexteram pro bonis et prosperis. vnde sensus est. se-
det ad dexteram patris id est eadem prosperitate est sibi si-
milis seu equalis. Contra hunc articulum errant heretici
qui negant christum secundum carnem sedere ad dexteram patris. sicut dicit
quod exiit et in sole posuit. Contra quod dicit. mare vidit.
Dñs quod ibi post locutus est eis assumptus est in celum et se-
det ad dexteram patris. Et math. vij. Ammodo videbitis filium
hominis sedentem a dextris virtutis dei. venientem in nubibus
celi. Ergo subdit. et iterum venientem. et iudicare. Ubi ponit quod
qz. Primo aduentus. et dicit venientem. Secundo modum. sicut
cum gloria. luce. xij. Tunc videbit filium hominis cum potestate ma-
gna et maiestate. Tercio actum. cum dicit iudicare. vñ psal. Iu-
sticia et iudicium preparatio sedis eius. Quarto obiectum. qz vi-
uos et mortuos. Et de his dicitur actus. j. Viri galilee quod
statis aspicientes in celum. hic ibi dicit assumptus est in celum a vo-
bis sic veniet. Et ecclesia canit. dicitur rediet arbiter oim
qui micis modo transiit. Sicut enim primus aduentus videlicet
in carne fuit cum humilitate. ita secundus aduentus eius videli-
cet ad iudicium erit cum gloria et maiestate. Et licet iudicet
autoritate diuinitatis. tamen iudicabit in humanitate. in qua in-
dicatus est. Et quia iniuste iudicatus est. ideo iuste iudicabit vi-
uos et mortuos. per viuos intelliguntur boni ad regnum celorum per
destinati. sicut per mortuos intelliguntur isti qui in peccato mortali
sine penitentia defuncti sunt. Quinto tangit iudicis statum cum dicit
eius regnum non erit finis. vñ dan. vij. Potestas eius prae aeterna
et regnum ipsius non corrumpet. Et illud dicit contra luciferarios
hereticos. qui dicunt quod post iudicium filius dei regnabit mille an-

1000000
nos. et postea regnum suum cessabit. et lucifer regnare incipiet.
Sequitur articulus de spiritu sancto. in quo ponuntur ea que perti-
nent ad personam spiritus sancti. qui est tertia persona in diuinis. De qua
dicit moyses. Spiritus domini ferebatur super aquas. Ubi primo con-
fitemur eius personalem proprietatem. cum dicimus spiritum sanctum. Se-
cundo eius impetialem potestatem. contra macedones. dicentes
spiritum sanctum esse creaturam. contra quos dicitur. ij. ad cor. ij.
Spiritus est idem. Et ideo contra hoc dicimus. hic dominum. quia licet
sint multi alii spiritus sancti. scilicet angeli. omnes tamen sunt administrato-
rii spiritus. ut dicit ad hebraeos. sed iste non est miser. sed seruus secundum
dominum Tercio eius vitalis operatione. vniuersalem. et hoc est con-
tra illos qui dicebant quod spiritus sanctus solum purgaret mentem et non
vniuersificaret. Etiam dicunt ad differentiam amoris nostri. qui non
vniuersificat. Quarto tangit eius originale processionem. ubi dicitur quod ex pa-
tre filioque procedit. quod dicitur contra grecos. qui dicunt spiritus
solum procedere a patre et non ab utroque. Dicit tamen rationale. quod ipsi
greci se errasse videntes. quosdam platos de sua ad generale
concilium lugdunense. sub gregorio papa. et celebratum. miserunt
qui in dicto concilio nobis videtur suo. et oim platos. et impa-
torum nomine professi sunt. quod spiritus sanctus eternaliter a patre et filio non
tanquam ex duobus. sed tanquam ex vno. non duabus. sed vnicuique spi-
ritatione procedit. prout in eiusdem gregorii constitutione continetur.
Quinto ponit eius cum patre et filio equalitatis perfectionem. ubi
dicitur quod cum patre et filio simul adoratur. hoc est contra illos qui
dicunt spiritum sanctum esse nuncium seu famulum patris et filii. Et
in hoc innuitur. quod spiritus sanctus sit deus. contra macedones. qui
negant spiritum sanctum esse deum. Et subditur. et coglorificatur
contra donatistas. qui dicunt eum esse minorem patre et filio. et
sic non est consubstantialis nec eiusdem nature. Contra quos di-
citur hic. Qui cum patre et filio simul adoratur et glorificatur.
quod non esset nisi esset eis consubstantialis et coequalis. Et
subditur. Qui locutus est per prophetas. Contra errorem illorum
qui dicunt quod prophete locuti sunt spiritu fantastico et quasi som-
nando. Contra quod dicitur. j. pe. j. quod spiritu sancto inspirante.
locuti sunt sancti dei omnes. Et ratio dicitur esse falsa. quia licet
prophete fuerint in magna distantia ab inuicem. tamen vnus al-
teri in nullo contradixit. Et per idem destruitur error manichei
qui dicit vetus testamentum non esse de bono deo. Sequitur

articulus primus ad diuinitatem quo ad effectum gratie. et una
sancta catholica. Circa quod uota: quod sicut uidimus in cor
pore naturali hominis: sic in mystico. i. in ecclesia. In homine
autem est una anima et unum corpus: diuersa tamen membra: diuer
sa officia habetis. sed necessaria ad regimen: et ad integritatem
corporis: sic est in ecclesia que est quasi unum corpus habet di
uersa membra. Anima autem que hoc significat est spiritus sanctus: Et ideo
post fides de spiritu sancto inuenitur. credo ecclesiam catholicam. Et
sciendum quod ecclesia. i. congregatio fidelium: in qua quilibet homi
nus christianus est. sicut membra: quatuor habet conditiones. Pri
ma est quod est una. que habetur: can. vi. Una est columba uice
hec autem unitas ex tribus causatur. Prima ex unitate fidei
Dei enim christiani eodem credunt corde: eodem confitentur. Et ideo
apostolus ad ephe. iij. dicit. Unus deus et una fides unum baptis
ma. Secundo ex unitate spei: quia omnes firmati sunt in una
spe presentandi ad uitam eternam ad ephe. iij. Unus spiritus et unum
corpus in una spe uocatis. Tercio ex unitate caritatis qua
omnes connectuntur in amore dei et ad inuicem in amore mu
tuo. Joh. xvij. Solo quod unum sitis: sicut ego et pater unum
sumus. Et hoc sequitur quod nullus debet uelle abici. uel com
municari ab illa ecclesia: quia non est nisi una in qua possunt
inueniri saluari et non extra. Sicut extra archam noe nullus fuit
saluus. Secunda conditio est quod est sancta: Et ideo in simbolo
dicitur: sancta esse puritatis. uel sancta: t. sanguine intincta
Et hoc dicitur ad differentiam ecclesie uel congregationis ma
lignae. De qua ps. lxxv. Odium ecclesie malignae. Ter
cia est quod dicitur catholica. i. uniuersalis. a carbo grece. i. com
mune latine. Et dicitur uniuersalis. Primo quantum ad lo
cum quia per totum mundum. Nam ecclesia est congregatio fide
lium. Fides autem per totum mundum est dispersa. Unde marci. vi
Euntes in uniuersum mundum predicare euangelium. Et hec ec
clesia habet tres partes. Una in celo alia in terra tertia in pur
gatorio. Secundo dicitur uniuersalis quantum ad conditiones
hominum. quia nullus abicitur. non dominus nec seruus. non
masculus nec femina. ad galla. iij. Tercio quantum ad tempus
licet aliqui dixerunt quod ecclesia debet durare in eternum. Sed
hoc est falsum. quia ecclesia hec incepit ab abel. et durabit usque
ad consummationem seculi. Quarta conditio quod dicitur apostolica. i.

10000
firma. tunc doctrine apostolorum. quia per documenta apostolica fide
les in unitate fidei sunt adunati. quia in omni terra exiit
sonus eorum. ps. xvij. Et bene dicitur apostolica. i. firma quia
firmam habet fundamentum. i. christum. s. ad cor. iij. Fundamentum
aliud nemo potest ponere preter illud quod positum est. quod est
christus. Fundamentum autem secundarium sunt apostoli et eorum succes
sores. et ideo dicitur apostolica. i. firma in apostolis fundata. Unde
apoc. xxi. dicitur. quod ciuitas habebat. xxi. fundamenta. et erat
inscripta nomina. xxi. apostolorum. Et inde est quod ad designandum
firmitatem ecclesie. uerteret uocatur est petrus. i. firmus. Fir
mitas autem ecclesie apparet. quia nullo modo destrui a pec
catoribus potuit. ymo in persecutionibus creuit. quia fundata
erat supra firmam petram. Sequitur Confiteor unum bap
tisma. et diuiditur in duas partes. Primo ponitur ipsius sacra
menti expressio: cum dicitur unum bap
tisma. Secundo eius uir
tus uel operatio ibi. remissionem peccatorum. Unde hic ponitur
confirmatio sacramentorum quibus peccata delentur. Unde ad
hunc articulum pertinent omnia sacramenta: licet solus bap
tismus exprimat. Quia bap
tismus est principium et ianua omni
um sacramentorum sine quo nullus poterit saluari. ideo de ip
so solo fit mentio singulariter: et per principium dantur intel
ligi principia. De hoc sacramento dicitur ezech. xxxvi. Ef
fundam super uos aquam mundam et mundabimini ab omnibus in
quinamentis uestris. Sequitur articulus ultimus de cor
porum et animarum glorificatione cum dicitur. Et expecto resurrectio
nem mortuorum. In quo ponitur corporum reparatio ibi. resurre
ctionem mortuorum. Secundo animarum et corporum glorificatio simul
ibi. et uita uenturi seculi. Tercio omnium predicorum confirmatio
scilicet amen. Circa primum est sciendum. quod oportet confiteri car
nis nostre resurrectionem. quia secundum apostolum. Deus quidem resur
gemus. Et iste articulus pertinet ad diuinitatem quantum ad ef
fectum glorie. Et additur iste articulus ad confutandum errorem
phariseorum. qui dicunt idem in numero non posse regenerari. Et sar
taceorum qui non recipiunt resurrectionem mortuorum. Etiam ad
ditur propter heresim arabicorum. qui dicunt animam cum corpo
re mori atque in nouissimo die utrumque resurgere. Unde Job
xix. dicitur. Credo quod redemptor meus uiuit: et in nouissimo
die de terra surrecturus sum. Et apostolus. Omnes quidem

resurgemus: sed nō oēs immutabimur. Sequitur de vtri/
usq. s. corporis et aie glōrificatione. cū dicit. et vitā venturi
seculi. Hoc p̄inet ad effectū glōrie et exponitur sic. i. in ter/
ra viuentiū. De qua dauid. Credo videre bona dñi in terra
viuentiū. Est autē vita eterna videre patrē: et quē misit ihe/
sum xpm filiū eius. Quod adicitur cōtra hos pbōs qui ne/
gant vitā post hāc vitam. Et cōuenienter ponitur iste ar/
ticulus vltio eū sit finis desiderioꝝ nostrōꝝ. et vltimū p̄ini/
um nostrū. Circa quod sciendū. q̄ in vita eterna sunt hec.
Primū q̄ ibi homo intime deo cōiūgitur. Ipse enī est mee/
ces et premiū nostrū vltimū et finis nostrōꝝ laborum. Hec
vniō cōsistit in nuda et aperta dei visione. s. ad cor. xij. Si/
debimus nūc p̄ speculū et in enigmate: tūc autē facie ad facie
Item in feruentissima dilectōe quāta enī p̄fecti⁹ cognoscit
aliquod bonū tāto amplius amatur. Itē in laude plena. vñ
ang. Videbimus eū. amabimus et laudabim⁹. Secūdu ple/
nitudo desiderij et p̄fecta societas que ibi habetur. Nullū. n.
bonū creatū faciat appetitū. sed deus qui est infinitū bonū
contineus oīa supereminēter: ille solus faciat et implet. iux/
ta illud p̄. . . iste. Qui replet in bonis desiderij tuū. Terci/
um est perfectissima securitas que ibi datur. quia nulla tri/
sticia nullus timor nullus labor. Quoniam hec p̄iora abie/
rūt. apoc. xxi. Et per oppositū mali morte eterna crucia/
buntur. Primo ex separatiōe dei et bonoꝝ: que est maxima
omniū p̄uar. Secūdo ex remorsu cōscientie. vñ ps. Argu/
am te et statūā cōtra te faciem tuā. Tercio ex immensita/
te pene sensibilis. s. inferni quē erit mors eterna. Quarto
ex desperatione. quia non habent spem de liberatione. Ideo
dolor mitigari non potest. Unde habetur. Isa. vltimo cap.
Sermis eorum non morietur et ignis eorum non extingue/
tur. Et sequitur vltimo Amen: quod est cōfirmatio oīm
precedentiū. De quo dictū est supra in ymno angelico

Tractatus tercius secundi libri de terciā
p̄te misse. s. oblatōria. prima pars capi/
culi primi.

10007
Est q̄ visum est de duabus p̄tibus misse: quo
ad primos duos tractatus hui⁹ secūdi libri. s.
de preparatoria et instructoria. Taz quantū ad
tractatū terciū aliqua dicenda sūt de oblatōe.
seu de terciā p̄te misse q̄ oblatōria nūcupatur.
In qua p̄te incipit missa fidelioꝝ. Et diuidit
ista missa fidelioꝝ in quinq. p̄tes. s. m. q̄ quina
fuit sanguinis xpi effusio. Prima fuit in circūcisiōe. Secū/
da in sudore. Tercia in flagellatione. Quarta in crucifixōe.
Quinta in latris ap̄tione. Prima pars vocatur secretella
diminutiue s. m. rōnale ad differentiaz canonis qui proprie
vocatur secretū vel secreta. In qua p̄te p̄mittuntur quedā
figuralia: et quedam p̄ambula: mystice vtz sacramentū p̄ce/
dentia. Secūda ps vocatur p̄fatio. Tercia vocatur canon.
in qua sacerdos accedit ad sacrificandū. et ad offerendū illud
verū sacrificiū: p̄pter quod missa instituta est. Quarta vo/
catur dūca oratio. Quinta laudes seu gratiarū actio. Sibi q̄
libet pars habebit iniciū: patebit in locis suis. Et s. m. hoc
tractatus ille potest diuidi in quinq. magna capitula. Capi/
tulum primū sex habet p̄tes. In prima dicitur de salutatio/
ne que p̄mittitur offertorio. et de ipso offertorio. In secūda
de oblationis p̄sentatione ibi. suscipe sancta trinitas. In ter/
cia de altaris t̄rificatiōe. In quarta de manū ablutione.
In quinta de cordis humilitatiōe. cū dicitur in spū humilita/
tis. In sexta de oratiōe sequente. s. de secreta. Ratio ordinis
a guilbermo in rōnali sic ponitur. Solus ordo est cōueniēs
vt post p̄dicatiōē fides sequatur in corde. laus in ore. fru/
ctus in opere. predicatio quidē est in euangelio. fides i sym/
bolo. laus et honorificentia in offertorio. fructus i sacrificio.
Et quis nulla oblatio est accepta deo: nisi deus sit cū offe/
rente per gratiam. quia oblatio offerentis a deo acceptat
et acceptabilis redditur propter offerentē. Nam deus prius
respicit ad offerentē q̄ ad oblatū. Iuxta illud gen. iij. Re/
spexit deus ad abel et ad munera eius. Hoc tñ nō est itelligē/
dum de oblatōe que p̄ se placet deo. sicut est oblatō corpo/
ris et sanguinis xpi. que placet deo rōne oblati: et non rōne
offerentis. Ideo sacerdos ante offertorium deprecatur et ad/
optat populū diuinā gratiam: vt ipsius oblatō deo fiat ac/

ceptabilis dices. **Dñs vobiscū.** Que gratis sibi reopratnr
a populo. et vt sua oblatio acceptabilis fiat deo. populus re
spondet. Et cū spū tuo. Secundū rationale vero sacerdos
dicit dñs vobiscū. **Monēs vnūquēq; ad seipm̄ redire.** et cō/
scientiā suā discutere. vt sic mentē suā et seipm̄ in holocan/
stum instū et hostiā sanctā deo placentē offerre valeat. Et
subiūgit. oremus monēs populū orare. quia et dñs discipu/
los ad orandū hortabatur dices. **Vigilate et orate.** ac si dice
rēt. **Orate vt fidē in simbolo recitatā et in euāgelio edictā**
firmiter tenetis et vt in ea stabiles pmaneat. Innocēti⁹
dicit. sacerdos dicitur oremus. p̄mittit dñs vobiscū. quasi
di. nisi dñs sit vobiscū non possū orare ad salutē vestrā. Et
quāuis sacerdos dicat oremus. non tñ statim orat. sed ante
orationem acceptat et thurificat. quasi di. non cessat orare.
qui non cessat bene agere. Secundū quosdā illud orem⁹ nō
refertur ad ofertoriū cantandū. sed ad orationē secretā di
cendā. Et illud oremus dicitur ex altamētis elcuatione. ex
auditu euāgelij et symboli cōcepta. Secundū alios vero di
citur. q̄ illud orem⁹ quod p̄mittitur ofertorio: refertur ad
mentālē regratiatiōē: de donis fidei regratiantes deo inri
mo suspicio: de mirabili nostre redemptōis beneficio: quod
euāgelij et symboli in nobis rememorantur. igitur dici/
tur oremus. vt hec in nobis suuz effectū consequantur. Si
veritē enī q̄ propter multitudinē internalli in quo mēs ad
multa alia multipliciter diuertitur: non referatur ad secre
tam. ideoq; consuetudo plurimoz est. vt orem⁹ orationi se
crete p̄mittat. **Orare autē sacerdos orationē nō prosequitur**
huius innocēti⁹ reddit causā dices. q̄ oratiō nō est prose
quenda. quia significat tempus quo x̄ps occulte ambulauit
inter iudeos. Vel aliter ad designandū q̄ sacerdos debet esse
attentus circa oblata. Vel etiā q̄ sacerdos aggressus ad
diuinū et sanctissimū sacramentū: debet totam suam inten/
tionem ad deū recolligere. Deinde post orem⁹ dicitur of
fertoriū cū cantico. designans iocūditatē et leticiā offerenti
um quam in offerendo debent habere. quia hilarem dato
rem diligit deus. Sū ps. **Circuibō et immolabo in taberna
culo tuo.** hostiā vociferationis cantabo. Et in palip̄. **Luz**
offerret holocausta: ceperūt laudes dñi decātare et i diuersis

80000000
organis que rex dauid fecerat cōcrepare. Filij nāq; israel eū
offerebant in tubis clangebant. Dū enīz cantatur populus
offerre debet. designans q̄ salomon in dedicatione templi:
innumerabilem multitudinē holocaustoz obrulit cūz mag
na solennitate. Sū. ij. palip̄. v. dicitur. **Rex salomon et vni
uersus ceterus israel: et omnes qui fuerāt cōgregati ante ac/
cham fedris. arieres et bones immolabāt absq; vllō nume
ro.** Et moysi descendenti de mōte: occurrit populus et mu/
nera obrulit. exo. xxxv. **Egressaq; ois multitudo filioz is/
rael de cōspectu moysi. et obrulit mentem p̄missimaz atq;
deuota primitias dño.** Secundū constitutionē grego. septi/
mi. semp aliquid in missa est offerendū. vt dicit de consec.
dis. i. ois in hec verba. **Dis xpianus ad missaz solennia ali
quid p̄curet deo offerre: et deducere ad memoriā illud quod
deus p̄ moysen dixit. Non apparebis in cōspectu meo vacu
us.** Et in collationibus sanctorū patrum liquide apparet q̄
omnes xpiani ex vsu sanctorū patrū aliquid debēt offerre. q̄
ad ipsū primū est confugiendū. qui nostre potest curare aie
passiones. Et cōstitutio intelligitur de oblatione interiori
seu bonoz interiorū: et non exteriorū. Vel dicitur q̄ sit cōsiliū
Vel ad istū sensū: q̄ nullus xpianus in cōspectu dei debz ap
parere vacuus. sed q̄ quilibet qui apparet in cōspectu dei a
liquod donū temporale: vel saltē spūale debz offerre. Tempo
rale quidē in recognitionem q̄ omnia exteriora a deo habe
mus. et ideo ex eis deū honorare tenemur. Spūale vt fatea
mur fidem. spem et caritatē. et quicquid boni operis in no/
bis relucet: donū dei esse. Sū apostolus. **Quid habes quod
non accepisti. Si accepisti: quid ergo gloriaris.** Immo et
nos debemus offerre deo hostiā viuā et placentem. ad ro. xij
Qui semetipsū obrulit pro nobis in sacrificiū redemptōis
nostre. **Ubi norandū q̄ qui vult acceptam deo offerre obla
tionē. primo offerat ei suā voluntatē et mentē. quia dñs nō
ea que offeruntur: sed voluntatē respicit offerentium.** xxiiij
q. ca. j. odi. Et aug. de peni. dis. v. ca. j. dicit **Penitens sem
per mentem offerat et contritiōē cordis.** Deinde possessio/
nem. tunc quod offert secutus offert. et ita qui vult peccata
sua redimere p̄ temporalium oblationez. primo debet of
ferre mentem. Secundo consideret diligenter anteq̄ offe/

rat non quid offerat. Unde augu. Non est considerandum quid offerat: sed ante que offerat. Unde thuribula naab et abiuo sanctificata sunt: et circumposita sunt altari. no propter offerentes. quia illi mali fuerat: sed propter deum ante que offererebantur. de cof. dif. ij. ca. et dixit. Tercio debet considerare quod munus offerendum sit decet. Indignu est eni dare deo quod indignatur homo. xvij. dif. ca. vlti. Quarto ut cum fratre suo se prius componat. Unde in euangelio Matb. v. Si offers munus tuu ad altare: et ibi recordatus fueris: qua frater tuus habet aliquo aduersa te: relinque ibi munus tuum ante altare. et vade prius reconciliari fratri tuo. et tunc veniens offeras munus tuu. Quinto afflictis succurrat. vñ criso. Libat dno prospera. qui ab afflictis tollit aduersa. dif. lxxvj. Secundum Isidor. vij. et bimo. Offertorium tali ex causa supersit vocabulu. Fertum enim dicitur oblatio que altari offertur. et sacrificatur a pontificibus a quo offertorium nominatur quasi propter fertu. Et dicitur offertorium ab offero offeras. quia medio tempore da offertorium canitur. populus offert. Et sacerdos recipit oblationes a populis: vel postmodum hostiam vel sacrificiu consecrandu a ministris vel quia tunc sacrificium laudis offertur. Et olim offertorium habuit plures versus. sicut adhuc scripti inueniuntur in antiquis gradalibus. qui hodie in plerisque locis obmittuntur causa breuitatis. ut tam ministri quam populus libentius oblationibus et orationibus vacent. Etiam propter hoc ut ait augu. de cof. dif. ij. Christianam religionem paucissimis et mansuetissimis misericordia dei voluit esse liberam Et sicut in ibe conuina. Non multitudine verborum fleatur dñs ut homo. Melius est eni quinque psalmoz cum hilaritate decantatio quam totius psalterij cum anxietate modulatio. In officio tamen deunctorum isti versus adhuc hodie decantantur. quia illud officium in multis non sequitur normam officij alterius. Dum igitur offertorium cantandum est seu cantatum: et incensum paratum. sacerdos silentij solitudine expectat. Et instate iam memoria dñice passionis silentium obseruat. Illud insinuans. quod iherosolymus iam non palam ambulabat apud iudeos dum cogitarent eum interficere. sed abiit in regionem iuxta desertum. in ciuitatem que dicitur effraym. et ibi morabatur: cum discipulis

1xxxviij

suis. iohannis. xj. Silentium igitur sacerdotis. christi latibulum significat. Circa secundam partem capituli illius scilicet circa oblationis presentationem plura sunt declaranda. Primo solennis preparatio ex parte vasorum. Nam quatuor requirunt. Primo calix qui qualis esse debeat dictum est supra. et inferius aliqua resumeret. Secundo patena que debet esse lata et rotunda. significans corda nostram. que debent esse dilatata in caritate. et rotunda in perseverantia. Item ibi debet poni panis et vinum aqua mixtum. De hostia est sciendum. quod ipsa debet esse alba. ad designandum christi innocentiam. Secundo debet esse triticea ad designandum christi suauissimam delectabilitatem. Tercio debet esse tenuis. ad designandum christi magnam paupertatem. Item debet esse non magna. ad designandum christi abiectionem humilitatem. Item debet esse rotunda. ad designandum christi eternitatem. Item debet esse sine fermento. ad designandum christi sincerissimam benignitatem. Item debet esse non falsa. ad designandum christi sine cupiditate liberalitatem. Sal enim comestum sicut facit per quod designat cupiditas que est bonorum temporalium. versus. Lardida triticea tenuis non magna rotunda. Ex parte fermenti non falsa sit hostia christi. Hec septem designat septem virtutes quas in se sacerdos debet habere volens celebrare. Debet enim esse candidus per virtutem castitatem. Debet esse triticeus per mansuetudinis dulcedinem. Tenuis per abstinentie sobrietatem. Debet esse non magnus sicut sui estimationem per veram humilitatem. Debet esse rotundus per caritatis perpetue perfectionem. Ex parte fermenti per peccatorum mortaliu inuidiam. Non falsa per cupiditatem. Ex istis patet. quod sacerdos debet conficere panem triticeum non fermentatum. Et hoc dupliciter de causa. vna ratione facti. Nam exo. xij. preceptum fuit. vbi sic legitur mensis primi quatuordecima die. ad vespas comedetis azimos panes usque ad diem vicesimum primum eiusdem mensis ad vesperas. Septem diebus fermentum non inueniat in domibus vestris que comederit fermentatum peribit anima eius in israhel. tam de aduenis quam de incolis israhel. Cum ergo christus decima quarta die mensis primi cenauerat cum discipulis suis. et agnum pascale comederat et usque ritu legali cum lactucis agris. constat quod eadem hora fermentum non inueniebatur in domibus iudeorum. et sic panes azimi consecravit. vñ exemplo christi et nos in pane azimo conficere debemus. Secundo debet hoc fieri ratione misterij. Fermentum enim corruptorum significat. apostolo testante qui dicit. Modicum fermentum totum

ta massā corrupit. s. ad cor. v. Et ergo nichil corruptū nī/ chīl corrupēs. sed totū sincerū in hoc sacramento esse demō/ stratur. Ideo non fermentatū s3 azimū panem cōsecramus. Nā s3m apostolū vbi supra. Pasca nostrū imolat⁹ ē xp̄us. Itaq3 epulemur. nō i fermento malicie 4 neq̄tie. s3 i azimis sinceritatis 4 veritatis. Greci. tñ p̄seuerātes in suo errore cōficiūt in fermentato. asserētes i pasceue lunā decimāquar/ tam institisse. in qua vez⁹ agn⁹ imolat⁹ est. vt legis imple/ ret figura. q̄ decimaquarta luna mensis p̄imi pascalez ag/ nū iusserat immolari. Dñs ergo ea die se passuz esse p̄nos/ cens. in p̄cedēti vespera anticipauit comedere pasca. Et qz tūc licite poterat comedi fermentatū. ergo ip̄i corpus dñi de fermento cōficiūt. Et cōfirmāt ex alio. Quia jobāis. xvij. dicit q̄ iudei nō introierūt ad p̄roziū. ne cōtaminarent. sed vt māducarēt pasca. 4 ergo in pasceue ad vesperaz debebat māducari pasca. 4 sic videt fuisse luna decimaquarta. S3 isti nō recte intelligentes seducunt. qz br̄s jobānes dicit q̄ iu/ dei nō introierūt p̄roziū vt māducarent pasca. s3 i pasca nō accipit pro agno pascale. sed p̄ pane azimo quē septē diebus comedebāt. Sed diceret q̄s. si sacerdos latinus attēpra/ ret consecrare in pane fermentato an cōficeret. Respōdet q̄ sic licet p̄ueteret ritū ecclesie sue. 4 in hoc peccaret. qz pa/ ne esse fermentatū hoc est accidētale pani. nec p̄pter hoc sub/ stantia panis mutat. Ideo p̄t fieri consecratio in pane fer/ mentato. Nā 4 sacerdos grecus cōficit. 4 tñ in pane ferme/ tato. vnde innocētius dicit. S3 adhuc multi in fermento sa/ crificāt. quib⁹ tanq̄ catholicis ecclesia catholica 4 romana cōmunicat. vetū hoc quoniā meli⁹ solūdo differit. vt alias cōtēptus absoluat. Et dicit s̄ct⁹ thomas. iij. p̄te. q. lxxij. Quod q̄uis cōsuetudo cōficiēdi in azimo rōnabiliter fit. tñ apud grecos peccaret q̄s cōficiēdo in azimis quasi p̄uertes ecclesie sue ritū. S3 diceret que est causa q̄ de tritico de/ bet fieri hostia. Respōdet. vna causa quia inter frumen/ ta triticū est optimū. sed qz s3m alexan. papā nichil i sa/ crificijs p̄t esse maius q̄ corpus 4 sanguis xp̄i. idcirco de pane optimi frumēti debet cōfici. Secūda cā ē. q̄ sicut tri/ ticū electi⁹ 4 puri⁹ ē ceteris granis ex qb⁹ fit panis. ita ca/ ro xp̄i formata fuit de purissimo sanguine br̄e vrgis. 4 ei⁹

cazo depurata fuit ab omi labe peccati de qua s̄pta fuit ca/ ro xp̄i. Etia iudeico. qz dñs seipm cōparuit grano frumēti dicens. Nisi granū frumēti cadēs i terrā mortuū fuerit sic. jobāis. xij. S3 diceret si oblata esset facta de tritico mixto cū siligine vtz ex isto posset cōfici corp⁹ xp̄i. Rñdet distin/ guēdo de mixto. qz vel s3i ē plus de siligine vel pl⁹ de triti/ co vel sūt in equali mēsurā. Primo 4 tercio modo nō p̄t cōficere. s3 secūdo mō cōficit s3 grauiter peccat. 4 dz de hoc penitere. S3 magister henric⁹ dicit. si grana alteri⁹ gene/ ris admixta fuerint piculū ē. qz vbi granū sic admixtū sit vt nō totū absorbeat a tritico corp⁹ xp̄i inde nō cōficit S3 de materia enkaristie quo ad sāguinē dicit sc̄s thomas su/ per. iij. sentētiaz. dis. xi. Quod vinū naturale sc̄z vitis i q̄ xp̄s cōfecit ē debita materia calicis. 4 si vinū penit⁹ cōner/ sū ē i acetū nō p̄t cōfici. qz acetū nō ē vinū s3 fuit vinum. Etia qz differūt vinū 4 acetū. sicut viuuz. 4 mortuuz. xij. metha. S3 si vinū ē q̄si i p̄p̄quo 4 i via ad acetū. p̄t q̄de3 cōfici. Peccat tñ cōficiēs p̄pter reuerētiā sacramēti. Idē itel/ ligit de pane muscido vel corrupto. Ad idē cōcordat albert/ tus. si vinū ē oio putridū adeo q̄ naturā 4 sapore p̄dit non p̄t cōfici. si aut nō sit corruptū s3 i via ad corruptionē. cō/ fici q̄de p̄t. s3 p̄pter reuerētiā sacramēti nō dz. Idē intelli/ gēdū ē de p̄dulo vino 4 multū acro. vñ de sc̄is patrib⁹ legi/ tur q̄ vinū bonū mādū 4 recēs 4 p̄ro meli⁹ poterāt habē/ re 4 p̄ciosius p̄ isto sacratissimo sacrificio aprauerūt. ad re/ uerētiā ist⁹ sacramēti. vñ q̄dam doctor dicit. Inquātuz vi/ gorosius 4 forri⁹ tāto melius est ad consecradū vt sic min⁹ p̄ aquam cōmixtam nature vim p̄dat. Innocēt⁹ dicit. Li/ cet aut diligētī studio vinū optimū sit querendū vt in sacri/ ficiū offerat. viciatū tñ nō maculat mundiciā sacramēti. Quocirca siue nouū vinū q̄s dicit mustū. siue acroz quod dicit acetoz i sacrificiū offerat. sacramētuz cōficit 4 di/ uinit⁹ cōsecrat. q̄s itelligit modis sup̄ap̄positis. S3 dubita/ tur an de agresta possit confici. Respōdet sanctus thomas vbi supra q̄ nō. qz adhuc nō habz speciē neq3 sapore3 vini s3 tātuz ē i via generatōis. Nec p̄t ex aqua fusa sup̄ feces vini cōfici. qz hoc nichil aliud ē nisi aqua sumēs aliq̄le sa/ porē ex fecib⁹ vini. s3 vtz possz cōfici de musto. tñdet s̄ct⁹

cho. vbi supra. et petrus de eucharistia q sic. Et albertus in
 expositioe misse dicit. Si est aliqua terra vbi no habet vetus
 vinu valens. tunc pot celebrari cu musto. Debet etia vinu ee
 puru et no mixtu speciebus nec coditu. vñ raymundus. vinu
 mixtu vel coditu speciebus ad missaz dñi no accipias nec ace
 tu. Sz di. qd in istis terris fieri vbi non est vinu. nec pot
 haberi vinu. vtz sibi sine vino posset cofici. Respondeo q no
 e aliqua terra qui ad ea possit tantu de vino portari quantu
 sufficit ad celebrandu. Albertus sup expositioem misse dicit.
 Si no pascit aliqua terra vinu. nec p aliquem modu possit
 sibi puenire. no e abstinendu a missa ppter salute fidelium. Sz
 tñ sup hoc dñs papa cosulendus e. et cu licetia ipius debz fie
 ri. Dicit etia q si solu sub spe panis fieret coceratio adue
 cet sibi sanguis xpi cu corpe ex quadam cocomitacia qnis no
 vtrūqz esset sibi singulariter et sacramentaliter. Sz qd si eet
 vas plenu vino. et intromitteret vna gutta aq. vtrū possz
 fieri cosecratio. Respondet scus thomas q sic. qz sibi aqua
 conuersa e i substantia vini. Circa quod sciendu. q vino dz ad/
 misceri vna gutta aque vel due vel tres. et adeo paru q pe
 nitus absorbeat a vino sic q nec fuerit i equali mesura nec
 i maiori qritate sit aqua. Et dz esse aqua naturalis et non
 artificialis. Si tñ apponeret nichilomin coficeret. Na ipa
 ita hñ conuerteret i vinu sicut aqua naturalis. Quare autē
 fiat talis mixtio vini et aq. buis? triplex e rō. vna qz facim?
 hoc exēplo xpi q i cena miscuit aqua. cu vino. vt dicit eipri
 anus de con. dis. ij. et qda glosa. jero. sup matheū. Secūdo fit
 ppter hoc qz sanguis et aq fluxerūt de corpe xpi. Tercio ppter
 hoc vt pplus xpo aduuet. vt pplus i xpo et xps i populo ma
 neat. Secūdu inocentiū. qz p aqua pplus designat iuxta illud
 apoc. xvij. Aque multe ppli multi. et hoc rōnabilif. qz sicut
 aqua e fluxibilis. ita et hoies labiles. Sz p vinu sanguis xpi
 vel ei diuinitas designat. Crisostomus eni sanguine suū effudit p
 populo. iuxta illud. hic e sanguis me? noui testamēti. Sacer
 dos igit aqua miscet vino. qz xps i morte p effusione suū
 sanguinis reconciliauit populo deo. vñ glo. super matheuz
 .xxvi. Nec panis sine aqua nec vinu sine aqua offert. Per
 aqua populus designat. qz nec sine xpi passione populus sal
 uat. nec sine ei? scz populi amore xps passus est. Sz qd

si sacerdos omiserit aqua an possit coficere. Respondet innocen
 tius q sic. grauit tñ peccat q negligēter alterutra speciem
 obmittit. grauis q sciēter et spōte. maxime si forma inten
 dit mutare et heresiz introducere. Si igit p negligentia ob
 mitteret aqua. pfectū esset sacramētū. qz remanēt sibi ea q
 totū xpm significat sed vnio mēbriorū ad caput scz ad xps
 no seruat sibi ppter defectū aque. Alia dubia patebūt infra
 loco suo. Et qz vinu cu aqua debz misceri. Ideo de calice et
 eius materia dz videri. vñ calix quādoqz sumit p passione
 vt in euāgelio mathei. xxvi. Patet si vis transfer hunc ca
 licem a me. Et alibi. Potestis bibere calicē quem ego bibi
 turus sum etc. Quādoqz sumit pro sanguine xpi. vt patebit
 circa verba cosecrationis. Itē passio dicit calix. qz s3m an
 tiquā cōsuetudinē morietibus vel mori debētibz ministraba
 tur amarus potus de calice. Sumit etia calix p sanguine xpi
 et sic dicit calix a calida potōe. qz calix id est sanguis xpi ad
 maximā caritatē vel feruorē puocat deuotōis. Sz de ma
 teria est sciēdu. q in primitiua ecclesia in vasis ligneis cofi
 ciebat. qz vt dicit rōnale. Tūc erāt aurei sacerdotes et lig
 nei calices. Tandē successu tps illud fuit imutatu. eo q lig
 nu esset porosu. et sic i se poterat ibibere sanguinē xpi. Ideo
 statutū fuit q i ipis de cetero no deberet cofici. Tandē fue
 rit vitrei. illud iterū imutatu fuit ppter vitri fragilitatez
 Demū vrbano papa statuit vt in aureis et argēteis coficere
 tur. vñ de cose. dis. ij. dicit. vasa qb? sacra coficiūtur. aurea
 vel argētea esse pceptū. Itē circa solēne pparatōez requi
 ritur corporalia. de quo i canone de cose. dis. j. sic legit. Cōsilio
 oim cōstitum? vt sacrificiū altaris no i serico panno vel i
 tincto qsqz celebrare psumat. sed i puro lintheo ab epō. con
 secrato terreno seu linco et contexto. sicut corpus dñi nostri
 ihu xpi in sindone mūda linea sepultū fuit. Et hec est cōsti
 tutio sexti pape et eusebii. Et corporalia seu palleē q dispo
 nunt sup altare significat lintheamina quib? iuolutū erat
 corp? xpi. Pars aut illa q plicata ponit sup calicē signifi
 cat sudariū quod fuit supra caput ihu separi iuolutū i vnū
 locū vt dicit jobāis. xx. Sz ps extēsa significat sindonē line
 az et mūda qua fuerat corp? xpi a iosep ab arimathia inuo
 lutū Alij vo hūt tantū vnū corpale. vt religiosi p eo q i euā

gelio legit. q. ioseph corp. xpi involuit in sindone munda.
No enim dicit pluralit. sindones. ad designand. sacramenti uni-
tate. Potest est in his aliud figurari. id est pars exteri signi-
ficat fide. sed ps supraposita significat intellectum. hoc enim
mysterium credi debet. s. no pot. comprehendi aliquo intellectu. ut
fides habeat meritum cui humana ro no pber experimentum.
Credam. ergo corde puro et conscientia no ficta. et no psuma-
mus discutere. q. s. m. psalmista. Defecerunt scrutantes: scru-
tatio. Et iuxta dictum sapientis. Qui scrutator est majestatis
opprimet a gla. Haec q. dixerunt. durus est hic sermo. q. s. pot.
ipm audire. abierunt retro et no ambulabāt cū xpo jobanis.
vi. Debet aut corpale i latu habere quatuor plicaturas. ad
designand. quatuor pfectōes xpi. q. sūt gratitudo caritatis
seu latitudo. longitudo eternitatis. altitudo majestatis. p. s. u.
ditas immensitatis. Etia quatuor est plicature in longu de-
signat quatuor virtutes cardinales. scz justiciā. prudentiā
temperantiā et fortitudinē. p. quas innate passiones in nobis re-
primunt. Tres vero plicature i latu tres teoloycales virtu-
tes significat. scz fidē. spem. et caritatē. p. quas deo unimur
figuralit. S. q. rit. an talis variatio sit licita circa corpale
.i. q. aliq. hnt solū unū. aliq. vero duo quoz quodlibz vocat
corpale. Similit. et de lotōe manū. Aliqui ante oblatōez
sacrificij aliqui statim post aliq. post factus. Ad hoc responder
b. aug. ad valerianū dicēs. Nichil officit id est nocet di-
versa cōsuetudo ecclesie dāno seruat unitas caritatis. Et
de cōse. dis. iij. terqna dicit. In vna fide nichil officit sate
ecclesie cōsuetudo diversa. Sine enī pner semel factū vel ter
immergat baptizat. credit. Et cōsuetudo vni. ecclesie. no
dz subverti. p. p. cōsuetudiez alteri. ecclesie dis. xij. illud. In
vetetata enī cōsuetudo. p. lege seruari dz. ut habet. ff. i. legi-
bus. Et ideo sicut nichil dz cōtra legē fieri. sic nichil dz fie-
ri cōtra lōgā cōsuetudiez. Et. q. sit lōga cōsuetudo lege. i.
que enī puniri dz trāsgressor laudabilis cōsuetudinis. sicut
trāsgressor legis. xi. dis. In his. et hec itelligi debet de cōsue-
tudinib. rōnabilib. q. no sūt honeste nec obuiat statutis
canonū. et diuinis pceptis. et maxie si sint redacte i scriptur
q. tūc vocant cōstitutōes. Illis sic dispositis sacerdos accl
pit hostiā et patenā. et vinū i calicē cum suis orōibus offe/

res illa. s. o. Precessit enī veritate huius sacramenti ymbra i
melchisedech sacerdote dei sumi. offerente panem et vinum i
typū seu figuram eucharistie. Quare et hodie i memoriā hu-
jus acceptabilis figure sacerdos s. m. ordinē melchisedech i
stituit. xpo panē et vinū ante cōsecratōez offert. de p. c. s. ut
de. ea bndicat et sacrificet. ut inde sacrificiū verū fiat. quod
in oblatōe melchisedech figurabat. Et populus etia. reali
exhibitiōe recognoscat bñficiū oblatōis xpi p. eoz salute in
ara crucis factū. et in sacramento altaris fiendū. dicens. q. n.
offeret. Suscipe sancta trinitas. et. In qua oratōe pater cui
offeret. q. s. sancte trinitati. Quid offeret q. s. oblatōez. Quare of-
feret. q. s. in memoriā passionis xpi et p. salute oim. Qua ora-
tōe finita locat calicē. Et aliqui s. m. cōsuetudinē romanā
locant calicē ad dexteruz latus hostie. q. s. sanguis dñi nostri
ibū xpi credit a dextro latere pfluxisse. vel s. m. aliū vsū ob-
lata locat iter sacerdotē et calicē. ad denotandū q. xps. bō
mediator fuit inter deum et hoīem. Aurū diuinitatē signi-
ficat panis xpm et sacerdos hoīem. Patena vero lata et par-
te p. s. u. ditatis ad retinēdū hostiā ordinata significat latitudi-
nē caritatis apostolor. q. xpm receperūt. Et sic hostiā super
patenā offert. ut sup. latitudinē caritatis sacrificiū. iusticie
dz offerri. ut holocaustū a se pigne fiat. Hęc latitudinē cari-
tatis corda discipulorū habebāt cū petrus dicebat. Parat
sum tecū in carcere et in morte. Quod aut patena subla-
ta hostia abscondit sub corpali. vel ab altari. remouet. quaz
dyacon. retinet involutā significat. q. apostoli se absconderūt
et i manib. captiuiū relicto ihū oēs fugierunt. sicut dñs eis
p. dixerat. Dēs vos scandalū patiemini in me in hac nocte.
mat. xxvj. Scriptū ē enī pentiā pastore. et. Et ideo sacer-
dos anūciatur. resurrectōis enlogiū reseruat patenā. q. s. cū
esset sero die illa vna sabbatoz. et fores esset clausē vbi disci-
puli erāt cōgregati ppter metū iudeoz. venit ihū stans in
medio eoz et dixit eis paz vobis jobanis. xx. Inueniēs oves
q. trepidātes aufererūt. Quātū ad terciū scz de thurifi-
catione altaris. sciēdū q. calix coopertus significat xps sepul-
tū. sed thurificatio significat vngētū p. ciosū quod mulie-
res obtulerūt. vel significat aromata q. emerūt ut veniētes
vngerēt ihesum. mat. vlt. vel est dicendū q. thurificatio de-

signat q̄ maria magdalena accepta libra unguenti nardi p̄p̄
fici p̄ciosi effudit sup. caput ih̄u mat. xxvj. Et dom̄ iplera
est ex odore unguenti. vñ ⁊ saluator dixit ih̄idē. *Quittēs* bec
mulier unguenti hoc in corpus meū ad sepeliēdū me fecit.
Et itēz. vbiq̄q̄ p̄dicatū fuerit hoc euangelīū in vniuerso
mundo dicet. q̄ hoc fecit in memoriā ei⁹. ⁊ ergo dicūt do/
ctores. q̄ bec thurificatio fit in memoriā sepulture dñi.
Quod autē sacerdos ter dicit supra incēsu. significat q̄ ma/
ria ter adhibuit unguenti circa opus ih̄u. Primo qm̄ vñxit
pedes ih̄u i domo symonis pharisei. luce. vii. Secūdo cū in
domo symonis leprosi sup. caput ih̄u effudit unguenti mat.
xxvj. Tercio cū vēit vt ungerēt ih̄esū iā positū i sepulchro
⁊ circumducit eū signo crucis vt in plurib⁹. vt oīs dyaboli/
ce fraudis. ⁊ oīs malignitatis conatus p̄ virtutē sancte cru/
cis ⁊ ex thuris incēsiōe effugat. vt nec cōtra sacerdotē nec
cōtra sacrificiū p̄ualeat. Fumi enī incēsiō valz cōtra demo/
nes effugādos. vñ iob. vi. Tobias minor interrogabat
āgelū dicēs. Quot remedia h̄nt ea q̄ obseruare iussisti de pi/
sce. Respondit. Cordis ei⁹ p̄iculā. si supra carbones ponas
fum⁹ ei⁹ omē demoniorū genus extirpat. Et sciēdū q̄ dya/
con⁹ vel thuribulū portās accipiendo incēsum anteq̄ mit/
tat i thuribulū d̄z p̄ntare sacerdoti. i signū q̄ nichil ē accep/
tū deo nisi b̄ndictū. Tunc sacerdos accipēs thuribulū s̄m
aliquos facit tres ductus. in signū vel ob reuerentiam tri/
nitatis in circuitu hostie. ⁊ vñā crucē de sup. ob reuerentiā ⁊
vinitatis diuine essentie. Et imēdiatē post hoc vadit ad dex/
terā p̄tē altaris. significās x̄pi p̄dicatōez missā ad iudeos ⁊
ad ones q̄ p̄ferūt dom⁹ israhel. S̄z post hoc dimissa dexte/
ra vadit ad sinistrā. significās aplōz p̄dicatōez repulsāz a iu/
deis ⁊ cōuersāz ad gētiles. Postea totā faciēz altaris a sini/
stra vsq̄ ad dexterā thurificat. i signū p̄dicatōis gentibus
missē finalit̄ ad iudeos reuertere. q̄ in fine mūdi s̄m apo/
stolū ad ro. vi. Reliq̄e iudeorū salue fiēt. Deinde sacerdos
thurificat a dyacono ⁊ ministri ab accolito vel a thurifera/
tiō ⁊ postea tot⁹ thorū mediātib⁹ ministris in signū q̄ a x̄po
sacerdote magno cūtra bona p̄cedūt mediātib⁹ ecclesie
ministris ad populū. q̄ influxus diuinus p̄ mediā descēdit ad
infima. s̄m d̄yo. de angelica ieraz. c̄bia Iudeo dicit ad cor. ij.

Lxxxxxij

Odorem noticie sue sparsit super nos in omni loco. Et no/
ta q̄ s̄m alios sacerdos thurificās nichil dicit. Sed secun/
dum officiū romanū dicitur. Dirigatur dñe ad te orō mea
vbi primo optat exaudiri. secūdo acceptari cū dicit. Eleua/
tio manūum meaz sacrificiū vespertinū. quod erat solēnis/
simū in lege. Tercio optat a malis p̄seruari. s. i corde co/
gitatiōe. ⁊ in ore ⁊ prolacione mala dicēs. Pone dñe custo/
diam orī meo. Quantū ad quartā p̄tem huius capituli q̄
est de manūū ablutione est sciēdū. Quis sacerdos in p̄inci/
pio missē dū se vestibus ornat manus abluīt. in signū q̄ ca/
rete debet macula mortali. tamē in hoc loco volēs sacrifi/
care. itēz lauat se. in signū carentie venialiū ⁊ minorū. Ideo
fit in capitibus digitorū quatenus sic locis manibus oblati/
onem accipiat. incēsu offerat. ⁊ orationez effundat. Quia
scriptū est exo. xx. Facias lauacrū enesū. ⁊ ad lauandū po/
nas illud in testimoniū tabernaculi ad altare ⁊ missa in eo
aqua lauabūt in eo saron ⁊ filij eius manus suas ac pedes.
qm̄ ingressuri sūt i tabernaculū testimoniū ⁊ qm̄ accessuri sūt
ad altare. Ita fuit figura vt sacerdotes oblaturi. ablati es/
sent manibus ⁊ pedibus. quod nūc veraciter ⁊ mistic debz
esse in nostris sacerdotibus. Debent enīz purgati esse a pra/
uis operibus. ⁊ mūdari a noxijs affectionibus. quia per pe/
des affectiōes. ⁊ p̄ manus opera designantur. Sic igitur lo/
tione manūū corporalē reueret. magisq̄ mundatus offerat
hostiā immaculatā sanctā deo placentē. Si d̄ns cūz esset
mundat⁹. p̄erebat ampl⁹ mūdari dicēs Amplius laua me
ab iniquitate mea. ps. i. Sacerdos enī sacrificatur⁹ debz
lauate cōsciam lacrimis penitentie. s̄m illud. ps. Lauabo
per singulas noctes lectum meū. Lectus hōis est sua cōsci/
entia. in qua securē mens delectatur ⁊ quiescit. si bona ē iu/
tra dictū sapientis. Secura mens est quasi iuge conuulsūm
Si vtro mala est in amaritudine ⁊ timore est. quia nō est
par impijs. Isa. xlvij. Inno. dicit q̄ ipse x̄ps anteq̄ vez ee/
vnicū sacrificiū offerret in ara crucis in lazari resuscitatio/
ne lacrimas miseratus effudit. Job. xj. Ihesus ingemuit
sp̄i turbanit seipsum ⁊ lacrimatus est. Et exēplo x̄pi sacer/
dos etiā hoc debet facere. Et sciēdū q̄ sacerdos lauādo di/
gitos dicit illud psal. xxv. Lauabo iudec̄ innocēs manū

meas. Et est sententia talis. i. confitendo et penitendo: faciam
 munda opera que per manus designantur. et hoc inter innocen-
 tes: cooperatas mente sepe et corpore. Quia sic dicit ps. Luz
 innocente innocens eris. Hoc factum dicit. et circumdabo altare
 tuum domine: quia nullus nisi mundus debet accedere ad altare.
 Quantum ad quintam partem que est de cordis humiliatone: est aduer-
 tendum: quod sacerdos post hec que dicta sunt humiliter se declinat
 dicens illud dauid. In spiritu humilitatis. Quam orationem dicit
 in medio altaris inclinatus profunde: et manibus iunctis ante
 pedibus: ubi tangitur terra que debet esse in sacerdote sacrifi-
 cium offerente. primo et in omnibus assistentibus per quibus sacer-
 dos offert. Primum est cordis humiliatio cum dicit: in spiritu hu-
 militatis. Secundum est mentis contritio sibi et animo contri-
 to. Tercium est recta intentio offerentis sibi. ut sic fiat sacrifi-
 cium nostrum et. hec autem humiliatio sacerdotis humiliatio
 ne christi significat. qua exinanivit semetipsum formam serui ac-
 cipiens. Vel sacerdos inclinatur se: ut per humiliatorem corporis
 discat humilitatem mentis. ut sic in eo pronocetur mentalis
 deuotio. Nam cum frequenter orans humiliat se corporaliter in-
 clinando vel genuflectendo vel manus levando ad deum. in ipso
 surgit humilitas mentis ad deum et deuotio. Et hoc dicebat
 apostolus. Solo vos in omni loco orare: leuantes manus vestras
 ad deum. Debinc sacerdos inclinatur se orat primum pro se
 post hoc monet populum pro se orare: et postea orat pro popu-
 lo. Christus enim primo pro se deinde pro populo orabit dicens
 Pater clarifica filium tuum: ut filius tuus clarificet te. Postea
 pro apostolis dicens. Pater serua eos quos dedisti michi. ut
 sint vnus sicut et nos vnus sumus. Joba. xvij. Et iterum pro om-
 nibus credituris in ipsum dicens. Non tantum pro ipsis rogo.
 sed pro omnibus qui per verbum eorum credituri sunt in me. Desin-
 de sacerdos populum admonet orare pro se: vertendo se ad po-
 pulum dicens. Orate pro me peccatore et. Debemus enim pro
 inimicem orare ut saluemur. Jacobi ult. Nam et dominus inquit
 in euangelio. Amen amen dico vobis. Si duo vel tres consen-
 serint de omni re super terra: quecumque petierint fient illis a
 patre meo qui est in celis. In his autem verbis sacerdos im-
 ploret auxilium circumstantium propter altitudinem sacramenti.
 Et debet ista verba aliquantulum sonare sic quod assistentes ca-

Lxxxxxiii
 pere possint. quia per hec verba ad supplicandum inuicemur
 ibi orate. Et ad nos mutuo amandum inflamamur. ibi ut
 meum pariter et vestrum sacrificium acceptum fiat omnipotenti deo
 Quantum ad vltimum. scilicet de ordine secreta est sciendum quod per ver-
 ba que dicta sunt sequitur oratio secreta que sic vocatur: quia
 secreta et sub silentio et recollecta mente dici debet. ut deno-
 tetur mentalis conuersio in deum ut sacrificium deo sic acceptum
 huius autem silentii et aliorum que sacerdos sub silentio legit. cau-
 sa originalis fuit occultatio spiritualium misteriorum huius sacri-
 ficij a comuni circumstanti populo. Tunc beatus dionysius in ecclesia-
 stica serarchia loquens de ritu sacrificiorum dicit. Greci hec vi-
 dentes et audientes ridebant putantes tam humilibus verbis et reb-
 no posse inesse tantam satisfactionem. Et debet tot secreta di-
 ci. quod fuerit in principio collecte exceptis aliquibus die-
 bus precipue scilicet officium romanum. sicut sunt dies quatuor tem-
 porum. sabbatum pasce et alique vigilie: et parasceue. quia hi die-
 es habent quedam singularia. Etiam sacerdos per illud quod ob-
 seruat silentij solitudinem significat latibulum christi. quo christus non
 palam ambulabat apud iudeos cum cogitaret eum interficere. sed
 absque in regione iuxta desertum in ciuitate que dicitur effraym.
 et ibi morabatur cum discipulis suis. ut dicitur Joba. xij. Et
 postquam subiicit secreta orationem: sacerdos lenat vocem: per quam i-
 sinuat quod christus de iherosolimam ad templum orationis
 quod ad tempus deseruauerat cum recesserat in effraym. Sic enim scri-
 bitur luce. xij. Ingressus templum cepit eicere ementes et ven-
 dentes dicens. Domus mea domus orationis vocabitur et. Ideo
 tunc sacerdos lenat vocem palam dicendo. Per omnia secula secu-
 lorum. Per hoc insinuans quod Ihesus iterum palam ambulabat.
 Itaque in crastinum: turba multa que conuenerat ad diem festum
 cum audisset quod Ihesus venit iherosolimam: acceperunt ramos
 palmarum et oliuam precesserunt. clamantes. Osanna benedic-
 que venit in nos domini rex israel. math. xxi. Finis autem huius orationis:
 initium est prefationis per quod insinuat sacerdos quod christus est lapis
 angularis quem reprobauerunt edificantes. que fecit utraq; vnus
 Isa. xxvii. Iudeos cotines et gentiles. ut sit vnus pastor et
 vnus ouile. Et propter hoc quod orationem quam secreta dicit concludit
 sperte: querit assensum populi et confirmationem. quia ipse qua-
 si legatus est populi: ideo populus consentiens voci eius: dicit

amen. i. fiat. Hoc p̄ x̄p̄s i quo exaudimur a patre: sicut petiisti in secreta. Sed p̄ hoc monet populū: ut sibi adoptat & petat ut dñs velit eoz exaudire quatenus petitiones quas secreta effudit effectū cōsequatur. Sed potest dici q̄ orō secreta alte terminatur: ad designandū publicā p̄dicationem x̄p̄i post lazari resuscitationē: quia extitit publice p̄dicavit. Et sciendū q̄ sacerdos hec dicendo: debet manus depressas tenere donec dicat: Sursū corda. quia tūc debet manus leuare & ipas extensas tenere. adeo alte sic q̄ assistentes super humerū suū aliquatūla possunt videre.

Capitulum. ij. de p̄fatioe.

Refatio dicitur a p̄e quod ē ante. & for factis. quia facit ante principale sacrificiū ad quod offerendūz missa est instituta. Est enī p̄locutio totius canonis sequenti. In hoc enī p̄loquitur sacerdos gratias & laudes deo ut melius ad cōsecrandū corp̄ x̄p̄i possit p̄uenire. Vocatur etiam p̄paratio. q̄a p̄parat fidelīū mentes ad futurē cōsecrationis reuerentiā. Et ab aliquibz vocatur ymnus angelicus quia angelicis laudibus est plenus. Ab illa enī p̄e dñs vobiscū vsq̄ ad sanctū rite potest vocari ymnus. Et habebit illud capitulū duas p̄tes principales. In prima dicitur de p̄fatione in generali & de expositōe cōmunis p̄fatiois. In secūda de numero specialīū p̄fationū. & eardem expositōe. Prima pars dividitur in tres. In primā populū excitatur: cū dicitur Dñs vobiscū. In secūda ratio assignatur a sacerdote ibi. vere dignum & iustum est. In tertia laus divina a populo decantatur ibi. Sanctus &c. Prima adhuc in tres quia primo excitatur populus ad attentionē cū dicit. Dñs vobiscū. Secūdo ad mentis erectionē ibi. sursū corda. Tercio ad gratiarū actionē ibi. Gratiās agamz. Quāntūz ad primā p̄ticulā est sciendū: q̄ sacerdos dicitur rem dignissimāz cū attentione salutat populū dicens. Dñs vobiscū. Op̄tans nos tales existere: cū quibz dñs manere dignetur. Et illud cōsuetū dignissimū: in quo x̄p̄s fons pietatis & bonitatis sumitur nobiscū celebrare. De quo scribitur Jobān. xij. Si q̄s vlligit me sermones meos seruat: & patet mens

Lxxxix
diliget eū: & ad eū veniens & mansione apud eūz faciem.
Et apoc. ij. Ego sto ad ostiū & pulso: si quis audierit vocem meā & aperuerit mihi ianuā: introibo ad eū & cenabo eū & ipse mecum. Eborus in p̄sona populū r̄det: & cū spū tuo. sacerdoti hoc idē iterate reopras. Sic enīz mutuo p̄ se orant. facientes iuxta dictū apoli. Orate pro inuicē ut saluemini. Jacobi vlt. Et respōdet populus. & cum spū tuo. & non cū corde vel cū ore tuo: seu cū corpe tuo. q̄a totū illud quod agit sacerdos est spūale & misterijs plenu. Deinde ibi subiūgitur a sacerdote incitatio ad singulārē deuotionē & inētia ad celestīū eleuatōz p̄pter sacramentalis misterij magnitudinē: cū dicitur. sursū corda: sup̄le habere vel leuare ad dominū p̄ celestīū meditationē. Monet enīz nos sacerdos ut corda sursū habeamz ad dñm. s̄m exhortationē apli ad colōces. ij. Que sursūz sūt querite & sapite: nō que sūt super terrā. Nam vbi est thesaurz: ibi est & cor tuuz. Mat̄. vj. Vultū enī ore loquuntur celestia: & exteriori habitu celestibus & diuinis se ingerūt. corde vero terrestria meditantur. Quibus dñs impropere p̄ p̄phām dicens Populus hic labiis me honorat. cor autē eoz longe ē a me. Isa. xxix. In qualibet ergo oratione cogitare terrena vel vana peccatū ē: celestibus vacare debēt. & in ista terrena volūtariē vel ex malā cōsuetudine seingerentē. quia grauis peccati moles verissime supprimit. Sed & periculū est cor habere diuisū ab ore & os diuisū a corde. Nā qui semetipsū nō audit nec de illū exaudit. hec Innoc. Quilibet enī homo xp̄ianz tpe quo celebrat vel audit missā: debet effundere vnguentū sup caput recubentis. more mulieris vnguentarie. que quod gessit corporaliter nos pagere debemus spūaliter. Quilibet. n. homo patri fide cōtingens: catholice cōfessionis nō solū verbalis sed rōnalis in factis vngenda pungat: credendo & confitendo & sedule gratias agendo dño deo nostro. Et nota q̄ sup hoc verbuz. Sursūz corda de cōs. dis. j. dicitur. Quādo autē stamz ad orōnem fratres dilectissimi. insigilare & incumbere ad p̄ces toto corde debemus. cogitatio ois carnalis & secularis abscedat. ne quicq̄ tunc animū aliud cogitat: q̄ illud solū quod p̄catur. Et sacerdos ante orationē p̄fatiois. p̄missa

intentione sursum mittentis dicendo *Sursum corda*. Et dum
populus responderet *Habemus ad dominum*: ammonetur nichil
aliud quam dominum cogitare debere. Laudatur contra aduersariu
pectus et soli deo pateat: nec ad se hostes tpe orationis puenire
pariatur. Labor tunc habemus ad dominum. et in hoc profiteretur
se monita sacerdotis suscepisse cum ait: *habemus ad dominum*. Di
ligenter ergo prouideat populus: et quilibet de populo: ne cor
habens deorsum ad seculum: spiritus sancto dampnabiliter mentiat.
ps. iij. Nam ut quidam dicunt hoc est solenne mendacium mundi
quia ut plurimum qui hoc tunc dicit oppositum tenet de facto quia
non habet cor ad deum sed ad terram deorsum. Contra quos ait ps.
Filius hominum usquequo graui corde: ut quid diligitis vanitatem
et queritis mendacium. Sacerdos autem postquam homines deuotos
et attentos reddidit excitat populum. ut reuocatis ad memo
riam beneficium dei innumerabilibus ei referat gratiarum actiones di
ces. Gratias agamus domino deo nostro. Quonia ipse est dominus. i.
redemptor Ipse est deus. i. creator Ipse est noster. i. saluator Tunc
enim verissime erit noster. cum erit omnia in omnibus. i. ad cor. xv.
Quia ergo est redemptor creator et glorificator. ideo gratias
agere tenemur sibi: ex nostra creatione qua dedit nobis na
turam. ideo dicimus deo. Et quia est redemptor noster. quia de
dit nobis gratiam. ideo dicimus deo. Et quia est saluator no
ster et glorificator quia dedit nobis gloriam. ideo dicimus no
stro. Omnes enim tenemur gratias reddere deo. scilicet tam innocen
tes quam penitentes. Innocentes quia eos in gratia conseruat.
Penitentes vero quia eis indulgentiam condidit. Laborus autem re
spondens approbat et confirmat dictum et verbum sacerdotis di.
Dignum et iustum est. Dignum est quantum ad deum seu ratione diuine
maiestatis. quia ipse est gloria et honor dignissimus dominus deus
noster. Unde apoc. iij. dicitur. Benedictio et claritas et sapientia
et gratiarum actio honoris virtus et fortitudo deo nostro in secu
la seculorum amen. Iustum quantum ad nos. ut ei reddamus gra
tiarum actiones. quia nos sumus populus eius et oves pascue eius
ps. lxxxij. Tunc ibi vere dignum et iustum est. Illa est secunda pars
minus principalis illius capituli. in qua a sacerdote assigna
tur ratio gratiarum actionis. Et secundum magistrum petrum antonio
dozenzensem. Hic incipit oratio: in qua sacerdos capiat beniuo
lentiam domini. ut ad consecrandum corpus domini melius et salubrius pos

700000
sic puenire. Et in oratione tanguntur duo. Primo quod inci
tamur ad reuerentiam deo patri. et recollenda dei patris bo
nitate in nobis per filium eius dominum nostrum iesum christum vni
ficatam. Secundo per ea que in oratione cogesta sunt ad mag
nificandum eius maiestatem: angelis et hominibus tremenda et ado
randa una cum angelis excitamur. Et nota quod oratio represen
tat et significat illud gaudium et preconiis laudis quo pueri
hebreorum exultantes: susceperunt christum venientem iherosolimam
ad suam passionem canentes *Benedictus qui venit in nomine domini*
Comuniter autem in libris ante orationem scribitur quedam figura
representans a parte anteriori hanc litteram v. a parte vero posteri
ori d. quod due littere sic conne. capiuntur pro vere dignum. lte/
tera videlicet per dictionem *Insuper* non caret mystice intellectu
acumine. Hec enim littera v. que inferius est clausa et superius ap
ta: habens initium linea longiori: humanitatem seu humanam
christi naturam que in virgine principium habuit sed sine carebit
designat. Per d vero quasi circulariter clausum. diuinitas seu
diuina natura: que nec principium nec finem habet figuratur.
Tractus vero in medio utraque partem copulans: signum crucis ef
ficat. Et hec figura sic in principio orationis ponitur. ad de
signandum quod humanitas coniuncta deitati: crucifixa fuit pro no
bis ex bonitate eterni patris. Vel quod per mysterium passionis
christi et per crucem homines reconciliati sunt deo. pacificati sunt cum
angelis. et quod humana diuinitas associantur et sunt associata que
in orationibus homines et angeli combinant: ad concinnanda re
gis preconiis. versus. *Genus humanum*: d designat deitatem.
Stans crux in medio: federat ista duo. Etiam potest dici quod or
atio significat. quod illud altissimum sacrificium requirit altissi
mam mentis elevationem in deum. Prima pars orationis comu
nis sic ponitur in verbis. Vere dignum et iustum est: equum et sa
lutare. nos tibi semper et ubique gratias agere. Domine sancte pa
ter omnipotens eterne deus. pro christo domino nostro. In qua incitamus ad
reddendum gratiarum actiones deo patri. et ad recollenda eius bo
nitate et dilectionem per filium eius dominum nostrum iesum christum ho
minibus exhibita. Et exponitur sic. Domine sancte pater omnipotens eterne
deus. O domine per presidentiam. cuius magnificentia eleuata est su
per celos. sancte/essentialiter et primordialiter per sanctitatem
non ab aliquo alio tibi inexistente. sed in nos per participa

ratione: tanq̄ a sup̄abundantia plenitudinis redundatē ⁊ nos
sanctificantē. Juxta illud sanctificetur nomē tuū Parec per
pietate ⁊ creationē ⁊ cōversationē. Eterne de⁹: p̄ inmar
cessibile ⁊ intrāsmutabile maiestare. Gere. i. certe. dignū ē
nos tibi semp̄ gratias agere. ⁊ gratiarū actiones referre. Di
gnū est. quia mira voluntate tua nos fecisti. Et iustum est:
nos tibi semp̄ gratias agere. quia pura misericordia nos re
demisti. Equū est. nos tibi semp̄ gratias agere. quia gratu
ito nos iustificas. ⁊ salutare ē: nos tibi sēper ⁊ ubiq̄ ⁊c. In
hoc quod dicit sēper includitur omē temp⁹. In hoc quod di
citur ubiq̄. cōtinetur ois locus. Salutare est. s. salute ple
num. quia perpetue nos glorificas. Ad idē hortatur nos p̄
pheta dicens. *Bēdicam dñm in omni tēpore. ps. xxxij. ⁊ ali
bi. In oī loco dñationis eius. benedic aīa mea dño. ps. cij.*
Cōclaudit per xpm̄ dñm nostruz. Quia advocatuz habemus
apud patre dñm nostruz ihesū xpm̄. qui interpellat p̄ nobis
*ad ro. viij. ⁊ ipse ē propiciatio nostra. qui pro oībus ⁊ in oī
bus exauditur pro sua reuerentia. Per eū ergo quasi p̄ me/
diatore grates referimus simul ⁊ laudes. Per eundē etiam
quasi per advocatū gratias exhibemus. Sed dubiū ē. an sē
per debemus deo gratias referre ⁊ videtur q̄ nō. quia sicut
nullus posset intendere necessarijs corporis. ⁊ nullus possz
quiescere ⁊ dormire. quod nō suffert humana fragilitas. Ad
hoc dicitur q̄ deus sēper ē laudand⁹ ⁊ benedicend⁹. nō actu
aliter sed habitualiter. seu quantū ad habitū. sic q̄ in cōsciē
tia nostra nichil habeamus: quod sit cōtra deū. sed sum⁹ sē
per in bono proposito faciēdi bona. Tūc siue comedam⁹ si
ue bibamus. semp̄ oramus habitū. Actū enīz sēper laudare
deum: ⁊ ei ymnificare: eēt corruptibile nature ⁊ naturali mō
esset impossibile. Sequitur secūda pars. Per quē maiesta
tem tuā laudat angeli ⁊c. Ubi duo fiunt. Primo ostēditur
quomō per xpm̄ angeli maiestare divinā concorditer exul
tantes. venerantur magnificāt adorāt ⁊ tremūt. Per quod
incitamus ad cōsimiliter faciendū. Secūdo dirigitur orō ex
patre nostra ad deū. vt nobis gratiā cōsimiliter laudandi et
magnificandi vna cū angelis largiatur. ibi cū quibus ⁊ no
stras voces. Prima verba sic ponuntur. Per quē maiesta
re tuā laudat angeli. adorāt dñationes. tremūt potestates.*

1200007

celi celozqz virtutes. ac bra seraphin. locia exultatoe coce/
lebāt. Et exponit sic. Per quē scz xpm̄ tanq̄ p̄ nostrū me
diatore ⁊ advocatū āgeli laudat maiestare tuā. Juxta illud
psalmi. *Laudate eū oēs angeli ei⁹. Et alibi. Bēdicite dño
angeli ei⁹. Adorāt dñationes id ē spūs celestes sic dicit. Juxta
illud eisdē. Exercitus celi te adorant. Et sterū psalmista.
Adorate eū oēs angeli ei⁹. Tremūt p̄ates. vñ iob. *Cōlū/
ne celi cōtremiscāt ⁊ pauēt ad ei⁹ nutū. Tremere autē dicitur
szm innocē. nō metu formidīs. cū sint p̄fecte bri. Sed
dicuntur tremere spiritu admirationis vel obediētie fa
mulatu. qz szm apostolū oēs sūt administratorij spūs i mi
nistēriū destinati. Timor ē duo cōplectere. videlicz illationē
mali futuri. ⁊ reueteri illū a quo illud malū iferri pōt. Tri
qz rite p̄ istū laudat. adorāt. ⁊ tremūt. p̄ quē oēs spirituz
ordines creati sūt. *Mā dixit de⁹. Fiat lux ⁊ facta ē lux. ver/
bo diuino. Verbo dixit ⁊ verbo fecit. qz verbo dñs celi fit/
mati sūt. ⁊ spū oris ei⁹ oīs virt⁹ coz. Et alibi. Ipse dixit ⁊
facta sūt. ipse mādanit ⁊ creata sūt. Celi celozqz virtutes
ac brā seraphin id ē scī āgeli quoz q̄libz seraphi ē vocatus
cōcelebrāt id ē vnanimif magnificāt. locia exultatiōe id est
cōcordi sublatōe. ⁊ dicit locia exultatō. qz i celo est vera so
cietas sine oī iuidia ⁊ discordia. Et ē notādū. q̄ celi dicunt
laudare deū. qz laudis materiā p̄stāt. ps. cxlvij. *Celi celoz
⁊ aque oēs q̄ sup̄ celos sūt laudēt nomē dñs. vel p̄ celos itel
ligere possum⁹ thronos id ē angelos sic dicit. p̄ quos dñs
sua iudicia distribuit. Thron⁹ enī ē sedes iudicij. szm qdñs
dicit. *Celū mīchi sedes ē ⁊ thron⁹. Et ps. l. Dñs i celo se
des ei⁹. Tūc vltēris dicit. seraphin. vbi nota q̄ nouem sūt
chori seu ordies āgeloz. ⁊ tres serarchie. qz tres sūt infimi
chori ⁊ hec ē priā serarchie. tres mediū chori ⁊ ē scdā ierar
chia. tres sup̄mi ⁊ ē terciā ierarchia. Infimi vocāt angeli.
archāgeli virtutes. Mediū vocant dñationes. p̄ates. p̄ici/
pat⁹. Supiores throni. cherubin. ⁊ seraphin. Et vidē simi
litudinē mistroz q̄ sūt apud regē tpsalē. *Mā qdam opant i
mediate circa psonaz regis. scz cubicularij vel assessores. ⁊
hoc cōpetit sup̄me ierarchie respectu dei. Quidā vero habēt
officia ad regimē regni in cōmuni. nō deputati huic vel illi
p̄uincie vel officio. sicut sūt principes milicie. Et bis sunt******

similes angeli sedē serarchie. Quidā vero pponantur ad regē
mē prīs alicuius regni. sicut sūt officiales. capitanei et aduo/
cati. bis sūt similes ordies terre serarchie angeloz. Angelus
enī s3m vocabulū nomē ē officij. Nā sancti spūs celestis pa
trie sēp qdē spūs sūt. s3 nequāq̄ sēp angeli vocari possūt.
s3 solū qū mittūtur qdē dñt. Ideo pictoz licētia alas facit
spīs vt celerē discursū in cūctis significēt. Angeli vocātur.
eo q̄ de celis ad nūciandū hoibz mittūtur. Angeli grece be
braice molach. latine nūcij dicūtur. Archāgeli greca lingua
sūmi nūcij dicuntur et interpretātur. Qui enī pua nūciāt vel
minima dicunt angeli. Qui vero sūma nūciāt archangeli
vocantur. Archāgeli enī dicitur sūt eo q̄ primatū inter angelos
tenēt. Archos enī grece princeps latine dicitur. Nā q̄ archā
geli angelis p̄sūt zachārias testat dicens. Ecce angelus q̄ loq̄
bat ad me egrediebatur. et alius egrediebatur in occursum eius.
et dixit ad eū. curte loq̄te ad istuz puerū dicens. Absq̄ muro
habitabit iherusalē. Si enī in ipis officijs angeloz nequāq̄
prātes superiores disposite essent nullo mō hoc quod hoī di/
ceret āgelus ab āgelo cognouisset. virtutes sūt āgeli p quos
in mūdo fiūt miracula. ppter quod et virtutes dicunt. Prā
tes sūt angeli q̄bus maligni spūs sūt subjecti. et ideo sic sūt
vocati. qz eoz prāte maligni spūs arētur. q̄ nō tātū nocē/
ant q̄tū nocere desiderant. Principat⁹ sūt angeli q̄ p̄sunt
alijs agminibz q̄ p eo q̄ subditos angelos ad explendū diu
nuz ministeriū disponūt principat⁹ vocabulū acceperunt.
Nā alij sūt q̄ ministrant. alij q̄ assistūt. iuxta illud dan. viij.
Milia milia ministrabāt ei. et decies centena milia assi/
stebāt ei. Dñationes sūt q̄ virtutibus et prātibz p̄minēt
q̄ p eo q̄ ceteris angeloz dñant agminibus nomē dñationis
acceperūt. Throni sūt agmina angeloz q̄ latine sedes iter
prant. et vocāt throni. eo q̄ illic cōditor noster p̄sidet. et p
cos iudicia sua disponit. Cherubi vero sūt sublimiora āge
loz agmia. q̄ p eo q̄ vicini⁹ positi sūt deo diuina sciētia ce
teris ampli⁹ sūt pleni. ergo ex hebraico sermone latine sci
entie plenitudo interpretantur. Seraphim vero ē multitudo an/
geloz q̄ latie ardētēs vel nitētēs dicūt. qz iter eos nulli an
geli mōdij existūt. Et iō q̄tū vicini⁹ coraz deo assistūt. tan
to magis diuini lumis inflāmant claritate. vñ et ipi vt legūt

1000000
ysa. viij. Velant facie et pedes sedētis in throno. serico cete
ra angeloz agmina videre plene dei essentia nō valēt. quo/
niā seraphim eā regūt. hec ysa. Et nota s3m innocē. Sera
phim iuenit neutraliter et masculine. P̄mo mō terminat in
.n. vt hic i lra. sedō mō terminatur in. m. vñ ysa. viij. Sera
phim clamabat alē ad alē. Inno. mouet dubiū ex quo no
nē sūt ordies angeloz vt dictū ē. q̄re tribus exclusis tantuz
ser in p̄fatōe ponūtur. et isti tres excludūtur. scz cherubin.
p̄cipat⁹ et archāgeli. nūq̄ illi tres nō gloriānt dei. maies
tatē. Ad hoc r̄ndet. q̄ p virtutes celoz tres alij ordies com
p̄bēdunt et intelligūt. vñ in ps. xxiij. Dñs virtutū spē est
ter glē. Et alibi Et spūs oris eius ois virt⁹ eoz Et hoc pōt
elici ex ome. gric. sup. j. luce vbi dicit q̄ virtutes celoz mo
uebunt. Sedā cā hoc fit ad designandū. q̄ in cōpatōe eterne
trinitatis cui⁹ maiestas hic p̄cipaliter cōmēdat. ois alia
trinitas diminuta repit et ip̄fecta. Nā q̄s i nubibz equabi
tur dño. aut q̄s similis deo i filijs dei. Quelibz aut trinitas
sine spūalis sine corporalis similitudinē q̄ndaz diuine trinitatis
ostēdit. Ip̄i r̄n similitudinis nō p̄ficiūt veritatē. hec inno.
Sedtur. cū q̄b⁹ et. Itā dirigūt orō ad deū ex p̄sona nrā. vt
nobis grāz cōsimilit laudādi vna cū āgelis largiat. Et ex
ponit sic. Cū q̄b⁹ supple angelis laudatibz nos dēpcamur
iubeas admitti etiā nrās voces et nrās laudes. supplici cō/
fessione. nō supba p̄sumptōe s3 hūili laude dicētes. Sāctus
Nota s3m inno. De⁹ ōps dñas creaturas rōnales cōdidit.
scz āgēlicā et hūanā. ppter hoc vt laudibus iustitēt diuinis
et ei grāz actōes referēt. q̄tenus eū cū pari voce cōcelebrēt
vt inferiores et superiores in celesti cythara sociēt. De quo
dicit iob. apoc. iij. Et audim⁹ vocē sicut cytharedoz cytha/
risātiū in cytharis suis et cātābant quasi canticū nouuz di/
cētēs. Sāctus. scūs. scūs. et. Illa est tertia pars prime par
tis p̄cipalis hui⁹ capituli secūdi. in que diuina laus a po
pulo decantat. Ecclesia aut sperans se saluari et vna cū an
gelis eternaliter deū laudare statī post p̄fatōez cōformat se
sanctis āgelis. De quibus et de quoz laudatōis p̄conio mē/
tio facta ē i p̄fatōe. Cantū quē ip̄i āgeli sācti quoridie vna
voce corā maiestate diuina decantare nō cessant. similiter
vnanimī cū sacerdote p̄sequitur dicens. scūs et. hic ymn⁹ p̄i

angeloz ⁊ p̄i hoīm verba cōplecti. Pr̄ia ps ē āgeloz. sc̄d
hoīm. Legit enī ysa. c. vj. Tūc dñm sedētes sup solū excel
sū ⁊ elevatū. ⁊ seraphin stabāt sup illud. ⁊ clamabat alī ad
altē ⁊ dicebāt. Sāctus. sāctus. sc̄s. dñs deus exercitūz
Plenus ē oīs terra glā ei⁹. Legit etiā i evāgelio Et q̄ p̄ibāt
⁊ qui sequebant clamabāt. Bñdictus qui venit in noīe dñi
osanna in excelsis. mat. xxj. ⁊ job. xij. Vox angeloz trinita
tis ⁊ vnitatis. in dño cōmēdat archana. vox vero hoīm hu
manitatis ⁊ diuinitatis i xpo psonat vnionē. Secūdo nota
sūt papa hūc ymnū ad missaz decātam instituit. ⁊ merito
cārica āgeloz i missa decātam. qz p̄ hmoi sacratissimū sa
crificiū terrena celestibus sociari nō dubitām. Etiaz s̄deo
qz cū eis in excelsis saluari sp̄am. Etiaz qz de⁹. has natu
ras sc̄z humanā ⁊ āgelicā ad insitēdū suis laudib⁹ ⁊ ad red
dēdūz grāz actōes creauit. vel ut sibi laudes pari voce cōce
lebrēt ordinauit. Tercio nota qz ter diei sc̄s ⁊ semel. dñs
de⁹. vt trinitas psonatum in diuinis ⁊ vnitas essent iē i di
uinitate cōp̄bet. De⁹ enī noster sc̄s ē. id ē sacrifici⁹. ⁊ non
sāctificat⁹. vel s̄m inno. ē sāct⁹. id est sāctitatis sāctificator
vñ sācti estore qz sāctus sū dñs deus vester. Deus pater sāc
tus est. restante filio qui dicit. Pater sanctifica eos in veri
tate quos dedisti michi. quoniam tu sc̄s es Et alibi serua
cos in noīe tuo quos dedisti michi. job. xvij. Fili⁹ ē sc̄s
āgelo p̄stante luce. j. Et quod nascet ex te sc̄z vocabit
filius dei. Sp̄s est sc̄s xpo docente. Accipite sp̄m sc̄m
quorum remiseritis peccata. remittunt eis. jobānis vltio.
Subiigit. Dñs de⁹ sabaoth id est exercitū videlicz ange
loz ⁊ hoīm. quoz terribilis est vt castrorū acies ordinata.
Tot enī exercit⁹ de⁹ habet in terra. quot sūt ordines. sta
tū in ecclesia. Tot hz in celis. quot sūt ordines in angelis
Et subdit. Pleni sūt celi ⁊ terra. Ad itēm plena est terra.
qz gloria diuina celi ⁊ terra replent. eo qz deitas est vbiqz.
vñ psal. Si ascēdero in celū tu illic es. si descēdero ad infer
nū ades. ps. cxxvij. Et sere. dicit. Celū ⁊ terraz ego imple
bo glo. dicit. Sup oīs deus est nō clatus. Subtus oīs non
p̄stratus inter oīs nō inclusus extra oīs nō exclusus. Noīe
ergo celi ⁊ terre āgeli ⁊ hoīes pleni diuina grā intelligūt
vel pleni sūt celi ⁊ terra glā tua. eo qz tua glā. ⁊ q̄ in celis

Lxxxviiij

⁊ q̄ in terra sūt gloriose gubernātur. Celi enī sūt pleni
te terra vero spe. tūc vero re ⁊ spe plena erit terra cū deus
erit oīs i oīb⁹ ⁊ merces nrā. Itē nota qz de misterio trini
tatis psonaz ⁊ vnitatis essentia. inno. dicit. De⁹ sp̄s ē in
creatus imēsus. ⁊ icōmutabilis. sūme sapiēs ⁊ sūme bon⁹
Increat⁹ ē. qz nō icēpit in tpe. Imēsus. qz nō circūscri
bit loco. Incomutabilis qz nō variat affectū suū. Sūme
potēs. qz nulli⁹ ē ipotētie. Sūme sapiēs cui nichil ē igno
rantie. A quo oīs. in quo oīs. p̄ que oīs. A quo omnia potē
ter sūt creata. p̄ que oīs sapiēter sūt formata. in quo omnia
diligēt sūt seruata. Creata p̄ potentia. formata p̄ sapiētia
Cōseruata p̄ diligētia. Per potētia intellige patrē causā ef
ficiētē. Per sapiētia filiū causaz disponētē. Per diligētia
sp̄m sc̄m causam p̄ficiētē. Tres enī sūt q̄ testimoniūz
p̄hibēt in celo. pater. verbū. ⁊ sp̄s sc̄s. Et hī tres vnū
sūt. Tres psonalit qz q̄sqz sua notōe distinctus. Pater a ge
neratōe. Fili⁹ a filiātōe. Sp̄s sc̄s a p̄essione. sed sunt
vnū essenciat. Desqz ⁊ singuli natura. potentia. volūtate
vnū sūt. ⁊ oīs quicqz p̄ substantiā p̄dicatur. hāc etnā ⁊ in
diuina trinitate angeli laudare nō cessant dicētes. Sāctus
sc̄s. sc̄s. S̄z qz necessariū est ad etnāz salutē incarnatōis
xpi misteria cōfiteri. s̄deo recte subiigitur Bñdict⁹ q̄ venit
in noīe dñi. Ego inquit veni in noīe patris mei. Nomen
patris ē fili⁹. De quo p̄beta dicit. Ecce nomē dñi vēit de
lōgiquo. Et tūc p̄bitet solet signū crucis facere an se. ad
designādū qz iste qz p̄ crucem triūphabit. ⁊ p̄ virtutē sanctē
crucis nos triūphare fecit. ⁊ qz per crucifixionē nos salua
uit. Cōsuerūt etiā fideles in rebus sensibilib⁹ videlicz in
statuis ⁊ parietibus. in manib⁹ signū crucis facere. ⁊ signo
crucis facto oscula altari dare. quod fit ad excitādū deuoti
onē ad xpm. ⁊ ex amore ordinato ad xpi crucē ⁊ ad e⁹ passi
onē. Sic vtiqz quāto ex majori deuotōe tanto laudabilius
qz si forte qua sinistra intētiōe euenerit. vt ne man⁹ leuāt.
vel quicqz man⁹ attigerit optatū habeat. p̄ro tūc intentō
fuerit p̄uersior de tāto miserabilior. Stātes sūt decātam
⁊ s̄m quosdam inclinamus. quia tūc incarnationē ⁊ maiesta
tem diuinā. p̄ āgeloz hoīmzqz cantū recognitā veneramur
Sēq̄tur Osanna i excelsis. Osanna dictio est hebraica. ⁊ s̄m

p̄sido. vj. et by. in alteris lingue interpretatōz in toto trāsse
 nō p̄t. Si enī saluifica iterp̄at. sz āna interpretatio ē motū
 et significās sub deprecatōis affectu Integre autē dicit osanna
 q̄b nos correpta media vocali deposita. i. lzā dicim⁹ osanna
 sicut sit in versib⁹ q̄ scādīm⁹ vers⁹. Elipsis necat. m. pe
 rimit finalimp̄ba vocalē. Lzā enī p̄ia sequentis verbi ex
 tremā verbi prioris excludit. vt hic. Ita odiū generat. scā
 diēdo dicit It odiū generat. Et interpretat osanna id ē saluifi
 fica subaudiēdo. vel pplūm tuū vel totū mūdū. In excel
 sis s̄d ē in altissimis. Dicit autē bis osanna in excelsis p̄pter
 duas p̄tes salutis. q̄ sūt stola mētis. q̄ stola carnis. q̄b̄ bri
 ficant̄ sc̄i in glā. vt videlicet corpe et aia saluati iter angelos
 depu temur in excelsis. Hic etiā versicul⁹ laudis repit̄ in.
 ps. cxvij. Quod enī turbe dixerūt osanna hoc ē quod ibi di
 cit̄ o dñe saluū me fac Et eisdē verbis ibi subiūgit. Bñdī
 ctus q̄ v̄c̄it̄ i noīe dñi. Per hoc etiā q̄ subiūgit osanna in ex
 celsis. p̄spicue oñdit̄ q̄ aduētus x̄pi nō tātū hoīm sal⁹ sit.
 sz totū mūdū iūgēs terrena celestibus. vt oē genu ei flectat̄
 celestū terrestriū et infernoꝝ. Criso. dicit. q̄daz̄ interpretant̄
 osanna gloria. q̄dā redēptionē. q̄dā saluifica. Nā et illi glo
 ria debet. et redēptio isti cōuenit. qz oīs redemit. et p̄ciosi s̄ā
 guinis sui effusioe saluauit. Itē nota q̄ sabaoth est vnā de
 decē noībus q̄bus apud hebreos deus noīat. q̄b̄ cōuertitur i
 latinū et valet tātū sicut exercitiū seu virtutū. De quo ab
 angelis i ps. dicitur. Quis ē iste rex glē. dñs virtutū ip̄e ē
 rex glē. Sūt enī in hui⁹ ordinatōe virtutes multe. vt ange
 li. archāgeli cūctiqz celestis milicie ordines. quoz tātū iste
 dñs ē. Dēs enī sub ip̄o sūt et ei⁹ dñatōni subiacēt Sz dubiū
 ē q̄te immediate post p̄fationē sequitur sc̄us. Ad quod respō
 detur. q̄ in p̄fatiois sine sacerdos deprecatur vt voces nostre
 cū laudib⁹ et vocibus āgeloz socient̄ et admittantur cū dicit̄
 Cū q̄bus et nrās voces ac. Et qz angeli s̄p̄ cantant deo.
 Sc̄us Sc̄us Sc̄us Idcirco nos illis cōformādo ymnū istū
 angelicū parit̄ et hūanū decātamus vel ichoam⁹. Et qz hic
 sit mētio de aduētū x̄pi. Ideo sciēdū q̄ septē sūt aduēt⁹ x̄pi
 q̄ designantur p̄ septē antiphonas q̄ in aduētū decātantur.
 Prim⁹ fuit de celo in v̄tre virginis ad dandā nobis sapiē
 tiam et prudentiā. Ideo cantat̄ o sapiētia q̄ ex ore altissimi

possit. Secūdo fuit de v̄tero virginis i inuidū. Ideo cantat̄ ec
 clesia. Adonay dñator et dux dom⁹ israhel. q̄ moysi i ignis
 flāma apparuisti. veni ad liberādū nos. Terci⁹ fuit a mun
 do ad crucis patibulū. et tūc positus fuit i signū patriarcha
 rū et p̄phetaz. Ideo dicim⁹. Ad radix Jesse q̄ stas i signū po
 puloz. Quart⁹ fuit a cruce ad limbū h̄ns clauē et ap̄tes in
 fernū. Ideo dicim⁹. Ad clauis dauid veni. educ victos de car
 cere. Quint⁹ ē aduēt⁹ sp̄ualis ad deuotū aīm quē illuminat et
 splēdere facit p̄ verā noticiā. Ideo dicim⁹. Ad oriēs et splen
 dor lucis eterne veni et illumia sedētes in tenebris et in um
 bra mortis. Sext⁹ erit ad iudiciū. vbi iudicabit et appare
 bit vt rex regnū. Ideo dicit̄. Ad rex gētū et desideratus corū.
 Septim⁹ est inducēs i regnū celeste. Ideo dicit̄. Ad emanuel
 s̄d ē nobiscū de⁹. rex et legifer noster. veni ad saluādū. Jam
 quātū ad secūdā p̄tē principalē hui⁹ capituli videndum est
 de duob⁹. Primo quot sūt p̄fatioēs speciales. Secūdo vidē
 dū est de vna quaqz eaz̄ inspeciali. Quātū ad primū ē sci
 endū. q̄ olim multe fuerūt p̄fatioēs s̄m officiū ambrosia
 nū. qz quilibet sanctus famosus habuit p̄fationē specialem
 Pelagius tñ papa nat⁹ roman⁹. ceteris relicis oēs ad no
 uem restrinxit. vñ de cōse. dif. j. c. Inuenim⁹ dicit̄. Pelagi⁹
 romanē ecclesie et aplice sedis ep̄s. vñuersis gallicoz etz
 germanoz ep̄is iuentim⁹ has nouē p̄fatioēs in cathalogo tā
 tū recipiēdas. vnā in dieb⁹ paschalib⁹. Aliā in die ascensio
 nis dñi. Tercia in die p̄cheocostes. Quartam de natali dñi.
 Quinta de apparitōe. Sextā de aplis. Septimā de trinitate
 Octauā de scā cruce. Nonā i ieiunio seu q̄dragesima tantū
 mō dicēdas. vñban⁹ vero papa sup̄addidit decimā p̄fatioem
 sc̄z de beatā virgine. Quātū ad secūdū agēdū ē de quibet eaz̄
 in specialī eo ordine quo in missali scribunt. Prima est de
 natiuitate dñi. et incipit sic. Quia p̄ icarnati. verbi ac. vbi
 p̄tio tangit̄ incarnatōis misterū. Vocat̄ autē incarnatō mi
 sterū. qz misterū ē s̄dē quod sac̄ secretū. Tale autē secretū
 ē incarnatio. qz nulla mēs ad sp̄am attingere valet. nec etiā
 cape p̄t quomō verbū dei factū sit caro iohāis. j. Secūdo
 insinat̄ diuine illuminatōis p̄sidiū. s̄bi noua mētis nr̄e. q̄a
 ad litterā de his q̄ debem⁹ credere et sp̄are. sum⁹ iformatig
 verbū incarnatū et illustratū qz vt s̄i luce. i. ip̄e v̄c̄it illumi

nare his qui in tenebris et in umbra mortis sedet. Tercio
tagit alte cōtemplatōis solaciū. sibi ut dū visibiliter deū co
gnoscim⁹. qz verbū caro factū ē et vidim⁹ glām ei⁹. Jobā.
.i. Per hūc scz deū visū in carne. quē tñ videre nō possum⁹
rapiamur captu amoris in amorē invisibiliū. Quarto tagit
diuine sublatōis tripudiū. sibi et sdeo cū angelis. vbi quasi
oēs ordies tagit angeloz. Et hoc sdeo qz i die natiuitatis
dñs angeli cātauerūt laudes deo. scz gloria in excelsis deo.
Secūda ē de epiphania dñi. vbi breuit duo cōtinent. Prio
sublimitas lumis apparētis cū dicit. qz cū vnigēit⁹ tu⁹ in
substātia nrē mortalitatis apparuit. scz carnē assumēdo. se
cūdo vtilitas hominis indigētis. cū subiūgit noua nos im
mortalitatis suē luce repauit. Dicit aut ephā ab epī qd ē
supra et phanos appetitio. quonā i illa die. supnā lumē appa
ruit trib⁹ regib⁹ ipm adorātib⁹. math. ij. Itē i eodē die re
uolucis triginta ānis mutauit aquā i vinū i nuptijs. Jobā.
xviij. i quo ei⁹ prās diuina apparuit euidenter. Tercia ē de q
dragesima seu ieiunio corpali. in qua ponūt. iij. vtilitates.
Prima ē qz vicia cōprimūt. Ideo dicit vicia cōprimis. Se
cūda qz mētez ad supna erigit et leuat. Ideo dicit mentē ele
uas. Tercia ē qz virtutes colligit et cōgregat. Ideo dicit vir
tutē largiris. Quarta ē qz mercedē acqrit et donat. ideo di
cit et p̄mia supple largiris. Et qz oīa ista sūt i virtute xpī.
sdeo dicit p xpm dñm nostrū. Quarta ē de passione dñi seu
de scā cruce. scz q salutem humani generis in ligno crucis
cōstituit. vbi duo ostendunt. Primo xpi passionis vtilitas
cū dicit. Qui salutē hūani generis. Secūdo q passio xpi su
it satisfactoria. cū dicit. vt vs̄ mors oriebat. sic vita resur
geret. Tercio ostēdit crucis sublimitas. et hoc i duob⁹. Prio
i hostis p̄stratōe. cū dicit. Et q i ligno vicebat. p lignū quo
qz viceret. Secūdo i crucifixi cōditōe. qz dicit p xp̄z dñm
nostrū. Quinta ē de resurrectione. s. Te qdē dñe oī tñe et. vbi
quoz oīdunt. Prio xpi sūma cōgnitas. cū dicit te qdē
dñe oī tñe s̄ i hoc potissimū die et. Hā nūc potis laudā⁹
ē qz resurrexit ppria virtute tāq̄ ille q bz ppria p̄tatem.
Secūdo tagit passionis acerbitas. i hoc q dicit cū pasca no
strā imolat⁹ ē xps. Ad cui⁹ rei euidentia sciēdū. q filij isra
bel celebrabāt pasca i signū et memoriā trāsitus angeli per

C
cutiētis egiptios: interficiēdo primogenita egiptioz. et trās
cundo et admittēdo hebreos q̄ habebāt. de sanguine agni i su
perliminari domus. vt habetur exo. xij. Et ideo pasca cele
brabāt. quod interpretatur transit⁹. Vel in memoriā trāsitus
maris rubri. quod sicco pede trāsierunt. Sū. exo. xij. Filij
aut israel trāsierūt p mediētate sicci maris. ideo pasca cole
bāt et agnū immolabāt ad vespē. exo. xij. Sic similiter et
nos colimus pasca: in signū trāsitus filij dei p limbū. de quo
conxit patres sanctos: dimissis peccatorib⁹ malis. et hoc per
sanguinē suū nos redimēdo. et transeūdo p mare rubrū nos
liberando. quod figurat baptism⁹. vbi egiptij. i. peccata sub
merguntur: et filij israel liberantur p agnū pascale. qui pro
oibus in vespere pascale iudeoz tanq̄ verus agnus fuit im
molatus. sicut p̄dixerat Isa. xij. ca. Et ergo dicitur hic. cū
pasca nostruz immolatus est xps. Nō agnus iudeoz tipic⁹
et figuratiuus. sed ipse qui est veritas Tercio ostenditur pa
tientis trāquillitas cū subditur. Ipse enī ver⁹ est agnus q̄
abstulit peccata mūdi. Quarto passionis vtilitas cuz sub
ditur. Qui mortē nostrā moriendo destruxit. Et est sensus.
qui mortē. s. peccati. de quo dicit Jacob⁹. Peccatū cuz cō
summatū fuerit generat mortē. Hanc mortē ipse destruxit
moriendo pro nobis corpalliter. et vitā. s. glorie et gratie rep
auit. quia secūdū apostolū. Si xps resurrexit et nos resur
gemus. quia sumus ei⁹ mēbra nisi i nobis deficiat. Sexta
est de ascensione. s. Qui post resurrectionē suā et. vbi quatu
or ostenduntur. Primo resurrectionis visibilis probatio cuz
dicitur. Qui post resurrectionē suā omnib⁹ discipulis suis
manifestus apparuit. Secūdo resurrectionis solennis con
sumatio. cum subditur. Et ipsis cernētibus elenatus est in
ceū. Tercio resurrectionis vtilis intētio ibi. vt nos diuinita
tis sue tribueret esse participes. Quarto nostre mentis ele
uatio cū infertur. Et ideo eū angelis et archangelis. Se
ptima est de spūs sancto seu de festo penthecostes. s. Qui ascē
dens super omnes celos. Vbi sex innuntur. Prio ascensio
nis dignitas. quia super omnes celos. Secūdo ascensio
nis felicitas ibi. sedensq̄ ad dexteram tuā. Tercio promissio
veritas ibi. promissum spūs sanctum. Quarto impletionis
felicitas ibi. hodie vna die i filios adoptionis effudit. Quito

presentis diei solennitas ibi. quapropter p[ro]fusa gaudijs tot[us] i[n]
orb[is] terrar[um] m[un]d[us] exultat. Sexto ipsor[um] angelor[um] tripudiu[m]
& laudatio ibi. sed & superne virtutes atq[ue] angelice potesta-
tes. ymn[us] glorie tue cocinunt sine fine dicentes. Octava
est de sancta trinitate q[ue] incipit. Qui cu[m] vnigenito tuo & spu
sancto etc. Sbi videntur primo q[uo]d debemus credere de ip[s]a tri-
nitate. quia p[er]sonar[um] pluralitate[m] in essentie vnitate. Ideo di-
citur dirigendo ad patre[m] verbu[m]: eterne de[us] qui cu[m] vnigeni-
to tuo & spu[s]sancto vnus es de[us]. Oportet ergo credere i[n] trini-
tate vnitate[m] essentie. Et ergo credam[us] i[n] trinitate vnitate[m]
essentie dicit. vnus est deus. vnus est d[omi]n[us]. Et vt credamus
i[n] vnitate essentie trinitate[m] p[er]sonar[um]. Ideo subditur Non i[n]
vnus singularitate p[er]son[ae]. sed i[n] vnus trinitate substantie
co[n]tra erro[re]m sabellianor[um] qui negab[ant] pluralitate[m] p[er]sonar[um]
Secundo ostendit quid debeam[us] credere de p[er]sonar[um] dignitate.
quia eaz[um] i[n] omnib[us] equalitate[m] cu[m] dicitur. Quod eni[m] de tua
gloria reuelante te credimus. quia nichil de trinitate nisi p[er]
reuelatione[m] scim[us]. hoc de filio tuo hoc de spu[s]sancto credim[us]
q[uo]d equales su[n]t i[n] gloria. S[icut] arbana[us] Qualis pater talis
filius talis spu[s]sanct[us]. Ite[m] equalis gloria coeterna maiestas
Ideo tale[m] equalitate[m] sine discretio[n]e differentie sentim[us] quia
i[n] hoc no[n] differu[n]t ymo co[n]ueniunt & sunt vnu[m]. Tercio osten-
dit quid credere debem[us] de p[er]sonar[um] diuinar[um] vnus ab alia
emanatio[n]e & processio[n]e. ibi vt i[n] co[n]fessione vere sempitern[us]
deitatis & i[n] p[er]sonis p[ro]prietas. s. credi debet & adorari. Pro-
prium aut[em] filij est q[uo]d sit a patre sicut lux a sole. Patris pro-
prium est q[uo]d sit a nullo. Spu[s]sancti p[ro]prium e[st] q[uo]d sit ab vtroq[ue]. s.
sole & luce. & no[n] econuerso. S[icut] i[n] generate conuenit patri: ge-
nerari filio: p[re]cedere spu[s]sancto. Et hec su[n]t p[ro]prietates eor[um]
Et ideo dicitur i[n] p[er]sonis p[ro]prietas. Et quis p[er]sonaliter di-
stinguuntur no[n] tam[en] essentialiter Ideo subditur. Et i[n] esse[n]-
tia vnitas. quia su[n]t vnus deus & non tres. Propter quod se-
quitur. Et i[n] maiestate adoratur equalitas. Quarto tangi-
tur quid debemus credere de ipsius trinitatis laudatio[n]e q[ue]
semp[er] laudatur ab angelis ideo sequitur Qu[ia] laudant ange-
li: qui su[n]t ordines inferiores. cherubin quoq[ue] ac seraphin. q[ui]
sunt ordines superiores. Nonna est de beata virgine quam
urbanus papa co[m]pilauit. s. Et te i[n] veneratio[n]e beate marie

ci

Sbi quatuor tanguntur. Primo seruitus & subiectio filialis
cu[m] dicitur. Et te i[n] veneratio[n]e beate marie semp[er] virginis
Secundo maternitas diuinalis cu[m] dicitur Que & vnigenita
tua[m] sacrosanctam obubratione[m] co[n]cepit Tercio dignitas virginalis
cu[m] dicitur. Et virginis gloria p[er]manente. Quarto hu-
ius mundi utilitas ab ipsa p[ro]cedens cu[m] dicitur. Huic mundo
lum[en] eternum effudit. Decima est de apostolis. s. Te d[omi]n[us]
suppliciter exorat. Et i[n] hac p[re]fatione p[re]mitit primo deu-
tam meditatione[m] & supplicatio[n]e[m] Ibi: vt grege[m]
tunc pastor eterne non deserat. Tercio petit grege[m] p[ro]te-
ctione[m] ibi. sed p[er] beatos apostolos tuos co[n]tinua p[ro]tectione
custodias. Quarto optat superna[m] gubernatione[m] ibi. Et eis-
dem rectoribus gubernentur quos operis tui vicarios eide[m]
co[n]sulisti p[re]esse pastores.

Capitulum. ij. de p[re]fatione.

Est acclamatio p[re]conia sequitur secretu[m] silentiu[m] i[n]
quo & missa canon deuote dicitur. & sac[ra] m[is]sericordiam
i[n] quo x[rist]us sumitur pagitur. quod fit p[er] solam sacer-
dotem quia x[rist]us solus orant. Et habet hoc capitulu[m] duas
partes principales In prima agitur de ritu p[re]cedente canonem
& de diuersis no[m]inib[us] eiusde[m]. In secunda agitur de diuisione ca-
nonis i[n] suas p[ar]tes: & de p[er]secutione eor[um]dem. Prima p[ar]s
diuiditur i[n] tres. In prima dicitur de ritu que[m] debet sacer-
dos seruare volens canonem aggredi In secunda de no[m]inib[us] ca-
nonis. In tertia videndu[m] e[st] de modo legendi canonem. & quare
verba canonis secreta & sub silentio dicuntur. Quantu[m] ad
primu[m] dico q[uo]d ritus que[m] debet sacerdos obseruare est iste q[uo]d
primo debet respicere crucifixu[m] Unde co[m]muniter i[n] antiq[ui]s
libris ante canonem depingitur ymago crucifixi. & etiam d[omi]n[us]
ce[m] maiestatis. Debet ergo sacerdos secundu[m] co[m]mune[m] vsum
primo quantu[m] ad osculu[m] ymagin[is] crucifixi respicere cuius
hie[m] memoria agitur. Secundo debet osculari. Sed quantu[m]
ad ordine[m] osculandi diuersi ritus obseruantur. Aliqui enim
primo osculantur pedes crucifixi: postea pedes maiestatis.
In signu[m] q[uo]d p[er] filij dei crucifixio[n]e[m] veniem[us] ad pedes ma-

festatis diuine. Alij aut e conuerso: primo osculantur pedes
maiestatis postea crucifigi hac rōne: quia omē datū optimū
et omne donū perfectū desursū est descendēs a patre luminū
Jacobi. s. Tercio debet se inclinare iūctis manibus et hec i
clinatio aliud in xpo et aliud i sacerdote figurat In xpo. n.
figurat inclinatioē et orationē quā fecit ante passionē in q̄
factus est sudor eius sicut gutte sanguinis decurrētes i ter/
ram Luce. xxij. In sacerdote uero significat q̄ debet cōsi/
derare seipsū quasi originaliter esse terrenū et sic se humiliā
do et seipsū recogitādo accedat ad sacrificiū. Quarto s̄m ali
quos debet se eleuando osculari altare et hoc triplici ratōe.
Primo ad designandū uerā dilectionē ad deū. Secūdo ad de
signandū fixā deuotionē Dñi et rebus signo crucis signatis
osculādamus ad deuotionē. Tercio ad designandū fidelē mi
nistriū. quia nō debet esse infidelis ut iudas fuit. Quantū
ad secūdū est sciendū q̄ aliquādo uocatur canon quod ē re/
gula. Aliquādo secreta. Aliquā actio. et interdū sacrificiū.
Canon aut grece regula dicitur latine. Dicitur aut canon
siue regula. Primo rōne significationis. quia significat pas
sionē xpi q̄ est tanq̄ regula in isto toto officio. seu quia i eo
xps uerus sacerdos regulariter p̄sentatur. Secūdo rōne cō
positionis. Est enī factus et cōpositus ex regulis multoz sā
ctoz patrū et ex dictis pluriū aggregatus et ordinat⁹. ut infra
parebit. Tercio rōne interpretationis. quia ut dictū est regu
la intelligitur eo q̄ nos singulariter habz regulate quia ibi
cōrinctur maior deuotio q̄ in aliquo alio officio quod sit in
ecclesia dei quare merito nos solite regulamus quādo debe
mus celebrare uel cōmunicare: quia deuoti⁹ nos disponim⁹
et p̄fectius cōfitemur. Uel ideo q̄a per hūc fit regulariter cō
secratio sacramēti. Quarto rōne mirabilis opationis. Ha
bet enī effectus et fructus mirabiles in nobis quibus nos re
gular qui sūt duodecim de quib⁹ dictū ē supra li. s. Secūdo
dicitur secreta quasi occultatio quia humana ratio plenarie
nequaq̄ p̄t capere tātum misteriu⁹ Verba enī que ibi di
cuntur secretissimā habēt uirtutē. s. q̄ mutāt ea que sūt di
stātia in infinitū. Tam occultā vim habēt uerba canonis
q̄ etiā angeli de eoz uirtute mirantur. et ideo secreta uoce
celebratur. Idcirco etiam sacerdos uelatur quibusdā corti

nis que sūt in lateribus altaris ne turbetur ad deuotand⁹
maximū secretū. Tercio uocatur actio propter sacra miste
ria que ibi aguntur. Uel ideo quia in eo causa nostra agit
tanq̄ corā iudice. Unde quia certis diebus ultra ordinaria
uerba canonis adduntur quedā ut in ista orōe cōmunicātes et
in ista hūc igitur oblationē et. Ideo in missalibus supra
istas additiones scribitur talis titulus infra actionē. eo q̄ i
fra canonē uel quasi in medio adduntur. Quatro dicitur sa
crificiū a sua p̄te digniori. quāobz decretū statuit. q̄ nulli
laycoꝝ liceat in eo cōsistere loco ubi missa celebratur. ut sa
cerdos libere absq̄ impedimēto et sine distractione celebrati
onis officium expediat. Unde q̄ nūc fit. s. q̄ uiri et mulie
res in faciem p̄spiciūt sacerdotis et stant cōtra eis facie mul
tū detestabile est et diuine iusticie cōtrarium quia aduertere
deberēt illud quod legitur. ij. regū. vj. ca. Duz dāuid uoluit
deducere archā dñi in ciuitatē suā imposuerūt eā supra plan
strum nouū. Esa aut exēdit manū ad archā dñi et tenuit eā
quonia calcitrabāt boues et declinauerūt eā ad casū Iracū
q̄ indignatione dñs cōtra ozam p̄cussit euz sup temeritate
sua et mortuus est ibi. Et dicitur q̄ nichil aliud fecit: nisi
q̄ propriā uxore p̄cedēti nocte cognouit. Berthamite quoq̄
q̄ quia uoluerūt uidere archā dñi p̄cussi sūt septuaginta vi
ri. j. regū. vj. Si igitur berthamite eo q̄ temerarie detege
rūt archā dñi et eā uiderūt q̄ fuit figura corpis xpi mortuū
sunt: quātomagis temerarie ad loca cōsecrationis acceden
tes sūt puniēdi. Quantū ad terciū. s. de modo legēdi cano
nem ē notand⁹ q̄ canon debz legi regulariter ita q̄ nichil
addatur. quia si quis aliquid apposuerit ad hec apponet de
us sup illuz plagas. Et si quis diminuerit de uerbis libri
p̄phetie huius auferet deus p̄tē ei⁹ de libro uite. apoc. ultio
Debet etiā legi integraliter et distincte. Verba enī nō de
bent corrūpi nec refecari. Etiā debet legi expedite. i. nō in
mis tarde. ne auditoribus misse rediū generetur. In cui⁹ ff
gura legitur exo. xij. Comedebāt agnū festināter. Etiam
non nimis festināter quia non debet hoc sacrificiū sine sa
le. i. sine discretionē et deuotionē offerri. Etiā debet legi in
libro ne ullus error contingat. Et debet legi atrēte quia se
cundū grego. Illā orōne⁹ deus nō audit: cui ille qui orat nō

attendit. Debet etiā silenter legi. Prio ratōne significatōis quia hoc secretū silentiū representat latibulū xp̄i. Nam vt dicitur Ioba. xij. Postq̄ Ihesus laudabiliter fuit susceptus a turbis: cū palmis ⁊ laudibus abijt ⁊ abscondit se ab eis nō vtis causa formidis sed dispensatōis officio quia nondū venit hora eius. q̄ postq̄ aduenit spontane⁹ ad passionē accessit dicens. Surgite inq̄t eamus hinc: ecce appropinquabit q̄ me tradet. Oblatus est q̄a ipse voluit. Nam cū cohors ⁊ ministri venissent cū laternis ⁊ facibus ⁊ armis vt cōprehēderent eū. sciens Ihesus oīa que ventura erāt super eū p̄cessit ⁊ dixit. que queritis. Responderūt. Ihesū nazarenū. Dixit eis. Ego sum. Item silenter legitur ad insinuandū q̄ nō debet legi clamorosa voce sed tacita deuotione in qua cessāte verborū tumultu solū diriguntur ad deū intēta deuotio. Tūc cui sacerdos debet intrare cubiculū cordis ⁊ ostio sensuū in tercluso deū patre orare: nō in multiloquio sicut ethnici faciūt qui putāt exaudiri in multiloquio. sed corde puro conscientia bona ⁊ fide nō ficta. Dñs enī nō ē exauditor vocis sed cordis. Non ē ammonēdus clamoribus: q̄a scrutator ē renum ⁊ cordiū. Quod anna typā gerēs ecclesie legitur obseruasse: que non petitione clamorosa. sed tacita deuotione quod petijt impetrauit Scriptū est enim. j. regū. j. q̄ anna loquebatur in corde suo tantūq̄ labia illius mouebantur. ⁊ vox penitus nō audiebatur. Sū moysi dixit dñs. Quid clamas ad me. exo. xiiij. ca. Cū tū ipse taceret. Et p̄phā ps. iij. dicit. Que dicitis in cordibus vestris: ⁊ in cubilibus vestris cōpungimini. Spūs est deus ⁊ eos qui adorāt deum in spū ⁊ veritate oportet adorare. Itē ne sacerdos clamādo in hīs que aguntur minus intendat ideo legitur secrete. Itē ne sacra ⁊ sancta verba vilescerent: dū pene omēs p̄ vsū scientes ea in plateis ⁊ vicis alijsq̄ locis incōgruis decantaret. Deceat ecclesia vt hec obsecratio q̄ secreta cēsetur a sacerdote secrete dicatur. Sū asserūt quidā q̄ ante cōsuetudinez q̄ postmodū inoleuit. euz quidā pastores ea verba decantaret in agro ⁊ panē supra lapidē posuissent ad ipsorū verborū placōem panis in carne conuersus est. sed ipsi diuino iudicio igne celitus misso percussi sunt Propter quod sācti patres stauerunt verba ista sub silentio dici. Inhibētes sub anarthe

mate ne p̄ferantur nisi a sacerdote sup altare ⁊ i missa ⁊ cū vestibus sacris cōsecratis. Ergo mens s̄m ratōnale vt p̄missum. ē ad illud solū debet esse itenta. Nam eos q̄ adorāt in spū ⁊ veritate oportet adorare: ne musce venientes p̄dat suauitatē vnguētī. eccle. x. Ne importune cogitatōes tollāt deuotōem inspiratōne gratie repellantur. q̄tenus auster veniens. i. spū sanctus: p̄cflat ortū. i. fecūdet vt aromata fluant. vt virtutes abundant. Ad quod designandū estiuo tēpore dū secreta dicitur flabellū adhibetur. Et sciendū q̄ ministri infra canonē stant post tergū sacerdotis: in signū huius q̄ instante passione dñi discipuli relicto eo omnes fugerunt post tergū. Vel hoc fit alijs in exemplū: quia si ipsi ministri p̄tūc retrocedūt. multo magis alijs astātes retrocedere tenentur. Sed dubiū est quomodo facta fuit cōuersio panis in carnē ad verba pastoz euz non essent sacerdotes. ⁊ cū de necessitate requiritur q̄ celebrās sit sacerdos Dicēdū q̄ illa cōuersio nō fuit facta virtute verborū q̄ ipsi carecerem nō habebāt: sed fuit quedā apparatus carnis nobis i exemplū ne tales irreuerentias faciamus. Vel potuit esse cōuersio virtute dei que non est obligata aliquib⁹ verbis. Itē verba canonis dicuntur sub silentio propter maiorē reuerentiam ⁊ reputationē. Que enī sūt in publico in minorū sunt reputatōe q̄a nimia familiaritas cōtempnū parit. Et ideo non licet vt hec sacratissima verba a laicis audiantur. Si demus enī q̄ reliquie q̄ tardius ⁊ rarius ostenduntur i maiori reuerentia habentur. Et est s̄m Innocē. sciendū q̄ inter p̄fationē ⁊ canonē fere in omnib⁹ libris ymago crucifixi depingitur: vt nō solum intellectus littere: ver⁹ etiā aspectus picture memoriā dñice passionis inspiret. Sū de consecra. dis. ij. grego. scribit seuero ep̄o. Per picture historiaz q̄d sit adorandū addisce. Nam quod legentibus scriptura: hoc ydiotis prestat picture cernentibus: quia in ipsa ignorātes vidēt quid sequi debeāt. In ipsa legūt qui litteras nesciunt Unde ⁊ precipue gentib⁹ pro lectōe scriptura est. Secundo hoc fit vt incarnatōis ⁊ passionis misteriaz ⁊ sāctoz exempla magis in nostra essēt memoriā dū quotidie oculis nr̄is presentatur. Tercio ad excitandū deuotōis affectum: qui ex visis efficacius excitantur q̄ ex auditis. Quantū ad secū

tam prem principalē est sciendū: q̄ in canone recolitur me-
 moria dñice passionis: & generaliter eoz q̄ gesta sūt p̄ ebdo-
 madā immediate ante festū pasce vsq̄quo dñs resurrexit a
 mortuis. Traditur autē: q̄ gelasius papa vel secūduz alios
 scolasticus romanus canone ita vt habetur principalit̄ or-
 dinatur: quāvis multi facti patres ipsū per ptes cōposuerūt
 Nō enim canō totus ab vno simul est cōpositus vt infra pa-
 rebit circa singulas ptes. Aliqua etiaz verba sūt addita ab
 aliquib⁹. quoz noīa ignoramus: vt dicetur circa verba cō-
 secratiōis. Nulli tñ subtrahere vel addere licet vt p̄dixi: nī
 si forte quōs nomia eoz pro quibus nomiatim sacrificiū of-
 fertur. quia illa nō sūt de essentia canonis vel de verbis eis
 Et diuiditur canon in quib⁹ ptes. eo q̄ per quicquidā pas-
 sionē diuinā liberati sumus: & p̄ eam orō fidelīū exauditur.
 Vel propter quintuplicē sāguinis xp̄i effusionē: de qua di-
 ctū est supra. In prima pte sūt oratiōes & obsecrationes p̄
 ecclesia sācta dei & pro tota cōgregatione fidelīū in generali
 & pro aliquib⁹ in speciali: & inuocationes pro suffragiis sā-
 ctōz In secūda pte petit dei patris benignā placationē & pe-
 titiōem p̄ huiusmodi sacrificij cōsecratiōe que incipit ibi.
 Hāc igitur oblationē. In tertia pte ponūtur verba sp̄az cō-
 secratiōis tam corpis q̄ sāguinis xp̄i efficientia. & perficiē-
 tia ibi. Qui pridie. In quarta pte determinatur de cōsecre-
 tōz rememoratōe. In quoz memoriā offerūtur & pro qui-
 bus ibi. Quī & memores. In quinta pte oratur p̄ refrigerio
 & gloria mortuoz & sic secūda cōmemoratiō sāctōz ibi. Me-
 mento. etia dñe. Prima pars diuiditur in duas. Primo fi-
 unt memoriē viuoz & oratiōes pro eis. Secūdo fiunt me-
 moriē aliquoz sāctōz & inuocationes pro suffragiis eozun-
 dem ibi. Cōmunicātes. Prima in tres. Primo dirigitur pe-
 titio ad deū vt has oblationes acceptet & benedicat. Secun-
 do sūt oratiōes pro his qui in dignitate & potestate sūt cō-
 stituti: vel pro gladio sp̄ali & seculari. & pro tota ecclesia q̄
 vtroz gladio gubernatur. Tercio sp̄aliter sūt oratiōes pro
 quibusdā psonis cōiūctis & circūstātib⁹. Scdā ibi. In p̄is q̄
 tibi offerim⁹. Tercia ibi. Memento dñe.

Et igitur clemētissime pater per Ihesum xp̄m dñm no-
 strū filiū tuū supplices te rogam⁹ ac petim⁹ vti acce-

pra habeas & bñdicas bec dona bec muneza bec scā sacrifi-
 cia illibata. i hac p̄ia pte canonis dirigit̄ petitiō ad deū. vt
 has oblatōes acceptet & bñdicat. Exponit sic. Te igit̄ id ē
 certe asseritine sūptū. vel exponit p̄ ergo sūptū cōtinuatie
 clemētissime id ē misericordissime. clarissima mēte supabū
 dātissime mēte clarificās pater supple. creatōe. pietate & cō-
 seruatōe. Pater essēcialit̄. pater p̄ amorē. p̄ sbūz xp̄m supple
 tāq̄ mediatorē. filiū tuū dñm nostrū supple. nō adoptiuū
 quēadmodū iusti sūt filij dei p̄ grām adoptiōis. s̄ naturalēz
 ex vtero tuo genitū an lucifer supplices rogam⁹ ac petim⁹
 id ē humiles nō p̄sumētes de nostris meritis. s̄ cōfidentes
 de tua benignitate. vt accepta id ē grāta habeas id ē susci-
 piās. & bñdicas. supple ad v̄ez & ad salubre sacrificiū cōuer-
 tēdū bec dona supple nobis collata. bec muneza supple a no-
 bis oblata. bec scā sacrificia supple quo ad rēsentatōez. qz
 rēsentat corp⁹ & sāguinē ibū xp̄i. illibata id ē immaculata.
 Circa quā hāz p̄io ē notādū q̄ canō incipit a hā T sic for-
 mata. q̄ forte diuina p̄uidētia factū ē. vel verisimilit̄. licet
 hūana idūstria nō sit pcuratū. vt ab illa hā canon. iciperet
 q̄ sui forma signū crucis ostēderet. & figurā thau sup quam
 moyses serpētē enēu exeret i deserto. De quo dicit. ezech.
 ix. Figura thau i frōtib⁹ vitoz. dolētū & gemētū sup babi-
 tatōes iherusalē direte formā & signum crucis exprimit. &
 ei⁹ virtutē. vt ita dicit. Hā s̄m ysi. i li. eby. Hā thau si-
 gnat crucē xp̄i. cū sit hā mīstica. qz i ista hā tria sūt. P̄io
 ibi ē basis signās fidei fortitudiez. & ē ibi stipes signās sp̄i-
 alitūdinē. & ē ibi hā trāuersalis signās latitudinē carita-
 tis. Secūdo nota q̄ bec cōiūctio igit̄ ē nota cōsequētis. que
 requit aliquod p̄missū ad quod referat. Est ergo dubiū ad
 qd referat. Et respōdet q̄ referat ad illud quod dictū ē i can-
 tico angelico. scz scūs. vt sit sēsus. Ex quo tu dñe deus sa-
 baoth es scūs & glā tua pleni sūt celi & terra. Igit̄ clemētis-
 sime pater nos supplices rogam⁹ te. Ex quibus verbis infe-
 ro duo correlaria pbabilif. Primū q̄ pl⁹ cōformat se ver-
 bis canonis & ex hoc meli⁹ apparet. q̄ lōtio scdā fiat an sā-
 ctus q̄ post. patz ex s̄a dictis silogizanti. Secūda ē. q̄ admo-
 nēdi sūt sacerdotes seculares q̄ nichil iterponāt iter scūs &
 iniciū canonis. scz te s̄git. Quidā tñ ibi iterponūt tuā cru-

ce adoramus dñe ac. postq̄ reuertunt a lotōe. quod nō debet fieri. patet ex s̄a dictis. q̄ ly igit̄ refertur ad sc̄us nō ad aliud. Tercio nota q̄ dñs ē iter clemētis et m̄suetudinē. Quā s̄uetudo est vit̄ q̄ mitigat iras. Clemētia remittit penas. et spectat pp̄rie ad iudices et ad p̄sidentes. Ergo de⁹ pater ē clemētissimus s̄o est in remittēdis penis misericordissim⁹. Sed dicitur clemens q̄ protegit nos ab hostis ipugnatōe. Secūdo dicitur clemētior. q̄ p̄tegit a carnis veratione. Et tercio dicitur clemētissim⁹. q̄ p̄tegit nos a mūdi oblatione. Quarto nota. pater quāq̄ sumit p̄sonalit̄ cū ponitur i ordie ad filiū vt hic. Quāq̄ essēcialit̄ tūc attribuit toti trinitati. et hoc fit cū adiūgit terminis q̄ significāt op̄ totius trinitatis. vt i cātico moysi. Nūq̄ nō ip̄e ē pater tu⁹ q̄ fecit te et creauit te. Pater nāq̄ ē nomē amoris. vñ lex noua q̄ ē lex amoris sepi⁹ vt̄ hoc vocabulo appellādo deū pr̄ez dñs vero ē nomē timoris. vñ lex vet̄ q̄ fuit timoris. hoc noīe deū frequēter exprimit. Quinto nota ip̄e petit deū pr̄ez p̄ ihus xp̄m. Nā ip̄e ihus xp̄s ē mediator dei et hoīm. p̄ que fideles recōciliātur et salutē cōsequūt. et ergo deū pr̄em supplicam⁹ p̄ ihus xp̄s tāq̄ p̄ mediatōrē. Ihus enī iterpretatur saluator. q̄ p̄ xp̄m saluamur. Ip̄e enī saluū faciet populuz suū a peccatis eoz. mat. i. Xp̄us etiā iterpretat vna⁹. Et sic describitur q̄tū ad ei⁹ dignitatē regalē. Reges enī p̄phete et sacerdotes. ingebātur in veteri lege. Crist⁹ aut̄ fuit rex et p̄pheta. De⁹ iudiciū tuū regi da. Et ioh̄is. xi. Benedictus qui venit in noīe dñi rex iher̄salem. Et iterū Noli time re filia syon. ecce rex tu⁹ venit tibi. Fuit etiā sacerdos s̄m illud psal. cix. Tu es sacerdos ieternū s̄m ordinē melchise dech. Fuit etiā p̄ph̄a. deutro. xvij. Prop̄h̄as suscitabit dñs de fratrib⁹ vestris. sp̄m sicut me audietis. Fuit ergo xp̄us vna⁹. quod nō itelligitur de oleo materiali. s̄ de oleo sp̄s sancti. sc̄z gr̄e. p̄e p̄cipib⁹. iuxta illud. vixit te de⁹ deus tuus oleo leticie ps. xliij. Sic ergo xp̄s i istis verbis q̄d̄iu/pliciter describitur. Pr̄io q̄tū ad effectū salutariē cū dicitur Ihus. Secūdo q̄tū ad ei⁹ dignitatē regalē. cuz dicit xp̄m. Tercio q̄tū ad pp̄rietatē p̄sonalē. ibi filiū. Inter personas enī diuinas ip̄e solus dicit filius. vñ athanasio. Ali⁹ pater. alius fili⁹ ac. Quarto q̄tū ad dignitatē ip̄erialē cū dicitur

100
dñs. Ip̄e enī imperator et dñs noster est. q̄ emit nos. sagui ne. vñ aplūs ad cor. vi. Empti estis p̄cio magno. Quinto q̄tū ad carnalē cōnexionē. cū dicitur nostrū. vñ gess. xxxvij. Caro enī. et frater noster est. Et nota q̄ hic multiplicātē verba petitionis. sc̄z rogam⁹ ac petim⁹. s̄dē significantia. pp̄t magnitudinē effectus. In orōe enī debz esse humilitas q̄ rogare ad humilitatē p̄tinet. eo q̄ se p̄rogas vt sic ē iferior. et rogat⁹ vt sic est superior. Prop̄t quod dicitur suppli ces s̄o ē humiles rogam⁹. q̄tū ad illa q̄ nobis deficiūt. ac petim⁹ q̄tū ad illa q̄ ad salutē nostrā sūt necessaria. Itē nota q̄ petit vti accepta habeas ac b̄ndicas. Accepta q̄de ad cōuertendū in ver⁹ et salubre sacrificiū. Et b̄ndicas faciēdo vt op̄ratū salutis effectū habeat in sp̄is p̄ q̄bus offerūtur. Et dz ly vti acui in vltima sillaba. ad dñam vti q̄ ē ifinitiu⁹ hui⁹ verbi vtor. Dicit ergo vti s̄o ē vt accepta s̄o ē grata habeas et b̄ndicas. b̄ndicōe sc̄z dispositōis et p̄parationis. sicut disponūtur et p̄parantur q̄ p̄tinet ad hoc sacrificiū. vel b̄ndicas b̄ndicōe trāsubstātiatōis. sc̄z q̄ fiat trāsubstātiatio. Sexto nota q̄ oblatōes panis et vini vocat hic dona. munera. et sacrificia. dices. Vti hec dona. hec munera. hec sancta sacrificia. Dona sūt rōe dātis. Munera rōe accipiētis et sacrificia rōe offerētis. Panis nāq̄ et vinuz que dedit nobis de⁹ i dona illa. accipit a nobis de⁹ i munera. et inquātuz ea offerimus deo tūc dicūtur sacrificia. vnde innocē. exclamat. O liberalis gr̄a: o liberalitas gr̄osa q̄ nobis dedit de⁹ in bonū. hec accepit a nobis in mun⁹. Et subiungit. Habet enī sacrificia dona simul sūt et munera. Dona sūt nobis collata: munera sūt p̄ nobis oblata. Nā q̄ sacris offerūtur. alta rib⁹ et munera nūcupātuz et dona. vñ dñs mat. v. Si offeris mun⁹ tuū an̄ altare vade recōciliari pr̄i fratri tuo ac. Et aplūs ad hebre. v. de p̄tifice dicit. vt offerat dona et sacrificia p̄ peccatis. Daniel quoq̄ dicit ad balthasar. Munera tua tibi sūt et dona tua alteri da. Illa enī tria idē significāt s̄z diuersis rōib⁹. Et idē hic reiterat sub diuersis verbis pp̄ter excitare deuotōz. vel pp̄t cōmēdatōez ineffabilis sacramēti quod ex his cōficiūt. vñ innocē. Sermonū enī multiplicatō et icultatō pie deuotōis ē excitatio. vel ineffabilis cōmēdatio sacramēti. Nō enī aliquod incit̄ vocabulū q̄d̄ tātū sacramē

ru digne valeat explicare. nisi quod grece dicitur eucharistia. quod
exponit quasi bona gratia. vel dicuntur dona quia donantur a superiori.
iaco. j. Omne datum optimum. Dicuntur munera. quia offeruntur ab
inferiori. vel quia mittuntur nobis inferi. Sacrificia dicuntur quia
offeruntur pro peccatis nostris. Dicuntur etiam dona pro comparatione ad
donatorem. Munera pro comparatione ad offerentem. Sacrificia pro com-
paratione ad effectum. vel etiam pro representatione. quia christum passum et cru-
cifixum representat. j. ad cor. xi. Quotiescumque manducabitis pa-
nem hunc et calicem biberitis etc. vel dicuntur dona. quia christus fuit no-
bis a deo datus. Munera quia a iuda traditus. Sacrificia quia a
iudeis fuit ad mortem traditus. vel secundum inno. Deus pater est do-
nans ab auctoritate. ideo dicitur dona. Filius est se sacrificans ex
caritate. ideo dicitur sacrificia. Spiritus sanctus acceptus ex libera-
litate. id dicitur munera. ut sic ostendat totam trinitatem fuisse
operam ad christi passionem. Septimo nota pluraliter dicitur hec dona.
hec munera etc. cum tamen ex his unus solus christus consecratur. ad desig-
nandum quod panis et vinum antequam consecratur diverse sunt species et sub-
stantie. postquam vero celestis consecratio accesserit species quedam rema-
nent. scilicet substantie convertuntur. ita quod diversa erunt tunc continentia
et unum continentur. Nam idem christus sub utraque specie continetur. licet non
idem utraque species convertatur. ut infra declarabit. Octavo nota il-
la sacrificia dicuntur sacra et illibata. Sacra dicuntur quia panis et vi-
num signant sacramentum corporis et sanguinis ihesu christi rone cuius sancta di-
cuntur. Illibata vero dicuntur non ideo. quia nondum sunt gustata.
sed potius dicuntur illibata id est immaculata. quia sine macula cor-
dis et corporis offerri debet. quatenus coram omni iniquitate
purgetur. et corpus ab omni immundicia mundetur. Quicumque
autem secus obtulerit. indigne manducat. quod ergo indigne mandu-
cat. reus erit corporis et sanguinis domini. vel dicuntur illibata
id est incorrupta. non ideo quia substantia panis et vini potest cor-
rumpi. sed quia corpus et sanguis christi que sibi continentur corrupti non
possunt. Juxta illud psalmiste. Non dabis sanctum tuum vi-
dere corruptionem. Nono nota. quod ad hec verba tres cru-
ces fiunt super panem et super vinum. et non solum ad ista ver-
ba sed ad multa verba infra ponenda. Est consecratio et ce-
tera fiunt per signum crucis. quia ut dictum est in canone rep-
resentat dominica passio. et commemorat quod in cruce totaliter est consu-
mata. et christus factus est obediens patri usque ad mortem mortem

106
aut crucis. Quam profundum vero sit crucis mysterium et quod arduum
sacramentum patet ex multis figuris. Legitur enim numeri. xxi. quod mo-
yses ad mandatum domini serpentem enee erexit pro signo. quod aspicien-
tes homini serpentem quem percussis fuerat a serpentibus. curabantur.
quod dominus exponens in evangelio dixit. Sicut moyses exaltavit
serpentem in deserto. ita exaltari oportet filium hominis. ut omnis qui cre-
dit in ipsum. non pereat. sed habeat vitam eternam. iohannis. iij.
Deus enim percussus a venatore antiqui serpentis scilicet dyaboli. crucis
et protectione crucis munimur et salvamur. eo quod canit hoc contra
signum nulli sit periculum. Ezechiel etiam audiuit dominum dicentem
ad viros vestrum lineis et habentem atramentarium scriptoris ad
renes. Transi per medium civitatis. et signa thau in frontibus viror-
um dolentium et gementium. Post hoc dixit sex viris. Transite per
medium civitatem. et percute omnes super quos non videris thau. ne
mini peccet oculus vester ezech. ix. Quod signum thau est signum
crucis. Crux enim secundum innoc. sanctitatem restituit. benedictionem in-
pedit. discernit a perfidis. liberat a periculis. hostes expellit. vi-
ros constituit. Crux est mysterium fidei. firmamentum spei. cla-
vis scie. forma iusticie. magnificentia regum. gloria sacerdotum. su-
stentatio inopum. pauperum consolatio. cecorum dux. claudorum baculus
spes desolatorum. resurrectio mortuorum. Est autem signum crucis
tribus digitis exprimentum. quoniam sub invocatione trinitatis ex-
primitur. et a superiori transit ad inferi. quia christus de celo transiit
ad terram. et percussus a sinistra ad dexteram quia de miseria transire
debemus ad gloriam. sicut christus transiit de morte ad vitam. de infer-
no ad paradysum. Decimo nota. quod ad hec verba dona. munera. et
sacrificia. fiunt tres crucis ad designandum triplicem christi traditio-
nem Traditus est enim a tribus. scilicet a patre a iuda. et a iudeis. De pri-
ma traditione dicit apostolus. Proprio filio suo non pepercit deus. sed
pro nobis omnibus tradidit illum. De secunda dicit mat. xxvj. Judas
querabat opportunitatem ut eum traderet. Et alius evangelista ad-
dit sine turbis. De tertia dicit ioh. xx. Deus tua et pontifices
tui tradiderunt te michi. Prima traditio fuit ex gratia et caritate
quia sic deus dilexit mundum ut unigenitum suum daret. iohannis. iij.
Secunda fuit ex avaricia. unde dixit. Quid vultis michi dare etc.
et constituerunt ei triginta argenteos. mat. xxvj. Tercia. ex in-
vidia. Sciebat enim pilatus quod pro invidia tradidisset eum. marci.
xv. Deus ergo tradidit illum ex dono. iudas pro munere iudei.

in sacrificiū illibatū. quod utiqz iudei nō libabāt s; gentes
quonia ablatū ē eis regnū. 1. datū ē gēti factētī. sicutū eis.
Est sēsus s; innocen. illis orōis. Offerim? tibi clemētis
sime pater hec dona 1c. q̄si cōmemorātes illā traditōez quā
deus fecit ex dono. iudas p munere. iudeus i sacrificiū illiba
tū. singuli tñ ad mortē/mortē aut crucis. Nā licet diacr/
sa fuerūt opantia. unā tñ fuit opatū. hec aut trina tradi
tio tūc icēpit. cū fili? ex decreto dei patris ex cōsilio spūssā
cti. necnō ex proprio bñplacito veniēs iherosolimam seipm
spōtānee obtulit passioni. Qui cū venisset exposuit ad quod
vēit. dicēs nisi granū frumētī cadēs i terrā 1c. Et si ego ex
altatus fuero a terra 1c. Et sic ille. tres cruces significare
pnt q̄ xpī crucifixio a tota trinitate fuerat ordiata p nrā sa
lute. Pater enī dedit. fili? obtulit. spūssāct? accepit. Pater
dedit p autoritatē. fili? obtulit p hūanitatē. spūssāct? acce
pit p benignitatē. Alij dicūt q̄ ille tres cruces significant
triplicē xpī passionē. Prima fuit i voluntate psequētū. ioba.
11. Collegerūt pōtiffices 1 pharisei 1c. Ab illo ergo die cogi
taverūt iustificare eū. Secūda fuit in voce clamātū crucifige
crucifige eū. iobāis. 11. Tercia fuit i pforatōe manū 1 pe
dū. iob. vbi supra. 1 crucifixerūt eū 1 cū eo alios duos la
trones. vel ppter etiā sacrificia deo i veteri testamēto ac
cepta. Abel obtulit agnū gen. 11. Melchisedech panē 1 vi
nū gen. 14. Abraham filiū suū ysaac gen. 22. Alij dicunt
q̄ sūt tres cruces i honore sctē trinitatis. cui? virtute sit
ista cōversio. vel i signū triplicis vniōis i incarnatōe salua
toris. Fuit enī diuinitas vniūta aīe xpī. Itē diuinitas fuit
vniūta cū hūanitate xpī. Itē caro 1 aīa fuerūt vniūte in ce
le. Undecimo nota. q̄ sacerdos dicit illā orōnē corā altari.
1 deuote se inclinat propter hūilitatē. q̄a vt dicit ambro.
sup lucā. Quisquis cupit diuinitatis tenere vestigia hūi
litas yma scētē. Itē propter exauditōis impēdium. vnde
psal. Respexit i orōez hūilū 1 nō spūit pces eoz. Itē inclina
tio sacerdotis qñ orat illā orōez te igit clemētissimē pater
1c. hūilitatē xpī significat. quā xp̄s humiliādo 1 exuani
endo seipz volūtate 1 hūilitē ad patiēdū obtulit. q̄qz sa
cerdos cū reuerētia ad misterū crucis accedit. In hoc no
tat q̄ sicut sacerdos legalis stravit sctasacrōez cū sanguine

Sic 1 noster sacerdos cū sāguine id ē cū memoria passibis
xpī i qua sāguine effudit canonē subicitare v3. sequit tere?

2. primis q̄ tibi offerim? p ecclesia tua sctā catho
lica quā pacificare. custodire. adnare. 1 regere dig
neris toto orbe terraz vna cū famulo tuo papa nō
stro. 1. 1. antistite nostro. 1. 1. rege nostro. 1. 1. oib? or
thodoxis atqz catholicis 1 apostolice fidei cultorib? 1c.

Ec ē scdā ps prime p̄tis p̄cipalis i qua sūt orōes
p his q̄ i dignitate cōstituti sūt scz tā p gladio spūa
li q̄ seculari. 1 p totā ecclesia q̄ ab eis gubernat. Et exponi
tur sic. In primis id ē p̄cipaliter offerim? id ē sacrificia
mus. tibi supple deo patri. q̄ supple dona munera 1 sacrifici
cia p tua ecclesia id ē p cōgregatōe oim tuoz fidelū. sctā
id est cōfirmata 1 sctificata. quā supple ecclesia. digneris id
ē velis pacificare supple vt pacē ab hereticis 1 scismaticis
habeat custodire supple a vicijs 1 demonijs. adnare id ē cō
gregare supple q̄ disp̄sa ē iter perfidos 1 paganos. 1 regere
supple i p̄p̄eris 1 aduersis. toto orbe terraz supple diffusa
1 fidei sacramētis vniūtas supple 1 digneris hoc facere vna
id ē parit seu simul cū nrō papa. 1. famulo tuo supple ex
stēti 1 antistite nrō id ē epō nō romano. s; nrē dyocēz. rege
nrō supple romanoz. vel ip̄eratoze. 1 id ē etiā oib? ortho
doxis id ē xp̄ianis. q̄ sub vtriqz potestate fidē xp̄ianā vene
rant atqz colūt. atqz p 1 oibus cultorib? id ē veneratorib?
catholicis fidei. id ē vniūersalis 1 aplice fidei id est p aposto
los fundate 1 p doctrinas eoz. Nota primo sacrificiū lau
dis sine altaris offerit p cūctis generaliter 1 specialiter pro
aliq̄bus. scz pro p̄latis 1 subditis. pro viris 1 mulieribus.
pro sacerdotib? 1 astantib?. Pro p̄latis 1 subditis. ibi vna
cū famulo tuo papa nostro. Pro viris 1 mulierib?. ibi me
mento dñe. Pro sacerdotibus 1 astantibus. ibi 1 omniū cit
cūstantiū. 1 q̄ tibi offerunt hoc sacrificiū laudis pro se 1c.
In ista enī parte. 1 sequenti primum inuestigandum occur
rit s; innocētū videlicet quib? 1 pro quib? qualiter 1 q̄/
re sacrificiū altaris debem? offerre que quatuor ex ip̄o ca
none possumus aduertere q̄bus scz soli deo 1 in diuine tri
nitati. pro q̄bus q̄a pro ecclesia catholica 1 omnib? ortho
doxis. qualiter scz i vniūte fidei 1 cōmuniōe sanctor. qua

re se3 p bñficijs tēporalib9 spūalib9 4 eternis. etiā p oib9
ppter deū. Primū notat cū dicitur reddūt vota sua eterno
deo. Secūdu sibi p ecclesia tua sancta catholica. Terciū sibi
cōmunicātes. Quartū sibi pro redemptōe animarū suarum
Secūdo nota q sacerdos gerit typū psonē cōis representās
xp̄m. 4 ergo primo orat pro bono cōmuni vniuersalis ec
clesie quod pferendum est bono priuato. Et petit quatuor
scz trāqllitatē pacis. custodiā ab aduersarijs. adunationem
oim in fide vna. ad colendū vnū deū. 4 ad credendum sūm
xp̄m. Quarto cōuenientē vniuersalis ecclesie gubernationē
p salute oim fidelīū. Primū petit ibi pacificare. Secūdum
sibi custodire. Terciū sibi adunare. Quartū sibi regere. Ter
cio nota. sacerdos dicit in plurali offerim9. ad denotādum
q sacerdos nō tantū in sua sed totius ecclesie psona sacrificat.
quā ppter in sacramento corporis nichil a bono magis ni
chil a malo minus pficit sacerdote. quia nō i merito sacer
dotis. s3 in verbo cōficiat creatoris. Non enī sacerdotis iūq
tas effectū impedit sacramenti. sicut nec infirmitas medici
virtutē spedit medicie. Quāuis ergo op9 opantis quāqz sit i
mūdū. tñ semp op9 opatū ē mūdū. 4 sicut omīa mūda sūt
mundis. sic omīa sūt immūda. immundis. Mal9 ergo cuz
vitā assumit. mortē incurrit. sic econtra bon9 cū mortem
sustinet vitā. acqrit. Nam q manducat idigne. iudiciū sibi
māducat. Quarto nota de hoc q dicit p ecclesia tua scta.
quasi diceret. nō intelligim9 de ecclesia. s3 de cōgregatōe ma
lignantīū de qua dicitur i ps. Adinī ecclesiam malignātiū
Ecclesia enī. grece latine s3 ē q conuocatio eo q omēs ad
se conuocat. Crīstī enī fidelīū. pplīs ecclesia dicit iudeorū
vero synagoga. quod itēptatur congregatō. Congregatio
autē pprie ē pecorū. vel irrationabiliū. vnde greges pecorū p
prie dicunt cōgregari. Cōuocatio vero est vtentiū ratione.
s3circo aplī 4 sctī ecclesīā. nostrā nunq̄ synagogā. sed semp
ecclesīā nūcupauerūt. Cuz autē ecclesīa cū sit vna a jobāne
tñ septē ecclesie describūt. nisi vt vna catholica ecclesia sep
tiformi plena. spū designet. sicut 4 de domo nouimus. salo
monē dixisse. Sapientia edificauit sibi domū. 4 exiit colū
nas septem. Ite tñ septē colūne. vna ecclesīa esse. nō ambi
guntur. dicere apostolo. Ecclesia dei vni que est columna

4 firmamentū veritatis. Inchoatū autē in eo loco vbi ve
nit spūsanct9: 4 impleuit in vno loco sedētes. 4 vocatur ec
clesia syon etiā quāqz iherusalē pro peregrinatōne pnti syon
dicitur. eo q ad huius pēgrinatōis longitudinē posita. p mī
sionē rez celestīū speculetur. Et idcirco syon. i. speculatio
nomē accipit. Pro futuro vero patrie pace iherusalē vocat
Iherusalē enī pacis visio interpretatur. Ibi enī absorpta oī
aduersitate: pacē. i. xp̄m pnti possidebit intuitu. Quinto
nota ecclesia dicitur catholica. i. vniuersalis. Mō enī sicut
cōuenticula hereticorū in aliquib9 pibus coortant. sed per
totū orbem terraz dilatata diffūdūt. Quod aplīs adro. ap
probat di. Gratias ago dño deo meo p omnib9 vobis. quia
fides vestra annūciantur in mūdo vniuerso. Hinc 4 vniue
rsitas a quodā noiata est eo q in vnitatē colligitur. Sñ dñs
in euāgelio. Qui nō colligit meū dispigit. Ite Isy. viij.
etbi. ca. j. Sexto nota alexāder de bales ait. Dignetur paci
ficare p caritatē. Sñ dñs in euāgelio iqt In mūdo p̄sūtaz
habebitis in me autē pacez. Custodire ne peat vel succūbat
in tēptationib9. Adunare p cōformitatē. Regere p progres
sum virtutū. Innocēti9 vero exponit sicut dictum est super
litterā. Et subditur. Idipz videtur esse pacificare 4 aduna
re: custodire 4 regere. Tūc enī pacificat cū mentē fidelīū
adunat. vt per spūsancti caritatē diffusā multitudis credē
tium sit vnū cor 4 vna anima. Tūc custodit cū inter per
cula mūdi regit. vt de scto mittēs auxiliū: de syon tūc eā
Licet enī in apocāpsi septē scribitur ecclesīs: vna tamē
is in supius dicta quā pacificat. adunat. custodit 4 regit quā
propter ipius munimē 4 regimen vnū pposuit vniuersis;
pro quo statim oratur cū dicitur. vna cū famulo tuo. 4c. q
addidit Clemens papa. Sñ constat q pelagius dixit ab vni
uerso orbe sepatos esse: qui qualibet dissensione inrer sacra
misteria apostolici pontificis memoriā secundū consuetudi
nem non frequentat. Hic tangūtur quatuor virtutes q de
bene esse in papa. Prima est fidei vnanimitas: ergo dicitur
vna. Sñ secundū canones. si papa esset hereticus posset de
poni. Secunda est humilitas: cū dicitur famulo tuo. Unde
scribit se seruz seruz. quod beatus grego. primo inuenit
Tercia ē principalis auctoritas. ergo subditur papa: quod

idem est q̄ pater patrū. Quarta est caritas. s. ut ecclesie p̄
 sit ex caritate. et ergo dicitur nostro Caritatē enī ad nostrōs
 habemus. Et subditur. Antistite nostro. Quēq̄ enī ecclesia
 pro suo debet orare pontifice. quatenus omēs vnitatē spūs
 in vinculo pacis obseruēt. Et debz referri ad cpm̄ in cuius
 dyocesi q̄s celebrat et nō ad illū a quo est ordiatus vel ex cu
 ius dyocesi est oriundus. Antistes celebrās non debz dicere
 antistite nostro. Similiter si quis celebrat rome vel in dy
 ocesi romana nō debet dicere p̄ antistite nostro: quia ista dy
 ocesis nō habet antistitē sed solū papā. Et subiungitur pro
 rege nostro. Orandū esse pro principib⁹ apostolus docz. s.
 ad thy. ij. dicēs. Obsecro primo omium fieri obsecrationes
 orationes postulationes gratiarū actōes pro omnibus homi
 nibus regibus principib⁹ et pro omnib⁹ qui in subimitate
 sunt cōstituti. ut q̄etām et tranquillā vitā agamus in omni
 pietate et castitate. Sicut enī due sunt vite. s. celestis et ter
 rena: vna qua spūs vivit ex deo: altera q̄ caro vivit ex spiri
 tu. sed vtraq̄ vita nutritur ut possit subsistere: celestis spū/
 alibus terrena carnalibus. Ita sūt due potestates. s. ecclesi
 astica et mūdāna: vna qua moderant spūalia: altera q̄ mo
 derantur carnalia: ista p̄ clericos: alia per laycos. ista vacat
 spūalibus q̄cum ad aiām. ista terrenis q̄tū ad corpus. Et
 pro istis duabus potestatibus hic oratur. Fecit enī de⁹ duo
 luminaria magna: vnu ut p̄sser dicit 1c. gen. s. Strūq̄ ma
 gnum: alter tamen maius. Igitur ad firmamentūz celi. i.
 ad vniuersitatē ecclesie fecit duo luminaria. i. instituit duas
 dignitates: quē sūt p̄tificialis auctoritas: et regalis potestas
 Duo quippe sūt quib⁹ hic mundus principaliter regitur vi
 delicet auctoritas sacra pontificalis et potestas regalis: dis.
 vj. duo. Ecce inquit petrus duo gladij hic. Et dixit dñs sus
 ficte Et sicut aurū p̄ciosius est plumbo. ita pontificalis au
 toritas excellentior est regali dignitate. et impiali maicsta
 te. xxvj. dis. duo. Papa potest penas taz corpis q̄ anime ef
 ficere. Impator vero non nisi corpis habet potestatē. xxiij.
 q. iij. si bec. Nota p̄ hoc q̄ dicitur orthodoxis ab effectu hu
 ius sacramēti ypocrite et falsi xpiani excluduntur. Orthodoxi
 enim sunt recte gloriantes. ab orthos quod ē rectuz. et dona
 gloria qui sic ore fidē cōfitentur q̄ eam opere demonstrant

et tales sūt veri xpiani. A xpo enī xpiani sūt cognomiati.
 A iuda iudei. De magistri quippe noie: cognomē sectatorū/
 bus datū ē. xpiani aut̄ olim a iudeis quasi obprobrio naza
 rei vocabātur. pro eo q̄ dñs noster atq̄ saluator a vico quo
 dam galilēe nazareus sit appellatus. Non aut̄ glorificet se
 xpianus qui nomē habet: facta aut̄ nō habz. Ubi aut̄ nomē
 sectū fuerit opus certissime ille ē xpianus: q̄a se factis ostē
 dit xpianū: ambulans sicut et ipse ambulauit a quo nomen
 traxit. Orthodoxus ē. recte credēs: et ut credit recte viuens.
 hic ē vir recte glorie quo nomē nō pōt vocari: qui aliter vi
 uit q̄ credit. Hec Ibi. Et nota q̄ necessariū ē orare p̄ paci
 ficatione ecclesie: quia fides multas impugnationes passa
 ē ab aduersarijs multis et turbantibus eā secundū eius septē
 status. prout in apoc. reuelatū ē. In statu apostolorū seu in
 primitiua ecclesia iudei fidē impugnabāt. In statu martiz
 tyranni. In statu doctorū heretici. In quarto statu ypocrite
 In quinto statu prauū religiosi. In sexto satellites anti xp̄i
 In septimo anti xp̄us met. Contra q̄ oīa perit ecclesia mu
 niri pacificari custodiri. Et q̄ orandū esse dicitur pro rege
 hec noua est traditio. Et intelligitur de rege romano. quia
 papa et rex romanorū tenēt apices gubernatōis ecclesie. P̄
 vtrāq̄ potestatē orandū est pro oibus orthodoxis. qui sub
 vtrāq̄ potestate fidem catholicā et apostolicā venerantur et
 colunt. Orthodoxi dicuntur quasi recte gloriosi. et sunt hū q̄
 deū fidei cōfessione glorificant. Alij dicūt q̄ debz referri ad
 regem in cuius regnū sacerdos celebrat: et nō ad regē roma
 norū: sicut illud de antistite referri debz ad ipsū ep̄m in cui
 us dyocesi celebratur.
 Memeto dñe famuloz famularūq̄ tuaz. It. et omnū
 m̄ circumstantiū. quoz tibi fides cognita ē. et nota deuo
 notio pro quibus tibi offerim⁹ vel qui tibi offerūt
 hoc sacrificium laudis pro se suisq̄ omnibus p̄ redemptiōe
 animaz suaz pro spe salutis et incolomitatis sue tibi q̄ red
 dūt vota sua eterno deo viuo et vero.
 Et littera exponitur sic. D dñe memeto. i. recorda
 te p̄ v̄sitationē gratie. famuloz famularūq̄ tuarū
 i. colētium te p̄ fidē catholicā. et omnū. i. singulo
 rum. circumstantiū. i. missā audiētū. quoz fides tibi ē cogni

B. D. L. O. L. D. S.

ta. s. illoz qui recte credunt et devote: tibi est cognita. i. mani-
festa. supple eo qd nichil te lateat. deuotio. supple eoz est tibi
nota qui offerunt tibi. supple p personam sacerdotis. hoc sacri-
ficiu. i. hanc oblationem. laudis. i. in qua specialiter laudaris
pro se supple ipis. qd pro et suis supple amicis et oibus fami-
liaribus seu cognatis et consanguineis. p remissione aiaz su-
arum. i. propter remissionem suoz peccatoz: quibus oia remit-
tuntur. pro spe salutis. i. pro salute eterna. sperata et opta-
ta et incolomitatatis sue. i. sanitatis corporis supple cōseruande
et acquirēde. tibi qz reddūt. i. p soluat. vota sua. i. affectus vel
desideria vel promissa bona eterno deo semp quo ad patrem
szm essentiam. viuo quo ad filium: et vero quo ad spūm sanctū.
Notandū qd prius petitur pro omnibus fidelibus in gene-
rali: hic iam oratur p fidelibus in speciali. Et primo fit me-
tio quorundam explicitē. secūdo circūstantiū implicitē. Ibi et
omniū circūstantiū. Et habetur hic memoria viuoz. Ubi
specialiter sacerdos viuos quos voluerit debet noiare. Et
tantū viuos. quia in sequētibus specialiter habetur locū in
quo fit mentio defūtoz. Innocētius monet hic dubium
cū deo nichil ignorat. nec alicui valeat obliuisci quid ē. quod
petimus. Memēto dñe. Respondetur qd sacerdos deū petit
dicens: memento dñe nō qd obliuio cadat in deū: sz sicut ob-
liuisci illoz dicit quos sua gratia nō visitat. sic et deus dici-
tur hos et noscere quos visitat sua gratia et quos approbat.
Sū. ij. ad thymo. ij. Cognouit deus qui sūt ei. Et Johā.
ix. dicitur. Agnosco oues meas. Et dicit nescire eos quos
reprobat. Sū. math. vij. Non noui vos. Rursus similiter
dicitur obliuisci maloꝝ cū malus ad bonoz cōuertitur. Sū
dñs inqt per prophetā ezechielis. xvij. Si impius egerit pe-
nitēciam ab omnibus peccatis suis que operatus ē: et custodi-
erit omnia pcepta mea et fecerit iudiciū et iusticiaz: vita vi-
uet et nō morietur. oium iniquitatum eius quas operatus est
non recordabor. Et deus dicitur obliuisci bonoz. cū bono
ad malū cōuertitur. vñ in loco ubi supra. Si aut auerterit
se iustus a iusticia sua et fecerit iniquitatem szm omnes abo-
minatiōes suas quas operari solet impius: nunquit viuet.
Omnes iusticie eius quas operatur nō recordabuntur. Unde
Job. Memēto mei dñe quia ventus est vita mea. Quis recor-

80
natur ad puniendū. Sū ps. Memēto dñe filioꝝ edon i die
iberusalē. i. in die vindicte: qñ erit tēpus punitionis. In pre-
senti tamē petimus: memēto dñe etc. Hoc petimus ut nos
sua gratia visitet et nostri miseriatur. iuxta illud ps. Re-
miserere miserationū tuaz dñe. Sed dubiū ē quare nō
dicit seruoꝝ et ancillaz. sed dicit famuloꝝ et famulaz. Rōde-
tur qd notanter dicit famuloꝝ. quia famuloꝝ dicitur a fauo-
re. seruus autē a seruitute. Sū dicit ang. qd quousqz filij noe
non peccauerūt nō fuit seruitus in eis: sed bene reuerentia
deo debita parentibus et alijs. sed propter peccatū seruitus est
introducā. Ad ostendendū ergo qd illud sacrificiū debet esse
ex vera dilectione et nō ex seruitute. Ideo dicitur famuloꝝ.
Post hoc stat rubrica. Hic nominantur nomia viuoz vel hic
fit memoria viuoz. Ubi ponderandū ē qd memoria prius de-
bet fieri p viuis qd pro mortuis: cuius ratio est. quia ubi ē
maius periculū ibi est citius subueniendū. sed certū est qd
vivi sūt in maiori periculo. quia possūt dāpnari. mortui au-
tem qui sūt in purgatorio pro quibus solū ē orandū certū
sunt de salute sua: licet eam nondū cōsequantur donec oia
crimīa purgentur. Sed dubitatur circa hoc. an sacerdos
teneatur nomia illoꝝ pro quibus vult orare vocaliter pro-
nunciare. et si sic in quo casu et secūdoz que ordinē. Ad hoc
potest dici. Cū dñs exauditor sit cordis et non vocis. qd non
sit necesse qd ammoneretur clamoribus: qui seruator ē cor-
diū et renū. Unde et dñs inqt moyfi Quid clamas ad me cū
tamen ipse taceret. Et pphā dicit. Dicite in cordibus vris
etc. Sufficit ergo si sacerdos singillatim et diuisim oim eoz
pro quibus vult orare habeat memoriā. posito etiā qd nomia
eoz vocaliter non exprimat. Et ex hoz verborū iunctura
manifeste cōvincitur qd illa nomia in genitiuo debent poni
eo qd precedentia et sequentia in simili casu ponūtur. et ma-
ior erit cōformitas cōmemoratiōis et oratiōis. Tercio
nota qd dubiū ē quo ordine debeat fieri cōmemoratio. Sū
sciendū qd aliquibus clericis talis ordo seruatur: qualis or-
do seruatur in declinatione nois secūdoz gramaticos. s. se-
cūdoz ordinē sex casū. ita qd sacerdos secūdo rectaz cari-
tate. primo pro seipso tanq̄ pro recto vel nominatiuo orat
secūdo pro genitiuo. i. pro genitoribus et parentibus: tū car

nalibus q̄ spiritualibus. s. fratris & patris & ceteris. Tercio pro dativo. i. pro benefactoribus elemosinā sibi porrigentibus. Quarto pro accusatiuis q̄ est pprie casus inimicorū vt dicit pristinus. Idcirco pro inimicis & pro persecutorib⁹ suis iuxta formā viri p̄fecti & xp̄i cuius p̄sonaz gerit tanq̄ pro accusatio. orat. Juxta illud math. v. Diligite inimicos vestros. orate p̄ p̄sequentibus vos. Inimici enī quātum ad ea que habent a deo. s. naturā & grāciam sunt diligendi. licz non quātum ad culpā & defectum: quia hoc habent a seipsis. Quinto pro vocatiuo. i. pro infidelibus vocandis ad fidem vt deus infidels ab errore reuocet ad sui cultū & ad cognitionē ihesu xp̄i. Vel pro vocatiuis. i. pro his pro quib⁹ aduocare vel respōdere tenemur vt si sacerdos sit p̄lat⁹. Sexto pro ablatiuo. i. pro mortuis ablati de hac vita & de hac luce. & hoc nō debet fieri in illa cōmemoratōe sed in sequenti. s. post corpis xp̄i eleuatiōz. Et laudabile & multū decēs est. q̄ sacerdos scruet ordinē s̄m merita p̄sonaz & dignitates: postq̄ sup̄ius & suorū parentū memoriāz habuerit. Et non est necesse vt oīm nomia propria ponat: eo q̄ deuz nil latet sed soluz intentionē & affectū ad has personas p̄ quib⁹ orare vult gerat. Et subiūgitur. Et oīm circūstantiū. Vbi sciendū q̄ anteq̄ hoc diceret. debet fieri memoria viuorū sed nō debet fieri memoria nimis magna: & hoc propt̄ cordis distractionē & mentis euagationē: sed breuiter debet se sacerdos expedire. In cui⁹ figuram p̄ceptuz fuit in lege. q̄ agnus pascalis qui figurabat xp̄m: concederetur festināter ne scz cogitationis p̄deret deuotionē. Quarto nota q̄ in illo loco. Et oīm circūstantiū: apparet q̄ salubre & sanctum est interesse missarū solenniū. eo q̄ sacrificiū eukaristicū pro circūstantib⁹ specialiter offertur qui si sūt dispositi aliquos effectus sacramenti cōsequūtur. sicut dictū ē in primo libro de vtilitatibus audiendi missam. Et hoc veruz si vsq̄ ad finē p̄seuerauerint. Unde statutū ē in canone q̄ oēs fideles in solennitatibus ad ecclesiā conueniant: & scripturas apostolorū & euangeliū audiant. Qui veto nō perseuerauerint in oratōe vsq̄ dum missa pagitur: velut inquiete di es ecclesiē commouētes: cōuenit humōi gratia priuari. Et ex hoc incidit dubiū. vtrū liceat recedere a missa ante finē

Nota

Respondetur iste qui omittit audire totā missā: aut omittit ex mala cōsuetudine vel ex tepiditate seu ex torpore vel ex necessitate. Si primū mortaliter peccat: & s̄m decretū debet a cōmunionē suspendi. maxime tempore statuto. Et ex hoc formatur ratio talis. Nullus debet cōmunionē priuari nisi propter grauē culpam. sed isti qui ex mala consuetudine nō stant ad finē misse sunt priuadi cōmunionē. ergo grauitē & mortaliter peccant. Si ex tepiditate vel ex torpore vel ex accidia recedunt. peccāt ad minus venialiter. Et secundum q̄ torpor vel accidia vel tepiditas ex varijs causis introducitur. ex hoc maius vel minus peccatū p̄peratur. Si quis enī istū torporē acquisiuisset ex nimia repletionē. maius esset peccatū q̄ si ex labore vel ex occupatione honesta. Si vero recedit ex necessitate tūc nō peccat q̄a necessitas nō habz legē. maxime si est rōnabilis: alias proprie nō essz necessitas. Et sic a missa ante finē potest recedere: vt si habz expedire negocia ardua & legitima que alias cōuenienter exequi nō posset. Item omittere missā vno tēpore peccatū est certe p̄sonē: & alio tēpore sine peccato esset. Et si quis parrochian⁹ die dñico vel solenni nō audiret missam in sua parrochia: cū tamem posset hoc facere peccaret mortaliter: q̄ si esset dies feriata in qua necesse esset vt laboraret non peccaret si missā nō audiret. vel si vsq̄ ad finē non astaret. S̄n dicit decretū. Missa die dñico ab omnib⁹ secularibus audiri specialiter p̄cipimus. & quicūq̄ secus fecerint ab episcopo cōfundantur. glosa. i. ex cōmunicentur: seruato tamē ordine iuris. Et statutū est in aurelionensi concilio. vt cū ad celebrandas missas cōueniret in dei nomine. populus. non ante discedat q̄ misse solēnitas compleatur. Quinto nota in littera dicitur quoz tibi fides cognita ē q̄si diceret. tu es qui propiciaris fidelibus & deuotis: qui solus vides in cōscientijs eos qui recte credūt & deuote te diligūt vtrūta renū scrutator & cordium deus scientiaz & dñs occultus occultoz omnium p̄scrutator. In cuius cōspectu nulla est creatura inuisibilis. Tu es ille cui omē cor patet & oīs voluntas loquitur & quem nullū latet secretū quoniā omnia nuda & aperta sūt oculis tuis. ad. hebre. iij. Et hic tanguntur duo que debent esse in circūstantibus & missā audire

tibus. Primo debet esse in audiente missarum fides. i. fideliter debet credere quod post consecrationem in ara sub speciebus panis et vini verum corpus et sanguis christi continentur. quia ista que ibi fiunt mirabiliter transcendunt naturam et humanam rationem. Et cum nichil experiri sensibus ingerunt. ergo necessario oportet ut fides prebeat supplementum sensuum defectui. Secundo debet esse in audiente missa devotio. quia voces devote astanter spiritualiter communicant. Hec duo. scilicet fides et devotio si audiens missam in se habuerit fructum huius sacramenti percipit et sepius propter excellentiam devotiois fructum divine gratie abundantius percipit audiens quam conficiens. Si ergo devotio debet esse in audiente: quanto plus in conficiente. Sexto nota ultimum dicit. qui tibi offerunt. Et aliqui textus habent pro quibus tibi offerimus. vel qui tibi offerunt etc. quasi diceret. mememento domine non solum eorum pro quibus tibi offerimus. sed etiam eorum sacerdotum qui tibi offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo nichilominus etiam offert pro se. Et dicit in plurali pro quibus tibi offerimus. ad denotandum quod sacerdos loquitur ibi in persona fidelium vel ecclesie seu quod representat communem personam christi. Et in hoc quod dicitur qui tibi offerunt: designatur quod non solum sacerdotes sed etiam universi fideles circumstantes una cum sacerdote offerunt hoc sacrificium deo. Unde Innocentius dicit. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum: hoc universali ter agitur voto fidelium. Sicut enim in veteri lege populus per sacerdotes offerebat hostias multifarias ad placandum deum super peccatis et pro diversis beneficiis impetrandis. ita presens sacrificium cuius hostie legales umbram fuerunt: excellens in infinitum omnia sacrificia legis: tam in collatione gratie quam in dignitatis magnitudine offertur a populo. voto et devotione per ministerium sacerdotis. Septimo nota quod ulterius dicit. Sacrificium laudis. quia in hoc sacrificio magnitudinem potentie clementie et misericordie dei recognoscimus: et ad memoriam renovamus quod est laudare. Vel sicut Innocentius dicitur sacrificium laudis. quia sicut dicitur apostoli. Quicquid facere debetis omnia in laudem dei agite: ut deus laudetur in vobis. Vel dicitur sacrificium laudis. quia cum deo quicquid offerimus sua sibi reddimus. nos nostra largimur. Unde ipse dicit in psalmo. Si esuriero non dicam tibi: meum est enim orbis terre et plenitudo

C 201
ejus. Aliquid manducabo carnes thaurorum. et subdit. Immo la deo sacrificium laudis. Qui enim alterum laudat. nec sua sibi offert sed ea que in illo sunt extollit. vel dicit sacrificium laudis quia dominus hoc sacramentum quod designat per illud sacrificium gratias agens et laudans instituit. vel ideo quia propter hoc deum maxime laudare debemus. quia non solum debet se nobis in precium. sed etiam in cibum. ut per precium redimeret nos a morte. per cibum autem deducet nos ad vitam. unde dicit. Qui manducat me. spe vestra propter me. Sequitur per se scilicet videlicet pro suis consanguineis. affinis. familiaribus et amicis. Super quo verbo dicitur innocens. Licet enim teneamus diligere inimicos sicut illud salvatoris. Diligite inimicos vestros. benefacite. his qui oderunt vos. servare tamen debemus ordinem caritatis. sicut illud cauf. 11. Introduxit me rex in cellam vinariam. ordinavit in me caritatem. Et apostolus ad galatas. vi. dicit. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. maxime autem ad domesticos fidei. Dicit ergo per se quia pro seipso homo debet orare. eo quod ordinata caritas a seipso incipit. Quisquid omnibus hoc pertinet ad illos pro quibus tenemus orare. Sequitur pro redemptione animarum suarum. hic tangit principalis et prima causa propter quam hoc sacramentum offerimus. scilicet pro remissione peccatorum. quibus remissa anima est redempta. mat. xxvi. Hic calix novi testamenti qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et subiunguntur alie cause propter quas etiam offertur scilicet pro spe salutis. id est pro salute spata. Spe namque salutis facti sumus. sicut apostolum. Offerat etiam pro salute mentis et incolumitate corporis. Nam utraque sanitas est a deo qui dicit. Salus populi ego sum. veridicet utraque sanitas provenit ex redemptione anime id est ex remissione peccati. Sic etiam contra de reatu peccati procedit utriusque infirmitas secundum sententiam veritatis. Ecce inquit dominus. Sani facti estis. Jam nolite peccare. ne deterius tibi aliquid contingat foris habens. v. Sed oritur hic dubitatio quare hic oratur pro salute id est pro sanitate corporis cum tamen apostolus dicit. Virtus in infirmitate perficitur. et iterum. Cum infirmus tunc fortior sum et potens. Respondetur quod ipse loquitur ibi tamen profectus. nos autem nostram fragilitatem recognoscimus. oramus.

pro sanitate corporis. ut deus nostre infirmitati condescen-
dens. a nobis occasionem impatiencie precludat. Vel secundū
inocentium. Oramus pro sanitate corporis ut sanitate cōser-
uata vel reddita referamus in ecclesia grāz actōes: Et no-
ta q̄ triplicia sūt bona hoīs. scz corporalia. spūalia. 4 eter-
na. siue infima. media. 4 sup̄ma. p̄ q̄bus dicit se offerre sa-
cerdos. Pro corporalib⁹ sibi p̄ incolumitate corporis. Pro
spūalib⁹ ibi p̄ redēptione aiāz suaz. Pro eternis ibi p̄ spe
salutis. Nā 4 dñs docet p̄ his tribus orare i secūda tertiā 4
q̄ta petitiōe orationis dñice. Offerim⁹ ergo sacrificiū lau-
dis p̄ eternis. ut dētur nobis i premium pro corporalibus.
ut dētur nobis i admīniculū pro spūalib⁹. ut dēnt nobis i
meritū. ut p̄ hec 4 ista pueniamus ad illa scz eterna. Sequi-
tur Reddāt tibi vota sua. Dicit glo. vota sūt que volūta-
rie p̄mittimus. q̄a libēter 4 volēter deo vouere 4 reddere
votum debemus. vel alia glo. Tibi reddāt vota sua nō vt
debent sed vt possunt. Hic est dubium. quia videtur esse
contradictio in verbis cum dicitur. tibi reddunt vota sua.
q̄a nostra dāmus 4 aliena reddimus. Si ergo vota sūt sua
scz populi. tunc non reddunt sed potius donant 4 econtra.
si reddunt tunc non sūt sua vota sed aliena. Solutio innocē-
tius. votum inquit bonum hominis est 4 dei. Est dei p̄p̄
auctoritatem gratie. quia nullus vouet aliquod bonū sine
adiutorio gratie dei. Est hominis p̄pter libertatem arbitrii
Inquātum igitur vota sūt hominis rationabiliter sūt sua
Inquātum dei rationabiliter redduntur. quia omīe bonum
de sursum est descēdēs. iaco. i. Propter dicit hoc apl̄s. Nō
autē ego sed gratia dei mecum Et iterum Coadiutores dei
sumus. Sequitur Eterno deo viuo 4 vero. Ubi sciēdum q̄
homines dicūtur dī. ymagines 4 demones. Homines quidez
adoptiue dī dicūtur. vnde ps. Ego dixi dī estis 4 filij ex-
celsi omnes. Demones vsurpatiuē. vnde psalmista. Omēs
dī gētium demouisa. qui vsurpant sibi honorem dei. 4 no-
men deitatis vt gētiles deciperēt. Imagines vero dicūtur
dī nūcupatiue. vnde sapiētie. xiiij. Infelices sunt iter mor-
tuos spes illoz est. quia appellauerūt deos opera manuum
suaz. Primi scz homines sunt viui 4 veri non tamen eterni

C xiiij

Secūdi tamen scilicet demones sunt viui. sed nec veri nec
eterni eternitate glorie vel nature. Quis volūtate dei. Sed
tercij scz ymaginis nō sunt viui nec veri nec eterni. 4 ergo
nulli eoz hoc sacrificium laudis offerit. sed illi soli scz indi-
uine trinitati. que est deus solus per essentiā put de se te-
stat dñs. Ego sum deus 4 nō est alius deus p̄ter me. Hui⁹
est ergo adoratio q̄ p̄cipaliter exhibetur i sacrificio. qz er-
go tres diuine p̄sone operant in hoc sacrificio. scilicet ratione
patris cui attribuit eternitas dicit. eterno deo. Ratiō spi-
ritus sancti cui attribuit viuificatio dicit viuo. vnde iobāis
dicitur. Opus est qui viuificat. Sed ratione filij cui attri-
buitur veritas dicitur vero.

Communicantes 4 memoriaz venerātes in primis
gloriose sempqz virginis marie genitricis dei 4 do-
mini nostri ih̄u xp̄i. sed 4 beatorū apostolorū ac mar-
tiz tuoz. petri. pauli. andree. iobāis. thome. iacobi. phi-
lippi. bartolomei. mathei. symonis 4 thadei. lini. cleti. cle-
mentis. sicut. cornelij. cipriani. laurentij. crisogoni. iobāis
4 pauli. cosme 4 damiani. 4 oīm sāctorū tuoz quoz meritis
p̄cibusqz concedas vt i omnibus p̄tectōnis tue muniamur
auxilio per eūdem xp̄m dñm nostrū amen.

In illa pte iplozat suffragiū sāctorū. Et exponitur
sic. Nos cōmunicātes id est p̄cipātes supple offe-
rimus i fide. vsu 4 oblatiōe huius sacrificij. 4 sum⁹
venerātes id est recolētes memoriaz sāctorū. q̄ mediāte hoc
sacrificio salutē cōsecuti sūt. In primis supple memoriā glo-
riose sēp̄qz id est p̄petue. virginis marie genitricis id ē ma-
tris dei 4 dñi nostri ih̄u xp̄i. Et supple venerātes memoriā
beatorū apostolorū ac martiz tuoz. scilicet petri 4 pauli ac.
4 omnium sanctorum tuoz. quozū meritis 4 precib⁹ id est
itercessionibus cōcedas. vt in omnibus supple orationibus
actōib⁹ 4 opib⁹ nostris muniamur id ē p̄tegāmur. auxi-
lio id est subsidio tue p̄ctōis id est defensionis. Et per hoc
confutatur error gualdensium. qui dicunt q̄ sancti nō sunt
inuocandi. eo q̄ non faciunt oratōes p̄ nobis. nec eoz me-
moriam est habenda. nec corpora illorū veneranda. insistens
his ratiōibus. Corpora sāctorū mortua sūt 4 nichil sentiunt
ergo nichil prodest ea venerari. Item anime sanctorū sunt

in celis. et nostra seruicia nō p̄cipiūt. videt ergo q̄ eis non
sit seruendū nec sūt inuocādi. Ibi p̄sibi et ceteri ducēq; ce
corū omnimode veritati dissentientes inualidis rationibus
innitūt. Quoz vt error eorum reprobet. rōes eoz dissol
uant. Et dicat q̄ s̄cti sunt innocendi prout ecclesia facit et
facere docet. quia ipsi nostras deuotiones percipiunt et cog
noscut. Cuius ratio est secūda dictū veritatis. qz gaudiū est
angelis dei sup. vno peccatore penitentiā agēte. S; essētia
liter est s̄cti et nō minus gaudiū s̄ctarū aīarū sicut et angeloz
Igit̄ et ipsi s̄cti de nostra penitētia et de nostris bonis et vir
tuosis opibus gaudēt et letant et si gaudēt cognoscut. quo
modo enī q̄s de eo quod nō cognosceret gauderet Secunda
ratio huius est Intellectus in hoīe potest intelligere sibi pro
porcionatū. sed orōes nostre sūt p̄porcionare aīarū s̄ctorū
et cognitioni sp̄arū. Idcirco p̄cipiūt eas. Sed adhuc de modo
p̄ quē modū p̄cipiūt nostras deuotiones et orōes dicit q̄ p̄
reuelationē s̄ctorū angeloz. q̄ nostras orōes sursum prouē
bunt in celum. iuxta illud rō. xij. Quando orabas cum la
crimis ego obtuli orationem tuam domino. vel isto modo
quia sancti in diuinam essentiam videndo tanq̄ in speculo
eternitatis vident omnia. vnde grego. Quid est quod nō vi
det q̄ vidētē omnia videt. Item instant q̄ s̄cti nō faciūt
orationes pro nobis. quare ergo essent inuocādi. et arguit
sic quia vel sancti sciūt q̄ deus velit illum saluare pro quo
orāt vel sciūt q̄ nō velit illum saluare p̄ quo orant. Si sci
unt nō est necesse pro eo orare. Si autē sciūt q̄ nō velit
illum saluare et q̄ p̄scitus sit ad eternam damnationem
tunc oratio fieret frustra. Ibi aliqui doctores respondent
q̄ non est necesse q̄ aliquis sanctus videat. an deus velit ali
quem saluare an non. quia istam cognitionem deus sibi so
li seruanit. Aliter dicitur dato q̄ s̄ctus sciret q̄ deus veller
hoīem illum saluare pro quo orat. adhuc s̄ctus orat pro eo
et nō frustra qz sicut deus disponit finem. sic et ordinata in
finem. vnde sicut disposuit illum saluare. sic et disposuit me
dia p̄ q̄ saluat. scz p̄ merita et intercessionem sanctorum et sic
nec hoīs oratio nec sanctorum erit frustra. Corpora etiā
sp̄a debēt venerari. Nā vt dicit da. li. iij. c. vj. Quatuor de

C xiiii

causis corpora sanctorum a nobis sūt veneranda. Nam ipsa san
ctorum corpora fuerūt p̄mptuaris dei. tēplum xp̄i. alabastrum
sp̄ialis vnguenti. fōtes diuini. Et augustinus. i. li. de ci. dei
addit. et organa sp̄s̄s̄cti. vnde idem sic loquitur. Non sunt
cōtēnenda sed pluzimum reuerenda sanctorum corpora. q̄/
bus dum adhuc vinerent sp̄ritus sanctus quasi q̄busdā orga
nis ad omē op̄ bonum vs̄ est. Secūdo nota sacerdos s̄m
p̄riū p̄missa iā i canone agit ea q̄ figurata sūt. in his page
bat sacerdos legalis i veteri testamētō dū intravit sc̄s̄s̄ctorū
Ipe q̄dem sacerdos portauit thuribulū carbonib; viniis ple
nū in sc̄a s̄ctorū. Et secūdu rōnale. veste quadā q̄ figurabat
sup̄humerale quod defert noster sacerdos intulit. habēs noīa
s̄ctorū pattū scz noīa duodeci patriarcharū filiorū iacob seu
israhel. sic et noster sacerdos. qū vult sacrificare debet car
bones ignitos. q̄ viui nominant id est feruorē deuotionis.
in mente et splendorem in opere habere. et sic inflammatus
amore plenus virtutum odoribus domino deo debet abole
re incensum. vt sic deo offerat sacrificium. et odorem suani
tatis. sicut etiam iste intulit nomina s̄ctorū pattū. sic et
sacerdos noue legis habebat memoriā s̄ctorū ap̄lōz et mar
tirū. Et p̄ hoc tripolice designat q̄ sc̄i i fide et bonis ope
ribus sūt imitādi. vñ et sacerdos sicut sanctorum memoriā
habet. sic et eoz exēplo in vita sua se regat et eos imitetur.
vnde nichil p̄dest sanctorum memoriā habere. si eos nō imita
tur bonis moribus et opib;. sup̄ quo dicit sic iohānes ep̄us
in quadā ome. de mar. Qui sanctorum merita religiosa carita
te mirat quiq; iustozū gloriā frequēti laude colloquit eoz
mores atq; iusticiā imitetur. Quoniā quē delectat s̄cti ali
cuius meritū. delectari debet par circa cultū dei obsequiū
quare aut imitari debet. si laudat. aut laudare non debet si
imitari detractat. id ē negligit vel contēnit. vel qui alium
laudat laudabilē se reddat. et qui s̄ctorū merita mirat mi
rabilis ip̄e vite s̄ctitate reddat. Nā si p̄pterea iustos fide
lesq; diligimus. q̄ in ip̄is fidē iusticiāq; suscipimus. possu
mus et nos esse q̄s ip̄i sūt si facim; q̄s ip̄i fecerūt. Hec iohā
nes ep̄s. Tercio nota. dicit p̄rio i hā cōmunicātes p̄ q̄s ver
bū oñdit. q̄liter sacrificium laudis sit offerendū. Est enī hoc

sacrificiū offerendū in cōmuniōne s̄ctoꝝ. ⁊ in vnitatē fidei
s̄ctoꝝ. In fide qua vna cū s̄ctis cōmunicam⁹ seu p̄cipa/
mus. Sup̄ quo sic loquit̄ innocēt⁹. Quoniā extra vnitatē
ecclesie nō ē loc⁹ offerēdi sacrificiū vnitatis fidei. Ideo s̄cto
rū memoriā cōmunicam⁹ in sacrificio. quaten⁹ i cōmuniō
ne s̄ctoꝝ sacrificiū offeram⁹. Scriptū ē enī Alienigena nō
vescet ex his quoniā sc̄a sūt. Et s̄deo ad esum agni id ē cor
poris xp̄i recipimus solū hūc q̄ nostrē cōmuniō ē domui. vide
licet hōiem domesticū fidei. Cōmunicatē enim ē p̄cipare
in viā id ē in statu huius ecclesie militātis. ⁊ cōmunicam⁹
id est p̄cipamus cū s̄ctis in fide. q̄ nos fidem habemus
quā ⁊ ip̄i habuerāt. ⁊ idē credim⁹ quod ⁊ ip̄i crediderāt.
Et cōsimiliter cōmunicam⁹ cū eis p̄ sp̄e. q̄ illud quod ip̄i
sp̄auerūt. ⁊ nos sp̄amus in patria. **E**is cōmunicam⁹ p̄ vi/
sionē ⁊ rē speratā. q̄ ibi fidē consequitur visus ⁊ sp̄e res spe/
rata. Subiūgitur Et memoriā venerātes. Nota q̄re s̄cti
a nobis sūt venerādi ⁊ honorādi. Huius da. li. iij. ca. vij.
quatuor ponit rōnes quē p̄ vna cōputantur. sc̄z q̄ amici
sūt dei. filij dei. heredes dei. ⁊ duces nostri. De p̄rio iohānis
xij. Jam nō dicam vos seruos sed amicos. De secūdo iohā:
.j. Dedit eis potestātē filios dei fieri. De tercio ad ro. vij.
Si autē filij dei ⁊ heredes. De quarto da. sic dicit. Si quis
multū laborat ducem inuenire q̄ eū alicui regi mortali ad
ducat. ⁊ p̄ eo ad ip̄m verbū faciat. p̄tomagis duces gene/
ris humani q̄ p̄ nobis ad deū interpellationes faciunt sūt
honorādi. templa eis exigendō. ⁊ memoriā eoz venerādo.
Secūda causa quare sanctos honoramus ⁊ eorum festa ce/
lebramus est ista. q̄a eos honorando rem nostram agim⁹
nam eoz festiuitas nostra est. vñ aplūs. Omnia nr̄a sūt. nos
autē xp̄i. caritas autē ad omnia cōmunia facit. Tercia cā vt
habeam⁹ eos intercessores p̄ nobis. q̄ legit. iij. re. j. c. q̄ bet
sabec q̄ iterp̄tat p̄tē facietatis p̄ quā itelligit ecclesia tri
umphās ip̄eravit filio suo regnū id ē nobis i ecclesia mili
tātū regnū celoz. Quarta cā q̄ i hoc vicē eoz reip̄dim⁹ q̄a
ip̄i celebrāt festū de nobis. eo q̄ gaudiū ē angelis ⁊ sc̄is i ce
lo sup̄ vno peccatore penitentiā agēte. Quinta causa. vt eos
imitemur. Per eoz enī exempla ad eos imitandum puoca
mur. Sexta causa p̄pter nr̄e securitatis augmētū ⁊ ad spei

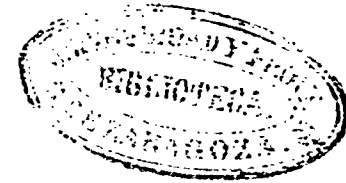
C 206
subleuationē. Si enī homines mortales nobis similes pote
rāt ita subleuari a nobis ⁊ nos ab ip̄is. similiter poterim⁹
subleuari a s̄ctis. q̄ man⁹ dñs nō ē abreniata Septia. cau
sa p̄p̄t diuine maiestatis honore. q̄ deū in sanctis honora/
mus ⁊ mirabiliter p̄dicamus. qui eos s̄ctificauit. Octaua
causa vt visa eoz pulcritudine ⁊ cogita mūdicia homo cō
fundat de suis peccatis. ⁊ terrena cōtemnet. sicut ⁊ ip̄i fece
rāt. Sed dubiū q̄re hic in canone ⁊ in celebratōe missaz s̄
ctoꝝ memoriā veneramus. ⁊ eoz auxiliū imploram⁹. Re
spōdet q̄ but⁹ multe sūt cause p̄ria est vt antiquoz patz ⁊
s̄ctoꝝ veteris testamētī morib⁹ cōformemur. vñ iuno. di/
cit. In hac enī cōmemoratōe s̄ctoꝝ illud obseruat ecclesia
quod antiquit⁹ cōsuevit agere. vt in orationib⁹ suis s̄ctoꝝ
memoriā recolat. quatenus eoz meritis facilius obrineat
quod iplorat. Si enī s̄ctus moyses p̄ peccatē populo inter
cedens patrū memoriā interposuit. Recordare inquit dñe
abrahā. ysaac. ⁊ israhel. seruoꝝ tuoz. exo. xxxij. Sic etiam
azarias in fornace fecisse dicit dañ. iij. Ne quesum⁹ aue/
ras misericordiā tuā a nobis dñe deus noster p̄p̄t abrahā
dilectū tuū. ⁊ ysaac seruū tuū. ⁊ israhel s̄ctā tuū. Et subiū
git. Multū enī patz merita filijs suffragant. vnde cū eze/
chias diuinū auxiliū imploraret audiuit. Protegā urbē hāc
⁊ saluabo eā p̄p̄t me. ⁊ p̄p̄t dauid seruū meū. iij. re. xi. Et
alibi legit. iij. re. xij. Cum cor salomonis deprauat⁹ esset
p̄ mulieres. vt sequerēt deos alienos dixit ayos ad iherobo
am. Ecce ego scindā regnū meū de manu salomonis. ⁊ da
bo tibi decē trib⁹. verūtū vna trib⁹ remanebit ei p̄p̄t dauid
seruum meum. vt remaneat lucerna dauid serui mei cūctis
diebus corā me in iherusalē. vij. ps. Propter dauid seruum
tuū nō auertas faciē xp̄i tui. Ecce quō dñs pep̄cit salomo
ni p̄pter merita dauid patris sui. vñ legit q̄ p̄pter peccatū
dauid q̄b cōmissit cū bersabee vxore vrie quē p̄curabat inter
fici opinio fuit in cordib⁹ populi israhel q̄ p̄pterea fili⁹ su
us ip̄z p̄sequatur. ⁊ dñs hoc fieri pmisit. ⁊ post mortē dauid
ista opinio remāsit in cordib⁹ populi q̄ dauid esset dānat⁹.
Tādē cū salomō edificasset tēplū ⁊ illud vellet cōsecrare ⁊
cū archa afferebat ⁊ circuit⁹ circa tēplū fiebat sicut aliquo
tīs fieri solebat ip̄a hostia tēpli p̄ se clausa fuerunt. ita q̄

nemo introitū habere poterat. et tū nemo fuit qui hostia se-
rasset. ipsi sacerdotes foris an hostiū existētes diuinū in spi-
ritu inceptū canere illū psalmū. Memēto dñe dauid 1c.
et dū decātarēt istū versū ppter dauid seruū tuū stati hostia
fuerūt apta. et p̄rio tūc error fuerat amor a cordib⁹ popu-
li. q̄ dauid nō esset dāpnat⁹. Sic sterū patz. quomodo dñs
honorauit salomon p̄p̄ dauid patre suū. Et quomō meri-
ta patētū multū suffragāt filijs. et ideo hic veneramur me-
morā sātoz vt eoz merita nobis suffragent. Secūdo ec-
clesia memorat sātoz noni testamēti in consecratōe hu-
ius sacrificij nō vt sācti aliqd opent ad consecratōez hui⁹ sa-
crificij. s3 vt eoz meritis iuuemur et sāctificemur q̄ten⁹ di-
gūe et salubriter huius sacrificij oblationē pficiem⁹. vt am-
pliozem effectū grē eoz meritis p̄ eam cōsequamur. Sicut
enī meritū passionis xp̄i nō plenarie est app̄ciatū in se s3
app̄miatur in omib⁹ saluādis p̄ collationem grē hic et glo-
rie in futuro sic et beata virgo maria. apostoli martires et cō-
fessores sup̄abundanter meruerūt. vt de eoz redundantia
meritoz etiā nobis subueniatur quibus pp̄ria merita non
sufficiūt. Et ex istis redūdancijs duab⁹ sc3 meritoz xp̄i et
sātoz orit⁹ t̄bezuuz. de quo ecclesia p̄ papā et ep̄os indulgē-
tias distribuit. Tercio hoc fit ppter figuras veteris testa-
mēti. sicut enī sacerdos legalis noia duodeci tribuū tulit i
scāfātoz. sic sacerdos noster noia sātoz q̄ nos p̄cesserūt tā-
q̄ patres nostri sacrificatur⁹ memorat. Quarto cōmunicā-
tes veneramur memoriā aplōz martirū et p̄cipue gloriose
virginis marie vt eoz suffragio de fide pducamur ad sp̄e. de
spe pducamur ad viā. de viā trāseam⁹ ad patriā. et de stadio
pcurramus ad h̄ranū. Hec inno. Itē dubitat. quare dicit
memoriā venerantes et nō solennitatez. Respondet q̄ hoc
fit. qz memoriā in plus est q̄ solēnitas. qz ecclesia de aliq̄-
bus sāctis facit memoriā de quibus nō facit solēnitatez.
et qualibet die sātoz habemus memoriā quoz tū singula-
riter et diuisim nō pagimus solēnitatez. Item dubitatur
quare an consecratōe fit cōmemoratio sātoz. et post cōse-
cratōez itē ibi. Nobis quoqz peccatorib⁹ 1c. Inno. soluit
dicēs. Verū quidem in ea cōmemoratioe que fit an cōse-
cratōez corporis xp̄i sātoz suffragiū implorat. qz nimi-

C 207
rum corp⁹ xp̄i misticū quod ē vniuersalis ecclesia anteq̄ cō-
secratur. i. anteq̄ ad regnū adueniat: necessariū ē in via suf-
fragiū sātoz vt meritis eoz diuine p̄tectionis muniamur
auxilio. sed postq̄ corp⁹ xp̄i fuerit cōsecratum. i. postq̄ ad
regnū aduenierit et ad patriā sātoz tūc nō indiget auxilio.
sed vt p̄tez et societate cū sāctis apostolis habeat. Et ergo
postea dicitur. Nobis quoqz peccatorib⁹ p̄tez aliquā et so-
cietate dōnare digneris cū sāctis tuis 1c. vt infra patebit.
Sed i secūda cōmemoratioe memoriā sātoz cōpletur cū
primitiuis sāctis: qui deesse videbātur de prima cōmemo-
ratioe. Et cōmemoratio sātoz repetitur. Et quo colligi-
tur. q̄ secreta que secūdu aliquos canon et actio nuncupa-
tur. nō ab vno sed p̄ticularim a plurib⁹ p̄penditur fuisse cō-
posita. sicut et in principio canonis fuit oīsum. Et specia-
liter hec verba canonis. Cōmunicantes 1c. Ciprian⁹ papa
vel s3m alios. Ciriacus papa addidit. Et subiungitur. In
primis gloriose 1c. Recte p̄ncipaliter in hoc sacramento
fit memoriā virginis gloriose: cū ipsa sit p̄cipua iteruētrez
p̄ nobis et dispensatrix gratiaz dei q̄ singulariter amica hu-
mani generis: salutis nōstre auctore huic mūdo effudit p̄so-
naliterq̄ in tēplo obtulit: et p̄ merita eius et intercessionē
eius. nostra oblatio deo acceptabilis redditur. et mediāte ip-
sa hoc sacrificiū laudis cōsecuti sum⁹ et habemus. Et nota
q̄ hic sex laudis innuuntur p̄conia. Primo innuitur impre-
cessibilis dignitas cū dicitur. In primis. q̄a p̄ omnib⁹ ē ho-
norificata et dignificata. ideo p̄re omnib⁹ sāctis eius auxi-
lium et interesse ē implorandū. Secūdo tangitur eius felici-
tas inexcussibilis cū dicitur. Gloriose. quia super omne ie-
rarchiam angeloz ē exaltata. Tū in ps. lxxxvj. Gloriosa di-
cta sūt de te 1c. Tercio tangitur eius virginitas inamissibi-
lis et p̄petua: cuz dicitur semp̄ virginis. Tū in monasterio
sācti victoris ē quedā ymago ad cui⁹ pedes talis versus ha-
betur. Sū quod eram: nec erā quod sum: nūc dicoz verūqz.
Sensus h⁹ versus ē. Sum quod eram: q̄a virgo sicut ante
nec erā quod sum: quia mater et virgo. Et in hoc patet er-
ror heretici et alioz. qui dixerūt mariā xp̄i genitricem: post
xp̄m plures pepisse filios. Quarto tangitur imperialis cele-
britas et sublimitas regalis: cū dicitur marie. Maria nāqz

sicce dñs interpretatur. etia interpretatur illuminatrix. Na
de ea canitur. Cuius vita gloriosa: vita dedit seculo. Quin
to tangitur eius mirabilis fecunditas. cum dicitur generrix
In hac eni sola virginitas et fecunditas sunt conepa et colliga
ta. Sexto tangitur ipsius fetus immensitas: cu dicitur dei.
quia no sola homine: sed etia deu genuit: Qu ibero. in ser.
de assum. virginis marie dicit. No solu maria cristotocam
sed etia theotoca dicimus esse. et no solu matre xpi: sed etia
matre dei esse dicimus. Subiugitur. Sed et beatorum aposto
lorum et. Hic fit memoria apostolorum. quia ipsi tradiderunt no
bis ritum et formam offerendi hoc sacrificium. i. ad cor. xj. et hu
ius sacrificij testes fuerunt. Passionem xpi que in hoc sacrifi
cio memoratur. verbis predicauerunt et effusione sui sanguinis
tamq testimonio probauerunt. Et nominantur hic duodecim
apostoli: et totide martires: qui p testimonio dei et testimo
nio duodeci articulorum fidei sua corpora tradiderunt. Sequitur
ac martirum. Aliquis posset obijcere. qd no bene diceretur apo
stolorum ac martirum. qz hic nominatur Iohanes apostolus et euan
gelista: qui tm no fuit martir. iuxta dictu dñi Ioh. vi. Sic
eum volo manere donec venia. Respondetur s3m bea. gre.
q duo sunt genera martirum. Unu mentis et voluntatis. alteru
mentis et actionis simul. Et subdit bea. grego. Martires
esse possumus etia si nullo ferro percussu trucidamur. Mo
ri quippe a persequente e martiriu in aperto ope. Ferre ve
ro contumelias: et odientem diligere: martiriu est in occulta co
gitatioe. Filij zebedei. i. Iacobus et Iohannes: quauis no vter
q p martiriu occubuit. tamen vterq calicem dñi biberunt. Jo
hannes euangelista nequaquam p martiriu vitam suam finivit. et
tamen martir exiit. quia passionem quam non sustinuit in cor
pore seruauit in mente. Et nos ergo eius exemplo: sine fer
ro martyres esse possumus. si patientiam vtraciter in aia cu
stodimus. Et ibidem dicit. Si eni adiuuante dño virtutes
patientie seruare contendim. et in pace ecclesie viuim. pal
mam martyrij tenemus. Sequitur. Petri: quem fecit dñs
clauigerum celi et caput ecclesie. q in primitiua ecclesia mo
dum consecrationis et celebrationis adauxit. ultra verba co
secratiois dñicaz oronem adiugens: secundu que modum in p
tribus orientalibus dicitur celebrasse vbi post passionem dñi

quatuor annis cathedra tenuit sacerdotalē vt dicit. rōna/
le. Sequitur. Pauli qui in terciū celū captus de virtute h
sacramēti fuit informatus: et multa nobis secundū q acce
pit a dño tradidit de hoc sacramēto et modū consecrādi et su
scipiendi vt dicit. i. ad cor. xj. Conuenietib. vobis in vna ec.
et itez. Ego accepi a dño quod et tradidi vobis. Andree qui
de veritate huius sacramēti multū cuz agea disputauit. vt
habetur in eius legēda. Iacobi. intellige maioris. s. fratris
Iohānis euāgeliste qui maior dicitur: quia vocatione prior
q alter. Prius eni fuerat vocatus ad apostolatū q alter.
Etiam prius ad regnū celoz puenit. quia ipse prius propē
testimoniū fidei et huius sacramēti inter apostolos fuit ab
herode martyrizatus. vt dicitur act. xij. Misit herodes rex
mans vt affligeret quosdam de ecclesia. occidit autē iaco
bum fratrem iohānis gladio etc. Iohannis qui in cena et hora
institutionis huius sacramēti sup pectus dñi recubens altitu
dinē misterij huius verbi incarnati et venerabilis sacramē
ti pre ceteris excellētissime hausit. Nam quis euangelista/
rū tanta commemorat de pane illo celesti sicut iohānes p
examinanti q nullus vt manifeste apparet. Ioh. vj. p to
tum capitulū. Thome. qui in loca clauoz dñi nostri Ihesu
xpi digitos suos. et manus suas in latus xpi intulit ad fides
cōfortandā corporis xpi. impassibilis et glorificati: quod assu
pserat p resurrectionē de qua dubitauerāt. Iacobi minoris
qui frater dñi agnominatur. eo q similis dño fuisse phibet
et iustus cognominatus: ratioe eius excellētissime sctitatis
hic inter ceteros apostolos. primū post ascensionē dñi pon
tificalem dignitatē ordinatioe spūsancti et apostolorum acce
pit: et in eisde iherosolimis existens episcopus primū hoc sa
cramentū dispensauit. Genealogia istius et aliorum quorūdam
continetur in his metris Anna solet dici tres concepisse ma
rias. Quas genuere viri: ioachim. cleophas. salomeq. Has
duxere viri. Ioseph. alpheus. zebedeus. Parit prima xpm:
Iacobū secunda: minorē. Et ioseph iustū: parit cuz simone
iudam. Tercia maiorē iacobū volucresq iohānem. Bartbo
lomei. qui solus nobilis et philosophus inter apostolos phi
losophiā veram dei sapientiā agnouit. p cuius testimonio
vnius fuerat excoziatus. Philippi. per cuius hesitationē quā

habuit de patre eterno et inquisitione qua fecit dicens Dne ostende nobis patrem et informati sumus et docti de ore veritatis. de ineffabili unitate patris et filii. qui filii sub hoc sacramento continentur. **Ma** et dñs ei respondit Philippe qui videt me videt et patrem meum. Non credis quia ego in patre. et pater in me est. **Joba**. xvj. Qui tandem supra veritate ex alto totaliter confirmatus usque in fine perseverans: pro confessione constanti predicatione fidei: ratione cuius os lampadis interpretatur passione crucis interijt. **Thabes**. qui de theologo vocatus dñm sequebatur. et sic de publicano factus est apostolus. qui cum hoc sacramentum in altari immolaret et tractaret occisus fuit. **Simonis** media correpta: ad differentiam huius nominis **Simonis** media producta: quod est proprium nomen cuiusdam rustici. Et dicitur **simon**. a suo quod est con. et machian pugna. quia seipsum et sensualitatem refrenando: cum vitis pugnabat. Et **hebraice** **simon**. latine audiens vel obediens interpretatur. Et ad differentiam **simonis** petri dicitur **simon chananæus**. de vico galilee. s. chana ubi dominus aquam in vinum commutavit. Et in vno euangelio vocatur **zelotes**. **Chana** quippe **zelotes** interpretatur. inde **zelotes**. i. simulator. et idem est **zelotes** et **chanaeus**. Vel interpretatur ponens tristitiam. quia habuit obedientiam preceptorum executionem tristitiam afflictorum per passionem zelus animarum per constantem dilectionis fervorem. Hic sanctorum communionem in articulis fidei asseruit. in quo et hoc sacramentum. cuius preceptio communio dicitur. apte demonstravit. **Thabes**. qui et **iudas Jacobi** et non **scarioth** dicitur. qui sincerissime hoc sacramentum et fidelissime credidit. et in nomine **Iesu christi** remissionem peccatorum consequi meruit. secundum quod istius articulum in symbolo coniunxit. Dicit etiam **thabes** quod interpretatur apprehendens. quia christum principem per fidei apprehendit fortiter tenuit nec dimisit. Dicitur et **iudas iacobi**. supple frater et consobrinus christi. Dicitur etiam **iudas**. quod interpretatur confidens vel gloriosus. vel per etymologiam quasi iubilum dans. Ipse enim habuit confessionem fidei. gloriam regni et iubilum eterni gaudij. Item in ecclesiastica historia interpretatur cor: vel partem cor: seu cultor cordis. Sequitur **lini**. Hic nominantur duodecim martyres. Et merito fit memoria martyrum quia

C xxviii

ipsi semetipsos obtulerunt hostias viventes et acceptabiles deo. pro confessione nominis christi sanguinem suum fuderunt quorum memoria hic agitur. **Primo** **lini** qui primus papa fuit post beatum petrum. Sed si instatur quod scribitur de sancto clemente quod iste fuerat primus papa post beatum petrum Ibi est sciendum quod sanctus petrus ordinavit sanctum clementem papam. **Secundo** sancto petro: sanctus clemens noluit succedere sancto petro in papatu. ne in consuetudinem duceretur quod unus papa substitueret alium. et sic hereditarie sanctuarium dei possiderent et ideo promissit **lini** et illum in papam ordinavit quo mortuo promissit clementem. et isto mortuo ipse secundum institutionem sancti petri electus et compulsus papatum suscepit. et sic secundum institutionem et ordinationem et voluntatem expressam: fuit primus a beato petro. sed secundum rei veritatem fuit quartus a beato petro. **Sixti** qui fuit papa et martyr vice sanctissime: qui missam cum cantico angelico. s. sanctus decoravit. **Cornelius**. qui fuit papa et martyr successor sancti fabiani. **Cipriani**. qui fuit episcopus cartaginensis: in cuius corde aurea figura crucis apparuit. ratione istius quod in maxima reverentia passionem christi tenuit. **Crisogoni** martyr. **Jobanis** et **pauli** martyrum: qui fuerunt prepositi constantie filie constantini imperatoris duo portes de quibus canit ecclesia. Isti sunt due **olsue** et duo **cadela** bra. quos fides et passio fecit esse germanos. **Laprētij**. dispensatoris huius sacramenti: et archidiaconi quem **sixtus** papa non degere in officio administrationis huius sacramenti: sed fortiter pugnantem et triumphantem ostendit. sine quo non consueverat hoc divinum offerre sacrificium. **Cosme** et **damiani**. qui fuerunt fratres vterini. et in arte medicine preclarissimi qui medicina corporalem propter deum exhibentes: a vero medico christo ad testimonium fidei sunt vocati: ad medendos languores anime. Sed diceret tamen sunt adhuc multi martyres qui multis claruerunt miraculis et tempore apostolorum ut specialiter fuit **beatus stephanus** protomartyr: et **barnabas** coapostolus pauli quare etiam isti non nominantur et ponuntur. Respondetur quod non iste ex inspiratione divina est compositus. ideo isti qui ex divina revelatio sunt hic inserti sunt nominandi et non alij. **Et** legitur quod alij sancti patres voluerunt hic aliquos inserere et aliquos removere. i. crastino nomina illos quos removere

bant inuenerat aureis litteris inscripta. et hoc deletis illis quos inscribent. Quapropter nullus tante audacie debet esse. quod aliquem sanctum in canone addere vel deponere presumat. Sed dubium relinquitur. quare non fit commemoratio confessorum et precipue doctorum. qui hereses contra sacramentum insurgentes radicatas eradicauerunt. et cum hoc eorum memoria ab ecclesia magnifice veneratur. Innocentius respondet. quod canonicus prius fuit editus. quam ecclesia celebraret memoriam confessorum. nam fere omnes sancti qui nominantur in canone: precesserunt siluestrum papam preter iohannem et paulum. marcellinum et petrum qui primo successerunt. Etiam post tempora beati siluestri incepit venerari memoria confessorum. et signum huius est. quod singule sedes episcopales in ciuitatibus iuxta dispositionem sancti petri institute: non in confessorum memoria sed ad honorem apostolorum et martyrum: et precipue virginis marie fuerunt antiquitus dedicate. Aliter dicitur. quod hoc sacramentum est institutum in memoriam passionis christi. et ergo illorum qui etiam pro christo passi sunt. et sanguinem suum effuderunt fit memoria. Sed confessores non sunt in publico passi. igitur non fit eorum memoria. Guilbertus in rationali sic dicit. Hoc sacramentum est sacramentum amoris. igitur in ipsius sacramenti misterio debet solum fieri memoria de illis in quibus specialius apparuit signum veri amoris christi. In apostolis apparuit per triplicium spontaneam abiectionem dicente petro. Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te. Mat. xix. In martyribus per corporum tormetis expositionem. Sap. iij. Et si eorum hominibus tormeta passi sunt etc. Et sciendum quod gregorius tertius addidit hec verba que in aliquibus ecclesiis dicuntur. scilicet. Hec non et illorum quorum hodie solennitas in conspectu tue glorie celebratur. domine deus noster in toto orbe terrarum. Circa quam litteram est notandum. quod karolus magnus qui habuit regnum Italie. alemannie et fracie. ex diuina reuelatione informatus fuit: quod omnidie esset festiuitas fere quingentium sanctorum. Et guilbertus in rationali libro septimo de festiuitatibus dicit. quod constantinus imperator pres transmarinas partes: inuenit eusebium cesariensem episcopum uix sanctum cui dixit. Pete a me ueniam ecclesia tua dicitur. Ille dixit ecclesia mea satis abundat in diuitiis sed ego rogo ut mittas per pres mundi: et nomina sanctorum et tempora

passionum: et sub quibus et qualiter. et in quibus locis passi sunt rescribas quod et factum est. Et refert eusebius. quod in quolibet die anni: plusquam quingentia sanctorum festa concurrunt. excepto die kalendarum ianuarij. quo gentiles intendebant epulis: et solennitatibus: et non ad martyrizandum sanctos. Et idem dicit Ihero. in epistola que suo kalendario proponitur. Et quia horum sanctorum festiuitas singulis diebus celebrari ab ecclesia non potest. ideo illa pericula ad commemorationem horum est interposita. Concluditur tandem hec oratio. per eundem christum dominum nostrum. quia sicut per dominum nostrum iesum christum omnia facta sunt. et sicut omnia in esse per ipsum sunt reperta. sic et omnia per ipsum sunt terminanda. Et non respondetur hic amen. quia ut dicit rationale. Die creditur et indubitanter presumitur. quod iam assint angeli ipsi sacerdoti ministrantes. et loco ministratio amen respondentes. Hoc tamen non seruatur ubique.

b Anc igitur oblationem seruitutis nostre: sed et cuncte familie tue quesumus domine. ut placatus accipias. diesque nostros in tua pace disponas. atque ab eterna damnatione nos eripi. et in electorum tuorum iubeas grege numerari. per christum dominum nostrum.

j Sta est secunda pars principalis canonis In qua postulat dei patris benigna placatio et huius sacramenti consecratio. et scilicet in hoc ista pars habet duas partes. Primo postulat dei patris benigna placatio ut sic placatus acceptet nostra sacrificia. et det nobis pacem. et ut liberet nos de massa. et de congregatione damnatorum: et annumeret nos inter electos suos. Secundo petitur magnam et arduam. scilicet. quod ex esca materiali fiat nobis corpus et sanguis domini nostri iesu christi sibi. Quam oblationem etc. Et exponitur sic. Igitur o domine. id est. o pater clementissime nos quesumus ut accipias. id est. gratanter acceptes. placatus. id est. mitigatus supple precibus sanctorum tuorum: hanc oblationem. id est. hoc sacrificium oblatum. seruitutis nostre: supple quod tibi in uera adoratione soli deo offerimus. sed et cuncte familie tue: supple militaris sub vexillo sancte crucis. quod pro et nos quesumus: ut disponas. id est. ordines. nostros dies: et tempora uite nostre. in pace tua. id est. in tranquillitate pacis et securitate. atque pro et supple nos quesumus: nos eripi. id est. misericorditer liberari. ab eterna damnatione. id est.

a pena infernali dāpnatoꝝ: ⁊ tu subeas supple nos numera
ri. i. associari. in grege. i. consortio ⁊ cōgregatione electoꝝ
tuoz: supple a te eternaliter p̄destinatoꝝ: p̄t̄ x̄pm̄ d̄nm̄ no
strum. Ista littera iā lecta quodāmodo ē conclusio oim̄ saꝝ
dictoꝝ specialiter huius: quod per oblationē huius sacrificij
impetrare intendimus. Et ē sententia ista. quia sācti tui
dñe quoz cōmemoratio iā pacta est nobis ritū ⁊ formā hu
ius sacramēti tradiderūt ⁊ reliquerūt: ip̄mq; offerendo ⁊ su
mendo gratiā consecuti sūt Idcirco illis sic pro nobis inter
cedentibus rogamus confidēter. quatenus tu deus pater: p̄
x̄pm̄ dñz̄ nr̄z̄. i. sacrificiū quod tibi soli deo vera adoratiōe
impēdim⁹: placatus meritis ⁊ intercessionib⁹ sāctoꝝ tuoz
approbando accipias ⁊ gratuite acceptes. vt hoc sacrificij
trāquillitatem pacis: liberationē ab eterna dampnatione ⁊
consortij oim̄ electoꝝ tuoz nobis obtineat. ⁊ hec est senten
tia litteralis. Notandū primo sacerdos hāc orationē dicen
do s̄m̄ cōsuetudinē quarūdam ecclesiaz: deuote ⁊ p̄funde se
inclinat vt p̄ humiliationē corp̄is puocetur in eo deuotio ⁊
humilitas mētis. Vel ideo quia sacerdos iā in sequentibus
magnā ⁊ arduā petit: ⁊ est petiturus. igitur rōnabiliter se
humiliat p̄ deuotā inclinationē. vt a deo sibi beneficiū exau
ditōis impendatur. quia deus humilibus dat gratiā. Ia/
cobi. v. Et designat inclinationē quā fecit dñs facta cena
ante pedes discipuloꝝ. Secūdo nota sacerdos legalis in ve
teri testamēto quī intravit in sancta sanctorū cū thuribulo:
ignitis carbonibus pleno ⁊ cū nomibus patrū: videlicet du
odeci patriarchaz sculptis in. xij. lapidibus p̄ciosis huic ve
sti insectis thimeama apposuit ⁊ fumū fecit: qui a deo auge
batur ⁊ vmbraētur ⁊ penitus tegetetur ne pateret alicui
cum cremaret incensū. Sic ⁊ sacerdos noui testamēti: cui
officiū predicatōis est cōmissum: si vult sacrificiū deo ac
ceptabile offerre ex thimeamate. i. ex omib⁹ odoriferis vir
tutū generibus tanq̄ thimeama redolētibus in thuribulo
sui cordis: seruoze deuotionis ⁊ ardore caritatis carbonib⁹
ignitis. fumū bone fame ⁊ laudabilis cōuersatiōis de se de
bet emittere. Quia s̄m̄ grego. Cuius vita despicitur restat
vt eius p̄dicatio cōtempnat̄. Hā s̄m̄ eū in pasto. Causa
ruine populī sūt sacerdotes malī. Quo fumo bone fame et

C 700
hōneste cōuersatiōis emisso lōge lateq; p̄ officijz p̄dicatōis
ardore sue ignite caritatis carbones nō incensos. poterit to
talit̄ ignire. hoc ē i hoībus erratibus caritatē x̄pī icendere
⁊ inflāmare. ⁊ carbones extinctos vel extinctōni appropinquātes
viniificare. id ē hoīes i caritate tepidos ad seruoze deuotōis
⁊ caritatis excitare. Et iste fumus dz̄ eum totaliter obter
gere. sic q̄ opera sua faciat recta itentōe non ypocritādo vt
videatur ab hominibus. Sz̄ qd̄ dicā de sacerdotibus q̄ non
bonam famam aut laudabilem cōuersatiōē exhibēt ymo
ex luxuria auaricia ⁊ seruitia totalit̄ sūt ifames certe nō ali
ud nisi q̄ non penituerit. i. retributiōe iustoꝝ partem nō ha
bebūt. Sed qd̄ de his q̄ posito q̄ bonam famam habeant ⁊
honestam cōuersatiōē exhibeāt. ones tñ eis cōmissas pabu
lo doctrine ⁊ p̄dicatōis fouent ⁊ reficiunt. nec lima correctō
nis subditos cocicēt nō aliud nisi qd̄ dñs p̄ p̄phetam dicit.
Sanguinē eius de manu tua req̄ram. Redde rōnem villica
tōis tue nunc nō poteris āplius villicare. Et qd̄ de his sa
cerdotibus q̄ studio hāz ⁊ eoz q̄ scire tenētur se abstrahūt
⁊ secularibus totalit̄ se ingerunt vt ex ignorātia excusatio
nes sibi inq̄rant. ⁊ se ⁊ suos quasi p̄ eis nō rōdere debeant
tenent negligūt certe nō aliud nisi illud quod dicit apostol⁹
p̄ria ad cor. xiiij. Ignorās ignorabitur. Ignorās ea que sci
te tenetur ⁊ que ad officium suum spectāt. Ignorabitur. i.
a deo rep̄babitur. De q̄bus beatus gregorius sic loquitur.
Necessē est vt q̄ ad officium p̄dicatōis excubant a sacre le
ctōis studio nō recepent qz̄ cum spūale aliqd̄ pastor a subdi
tis inq̄rit ignominiosum est valde si tūc querat discere cū
questionem debz̄ enodare. Sed quid dicam de his sacerdoti
bus q̄ longam orōnem simulantes i domibus vidualū co
medunt scitātē ⁊ deuotōē simulantes vt donis ⁊ fauore ⁊
fama seu laude hoīz magnificēt. Nō aliud nisi quod dñs
dicit math. v. Amen amē dico vobis receperūt mercedem
suā. Tercio nota circa hoc qd̄ in hā dicit seruitutis nr̄e q̄
due sūt spēs seruitutis. vna q̄ soli deo impēdit ⁊ dicit̄ lat̄ia
Altera q̄ creaturis impēdit ⁊ dicitur dulia. Et qdam ad
dunt terciā spēm seruitutis. s. ypdulā. ⁊ dicunt q̄ ista debe
tur corpi x̄pī tñ cōtinetur sub dulia. versus. Lat̄ia sit do
mino debetur dulia seruo. Dulius seruire sed dulia dicit̄ ideo

Dulia cōis homini deoq3 paratur. Atq3 deo soli latria ju-
re dat. Ad corpus xp̄i spectat sp̄dulia vere. Erranz3 speciez
seruitutis expr̄mit dñs in euāgelio dicens. Reddite q̄ sunt
cesaris cesari ⁊ que sunt dei deo. mat. xvij. Ad latriā pri-
nēt tēpla altaria. sacerdotia. offerentia. sacrificia. ⁊ huius/
modi q̄ soli deo sūt exhibēda q̄ gloriatur i cōsilio sanctoruz
magis ⁊ metūdos sup omēs qui in circuitu eius sūt. nō
enī sanctis ad honorem dei. s3 deo ad honore sātor cōsecrā-
tur templa. dedicātur altaria. sacerdotia statuit. sacrificia
offerūt. ne forte si secus agat nō thcosebia s̄ est diuine pie-
tatis cultus. sed ydolatrie crimen incuratur. Hic ergo de-
us in lege p̄cepit. Dñm deū tuū adorabis ⁊ illi soli serues
deute. v. id ē soli deo seruitutem orōnis impendas. Hāc ser-
uitutem latrie sicut ip̄ia supbia hoīm vel demonū sibi ex-
hiberi vel subz vel cupit. ita pia humilitas vel hoīz vel āge-
lorū sātor sibi oblataz recusant. ⁊ t cui debet ostendit. vt
vult yfido. li. viij. etbi. ⁊ id cū br̄s iohannes euāgelista vi-
disset ⁊ audisset ea q̄ ei āgel⁹ oñdit ⁊ maifestauit cecidit añ
pedes angeli. Tūc āgel⁹ ei rñdit. vide ne feceris. cōseru-
enī tu⁹ ⁊ confiatz tuorum sum soluz deū adora. Sic ergo
nec homiēs nec angeli adorādi sūt ista adoratione. s. latrie.
Quarto nota i hā dicit placat⁹ accipias. Aliqs posset dīe.
tñ hoc sacrificiū de p se est bonū maxie sacramēti corpis ⁊
sanguis ihū xp̄i. Et id dñs sēper illud placatus accipit. q̄re
tūc hic petit vt placatus accipias. Rñdet q̄nis q̄tū est ex
pte hui⁹ sacrificij sēper de⁹ i ip̄o placet nō tñ q̄tū est ex par-
te mistroz q̄bus qñz offenditur. Nam s3m. b. gre. Cū is q̄
displicet ad intercedendū mittit anim⁹ iudicis ad deteriora
puocat sicut est de istis q̄ sacrificant in peccatis mortalib⁹
vel q̄ sūt i pposito nō abstinendi a peccatis. Quito nota vl-
terius dicit. Diesq3 nostros leo papa ad iur̄ ita actōnem.
hāc s̄git oblatōez vsq3 ibi. diesq3 nr̄os ⁊c. S3 br̄s grego.
has tres petitōes i canone dicit addidisse. videlicz diesq3 no-
stros i tua pace disponas. s. p eū q̄ tradit⁹ ē p nobis i man⁹
eoz q̄ pacē odebāt. Ab eterna dāpnatōe nos eripi iubeas p
eū q̄ tp̄ali morte p nobis tradit⁹ est ⁊ i electoz tuoz grege
iubeas numerari. p eū q̄ pro nobis deputat⁹ ē cū iniqs Et
nota q̄ quadruplex est pax. Aliqua est pectoris siue iustozū

C 221
Alia ē pax peccoz. Tercia pax t̄pis. Quarta pax eternitatis
Porro pax t̄pis qñz cōcedit bonis ⁊ malis. s3 pax eterna
tis nunq̄ dabit nisi bonis. q̄a non est pax impijs isa. liij. De
pax peccator dicit ps. zelauit sup iniquos pacē peccatorum
vidēs. Hec pax ē noxia ⁊ p̄niciosa. vñ gre. xiiij. mor. Sicut
p̄niciosū inq̄t ē si vnitas desit bonis. ita p̄nicios⁹ est si nō
desit malis. Si enī maloz vnitas noxia nō fuisset nequaq̄
diuina p̄uidētia ligū supbiētū in tātaz diuersitatē dissipat
set. Itē grego. in pastoralī. Si p̄uersozū neq̄cia in pace iū-
git p̄fecto eoz malis actib⁹ robuz auget. Qui ergo iniquos
pax sociat. iūq̄tati vices administrat. q̄a bonos deterius de-
primūt quos vnanimiter p̄sequunt. Aduersus hāc pacem
dñs dixit. Nō veni pacē mittere i terrā s3 gladiū mat. iij.
De pace iustoz dicit apl̄s. Fruct⁹ sp̄s ē. caritas gaudiū.
pax ⁊ paciētia ad gal. v. Hāc pacē dñs reliq̄t apl̄s dicens.
Pacez meā do vo. job. xiiij. De pace t̄pis inq̄t p̄pbā d̄riet
i dieb⁹ ei⁹ iusticia. ⁊ habūdantia pacis dñabit. Hanc pacez
cessant petit ecclesia dicens. Da pacē dñe i dieb⁹ nostris. licz
tribulatōes ⁊ aduersitates p̄stāt aliquā occasiōz boni. q̄a sūt
materia paciētie ⁊ sepe iducūt tribulatū ad recognoscenduz
scipm ⁊ ad humilianduz scipm. iuxta illud p̄uerbium. ve-
ratō dat intellectum. intellige tñ si non sit nimia. vt scribit
bern. ad euge. papaz. vñ ⁊ sācta sara ex̄is in tribulatōe ora-
uit dicens. Bñdixit⁹ de⁹ patz nostroz q̄ cuz iustus fueris mi-
sericordiam facies. ⁊ in tribulatōe peccata dimittis his q̄ i
uocāt te tho. iij. nō tñ sūt bona p se. licet p accidēs ex eis
p̄ueniūt bona. Pax ē bonū p se. s3 q̄a hoies hac pace sepius
abstunt sicut ⁊ alijs bonis. ideo ecclesia p ea orat. De paz
ce eternitatis dicit dñs p p̄betā. Sedebit popul⁹ meus in
pulcritudine pacis ⁊ rege opulēta. Item jobā. xiiij. Pacem
meā do vo. nō quā mundus dat. Et p̄pbā. In pace iudic̄p̄z i
iudic̄p̄z ē q̄b ē inuariabile. ⁊ semp eodē mōse bz. sicut ē i supna
iherusalē q̄ edificat vt ciuitas cui⁹ p̄cipatō ei⁹ in iudic̄p̄m.
Et p̄p̄ hāc triplicē bonā pacē iustoz sine peccatoris t̄pis ⁊
eternitatis ter oram⁹ i missa p pacē primo hic. Diesq3 no-
stros in tua pace ⁊c. Secdō ibi. Da p̄p̄ici⁹ pacez ⁊c. Tercio
ibi. Dona nobis pacē. vt de pace t̄pis p pacē peccatoris tran-
seam⁹ ad pacē eternitatis. Et scias q̄ p̄fecta pax nunq̄ iūc̄t.

in hac vita. qz nūq̄ bella bonis nūq̄ discrimina desūt. 7 cū
quo certat mēs pia habet. Et bern. sup cantica dicit. Q̄ cā
dens liliū. o tenez 7 delicate flos. increduli 7 subuersores
sūt tecū. vide ergo quō caute ambules inter spinas. plenus
enī est mūdus spinis. in terra sūt. in aere sunt. i carne tua
sūt. Ergo uersari in his 7 nō ledi diuine ē potētie 7 nō vir
tutis tue. Aug. de ciuitate dei dicit. Pugnat iter se mali 7
mali pugnāt inter se boni 7 boni. Boni uero 7 boni si pfecti
sūt inter se pugnare nō possūt. nec bonus q̄sqz ex ea parte
cū p se pugnet cōtra aliter. eadē etiā cōtra semetipz In vno
quoqz hoīe caro cōcupiscit aduersus spūz. 7 spūz aduersus
carne. Et fulgēti⁹ dicit. Articulo lūe vsqz ad cētz terre nō
est pfecta securitas. In aere nō qz sibi sūt demones isidiātes
In terra nō q̄a sibi sūt hoīes malignātes. In mari nō q̄ia
sibi sūt vēti 7 tēpestates. In inferno nō q̄a sibi sūt tor tores
aīas cruciantes. Ergo supra lunā q̄e securitatē quia citra
lunā minime repies. Et idcirco sacerdos petit t̄cauq̄llam
vitā i p̄tri cū dicit. Diesqz nostros i tua pace disponas Se
cūdo p̄seruatōez a malo i futuro cū dicit. Arqz ab etna dā/
natōe. Tercio petit collatōez glorie 7 cōsorcū b̄tōz cū di/
cit. Et in electoz tuoz grege 7c. i. i eterna beatitudine q̄ ē
stat⁹ oīm bonoz aggregatōe pfectus. vt dicit boeti⁹. iij. de
con. philo Ibi enīz q̄cqd amabit adberet omē q̄ sibi erit bo
nū erit. 7 sūm⁹ deus sūmū bonū erit. 7 quod ē omnino bea
tissimū. s̄ra fore semp certū erit. Itec augustin⁹.

q̄ Tam oblationē tu de⁹ in omnib⁹ q̄sum⁹ b̄ndi cā
ascrip tā. ra tam. rationabilē acceptabilēqz fa
cere digneris. vt nobis cor pus 7 san guis fiat
dilectissimi filij tui dñi nostri ihū xp̄i.

In hac pte canonis sacerdos petit consecrationē hui⁹ ob
latōis vt ex esca materiali fiat nobis corp⁹ 7 sāguis dñi
nostri ihū xp̄i. Et ē s̄m̄a ista. De⁹ pater clemētissime nos
petim⁹ quatin⁹ hāc oblatōez pais 7 vini cōsecrare appbare
7 cōfirmare digneris i rōnabilē 7 acceptabilē tibi hostiam
vel sacrificiū. vt nobis. i. ad nostrā salutē panis 7 vinū fiat
corp⁹ 7 sāguis dilectissimi filij tui dñi nostri ihū xp̄i 7 expōit
duplicif s̄m̄ q̄ ly i oib⁹ p̄t ad diuersa referri. vno mō p̄t cō

scripi cū ly deus. vt sit sensus: tu deus supple q̄ es i omnibus.
Et s̄m̄ hōc l̄ā cōstruit sic. Quā oblatōez tu de⁹ supple pa
ter clemētissime i oib⁹ supple existēs digneris facere b̄ndic
tā. i. cōsecratā. ascriptā. i. appbatā. ratā. s̄o est firmam. rō/
nabilem. i. diuine rōni 7 volūtati cōformē. qz p 7 accepta
bile. i. acceptabile sacrificiū. vt supple panis 7 vinū fiat no
bis s̄o ē ad salutē nostrā corp⁹ 7 sāguis dilectissimi filij tui
dñi nostri ihū xp̄i. Et tūc sensus ē ap̄ 7 cōuentens. Deus
nāqz semp i se icōmutabilif ex̄is. p̄tialiter. potencialif. 7
ēncialif ē i omni natura seu eētia. sine sui diffinitōe s̄o est
limitatōe seu detēmiatōe. 7 i omni loco sine circūscriptiōe
7 i omni tēpore sine mutabilitate. 7 i scis spiritib⁹ 7 aiab⁹
excellētis est. s̄. p grām inhabitantē. 7 i hoīe xp̄o excellentissi
me ē i quo plenitudo diuinitatis inhabitat. Et beatus ang.
dicit. Deus ē i oibus rebus causa essendi. ordo viuendi. ra
tio intelligendi. non est mirandum si essentia diuina oīno
simplex 7 icōmutabilis oīa replet loca. 7 i oib⁹ creaturis
essencialiter est. nec tñ cū iudārei sordib⁹ cōtaminet. Sol
enī visibiles radios sine sui pollutōe effūdit sup loca 7 cor
pora nō solū mūda s̄ etiā imūda. sordida 7 fetētia. quoz
cōtactu alie q̄dem res inficitur. solis vero radij ipolluti 7
incōraminati ea cōtingētes existūt. Alio modo ly in oibus
pōt referri ad ly b̄ndictā 7 ad cetera sequētia vt sit sensus.
Quā oblatōez tu digneris facere b̄ndictā acceptabile in oib⁹
Et sic adhuc duplicif exponit. vno modo in omnibus sup
ple suis p̄tib⁹. q̄s exponit aduerbialif. i. omnia 7 totaliter
Secūdo mō q̄ hoc adiectiuū omnibus h̄z ly accipitib⁹ vel p
q̄bus offert p substantiuo. vel ly offerētib⁹. vt sit sensus. B̄n
dictā in oib⁹ offerētib⁹. 7 p q̄bus tibi offertur. Tercio ly in
omnib⁹ videt referri ad ly quesum⁹ 7 sic videtur exponere
guilhermus in rationali quesumus in omnibus s̄o est tota
mente. toto corde 7 toto intellectu. Secūdo nota q̄ s̄pē sa
cerdos petit quinqz. Primo q̄ istā oblatōez de⁹ faciat b̄n/
dictā. Secūdo ascriptā. Tercio ratā. Quarto rōnabile. Quinto
acceptabile. q̄ q̄nqz petitōes varie exponunt. vno modo sic
B̄ndictā s̄o est talē p quā spūalium bonoz multiplicacione
benedicantur. Ascriptāz s̄o est talē q̄ de tua memoria nulla
possit obliuione deleri. Ratā s̄o est talē que de tuo benepla

cito cōstāter nobis franget. ⁊ que nulla possit cōmutatiōe
euelli. Rōnabilem. i. talē q̄ tue diuine rationi conueniet.
Differentia est iter rōnale ⁊ rōnabile. Rōnabile dicit quod
de rōne procedit. Rātionale uero quod uertitur rōne. Et ac/
ceptabile. i. talē que tibi sit grata ⁊ accepta. Secūdo modo
sic exponit. quā oblatōnez tu deus digneris facere bñdictaz
.i. trāsferre in aliā hostiā que est oib⁹ modis bñdicta. ascri/
pta. rata. rōnalis. ⁊ acceptabilis. hostia salutaris. s. corp⁹
⁊ sanguinis xp̄i. q̄ dicit bñdicta oib⁹ moīs. qz ab omni ma/
ledictōne est immun⁹ tā actuali q̄ originali tā ueniali q̄ cri/
minali. sicut elizabeth iquit ad uirginē. Bñdictus fruct⁹ uē/
tris tui. luce. j. Ascripta dicit eadē hostia. qz figuris ⁊ scri/
pturis ueteribus est designata. tam in manna celesti q̄ in
agno pascale. tam in ysaac imolando q̄ in abel immolato.
Quoniam ut inquit iohēs in apoc. Hic est agn⁹ occisus ab
origine mundi. i. occidi disposit⁹ ab eterna dei p̄destinatiōe
⁊ p̄uisione. Eadē hostia rata dicitur. non quasi trāsito/
ria q̄ cessit ubi noua successit. sed q̄ p̄manet ieternū s̄m or/
dinē melchisedech. Rōnabilis dicit quasi nō pecualis sicut
erat legalis oblatō q̄ sāguie hircorū ⁊ uiculorū non poterat
hoies mūdare a peccato. s̄ illa q̄ sāguie pp̄rio cōscientias
emūdat ab opib⁹ mortuis. Acceptabilis dicit qz eā de⁹ ac/
ceptat i remissioz peccōz ⁊ redēptōz toti⁹ mūdi. Nō q̄ illa
oblatō de q̄ p̄phā dicit sacrificiū ⁊ oblatōz noluit ip̄s. xxxij
Similit̄ dñs ait. Nō accipiā de domo tua uiculos neqz de
gregib⁹ tuis hircos. s̄ sicut illa de q̄ ps. dicit. Tibi sacrifici/
cabo hostiā laudis. Secūdu hāc expositōez recte subiūgitur
ut fiat nobis corp⁹ ⁊c. Hec inno. Aug. uero de cōse. dif. ij.
vtrū referat hec uerba ad eucharistiā. Et exponit sic. Quam
digneris facere bñdictam. i. p̄ quam benedicamur. ascriptā
s̄ e p̄ quā i celo ascribimur. Rata s̄ e p̄ quā i uiscerib⁹
xp̄i ⁊ corpe xp̄i q̄ e ecclesia cōsemur ⁊ i xp̄o ratificamur.
Rōnabilem s̄ e p̄ quā a bestiali sensu exuimur. Accepta
bilem q̄ nobis ip̄is displicemus p̄ hanc acceptabiles erimus
esui unico filio. S̄ alij exponūt sic. q̄ i istis uerbis quicqz
petim⁹ uirtute hui⁹ oblatōis nobis dari. uidelicet remotō
nē maloz cū dicim⁹ bñdictā. Petim⁹ enī bñdictōez a nobis
amouendo malū culpe ⁊ penalis miserie. Secūdo ip̄pressionez

Cxxxij

⁊ insignitōez sp̄ualiu bonoz cū dicit ascriptā. Tercio colla/
toz bonoz stabilitōez. cū dicit rata. Quarto discretōne cre/
dendoz ⁊ agendorum cū dicit rōnabile. Quinto acceptatio/
nem bonorum opuz nostroz. ut. s. sint deo accepta ⁊ sic no/
bis p̄sunt ad uitā eternā cū dicit acceptabile. Tercio nota
sacerdos facit tres cruces cū dicit bñdictā. ascriptā. rata. ⁊
postea duas cū subiūgit corp⁹ ⁊ sanguis. Modo dubi/
tat qd̄ ille tres cruces designāt. cui⁹ sunt multe r̄siones.
Inno. dicit q̄ hoc fit ad designandū p̄cū quantitatem quo
xp̄s uēditus ē. Ideo sacerdos facit hic tres cruces sup obla/
tam ⁊ calicem cū dicit Bñdictam. Pro cui⁹ latiori declara/
tione ē sciēdum s̄m q̄ prius dictum est. In canone agitur
memoria eoz que acta sunt in ebdomada palmarū ⁊ specia/
liter mod⁹ uēditōis ⁊ emptōis xp̄i. ubi nota. Feria quarta
añ cenā dñi i manē iudas vn⁹ ex duodecim a dyabolo sup/
plātatus sacrilegiū p̄petrauit. dñi filiū dei solis triginta argē/
teis uēdidit phariseis. i. recōpēsatiōez damni quod incurrit
pp̄t effusione uingueti. cū dixit. Potuit enī uingētū hoc ue/
nūdari plusq̄ trecentis denarijs ⁊ dari paupibus. Hoc autē
dixit. nō qz de egenis p̄tinebat ad eū. s̄ q̄a fuz erat. ⁊ locu/
los hñs ea que mittebant portabat iohāis. xij. Et quilibz
argēteus ualebat decē denarios uisuales. ⁊ ita dānū uingēti
quod ualebat trecentos denarios triginta argēteis cōputabat
alias recōpensari. Si uero dicim⁹ argēteos fuisse denarios
uisuales. dicem⁹ q̄ iudas uēdidit xp̄m quasi uile mācipiū
triginta enī denarij sūt decima ps trecentorum denariorū
quos ualebat uingētū. p̄pter quod loquit̄ dñs despectiue p̄r
p̄phetam dicēs. Apprehēderūt mercenarij uitā triginta ar/
gēteis quibus sum app̄ciat⁹ ab eis. Ad designandū ergo hu/
ius p̄cū quantitatem quo xp̄s ē uēdit⁹. sacerdos hic facit tres
cruces sup oblatā ⁊ calicē. Nā ⁊ trecenta p̄ter ⁊ triginta
multiplicatōez suscipiunt a ternario. Postea uero ad desig/
nandū emptōne ⁊ uenditōez duas cruces imprimūt sigillatī
vnā sup oblatā. alterā sup calicē cū dicit ut fiat nobis cor/
pus ⁊ sāguinis ⁊c. Illa uenditō fuit maledicta p̄scripta ir/
rita iniua ⁊ destabilis. s̄ tu de⁹ hāc oblatōnez digneris fa/
cere bñdictā. ascriptā. rata. rōnale ⁊ acceptabilem. Judas
enī dilexit maledictionem ⁊ ueniet ei. noluit bñdictionem ⁊

elógata est ab eo. s3 tu de9 hác oblatóem digneris facere bñ
 dictá p qua nos i celestib9 bñdicas. Judas delet9 est de libro
 vincit9 a cū iustis nō iscríp9 s3 tu deus hanc oblationē dig
 neris facere ascriptá pro qua nos iter electos tuos ascribas
 Judas laqueo se suspēdit a esus episcopatum suscepit alter
 sed tu deus hanc oblatóem digneris facere ratá. p quā ra
 tū a gratum fit nostre salutis promissum. Judas exijt con
 denatus a oratio facta est peccatū. sed tu deus hác oblatóez
 digneris facere rónabile p quā rónabile fiat nostre seruitu/
 tis obsequium. Judas reddidit mala p bonis. a obis p dile
 ctioe tribuit. sed tu deus digneris hanc oblationez facere ac
 ceptabilez p quā reddas tibi acceptos. Alia respólio. Tres
 cruces quas fecit sacerdos simul sup hostiam a calicem sig
 nicat tria que xp̄us in cena cōmuniter egit circa panem a
 vīnum. s. accepit. benedixit. a fregit. Sed q̄ postea speciali
 ter facit vnā crucē sup oblatam designat q̄ xp̄s specialiter
 sup panē dixit. accipite a comedite hoc est corp9 meuz. Et
 alterá sup calicē. qz xp̄us dixit. Bibite a dividite iter vos.
 hic ē sāguis me9. Et s3m hūc sensū recte subsūgit. Qui pri
 die q̄ 1c. Tercia vñsio q̄a Judas vēdidit xp̄m ad crucifigen
 dū sacerdotib9. scribis a phariseis. scilicet sacerdos ad delig
 vandū cōiter tres emptores facit tres cruces cōiter sup ob
 latam a calicē cū dicit. bñdicam. ascriptam. ratam. ad de/
 notandum vero disticte vēditorem a venditum facit duas
 cruces disticte sup oblatā a calicem. cū dicit. vt fiat nobis
 corpus a sāguis. Quarta respólio. Sacerdos p̄io facit tres
 cruces i p̄mis trib9 bñdicatib9. s. bñdicatā ascriptā. a ratam
 vt denoret vitz9 crucifixiois xp̄i q̄ a tota trinitate fuit vo/
 lita ita fieri q̄ illis dictoib9 petim9 fieri. Quarta crux quā
 facit diuisim sup oblatā designat corporis xp̄i i cruce imo
 laróez. s3 quita crux q̄ fit sup mixtū ex vino a aqua desig
 nat sāguis a aque de latere xp̄i effusioe. Postea cū dicit.
 dilectissimi fili9 tui ih̄u xp̄i. sacerdos elenat man9 ex itima
 deuotóe cū suspitio i celū. Et p̄p hoc sacerdos elenat ma
 n9 a extēdit cū orat i missa. Nā cū xp̄s expādisset man9 su
 as i cruce p p̄secutorib9 orauit a dixit. Pater ignosce illis
 qz nesciūt quid faciūt. Moralit instrues q̄ xp̄s semp pat9
 ē recipē penitētes. iuxta qd̄ sp̄e p̄misit job. vj. Eū q̄ venit

ad me nō eijciā foras. Nota de eleuatiōe manū dictū est pri
 us quomodo figuratā est exo. xvij. Cuius figure expositōez
 aduerte hic. Cū enim verus moyses. i. xp̄s elenat man9. i.
 impendit auxiliū a solaciū. vincit israel. i. ecclesia. Nā si de
 us pro nobis quis cōtra nos. Siu aut paululū manus re/
 mittit. i. si epigentibus peccatis subtrahit auxiliū a solaciū
 tūc superat amalech. i. dyabolus. quia nō est volentis neq̄
 currentis sed deus miserentis. Quia vero xp̄s p̄misit eccle
 sie dicēs. Nobiscū sū vsq̄ ad cōsumationem seculi. Ob hoc
 aaron. i. mons fortitudinis. Et vr. i. ignis caritatis susten
 tant manus eius. vt in fortitudine ferat auxiliū. a ex cari/
 tate solaciū. ne manus eis bassentur vsq̄ ad occasum solis
 i. vsq̄ ad finē mūdi. Sicqz iosue duce. i. xp̄o ductore: israel
 fugat amalech. i. ecclesia superat dyabolū. in ore gladij: per
 virtutē orōnis a verbū dei. Gladius enim ē verbum dei. Si
 quis ergo vult orōnis virtute superare dyabolū debet eleua
 re manus. i. actus suos ad deū. vt cōuersatio ei9 sit in celis
 Cū dimissas manus erigite a genua debilia roborate. Nā
 eleuatio manū sacrificiū vespertinū. bona ē operatio cuz
 seiano a elemosina. Fides eni sine operibus mortua ē. Le
 uemus ergo manus sine disceptatiōe querentes que sursum
 sunt: nou que super terrā. vbi xp̄s est in dextera dei sedens
 Sed dubiū quare hic dicitur vt nobis fiat 1c. Dicendū ē q̄
 hūius quadruplex est ratio. Prima ad abluendū illi verbo
 quod dixit maria angelo. Luce. j. Fiat michi secundū ver/
 bum tuū. Secūda ratio ad abluendū verbo creationis. Ad
 designandū q̄ eadē potētia requiritur in trāsubstantiatiōe
 sicut in resurrectiōe a in rerū creatione de qua gen. j. Fiat
 lux: sine fiant luminaria. Et sequitur. Et factū ē ita. Ter
 tia ratio ad designandū q̄ sacerdos solū ē minister huius in
 effabilis cōiersionis. ideo non in p̄sona propria loquitur. s3
 in p̄sona xp̄i loquens. dicit fiat. Quarta ratio quia oportet
 vt hec trāsubstantiatio fiat p verba transitū significantia
 ideo nō dicitur q̄ panis sit corpus xp̄i. sed bene dicitur pa
 nis sit corpus xp̄i. ideo dicitur fiat. Item dicitur. dilectissi
 mi 1c. Christus eni ih̄esus maxime est dilectus a deo patre.
 s3m illud math. iij. Hic est fili9 me9 in quo michi bñ cōpla
 cui. Cuz q̄a omniūmodā p̄icipationē essētie pater filio eret

naliter cōmuniceat: **Zū** quia oīa que habet pater sua sunt. **Jobā. xv.** **Zū** quia a patre tradita est sibi potestas oīm que sunt in celo et in terra. **Matth. v.** **Zū** quia p filij sui in cruce immolationē pro nobis pater placatus fuit pro oībus offensis nostris presentib⁹ pteritis et futuris. **Ratōe** cui⁹ et ipsū exaltavit. et dedit illi nomē quod est sup omne nomen ad phil. ij. **Et** nos ipsū deū patre diligere debemus. quia ipse p nos dilexit nos. **Quia** sic de⁹ dilexit mundū ut vnigeni⁹ tū suū daret. **Jobā. ij.** **Deum** filiū diligere debemus quia ipse passus est pro nobis. et nos redemit. **Spiritus** sanctū diligere debemus. quia eius sapientia conditi sumus. et ei⁹ providentia gubernamur. **Deus** enī supra oīa diligere debem⁹. **Salve** namq̄ errat qui nō diligit deū suū creatore. recreatore et remuneratore. **Sū** beatus aug. dicit. **Salve** enī errat rem si deum nō amat. qui dedit michi aiā ut vivā: gratiam ut hū vivā. sapientia ut ordinate vivā. quā vitā nobis cōcedere dignetur ihesus xp̄s: patris ab eterno vnigenitus matris spū sancti opatōe t̄p̄aliter nat⁹.

Si pridie q̄ patretur accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas. et elevatis oculis in celū ad te deum patre suū omnipotentē tibi gratias agens bñdixit fregit et dedit discipulis suis dicens. **Accipite et manducate** ex hoc oēs. **Hoc** ē enī corp⁹ meū.

Haec est tertia pars principalis canonis. In qua ponuntur verba ipsa cōsecrationē efficiētia. et finaliter p̄ficiētia tam cōsecrationē corpis q̄ sanguinis xp̄i. **Et** habet ista littera duas p̄tes. **Primo** introducuntur verba cōsecrationis corpis xp̄i. **Secundo** sanguinis ibi simili modo. **Et** est sēntētia ista. **O** pater clemētissime dñs noster ihesus xp̄s filius tuus proxima die p̄cedēte suam passionem. hora cene accepit panē in venerabiles manus suas. et elevādo oculos suos in celū: ad te suū patre omnipotentē et gratias agendo benedixit dicens. **Hoc** est corp⁹ meū. i. corpus suū transubstātiādo. **Et** fregit et dedit discipulis suis dicens. **Accipite et manducate** ex hoc omnes. **Et** exponitur sic. **Qui**. i. dñs noster ihesus xp̄s. **pridie**. i. p̄cedēti die. **q̄** patretur: accepit panē: semp non cōsecratū. in sanctas. i. sanctificatas: ac venerabiles. i. honorandas manus suas: et ele-

Cxxxv
natis factū supple s̄m humanitatē. oculis supple tam mētē q̄ corpore. in celū. i. versus celū: ad te deū patre suū supple s̄m divinitatē omnipotentē. agens. i. referens tibi gratias. i. gratiaz actōes. benedixit. i. cōsecranit. fregit supple speciē panis. et dedit. i. porrexit discipulis suis dicens: **Accipite**. i. per fidem. et manducate. i. comedite sc̄z per caritatem: ex hoc omnes. **Nota** primo q̄ in illa p̄ricula rēp̄sentatur illud quod dñs noster ihesus xp̄s in cena fecit. quam p̄culā alexander primus dicitur sic ordinasse et addidisse. secundū formā apostolorū et evangelistarū sic derelictā. **Et** ē sc̄fendū: q̄ ecclesia in die cene specialiter addit istam p̄culā qui pridie q̄ patretur pro nostra oīm salute. quod est hodie ad singularē reuerentiā illius diei. eo q̄ ista die hoc venerabilissimū sacramentū sit institutū. in qua die desideratissimū institutū est conuultū. s̄m q̄ dñs dixit. desiderio desideravi hoc pasca manducare vobiscū anteq̄ patiat. **Luce xij.** In quibus verbis salvatoris tria innuuntur. **Primo** primordialis affectatio huius sacramēti cū dicit. desiderio. **Secundo** sacramentalis demonstratio huius misterij cū dicitur hoc pasca. **Tercio** fiducialis adamatō ihesu xp̄i cū dicitur anteq̄ patiat. **Maiores** egritate enī nemo habet: ut animā suam ponat quis pro amicis suis **Jobā. xv.** **Secundo** nota in littera dicitur. pridie. **Hic** notatur tēp̄s institutōis huius sacramēti. **Quintadecima** enī die mensis primi: quod modo est sexta feria: dñs pro nobis passus fuit: et p̄cedēti die q̄ erat quartadecima luna eiusdē mensis. **Postq̄** ad vesp̄erā xp̄s s̄m legē pasca tipicū cū apostolis celebravit: veteri pasce finem imponēs et novū pasca substituit videlicet. hoc sacramentū: et ecclesie tradidit frequentandū. et dicit **Innocē.** **Hac** igitur institutiōe informati celebramus iugiter p̄ misterium quod semel offerebatur in p̄ciū. **Itā** cum veritas venit figura cessavit. et signū sublatū est de medio: cuz non erat res aliqua que significaretur: sed que presēs p̄ciperet. **Transiit** tamē figura rādū donec in veritate fuit cōpletuz quod in similitudine prius erat exhibitū. xp̄s enī tūc implevit figuras. **Agnus** enī pascalis: figura fuit huius venerabilis sacramēti: post cuius esum hoc sacramentū instituit. ut figuris veteribus finem daret. **Unde** sic illi carnes agni

in figura comedebat. sic fideles in sacramento vix corpus et
verum sanguinem christi suscipiunt. Et sicut manna datum est hebreis
post transitum maris rubri iam submersis egyptiis. sic eu-
karistia datur christianis post ablutionem baptismi: delectis iam
peccatis: ut per baptismum mudemur a malo: et per eucharistiam
am confortemur in bono. Et sicut manna populum israel per va-
sticatem in via solitudinis ad terram promissionis perduxit. sic et
eucharistia populum istum per incolarum vite presentis ad patriam
prouocat paradisi. Quia recte viaticum appellatur: quia reficiens
nos in via deducit ad patriam. De quibus dictum est supra pleni-
us li. i. Fuit autem hec dies ultima ante suam mortem et passio-
nem conueniens ad huius sacramenti institutionem: ut illud artium cor-
dibus fidelium infingeret: et firmiter memorie apostolorum im-
primeret. quod ante mortem suam proxime futuram institueret
scilicet quod attestatur. b. aug. per hec verba. Saluator quo ve-
bementius commendaret misterium huius altitudinem: vltimum hoc
voluit infingere cordibus discipulorum: a quibus per passionem erat
discessurus. Et idem dicit Inno. Corpus et sanguinem suum christus
post cenam dedit apostolis ut hoc sacramentum velut vltimum
testimonium mandatum artius memorie commendaret. Sunt et
alie multe cause de quibus sufficienter dictum est supra li. i. Di-
cit ergo hic sacerdos. Qui pridie. i. priori die antequam patere-
tur: accepit panem: volens sacrificium laudis deo patri offer-
re. Panem et vinum obtulit ex quibus corpus et sanguinem con-
fecit. Supra quo verbo dicit Inno. Huius sacrificii ritum mel-
chisedech prius legitur celebrasse: offerens panem et vinum.
Erat enim sacerdos altissimi. gen. xiiij. Quia dauid inquit ad
christum. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.
Ex quibus patet quod sacrificium euangelicum: non solum precessit
legale in dignitate sed etiam in tempore sicut apostolus in epla
ad hebreos plenius ostendit. Et dominus ihesus panem et vinum
in sacrificium sui corporis et sanguinis instituit. quia sicut per
ceteris cibis et potibus panis cor hominis confirmat et vinum
cor hominis letificat. ita corpus et sanguis christi pre ceteris ci-
bis et potibus spiritualibus. plus interiori hominem reficiunt. et
gratiaz donis plus saginant. Unde propheta. Poculum tui
inebrians quod preclarum est. Et sicut in istis plena et perfecta con-
stat corporalis refectio sic et in illis plena spiritualis. Sicut et

20001
christus testatur. Caro mea vere est cibus: et sanguis meus vere
est potus. Qualis autem debeat esse panis. scilicet an azimus an fer-
mentatus: an saluus vel non ex quo debet confici corpus christi. de
hoc satis dictum est prius. Sed dubitatur hic primo quare
christus sub aliena specie corpus et sanguinem suum dedit. Huius
nocent. ponit tres causas. Primo hoc fit propter augmentum
meriti: quoniam ibi aliud creditur et aliud cernitur. ut fides
habeat meritum: cui humana ratio non prebet experimentum.
Etiam propter dignitatem quantum ad malos qui non sunt digni
christum videre in propria specie. Exemplum de berthamitis ut
prius dictum est: etiam propter imbecillitatem quantum ad homi-
nes. et hoc ad vitandam horrorem et nauseam. quia si oculus vide-
ret christum sub propria specie: videretque animus abhorreret. quia non
consueuimus carnem crudam et sanguinem crudum manducare et bibe-
re. Quarto ad vitandam ridiculitatem: ne pagani vel iudei nobis
insultarent cum illud ageremus. Quia versus. Sumitur occul-
te christus ne dum tibi stulte. Horror vel risus: minuat fidem ti-
bi visus. Quia Inno. Hanc ergo christus sub specie principalis edu-
lij sumendam proposuit eucharistiam. ut foueatur sensus in vno et
fides in altero conficere. Fouetur enim sensus dum solita per-
cipit. Conficitur fides in altero. dum illud quod non videt
quale sit cuiusmodi sit agnoscit. Item dubitatur quare sub
speciebus panis et vini. Mandetur quia dominus in hoc sacra-
mento proponitur vobis ut cibus reficiens. Et quia in nutrime-
to necessitatis humane in his habetur pre omnibus plenior
et melior refectio. Igitur et Inno. dicit. proponitur nobis
species panis et vini. quatenus in susceptione corporis et sangui-
nis christi. plena et perfecta refectio esse possit. Plena enim refectio
est cibus et potus. Tibi autem et potus panis et vinum principali-
ores sunt substantie. Secundo quia hec species ad significatio-
nem corporis christi veri et mystici est expressior. Panis enim propter
comparationem assimilatur corpori christi. Vinum vero eo quod liquor
est sanguis. Et sic de mystico. sicut ex multis vnis exprimitur
vinum. et sicut ex multis granis conficitur panis. sic nos
multi vnus corpus christi mysticum sumus. Tercio quia hec spe-
cies ad conuersionem propter sui sinceritatem et munditiam est de-
centior. Quarto quia ad figuram veteris sacrificii melchise-
dech vicinior. Quinto quia ad comparationem domesticam similioz

*Dñs eni nunc se viti nãc panis: nũc grano frumẽti cõpara /
uit. Itẽ dubitatur quare laicis nõ datur sub utraq; specie /
Respondetur q̃ olim in primitia ecclesia omnibus xp̃ifide /
libus dabatur sanguis cũ xp̃i corpe. sed postea sancta deter /
minante ecclesia ⁊ dicente nõ datur ppter tris. Primo vt tol /
leretur erroris materia. quia insurrexerunt quidã heretici di /
centes xp̃s ñ sub vna specie totũ s; mediũ: ⁊ in altera simi /
liter mediũ cõrneri. vt ergo iste error tolleretur statuit ec /
clesia tantũ sub vna specie corpus ⁊ sanguinẽ xp̃ifidelibus /
dari. Secundo vt evitentur pericula. Nam sanguinẽ xp̃i tra /
ctare multum periculosũ est eo q̃ partes ipsius sũt natura /
liter fluxibiles que leniter ab indispositis rusticis effuderẽ /
tur. quod de corpore xp̃i nõ ita cito contingit. idco soli sa /
cerdotes sanguinẽ sumũt in quibus maxima discretio ⁊ cau /
tela debet esse. Tercio vt veritas correspondeat ombre. q̃a /
in lege nichil bibebãt etiam offerentes de libamine. Sequi /
tur. Accepit panẽ in sanctas ac venerabiles manus suas. In /
quo denotatur q̃ hoc sacramentũ non nisi mũdis manib; /
non viciatis sed cõsecratis debet reuerenter ⁊ venerabiliter /
tractari. Quã alexander papa de con. dif. ij. Nichil maius es /
se potest q̃ corpus ⁊ sanguis xp̃i: nec vlla oblatio hac poti /
or est. sed omnes hec precellit que dño pura cõscientia offe /
renda est ⁊ pura mẽte sumẽda atq; ab omnibus veneranda. /
Et sicut ceteris est potior ita potius extolli ⁊ venerari de /
bet. Ex quo statim habetur: q̃ solus sacerdos habet hoc sa /
cramentũ conficere. Ubi sciendũ q̃ quatuor requirũtur ad /
cõficiendũ eucharistiã. Unde versus. Verbum materies in /
tentio sensus ⁊ ordo. Cõueniunt xp̃i. vt corpus cõficiatur. /
Primo requiritur puritas materie: q̃ de tritico puro debz /
esse hostia. quia dñs grano frumẽti se cõparauit. Et debet eẽ /
azima vt supra. Quã etiã materia eucharistiẽ est duplex. vna /
necessaria alia debita. Materia necessaria est panis frumẽ /
tis. quia sine illo nõ potest fieri cõsecratio. Materia vero de /
bita est q̃ iste panis sit azimus quia licet in fermentato pos /
set confici sicut ⁊ greci faciũt. hoc tamẽ s; cõsuetudinem /
romane ecclesie fieri nõ debet. Sed quare de hoc dictũ ẽ su /
pra. Simile ẽ de materia calicis. q̃ quã ẽ materia necessa /
ria. quedam debita. Materia necessaria est vinũ. quia sine*

20007
ipso non cõficiatur sanguis xp̃i. Materia vero debita q̃ aq̃ /
miscetur vino: cuius causa dicta est supra. Secũdo requi /
ritur ordo sacerdotalis. Quã s; sanctũ rbo. sup. iij. sen. di. /
iij. Sacerdos quãtuncũq; malus siue excoicatus scismatici /
cus siue hereticus cõficere potest. dũmodo seruat illa q̃ req̃ /
runtur ad cõsecrationẽ: Quis mortaliter peccat: ⁊ irregula /
ritatem incurrit. Nec eni hoc sacramentũ melius dicitur /
ppter bonũ sacerdotẽ: nec deterius ppter malũ. quia nõ in /
merito cõficiẽtis: sed in verbo cõficiatur saluatoris. Et sic /
laycus quãtuncũq; sanctus celebrando nichil ageret. Tercio /
requiritur forma verborũ. ⁊ est hec. Hoc est eni corp; meũ /
Ista cõiunctio eni nõ est de substantia forme verborũ sed de /
bene esse ipsius. Et tamẽ non debz omitti. Et ergo si quis /
omitteret eã: eque bñ cõficeret s; grauiter peccaret si ex in /
tentõe omitteret. Et sic istis verbis nõ prolatis nõ est ibi /
sacramentũ. Cetera aut verba ibi. Qui pridie ⁊c. Addita /
sunt ex reuelatione spũsancti. Attũ ista verba nullo modo /
debent omitti in celebratione nisi in necessitate. Alia dubia /
circa ista verba patebũt infra. Quarto requiritur intentio /
⁊ est duplex. Vna intentio cõficiẽtis. s. q̃ sacerdos inten /
dat conficere. intentio eni semp ẽ necessaria: vel actualis vel /
habitualis. Alia intentio generalis est ecclesie ⁊ ipsius qui /
hoc sacramentũ instituit. Ecclesia eni intendit hoc sacramẽ /
tũ conficere pro vtilitate vel necessitate generaliter vel pri /
culariter. Et propter hoc si q̃s ex ludibrio vel stulticia pro /
ferret verba cõsecrationis super totũ panẽ in foro: ⁊ totum /
vinũ in celario: nõ conficit quãuis etiã ipse haberet intentõe /
nem cõsecrandi. Sequitur ⁊ eleuatis oculis in celũ ⁊c. In /
verbis cõsecrationis corporis xp̃i tria cõmẽmorãtur que nul /
lus euangelista describit. s. eleuatis oculis in celũ. eterni te /
stamẽti: misterium fidei. Et quare hoc respondere Iuano. ter /
cius. Quod euangeliste de verbis ⁊ factis xp̃i pretermiserũt /
que apostoli supplerũt. Nullus eni tante presũptionis ex /
istit ⁊ audacie vt hoc de corde suo tẽptauerit interponere. /
Sed formã istã verborũ apostoli acceperũt a xp̃o. ⁊ ecclesia /
ab apostolis. Sed q̃ multa ab apostolis sunt tradita q̃ euã /
geliste omiserũt: patet in multis locis sacre scripture Scri /
bit eni apostolus. s. ad cor. xv. q̃ dñs ihesus post resurrectõe

nem visus est pluri quingentis fratribus. deinde visus est Jacobo. deinde apostolis omnibus. nonissime visus est michi. et hoc nullus evangelistarum describit. Nam etiam inter evangelistas quedam omittuntur ab uno que suppleuntur ab alio. etiam circa verba consecrationis. Nam cum tres evangeliste commemorent hoc est corpus meum. solus Lucas addidit. quod pro vobis tradetur. Et ubi Marcus et Matheus dicunt pro multis Ibi Lucas dicit pro vobis. Sed Matheus addidit in remissionem peccatorum. Quia propter multa que hic apponuntur est notandum quod evangelistarum precipua cura fuit evangelicas describere historias magis quam tradere formas sacramentorum: quos formas apostoli a principio sicut a domino acceperunt promulgaverunt et ecclesie sancte tradiderunt. quod pater. scilicet ad cor. xj. Ego enim accepi a domino quod et tradidi vobis. Prius enim quam descripta essent evangelia per aliquos annos erat usus sacramentorum et institutio. Non mirum ergo si in canone quo ecclesia generaliter videtur forme verborum qua Christus consecravit aliqua adiecta inveniuntur. ut est ista coniunctio enim que non ponitur in evangelio. sed apposita est propter continuationem ad precedentia. quam beatus Petrus scilicet quod a Christo accepit credit addidisse cum invenitur in missali sancti Petri Rome. Ideo ecclesia istam coniunctionem addi voluit. Attamen ista que hic adduntur possunt ex alijs locis evangelij comprobari. Specialiter illud. Elevatis oculis in celum. Christus enim in arduis factis legitur oculos suos levasse. sicut in resurrectione Lazari levavit oculos in celum dicens. Gratias ago tibi domine pater quoniam exaudisti me. Job. xj. In sermone quem fecit post cenam: ubi oravit pro humanitate sua glorificanda. et pro discipulis suis iteque oculos in celum elevarit. ut scribitur Job. xij. Hec locutus est Iesus: et sublevarit oculos in celum dixit. pater clarifica filium tuum. Si tunc levavit oculos in celum ad patrem cum aiaz Lazari suscitavit ad corpus. Quotomagis recedendum est quod tunc oculos ad celum levaverit: cum panem et vinum in proprium corpus et sanguinem converteret. Quare autem Christus levaverit oculos in celum ad patrem. huius duplex est ratio. Una ut insinaret omnia se habere a patre et nihil a seipso. Secunda ut erudiret nos quod in principio omnium actuum nostrorum: oculos mentis nostre. id est intentionem: ad deum tanquam ad auctorem omnium

Cxxxvij

nam erigere debemus. Juxta illud psalmi. Oculi mei semper ad dominum. unde in anno. dicit verumque ad nostram instructionem agebat. ut et nos oculos cordis non deprimamus in terram sed elevemus in celum si quod orantes volumus impetrare. Et subiungit gratias agens. Christus gratias agebat non pro se sed pro nobis id est pro nostra redemptione et salute omnium pro hoc sacramentum futura. vel gratias agebat propter donum tam maximi sacramenti. vel gratias agebat nobis in exemplum. ut deus in singulis actibus nostris pro oculis habeamus et sibi gratias actiones de singulis bonis referamus. Et nota quoniam sacerdos dicit hec verba tollit panem de ara et recipit ad manum et dum sic recipit adhuc sibi non est corpus Christi. sed a patre in ultimo instanti participationis illorum verborum. Hoc est enim corpus meum. desinit esse panis et incipit esse verum corpus Christi. et ergo diligenter sacerdos caueat ne panem non consecratum nimis eleuet nec aliquod signum adorationis exhibeat sed in omnibus panem occultum teneat ne populus circumstantes adoret et ydolatriam committat. de quo plenius h. i. fuit dictum. Sequitur. Benedixit. hic fit crux super panem non quod Christus benedicens panem fecit crucem quia nodum facta fuit crux caracter benedictionis et sanctificationis. sed fit crux ut denotet panem esse convertendum in corpus Christi. quod pro nobis immolatus est in cruce. Innocentius dicit quod iste dicitur cruce scilicet una quam facit super panem. et altera quam facit postea super calicem significat duplicem benedictionem. Prima crux fit propter benedictionem qua panis in corpus Christi transubstantiatur. Secunda crux fit propter benedictionem qua vinum in sanguinem Christi transubstantiatur et sic hic benedicens sacerdos facit crucem super oblata quia nunc crux virtutem benedictionis infundit. Item nota dubium magnum hic incidit scilicet quomodo Christus benedixit panem et an Christus per ista verba consecravit sicut et nos. Et videtur quod non quia si per ista verba consecravit tunc ante participationem horum verborum non fuit corpus Christi et tunc scilicet ordinem verborum Christus prius fregit panem et dedit discipulis suis antequam consecravit et consecraverit quod videtur esse incredibile quia si sic fecisset tunc videtur quod etiam ecclesia erraret quod non fregit priusquam consecravit sed postea fregit. per tamen sic consequentia quia omnis Christi actio nostra debet esse instructio. Et ita hoc sacramentum debet tractari a nobis iuxta quod dominus tradidit. Si vero dicitur quod non per ista verba consecravit sequitur quod illud sacramentum quod ipse consecravit et nostrum non sint eiusdem rationis quod est absurdum dicere. per tamen consequentia. iij. sen. Ad unum

quodq; sacramentū requirit debita forma verborū ergo diuer/
sitas forme diuersitate inducit sacramenti. Propter ista di/
uersi diuersimode loquuntur. Ad primum quō xps bñdixit.
Dicunt quōdam qd bñdixit panē id ē aliquod signū sup panē
vel aliquod verbū nobis incognitū expōsit q nō sic bñdixit
sicut nos. S; huic respōsioni videt̄ obstare ordo verborū qd
vt verba ordinātur videt̄ seq̄ q xps fregit q dedit discipu/
lis suis priusq̄ cōsecrauit quod nō ē credibile vt pbatū est
Et ergo alij dicunt alit̄ q bñdixit videlicet hic id ē cōsecra/
uit q sic cū bñdixit tunc cōfecit. Et dicūt q euāgelista nō
seruauit ordinē rei s; q a dño gesta est put̄ sepi⁹ sit i euā/
gelij vt vnū prius dicit̄ quod posteri⁹ factū ē q e conuerso.
Iudeo ordine tali cōstruūt litterā accepit panē q bñdixit
subaudiendū est ly dicēs hoc ē enī corpus meū. Et tūc fie/
git q dedit discipulis suis q ait Accipite q comedite Et ite/
rabat. Hoc ē corp⁹ meū. Pri⁹ enī ista verba ptulit vt eis
vim conficiendi tribueret. Deinde ptulit eadem verba. vt
apostolos vim cōficiēdi doceret. q eā eis traderet. q sic isti
vidētur dicere plane q illa verba. hoc ē corp⁹ meū. xps bis
ptulit quomodo occulte q tacite. Scdā apte q manifeste
Et s; istum modū cōstruxi hām. Et idem narzat Inno.
S; de secūdo. s. an p ista verba. hoc est corpus meū cōfecit
sicut q nostri sacerdotes. Aliqui dixerūt q xps habuit ex/
cellētissimā potestātē i sacramētis. q absq; omī forma cōfe/
cit q p hoc qdā verba ptulit alijs dādo formam cōsecran/
di. Alij dixerūt q non cōfecit sub his verbis. s; sub alijs no/
bis icognitis itellectis p euāgelistam sub illo verbo bñdixit
Pri⁹ videtur seq̄ Inno. dicēs Sane pōt dici q xps virtu/
te diuina prius cōfecit. anteq̄ illa verba ptulit. q postea for/
mam expressit. sub qua posteri benedicerent. Ipe nanq; p
se virtute ppria benedixit. nos aut̄ ex alia virtute quā iui/
dit verbis. Cōtra hoc dictū Inno. fortiter istat. qz vel xps
cōfecit cū verbis vel sine verbis. Si sine verbis q. cuz nos
cōfici⁹ cū verbis seq̄tur q sacramētū nostrū q suū quod
tradidit nobis nō sūt esusdē rōnis quod totalit̄ videt̄ ec ab/
surdū. Si vero cōfecit cū verbis. vel ergo cū eisdē cū qbus
nos cōfici⁹ vel cū alijs. Si cū eisdē seq̄tur q cū istis ver/
bis cōfecit. i. sub ista forma verborū sic q nos. si vō cū alijs

C 20010
seq̄tur iterum diuersificatio sacramēti nostri q sui quod in
cena tradidit vt dictū ē pri⁹. Ergo oib; difficultatib; p̄ter/
missis dicēdū ē q xps cōfecit his verbis. hoc ē corp⁹ meū
q cōsecrauit. Et cū hoc p ea formā consecrandi dedit. Sed
pp̄ argumētū in oppositū factū qdam dicunt q hoc p̄cipi/
piū dicens nō solū h; cōcomitantia. nec solum respicit hoc
verbū dedit. sed respectū habz ad ipm cū alijs p̄dictis. vt sit
sensus. dū bñdixit q fregit q dedit discipulis suis tūc ptulit
hec verba. hoc est corpus meū. Et s; hunc modū sal/
uatur etiā q xps solū ista verba semel ptulit. vel s; istuz
modū q dicatur ordo fuisse talis. Accipit panē q bñdixit
dicēs. Hoc ē corp⁹ meū. q fregit q dedit discipulis suis. d.
Accipite q māducaute ex hoc oēs. solū hoc p̄cipium dicēs
reiterādo. vel q ista tria respiciat. s. fregit. bñdixit. q dedit
Seq̄tur. Et fregit s; nūm̄ discipulorū. Innocēti⁹ q̄rit.
qd xps fregit q quid nos frangimus. nō potest dici q cor/
pus suū. qd dicit Innocēti⁹. q̄nis edebatur. non tamē le/
debat. q si ibi lesū non fuit nec nūc corpus ejus frangit̄
qd iam est ipassibile. Fuerūt qdāz qui dixerūt q sicut post
cōsecratōez vera accidentia panis remanēt. s. albedo rotun/
ditas. sapor. grauitas qc. sic q vera substātia panis post cō/
secratōez remaneret. Et pbant hoc sic rōne q autoritatib;
qd sicut substātia materialis non potest subsistere sine acci/
dentibus. sic accidentia nō possūt subsistere sine substātia.
qd accidentis esse est inesse substātie. vij. metha. Et cōseq̄n/
ter isti dicūt q p cōsecrationem sub sp̄ibus ē simul subā/
panis q verū corpus xpi. si similiter sub sp̄ib; vini ē subā/
vini q sanguinis xpi. Quorū vnuz pbat̄ sensus. aliter credie/
fides. Ibi tūc respondent ad q̄stionē q substātia panis fran/
gitur q arteritur dentib; iducētes ad hoc autoritatē beati
pauli ad cor. x. dicentis. Panē quē frangim⁹ nōne p̄cipi/
tio corpis dñi ē. hec opinio erronea est q omīo falsa. Et er/
go aliter ē dicēdū q post cōsecrationē panis desinit ē subā/
panis nec est ibi alius panis nisi caro xpi q noie panis pp/
ter certas metbazozas designat. Juxta qd dñs ait. Panis
quē ego dabo caro mea ē. Itē aplūs. i. ad cho. xi. Quotiescū/
qz māducabitis panē hūc qc. vñ btūs ambro. de cōse. dis. ij.
c. oia dicit. Licet in sacramēto forma panis q vini videat̄

nihil tñ aliud p̄ cōsecratōez q̄ caro ⁊ sanguis xp̄i credēda
est. Et subdit. Panē quē i mīserio sumim⁹. illū itelligo q̄
manni spūssantī i vtero virgīs format⁹ ⁊ i aza crucis igne
passionis decoct⁹ est. Et vt mirabilis loquat. Nō alia ca
ro plane q̄ que nata est de maria virgine ⁊ passa in cruce ⁊
resurrexit de sepulcro. Et q̄bus patet q̄ post cōsecratōez nō
manet substātia panis. Quod declaratur sic rōib⁹. Quia si
remaneret substātia panis sacerdos nō posset vna diebis ce
lebrare. ⁊ i qualibet missa sacerdos peccaret mortalit. Pri
mū p̄ sic. qz sumēs subām panis nō ē ieiunus. sed ad misse
celebratōez requiritur q̄ celebrans sit ieiunus ieiunio nature
vt patuit supra. li. j. Secūdu similis sic p̄. qz post panē sū
ptū sumeret calicē ⁊ sūguinē dñi. ⁊ sic sumeret sūguinē xp̄i
nō ieiun⁹. ⁊ p̄ cōsequēs mortalit peccaret. Et q̄ dicūt acci
dētia nō subsistere posse sine subiecto etiā ē negādū. Et p̄ p
suaderi rōne q̄ forma maiorē depēdentiā habz ad materiā
q̄ accidēs ad subiectū. s̄ forma subsistere pōt sine subiecto
aut sine materia. ⁊ maxie itellectiua que ē forma carnis hu
mane s̄git ⁊c. Major p̄bat qz ex materia ⁊ forma fit vñū
p̄ se. ⁊ ex subiecto ⁊ accidētī fit vñū p̄ accidēs. sed minor pa
tet scđo de aia ⁊ terciō. vbi dicit. Sepat̄ aut̄ hoc ab hoc tā/
q̄ p̄petuum a corruptibili. Sed tūc q̄rit qd frangit sa/
cerdos in sacramento. ⁊ quid fregit xp̄us. Dicendum est q̄
forma ⁊ spēs panis frangitur. ⁊ sic simili modo spēs panis
atterit dētibus. Et generalit̄ nota q̄ omīa verba q̄ signāt
corruptōez vel attritōez. ⁊ p̄dicant de eucharistia. referūt
ad illas spēs quas vides. ⁊ nō ad corpus xp̄i. Ea vero que
notant acceptōez referunt ad corpus xp̄i. Verbi grā cū dici
tur corpus xp̄i masticat. frangitur atterit diuiditur sensus
est. q̄ spēs illa frangitur. teritur diuidit. sub qua est ipm cor
pus xp̄i vez. Similit̄ cū dicitur corp⁹ xp̄i videtur. gustat
sens⁹ ē. iste spēs videtur. gustatur. ⁊ nō ipm vez corp⁹ xp̄i
qd̄ ibi latet sub illis spēbus. Et tales spēs p̄ cōsequēs p̄nt
replere ventrem ⁊ faciare. ⁊ a mure vel ab alio animali cor
rodi. nō aut̄ ipm verum corpus xp̄i. Quando autē dicitur
corp⁹ xp̄i accipitur vel sumit. ab isto datur isti. ex quo tā/
lia verba nō significāt corruptōez. ideo referēda sunt ad cor
pus xp̄i. vnde hñ dicitur corp⁹ xp̄i sumit. accipitur. datur

C 7070
non tñ illa spēs corporis xp̄i. Berengari⁹ q̄ppe vt dicit̄ de
cōse. dif. ij. ego. Quia suspect⁹ habebat de heresine remane/
ret anguis sub herba. ad maiorē exp̄sionē corā nicholao pa
pa ⁊ centū. xij. p̄sulibus est cōfessus. panē ⁊ vinū q̄ i alta
ri ponunt post cōsecratōez nō solū sacramētū. sed etiā cor
pus ⁊ sūguinē xp̄i esse ⁊ sensualit̄ nō solū sacramētū. s̄ etiā
in veritate xp̄i manib⁹ sacerdotū tractari frāgi dētib⁹. atte
ri. quod tñ nō est intelligendum q̄ corp⁹ xp̄i ita frangitur
⁊ dentibus atterit̄ cuz sit imortale ⁊ ipassibile. sed spēs sub
q̄bus est verum corpus xp̄i ⁊ sanguis dentibus atterantur
⁊ frangunt. Et quō ⁊ quare fiat fractio vel attritio. beat⁹
augustinus ostendit dicens. Quando xp̄s māducat̄ refici
tur ⁊ nō deficit. nec qñ māducam⁹ p̄tes de illo facim⁹. sed
qd̄ i sacramento sic fit. Nā ⁊ xp̄s carnalē sensus redarguit
discipuloz q̄ putabāt carnē eius sicut ⁊ aliā carnē diuidēda
in partes. ⁊ morsibus lacerādā. vt dicit̄ de cōse. dif. ij. Qui
māducat. Sed q̄rit si mus corrodere hostiā consecratā
vel si icineraret̄ aut cremaret̄ qd̄ tūc esset faciēdu. Ad hoc
rñdet̄ inno. sicut miraculose subā panis cōuertitur i corp⁹
xp̄i ⁊ icipit esse sub sacramento. sic illud quod mus corrodit
miraculose reuertit̄ i substātiā panis. ⁊ desinit esse cor
pus xp̄i. Quis enī vel aliud brutū nō ē capax hui⁹ sacrame
ti. qz illud sacramētū sumit. aut ad salntē aut ad eternam
dānatōez s̄ nulli⁹ illoz ē capax. Et qñ dicit̄ ē q̄ substātia
panis reuertit̄ nō ē itelligendum q̄ eadē substātia panis re
uertat̄ que prius frāsiuit ⁊ trāstanciata est i carnē s̄ ali⁹
panis miraculose reuertitur ⁊ de nouo creat. Ita dicit̄ ma
gister exponēs s̄niam sacrificioz. Et sic s̄m p̄ri⁹ dicta dici
tur q̄ spēs icinerantur ⁊ corroduntur nō aut̄ corpus xp̄i.
vnde statutum est i consilio aurelionensi. q̄ q̄ non bene cu
stodierit sacrificiū. ⁊ mus vel aliquod aliud aial illud come
derit quadragita diebus dz penitere Qui autē illud p̄diderit
i ecclesia. aut ps ei⁹ ceciderit ⁊ iuenta fuerit. triginta diebz
peniteat Sequitur dedit. Hic solet queri quale corpus
xp̄i i cena dedit discipulis suis. an mortale vel imortale
passibile an impassibile. Innocēti⁹ respondet. Ego diuina
sacramēta magis venerāda q̄ discutiēda p̄fiteoz simplicita
ti fidei sufficit si dicat̄ q̄ tale dedit quale voluit. Et rur⁹

quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen quidam qui dixerunt quod dominus
dedit discipulis suis corpus mortale et passibile. Et consequen-
ter dixerunt. sicut idem veraciter erat qui dabat et qui dabatur. ita in
eo qui dabatur erat passibilis et mortalis. sed in eo qui dabatur
erat impassibilis et immortalis. sicut visibiliter gestabat et inuisi-
bilibiter gestabat. Inuisibiliter inquam quantum ad formam christi.
non autem quantum ad spiritum sacramenti. Nam in eo qui gestabat
quod erat hoc apparebat. in eo vero quod gestabat quod erat
ipse non videbatur. ut ergo probaret quod mortalis erat non necessi-
tate sed voluntate. eo quod immunis erat ab omni culpa. liber erat
ab omni pena. suscepit sponte mortalitatem. quia mortem sus-
tinere volebat. quia si mortalitatem non suscepisset. omnino morti
non potuisset ut ergo probaret quod mortalis erat non necessitate
sed voluntate quam voluit mortalitatem deposuit. et immortalitatem
accepit. Legitur enim in euangelio. quod dum iudei durissimum ibidem ad
supplicium mortis ut precipitaret eum ipse transiens per medium illorum
ibat. Cum esset ductus se sicut passibilem teneri tollebat. sed
cum esset precipitatus sicut impassibilis per medium illorum ibat. Nam qui
tuorum sunt proprietates corporis glorificati. scilicet subtilitas. agilitas
claritas et impassibilitas. Singulas has proprietates sibi Christus sin-
gillatim ac diuisim assumpsit antequam resurgens ex mortuis naturam
corporis glorificati induisset. Subtilitatem cum nasceretur ex virgine
qua transiit per uterum virginis non corruptio matris integritatem
Claritatem cum transfigurabatur in monte. Agilitatem quam icebat
super mare. Sed impassibilitatem accepit cum manducaret
in cena. Sicut enim passibilitatem exhibuit in corpore immorta-
li cum post resurrectionem ostendit manus et latera. sic in corpore mor-
tali signum impassibilitatis ostendit cum carne et sanguine ante passio-
nem in cena exhibuit. Et licet ista subtiliter sint dicta. tamen con-
tra ea oritur grandis difficultas. quia posito quod aliquis per sacramen-
ti per triduum mortis christi fuisset reseruata. sequeretur quod idem cor-
pus iacuisset mortuum in sepulchro. et mansisset viuum sub sacra-
mento. Et quod idem corpus in ara crucis patiebatur et sub forma
panis non ledebat. Ergo alij aliter dicunt. sicut in omni dicit. Sal-
ua fide. et scilicet magistrum. iij. sen. dis. xj. quod christus tale corpus de-
dit discipulis suis quod habuit sed tunc habuit mortale et passi-
bile ergo dedit eis corpus mortale et passibile tamen sub speciebus pa-
nis et vini non habebat se passibiliter. Et sic innocenti re-

1000
spondet tacite questionem. quasi diceret aliquis. Si dominus in cena
dedit discipulis corpus passibile. ergo ledebatur per masticationem
naturae. tamen non ledebat ratione diuine potentie per quam fa-
cere potest quicquid vult. Nunc autem a nobis sumitur immortale
corpus et impassibile. eo quod iam corpus suum est glorificatum. Nec
tamen nunc maiorem efficaciam habet. sicut nec maiorem potentiam
Et si diceret aliquis tunc illud sacramentum nunc et quod tunc de-
dit non esset eiusdem rationis. Ratione dicitur quod solum dicitur per accidens
tale proprietate. scilicet passibile et impassibile. Sed ista diuersitas
non facit diuersitatem sacramenti. eo quod eadem est materia sacra-
menti nunc sicut tunc. et eadem forma. et idem contentum sub specie
bus nunc sicut tunc. Sequitur discipulis suis. Ad designandum
quod hi qui sunt discipuli christi illud sacramentum digne suscipiunt
et non alij. Discipulus christi es. si firmiter credis que christus crede-
da ostendit. quia multi abierunt retro. et iam non cum christo am-
bulant ex eo quod verbis eius non crediderunt dicentes. Durus est
hic sermo quem potest cum capere. iohannis. vj. vñ bern. in ser-
de cena domini Nec hunc solidum panem digne poterit manducare qui
fide catholicam voluerit infirmare. Discipulus christi es si fece-
ris ea que precepit. scilicet quod dominus. d. discipulis suis beati eritis
si ea feceritis que precipio vobis. ioh. xij. Qui mandatum domini non
ignorat necesse est ut scilicet hoc viuere non negligat. Nam seruo
sciens voluntatem domini sui et non faciens plagis vapulabit multis
qui autem fecerit iniurias et honoribus dirabit. vñ dominus dicit ioh.
xij. In hoc cognoscet homines quod discipuli mei estis si dilectionem
habueritis ad inicum. Supra quo. d. bern. In hoc discet
nuntius filij lucis a filiis tenebrarum. discipuli christi a discipulis
dyaboli. si premissa caritatis ad inicum et ad homines expandit. hec
caritas amica regis eterni non timet intrare ad deum. et confide-
ter intrat lectulum salomonis. et refectore dignatur nisi sub pe-
ctore christi. Si iter vos fratres dominabit hec regia virtutum perfectio
cognoscet omnes pusilli et magni quod vere erunt discipuli domini.
Qui caritatem non habet. scilicet non est eius qui dedit mandatum caritatis
discipulis. nec huiusmodi sacramenti dignus preceptor et credite michi
fratres. si quis de hac scola christi et doctrina spiritus sancti exierit. et in
hac doctrina non perseverauerit. absque dubio iterum peribit
Sed dubium est utrum iudas cum alijs discipulis eucharistiam ac-

ceperit. De isto dubio contraverſia inter euāgelistas videt esse
Lucas ostēdit iudā iteruisse cū alijs ex eo q̄ statim post do-
natōez calicis traditōez cōmemorat dicēs. Hic est calix no-
ui testamēti in sanguine meo q̄ p̄ vobis tradet. verūtamēn
ecce manus tradētis mecum ē i mēsa luce. xxiij. Quotquot
autē iteruerūt eukaristiā acceperūt. marco teste q̄ biberunt
ex hoc oēs. iuxta hoc q̄ ip̄e xp̄s p̄cepit. teste marcho. Bibi-
te ex hoc oēs. S̄z in cōtrariū q̄ iudas nō iteruit ostēdit sic.
Nam s̄z marcu sb̄us dixit bibētibus calicē. Non bibā
āmōdo de hoc genimie vitis vsqz in diē illū cū bibaz illud
nouū vobiscū in regno patris mei. Iudas ergo non aderat
q̄a cū eo nō erat bibiturus in regno vniuersū quoqz nullam
excipiēs ait. p̄ vobis effūdet. s̄z alioz multos excepit. cū in-
q̄t. p̄ multis effūdet i remissionē peccatoz. vñ s̄z iohā. cū
xp̄s discipulis dixisset. Beati eritis si feceritis ea. q̄c. statim
excepit. d. Nō de oibz dico. scio enī quos elegeri. Et iterū
vos mūdi estis s̄z non omēs. Item q̄ iudas non acceperat
eukaristiā. videt esse illud. ioh. xiiij. q̄ cū iudas accepisset
buccellā panis exiit cōtinuo. erat enī nox. xp̄s autē post ali-
os cibos tradidit eukaristiā. luca teste q̄ ait. similis q̄ ca-
licē postq̄ cenauit dicēs. videtur ergo q̄ iudas prius exiit
q̄ xp̄s tradiderit eukaristiā. Relinquitur ergo dubiū quid
i hoc casu sit tenēdū. Inno. r̄ndet Illud forte esse tenēdū
sine p̄iudicio alioz euāgelistarū quod iohānes cōmemorat q̄
videt inuere q̄ iudas an̄ xp̄s tradidit eukaristiā exiit
q̄ p̄ cōsequēs nō accepit. q̄ autē lucas post calicem cōmemo-
rat traditōez p̄ recapitulatōez pōt intelligi. q̄ sepe fit i sa-
cra scriptura vt q̄ factū fuerit posteris enarrat. Mathens
enī biduo an̄ festū pasche cōmemorat effusioez vnguenti esse
factā iohānes autē an̄ sex dies pasche. Beat⁹ bern. i ser. de ce-
na dñi q̄ exponit illud quod facis fac et̄i⁹ dicit. Quidā pu-
tāt q̄ tūc corp⁹ xp̄i accepit S̄z ē sciēdū q̄ cū iā oibz distri-
bueret sacramētū corpis q̄ sanguinis. iter quos iudas fuit
Et alibi dicit. Q̄ bone ihū de vna mēsa comedūt petrus q̄ iu-
das. petrus ad salutē. iudas ad damnatōez. q̄ hoc plurimi ex-
positoꝝ cōcedūt. S̄z de isto dicto ioh. q̄ iudas p̄q̄ itinctaz
buccellam accepit continuo exiit. respōdet aug. in li. de cō-
cordia euāgelistarū q̄ corpus xp̄i prius erat distributū ante

Cxxxij
q̄ dñs iude panē intinctū porrexit. De ista buccella intincta
beat⁹ bern. sic loquitur. Per buccellā intinctā intelligūtur
falsi xp̄iani q̄ ficti religiosi. Quales enī sūt falsi religiosi. q̄
falsi confusati: qui cū vitis pie religiosis cōster dominicuz
corpus accipiūt: s̄z ab istis discerni nō possūt: nisi p̄ buccel-
lam intinctā que ē detractio: murmuratio: inobediētia: ver-
boꝝ lasciuia: occulta pecunia q̄ forte graniora peccata. qui
talis est monachus nō ē: ymo iude traditori similis ē. Sed
quisq̄s ille miser est: timeat penitēdo ne. s. cū iuda tradito-
re dāpnetur morti. Et exclamat hortādo dicēs. Nos igitur
qui sumus discipuli xp̄i: videam⁹ ne panē intinctū comēda-
mus. religionē quā tenemus in veste seruemus q̄ in mente
q̄ sanctitatē qua habitus exterior pollet intus anim⁹ splēde-
at. ne in hora noctis exeam⁹ reprobati a dño. in stagnū ig-
nis q̄ sulphuris cū dyabolo cōcremādi. Tūc dubiū relinqui-
tur ex p̄missis. quare medicus salutis medicinā dedit egro-
to quam sciebat ei esse mortiferā. sciebat enī q̄ ad iudiciū
manducaret quia indigne māducabat. Dicendū q̄ hoc dñs
debet denegare illi eukaristiā que scit esse in mortali crimi-
ne dūmodo illud nō sit notoriū. i. manifestū ecclesie. ne for-
te non sit corrector sed potius p̄dator. Admonere tñ debz sa-
cerdos eū vt non accipiat. q̄ si ille nolit desistere non debet
ei denegare. quia peccatū erit accipientis q̄ nō dantis. S̄z
aug. de cōf. dis. v. Non prohibeat dispēsator pingues terre
i. peccatores mensa xp̄i māducare. sed exactorē. i. illū qui in-
stanter petit moneat timere. Sed instat cōtra dicta. Qui
nus enī malū ē reddi suspectū de crimine q̄ crimē cōmitte-
re. sed de duobz malis min⁹ malū ē eligēdū. Ergo videtur
q̄ discretus sacerdos negare debet criminoso eukaristiā. q̄
tenus min⁹ malū incurrat q̄ deuitet mai⁹ malū. i. indignā
cōmunicatōē. Respondet Inno. Cū nemo vñ peccatoꝝ
mortalē debet cōmittere ne proxim⁹ aliud mortale cōmit-
tat: eligendū est potius sacerdoti non p̄dare peccatoꝝ: q̄
q̄ ille non peccet. sed ille cōicandus potius debz eligere. vt
abstinendo reddatur suspect⁹: q̄ māducando indignus. Et
vlterius dicendū est q̄ reddi suspectū in se q̄ intensiue: q̄ mi-
nus malū q̄ cōmittere crimē est māducando indignē. q̄ sic

malus potius debet eligere abstinendo esse suspectus: quod manducate indigne. **T**ame extensive seu ad alios extendendo: reddi suspectus est manus malum quam manducare indigne. quia ex tali suspitione oritur scandalum ex quo alij plures inficiuntur. Sed ulterius potest queri. An christus iude dedit eucharistiam ad bonum vel ad malum: quia alias christus sua intentione fuisset defraudatus. quia teste propheta. **F**ecit universa que voluit. Invas enim non accepit ad bonum sed ad malum nec viderunt sibi christus debisse ad malum: quia christus non est auctor malorum sed ultor. **R**espondetur quod verisimiliter dici potest si illa propositio ad denotat intentionem seu affectum falsa est propositio. scilicet christus dedit eucharistiam iude ad malum. Si vero denotat consecutionem vel effectum tunc vera est. **D**ubitatur etiam. An christus in cena corporis sui accepit. **D**icendum quod sic. **Q**uoniam ihero. Dominus ihesus ipse convivia et convivium. ipse comedens et quod comeditur. **Q**uoniam de hoc quidam versus metrico contexti sunt et approbati in iure canonico. **R**ex sedet in cena: cinctus turba duodena. **S**e tenet in manibus: se cibatur ipse cibus. Sed dubitatur quare dedit sibi ipsum corpus suum: cum corpus suum datur ad augmentum salutis et gratie. modo ipsemet est salus et gratia. quare ergo sibi ipsum dedit. **R**esponderunt quod christus corpus suum suscepit: non quod indignus esset sed alijs in exemplum. Sicut enim baptizatus est alijs in exemplum licet non indignus. sic et corpus suum suscepit ne alij corpus suum abhorrerent. **S**equitur. **A**ccipite et manducate. **D**icit accipite et non rapite. quod est contra illos qui cum ius non habeant hoc sacramentum percipiendi accedunt. et isti verius rapiunt quam accipiunt. **A**ccipite ergo cum devotione: et manducate cum veneratione. **S**ed accipite per fidem et manducate per caritatem. **N**on est intelligendum quod corpus sumptum de manu domini sibi discipuli ministraret: sed qui consecravit idem et ministravit. **E**t nota quod christus dupliciter manducatur. scilicet sacramentaliter et spiritualiter. scilicet quod duplex corpus christi intelligitur: unum corpus verum quod traxit de maria virgine et quod in cruce pependit. **A**liud mysticum quod est ecclesia spiritu christi vegetata. **D**e primo corpore dicit dominus. **H**oc est corpus meum quod pro vobis traditur. **D**e mystico dicit apostolus. **U**num corpus et unus panis multi sumus. scilicet ad corpus. **E**t illud mysticum corpus comeditur spiritualiter. scilicet in fide sub specie panis. scilicet in fide cordis. **S**pualiter manducatur

C xxxviii

corpus christi verum. qui existens in caritate firmiter credit. et adoratur fideliter et reuerenter christum contentum in sacramento quod vis non seruat speciem. **S**ed sacramentaliter manducatur quod corpus christi sub istis speciebus recipit. **D**e comestione sacramenti dicit dominus. **A**ccipite et manducate. hoc est enim corpus meum hoc facite in meam commemorationem. **H**oc modo. scilicet sacramentaliter tam boni quam mali manducant corpus christi. sed boni comedunt ad salutem. mali vero ad iudicium. ut dicit apostolus. **Q**ui manducatur indigne: iudicium sibi manducatur et bibit: non diiudicans corpus domini. **D**e spirituali comestione dominus ait. **N**isi manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis. hoc modo tantum boni comedunt corpus christi. **E**t de eadem comestione spirituali dicit beatus augustinus. **Q**uid paras dentem et ventrem: crede et manducasti. **Q**ui credit in christum ipsum comedit spiritualiter: quoniam incorporatus est christo per fidem et membrum eius efficitur. **E**t si quis fidelibus est aggregatus. et christo per fidem et dilectionem incorporatus. plus proficit in fide et dilectione. vel in unitate corporis eius firmius solidatur. quia deus caritas est. et qui manet in caritate in deo manet et deus in eo. **E**t nota quod differentia est in manducatione corporali et manducatione huius sacramenti. quia in manducatione corporali illud quod manducatur incorporatur et qui manducatur incorporatur. **S**ed in manducatione huius sacramenti. qui manducatur incorporatur. et qui incorporatur manducatur. **Q**uoniam dicitur fuit beato augustinus: **L**ibus sum grandium. crede et manducabis me. nec tu me mutabis in te / sicut cibum carnis tue. sed tu mutaberis in me. **E**t est sciendum quod illa verba accipite et manducate non sunt de forma huius sacramenti. sed pertinent ad dispensationem et usum huius sacramenti. **S**equitur. **E**t hoc omnes. **H**oc nullus evangelistarum addidit de corpore. sed de sanguine bene dicitur. **B**ibite ex hoc omnes. et ab apostolis creditur esse additum. **S**ed dubium incipit. quare non dixit **A**ccipite et manducate hoc omnes: cum videtur esse magis congrua locutio quia non ex corpore sed corpus christi manducatur. **E**tiam dubitatur quid loquitur hoc demonstrat cum dixit. manducate ex hoc omnes cum omnibus panem fregisset. **S**i enim demonstrat aliquod fragmentorum. illud non dabatur omnibus comedere. cum singulis singula distribuerat fragmenta. **S**i autem demonstrabat corpus christi

non poterat ex illo omnes comedere. quia corpus xpi non manducatur per pres sed integrum. Ibi responderi potest sicut regu-
la phitoni. quod frequenter in sacra scriptura videtur agi
de uno: hoc tamen agitur de diversis. ut est illud. benedixit. fregit.
et dedit. Benedixit panem. Fregit formam seu speciem panis. De-
dit corpus. Eodem modo cum dicit. Manducate ex hoc omnes
hoc nomen hoc ostendit integrum corpus. et illa propositio ex
invenit formam divisam. ut sit sensus. comedite corpus meum sub
forma divisam. Nam sola forma per partes dividitur: et totum
corpus manducatur. Sequitur. Hoc est enim corpus meum
Queritur utrum precise per hec verba fiat consecratio. Quidam
doctores dicunt quod sic. quia sicut in sacramento baptismi per ista
verba Ego te baptizo: in nomine patris et filii et spiritus sancti: pro-
ficiunt sacramenta baptismi: etiam omnibus exorcismis omissis
sic etiam ad conficiendum in necessitate: ut si quis esset in pe-
riculo maris sufficerent hec verba. hoc est enim corpus meum.
Ista enim verba sunt de substantia et essentia consecrandis: ita
quod his verbis non prolatis non est ibi sacramentum. Cetera au-
tem verba. scilicet qui pridie et cetera sunt de bene esse. tamen addita sunt ex
revelatione spiritus sancti. Etiam quia creditur quod Christus eadem verba.
scilicet hoc est corpus meum: dicendo confecit. Idcirco etiam sacer-
dos noster precise ad prolationem horum verborum consecrat et conficit
Alii tamen dicunt quod cautius est dicere: quod etiam precedentia ver-
ba ab illa parte. scilicet qui pridie et cetera: sunt necessaria ad consecrandum
ex eo quod Christus non expressit precisam formam consecrationis. Etiam
ex eo quia in dubijs semper securior pars est eligenda. et quod cer-
tius est: tenendum est. Sed ista secunda est certior quam prima: idcirco
est tenenda. Et ad rationem dicitur. quod non est simile de sa-
cramento baptismi. et eucharistie. quia sacramentum baptismi
est dupliciter necessarium sine quo nullus potest salvari: sed sa-
cramentum eucharistie non. unde non est simpliciter necessari-
um ad salutem manducare: sed credere et desiderare. Unde aug.
et est prius allegatum. Et quid paras dentem et ventrem: crede et
manducasti. Secundo circa idem dubitatur. Propter quid hec
coniunctio enim addatur cum tamen Christus eam non protulerit sed
simpliciter dixerit. hoc est corpus meum. Scotus dicit. quod ly
enim additur ad faciendum continuationem ad precedentia. ita
quod hec verba referantur ad Christum. quia sacerdos non profert

Cxxxiii
ista verba in persona sua sed Christi. et hoc per illam coniunctionem enim
designatur. Et ideo apostolus eam dicitur addidisse: et signa-
ter beatus petrus. Sed dubitatur tertio. si sacerdos omite-
ret illam coniunctionem an etiam conficeret. Respondetur sicut
doctores quod sic. quia proferens verba Christi cum debita intentione
neque super materia debita conficit: sed dicendo. hoc est corpus
meum: omittendo illam coniunctionem enim: sacerdos habens in-
tentionem conficiendi profert verba Christi: per que Christus confecit
ideo et ipse conficit. Sed sciendum quod sacerdos scienter eam omite-
rens peccat mortaliter: quia quis non est de esse sacramenti: et
tamen de necessitate minister. Quarto dubitatur. si ista for-
ma verborum. hoc est corpus meum mutaretur. ut sic dicatur.
hoc est corpus meum: quod traxi de virgine: vel benedictum
aut subtrahendo dicendo sic. hoc est meum: vel hoc est corpus
an sacerdos conficeret. Respondetur sicut albertum in de offi-
cio missae. quod si aliquid addatur quod sententiam non mutet nec
errorem inducat. nichilominus fit consecratio. Pro certo tamen
sciatur quod graviter peccat qui hoc acceptare presumpserit. maxi-
me si formam intendit mutare: aut heresim introducere. Sed
si aliquid de forma verborum. hoc est corpus meum diminutum
vel subtractum fuerit. non conficit nec consecrat quia si dicatur
hoc est corpus. non adequate significatur corpus Christi. Etiam
si dicatur hoc est meum indeterminatum manet quid sit meum
Idcirco talis non consecrat. Dubitatur quinto circa idem
quod si sacerdos mutaret formam illorum verborum transponendo
an conficeret. Innocentius vult quod huiusmodi questiones de-
bent pretermitti. Et dicit sane fecit deus hominem rectum. sed
ipse se infinitis questionibus immiscuit. His itaque pretermis-
sis que aliquando magis subvertunt animam quam edificent. hoc pro-
certo sciatur: quod forma verborum quam Christus expressit per omnia
debet illibata servari. Quis enim sicut philosophus. ij. piarum.
Nomina et verba transposita idem significant. ne tamen utile per in-
utile vicietur. Albertus in officio missae dicit. quod non debet
mutari forma verborum per transpositionem verborum. sic quod dica-
tur corpus meum est hoc. aut simili modo licet etiam sic eundem
sensum habere videantur alias non conficeret. Dubitatur
sexto. Quid si sacerdos non recolit se ea dixisse que in conse-
cratione eucharistie dicunt. Respondet sicut sanctus thomas in. ij.

parte. q. lxxij. q. non debet ex hoc turbari. Non enim qui
multa dicit: recolat omnia que dixit. Si tamen sacerdoti p/
habilitate constat aliqua se omisisse: eorum que sunt de necessi/
tate sacramenti. s. circa formas consecrationis. debet resumi
ipsa forma et cetera per suum ordinem reiterari. Ex isto dubio
resoluitur aliud dubium. si sacerdos transposuisset verba conse/
crationis dicendo. hoc est meum corpus ex inadvertentia. vel
ex quadam negligentia. statim formam resumat. et cetera suo or/
dine reiteret. et de negligentia peniteat. Quid si aliquid bo/
stie ex oblivione remaneat in altari: aut vinum. nunquam sacer/
dos conficit illas hostias vel illud vinum. Respondetur s. m. al/
bertus in libro de missa. q. istas non conficit periculis. quia
intentione eas consecrandi non habet. Et s. m. aug. sine intē/
tione in sacramento altaris nihil agitur. vel actuali vel ba/
bituali. Quid si verba truncaret: vel accurreret vel sillabam
omitteret. ut si diceret. hoc est corpus meum. Dicendum est bre/
viter q. non consecrat aut conficit: quia verba debet integre
et illesa perficere. Item dubitatur. Quid demonstrat sacerdos
cum dicit. hec est corpus meum: per illud nomen hoc. Non
enim potest dici q. panem quia hec non est vera predicatio. hoc. s.
panis est corpus meum. Nec accidentia sensibilia ibi demonstrā/
tur cōsimili ratione. Nec etiā corpus christi. quia adhuc non p/
tulit illa verba. ad quorum prolationem panis mutatur in cor/
pus christi. In simili obiectio fit a laicis cum dicitur. hoc vinum
est mortuum. posito q. in prolatione subiecti sit vinum. et in p/
latione predicati sit mortuum. Innocentius dicit. quantum distat
oriens ad occasum. tantum refert inter miraculum et naturam. Et
ergo ab huius questionis laqueo facile se absolvit. qui dicit
q. christus tunc conficit quando benedixit. et sic ante prolationem illorum
verborum fuit corpus christi verum. Sicque dicendum q. christus corpus suum
demonstravit. Sed si opponitur de sacerdote qui conse/
crat cum illa verba pronunciat. Respondet Innocentius. q. sacerdos ni/
hil demonstrat. quia illis verbis non videtur enunciativum.
sed solum recitativum. quia sensus talis est. Dominus dixit hec ver/
ba. Hoc est corpus meum. quemadmodum dominus alibi ait. Ego sum
lux mundi. ego sum vitis vera et sic de alijs multis. Richardus
de sancto victore li. v. de trinitate. d. q. in ista oratione hoc est
corpus meum fit demonstratio partim ad sensum et partim ad

C xxxv
intellectum. ita q. sic sensus. illud est hoc quod convertendum est
in corpus meum. Tercia via dicit. q. in ista oratione. hoc est
corpus meum. per hoc demonstratur corpus christi: non per istum
tempore quo profertur hoc pronomen hoc. sed pro isto tem/
pore in quo complete prolata est tota oratio Verbi gratia in
simili. si quis diceret. hoc est bonum verbum: time deum: hoc per/
nomen hoc non demonstraret istam orationem: deum time: prout p/
fertur. sed prout hec oratio deum time est prolata. Similiter vi/
detur dicere scotus sup. iij. sen. qui sic dicit. Oratio non cau/
sat sensum et conceptum in animo auditoris: nisi fuerit totaliter fini/
ta et prolata. Secundo sic declaratur. sicut se habet sillaba
ad dictionem: sic se habet dicitio ad orationem. sed sillaba non cau/
sat aliquem sensum nisi dicitio totaliter prolata. sic similiter et
oratio. Et consequenter dicit q. illud pronomen hoc hic de/
monstrat corpus christi. Et sicut oratio non causat sensum perfectum
nisi sit totaliter finita et prolata: ita ista non est vera: hoc est
corpus meum: nisi oratione totaliter prolata. Quarta via dicit
q. in illa oratione: hoc est corpus meum: per illud pronomen hoc
demonstratur corpus christi: ratione illius instantis quo fini/
tur ista oratio. et sic fit demonstratio ad intellectum. Et petrus co/
mestor dicit q. cum totum est dictum totum est factum. Et nota q.
certissime credendum est. q. cum ista verba profertur: et pro/
lata sunt cum intentione conficiendi et super materiam debitam
q. panis in corpus christi convertitur ex pacto et promisso divi/
no. quod verum magnam et eximiam est miraculum. q. tantam vim
verbis deus tribuit et sacerdoti conficienti. Super quibus ver/
bis Innocentius pronunciat in hec verba. Cum sacerdos hec ver/
ba pronunciat. hoc est corpus meum. hic est calix sanguinis et c.
panis et vinum in carne et sanguine convertuntur. illa virtute
qua verbum caro factum est. et habitavit in nobis. quia ipse deus
dixit et facta sunt. ipse mandavit et creata sunt. qua feminam
convertit in statuam. et aquam in vinum: et virgam convertit in co/
lubrem. Nam si verbum belie potuit ignem de celo deponere.
verbum christi nonne poterit panem in carne mutare. quis au/
det hoc opinari de illo: cui nullum verbum est impossibile. Cer/
te magis est creare illud quod est de nichilo. q. quod est in aliud
transmutare. Hoc quotidie fit et illud nemo dubitat. et q. hoc
aliquis dubitet absit. Quod ergo panis fuerat cum accepit

corpus suū erat cū dedit. Hec enī verba sunt tante pfunditatis vt intellectus nō sufficit ea penetrare. Hec Innoc. Et s̄m bea. greg. In instanti plationis horum verborū: quali bet dubitatiois ambiguitate a cordibus xp̄i fidelīū semota celi aperiūtur. celestīū curie adueniunt cū verbo dei incarnato. Et vt altius loquar. Tota sancta trinitas sbi p̄ncipaliter assistit. S̄m sanctus greg. sic loquitur. Quis fidelīū dubium habere possit in ipsa immolatiois hora: ad vocē sacerdotis celū aperiri. in isto misterio choros angelorū adesse sūmis ima sociari terrena celestibus iūgi. quasi dice. nullus. Felices igitur vos dixerim o sacerdotes. qui tantū sacerdotaliter viuitis quorū misterio panis angelorum. panis vite mortalibus quotidie p̄paratur. O sacramentū pietatis. o signū vnitatis. o vinculū caritatis. o quali honore honorati estis. quali mensa potimini. q̄ angeli horrescunt vidētes et neq̄ sine timore respicere audent. Magnificauit dñs facere vobiscū. vt vos idipsū conficiatis in altari. quod ipse xp̄s p̄p̄rijs manib⁹ tractauit in cena paschali. O regale sacerdotiū. o felix p̄sbiteriū. o felicitatis p̄sbiter. cui dñs op⁹ optimū et officīū excellētissimū tribuit. Quis vnq̄ audiuit talia. quis vidit his similia. q̄ iste qui cūcta creauit. si fas est dicere quodāmodo creati se dedit tibi. Super qua potestate vestra: o sacerdotes super tam insigni p̄ncipalio vestro: celum stupet: terra miratur. dyabolus cōtemiscit. Agitur q̄ dem in terris misterium sed officīū vestrū celestibus negocijs continetur. Aspice o sacerdos tuī p̄ncipalio dignitatez Non enī homo nō angelus non archangelus nō aliqua creatura nec virtus: sed spūssant⁹ hoc munus cōtulit. atq̄ ad huc manētes in carne misterio fungi p̄stitit angelorū: quod non rex nec princeps terre. non angelus nec archāgelus: nō seraphin: nec cherubin hac singulari resulget dignitate. vñ aug. Idcirco fratres ad terribilem mensā dñi cū debita reuerentia cū timore pariter et amore ad eius corpus tractandum accedere cogitatis: nulla malignitate suffocati. nullo veneno inuidie transpuncti. nullo odio maculati. si ergo a corporalibus vicijs debetis eē impoluti: multo magis a spūalibus debetis esse sinceri. Corporalis cibus/cū ventrē inuenit a diuersis humoribus occupatū ampli⁹ leuit. magis

Cxxxvj
nocet. nullū auxiliū p̄stat. Et iste cib⁹ spūalis si aliquē repperit malignitate pollutū. magis p̄dit q̄ saluat. magis dāpnat q̄ liberat nō sua natura s̄ accipiētis peccato. hec aug. Alteris notādū q̄ i verbis consecratiois hoc verbū ē d̄z dicitur vt heretici desipiētes itelligūt. Sicut enī exponētes verba cōsecratiois. hoc est. i. significat corpus meū. nō credentes i veritate sbi eē verū corp⁹ xp̄i quod totalit est exone uz. Debz igit exponi. hoc ē id ē existit i veritate corp⁹ meū quod p̄ vobis tradet. vñ xp̄s hec verba adiungendo significauit. hoc est corpus meū quod p̄ vobis tradet sicut exiit. Caro mea vere est cibus. Dubitat ex quo fit conuersio panis in carnem xp̄i an concedendū sit q̄ panis incarnabitur. eo q̄ panis sit caro. et videtur q̄ sic qz concedim⁹ verbum dei incarnari eo q̄ verbū dei factū est caro. Dicēdū ē q̄ panis quāuis ineffabiliter cōuertit i carnē tñ nō incarnat. Et de rōne i oppositū dicēdū est q̄ non est simile de pane et de verbo dei. Nā verbū dei manens quod erat ita factū est caro qz carnē assumpsit. nō sic q̄ transiit i carnem s̄ panis desinit esse q̄s erat. et ita fit caro qz trāsiit in carnē. et non ideo q̄a assumpsit carnem. igit similitudo adducta non fuit conueniēs. Item dubitatur. Ex quo panis cōuertit i corpus xp̄i. vtz partes panis cōuertit i partes corp⁹ xp̄i vel vtrū totū in totū. Innocēti⁹ dicit an totale trāseat in totale ille nouit q̄ fecit. ego quod residū ē igne combutis istat impbitas. ego salua fide concesseriz q̄ totalis panis in totale corp⁹ cōuertit. ita q̄ nulla pars panis trāsit i aliquā partem corp⁹. Reor etiā salua fide q̄ vbi panis cōsecratus ē sub tota spē totū corpus existit. et sicut miraculose tam magnū corp⁹ sub tā parua quāritate cōcludit. ita totū corp⁹ sub singulis partibus continet. Sunt tñ alij q̄ dicūt q̄ q̄din spē p̄seuerat itegra sub totali specie totale corpus existit. vbi vero diuiditur in singulis diuisionibus incipit esse totū. sicut in speculo dñi est integrū vna tantū inspicētis apper ymago. s̄ speculo fracto i eo tot apparēt ymagines quot sūt i eo fracture. S̄z ista opinio falsa ē. Nā verbis

cōsecratōis platis icipit sub spēbus panis esse corpus xp̄i. cū ista verba nō pferuntur in fractōe partz q̄ an fractōne hostie corpus xp̄i est in partibz hostie sicut post fractōez. Itē dubitat vtz xp̄s sub hostia consecrata sic quantus. Respōdetur q̄ sic. qz eandem quātitatē quam habz in celo habet in hostia. qz quātitatē suā nō deponit existēs sub hostia s3 nō vitur quātitate suā. sic scz q̄ quātitas ei⁹ faceret distantiā locale. Nā sicut in egressu de utero virginis marie corpus xp̄i. fuit quātū s3 nō vtebat quātitate qz clauso utero exiuit. sic q̄ hic suo mō est dicēdum. vñ solet dici q̄ xp̄us ē quātus sub hostia consecrata quīs nō vtratur quantitate. Sed quō hoc fieri pōt nouit ille q̄ fecit oīa cui nichī est im possibile. Sed q̄ qdam inq̄runt an xp̄us sub hostia cōsecrata habeat sitū localem. q̄ an dici debeat q̄ sedeat faceat vel stet q̄ multa alia que melius ē intacta reliquere q̄ temerarie diffinire. Aīali sine naturali intellectu hoc apprehēdere nō possumus s3 fide credim⁹. Nā fide intellectus captiuatur miraculū vincit naturā. q̄ legi detrahāt dispēsatio. Tuti⁹ ē enī talibus circa rōnē subsistere q̄ vltra rōnē excedere. Nā bestia que tetigerit montē lapidabit. q̄ scrutator māgestatis opprimeat a glā. Itē dubitatur qd sit faciendum si post cōsecratōez corp⁹ xp̄i sāguinolētū vel carneā appet. Rñdetur s3m scūm tbo. sup. iij. sen. dis. r. Cū vltus huius sacramenti fit p manducationē. iō qñ apparet in spē pueri vel similibus modo i specie carnis modo pigiti nō dz sumi cū nō habet rationē cibi. Quia dicit ihero. i originali sup leuiticū. De hostia que fit in cōmemoratione edere licz. de ea vero quā xp̄s i ara crucis obtulit noli edere. sed reponi debz in loco aut vase mūdissimo q̄ p reliquijs haberi. Itē dubitatur vtz plures sacerdotes possint eandē hostiā consecrare. Albertus vult q̄ nō. s3 magister. iij. sen. dis. xij. vult q̄ sic vbi dicit. Quod s3m morē quārdā ecclesiaz sacerdotes q̄ ordinatur cōcelebrāt ep̄o. q̄ similif p̄biteri ordinati euz ep̄is celebrāt. S3 dubiū reliq̄tur cū sint multi sacerdotes vni pontifici cōcelebrātes si forte non oēs verba cōsecrationis pferāt an ille sol⁹ conficiat q̄ prius pnūciat. qd ergo ceteri faciūt. an reitetēt sacramētū. Poterit ergo contingere q̄ ille nō cōficiat q̄ celebrat p̄cipaliter. q̄ ille cōficiat q̄ ce-

lebrat secundario. q̄ sic pia itentō celebrantis defraudabitur. Sane potest dici q̄ pbabiliter teneri. q̄ sine pri⁹ siue posterioribus pferant sacerdotes. debz eoz intentio semp referri ad itentōez ep̄i. q̄ ad illud istans in quo ep̄s verba pferit. q̄ sic vbi erit tātū vna cōsecratō. q̄ itentō aliorum non defraudat qz factum est quod itendūt. Consueuerūt enī p̄biteri cardinaliales summo pontifici astare. q̄ cū eo pariter celebrare. in hoc ostendētes aplōs a dño ritū huius sacrificij didicisse. Itē dubitat vtz vno sacerdote deficiente ex infirmitate in missa debeat officium p aliū expleri. Rñdet s3m scūm tbo. i tertia pre. q. lxxxij. Si sacerdos graui infirmitate vel morte p̄cupatus fuerit an cōsecratōez. nō oportet q̄ p aliū suppleat. si vero cōsecrato corpe tātū an cōsecratōez sāguinis vel etiā vtroqz cōsecrato debz missa celebrari p aliū expleri. vt habet. vij. q. j. nichil. Sed qd si nescit vbi dimiserit vel an verba cōsecratōis totalif ptulerit an nō. Pleriqz tūtius asserūt. pcedentes q̄ alius sacerdos cōsecratōez repetere debet atz p̄ficere. quoniā vt tradit auctoritas. non credit iteratū quod nescit eē factū. Sed alij dicūt ad hoc q̄ adhuc posito q̄ sacerdos dixerit ista verba. hoc est corp⁹ meuz q̄ nō posset pcedere vltra q̄ consultus q̄ tuti⁹ dicat. ne aliq̄s scrupulus erroris seu dubitatōis remaneat. nec vlla diuisio vel iteratō sacramenti fiat. talis oblata studiosissime recodatur. q̄ sup aliam totum officij celebret. q̄ totū resumat. Itē q̄rit de duobus sacerdotibus quorū vnus simulat se celebrare q̄ nō celebrat p̄p̄ cōsciētiā mortalis peccati. alif vero celebrat cū cōsciētiā mortalis peccati. astate populo. q̄s eoz graui⁹ peccat. Rñdet q̄ ille q̄ simulat qz falsa abicienda sunt remedia q̄ veris piculis sūt grauiora. Grauius pculdubio videt offēdere q̄ fraudulēter illud sic p̄sumit simularc. q̄a ali⁹ i solis dei manū icidit. Iste vero nō solū deum sed q̄ populū cui alludit offendit. Itē dubitat. qd si sacerdos infra missam aduertat hostiā nō eē triticeā vel eē cōsecratōez reperiat remota ista hostia aliam ponat q̄ canonē reincipiat. Si vero post cōsecratōez idē faciat ponēdo aliaz hostiā. q̄ hostiā primā post sumptōez sacramētū sumat. aut alteri sumēdā tradat. aut reuerēter seruet. Si vō aduertat

postquam eam sumptum in isto casu varie loquuntur doctores. scilicet beatus thomas in tertia parte. q. xliij. dicit quod debet apponere aliam hostiam. et consecrare et sumere quod preceptum de perfectione sacramenti majoris ponderis est quam illud preceptum quod a jeiunio sumatur. Notandum quod multa mirabilia sunt in hoc sacramento propter quod propheta psalmus. cxi. ait. Memoria fecit mirabilia suorum. Re vera hec esca sacramenti memoriale mirabilissimum dicitur. Sane mirabile est quod ad unum quodvis verbum unum suba in alia convertitur et illud non agmatur. Mirabile est quod unum corpus simul sit in multis locis multum distans. Mirabile est quod magnum corpus sub modica quantitate continetur. et corpus christi in tanta quantitate est sub hostia sicut pependit in cruce et sicut nunc est in celo nec tamen excedit terminos illius forme sub qua continetur. Mirabile est quod tantum de corpore sit sub pericula minima alienius rei sicut in toto. Mirabile est quod totum corpus manducatur. et tamen deturibus non tangitur. Mirabile est quod aliqua quantitas dividitur. et contentum sub ea maneat indivisum. Mirabile est quod simul plures unum et eundem cibum in numero comedunt. Mirabile est quod per comestione illud quod comestum est integre persistat. Mirabile est quod accidentia in suos actus exeant sine ibertia ad subjectum. Mirabile est quod cibum corporalis cuius est corpus nutrire nutriat spiritum. Mirabile est quod cibus cuius est incorporari a cibus incorporat cibante sibi. Mirabile est quod corpus christi non augetur ex multitudine hostiarum consecratione. nec etiam minuat ex multitudine hostiarum sumptione. mirabile etiam est quod caro habet saporem panis. et sanguis saporem vini. Mirabile est quod dividitur hostia consecrata sub qua est corpus christi. et tamen non dividitur corpus christi. Mirabile est quod quando tenetur hostia in manibus et videtur oculis corpus christi nec tangitur nec videtur sed tantummodo ille spiritus. Mirabile est quod statim cum desinit iste spiritus quod tunc desinit sibi esse corpus et sanguis christi. mirabile est quod cum sibi non sit panis et vinum et tamen accidentia eundem effectum habeant sicut prius. scilicet facere et inebriare. Sed tu posses dubitare. quomodo ita magnum corpus verus homo et verus deus sub tam parva specie panis possit contineri. Quando occurrit tibi talis questio debes ad memoriam revocare omnipotentiam dei. cui nichil est impossibile. Etiam in miraculis debes querere rationes naturales. nec in fide exprimitum

Cxxxviij

quia alias fides non haberet meritum si humana ratio preberet exprimitum. Ad memoriam etiam debes revocare sanctos patres et doctores. scilicet augustinum hieronymum et bernardum qui de isto sacramento salutaria tradiderunt documenta. Sanctos apostolos qui de hoc sacramento et veritate eius per spiritum sanctum sunt edocti. et generaliter omnes sanctos novi testamenti qui illud sacramentum sincere crediderunt et adoraverunt. et in illa fide decesserunt. et eterna gaudia acceperunt. unde et si errassent et idolatriam commisissent in adorando hoc sacramentum. nullatenus ad eterna gaudia pervenissent. Et quod omnes isti sancti firmiter illud sacramentum et miracula crediderunt nullus nostrum ambigere debet quin fides nostra in istis articulis sicut in omnibus alijs sit verissima. et quod non sit fides preter fidem romane ecclesie per quam homo possit salvari. Romana enim ecclesia supra apostolice fidei petram solida stabilitate fundata nulli perisus heretice pravitatis pcella potuit conquassari. sed semper integritate fidelis servabat quam ab ipsis recepit apostolis qui principaliter in ea sacramenta instituerunt. et ecclesiasticos ritus regulariter docuerunt. Ab ipsis ergo apostolis. scilicet petro et paulo quos viros habuit et defunctos custodit huius sacrificii ritum accepit. quem hactenus ininviolabiliter cultu servat. Nota deo convenit esse ubique simpliciter et proprie. creature convenit esse in uno loco tantum. corpus christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura non debet creatori adequari in hoc quod sit ubique. cum vero sit unitum deitati debet in hoc excellere alia corpora. ut simul et semel possit esse in diversis locis et pluribus subjectis. unde inno. dicit. Nam unus et idem nunc et tunc. hic et alibi sacrificatur ab omnibus. totus est in celo totus est in altari. et simul sedet ad dexteram patris. et manet sub specie sacramenti. Miratur quod verbum id est. filius dei iuxta sacramenti virtutem totum simul in diversis locis existit. et non miratur quod verbum hominis iuxta vocis naturam totum simul est in auribus diversorum. Quid quis naturam in christi corpore cum preter naturam ipse sit natus de virgine. Sicut ergo christus in singulis partibus est totus sic in diversis locis est unus. Hec inno. Item nota quod in sacramento eucharistie quoddam est secundum naturam et quoddam super naturam sed non super intellectum. quodam super naturam et super intellectum. Secundum naturam est quod accidentia sunt ibi in loco determinato. Super naturam et non super intellectum est ut quod accidentia ibi sunt si

ne subiecto. Sup naturā q sup intellectū ē vt q̄ ibi x̄ps est tantus q̄tus fuit in cruce. q̄ tñ nō excedit terminos illi⁹ p ne forme. Dubitat vtrū mirabilius sit trāsubstātiare q̄ creare. Nota q̄ i mutatioe p̄t cōsiderari triplex difficultas vel ex pte termini a quo. vel ex pte termini ad quē. vel ex pte distātie terminoz. P̄mo modo creare ē mirabilis qz ibi ē trāsmutatio de nō ente simpliciter ad ens. Scdō mō trāsubstātiatō p̄is q̄ corpis x̄pi mirabilior est oib⁹ qz ē i ens p̄i actu ex̄is. Tercio mō incarnatio x̄pi mirabilior est. qz ibi est vnio infinite distātie. scilicet deitatis q̄ humanitatis. Conuersio panis in corp⁹ x̄pi est mutatio de ente actu ex̄i stēte in ens actu ex̄is. q̄ hec mutatio nō habet similitudinē in natura sed alterationi oio cōtraria est. qz hic mutat vna subā in aliam q̄ manet accidentia sed in alteratōne ec̄pue ē qz ibi mutant accidentia q̄ manet eadē subā. His visis dī cēda sūt aliqua de gestibus sacerdotis. qz sacerdos primo se iclinat. scdō elenat eukaristiā. tercio moiose iclinat. P̄mo sacerdos iclinat se reuerēter. q̄ adorat hostiā. in signū hui⁹ q̄ x̄ps post disp̄satioē sui corpis dū ex̄iisset in montē oliueti q̄ orasset in terrā se p̄stravit. vel iclinat se rēp̄sētās q̄ x̄ps humiliavit se p̄ nobis fact⁹ obediēs vsqz ad mortem. vel iō vt inuiter populū ad x̄pi corpus adorandū. Scdō elenat corpus x̄pi supra se. q̄ hoc fit p̄pter plures causas. P̄ia cā ē q̄ sp̄e fili⁹ dei iā p̄is in hoc sacramento ex̄is post cōsecrationem ab oibus circūstātibus tanq̄ deus q̄ dñs noster adoret q̄ reueretur. Scdā cā est vt omnes rogent illud saluberrimū sacramentū sibi p̄ficere ad salutē. Tercia cā ē vt sp̄e sacerdos reuocet populū ad memoriā x̄pi eleuatioē in cruce q̄ cōtemptriliter vidētib⁹ oib⁹ inimicis suis. q̄si diceret sacerdos. videte deū q̄ hominē q̄ p̄ vobis pepēdit. in ligno. Illi exhibeatis reuerētiā q̄ p̄ vobis saturatus est obp̄brijs q̄ cōtumelijs. Cujus eleuatiois figura p̄cessit in serpēte eneo quē erexit moyses in deserto. vnde job. iij. Sicut moyses exaltavit serpētē in deserto ita exaltati optet filiū hoīs vt omnis q̄ credit in eū nō peat s̄z habeat vitam eternam. Quarta causa vt ostēdatur magna dei potētia q̄ de puro pane p̄t facere corpus filij sui. s. x̄pi paucorū verborū platōne

Elenat ergo sacerdos. q. d. Peccator hec hostia quā vides prius fuit panis purus. s̄z mō est corpus saluatoris. qz qui hanc mutatioē potuit p̄t q̄ te mutare de culpa in gratia de gratia in gloriam ad colo. iij. Nos aut hoīs reuelata facie gloriā dei contemplantes in eandē ymaginē trāformamur. ve nō credentibus hāc mutatioē. ve idigne sumētib⁹ de q̄bus. iij. reg. vij. videbitis q̄ non gustabitis. Quinta causa vt popul⁹ nō p̄ueniat tēp⁹ cōsecratiois. s̄z ex hoc cognoscat ipsam esse cōsecratā. q̄ x̄pm sup altare. venisse. Sexta causa scribit in rōnali ad ostendendum q̄ hoc sacrificiū super altatū sit oibus sacrificijs q̄ oblatōibus. vñ alexander. v. a beato petro dicit. Nichil i sacrificijs maius esse potest q̄ corpus q̄ sāguis x̄pi. Nec aliqua oblatō hac potior. Septia cā iō sacerdos elenat x̄pm i sacramento monstrās eū oibus. ad denotandū illā obp̄briosaē oñsionē qua pilatus enim iudeis ostendit dicēs. Ecce hō. Et p̄ panca. Ecce rex vester job. xi. Sacerdos iō elenat x̄pm in sacramento q̄ oñdit populo vt illā obp̄briosaē oñsionē ad memoriā reuocet. q̄ sic grātū actōnes referat. vñ. sicut p̄fidi crucifixoies x̄pi flexerūt genua. q̄ veniebāt ad eū q̄ dicebāt. Ave rex iudeorū. sic econtra nos veraciter cū omī reuerētia q̄ humilitate cordis debem⁹ flectere genua dicēdo iō orōēz deuotā q̄ hora eleuatiois cōsuevit dici. videlicet Ave verū corp⁹. vel aliā qua hō sentit se sue deuotōi vel suo desiderio satisfacere Et sic cania voce latrabāt ad ostensionē x̄pi pilato. crucifige crucifige eū. sic nos ecōtra cū deuotōe orōēs nrās dicere debem⁹. q̄ ad denz iō hora eleuationis tota itētiōe clamare. Tercio sacerdos corp⁹ x̄pi moiose retrahit q̄ sup altare collocat ad designādū dū q̄ x̄ps de cruce deposit⁹ i terrā fuit collocat⁹ in sindone mūda inuolut⁹. vel ad designādū q̄ x̄ps de sursum sup altare in man⁹ sacerdotis aduenit q̄uis tñ dexteram patris non relinquat. Sciēdū etiā q̄ hora eleuatiois. cāpana pulsat cui⁹ multe sūt cause. vna vt veritas correspondeat figure qz in veteri testamento lenite tpe sacrificij tubis clāgebāt s̄z qz illud sacrificiū inf̄ oia ē sūmū q̄ sup̄mū. ideo cāpana q̄ ē tuba regis eterni p̄sonat tpe eleuatiois illi⁹ sacrificij. Scdā cā vt ei⁹ sonitu pplūs p̄monit⁹ foret q̄ ad adorādū dñz p̄parat⁹. Alia cā vt pplūs audito cāpanaz sonitu ad deuotionē

¶ ad adoratores se preparat et contra dyabolum intentum se amet. si
ent enim exercitibus bellantium auditis tubis animosiores ad re/
sistendum hostibus redunt. sic nos debemus fieri fortes in re/
sistendo et viriliter agere dominum sustinere. Quarta causa ad convocanda
duo boies ad divinum officium et laudem dei. Sciendum etiam quod hora
elevatiois candelae accensa tenetur. Primum ad signum leticie de/
monstrandum. Secundum ad demonstrandum hoc quod filius dei existens sub
sacramento fit lux illuminans omnes boies venientem in hunc
mundum. Job. i. unde ysidorus. vij. etibi. dicit. Tunc enim acceduntur
luminaria ab eis et deportantur non ad effugandas tenebras cum
sol eodem tempore rutilaret sed ad signum leticie demonstrandum ut sub
typo lumis corporalis illa lux ostendatur de qua in evangelio.
Erat lux vera que illuminat omnem boiem venientem in hunc mun/
dum. Tercio hoc fit in signum huius quod corda fidelium circumstanti/
um accendi debent devotius et inflammati ferventius. etc.

In simili modo postquam cenatur est accipiens et hunc pelay/
rum calicem in sanctas et venerabiles manus suas. Item
tibi deo gratias agens bene dixit dedit discipulis suis
dicens. Accipite et bibite ex eo omnes. hic enim calix sanguinis
mei novi et eterni testamenti mysterium fidei que pro vobis et pro
multis effundetur in remissionem peccatorum.

Et est secunda pars tercię principalis ipsius canonis in
b qua ponuntur verba officii consecrationis sanguinis christi. unde
dicitur Simili modo quasi diceret sicut caro christi sub forma
panis a christo consecrata est et omnibus discipulis ad manducandum da/
ta Simili modo. id est eodem modo vinum corpale transubstantiatum est in sa/
guinem christi. Et exponitur sic simili modo. id est eodem modo postquam cena/
tum est id est celebrata cena. in esu agni paschalis. supple dominus
sibi accipiens et hunc pelayrum calicem. id est vinum in pelayro calice in
sanctas. id est sanctificatas et venerabiles manus suas. Item. id est
item tibi deo supple patri omnipotenti. gratias. id est gratias actiones agens
. id est referens. benedixit. id est consecravit virtute divina dedit. id est di/
stribuit discipulis suis dicens. Accipite et bibite ex eo omnes
Eni pro quibus hic est calix sanguinis mei. id est calix continens san/
guinem meum. supple que est confirmatio promissionis novi et eterni
testamenti. mysterium. id est occultum sacramentum fidei. qui. id est san/
guis effundetur pro vobis. id est discipulis meis. et pro multis supple
in me credentibus. id est remissionem peccatorum. id est ad delendum cri/
mina.

Cxxxx
mina. Quod sciendum quod quattodecim luna primi mensis ad ves/
peram christus secundum legem typicum pascha cum discipulis celebravit.
De quo cum diceret. Desiderio desideravi hoc pascha mandu/
care vobiscum antequam patiar. cum hoc dixit statim ostendit ut .s.
pascha veteri sine imponens. novi pasche novum substitueret sa/
cramentum Unde accipiens panem benedixit fregit dedit discipu/
lis suis dicens. Accipite et comedite. hoc est corpus meum. Si/
militer et calicem postquam cenavit dicens. Bibite ex eo omnes. hic
est enim sanguis meus novi testamenti. qui pro multis effunde/
tur in remissionem peccatorum. Mat. xxvj. et Luce. xxij. Acci/
piens et hunc preclarum calicem. Sibi sciendum quod christus calicem rece/
pit reverenter. benedixit transubstantiando eum realiter. dedit
discipulis suis largiter. et postea quid esset quod dedit expo/
suit veraciter. Dicit ergo textus sic. Simili modo postquam ce/
navit christus et corpus suum dedit discipulis. tunc accipiens et hunc
preclarum calicem. id est vinum et aquam in calice. nam hic continens ponitur
pro contento. id est calix pro vino. in sanctas manus. que firmaverunt
celos. construxerunt homines. ut ait Job. Ac venerabiles ma/
nus suas: que ab omni creatura debent venerari. eo quod ab eis
omnia benedicuntur ut a summo pontifice defenduntur. ut ab ois
regni imperatore: et ab eo nutriuntur ut a dilectissimo patre
Juxta illud psalmi. Aperis tu manum tuam et implebis omne animal
benedictione. Item. id est consequenter: gratias agens tibi pa/
tri suo: pro humani generis redemptione/que pro sanguine suo
in crastino effundendum erat futura. Sed ideo gratias egit. ut
tibi patri pro omnia gratias referret. cuius virtute vinum et aqua
in suum sanguinem erant convertenda. vel iam fuerat conversa.
eo quod juxta sententiam Jacobi. s. Omne datum optimum: et omne
donum perfectum de sursum est descendens a patre lumine. Sed ter/
cio ideo tibi patri gratias egit ut nobis formam donaret quod in
omni tempore et opere nostro prius ipsum invocarem et demum
gratiarum actiones devotius ageremus. non solum in prosperis
verum etiam in omni tribulatione et angustia nostra. et in cun/
ctis adversis. Et hoc significat calix qui pro tribulatione et pas/
sione sepius in sacra scriptura ponitur. sicut christus dixit Ja/
cobo et iohanni. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum
in cruce Sic igitur christus gratias agens deo patri benedixit. id est vinum et aquam

in suū sanguinē conuertit. Vel benedixit. i. spūssācti donis impleuit. Vel bñdixit. i. sanctificatōi tradidit. quia bñdictō est sanctificatōis traditio. xxviij. dis. ca. p̄sbiteriū. Dedit discipul̄ suis largit̄ et gratiose di. Accipite et bibite ex eo oēs humiliter et deuote. fideliter et uirtuose. Et nota q̄ dicit de discipulis suis. nullus enī bibat de calice xp̄i nisi fuerit discipulus xp̄i. Discipulus aut̄ xp̄i est. qui sicut nō erubescit uocē magistri audire. sic nec cōfūdatur gestare speciē xp̄i. ut inq̄t adam abbas parisiensis. Et subdit dicens. Deinde talis discipulus innocētia affectū reuincit affatu loquitur ueritatē habitu simplicitatē p̄dicat. gestu grauitatē redolet. uictu p̄ cimoniam recolit. actu uite sanctitatē represētat. Nō hic locū habet inde p̄ditoris iniqui fictio qui licet discipuli habuit speciē. tñ mērita ē iniquitas sibi. Itē dicit. Accipite et bibite ex eo oēs. In quo notatur: q̄ etiā iude dedit corpus et sanguinē suū. et hoc uult exp̄sse aug. sup̄ Job. ut supra satis ē declaratū. Vel dicitur oēs. i. qui p̄ oibus effundetur. vii. j. Jobā. ij. Ipse ē p̄piciatio p̄ peccatis nostris: nō pro nostris tantū. sed p̄ totius mūdi. Nota primo ex hoc q̄ habet diuisa forma cōsecratōis. vna corpus. alia sanguis. Ex hoc non est estimandū q̄ corpus xp̄i diuisū et seorsū sine sanguine sit sub specie panis. et q̄ sanguis seorsū et diuisū sit sine corpore. quia nō ē corpus uinū sine sanguine. nec sanguis ē sine carne vel corpore. ymo totū xp̄s sub utraq̄ specie et indiuisus scz corpus aia et dens. ac per hoc utrobisq̄ est unū et simplicissimū sacramentū. Sub specie namq̄ panis est corpus xp̄i p̄ conuersionem. sanguis per cōuersionē. aia per cōiunctionē et deitas per unione. Ista enī quatuor non possūt ab inuicē separari nec diuidi. Sed dubiū relinquitur. ex quo sub utraque specie tam panis q̄ uini utruisq̄. i. corpus xp̄i et sanguis xp̄i ymo et totus xp̄us sumatur. q̄re ergo sub diuersis speciebus sit consecratō Et uidetur q̄ vna consecratō vel sp̄s superfluat. Respondetur q̄ separatim sit consecratō corporis et sanguinis xp̄i ad denotandū q̄ sanguis xp̄i in passione separatus fuit a corpore. Nam p̄mo sanguis subtilis et intercutaneus per sanguineū sudorē effusus fuit. Secūdo sanguis magis grossus etiā intercutaneus p̄ flagellatōem extractus fuit. Tercio sanguis capitis: per spine corone imp̄ssione. Quat

ro sanguis neruoz effluxit p̄ clauoz infixione. Quarto sanguis alens cor et uitā p̄ lancee transfixione. Et sic totus sanguis xp̄i in passione extractus et separatus fuit a corpore xp̄i. Ideo in memoriā istius sit separatim consecratō corporis et sanguinis xp̄i. Inno. dicit. Licet sub utraq̄ specie utruisq̄. i. corpus et sanguis xp̄i. sumatur. utraq̄ tamē species seorsū consecratur. et neutra superfluit. ut ostendatur q̄ xp̄s totā humanā naturā assumpsit ut totam redimeret. Panis ergo refertur ad carnē: uinū ad aiam. quia uinū sanguinez opatur in quo est sedes anime. Tñ lenif. xxviij. dicitur. Anima carnis in sanguine est. Moyses etiā testatur idē in hoc. q̄ caro p̄ corpore: sanguis p̄ anima offerebatur Deut. xij. Item panis et uinū seorsū in sacrificiū offeruntur. ad designandū q̄ corpus et sanguis xp̄i ad uitione corporis et anime ualeāt: ne si sub alterutra specie tantū sumeretur. ad alterius tantū putaretur priuere salutē. Itē alia causa: ut in susceptōe corporis xp̄i. plena doceatur refectō. Plena enī refectio est cibus et potus. Tibi aut̄ et potus: panis et uinū principalis ē substantia. Ex isto dubio aliud cōiurgit. Et quo enī aristia sub duplici specie cōsecratur. an debeat dici unū sacramentū vel plura. Rñdetur q̄ quo ad contentū est tantū unū et idē sacramentū. quia unum et idem sub utraq̄ specie scilicet totus xp̄s cōtinetur. Sed quo ad species cōtinētes. sic potest dici q̄ sint diuersa sacramēta. Secūduz alios uero sic dicif̄ sacramentū potest accipi actiue. i. sacramentū significās. vel passiue. i. sacramentū significatū Si actiue. tūc sunt diuersa sacramēta significātia. Si passiue. sic est unum sacramentū. quia unū est signatū. i. xp̄s Tñ cū dicitur in cōplēdis. p̄ficiant nobis quesum⁹ dñe. vel purificēt nos q̄sum⁹ dñe sacramēta. sibi fit relatio ad cōtinētia siue significantia sed cū dicitur in singulari: ut hoc tuuz sacramentuz et. tūc fit relatio ad cōtentū et significatū. Sciendū secundo: circa uerba littere p̄mo dicitur. Simili modo. ubi notatur q̄dam modus similitudis et illa similitudo pot̄ referri ad actū xp̄i. quia xp̄s consimilia gesta et facta egit circa consecratōnem calicis et panis. ut manifeste declarāt uerba text⁹. Secūdo ista similitudo referri potest ad intentōem xp̄i. q̄a xp̄s accipiendo calicē et benedicēdo et gratias agendo: simili mō

intendebat consecrare et benedicere et conficere calicem sicut corpus suum. Tunc subditur Postquam cenatum est in quibus verbis denotatur tempus institutionis huius sacramenti. Quia, n. verus agnus pro peccatis mundi immolatus agnus typicum cum discipulis suis comedit: dans finem et terminum legalibus sacrificiis quae ipsum figurabant: statim introduxit ac statuit verum sacrificium sui corporis et sanguinis: virtutem omnium sacrificiorum legalium infinite excedens. Nichil, n. conferebatur nisi ratione deuotionis offerentis. Hoc autem sacrificium non sic: sed ex diuina pacto: vel ex diuina ordinatione influit gratia et virtutes istis qui offerunt: et pro quibus offertur. Patet ex eisdem etiam verbis. Quia cum primum acceperunt apostoli eucharistiam, non eos seiuunos credere debemus, sed propter hoc non est calumniandus ecclesiae modus quod semper a ieiuniis accipitur. Placuit enim spiritus sancto ut in honore et reuerentiam tanti sacramenti: prius in os christi ani dominicum corpus intraret. et non quod pransi aut cenati illud acciperent. quemadmodum isti fecerunt quos apostolos arguit. ad cor. xij. dicens. Conuenientibus vobis in vinum etc. Subditur. Accipiens et hunc preclarum calicem. unde sacerdos accipit calicem: et fateretur eundem esse quem christus accepit in cena in manus suas: hunc et eundem intelligendum esse non idempritate materiali, sed representatione mysterii, continentem eandem materiam sacramenti, scilicet vinum de genimine vitis sicut ipse expressit. Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum vobiscum in regno dei. Ergo hic calix continet vinum de genimine vitis: sicut et ille, non vinum de figmento artis vel nature supplemento. Et pro tanto idem est specie quamuis diuersus numero vel specie facti. Sacerdos etiam calicem esse eundem ex transubstantiatione, non in altero, sed in eodem sanguine quem christus effudere voluit, et in potum vitalem dare fidelibus suis, in remissionem peccatorum fateretur. Et dicit notanter hunc preclarum calicem. Calix dicitur preclarus, propter preclaram puritatem sanguinis in calice per consecrationem recipiendi: qui sanguis christi sub forma nobilissimi potus datur. In vase ergo consecrato nobilissimo et purissimo recipi debet. De preclaritate huius calicis dicit propheta. Et calix meus inebrians quam preclarus est. Et dicitur hunc calicem. Ubi sciendum, quod calix tripliciter sumitur Quandoque pro vase receptivo potus vel liquoris,

et sic sumitur in proposito Secundo modo sumitur pro passione christi. Unde Mat. xx. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum. Et bene dicitur calix passio, quia secundum antiquam consuetudinem mori debentibus dabatur amarus potus de calice. Et dicitur calix a calida portione vel quia sumitur mensurate Fidelis enim deus non permittit nos temptari ultra quam possumus sustinere aut portare. Tercio modo sumitur calix pro poculo in spiritu contento, sic dicimus ille ebibit plenum calicem: vinum vel aliam liquorum de calice, et sic sumitur postea cum dicitur. Hic est calix sanguinis mei etc. applicatio ad christum, sanguis et passio christi bene dicitur calix: a calida portione, quia sanguis christi ad maximam feruorem amoris et deuotionis prouocat. Vel a mensurata portione, quia passio christi voluntate patris fuit commensurata. Unde dixit. Veritatem non sicut ego etc. Subditur. In sanctas ac venerabiles manus suas. Unde calix istius nobilissimi poculi, non nisi a sanctificatis ac consecratis et mundis manibus tractari debet. Item tibi gratias agens ad erudiendum nos, ut in omnibus tribulationibus nostris in gratiarum actione maneamus quam tribulationes nomine calicis figurant. Sequitur. Benedixit, quod verbum cum dicitur fit crux super materiam in calice contentam: a sacerdote intentione ecclesiae continentem, ad denotandum sanguinem christi ibi conficiendi in cruce effusione. Sed qualiter benedixit hic supersedeo, quia circa verba consecrationis corporis sufficienter est dictum. Dedit discipulis suis, intellige non vinum purum: sed sanguinem sub forma vini. Istud sacramentum quamuis dominus dedit discipulis suis sub utraque specie tam panis quam vini: tamen nunc populo et vulgo, scilicet laicis solum traditur sub altera specie, scilicet panis: et non sub specie vini Et eandem efficaciam habet sub altera specie sicut sub utraque. Greci vero adhuc hodie tradunt populo sub utraque specie. Quare autem laicis non datur sub utraque specie dictum est prius. Sequitur dicens. Accipite et bibite ex eo omnes, quia hoc poculum omnibus est necessarium, teste saluatore Iohanne. vi. Nisi manducaueritis carnem filii hominis: et biberitis etc. De hoc poculo et pane dicitur zach. ix. Quid enim bonum eius est, quid pulchrum eius est, nisi frumentum electum et vinum germinans, et ante hoc dixit. Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vitulos tuos de lacu in quo non est aqua, Et subdit. Dominus exercituum

Cxxxvii

preget eos. et bibentes iebriantur vino. et saluabit eos dominus deus
eorum in die illa ut gregem populi sui. Ubi videtur notari influ-
rus gratie: quem accipiunt digne hunc potum bibentes. De hoc
etiam potu dicitur Cant. v. Bibite amici mei: et iebriamini
carissimi. Amici enim dei existentes spiritualiter per fidem et deuotio-
nem hunc calicem bibunt. id est influxum gratiarum dei Carissimi vero
inebriantur. quia quicquid tales virtute illius sacramenti rapiunt
tunc in excessum. id est in extasim mentis. quod obliuiscetes horum que in
conspectu eorum sunt mente et animo in celestibus conuersantur. Sub-
iungitur. Hic est calix sanguis mei. Hec verba sacerdos pro-
ferre debet cum intentione conficiendi sanguinem. Et ponit hic
metaphorice continens pro contento. et est sensus. Hic est calix
sanguis mei. id est ille est sanguis meus. pro modo poculi saluti-
feri ministrans. Sed dubium. quare Christus addidit: dicens. Hic
est calix sanguis mei. et non dixit absolute. hic est sanguis me-
us. sicut dixit. hoc est corpus meum. Respondetur. quod hoc ideo
fit quia sanguis de se non habet rationem notabilem. ideo addi-
dit hic calix. quia calix ad potum pertinens exprimit sanguinem Christi
nobis in poculum salutarem dari et exhiberi. Item dubitatur. an
hec verba sufficiant ad consecrationem calicis et sanguinis Christi.
vel etiam verba sequentia necessaria sunt ad consecrationem. Alber-
tus dicit quod hec verba sufficiunt ad consecrationem sanguinis Christi
quia ad consecrationem corporis Christi hec sufficiunt. hoc est corpus
meum. Sed sanctus thomas vult quod hoc totum. Hic est calix san-
guis mei noui et eterni testamenti: mysterium fidei. qui pro vo-
bis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum: sit de forma
sanguinis Christi. Ratio est. quia conditiones posite ad subie-
ctum vel predicatum alicuius locutionis: sunt de integritate sub-
iecti et predicati. illud autem. id est noui et eterni testamenti: cum non
sit locutio per se perfecta: oportet quod sit determinatio predicati hu-
ius orationis. hic est calix sanguis mei. Item quia ritus eccle-
siae est non leuare calicem quousque totum dicatur usque sibi. Hec
quotiescunque etc. Alie autem particule. id est noui et eterni testame-
nti: adduntur ad discretionem et differentiam huius hostie ab hys
que in lege et ante legem offerebantur. Et nota quod hec verba
hic est calix sanguis mei: sicut et illa: hoc est corpus meum
intentione proferuntur a sacerdote. ut. id est in eisdem sacerdos face-
re intendat: et faciat quod Christus intendebat et faciebat: conficien-

C xxxviii

do corpus et sanguinem suum. Hec autem verba proferuntur cum pro
nomine possessiuo. id est mei vel meum: in signum huius quod in actu
ne illa gerit et exhibet omnibus modis sacerdos vice et persona
Christi. Nam si diceret hic est calix sanguis Christi. non conficeret
quia verborum forma mutata est. Et quia de altero verba dicta:
alienum quoque verba faceret sacerdotem a persona et vice Christi. unde
dicit dominus ad sacerdotem. Sermones mei quos dedi in os tuum
non deficient ex ore tuo. adest enim nomen meum. et munera mea
accepta erunt super altari meo. Nam si communicantes unus
sunt cum Christo et in Christo: sicut ipse dicit. qui manducat meam car-
nem et bibit meum sanguinem. in me manet et ego in eo. Multo
amplius sacerdotes conficientes et distribuentes Christo unum
sunt. Dicit ergo sacerdos. hic est calix sanguinis mei: idem fa-
ciens: idem dicens: idem conficiens quod Christus dixit fecit et confecit
Christo in illo manente: et illud agente in persona sacerdotis: et sa-
cerdote in persona Christi. In quolibet enim actu consecrationis: com-
memoratur illud quod Christus in ultima cena paschali et in pro-
pria persona egit. Sicut legitur de quodam monacho ordinis
cisterciensis. monasterii vualtzensis. Habuit enim ille sacerdos si-
gulari gratia in missa. ut et verbis intenderet et factis que ge-
runtur et proferuntur in missa officio. et datus est illi horum ple-
nior intellectus. Cum enim in actu consecrationis verba de for-
ma consecrationis proferret: aliquoties occurrit illi in mente
cogitatus dei. ecce nunc unum es cum Christo. Christus in te et tu in illo
Affectu quoque mentis orabat. Proficiat domine ihesu. prope gratia
in me pro vera fide et caritate. et hanc beatificam unitatem: ut
indignus semper a te maneas. et omnem lapsum fugiam mortalis
culpe. et pericula euadam presentis vite. iudicium et penam. Iherenne.
cui non defuit diuina consolatio. Visum est enim illi quod missam
celebraret. et ad eadem verba veniens. cogitatumque eundem re-
plicaret. et ecce videt se totum in hostia. et totum Christum in se. ita
mirabiliter ut duo corpora diuersis speciebus et lineamentis
corporalibus distincta eundem tamen locum occuparent. tam in
proprio sacerdotis corpore. quam in hostia salutari. Hec potuit
ille sacerdos in omnibus creaturis huius unionis dignum ha-
bere exemplum nec sufficiens documentum. Modum tamen ex-
pressit in ferro ignito. Proprium calorem et vigorem habet ignis
hec tamen ferro communicat: Ferrum vero habet propriam figuram

et magnitudine que similiter igni non negatur. Sic in ista visione duorum corporum: unus locus et duplex effigies apparebat in qua Christus ostendere voluit. quomodo esset unus in actu consecrationis cum sacerdote. Beata igitur gens cuius dominus deus eius. et populus quem elegit dominus in hereditate sibi. beatorum illa in tam miranda et beatifica unione electa. gens sancta. populus acquisitionis. genus electum. regale sacerdotum. Gaudete ergo sacerdotes quia elegit dominus vos sibi in hereditate. et ideo vos sancti vocabimini ministri domini dei nostri. honorate misterium vestrum quia Christus vos suscepit in honore dei date nominis eius magnificentiam. et cunctis actibus vestris custodiam. et confirmemini illi in voce labiorum vestrorum: ob magni misterii vestri reverentiam. ut homines in cultu. moribus. aut ductu. aut securi. prestantis mundi fluctibus ex bonis operibus: vos confiderantes: glorificent deum et patrem omnium. qui est benedictus nunc et in eternum. Dicitur ulterius. Noui et eterni testamenti. Cum enim testamentum sit ultima honorum distributio morte testatoris firmata. seu constitutio vel traditio de ordinandis bonis attestatibus legitimis firmata: recte fides et lex Christi est testamentum novum. novitate vite constitutum. et hereditatem Christi fratribus et suis fidelibus distribuens et promittens. et hoc in virtute mortis Christi in qua sanguis eius effusus est. Utriusque enim testamenti dedicatum est in sanguine. Vetus enim testamentum firmatum est in sanguine animalium que immolabantur. Adhuc enim accipiens sanguinem hyrcorum: ipsum librum in omnem populum aspexit dicens. Hic est sanguis testamenti quod ad vos mandavit deus. Ecce quod proprie precepit moyses sanguinem quo Christus est in cena. Nouum vero testamentum dedicatum est in morte et immolatione et sanguine Christi. Hoc testamentum dicitur novum. quia hominem ad novam vitam ponit. puta: ad vitam gratie et glorie. De hoc testamento novo predixit Iheremias. Ecce dies venient dicit dominus. et consummabo super domum israel et super domum iuda testamentum novum. Iheremias. iij. Hoc testamentum potest dici novum. id est. ultimum. Nouissimum enim testamentum hominibus immobile preuenit. quia testatoris morte firmatur. Et ideo subiungitur: et eterni. Porro testamentum non dicitur scriptura sed promissio. quemadmodum dicit apostolus. Ideo novi testamenti mediator est. ut promissionem accipiant. qui voca-

CXXXIII

ti sunt in hereditatem. Et secundum hunc modum dicitur. Hic est sanguis novi et eterni testamenti id est confirmatio nove et eterne promissionis. sicut ipse dicit et promissit. qui manducavit meam carnem et bibit meum sanguinem habebit vitam eternam. Dicit etiam illud testamentum novum et eternum ex alio quod non est transitorium nec revocabile sicut vetus testamentum seu lex. sed est irrevocabile et eternum. Vetus enim testamentum promittebat bona temporalia. novum vero promittit eterna. Sed videtur quod hic sit contradictio. quod nullum novum est eternum. Dicendum quod illud testamentum dicitur novum respectu veteris testamenti. et dicitur eternum id est perpetuum a parte post. quod eternaliter durabit et permanebit et non revocabitur. Et hoc est contra hereticos qui dicunt quod sicut post veteris testamentum scilicet patris successit testamentum novum scilicet filii. sic post illud erit tertium testamentum scilicet spiritus sancti. Contra hoc expresse est illud psalmus. Tu es sacerdos in eternum etc. Sequitur misterium fidei id est sacramentum fidei quod potest referri ad passionem et ad mortem Christi. quod fuit sanctissimum sacramentum sub figura veteris testamenti absconditum. et fide antiquorum patrum per cognitum. tanquam misterium regalis et generalis redemptionis nature humane. vel misterium fidei potest referri ad sacramentum id est ad sanguinem Christi. Sanguis enim Christi sub sacramentum est occultum sacramentum fidei. quod aliud videtur et aliud creditur. Et sine fide hoc sacramentum nec apprehendi nec intelligi potest. unde secundum Innocentium. Tris sunt in hoc sacramentum discreta et distincta. videlicet forma visibilis. veritas corporalis. et virtus spiritualis. Forma panis et vini. veritas carnis et sanguinis virtus caritatis et unitatis. Primum oculis cernitur. Secundum animo creditur. Tertium corde percipitur. Primum est sacramentum et non res. Secundum est sacramentum et res. Tertium est res et non sacramentum. Sed dubitatur quare non dicitur misterium caritatis cum tamen secundum crisostomum calix Christi fuit signum caritatis. Et iterum quare baptismus non dicitur misterium fidei. cum tamen in fide confirmatur. Ad hoc respondet alexander de balis. Licet in omnibus sacramentis aliud creditur quod cernitur tamen maxime in illo cum sit omnium sacramentorum nobilissimum et mirabilissimum. Tum propter conversionem. Tum propter accidentium sibi remanentium solitoriam subsistentiam. et cetera mirabilia ut diximus.

pra. Et ergo plus dicitur miseriam fidei quam caritatis quia sine fide nec apprehendi nec intelligi potest. Sequitur Qui pro vobis et pro multis effunderetur in remissionem peccatorum. Glosa. Pro vobis presentibus et pro multis futuris effunderetur. Illos enim expressit quos saluare disposuit presentes. scilicet duodecim apostolos. duodecimus dyaboli erat et filius perditionis. Et futuros quales nos esse speramus. De quibus ipse dixit. Non pro eis rogo tantum sed pro hiis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Dubitatur quare dicitur pro multis et non pro omnibus cum tamen Christus dicitur agnus dei qui tollit peccata totius mundi jobis. i. Respondet Inno. quod sanguis Christi non erat effundendus quantum ad efficaciam nisi pro electis. licet quo ad sufficientiam effusus sit pro remissione peccatorum totius mundi. Sed quare hoc magis additum est in consecratione sanguinis et non in consecratione corporis. scilicet quod pro vobis tradetur. Respondetur quod ideo quia in sanguine magis representatur passio Christi quia non nisi per vulnerationem effluit de corpore. Et nota quod greci dicunt habere aliam formam conficiendi sanguinem. puta hanc. Hic est sanguis mei novi testamenti qui pro vobis et multis effunderetur in remissionem peccatorum. vel igitur ipsi non conficiunt vel sunt plures forme. Respondetur quod habent formam eis traditam a beato paulo. et est eadem forma intellectualis cum forma nostra licet non sit eadem verbalis. Sequitur In remissionem peccatorum. ubi nota peccatum dupliciter dimittere. scilicet quo ad culpe meritum. et quo ad debitum pene. Sanguis Christi precium sufficiens est ad remissionem culpe et pene. Assumpsit enim in se penitentiam pro hominibus ut daret gloriam universis. Effusio quippe sanguinis iusti pro iustis tam dives fuit ad precium ut si universitas crederet nullam penitus dyabolus potestatem retineret. Sed dubitatur utrum aqua cum vino convertatur in sanguinem. Si dicitur quod sic ergo sacramentum sanguinis est aqua. ymo propter eo quod aqua multum est populi multi. Si vero non convertitur et pro consecratione existit et quo separatur a vino cum fuerit in vinum commixta. Presertim non solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento si pro consecratione aqua pura promiserit. pro una ergo superius sanguis non deberet in eadem die celebrare si pro aqua bibisset non deberet celebrare. an forte sicut vinum transit in sacramentum redemptionis. ita

C 202026
et aqua in sacramentum ablutionis. scilicet baptismi. scilicet quod audeat hoc diffinire. Similiter illud inquit ut Christus resurgens ex mortuis sanguinem reassumpserat quem in cruce effudit. Si enim capillus in capite non pibit. quomodo magis sanguis ille non potest qui est effusus de veritate nature. Inno. respondet. Quis est deo totum committere quam aliquid temere diffinire. Dico nequias est opinari quod quidam dicere presumpserunt videlicet aqua in flegma converti. Nam de latere Christi non aqua sed humor aquaticum metentur exisse non attendentes quod de latere Christi duo precipua sacramenta effluerunt. videlicet sacramentum redemptionis in sanguine. et sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamus in flegmate sed in aqua. supra sententiam euangelii. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Quibusdam autem non absurdum videtur. quod aqua cum vino mutat in sanguinem. ea ratione quia aqua per mixturem transit in vinum. et vinum per consecrationem in sanguinem. Quis enim ambigit aquam in vinum transire cum multo vino modica aqua infundatur. Si autem plura aqua quam vini apponit erit fructum sacramentum. Sicut quod de tartaro vini sibi ponat quod aqua commixta sapore vini teneat. Dubitatur. quid sit faciendum sacerdoti si post consecrationem corporis comperiat vinum esse omissum. Dicunt aliqui quod debet vinum apponere. et supra illud consecrationem repetere incipiendo ab ista parte simili modo. Alii dicunt quod apposito vino panem consecratum debet immittere vino sicut fit in pasce sicque sacrificium sumere. Ego vero semper in dubiis quod tutius est iubeo proferendum. unde primum est faciendum. Et ergo gelasius papa dicit. Divisio vini et eiusdem ministerii sine grandi sacrilegio fieri non potest. Aut ergo integra liter sumat. aut ab integris arceat. Quicumque ergo unum sine reliquo confecerit pena eius est per annum abstinere a tali sacramento. vult enim quod sacramenta aut integra recipi debent. aut ab eis est integraliter abstinendum. De hoc tamen dubio plenius vide Thomam de argentina super. iij. sen. Sed dubium incidit quod valeat intinctio in pasce. quia tunc vinum in calice funditur et hostia in cena reservata intingitur vel immittitur. Ad hoc dicit in rationali. Dicimus illud contentum in calice id est vinum non consecrari sed sanctificari. Aliud est sanctificari. aliud autem consecrari. quia consecrari est naturam muta

ri. unde quando panis consecrat. natura mutatur sed p̄ san-
ctificationem non auferitur natura. Ratio est q̄a si vinum
ex contactu hostie consecraret tamen nūq̄ posset sumi ab/
lutio sine sacramento sanguinis. cōsequēs est falsū. S̄z patz
cōsequētia q̄a semper aliqs humor vini consecrati quantū
cūqz modicus adberet calici ⁊ sic dū infunderetur vinum nō
consecratū ex contactu vini consecrati pri⁹ in calice existē/
tis etiam consecraret. ⁊ stertum ali⁹ liquor infus⁹ etiaz cō/
secraretur. ⁊ sic in infinitū. Item si sic tūc mille hostie con/
secrarent ad contactū vni⁹ hostie consecrate. quod est falsū
⁊ hereticum. Diceret aliqs qd̄ ergo designat q̄ hostia i
die pasceus mittit in vinū non consecratū. Dicendū q̄ p̄
hoc signat q̄ x̄ps ea die tot⁹ immersus erat in aq̄s tribula/
tionis vt figuratū fuit jone. i. vbi dicit. Tollite me ⁊ mit/
tite me in mari. Et ideo in persona x̄pi dicit p̄pheta. Sal/
uū me fac de⁹ quoniam intrauerunt aque. vel aliter p̄ hoc
designat q̄ x̄ps in die pasceus totaliter in suo sanguine
est madefactus. Item dubitat si vna gutta vini post san/
guinis consecrationem calici imponeret quid fieret de illa.
vtrū etiam trāfret i sanguinem x̄pi vel nō. Nō potest di/
ci q̄ trāfret in sanguinem x̄pi. q̄a sup illaz guttam verba cō/
secratōis nō sūt prolata. Nec potest dici q̄ nō trāfret si cō/
miscat sanguini. q̄a tūc illa gutta seorsū maneret segregata
a sanguine. quod tamen nō apparet. Quia ponam⁹ q̄ vinū
consecratū sit rubeū ⁊ gutta supflua sit alba certū ē q̄ gut/
ta nō apper alba seorsū. Quidam volūt asserere q̄ sicut aq̄
puta p̄ aq̄ bñdite cōtactū efficit bñdita. sic vinū p̄ sacramē/
ti cōtactū efficit cōsecratū ⁊ trāfret i sanguinē. quoz assertiō
minime suffragat. Innocēt⁹ ergo respondet q̄ illud vinū
nec trāfret i sanguinem nec sanguini cōmiscet. sed vtraqz spe/
cies in sua natura p̄manet. ⁊ accidētib⁹ prioris vini cōmix/
tū corpori qd̄ sub eis later vndiqz circūfundit nō madidās
circūfusum. Ip̄a tamē accidētia vinū appositum videntur
efficere quod inde cōvincitur. qz si aqua pura fuerit appo/
sita vini saporem assumit. cedit quippe natura miraculo. ⁊
vix⁹ supra cōsuetudinez operat. Alij dicūt q̄ gutta addita
vino cōsecrato illa gutta quantū ad substantiam corūpitur

C xxxxxxij

diuino miraculo sp̄bus remanentibus. que conjunguntur
sp̄bus prioris vini si multum de vino ponitur ad vnā gut/
tam sanguinis. sicut quādo fit ablutio tunc ibi desinit esse
sanguis. qz sp̄s vini illius gutte sub quo est sanguis absor/
betur a multo vino appposito. Et notandum q̄ secundū cō/
suetudinem multarū ecclesiarū post cōsecratōez calix ele/
uatur. licet sanguis x̄pi in eo immediate videri nequeat. cū
non habeamus oculos linceos. Tamē ista eleuatio ē cōue/
niēs. Tum q̄a de latere x̄pi eleuati i cruce effluxit sanguis
⁊ aqua. Tum q̄a iste sanguis x̄pi est adorād⁹. Alij vero nō
eleuant calicem vltra caput quod credo p̄pter periculum ⁊
negligentiam euitandam esse iuētū. vnde cōtingit q̄ qd̄a
sacerdos cū ante supceptōez corporis x̄pi calicem supra ca/
put leuaret ⁊ se cū calice ⁊ sanguine x̄pi signare p̄ modum
crucis sup caput vellet sanguinem x̄pi supra p̄p̄riū caput
fundit ⁊ sic maximam negligentiam cōmisit. Nec hoc cre/
do carere misterio. Potest enī causa huius misterij eē. q̄a ex/
quo laicis hoc sacramentum sub speciebus vini nō cōfert.
iōcirco ⁊ eis p̄ eleuatiōez supra caput nō ostenditur. valeat
ratio quantū posset. Sed eleuantes calicē vltra caput sunt
diuersificati. Quidam eleuāt calicē cooptum ad designan/
dum q̄ illud sacramentum difficillimū est ad intelligendū
vel ideo quia quando hoc sacramentum instituit dominus
tunc sanguis suus i venis latuit ⁊ sub p̄p̄rijs speciebus fu/
it inuisibilis sicut ⁊ nūc. vel s̄m guilbernum ideo ad de/
signandum q̄ sepulto domino clausum est monumentum
vt dicit matheus. Alij vero eleuant calicē discooptū q̄a
tempore passionis x̄pi sanguis x̄pi fuit visibilis ⁊ visibiliter
in cruce fundebatur. Item quia velamina figurarū abla/
ta sūt. q̄a quod tipus figurabat jam nūc abducto velo dat
perspici. Ora igit virgo nos illo pane celi dignos effici.

Et quotienscūqz feceritis in mei memoriam. facietis

Exponit sic. hec id ē hanc hostiam quotienscūqz sup/
ple obtuleritis. feceritis id ē cōsecraueritis ⁊ māduca/
neritis. i. mei memoriā facietis id est mortis ⁊ passiōis me/
moriam habeatis. Hec verba originaliter habent luc. xxij.

Et s3m rónale hec clausula tam cōsecratōez corporis q̄ s3/
 guinis xp̄i respicit. Et ideo post depositū calicem dici debz
 p̄ que verba traditis sam formis consecratōis xp̄s ostēdit
 suis discipulis ⁊ sacerdotibus novi testamēti p̄ huius sacri
 ficij oblationem quotiens in memoria passionis offerit deū
 patrem placatī sicut per passionem filij sui placatus factus
 est deus pater super genus humanum. Et ideo dicit in me
 moriā mei. i. meē passionis ⁊ mortis facietis. In hoc enī
 sacramento quotidie memoriā xp̄i ⁊ eius passionem reuo
 camus sicut apostolus prima ad corin. vñdecimo deter
 minat dicens. Quotienscunqz manducaueritis panem hūc
 ⁊ calicem biberis mortem dñi annuntiabitis donec veniat
 Propter quod ⁊ dñs dicebat. Hoc facite in meam comme
 morationem. Hanc ultimam sui memoriā dominus de/
 reliquit. quemadmodum siqs pegre pficiscens aliquod pig
 nus ei quē diligit dereliquit vt quoties illud inspexerit ip̄i
 amicitias debeat memorari quod pign⁹ is si pfecte dilexit
 absqz fletu ⁊ magno desiderio neq̄ aspiceret. Ideoqz salua
 tor hoc sacramentū instituit qñ venerat hora ei⁹ vt trāsiret
 de hoc mundo ad patrem vt visibilem sui memoriā no/
 bis cōmendarer. Quod memoriale si pfecte xp̄m diligis abs
 qz fletu ⁊ magno desiderio vel suspitio offerre nō debes nec
 potes. Nota q̄ triplex habemus memoriale dñice passio
 nis. Primum quantum ad visum in scripturis ⁊ picturis
 crucifixis. ymagines enī i libris ⁊ ecclesijs depingunt vt nos
 in memoriā xp̄i crucifixi deducant. Secūdu memoriale
 habemus quantum ad auditum. scz inquātū pdicationē de
 dñica passione deuote audimus. Tercium quantum ad gu
 stum. ⁊ hoc quo ad sacramentuz altaris quo xp̄i passio pa
 tenter exprimitur. Ex quo igitur in oblatōe huius sacra
 menti recolit memoria istius excellētissime caritatis quā
 xp̄s i sacra passione demonstrauit p̄ quā ⁊ deus potest placa
 ri pro nostris offensis. Nam nullum sacramētuz est isto sa
 lubrius quo peccata purgātur. virtutes augent ⁊ mēs om
 nsum carismatum spūalium abundantia impiguatur. Nul
 lum etiam ira efficac̄ est ad delendum peccata. tam viuorū
 q̄ mortuorū sicut oblatō eucharistie i missa enz p̄cipaliter
 ibi adest q̄ peccata dimittit. Idcirco bonum ⁊ salubre est

vt quibz in ordine sacerdotali cōstitutus studeat se ad hoc sa
 cramentum p̄cipiendum p̄ vite sanctitatem ac deuorōez ita
 aptare. vt valeat illud in remissionem suorum peccatorū ac
 cipere. Melius nāqz ac tutius est vt bonū quod q̄sqz spat
 sibi post mortē p̄ alios fieri tam in missis legēdis q̄ in alijs
 operibus agat ip̄e p̄ se dum viuit. vnde beatus gregorius i
 libro dyalogoz sic dicit. Pensandū ē q̄ tutior via sit vt bo
 num quod q̄sqz post mortem suam sperat agi per alios a/
 gat per se dum viuit. Beatius enī est post resolutionem cor
 poris libez exire de hac vita q̄ post vincula libertatē q̄re/
 re. Debemus itaqz hoc p̄sens seculū tota mente cotemne/
 re quotidiana deo lacrimarum sacrificia offerre. quotidiana/
 nas carnis ⁊ sanguis eius hostias offerre ⁊ immolare. Sed
 necesse est vt cū hec agimus nosmetipsos deo in contritōne
 mactemus quoniam q̄ passionis dñi misteria celebram⁹ de
 bemus imitari quod agimus. Item in alio loco s̄dez sic di
 cit. Si q̄s sacerdos peccandi p̄positum nō habz quotidie ce
 lebrate debz. ne priuet sanctam trinitatem maxima laude ⁊
 gloria q̄a maior gloria in terra deo exhiberi nō potest q̄ in
 missis officio quo sacrificiū laudis. s. ip̄e dei filius deo patri
 offertur ⁊ ne priuet angelos leticia viuos gratia defunctos
 venia. Inter oīa enī opera meritoria primatū tenet missa

v. **De ⁊ memores dñe nos serui tui. s3 ⁊ plebs tua**
 sancta. eiusdem xp̄i filij tui domini dei nostri. tā bte
 passionis. necnon ⁊ ab inferis resurrectionis. s3 ⁊ i ce
 los gloriose ascensionis. offerimus p̄clare maiestati tue. de
 tuis donis ac datis. hostiā purā. hostiā sanctam. hostiaz
 immaculatā. pa nem sanctum vite eterne. ⁊ calicem
 salutis perpetue.

b. **Ec ē quarta ps p̄cipalis tot⁹ canonis in qua p̄**
 q̄ facta ē ⁊ posita oblatōez cōsecratio nūc fit cōse/
 cratorū cōmemoratio. Et diuidit ista ps in tres p/
 tículas In prima ostendunt tria p̄ hec cōsecrata rememo/
 rāda. In scdā oblatio istoz cōsecratorū rememorat. ⁊ petit
 vt ista oblatō diuino vultu benignius respiciat ⁊ acceptet
 In tertia petit effectus sacramēti q̄ ē gratie infusio diuine

Sedā ps ibi. Supra q̄ ppicio. Tercia sibi. Supplices te rogam⁹. ⁊ cōstruit lra sic. vnde o dñe nos serui tui id ē nos sacerdotes sed ⁊ plebs tua sancta id est populus xpianus tua passione sanctificatus. supple existētes memores eiusdē xpi filij tui dñi dei nostri tā beate passionis. supple que nos beatificat. necnō id ē etiā resurrectōis ab inferis id ē a mortuis s; ⁊ i celos gloriose ascētionis offerim⁹ id est immolamus. p̄clare maiestati tue id ē p̄ ceteris tue clare potētie de tuis donis supple gratuitis. ac datis id ē collatis supple nobis hostiā purā. id ē purificatē atz ab omī peccato originali imunē. hostiā scāz id ē scificatēz supple ab omī peccato criminali hostiā imaculatā id ē sine macula peccati venialis. panē scūz. sp̄ exntem viaticū ⁊ datorē vite eterne. ⁊ calicē salutis p̄petue id ē icbriatēz ⁊ letificatēz nos p̄petue in glā sēpiterna. Sētentia ē hec. Ex quo oblatio hui⁹ sacrificij fieri debz in filij tui memoriā. ⁊ ei⁹ mortis ⁊ passionis nos sacerdotes serui tui ⁊ tota ecclesia tua scā cōmemorātes. tā ei⁹ btāz passionē q̄ ab inferis resurrectōez. ⁊ gloriofā ascētionē. offerim⁹ tibi de tuis donis gratuitis hostiā purā ⁊c. Nota p̄io sup hoc quod dicit vñ ⁊ memores. qz ip̄e dñs nobis. p̄ceperat vt hoc in sui memoriā facerem⁹. Idcirco tria cōmemorāda nobis p̄ponit ecclesia. scz tā beatāz passionē necnō ⁊ ab inferis resurrectōez. ⁊ i celos gloriofā ascētionē quoz p̄mū. scz passio vulnerat caritatē. scdūz scz resurrectō corroboret fidē. terciū. i. ascētio letificat sp̄e Quid enī i nobis magis caritatē accēdit q̄ q̄ pp̄io filio nō peccit de⁹. sed p̄ nobis oibus tradidit illū. xps enī factus est p̄ nobis obediēs. Quid magis in nobis fidem cōfirmat q̄ q̄ xps resurrectit a mortuis primitie dormitiū. Quoniam qdē p̄ hoiez mors ⁊ p̄ hoiez resurrectio mortuoz. Nā sicut i adā omnes moriuntur. ita ⁊ in xpo omnes viuificabunt. Quid i nobis magis amplificat sp̄e. q̄ q̄ xps ascendēs i altū captiua duxit captiuitatē. dedit dona hoibus. vt vbi ip̄e ē illic ⁊ mister eius sit. Hec inno. Sed dubitat quare nō sit commemoratō incarnatōis vel natiuitatis. ⁊ sp̄s sancti missio/ nis Respondet q̄ incarnatio ⁊ natiuitas p̄i⁹ i habitu sacerdotis ⁊ in missē introitu ⁊ infra specialit̄ ⁊ Incide cōmemorant ⁊ sp̄s sancti missio ⁊ cetera infra cōmemorāda reliquū

tur. Idcirco hic nullū eoz recolitur Alia causa specialiter taca est in notabili p̄imo. Secūdo notandū s; m̄ guilbermū Sacerdos hec tria cōmemorās de quib⁹ dictū ē supra p̄mo dñice passionis. manus ad modū crucis ad vtraq; cornua altaris extendit habitu corporis: manū xpi extensionē i cruce representās. Nichilomin⁹ p̄ hoc insinuans. q̄ xps p̄ iudeis ⁊ gentilibus: qui per vtraq; cornua altaris designati sunt passus sit. Et quia xps p̄lixius orās fact⁹ est i agonia iudeo agoniā illā actu habitu oculoꝝ ⁊ faciei demōstrat. dicēs autem. necnō ⁊ ab inferis resurrectōis illas manus vt p̄i⁹ ad se reducēs: eas paz erigit. Nñ in cantico abacuck dicit. Altitudo manus suas leuauit. ⁊ hoc in signū illius: q̄ xps inuictus leo surrexit a mortuis. Itēz dicēs. Sed ⁊ in celos gloriose ascētionis ⁊c. eas equaliter erigit vsq; ad humeros in signū q̄ xps eleuatis manib⁹ ferebatur in celū ⁊ sedz ad dexterā patris. Tercio nota circa verba text⁹ vbi dicit. nos serui tui ⁊c. i. sacerdotes. quia ad litterā hic loq̄tur de ministris ecclesie successoribus aplōꝝ vt sūt sacerdotes iter quos ⁊ ep̄os in p̄mitiua ecclesia nō erat differentia. Nñ ⁊ sacerdotes memores esse debēt. quia ipsi celebrātes missā ⁊ sacrificiū illud excellētissimū offerentes: nō debēt ignorare se hoc sacrificiū laudis in memoriā mortis ⁊ passionis xpi offerre ⁊ a memoria sua eam nunq̄ secludere. sed eā semp tanq̄ p̄sentem p̄e oculis habere. Et subditur. sed ⁊ plebs tua sancta. i. populus xpianus: etiā memor esse debet tue passionis quia nō solū xps p̄ sacerdotibus. verūetiā p̄ tota plebe. ne periret passus ē ⁊ mortuus. Idcirco ⁊ tota plebs huius amare passionis memor esse debet. iuxta illud. Vos omnes q̄ transitis per viā ⁊c. Hec plebs sancta dicit. quia ex fide et baptismo sanctificata ē. Et hec plebs vna cū sacerdote offerit. ⁊ ergo sacerdos dicit. nos serui tui: s; ⁊ plebs tua scā: offerimus. quia quod sacerdotes agunt ministerio populus agit voto. Et subditur. xpi filij tui dñi dei nostri. Filij dei vocat dñm deū nostrū. quia eadē intentione ⁊ deuotōe a nobis est colend⁹. quia deus pater quia cōsubstāntialis ⁊ coeternus est deo patri nō alter: sed idē deus noster ⁊ omniū. sicut ipse docet loquēs aplis dicēs. Creditis in deū. ⁊ in me credite. deum se in hoc esse cōtestās. vt ait bea. ang. Quod eti

am infideles noluit latere iudeos dñ eis diceret: si ego non facio opa patris mei nolite michi credere. si aut facio opa que nemo facit nisi solus deus: et si michi non creditis: propter ipsa opera credite. quia ego in patre: et pater in me est. et pater in me manens ipse facit opera. Dñm nostrum nominat. Quis sit dñs oim ut clamat scriptura In ditione tua uniuersa sunt posita. dñs uniuersorum tu es. tamē dñm nostrum singulati privilegio ipsū nominam⁹. quia per gratiā ipsius uocati sumus in sorte filiorum et sanctorum quorum se deū faterur dicens. Ego sum deus. abraam Isaac et iacob. hoc nomē meum in eternū. et memoriale meū a generatione et generatio nem. Subiungit. Offerimus p̄clare maiestati tue. Materstas dei dicitur preclara: quasi p̄re alijs clara. Nam si in sti florebat sicut sol in regno patris eterni. Quomāgis diuina maiestas resulget. Sequitur. De tuis donis ac datis etc. Dona atq; data ad idem possunt referri. uidelz ad oblatorum substantiā que diuino munere nobis data ipsi deo reddunt oblata. vel q; dona referantur ad gratiā et dignitatē ordinis et ordinationis sacerdotalis p̄ quā illi donatur a deo: ut possit hostiam iure offerre: et data referantur ad munera vel oblata a plebe in obsequiū diuine maiestatis. quia oīa hec fiunt diuini muneris causa et nostre salutis. Szm Inno. exponitur sic. Nos offerimus tibi de donis tuis. i. de frugibus segetum quātū ad panē: q; conuersus est in carnē et corpus xpi: ac datis. i. fructibus arborum: q; tū ad uinū: quod est consecretur in sanguinē. De his in q; et illis: offerimus hostiam purā etc. Vel q; dona ad spiritualia: et data ad temporalia referantur ut sit sensus. Inter cetera dona temporalia et spūalia que nobis contulisti: offerimus maiestati tue tanquā donum potissimū. hostiā purā. i. eucharistiā immunē ab omni peccato originali. sanctā ab omni peccato criminali. immaculatā. i. sine macula peccati uenialis. Vel purā quātū ad cogitationē. sanctā quantū ad locutionē. immaculatā quātū ad operationē. Vel sic. hostiā purā. i. sine macula originalis cōceptus. vel purā a fomite carnis. Hostiā sanctā plenitudine uirtutis. immaculatā a cōragio culpe et erroris Panē sanctū uite eterne. quia est uaticū sustentās uiaiores in uia. ut possint ad eternā patriā uenire: et calicē salutis p̄

C xxxviiij

petue. in quo est potus inebriās nos et letificans perpetue. Vel panē sanctū. i. sanctificantē. et datorē uite eterne q; tū ad stolaz carnis. et calicē salutis quantū ad stolaz sic. Szm illud. Ego sum panis uerus qui de celo descēdi. si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternū. Nota ex his uerbis quinq; tanguntur de xpo Est eni xps hostia pura electos suos a peccatis purificās. hostia sancta. electos suos sanctificās hostia immaculata. maculas nostras purgās. panis sanctus uite eterne. homines et angelos reficiens. Calix salutis perpetue. i. calicē sui sanguinis inebriās et p̄fūdens. Et fuit hic quinq; cruce. ad recolendū q; in uirtute crucifixionis xpi p̄ hanc hostiā sacramentalē. purificamur. sanctificamur et immaculati reddimur. et in uirtute eiusdē crucifixionis xpi corpus xpi in forma panis est nobis cibus uite. et sanguis eius sub forma uini est potus salutis perpetue. Sed Inno. dicit. q; ecclesia dicit se memoriā dñice passionis pagere. statiz acerbiore penaz illius passionis cōmemorat. recolēs quinq; crucibus xpi uulnera ipsi in sua passione inflata. que sūt uiuentis petre foramina. in quibus residet ista immaculata colūba fructuose nidificās. Est eni inter p̄dicta quinq; crucis signacula: quinq; uulnera dilecti filij dei uidelz. duorum uulnera in manibus. duorum in pedibus. et unius in latere. Cōtemplatiua memoria: tres cruce cōiter facit sup oblatā et calicē quoniā in tribus uerbis utriusq; p̄ter intelligitur. Nunq; eni in cruce signaculo panis separatur a calice. nisi cū distincte et separatim nominantur in canone. et ergo ibi distincte nominatur hostia corpus xpi: cū dicitur panē sanctū. Ergo etiaz oblata diuisim cruce signatur et similiter calix. quia subdit et calicē. igitur etiaz diuisim signatur. Verū etiā est. q; erecta pars crucis sup panē solūmodo transuersa usq; sup calicē debet extendi: quoniā erecta pars crucis corpus sustinuit transuersa uero brachia distendit. Sed oritur q̄stio fm Inno. nō p̄mittēda silentio Quare sup eucharistiā cōsecratā plenissime adhuc benedictōis signū exprimitur. ego super hanc q̄stionē: potius uellē doceri q; docere. magisq; referre q; p̄ferre sentētiā. Verū quia nichil a maioribus dictum in hac re potui inuenire. dico tñ sine p̄iudicio quod sentio. in canone siquidem aliud signa p̄tendūt: et aliud uerba.

Verba namque principaliter spectant ad eucharistiā consecrandā
signa vero ad hostiā dñice passionis recolendā. Nam verbis
vrimur ad consecrandū panē et vinū in corp⁹ et sanguinē xp̄i
Signis vero vrimur ad recolendū ea que p̄ ebdomadā p̄ri
maz ante festū pasce acta et gesta sūt circa xp̄z. Dicatur ita
q̄ q̄ signa nō referūtur ad consecratōem. sed ad historiā re/
colendā dñice passionis. Nam quantū ad ordinē eucharistie
consecrande capitulū illud. s. qui pridie q̄ p̄teretur: in fine
canonis subijci debuisset. quoniā in eo consecratio cōsumat.
sed quoniā impediūisset ordinē historie recolēde. q̄a quicq̄
fuit gestū in medio recoleretur in fine. Prout vidit ergo
canōis ordinatoz vt ordinē seruet historie. quare et verba
consecrationis canonis collocavit: vt que sequerentur intelligā
tur p̄cedere. maxime ea que videntur respicere consecratōez
szm illā q̄ sepe fit. vt q̄ narratōe succedūt/intellecū p̄cedūt
vel poti⁹ vt tā littere q̄ historie sūz ordo seruet.

Supra que p̄picio ac sereno vultu respicere digneris
et accepta habere: sicuti accepta habere dignatus es
munera p̄neri tui iusti abel: et sacrificiūz patriarche
nostri abrae: et quod tibi obtulit sūm⁹ sacerdos tu⁹ melchi
sedech sctū sacrificiū et immaculatā hostiā.

Ecūda p̄ricula quarte p̄tis principalis. in qua ista
consecrata et oblata in figuris cōmemorantur. et peti
tur vt diuino vultu benignius respiciantur a deo. et
acceptentur. Et cōstruitur littera sit. Supra que suple do
na et data: suple o deus digneris respicere p̄picio vultu .i.
placida facie. ac sereno. i. illuminato. et digneris habere ac/
cepta. i. grata. suple quantū ad offerentē. sicuti dignat⁹ es
habere accepta. i. grata. munera. i. oblationes. p̄neri. i. ser/
ui tui iusti. abel: sic dicti. et sacrificiūz. i. holocaustum. abrae
nostri patriarche. i. sancti patris. et quod suple sacrificiū.
summus. i. suprem⁹ sacerdos tuus. melchisedech sic dictus
obtulit tibi sctū sacrificiū et immaculatāz hostiāz Sentē
tia est ista. O deus pater clemētissime nos petimus vt di/
gneris respicere p̄picio placida facie super hec dona et da
ta. i. super corpus et sanguinē xp̄i filij tui habendo ea grata
et accepta sicut grata et accepta dignatus es habere munera
iustj abel. et sacrificia sancti abrae patriarche et melchisedech.

summi tui sacerdotis. Nota supplicatur hic vt dñs dignet
respicere super illa oblata et consecrata: sereno et placido a/
spectu. non tamē est ex hoc estimandū. q̄ vultus dei immu
retur qñq̄ sed tūc vultū suū deus serenat et illuminat: cū su
am misericordiā erga nos exhibet et demonstrat. iuxta illud
ps. lxxj. Illuminet vultū suū super nos et misereat nostri.
Tunc subiūgitur. Sicuti accepta habere dignatus es etc.
szm Inno. ly. Sicuti exprimit similitudinē aliquale. non
tamē equalē. Multo quippe acceptius ē hoc sacrificiū. q̄
quod obtulit abel. abraam vel melchisedech. Habet enī am
plius res q̄ vmbra. veritas q̄ figura. Ipsa aut similitudi
nem magis q̄ vmbra qualitatē siue equalitatē debemus no
tare. Similes ergo offerendo sum⁹ abel si recte quidē offerē
res nichilomin⁹ diuidamus. quod quia et cain nō egit pecca
uit. sua namq̄ non recte obtulit. sed retinēs sibi seipsuz et cor
suz auferēs deo male diuisit. Abel aut acceptum deo intus
obtulit in corde holocaustū. quia nō se sibi retinuit. sed to
tum se deo subdidit et impedit. et ideo deus respicit ad abel
ad munera eius. Ad cain aut et ad munera ei⁹ non respexit
Prius respexit ad cain. et postea ad munera eius. quia offe
rens non placuit a muneribus. sed munera ab offerente Si
militer abraam. egregia fide primo se totū obtulit altissimo:
quia credidit abraam deo et reputatū est ei ad iusticiāz. Et
postea cū duceret sua offerenda. placidas deo hostias offere
bat. quod vt nos facientes imitemur: deus ab illo exigit
paternos affect⁹. Tolle inquit filiū tuū vnigenitū quē dili
gis isaac. et offeret eū in holocaustū super vnū montiū quem
monstrauero tibi: gen. xij. Statimqz p̄mptū et obedientem
inuenit. ymo nobis ostēdit. melchisedech qui nisi pri⁹ se ac
ceptū deo sacrificiū obtulisset. futuroz causas nō preuenisset
quaz intuitu mysticū panē et vino primū obtulit sacrificiū
Erat enī sacerdos dei altissimi. Nos igitur assistētes ad of
ferendū si recte diuidim⁹. nos pri⁹ in sacrificiū offeram⁹ ac
deinde sicut mun⁹ abel. sicut sacrificiū abrae. sicut holocau
stū melchisedech. vota nostra acceptabit. Sed dubitat. q̄
re adducti sūt tipi et figure de tempe nature: et nō tipi vel fi
gure legales. Respondet q̄ hoc fit ideo. q̄a illi patres q̄ in tē
pore nature in fide hostias obtulerūt: semp fuerunt deo ac/

cepti. hostie autē legales minus accepte fuerūt: sed ad tem-
pus tolerabantur: vt eas popul⁹ carnalis pot⁹ deo vero q̄
ydolis offerret. Ideo dicit dñs p̄ p̄betā. Nūquid māduca/
bo carnes t̄bauroz. aut sāguinem hyrcoz potabo. Immola
deo sacrificiū laudis. ps. xlix. Sed quare isti tres patres
veteris testamēti p̄re ceteris hic noiantur Rñdetur q̄ ideo
quia sacrificia eoz acceptiora erāt: q̄ eoz sacrificia speciali
us ceteris: hoc sacrificiū nouū q̄ nostrū p̄figurauerūt. q̄ fi-
gurā passionis xp̄i q̄ ei⁹ sāctissime cene valde pp̄rie rep̄senta-
bant. Quid enī p̄ mun⁹ abel offerentis de p̄mogenitis nisi
xp̄s exprimitur. p̄mogenit⁹ in multis fratrib⁹. q̄ obtulit
seipsū agnū immaculatū deo patri. de quo. Job. j. Ecce ag-
nus dei. q̄ in apoc. dicitur. Iste ē agn⁹ q̄ occisus ē ab origi-
ne mūdī. q̄ sicut abel inuidiosē interfecit ē a fratre suo: sic
q̄ xp̄s ihesus maliciosē q̄ ex inuidia a fratribus suis. s. iude-
is occisus est q̄ necatus. Quid p̄ sacrificiū abrahe vnici⁹ q̄
dilectū filiū offerentis: nisi passio dñi figuratur: q̄ immola-
tio fili⁹ dei a patre pro nobis. De qua apostolus dicit pp̄rio
filio suo nō pep̄c̄it deus. Sicut abraam obediuit deo filium
suū immolādo. sic xp̄s factus ē obediēs patri vsq̄ ad mortē
q̄ in manus patris tradidit sp̄m. Oblatio vero melchise-
dech tam pp̄rie nouū sacrificiū demōstrat q̄ inde p̄dict⁹
ē. tu es sacerdos in eternū s̄m ordinē melchisedech ps. cix.
Cui s̄m apostolū p̄ oīa filius dei assimilatus manet sacer-
dos imperpetuū. Sicut enī melchisedech panē q̄ vinū obtu-
lit: vt legitur gen. xiiij. Sic xp̄s sub specie panis q̄ vini of-
fertur p̄ nobis deo patri pacificās nobis ipsū. xp̄s abel dici-
tur rōne innocētie. abraam rōne obediētie. melchisedech
rōne clemētie q̄ sāctitatis eximie. Melchisedech interp̄ta-
tur rex iusticie qui fuit rex salez. i. pacis. q̄ figurabat xp̄m.
De quo ps. Or̄ietur in diebus eius iusticia q̄ habūdātia pa-
cis. Alterius nota. Abel dicitur puer. nō tam a puericia q̄
a puritate. iuxta illud Isaie. lxvij. Ecce puer meus dilectus
quē elegi. posui sup eū sp̄m meū. Abraam dicitur patriar-
cha. nō tantū israhelice plebis s̄z q̄ populi xp̄iani. Illius is-
rahelice plebis per carnē. istius vero p̄ fidē. s̄m illud. Nō
vltra vocabitur nomē tuū abram sed abraham. quia patrē
multaz gentiū constitui te. Nota in littera subdit. Sanctū

q̄ immaculatū sacrificiū. Hec verba in canone addidit leo
papa. j. Et possūt referri ad sacrificiū melchisedech quod di-
citur sanctū q̄ immaculatū p̄pter sacrificiū eucharistie in ip-
so figuratū. Ipse enī melchisedech vt legitur gen. xiiij. ob-
tulit panē q̄ vinū in sacrificiū reddēdo gratias deo de victo-
ria abrahe quod erat valde acceptū deo. sed referendo ad no-
strū sacrificiū: tunc esset sensus. Sicut ista tipica sacrificia
tibi deo accepta fuerūt. sic hoc sc̄m sacrificiū q̄ hostia ima-
culata q̄ in se sepe tibi accepta est. Etiam quātū ad offerē-
tē acceptabilē facere digneris. Hora istā orationē q̄ alias se-
quentes. sacerdos orat extensis brachijs q̄ manib⁹ sup me-
sam altaris. Sacerdos manus extendit. quia xp̄s sup araz
crucis manus extendit. iuxta illud p̄phetiā. Extendo ma-
nus meas ad populū nō credētē michi. Et orat cōiūctis ma-
nibus alias duobus digitis. s. indice q̄ pollice in vtraq̄ ma-
nu. Hec de cetero eas disiūgit nisi qñ facit signū crucis vel
hostiam tangit vsq̄ ad ablutōem calicis. Et quare hoc sa-
cerdos facit rōnale ponit multas causas. Una q̄ hoc fit ob
reuerētia corporis q̄ sanguis xp̄i. ne digiti aliquod aliud tā-
gant ante lotionē nisi hostiā. Secūda causa quia sicut in ta-
li digitorū cōiūctione digitus maior cōiūgitur minori q̄ pri-
mus secundo. sic p̄ pollicē deus pater. q̄ p̄ indicē filius intel-
ligitur. Tercia causa. ad denotandū q̄ fideles xp̄i corpus
fide q̄ deuotione tangentes debēt esse caritate cōiūcti. Et si
cut digiti isti faciendo signū crucis separantur. sic fidelium
opationes in hac vita cū expedit sep̄antur. Quonia qñq̄ p̄ cō-
templationē ad spiritualia eleuātur. q̄ qñq̄ p̄ mūdianis ne-
cessitatibus tēporalia administrant. Quarta causa cōiūctio
digitorū indicat. q̄ mēs q̄ corpus sacerdotis: corpore q̄ san-
guine xp̄i debēt esse inseparabilis cōiūcta. Quinta causa: vt
si aliqua p̄ticula hostie digitis adheserit: vt co tutius obser-
uetur. Hec rōnale.

Applīces te rogamus oipotēs deus iube hec p̄ferri
p̄ manus sancti angeli tui in sublime altare tuū: in
cōspectu diuine maiestatis tue: q̄ presta vt quotquot
ex hac altaris p̄ticipatiōe sacrosactū fili⁹ tui cor pus q̄ sā-
guinē sūperim⁹ oī bene dictōe celesti q̄ gratia replea-
mur. Per eundē xp̄m dñm nostrū.

Ercia p̄ticia huius quarte p̄tis principalis ipsius
canonis In qua peritur effectus huius sacramēti. q̄
est diuine gratie infusio. **C**onstruif littera sit. **D**om
nipotēs deus: nos supplices. i. humiles et deuoti. rogan⁹. i.
deprecamur te. iube. i. fac supple bec vota nostra p̄ferri i. re
presentari per manus. i. per misteria. sancti angeli tui: sup
ple assistētis. In sublime altare tuū. i. in totā curiā celestem
In cōspectu diuine maiestatis tue. i. glorie tue. vt quotquot
i. quoriscūq; nos fideles tui supserim⁹. sacrosanctū. i. san
ctum corpus et sanguinē filij tui. ex hac p̄ticipatiōe. i. ex cōt
one altaris repleamur omni b̄ndictione et gratia celesti. per
eundē x̄pm d̄m nostruz. **S**entētia est ista. **D**ispotens de⁹
humiliter te deprecamur. iube vota nostra et nostras oratō
nes. p̄ ministeriū sanctorū angeloz: p̄ferri in cōspectu tue di
uine maiestatis. vt omēs ex hac p̄ticipatiōe altaris: gratia
et celesti b̄ndictione repleamur. **M**ota primo. Sacerdos di
cens hanc orationē humiliter se inclinat ante altare. vt cor
pore ostēdatur foris quod per humilitatez geritur int⁹. **E**t
szm Inno. Illa inclinatio rep̄tat humiliatiōez x̄pi in sua
orōne imminēte sua passione in mōte oliuaz Quia szm enā
gelistas. d̄ns ymno dicto: exijt in montē oliuaz trans tortē
tem cedron: vbi erat ortus in quē introiuit ipse et discipuli
eius. **E**t dixit discipulis suis. Sedete hic donec vadaz illuc
et orem. **E**t assumpto petto et duobus filijs zebedei cepit con
tristari et mest⁹ esse. et progressus pusillū p̄cidit in faciē suā
orans et dicēs. Pater si possibile est transeat a me calix iste
Seruāme non sicut ego volo: sed sicut tu. **E**t venit ad di
scipulos suos et inuenit eos dormientes. Sed et secūdo et ter
cio abiit. et orauit eundē sermonē dicēs. **E**t fact⁹ est in ago
nia plixius orabat. et factus est sudor eius tanq̄ gutte sāgu
nis decurrentis in terrā. **E**t tunc venit ad discipulos suos
et dixit eis: Surgite et eamus. **E**cce appropinquat qui me
trader. **A**dbuc eo loquēte ecce iudas vnus de duodeci venit
cū turba multa et c. **Q**ui autē tradidit eū dedit eis signū dicēs
Quēcūq; osculatus fuero: ipse est tenete eū. **E**t cōfestim ac
cedens ad ih̄sum osculat⁹ ē eū. **P**er hoc ergo q̄ erat sacer
dos inclinās se representat illa inclinatio x̄pi: qua p̄cidit
in faciē positus genib⁹: orās et dicēs Pater si fieri pōt et c.

117

Sed q̄ sacerdos sub istis verbis. vt quotquot ex hac alta
ris p̄ticipatiōe osculat altare rep̄tat osculū iude traditoris
szm szm alios inclinatio sacerdotis in hoc loco significat i/
clinatiōez capitis x̄pi. **I**nclinato nāq; capite et expāsis ma
nib⁹ tradidit sp̄m quod nō aliud significare videt̄ q̄ largi
ratē sue caritatis. **E**xpādit enī man⁹ ad suscipiēdū nos in
suū amplexū et q̄si nrām pacē desiderās osculari nos velit.
aut auditū benignū p̄bere. **S**z osculū altaris significat re/
cōciliatiōez nrāz cū deo i morte x̄pi p̄ quā recōciliatiōez rece
pim⁹ i morte x̄pi et recōciliari digni efficimur grā dei **Q**uo
niā q̄ fuera m⁹ inimici jā facti sumus valde dilecti et amici.
Motādū etiā szm cōsuetudinē aliq̄oz cū sacerdos illā orō/
nē orat supplices et c. stat inclinat⁹ cancellatis manibus an
te pectus ad designādū q̄ orōis humilitas q̄ p̄ iclinatiōez desig
nat. tūc expandiri digna ē et nō alias. si ex fide pectoris et mē
tis p̄ dilectōez opantē p̄cedit. q̄ opatio p̄ manus intelligit̄.
Et qz opa aliqua sūt vite cōtēplatiue. aliqua actiue q̄ quo
dāmō cancellati se habēt. sicut sinistra ad dexterā. **D**ia enī
opa vite actiue supposita et inferiora sūt ad opa vite specu
latiue. **E**t opa vite cōtēplatiue sūt altiora. et p̄ficiūt et cōst
mūt opera vite actiue. **I**deo in sp̄az manū cācellatiōe sin
stra supponit dextre. **R**ursus orat cācellatis manib⁹ an
te pectus q̄si in sp̄o facto dicat sacerdos. **O**bscramus te suppli
ces p̄ crucē et passiōē tuā quā sustinuisti expāsis māib⁹ in
cruce. **C**ācellatio enī manū x̄pi figurat crucifixiōē. **I**bec
rōnale. **E**t postea sacerdos facit tres cruces szm inno. vnā
distinctē sup oblatā. aliā sup calicē. terciā seipm signādo in
faciē. **F**orsan p̄pter sudorē corpis crucē in p̄mit sup corp⁹
et p̄pter guttas sāguis in p̄mit crucē sup sāguinē. et qz x̄ps
p̄cidit in faciē suā sacerdos se signo crucis signat in faciē.
vel per alias duas cruces quas facit super corp⁹ et sāguinē
designantē vincula et flagella. vincula q̄bus ligatū fuit cor
pus. **F**lagella q̄bus elisus ē sanguis. **N**am de viculis legit̄
Ministri cōprehēderūt ih̄m et ligauerūt euz. **D**e flagellis
legit̄. **C**omprehendit pilatus ih̄m et flagellauit euz. cuius
linore sanati sumus. **P**er terciā vero crucē quā sacerdos fa
cit sibi i faciē. **R**ecolūt illud qd̄ expuebat in faciē ejus. et q̄
palmas in faciē ejus dabāt. et velabāt faciē eius dicētes.

Propbetiza xpe qd e q te pcutit. hec omnia inno. Sz al/
bertus sup illud ps. Participé me fac deus oim timentiu
re qc. dicit cruce hic facim. vna sup corp xpi. alia super
sanguine. tertia an facie vt recordemur corp xpi crucifixu.
q sanguine ei effusu i cruce. q p passioné xpi crux facta est
formidabilis figura demonib. qz caractere crucis efficacit
cotta demones munimur. Sz alij dicunt sic q prima crux q
fit supra corp xpi signat q xps portavit cruce. prio i p po
corpe ad delenda peccata. sicut dicit aplis xpus peccata nra
portavit in corpe suo sup lignu. vt peccatis mortui justicie
vivam. Secda crux q fit sup calice rectu cotineté sanguine
representat q xps victa morte triumphu suu q cicarrices vic/
triciis carnis intulit in celu. vbi in conspectu patris etia iter
pellat p nobis. Tercia crux fit in figura illi q spissatus
missus e ad fidelium scificatione q graz donatoz. q plenissima
consolatoez. Sacerdotes cruce in facie faciunt. judeis qd scā
dalu. getib. vero stulticia. virtute aut dei bis q salvi fiunt
getilib. q judeis. In signo naqz crucis tota fides copbedit
q so virt. divina no imerito nuncupat. sicut clauit cuidam
monacho. visu eni e illi q cu dyabolo deberet pugnare. cu
qz se signo crucis signaret q munitet tabescis dyabolo dice
bat. No pauere signu. si no cotineret ta magnu misteriu.
Monachus ait. Quid e hoc ergo q qle misteriu quod in ta
tu formidine coturbatis q qsi victus tabescis. Rndit demō
In formatoe crucis tota fides cotinet. q ex corde credetis
facta q formata spm sic induit celesti armatura vt omnem
mea virtute excutiat quasi puluerem. Audite mira lenate
manus sursum. nichil aliud pfitet. q q vnus e deo possessor
celi q terre visibiliu q invisibiliu conditor. Et hoc quasi ju/
rameto firmat. ppter fidei assertioné indubitata qua dici
mus. Credo in vnu deū patre omnipotere. Manus de sursum
ducta vsqz ad pcordia hoc facit signat q vnigenitus filio
dei cosubstantialis q coeternus pter de sursum venit ad susceptoez
hois q ex sinu patris in vrez venit virginis. Quare hoc cre/
detes dicim. q i vnu dnm sbum xpm qc. vsqz q ho factus
est inclusiue. Deinde ad sinistra ducta nichil aliud pcedit q
q idē dei filius iuenit nos obnoxios maledictionis q filios
sre a sinistris positos cu dyabolo deputatos. Ducēdo tñ ad

clij
dexterā manū incarnatōis causam passiōis efficaciam mortis
xpi meritū resurrectōis triumphū p quā ad bñdictōez dei pou
cimur clare enūciat. vnde scqur Crucifixus etiā p nobis
vsqz sibi cuius regni non erit finis. Sic jgit fide instituti spe
firmati. caritate examinati. in vnitatē redim. beatorū bap
tizati. q cū fiducia expectātes resurrectōez mortuoz quod i
ultima clausula adūgimus. q in spūsanctū vsqz sibi q vi
tā vcturi seculi. Alij dicūt q in his signis. intelligi dat. q
necesse habem. vt dñs noster tribuat castitatē corpis quod
itelligit in hoc quod dicit corp. Itē necesse habem. vt tri
buar nobis fidē. Justo eni ex fide vivit. q aia in sanguine e.
Et hoc itelligit cū dicit q sanguine. Itē necesse habemus
vt dñs tribuat nobis cognitōez q cogitationū puritatem.
quod i tercio itelligit. qz facieternus sup pect. tertia crux i
pmit vbi cogitationū sedes e. Ergo si seruauerim. q ama
uerim. castitatē corpis. fidei firmitatē. aiaz. puritatē. grā
q celesti bñdictione meremur repleti. Sz adhuc alij de istis
trib. crucib. dicūt. q duo signa crucis sup corp q sangui
ne fiūt. p hoc itelligit q p mortē xpi a duplici morte libe
ramur. scz corpis q aie sz tñ cōpassionē i mēte seruam. qz
in tercio signo ex pmit. qz si cōpatimur q cōregnabim. vt
dicit paul. Itē i istis trib. signis representat diuersitas pas
sionis xpi. flagellatio quo ad primū sanguis effusio quo ad
secūdū. faciei velatio quo ad terciū. Sedō nota circa verba
textus. scz iube hec pferri. dicit inno. q tate pūditatis sūt
hec verba q itellet. hūanus ea vix sufficit penetrare. Mā
q brūs grego. tāti sacramēti digno iterpres i quodā loco de
illis tāq de re ineffabili pene ineffabilē loqns dicit. Quis fi/
deliū dubiū habere possit. in spā imolatōis hora ad sacro
tis vocē celos apiri. q misteria chorosqz angeloz adesse sū/
ma imis sociari. terrena celestib. cōiungi. vnu ex visibili/
bus q invisibili. fieri. Et alibi vno atqz eodē momēto q i
celū rapit misterio angeloz. q i altari an oculos sacerdotis
videt. saluo tñ occulto celestis oraculi sacramēto. hec vba
licz simplici. tñ securis pnt exponi. Iube sō e fac hec. s. vo
ta supplicatōez q pces fidelium pferri. i. pferri. p man. i.
p misteria. sancti angeli cui sō e sanctorū angelorum. q sunt
administratorij spūs q qui vota nostra deo offerunt. iuxta

illud quod ait angelus ad thobiam tho. xij. Quia orabas cum lacrimis ego obtuli orationes tuas domino. in sublime altare tuum id est in conspectu divine majestatis. et curie tue celestis. Nam et ipsa dei majestas altare dicitur. ut habet exo. xx. Non ascendas ad altare meum id est in trinitate non facias gradus. sed equalitate trinitatis crede. non descensionem vel ascensionem. sicut fit in gradu quia in hac trinitate nichil majus aut minus. nichil prius aut posterius. sed tunc tres persone coeternae sibi sunt et coequalles. Magister alexander sic exponit. Inbe hec id est corpus christi mysticum. quod est ecclesia militans praefertur id est associari. in sublime altare tuum id est in ecclesia triumphante que altare dicitur. iuxta illud leviticus. Ignis in altari meo semper ardebit. et hoc per manus sancti angeli tui id est per virtutem et operationem christi filii tui. qui est magni consilii angelus. ysa. viij. Nam angeli sancti mysterijs sacris interesse creduntur ut dicit. b. jheronimus. Et beatus ambrosius dicit. Non dubites assistere angelum. quoniam christus assistit qui immolatur et non assistit ut consecrat. quia in hac parte homines angelos excipiunt. sed ut vota. sacrificia. et orationes sanctorum sacerdotum. et populi deo rependant. sicut illud. Ascendit fumus aromatatum in conspectu domini de manu angeli. que sunt orationes sanctorum et non dicit angelus sicut beatus augustinus orationes offerre deo quasi tunc deus novit quid velimus. quia omnia novit antequam fiat. Sed quia necesse habet creatura rationalis temporales causas ad eternitatem referre scilicet peccato erga se quod faciet. vel consulendo quod faciat. aut quod deo jubere implendum esse cognoscat. et hoc nobis cui debet vel latere angelus reportat. vel aliter. Lex divina vult infima per media reduci ad superna. Et hoc ita ordinavit non necessitate. sed voluntate. Quod autem sic orationes nostras et vota nostra per sanctos angelos deo rependant corrigunt. intelligere possumus per similitudinem. unde quis rex aliquis viderit militem strenuum in exercitu operantem. nichilominus alij regis familiares illum diligentes recommendant ipsum coram rege ut sibi graciosae inclinet et dona de probitate largiat. Et ad hunc modum angeli multum concupiscentes de bonis actibus hominum et de honoribus ab eis deo exhibitis presentant eorum opera et vota deo commendantes eos et deprecantes. ut eis suam gratiam donet. Deinde concludit per christum dominum nostrum. ubi non respondet amen. quia firmiter credit quod ab angelis circumstantibus respondeat.

Emeto etiam domine famulorum famularumque tuarum et eorum in quibus nos precesserunt cum signo fidei et dormiunt in somno pacis. *Antiphona.* Spiritus domine et omnibus in christo descendentibus locum refrigerii lucis et pacis ut indulgeas deprecamur. Per eundem christum dominum nostrum.

Et est quinta pars principalis totius canonis in qua oratur pro refrigerio et gloria mortuorum. et constituitur hanc sic. Etiam o domine memento id est miserere famulorum. quia id est famularum tuarum id est omnium tuorum fidelium et eorum qui precesserunt nos cum signo id est caractere fidei id est baptismatis. et dormiunt id est requiescunt in somno pacis. De domine nos deprecamur id est petimus ut indulgeas id est retribuere digneris. spiritus sanctus quibus hic oramus. et omnibus quiescentibus in christo id est qui in fide catholica decesserunt. locum refrigerii id est gaudij. lucis id est glorie et pacis eterne. Sententia est hec. Omnipotens deus nos etiam rogamus et petimus te suppliciter. ut miserando recorderis famulorum et famularum tuarum fidelium. qui cum signo fidei obdormierunt in somno pacis et petimus ut istis et omnibus fidelibus defunctis in christo locum indulgentie. locum lucis et locum refrigerii. et pacis perpetue largiaris per eundem christum dominum nostrum. Nota primo quod hec consuetudo etiam conecit sequentia prime prece debitis ut sit sensus. Etiam hoc petimus ut nos vivi gratia et celesti benedictione repleamur. etiam deprecamur te memento famulorum et famularum tuarum etc. vel quod ipse etiam respiciat primam commemorationem in qua oratum est pro vivis. Dicit ergo pia mater ecclesia sicut in anno. non solum pro vivis. verum etiam pro defunctis ut eos deo patri sacre oblationis intercessione commendet. certissime credens quod ille sanguis preciosus qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum non solum ad salutem viventium effusus est verum etiam ad ablutionem et salutem valeat defunctorum. Ideoque in consilio statutum fuit. ut in omnibus missarum solennibus loco debito defunctorum memoria habeatur. iuxta illud beati augustinus. Non sunt pretermittende supplicationes pro spiritibus mortuorum et quia aliqui defuncti amici pariter. cognati. qui supplicationes pro eis effunderent ergo et pia mater id est tota ecclesia omnes defunctos sub generali commemoratione suscipit. tacitisque eis nominibus exhibet commemorationem. Non enim pretereunda est dies in qua quilibet catholicus non habeat specialem memoriam defunctorum. quia si defuncti

sunt in purgatorio. sibi sunt tanquam captivi qui in nullo sibi ipsi possunt suffragari. sed solum ipsis subveniri potest per fideles videlicet nos qui adhuc sunt in statu merendi. Post hanc enim vitam nec mereri nec demereri valemus. sed solum recipimus premium pro merito vel supplicium pro demeritis. Si vero anime defunctorum sunt in celis. oratio pro eis a nobis effusa in sinu nostrum convertet. Etiam si sunt in purgatorio adhuc oratio subvenit oratori. quia operum pietatis exercet. Dicunt enim doctores quod qui pro amico unum psalmum vel unum pater noster cum devotione legerit. plures enim consolatur quam in hac vita dum viveret si eisdem mille marcas contulisset. Qui enim pro defuncto orat multum apud deum meretur. iuxta illud. Qui pro alio orat. seipsum liberat. Nota circa litteram dicitur pro memo memeto. Deus dicitur memorari illos quorum miseretur. et quos sua gratia visitat. Sic ergo petit sacerdos ut deus memoraretur illos defunctorum id est ut eis miseretur. pro sua gratiam eos consolando et visitando. Sed nota rubrica ponit hic fit commemoratio defunctorum. Est igitur sciendum quod sacerdos in hoc loco quod orare et memoriam habere patris et matris si defuncti sunt postea pro cognatis fratribus et sororibus defunctis. postea commemoratque illi a quo beneficium accepit ecclesiasticum si habet et pro omnibus benefactoribus pro quibus specialiter orare tenet si obierunt. Post hoc pro omnibus sibi commissis et primo viros. postea mulieres merentibus habeat. Nec tamen nomina eorum recitet ore tenus. sed in corde memoris et corditer revolvat. Prohibetur enim est ne alicuius in collectis missae merito nominetur et oratione fiat qui pro se vel pro suis missam copat. ne ex hoc presumptio avaricie sacerdotem fallat. Similiter et in canone cavendum est ne merito illos pro quibus orare vult. nominando vel legendo fiat ne forte sacerdotis vox eorum sic prope astantium aures tangat et conscientiam ipsius frangat. sed solum eorum memoriam habeat in corde expedite. non nimis prolixiter nec nimis celeriter. nec circumstantes redire patiantur. Sequitur quod nos precesserunt cum signo fidei. Per signum fidei intelligitur character baptismalis. qui anime in baptismo imprimitur pro qua fideles ab infidelibus discernuntur. Iuxta illud apoc. vii. Audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor milia signati. ex omni tribu filiorum israel Et dicitur notate quod nos precesserunt cum signo fidei. et ergo non debet

120
per signum fidei fides intelligi. quia in futuro seculo et in alia vita cessabit fides et spes. quia fidei que habet in presenti vita succedit visio in futura vita. et spei succedit res sperata. et ergo dicitur innocenti. Non est estimandum quod sibi sit fides et spes. sed potius sibi est clara visio et res sperata. Nam fides euacuat. caritas autem nunquam excidet. vel facilius et planius. Ipsi precesserunt cum signo fidei. de quibus apparuit cum vixerunt quod essent veri christiani. de quibus non est desperandum sed incessanter orandum. et maxime pro ipsis qui dormiunt in somno pacis id est qui credunt obijisse in pace conscientie et pectoris mortui sine peccato mortali. Est advertendum quod in his verbis notatur pro quibus defunctis est orandum. Pro his tantumdem quos meritum fidei commendat. de quibus est spes ut eis perficiatur oblatio salutatis. His namque quos judayca cecitas vel error paganismi aut heretica pravitas a sorte beatorum separavit. virtus sacramenti. gratia misterii. oratio sacerdotis. salutis oblatio. non congruit nec perficitur. Qui enim extra fidem discesserit iam indicatus est. Qui non credit in filium pro his neque orandum. quemadmodum dicit canonica epistola. est peccatum ad mortem. pro quo dico nec orandum quia oratio pro tali facta est temeraria. sicut voce divina samuel redargutus instruitur. Quid clamas ad me pro saul. cum ego abjecerim eum tanquam reprobatum. Sacerdos etiam pro talibus orans sacrilegus efficitur. etiam illis qui decesserunt in peccato mortali non aliam salutatis oblatio vel oratio potest. Nec pro istis qui sunt in inferno inferiori est orandum. quia sibi nulla est redemptio id est pro his quos pro certo scimus esse damnatos. quia dicit augustinus. Si scirem patrem meum esse in inferno. non plures orare pro eo quam pro dyabolo id est ita modicum prodest ei sicut dyabolo. Orandum est ergo pro istis fidelibus defunctis qui dormiunt in somno pacis id est qui nulla heresi. vel discordia. vel impenitentia a bono unitatis ecclesie sunt disgregati. licet forte aliqua temporalia vel purganda secunda de hoc mundo tulerunt. Sed diceret quomodo ergo possum scire an parentes aut amici damnati sunt vel non. an in peccato mortali decesserunt vel non. Facio igitur frustra orationes vel non. Posito quod sunt damnati. Respondet quod ob hoc non est desistendum ab oratione pro defunctis. quia sicut dicit. b. aug. Sacrificia altaris sine quocumque offeruntur a vivis pro defunctis valde bonis id est salutatis sunt gratiarum actiones. pro non

valde malis id est pro istis qui in purgatorio sunt expiationes
et propiciationes sunt. pro valde malis vero id est pro damnatis. et si
nulla sunt adiumenta mortuorum. sunt tamen solacia viuorum
profunt spiritibus facientibus. Ex quo clare habet quod oratio fide-
lium pro defunctis nichil prodest damnatis. sed tantum istis qui
sunt in purgatorio. quia isti sunt in gratia et spe pueniendi ad glo-
riam. etiam nichil conferunt istis qui sunt saluati. quia non indigent. In-
iuria enim facit martiri qui orat pro martire. ut dicit de cele-
misse ca. cum martire. Ex his dicitur patet quod illi errant qui dicunt
quod bonum opus meritorium factum pro damnato sibi prodest ad
minutionem pene. Et quod hoc ita sit probatur quia si opus tanti boni
meriti auferret tantam partem pene tunc duplicatum auferret duplam
partem pene. et sic opus meritorium possit esse tanti meriti quod aufer-
ret totam penam. et hoc supposito quod pena inferni sit finita exte-
siue. licet nulli dubium sit quin sit infinita intensione. Itaque sequi-
tur quod isti errant qui dicunt quod opera meritoria pro damnato facta
profunt ad hoc damnato quod det ei fortitudo ad facilius susti-
nendum penam. Et datur exemplum in portate aliquod po-
dus grane. si aliquis veniret et refrigeraret spiritum per aquam fri-
gidam. proiciendo sibi aquam frigidam infra oculos eius utique
eum refrigeraret licet adhuc non deponeret pondus. Contra
hoc instat sicut prius. si opus bonum tanti meriti daret si-
bi tantam fortitudinem ad sustinendum. ergo opus maioris
meriti daret ei maiorem fortitudinem. et sic multiplicando semper
opera meritoria tandem damnato conferret tanta fortitudo quod
etiam penam parum vel nichil sentiret. Dubitatur quare sacer-
dos vocat mortuos dormientes. Respondet Innocentius. Frequenter enim
defunctos sacra scriptura dormientes appellat. pro eo quod sicut
dormientes euigilant. ita mortui resurgent. Et propter hoc dicit
apostolus ad thesalos. iij. Nolo vos ignorare de dormientibus
etc. Et dominus dixit. lazarus amicus noster dormit. et ideo propter
certam spem resurrectionis defunctos dormientes vocat. Subiungit
Ipsius et omnibus in christo descendentibus id est fide et caritate christi in
formatis defunctis nondum plene purgatis. qui decesserunt cum
peccatis venialibus. vel solum cum reatu pene pro peccato sequi-
tur locum refrigerij. Nota quod purgatorium est locus purgationis in
cedij. est locus obscurantis ergasculi. et est locus conflictus pugnan-
tis. Est enim locus cruciantis incedij. contra quod petimus locum re-

101
frigerij. in quo non est ardor ignis. Secundo purgatorium est lo-
cus obscurantis ergasculi. eo quod sunt ibi tenebre palpabi-
les: contra quod petimus locum lucis in quo non est obscuritas
tenebrarum. Tertio purgatorium est locus ipsius conflictus pug-
nantis. eo quod ibi est morsus conscientie siue conflictus penarum
contra hoc petimus locum pacis: in quo non est conflictus pena-
rum. De hoc loco pacis dicit propheta In pace in idipsum dormi-
am et requiescam. Et alibi. In pace factus est locus eius. Naz
absterget deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum. et iam non e-
rit amplius neque luctus neque clamor: neque ullus dolor: neque
cadet super illos sol: neque estus quonia priora transferunt.
apoc. vij. Sed delectabuntur in multitudine pacis et placebunt
coram domino in lumine viuentium. Nota quod quatuor sunt suffra-
gia quibus iuuantur anime defunctorum in purgatorio existentes.
ut a penis et a peccatis soluantur. scilicet oblatio sacramenti in mis-
sa. aut precibus sanctorum. aut elemosinis carorum. aut ieiunio
cognatorum siue amicorum. Primo modo iuuatur per interuen-
tionem capituli nostri. scilicet christi in missarum oblationibus. Secundo modo
per intercessionem priuata membrorum christi. scilicet per sanctorum orationem
Tercio modo per redemptionem a pena. scilicet per largitionem elemo-
sinarum. Quarto modo per modum solutionis siue remissionis pe-
ne. scilicet per ieiuniorum afflictionem. Ad illos quatuor modos omnes
alij reducuntur. vnde versus. Dissa preces dona: ieiunia qua-
tuor ista. Absoluunt animas quas purgans detinet ignis.
Queritur tamen que illorum suffragiorum sunt meliora. Respondetur quod
melius est opus caritatis quod immediate in deum dirigitur
plus quam in hominem. ideo primi duo modi. qui immediate diriguntur
in deum meliores sunt: quam ultimi duo modi nisi per accidens. Ele-
mosina enim quicquid est melior in quantum impetrat et procurat orationes.
Et melius est opus caritatis communis: quam specialis. et
priuate. ideo melius est suffragium misse quam orationis ymo mis-
sa inter omnia opera meritoria est optimum: quia ibi concurrunt
duo. scilicet actus caritatis: et oblatio christi. Et iterum Quia bonum
quod communis: de tanto diuinius et melius. ideo elemosina
melior est ieiunio. Etiam quia elemosina est actus virtutis no-
bilioris quam ieiunium: eo quod elemosina est actus misericordie. iei-
unium autem est actus temperantie. sed misericordia melior est
temperantia.

n **H**is quoque peccatoribus famulis et famularibus tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus: propter aliquam et societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis et martiribus. cum Iohanne. stephano. mathia. barnaba: ignatio. alexandro. marcellino. petro. felicitate. perpetua. agata. lucia. agnere. cecilia. anastasia. et cum omnibus sanctis tuis. intra quorum nos consortium non estimator meriti sed venie quesumus largitor admitte. per christum dominum nostrum. Per quem hec omnia domine semper bona creas sancti ficas vivis benediciis et prestatas nobis. per ipsum et cum ipso et in ipso est tibi deo patri omnipotenti in unitate spiritus sancti omnis honor et gloria. Per omnia secula seculorum.

b **E**cce est secunda pericula quate partem principalis ipsius canonis. In qua oratio secundario iterat per vivis. Secundo fit commemoratio sanctorum. Et constructa littera sit. spiritus omnipotens deus. tu digneris dare. id est concedere nobis peccatoribus. famulis et famularibus. id est fidelibus tuis. sperantibus de multitudine. id est de immensitate. tuarum miserationum. id est tue misericordie: aliquam partem et societatem. id est consortium. cum tuis sanctis apostolis et martiribus. scilicet cum Iohanne stephano mathia et ceteris. et cum omnibus sanctis tuis. largitor: nos quesumus admitte. id est adiunge nos. intra consortium. id est societatem. quorum. scilicet sanctorum tuorum. non estimator meriti. id est non secundum exigentiam nostram: sed venie largitor. id est secundum exigentiam tue misericordie. per christum dominum nostrum. Per quem. scilicet christum. supple tu deus creas. supple quantum ad substantiam sanctificas: supple secundum causas sacramentales. Quis ficas. supple restaurando nobis vitam spiritualem. benediciis supple multiplicando nobis. per hec bona gratie. et prestatas. id est concedis nobis. hec omnia supple dona. semper bona. per ipsum. scilicet christum. et cum ipso. et in ipso. est tibi deo patri omnipotenti. et hoc in unitate supple essentie spiritus sancti: omnis honor et gloria. per omnia secula seculorum. id est eternaliter. Sententia omnipotens deus: qui non es estimator meriti sed largitor venie: digneris nos assistere sanctis tuis. et aliquam partem beatitudinis cum istis sanctis tuis. scilicet Iohanne stephano et ceteris. et cum omnibus sanctis tuis. digne ris nobis peccatoribus. de misericordia tua sperantibus dare per christum dominum nostrum. Per quem hec dona bona creas. sanctificas vivificas. benediciis et prestatas nobis. per ipsum et cum ipso et in ipso

171
est tibi deo patri omnipotenti: in unitate spiritus sancti: omnis honor et gloria: per omnia secula seculorum. Hora prima. Sacerdos secundario orans per vivis: primo dicit specialiter nobis: quia sicut sepe supra dictum est. sacerdos non solum pro se sed pro tota ecclesia orat. non in persona sui sed in persona circumstantium et totius ecclesie sacrificat. ergo dicit nobis. Sequitur peccatoribus? Nos peccatores pronunciat. quia si dixerim? quod peccatum non habemus. nosmetipsos seducimus et veritas in nobis non est. scilicet Iob. scilicet. Licet enim omni tempore debeamus nos ex toto recognoscere peccatores: tamen precipue in sacrificio missae. cum in remissione nem peccatorum hoc sacrosantum mysterium celebratur. Subdit de multitudine miserationum tuarum sperantibus. unde psalmus. Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Dicitur aliquis. quare dicitur miserationum tuarum: cum tantum una sit misericordia dei. Ibi respondetur: quod tantum una est dei misericordia: cum nichil aliud sit: misericordia dei quam deus misericors. sed multi sunt effectus qui miserationes dicuntur. unde psalmus. Reple miniscere miserationum tuarum domine. Subditur. Parte aliquam. Dubitatur cum deus sit omnia in omnibus salus et gloria singulorum quid est quod dicitur: preter aliquam donare digneris. tanquam non omnes electi essent unum denarium accepturi. Respondetur secundum Iohannem. Licet unum et idem est premium singulorum quo ad obiectum. scilicet ipse deus in cuius visione et cognitione eterna salus consistit. secundum quod dominus per se dicit in evangelio. hec est autem vita eterna: ut cognoscant te verum deum et quem misisti iesum christum. Iob. xviii. tamen secundum differentiam meritorum alij plus. alij minus divina visione fruuntur. Nam sicut stella differt a stella in claritate. scilicet ad cor. xv. sic est differentia in beatis in clara dei visione. Nam et in revelatione danielis alij beati comparantur stellis: alij firmamento. Fulgebunt inquit docti quasi splendor firmamenti. dan. xii. propter quod dominus dicebat In domo patris mei mansiones multe sunt Sicut enim est unum sol et unum lumen quod participat universi. alij plus alij minus secundum differentiam intuitum. sic et unus deus est premium singulorum. quem alij clarius alij minus clare videt et cognoscit. secundum quod maius vel minus lumen glorie habent. Quia eadem est beatitudo obiectualis. quam non sit eadem formalis. que est maior et minor in beatis. Et ideo sacerdos petit nobis ali-

quam prem dari cū beatis vt simus princeps istius clare vi-
sionis dei. nō q̄ p̄ partes vel p̄tribiliter videatur a beatis. s̄
q̄ clarus q̄ min⁹ clare intuetur. Sequitur. cū iohāne. In
ista cōmemoratiōe sanctorū ex pre magna supplētur sancti. q̄
desse videbantur in prima cōmemoratiōe. Sed dubiū ē
Quare iohānes repetitur. q̄ stephanus p̄mittitur mathe et
barnabe. Rōdet Inno. q̄ iohānes ponit in p̄ma cōmemo-
ratiōe cū ceteris p̄pter dignitatē apostolatus. In hac autē cō-
memoratiōe repetitur q̄ stephano sociatur p̄pter p̄uilegium
celibatus. i. virginitatis. Iohānes enī q̄ stephanus virgines
sunt. q̄ sequūtur agnū quocūq̄ ierit. Idcirco etiā ceteris p̄-
mittuntur Virginitas enī iohānis exinde maxime cōmenda-
tur. quia x̄ps matrē virginē discipulo virginī cōmendauit.
Virginitas stephani ex hoc cōmēdatur. quia deputat⁹ erat
ab apostolis ad ministeriū viduarū actu. vj. Et in hoc q̄ fa-
ctus est p̄positus viduarū testimoniū meruit sincerissime ca-
stitatis. Et dicit Inno. q̄ possit nō iohānes euangelista sed
iohēs baptista intelligi si nō p̄mitteretur cū ceteris s̄ctis apo-
stolis q̄ martiribus. S̄n̄ conuincitur. q̄ tantum apostoli et
martires norētur. Posset etiā iohēs baptista apostol⁹ q̄ mar-
tir intelligi. Apostolus enī grece: latine missus dicitur. S̄n̄
legitur de s̄cto iohāne. Fuit homo missus a deo ꝛc. Ipse e-
tiam martir extitit. quia p̄ defensione iusticie decollatus
fuit. Alij tñ dicūt nō posse iohēm baptistam hic intelligi. q̄a
hoc sacramētū nō accepit nec tractauit. Alij dicūt q̄ intelli-
gitur marcus qui fuit binomin⁹. qui q̄ vno nomine vocaba-
tur iohēs. Sequitur. Barnaba qui fuit coapostolus pauli.
cuius festū sicut q̄ aliorū apostolorū celebratur quo ad offici-
ciū. Ignatio qui fuit capellanus beate virginis marie. q̄ tā-
to desiderio x̄pi passiōē dilexit vt diceret. ignis crux bestie
ostium cōtractio. venaz diuisio. venient in me pro x̄po. Et
ista verba semp̄ in ore suo habuit. amor mens crucifixus ē
q̄ cū fuisse exuteratus inuenta sūt hec verba aureis litte-
ris scripta alexandrio qui fuit papa s̄ctissim⁹ a beato petro
quintus: Marcellino q̄ petro. quorū prim⁹ p̄biter secundus
exorcista p̄ x̄pi noie decollati sūt. quorū aias vestib⁹ albis q̄
gemmis iudatas: ab angelis in celū deferri specularior noie
dorothē vidit. qui postmodū etiā xpian⁹ fact⁹ i pace q̄cūit

c. lviij

¶ Tunc nominātur sancti de sexu muliebri sibi. felicitate. vñ
felicitas vidua q̄ martir. fuit mater septē filiorū qui in con-
spectu eius martirizati sūt. q̄ in vnoquoq̄ speciale martiri-
um instinuisse intelligitur. q̄ ipsa sanctis virginibus aīpo-
nitur q̄ p̄fertur. licet hoc forte ratōne antiquitatis sit fa-
ctum. ita q̄ p̄uilegio virginitatis i hoc non derogetur. Tñ
s̄m aug. in hoc loco datur intelligi. q̄ feruentes q̄ vere pe-
nitentes. virgines tediosas q̄ accidiosas i exercitijs diuinis
viuētes p̄ire conātur. Virginibus nāq̄ q̄ martiribus q̄ p̄di-
catoribus xpiane fidei: aureola celestis patrie reseruat. Aga-
tha virgo q̄ martir sanctissima: cui⁹ vbera sūt amputata.
Lucia virgo q̄ martir: cui beata agatha apparuit dicēs. lu-
cia virgo soror mea: quid a me p̄tis: quod ipsa continuo p̄-
stare poteris matri tue. que virgo suā matrē iduxit. vt oīa
sua bona distribueret pauperibus. q̄ matrē a fluxu sanguis
curauit. Agnes virgo q̄ martir: que ingressa turpitudinis
locū: angelū dñi p̄paratū inuenit: que apparuit matri q̄ ce-
teris amicis: circa sepulcrū suū flentib⁹: octaua die post pas-
sionē suā stans in choro virginū dicēs. Cum his oībus lu-
cidas sedes accepi. Cecilia virgo romana nobilis: que suoz
sponsū conuertit q̄ angelū riburcis demōstrauit. Anasta-
sia de cetū viduali que paup̄ beatū crisogonuz: q̄ in die nā-
tuitatis dñi obcubuit. Sequitur. Intra quorū nos cōsorti-
um non estimator meriti ꝛc. vbi notatur clemētia dei. q̄si
sacerdos dicat. Hanc prem q̄ societatem cū sanctis tuis nō
p̄timis. quasi cōfisi de nostris meritis. quia tu nō estimas
merita nostra. nec remuneras secundum iustā. sed es largitor
venie q̄ misericordie. Et ergo dicit Inno. Tu nō es estima-
tor meriti. quia nō s̄m exigentiā meritorū tribuis: sed vel
magis retribuēdo vel min⁹ puniēdo q̄ quisq̄ meruit. Ipse
enī est pius q̄ misericors dñs: remuneras vltra cōdignū. Di-
citur etiā largitor venie. Tanta enī ē habūdantia diuine mi-
sericordie: vt vinci qualicūq̄ malicia nō potest. S̄n̄ dauid.
Ihoies q̄ iumēta saluabis dñe. hoim nomine: vitā q̄ mores
rōnabiliter viuētiā volēs intelligi. Iumētorū vero nomine
bestialit⁹ exprimes cōuersatēdem. Et ideo misericordie dñi
multe. Beati ergo hoies qui cōfidit in eo potius q̄ i p̄prio
merito quoniā nō in pluribus: sed in his solis beneplacitū

des. Nota ista pars. nobis quoque peccatoribus profertur cum
elevatione vocis et concessione peccatoris. Per quod representat
confessio et contritio latronis in ipso dñice passionis articulo
inrepatis alteri et dicentis. Nos digna factis recipimus. hic
vero nil mali gessit. Et dicebat ad ihesum Memeto mei dñe
dum veneris in regnum tuum. Vel per exaltationem vocis et pen-
sionem peccatoris exprimitur illud quod centurio et qui erant
cum eo: visis his que fiebant timuerunt valde dicentes. Vere fi-
lius dei erat iste. Et omnis turba eorum qui simul aderat ad spe-
culum istud penitentes peccata sua reuertebant. Luce xxij
Per xpm dñm nostrum. Per que hec omnia etc. Dicit hec omnia
scilicet panem et vinum et aquam vel hec omnia bona sacramentalia creas
Nam per ipsum omnia facta sunt. et sine ipso factum est nichil. Et
dicitur hec semper bona ratione creatio. Nam vidit deus cuncta
que fecerat et erant valde bona gen. i. Etiam ista. scilicet corpus
et sanguis xpi sunt semper bona ratione collationis. quia conferunt
bona gratie et glorie. Etiam dicitur bona ratione istius: quia
iste cibus spiritualis non valet nisi bonis. Unde poeta. Egris
atque sanis: est sana refectio panis Sed omni panis: non est sanus
nisi sanis. Tu dñs. Nisi manducaueritis carnem filii hominis et
biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Nota
hec dona et data sunt bona scilicet omnem speciem boni. Sunt enim
bona utilia ad reformationem habitus vite spiritualis. Sunt etiam
bona honesta ad memoranda et gratificanda dona salutis. Tu
dñs hoc iustitiam aiebat. Hoc facite in meam commemora-
tionem. Sunt etiam bona delectabilia ad promotionem summe et in-
time deuotionis. Unde ps. Laetitiam in voce eorum qui diuinis be-
neficiis memoratis delectantur. Delectasti inquit me domi-
ne in factura tua. et in operibus manuum tuarum exultabo. Sub-
iungitur. Creas. Super quo dicit Inno. Creas condendo na-
turam. Sanctificas consecrando facturam. viuificas transub-
stantiando creaturam. benedicens accumulando gratias. Hec enim
omnia bona creas scilicet causas primordiales. sanctificas scilicet cau-
sas sacramentales. viuificas ut transeant in corpus et sanguinem
benedicens ut conferat caritatem et unitatem. Vel sic. Creas quan-
tum ad substantiam panis et vini que ibi fuerunt. sanctificas conuer-
tendo in carnem et sanguinem xpi. viuificas restaurando nobis
vitam spirituales. benedicens multiplicando per hec nobis bona gratie

170
et prestas nobis quantum ad usum spiritualis cibi et potus. Vel sic
Sanctificas. scilicet gratiam et virtutem das his rebus ut digne reci-
piens ab eis sanctificetur. Viuificas. scilicet vitam confers: ut
homo ea recipiens moribus et virtutibus viuificetur. Bene-
dicens. scilicet istis rebus benedictionem largiris ut qui digne sumit
a te in celesti patria benedicatur. iuxta illud. Venite bene-
dici patris mei. Ibi in prolatoe illorum verborum. scilicet sanctificas
viuificas. benedicens. formantur tres cruces. quod designat.
Aliqui sic plane dicunt quod ille tres cruces designat quod omnia cre-
ata et recreata. sanctificant viuificant benediciunt: in virtute cruci-
fixionis xpi. Alij dicunt ut Inno. quod ille tres cruces que sunt
super calicem cooptum fiunt ad redolendam crucifixionem xpi. ho-
ra tertia esse factam linguas iudeorum ter clamatum crucifi-
ge etc. Et hora sexta manibus gentium. Et hora nona comple-
tine. cum in cruce inclinato capite tradidit spiritum. Quia ergo
crucifixio xpi facta est et consumata per spacium trium horarum ut di-
ctum est. idcirco fiunt tres cruces. Post hoc dyaconus aut sa-
cerdos nec discooperit calicem. deponendo corporale eum dicit. et
prestas nobis. Dubitatur quare calix et sanguis cooperit
corporali: et hostia non. huius multiplex est causa. Una litte-
ralis. et est ista. quod hoc fit propter periculum: ne puluis aut mu-
ca in calicem cadat. Et hostia non tegitur: quia immundicie et
cetera ab hostia sine periculo possunt remoueri. quod non potest
fieri de sanguine. Secunda causa quia calix sepe sumitur pro
passione. idcirco passio et mors xpi magis figurantur in cali-
ce quam in hostia. idcirco mortuus et passus cooptus fuit lapi-
dibus: et ita calix corporali tegitur. Tercia causa. quia san-
guis in calice representat corpus xpi in sepulchro positum: syndo-
ne inuolutum. et hostia. id est corpus xpi positum extra sepulchrum. igitur
etc. hec rationale. Sequitur. Per ipsum tanquam per mediatorum
cum ipso tanquam cum equali. in ipso tanquam consubstantiali. In pa-
tre quippe notatur auctoritas. in filio equalitas. in spiritu
sancto communitas. Auctoritas in patre propter principium. equali-
tas in filio propter medium. communitas in spiritu sancto propter con-
sortium. Nota omnis honor exhibetur a creaturis patri et spiritu
sancto per filium. per quem mundus creauit et hominum lapsum repara-
uit. Et cum hoc exhibetur ipsi filio: quia talis honor debetur fi-
lio. qui debetur spiritui sancto: et patri in filio. quia pater hono-

rificatur in filio. eo q̄ qui honorificat filium honorificat pa-
trem q̄ misit illum. Et quia per mysterium redemptionis gene-
ris humani: totius trinitatis maiestas gratiosius apparuit. ||
Iohannes tres sunt cruce cum hostia super calicem nudus. Et post
ea cum dicitur. Tibi deo patri omnipotenti etc. extra calicem +
vel circa calicem sunt due cruce. vel secundum consuetudinem aliqua-
rum ecclesiarum una solum. Due sunt ad designandum q̄ toti trini-
tati honor et gloria est infra istum mundum inferiorum. et extra
istum mundum in mundo superiori: propter passionem et elevationem
christi in cruce. Inno. dicit. q̄ iste tres cruce facte super calicem
designant crucifixionem christi factam manibus gentium. p̄ inter-
uallum trium horarum factam: cum milites crucifixerunt christum. Vel
secundum ipsam subtilius et profundius. Tres cruce iste signant tres
cruciatum quos christus in cruce sustinuit. videlicet passionem
pro passionem et compassionem. Passionem in corpore. pro passionem in me-
te. compassionem in corde. De passione corporis ait dominus per prophetas
Vos omnes qui transitis per viam: attendite et videte si est dolor
similis sicut dolor meus. Et david Foderunt manus meas et pe-
des meos. De pro passionem mentis. dixit dominus apostolis. Tristis est
anima mea usque ad mortem. Cepit enim ihesus pauere et tedere
et mestus esse. Et compassionem cordis per persecutoribus et cruci-
fixoribus orabat dicens. Pater ignosce illis quia nesciunt quod
faciunt. Et sacerdos facit has tres cruce super calicem. quia
christus sustinuit huiusmodi cruciatum in corpore in patibulo. Per
calicem enim dominus passio designatur. dicente domino Pater si fieri po-
test transeat a me calix iste. Due vero cruce que a latere
calicis sunt designant duo sacramenta que de latere domini proflu-
perunt. videlicet aqua regenerationis. et sanguis redemptionis
iuxta testimonium iohannis dicentis. Unus militum latens eius lan-
cea aperuit. et continuo exiit sanguis et aqua. Vel ut in alio
loco Inno. dicit q̄ iste due cruce sunt in ore calicis. et de-
signant divisionem corporis et anime in morte christi. In christo enim
sunt tres substantie. corpus anima et deitas. Due tamen .s.
corpus et anima: in morte fuerunt diuise. diuinitas vero a neu-
tra est separata. et ideo sunt sibi tantum due cruce. Alii illas
duas cruce reducunt ad unam. .s. a summitate calicis cruce ad
se deorsum trahendo. faciunt per quod unica mors christi designa-
tur. eo q̄ christus semel mortuus est. et mors illi ultra non dominabitur

Et q̄ sic reducunt a summitate usque ad se dicunt q̄ designatur
q̄ anima christi a corpore separata descendit ad inferos. ad genus hu-
manum redimendum. in virtute sue passionis et crucis. et aliquid
in fine istorum signorum tangunt calicem cum hostia. per quod percussio
lateris christi cum lancea militis designat. Et nichil nocet illa di-
uersa consuetudo. dummodo seruetur unitas caritatis. Remotio et
depositio corporalis de calice significat q̄ velum templi scissum est
a summo usque deorsum. vel significat q̄ illud quod de spiritu scriptum
fuerat. erat hactenus clausum sicut dicitur de quibusdam q̄ erat
verbum illud absconditum ab eis tunc vero reuelatum est. Postea sa-
cerdos alte facit orationem. ut populus respondeat amen. Dicens per omnia
secula seculorum. Et secundum Inno. designat illud q̄ christus magna
voce clamando emisit spiritum. Etiam secundum alios ut ostendat q̄ hic
est finis canonis. et quia ihesus alta voce clamabat. pater in ma-
nus tuas commendo spiritum meum sacerdos profert orationem et dominus alta
voce pronunciat.

Remus preceptis salutaribus moniti et diuina institu-
tione formati audemus dicere.

In ista parte agit de consecratione digna precepto. Et diuini-
dit in quibus precibus. Prio permittit dominus orationem cum eius
precepto per quam fideles ad preceptum huius sacramenti disponunt.
et quodammodo sacrificant. Secundo ponit embolismum dominus orationis
Tercio ponunt verba que dicuntur quando fit fractio hostie. Quarta
ponitur oratio commixtionis. Quinto ponuntur orationes ad precep-
tionem sacramenti preparantes. Secunda sibi libera nos quoniam
sibi pax dominus. Quarta sibi hec sacrosancta. Quinta sibi domine
ihesu christe. Oratio dominus habet preceptum vel lectionem que constituitur sic
Oremus spiritus insinuat. nos moniti. i. instructi salutaribus pre-
ceptis. i. preceptis dominus nostri ihesu christi. aut salutaribus documen-
tis et formati. i. eruditi. diuina institutione ideo est ex diuina ordi-
natione qualiter debemus orare. audemus dicere ideo est audacter per
nunciare dominus orationem. Prio dicit orationem ubi sacerdos instigat
populum ad orandum dicens. Oremus ut sic adiuuante domino a mor-
te peccatorum resurgamus et in eandem iterum non cadamus quia christus
resurgens ex mortuis iam non moritur. Subiungit preceptis hec sa-
cerdos una cum populo quasi ex precepto suam auctoritate vi-
deat petere. permittit preceptis salutaribus moniti. Cum enim
discipuli rogassent dominum dicentes. Domine doce nos orare.

C 10

1107

B. D. L. U. L. D. P.

dñs sapiens os tuū dixit. sic orabitur. Pat noster etc. Et plu-
 rima salutis monita circa orōez dabat. ut habet math. vi.
 Tu autē cū oraveris intra cubiculū tuū. Et iterū Cū orave-
 ritis nolite fieri sicut ypocrite tristes. q̄ amat in sinagogis
 et i angulis plateaz stātes orare. ut videātur ab hoīb⁹. Et
 iterū cū oraveritis nolite multa loq̄ sicut ethnici faciunt.
 Nos igit̄ moniti istis salutarib⁹ p̄ceptis. et formati divina
 institutōe qd̄ et q̄re et q̄litez orare debem⁹. ex hoc tūc audem⁹
 .i. audacter dicere poterim⁹ pater noster. S3 dubiū hic i-
 cidit. Cū monere et p̄cipere quodāmodo sūt cōtraria. eo qd̄ p̄-
 ceptū obligat monitio vero nō. quō ergo dicit̄ p̄ceptis salu-
 tarib⁹ moniti. Ad hoc rñdet alexāder qd̄ ista oratio ē dñj et
 magistri. vñ job. xij. Nos vocatis me magister et dñe et bñ
 dicitis. sū etenī. Et qd̄ dñj ē p̄cipere. et magistri monere ut
 igit̄ instruemur qd̄ duplex eēt in xp̄o autoritas. scz dñj. et
 magistri. ideo dicit̄ p̄ceptis salutarib⁹ moniti. Cū sa-
 cerdos dicit p̄ oīa secula seculoz vna cū dyacono tūc astāte
 et junāte lenat calicē modicū de altari. et postea cuz dicit p̄-
 ceptis salutaribus moniti. deponit simul hostiā et calicem.
 Altare enī significat crucē ut dicūt doctores. Et depositio
 hostie et calicis designāt illud qd̄ venit joseph ab azimathia
 et nicodemus. et impetrauerūt corpus xp̄i a pilato et leuave-
 rūt de cruce deponentes in sepulcro. Et qd̄ iudei aduoluc-
 rūt lapidem ad hostiū monumenti. ideo dyacon⁹ sup os ca-
 licis corporale reuoluit.

Pater noster q̄ es in celis sanctificet nomen tuū etc.
 p̄ Sāctus grego. papa dñjcam orōez sup hostiā in al-
 tari decantādā celsuit. asserēs incōgruū esse ut supra
 enkazistiam diceret orō quā scolasticus composuerat. et illa
 omitteret quā dñs et magister ip̄e dictauerat. et quā aplī cō-
 suenerūt dicere. Et cātat apud grecos a toto populo. apud
 nos a solo sacerdote q̄ sacrificat in p̄sona populi. Nota illa
 orō excellit oēs alias orōes multis ex causis. videlicz auto-
 ritate doctoris. breuitate sermonis. sufficiētia petitionū. se-
 cunditate misterioz. Autoritate doctoris qd̄ ore saluatoris
 edocta et plara. os enī dñj locutū ē. Breuitate sermonis qd̄
 facile discit et p̄fert. cū ergo oraris nolite multū loq̄ sic eth-
 nici faciūt. Sufficiētia petitionū quoniā i his. vij. petitiōib⁹

orat̄ p̄ bonis adipiscēdis et p̄ malis amouendis. Pro bonis
 temporalibus spūalibus et eternis. p̄ malis p̄ntibus p̄teritis et fu-
 turis. Eterna petunt̄ in p̄miū cū dicit̄. Adueniat regnum
 tuū. Spūalia petūt̄ in meritū. Tempalia in sustentacu-
 lū. P̄terita mala sunt dolenda. presentia vincēda. futura
 p̄cauēda. Secūditate misterioz. quoniā immensa et vltra
 modū cōtinet sacramēta. Pertrāsibūt enī plurimi et multi-
 plex erit scia. Scit enī dñs qd̄ velimus. s3 vult nos orare.
 P̄tio p̄ excitāda deuotōe. qd̄ quod flatus carboni hoc facit
 p̄nūciatio deuotōni. Secūdo p̄ alioz instructōe ut cortina
 cortinā trahat. et q̄ audiat dicat eidem venio. qd̄ luceat lux
 vestra corā hoīb⁹. Tercio p̄ lingue obsequio ut qd̄ lingua pec-
 cauimus lingua satisficiam⁹. vñ sicut exhibuistis membra
 vrā s̄nūctatē seruire ad s̄nūctatē. ita exhibeatis mēbra vrā
 seruire iusticie i sc̄ificatōez. Quarto p̄ rei petēde obtinētia
 et comemoratōe qd̄ facili⁹ obtinet̄ quod instāt⁹ postulatuz
 vñ petite et accipietis. Quinto p̄ rei impetrare custodia qd̄
 quod sepi⁹ req̄rit diligētius custoditur dū inuenitur. vñ Te-
 ne quod habes ne alter accipiat coronā tuā. Hec orō q̄ p̄fe-
 ctissima et sufficiētissima ē diuiditur in exordiū tractatū. et cō-
 clusionē. In exordio beniuolētia captatur cū dicitur pater
 noster. In tractatu petitiōes ordinātur cū subditur sc̄ificet
 nomē tuū. In cōclusionē cōfirmatio petitoz optatur cū di-
 citur amē. Captatur enī p̄tio beniuolētia cū dicit̄ p̄ no-
 ster. vñ glo. math. xj. Breuis captatio beniuolētie p̄mittit̄
 p̄ter noster. S3 obicitur si i verbo captatur beniuolentia scz
 p̄ter. et beniuolētia captat̄ p̄ reuerētia. ergo magis debuit di-
 cere dñe qd̄ pater. cū dñs magis sonat in reuerētia. Rñdet̄
 qd̄ vez ē qd̄ dñs sonat in reuerētia ei cui debet timor. i hoc
 ergo qd̄ dicit pater et nō dñe dat fiduciā impetrādi. qd̄ pater di-
 cit reuerētia amicabile ei cui debet amor. qd̄ filij citius im-
 petrāt qd̄ serui. vñ crisostomus. Nō dicit dñe s3 pater ut cōfidam⁹
 tanq̄ filij. et nō timeam⁹ tanq̄ serui ad ro. vij. Nō accipi-
 stis spūz seruitutis s̄ter i timore s3 spūz adoptōis filioz dei
 in quo clamem⁹ abba pater. i. de⁹. Dicit̄ p̄tio pat̄ p̄pter ge-
 neralē p̄uidētia. sap. vj. Equiliter ē ei cura de omnib⁹. Item
 gñaliter dicit̄ pater rōc creatōis ut deut. xxvij. Nūquid nō
 ip̄e ē pater tu⁹ q̄ fecit et creauit te. sed specialiter ē pater iu-

stor p filialē adoptōez ad rō. sup. Nō accepistis qe. s3 singu
laret ē pater xpī p naturalē generatōez job. xx. Ascēdo ad
patrē meū. vñ iminēte passiōe ei⁹ orauit ad patrē dicēs. Pa
ter si possibile ē trāseat a me calix iste. Sequitur. Noster. In
hoc q̄ dicit noster iuitamur ad humilitatē. vt nemo se ex
tollat de generis nobilitate malach. ij. Nūquid nō ē pater
oim nostrū. Et ideo dicit glo. math. xj. Nonēt nobiles ⁊
diuites nō sup̄bie cōtra minores. Non enī vere p̄t dicere
pater noster nisi fratres sint. Itē iuitamur ad mutuā dilec
tōez gen. xij. Dixit abrahā ad lotb. Ne q̄so sit iurgiū int̄ te
⁊ me itē pastores tuos ⁊ meos. fratres enī sum⁹. Itē iui
tamur ad mutuū auxiliū. puer. xv. Fiat adiuuat a fratre
Dicit ergo pater noster vt vnā oim nobilitatē oīdat. q̄tū
ē rōne prie origis vt boies inter se cōcordiaz habeant. ⁊ vt
sibi mutuū auxiliū exhibeāt. S3 q̄rit an peccator possit ve
re dicere pater noster. Rñdet q̄ sic intelligēdo i spe p adop
tōez i te vel p creatōez ⁊ p visionē. Sequitur. Qui es i celis
sp̄ corpalib⁹ p euidentiā nobilissimi effectus. non tñ ab eis
circūscriptibilis. Nā effect⁹ sue potētie ⁊ sapiētie multū ap
parēt i celis corpalibus. vel i hoc itē caprat orās benino
lētā allegādo dei sufficiētiā q̄ ip̄e ē i celis. vbi ē ois sufficiē
tia. ⁊ ois bonoz habūdāria. vel q̄ es i celis s3m gloriā mat.
vj. Iustis enī iñest p grām ⁊ beatis p gloriā. In hoc q̄ dici
tur q̄ es i celis docemur celestia sp̄are. vt illic sp̄e nostraz
exigam⁹ vbi patrē habem⁹. vel si p celos intelligunt sancti
sic monet nos saluator. vt p scitate laboremus. vt merca
mur fieri habitaculū ⁊ celū dei. S3 dices cū de⁹ sit vbiq̄
q̄re magis dicit eē i celis q̄ i alijs locis. Rñdet sicut aīa i
tellectina i q̄libz pte corpis ē essentialit̄ tñ i vna magis i
alia min⁹ opat̄ ita de⁹ eq̄litez ē i omī loco. tñ magis dicit
eē i celo p rāto qz i bī magis apparēt ⁊ relucēt potētie ⁊
bonitatis effect⁹ sp̄i q̄ i alio loco. Si ergo p principalita
tem ei⁹ loc⁹ aliq̄s app̄iat. hoc erit vbi operatio ei⁹ magis
apparet sicut aīa magis dicit eē i cerebro vel i corde q̄ i
alijs p̄tibus corpis. In celis aut̄ dicit ⁊ nō i celo quasi i
vno. qz sicut i celo stellato eminetior ē eius effect⁹ t̄palis
ita ⁊ i celo empireo manifest⁹ apparet eius act⁹ p̄petuus
Et abundantior est eius opatō i celo trinitatis. sicut sūt

1207
sejpm̄ intelligere. sejpm̄ diligere. sicut dicit aug. xii. confes.
Sequitur Sanctificet nomen tuū id est sanctū habeat ⁊ glori
ficet ab oibus. ⁊ p hoc p̄tinet ad gloriā dei. In ista pte or
dinant petitiones omē petibile continētes. vñ b̄tis aug. ad
pbaz virginē. Si recte cōuenientqz oram⁹ nichil dicere pos
sum⁹ q̄ qd̄ i ista dñjca orōe positū ē. Nā i hac orōe cōti
nētur oia que desiderātur. inter omia desiderabilia illud p̄
cipue desideratur quod plus amat ⁊ hoc est deus. ideo prio
perēda est gloria dei cum dicit sanctificetur nomen tuū id
est vt nomen tuū sanctū habeat. honoret ⁊ glorificetur ab
hominibus. A deo aut̄ tria sūt desideranda que p̄tinet ad
te. Primū est vt venias ad vitam eternam ⁊ hoc petis cū
dicas. Adueniat regnū tuū. Secūdu est vt facias volūtātē
dei ⁊ vt iuste viuas. ⁊ hoc petis cū dicas fiat volūtas tua.
Terciū ē vt habeas necessaria ad vitā. ⁊ hoc petis cū dicas
panē nostrū. Et de his dicit math. vj. Primū q̄rite regnū
dei quo ad p̄mū. ⁊ iusticiā ei⁹ quo ad sc̄m. ⁊ hec oia adij
cient vobis quo ad terciū. Hec p̄missa sūt a nobis desirā
da. que aut̄ sūt fugienda seu vitāda sunt cōtraria bono. Bo
nū aut̄ quod petit desiderabile est quadruplex vt dicitur est.
Primū ē dei gloria. ⁊ huic nullū malū ē cōtrariū saltē p se
qz de bono ⁊ malo resultat gloria dei. de bono inq̄tum re
munerat. de malo inq̄tum punit. vñ job. xxxv. Quid nocebis
ei si peccaueris. Alia hāc habet. si nequā fuerit. Secūdu bo
nū est vita eterna. ⁊ huic cōtrariat̄ peccatū. qz p peccatū p
dit̄ vita eterna. Et ideo ad remouēdū hoc dicim⁹. ⁊ dimit
te nobis debita nrā. Terciū ē iusticia ⁊ iusta opa ⁊ huic cō
trariat̄ rēptatio qz rēptatōes carnis mūdi ⁊ dyaboli nos i
pediūt ⁊ detrahūt a iusticia ⁊ bonis opibus. Et ad hoc re
mouēdū petim⁹. ⁊ ne nos idncas i rēptatōez. Quartū bo
nū ē corpalis vite necessariū. ⁊ huic cōtrariat̄ur tribulatōes
āgustie necessitates ⁊ indigētie hui⁹ vite. ⁊ ista sūt malū pe
ne ⁊ ad hoc remouēdū petim⁹ dicētes s3 libera nos a malo
vel alif ⁊ redit i deū. Petit̄ prio vt nomē dei sanctificetur id
ē sanctū habeatur ab hoib⁹. vnde aug. in sermone dñi i mō
te. Cum dicimus sanctificetur nomē tuū. nō hoc petimus
quasi nō sit sanctū nomē eius. cum scriptum sit. ⁊ factum
nomē ei⁹ sed vt sanctū ab hoib⁹ habeatur quod p̄tinet ad

gloriā dei. Ideo maxime et ante omnia petere debemus et de-
siderare ut deus honoret et glorificet ab hominibus. unde propheta.
Non nobis domine non nobis etc. Alio modo id est nomen sanctum
tuum nos sanctificet. ut glorificetis et laudetis a nobis. San-
ctificet nomen tuum in corde per amorem per reverentiam in ore per ef-
ficientiam in opere. Secundo petitur vita eterna cum dicitur adveniat
regnum tuum. De hoc scribitur matth. xxv. venite benedicti patris
mei. percipite regnum. Et merito vita beata comparatur regno quia
sicut in regno temporali habetur necessarium bonorum habundantia.
sic in regno eterno habetur omnium bonorum sufficientia. Et conve-
nienter dicitur adveniat regnum tuum. ideo quia non possumus ad
deum venire et ad gloriam ipsius nisi per gratiam dei. unde Augustinus. Ille ad deum venit. quem deus prevenit. Adveniat
ergo regnum tuum. non quod de novo fiat. cum sempiternum sit secundum
prophetam. Regnum tuum regnum omnium seculorum. sed adveniat regnum
tuum nobis. scilicet ut regnemus. unde Augustinus ad prophetam. Desiderium no-
strum ad illud regnum excitamus. ut nobis veniat atque in eo reg-
nemus et quia bonum glorie datur per bonum gratie. ideo subditur ter-
cia petitio. fiat voluntas tua. id est ut voluntas nostri arbitrii
conformetur per gratiam tuam tue voluntati. vel fiat voluntas tua
id est da nobis tuam gratiam. ut et tuam voluntatem faciamus. Per gra-
tiam enim dei fit voluntas dei in nobis et a nobis secundum Ieremiam. volun-
tas dei semper sit. scilicet beneplaciti. secundum illud ysa. xlvi. Vis vo-
luntas mea fiat scilicet oramus ut libertas nostri arbitrii societ et
confirmetur per gratiam sue voluntati. vel oramus ut suis preceptis
obediamus. Qui ergo obedit preceptis dei facit voluntatem dei.
quia preceptio est voluntas dei scilicet signum. Sequitur Sicut in celo et
in terra. id est sicut a beatis fit voluntas tua. sic fiat etiam a no-
bis hominibus hic in terra. ubi notandum quod beati qui sunt in celo sunt con-
sueti immediate regule divine ideo non possunt deficere nec de-
viare a divina voluntate. Et ideo nos qui sumus in via qui non su-
mus ita consueti petimus ut divina gratia hoc suppleat tenendo
voluntatem nostram in conformitate ad suam voluntatem in operibus
nostris sicut conformatur illi qui sunt in celis. Hec petitio fiat
voluntas tua multum efficax est. quia per hanc petitionem homo se tota-
liter subdit divine voluntati. unde salvator imminente suabe-
nedicta passione legitur dixisse. Patet si non poterit hic calix transi-
re a me nisi bibam illud. fiat voluntas tua matth. xxv. unde et propheta

clm
orabat dicens. Docce me facere voluntatem tuam. Sequitur. Pa-
ne nostrum quotidianum. id est vite necessaria: quo ad victum et ami-
cum: nobis quotidie tribuere digneris. Vel sic Panem nostrum
quotidianum da nobis. id est eucharistiam nostram. id est pro nobis obla-
tam. quotidianam. id est quod offertur pro nobis. da nobis spirituali par-
ticipacione. Hodie. id est in via presentis vite. Hic ponitur quarta pe-
titio. In qua petitur vite necessitas. non superfluitas. non vo-
luptas cum dicitur. Panem nostrum quotidianum. non aliquod super-
fluum. sed quod est nature necessarium. unde eccles. xxix. Inicium vite
homo aqua et panis. Hic ergo quarto loco petimus bonum temporale ad
sustentacionem. Ecclesia ergo non petit divitias temporales non ve-
stes preciosas: sed vite necessaria. Unde apostolus habentes alimenta
et quibus regamur bis contenti simus. id est ad thesaurum. Etiam salomon
Divitias et paupertates ne dederis michi. sed tantum victui meo
tribue necessaria. puer. iij. Qua propter prophetam dicebat. Divi-
tias si affluat. nolite cor apponere. Glosa. cor apponit qui di-
vicias codit. quia thesaurus occultus: et sapientia abscondita: que
utilitas in vtrisque. eccles. xl. Qui autem est in statu aliquo potest
licite pecunias observare ut sibi et suis provideat in futuro de
necessariis. vel ad cultum dei. Panem nostrum. Addit nostrum secundum
Crisostomum. Dicitur quod nobis dat deus. sive orationibus sive labora-
tionibus: non solum nobis dat. sed etiam alijs pro nos dat ut de eo quod
accipimus a deo parte: parte impotentibus et pauperibus demus.
Panem nostrum quotidianum. id est quotidie necessarium. Ideo dicitur
quotidianum. quia qui superflue vivunt: non panem comedunt quo-
tidianum. sed multorum dierum. Da. ideo dicitur da. quia nec minimum
habere possumus nisi tu des. Unde propheta Qui dat escam omni carni
Da nobis qui sumus filij tui per regenerationem baptismi et
adoptionem hodie. id est in presentia. Vel hodie quia nescimus si in cra-
stinum perveniamus. Potest etiam illa petitio intelligi de
pane sacramentali. per quem sustentamur spiritualiter panem. scilicet eu-
charistiam. ut supra dictum est. Sequitur. Et dimitte nobis de-
bita nostra. Post petitiones boni conferendi: subdit petitiones
mali auferendi. In ista quinta petitione: petitur malum auferri:
quod contrahitur vite eterne. et hoc est peccatum quod ex-
cludit a vita eterna. Unde apostolus. id est ad cor. vii. Neque fornicarij:
neque avari: neque fures: neque idolis servientes: regnum
dei possidebunt. Et ad hoc pertinet ista petitio. dimitte no-

bis debita nostra. i. peccata quibus aia obligatur. ad penam.
Additur. Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Hec
est regula nobis imposta. et si voluerimus nobis dimitti
peccata nostra. ita debemus dimittere proximis peccata in no
bis commissa. Quia eccle. xxviii. Remitte primo tuo nocenti
et tunc tibi deprecanti solvuntur peccata. Homo homini seruet re
cta. et a deo querat medelam. Ista tamen dimissio potest intelligi. uno
modo quo ad offensam et quantum ad rancorem. et hoc est necessita
tis. quia tenemur omnes homines diligere ex caritate. Alio modo
quantum ad iniuriam et satisfactionem. et hoc non est necessitatis. sed
sicut supererogationis aut perfectionis. Sicut enim pecuniam ablata
non tenetur quis dimittere sed repetere potest: sic de iniuria si
ibi iustitia potest quis recuperationem per emendam petere secundum or
dinem iusticie. unde aug. Qui modeste agit ut pecunia sibi resti
tuatur. non tamen curas pecuniam quam de correctione debitoris redde
re nolentis qui potest reddere: non solum non peccat. sed plurimum
prodest ei que corrigat ne dampnetur. sed ut fide patiat. Que
ritur utrum peccatores aliquid oratione impetrant. Videtur quod non
quia Job. x. dicit. Scimus quia peccatores deus non audit. Sed
incontrarium est quod hic dicitur. Cum peccatores orant pro dimissi
one peccatorum: sequeretur quod frustra oraret si non impetraret.
Et bea. aug. super Job. Si deus peccatores non audiret. fru
stra publicanus dixisset. deus propicius esto michi peccatori.
Responsio. In peccatore duo sunt consideranda. natura quam de
us diligit: et culpa quam odit. Si ergo peccator aliquid petit in
quantum peccat. id est secundum desiderium peccati a deo non exauditur ex
misericordia. sed quoniam auditur ad vindictam. dum deus permittit
eam amplius ruere in peccata. Deus enim quodammodo negat propicius que
concedit iratus. ut aug. dicit. Sed orationem peccatorum ex bono
desiderio procedente: dominus audit non quasi ex iusticia: quia pec
cator hoc meretur. sed ex parte sua misericordia. observatis
tamem quatuor conditionibus. ut si ipse petat quod ad salutem
necessaria: humiliter: et perseveranter. Sed ad illud Job. x.
Scimus quia peccatores deus non audit. bea. Hieronimus
super Jobane responderet. Illud verbum est ceci notum vultu: et non
dum perfecte illuminati. et ideo non est ratum. Quis posset ve
rificari si intelligatur de peccatore in quantum est peccator.
per quem modum eius etiam oratio est expectabilis. Item que

CLXXIII
ritur. Item dices orationem dominicam peccet si non dimittat rancorem
quo ad proximum suum. Responderi potest. licet orationis sue
non sit fructus quo ad se qui tenet rancorem: in corde suo con
tra proximum tamen non peccat. cum non in sua sed totius ecclesie pro
sona videtur orare. Quia non dicit dimitte michi debita mea
sicut et ego dimitto debitoribus meis. Sequitur. Et ne nos
inducas in temptationem. id est non nos induci permittas ut in tem
ptatione succubamus. quia non sufficit ad salutem dimissio
peccatorum preteritorum. ut si homo patitur in peccatum recidivum
et relapsum. et succubant temptationibus peccatorum futurorum. Quia
sequitur sexta petitio. scilicet a morio mali futuri. De quo dicit
Et ne nos inducas in temptationem. id est induci permittas. Non enim
petimus ut non temptemur: quia temptari in se non est malum
sed magis est ad virtutem. quando fortiter resistitur. Propter
quod dicebat propheta. Proba me domine et tempta me. sed petimus
ne in temptationem ducamur. id est ne ab ipsa vincamur. Sequitur.
Sed libera nos a malo. scilicet culpe quod est peccatum. etiam a malo
pene quod est perturbatio pene: quod est ad peccatum inductionem
a malo mundi. ne nos comburat per cupiditatem quia totus mundus
in maligno positus est. Job. vii. A malo carnis ne ab
sorbeat per voluptatem. quia non habitat in me. id est in carne mea
bonum. ad rom. vii. Nam multa sunt mala in mundo et in carne
nostra que permittunt nos: a quibus petimus nos liberari ne sub
eis succubamus. Sequitur. Amen. id est fiat Amen autem nec gre
cum nec latinum est. sed hebraicum. et quoniam accipitur verbaliter pro fi
at. ut in fine orationum dicimus. amen. id est fiat nobis domine deus
quod a te humiliter petimus. Quoniam accipitur adverbialiter
ut christus ait: amen amen dico vobis. id est firmiter et fideliter. Quia
aug. dicit amen. id est vere vel fideliter: vere quo ad intellectum
fideliter quo ad officium: et ideo dominus ponit in fine amen. quia hec
oratio potissime ex affectu et intellectu est dicenda.

Libera nos quoniam sumus domine ad omnibus malis preteritis presentibus
et futuris et intercedete pro nobis beata et glo
riosa spiritus virginis dei genitricis marie et beatis aposto
lis tuis petro et paulo atque andrea cum omnibus sanctis tuis da pro
picius pacem in diebus nostris ut ope misericordie tue adiu
ti et a peccato simus spiritus liberi et ab omni perturbatione securi. pro
eundem dominum nostrum iesum christum filium tuum qui tecum vivit

et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.

Secunda pericula istius partis In qua ponitur oratio quod dicitur embolismus dñice orationis. In qua sacerdos meminit preteritorum malorum et granatur per presens et timet futurum malum. Orat ergo ut deus nos liberet ab istis malis. Nota ista oratio dicitur embolismus .i. supererescencia. eo quod nihil in ea petitur quod in precedenti oratione dñica petitum non fuerit: nec tamen superfluit. quia est repetitio septime petitionis .s. sed libera nos a malo. Sed dicitur supererescencia quia in primitiva ecclesia multo tempore differentia non fuit. Notandum triplex est malum a quo petimus liberari. .s. malum innatum. malum ad vitium. et malum inflictum. Primum corrabimus. Secundum actualiter sustinemus. Primum originale. secundum actuale tertium penale. Sed quid est quod sacerdos petit quod deus liberet nos a preteritis malis: ex quo peccata transferuntur nec possunt reuocari: eo quod non est potentia ad preteritum sicut in presentibus. Quis preteritum sicut se ipse in numero non potest reuocari. per potentiam naturalem tamen potest idem in specie vel consimile reuocari et reuocari. per potentiam supernaturalem etiam idem in numero potest reuocari. Et ideo petit sacerdos. ut deus mala penalia super nos non inducat. ut super egyptios. sodomitas et filios israel: derelinquentes deum suum induxit. nec faciat nobis sicut peccata nostra. sed sicut multitudinem misericordie sue deleat iniquitates nostras. Nota secundo. hic ponitur inuocatio sanctorum et primo beate virginis marie: que est beata. iuxta illud. Beata me dicent omnes generationes. et gloriosa quia plena gratia sicut per. Gloriosa dicta sunt de te etc. Dicitur se per virgo. quia virgo ante partum. In partu et post partum dicitur maria quod sicut sonat dñica. Sed maria quasi amarum mare. quia ab illo tempore quo simeon prophetavit. et tuam ipsius animam pertransibit gladius doloris. usque ad christi passionem: nunquam desisteret: in qua ista verba non reuolueret: et ipsa amare defleret: cogitando quando fiet istud. Hic inuocantur etiam tres apostoli. .s. petrus paulus et andreas. Et isti tres reuocantur. propter eorum tres prerogativas. Petrus resumitur propter principatum apostolorum. Paulus propter privilegium doctrine predicationis et immensi laboris. andreas propter privilegium nimirum

CLXXV

concupite crucifixionis et spiritus benignissimi. Et in hac oratione non solum inuocamus apostolos: sed etiam omnes sanctos qui per triplicem statum distinguuntur. Deus enim qui fuerit in ecclesia militare. aut fuerit in statu conjugali: qui per petrum designatur. quia uxorem habuit. filiam et socrum. aut in statu vidualis continentie. qui per andream designatur. quia sicut beatus crisostomus: uxore mortua creditur sanctus andreas in statu viduali per mansisse. aut in statu virginali: qui per paulum designatur. ad quem statum etiam angeli reducuntur. quia virginitas sanctorum est angelorum. Da propitius etc. Hic videtur petere per duplicem pacem videlicet: per pacem peccatorum: que in hoc consistit. ut simus ab omni peccato sinceri et liberi. et per pacem temporis: qua sumus ab omni perturbatio securi. Infirmis enim nocet perturbatio. quauis perfectis sit meriti augmentatio. et constantie corroboratio. Iuxta illud apostoli. Virtus in infirmitate perficitur. Item nota hec oratio sub silentio dicitur. et illud silentium significat sabbatum in quo corpus christi in sepulcro quiescit. unde lucas restante. Mulieres que parauerunt vincta sabbato siluerunt sicut mandatum. sed qui sicut carne quiescit in sepulcro sicut animam descendit ad inferos. ut fortior superueniens fortius spoliaret armatum. Tunc ergo momordit infernum. ut educeret vinctos de lacu in quo non est aqua. liberans eos a malis preteritis presentibus et futuris. Dans eis perpetuam pacem in qua semper sunt a peccatis liberi. et ab omni perturbatio securi. Et hoc commemorans ecclesia orat ut etiam ab his malis liberetur: et ad illam pacem perueniat. Et quia sentimus nos deo. quem petimus minus gratos ideo recursu habemus ad sanctos deo acceptos. ut eorum intercessionibus nobis donetur: quod nos in peccare nequimus. Nota quoniam chorus respondet. sed libera nos a malo. tunc subdiaconus representat. diacono inuolutam patenam et diaconus eam reuelat. et reuelatam eam representat sacerdos. osculando ipsius manum dexteram. sacerdos postea cum ea signum crucis sibi in pectore vel alias in facie facit. et eam etiam postmodum osculatur. et post hoc iterum deponit corporale. quia per luctum passionis ad gaudium resurrectionis peruenitur. Idcirco nunc in gestibus sacerdotis historia dñice resurrectionis recollitur. Hi ergo .s. subdiaconus diaconus et sacerdos. tam numero quam ministerio: representant illas tres mulieres sanctas de quibus dicitur

Matth. euangelista. Vespere autem sabbati quod successit in prima sab-
bati etc. Representans patenam. i. cor. patens latitudine carita-
tis in obsequium sepulture. Juxta quod legitur. quod emerunt
aromata ut venientes ungeret ihesum hanc patenam. i. cor. am-
pliu latitudine caritatis. sacerdos. i. xps acceptat. quia xps
ardenti desiderio querebatur. Juxta illud. Scio enim quod ihesum qui
tis crucifixum. idcirco crux signatur in pectore vel in facie.
Statimque sacerdos osculatur patenam: ostendens quod xps confessi
desiderium mulierum adimplevit. Et quod de ore calicis remouet
dyaconus corpale: designat quod angelus domini renouit lapidem
ab hostio monumenti. Quod enim calicis hostium significat mo-
numenti. Hec inno. Subditur. Per eandem dominum nostrum etc.
Sacerdos hoc dicens: frangit hostiam per mediu. et alteram medi-
etate subdividit. quo facto alta voce dicit. Per omnia secula se-
culorum. Post subiungit Pax domini sit semper vobiscum. quod autem indi-
uisibilia sunt opera trinitatis: sacerdos subtiliter innuit cum ho-
stias dividit. Dicit namque ad patrem. Per eandem dominum nostrum etc.
usque ad hoc qui tecum vivit. Et una fractione hostie facit. ac
si diceret. Dividere videoz indivisibile. et si xps mortuus est
ex humanitate: vivit tamen ex virtute divinitatis. in qua se-
per existens nunquam recessit a patre. Cum vero dicit in unitate
spus sancti. secundam fractionem facit. quasi di. h. filii dei concep-
tus est utero virginis. beate legitur: tamen patrem et spum sanctum
nunquam deseruit. sed semper tota sancta trinitas indivisa permansit
per omnia secula seculorum. Causa quare hostia frangitur. quia legi-
tur de xpo. quod xps fregit et dedit discipulis suis. Inno. dicit
Sacerdos frangit hostiam. ut in fractione panis dominum recogno-
scamus. sicut isti duo discipuli cognoverunt: quibus dominus in die
resurrectionis apparuit in emans. Quare frangitur primo in
duas medietates. Rationale dicit. quod hoc fit propter duplicem pro-
destinatorum statum. scilicet eterne glorie. et temporalis presentis miserie.
Et quia duplex est miseria predestinatorum videlicet illorum qui
in hoc mundo caduco morbo vivunt. et illorum qui sunt in purga-
torio. Ideo una medietas subdividitur in duas partes. quarum
una sanctificatur pro predestinatis qui sunt in purgatorio. et al-
lia pro his qui adhuc in carne vivunt in hoc mundo. Et sic iste
tres partes designat tres partes corporis christi mystici. vide-
licet. ecclesiam triumphantem. ecclesiam militantem. et ecclesiam purga-

1207
toriam sustinentem vel portantem. Et sicut aliquos illa pars que in-
mergit designat beatos qui inebriantur dulcedine et uberrate do-
mus dei. Sicut alios vero significat eos fideles qui immeriti sunt
tribulationibus et passionibus presentis vite. unde versus. Costat
in altari carne de pane creati. Pars intincta vino pro vi-
vis sanctificat. Altera pro sanctis pars tertia pro redimendis. Alii ver-
sus. Corpus in partes christi divisio fit tres. Tincta dat vivis sicut
pars secunda supernis. Est donanda res. pars tertia vivifican-
dis. Pars est pro sanctis. pars est pro justificatione. Ista refert
grates supplicat illa deo. Sensus est talis. una pars significat
gratias actiones pro sanctis. altera orationem que est pro vivis
tertia propiciat deo que est pro defunctis. Sergius papa aliter dicit
Pars in calice missa corpus christi quod iam resurrexit signifi-
cat pars coacta figurat corpus adhuc ambulans super terram. ter-
cia in altari manens usque ad finem corpus christi factus in sepulcro
quod ad finem seculi corpora sanctorum in sepulcris erant. Inno. sic
dicit. una pars. ipsum scilicet christum caput significat. secunda pars signi-
ficat illos quorum corpora requiescunt in tumulis. et anime regnant cum
christo. et sunt ille domus que extra calicem reservant. quod christus iam est
impassibilis. et anime sanctorum sunt in loco ubi nec est luctus.
neque timor neque dolor. Tercia pars que in calicem ponitur sig-
nificat eos qui adhuc in passione existunt. ut ab hac vita migra-
tes ad caput suum transeant. ubi non morietur amplius. et nulla
tenus patient. Alii dicunt quod hoc fit propter tres personas divinas
in una essentia. Sicut tres sunt partes in divisione hostie et tamen
unus christus. Alii dicunt quod hoc significat tres status christi quibus
fuit mortalis. mortuus. et immortalis. Item propter tres aptu-
ras in corpore domini. scilicet manuum. pedum. et lateris. Item propter tres
christi substantias. scilicet divinitatis anime et corporis. Dubitat qua-
re sacerdos dicens alta voce. pro omnia secula seculorum parum
elevat calicem de altari. Ad hoc dicendum quod christus qui pro passio-
ne descenderat ad inferos pro resurrectione elevatus est a mor-
tuis. Tunc subiungit alta voce hec verba. Pax domini sit semper
vobiscum. ubi iuxta pro parte immergendam figurati sunt fideles
sub tribulationibus presentis vite agonizantes. quod sacerdos ad ta-
les sic loquitur. Pax domini sit semper vobiscum. hic pax pectoris in pre-
senti pro gratia. et pax quietis seu eternitatis in futuro pro gloria
Dubitatur quare alta voce pronunciat. Pax domini etc. Inno. Re-

resurrectionis gaudia non solum per signa insinuat sed etiam per
verba itimat et est exprimendum. Sacerdos ergo cum alta vo-
ce pronunciat pacem domini etc. insinuat quod una die sabbatorum venit
Iesus et stetit in medio discipulorum suorum. et dixit eis pacem vo-
bis Job. xx. Dubitatur quare facit ter signum crucis cum ho-
stia super calicem. Inno. dicit quod virtus trinitatis animam cru-
cifixi rediit ad carnem ne dereliqueret animam eius in inferno
nec carnem eius daret videre corruptoribus. vel Ideo quia tres mu-
lieres querebant crucifixum ad hostiam monumenti. vel significat
triduum per quod Christus fuit in sepulchro. vel quia pax queris in gloria
datur a tota trinitate virtute passionis Christi in cruce igitur cho-
rus respondet. et cum spiritu tuo. Quasi dicat. Tu nobis pacem optas.
et eadem pax cum spiritu tuo maneat quatenus toto spiritum divinis mi-
seris assistas. et spirituali gaudio plenus fias. quia Christus cum salutaris
sacerdos apostolos dedit eis potestatem remittere peccata dicens. Quorum
remiseritis peccata etc. Idcirco chorus clamatur et postulat ab
eo remissionem peccatorum dicens. Agnus dei qui tollis peccata mundi
etc. Sibi sciendum quod agnus dicitur ad agnum grece quod est pium latine
vel ab agnoscendo. quia agnus in toto grege solo balatum matrem
agnoscit. Christus autem in ara crucis patrem cognovit et matrem. Pa-
trem per obedientiam. matrem per curam. Ibi quoque per obtulit se pro nobis
Et Ideo in altaris immolatione ter dicitur. agnus dei. quod dicitur. agnus dei
qui agnovisti patrem miserere nobis. agnus dei qui agnovisti ma-
trem miserere nobis. pie qui redemisti mundum dona nobis pa-
cem. Porro sicut antiqua consuetudine romane ecclesie tribus
modis uniformiter dicitur miserere nobis: propter tria genera pecca-
torum que petimus nobis remitti. scilicet cogitatis. locutis. et operis
Cogitatis. in corde. locutis in ore. actis in opere. Postmodum
autem multis et variis adversitatibus et erroribus ecclesie igne-
tibus ad dominum cepit clamare dona nobis pacem. Et ut clamor
facilis exaudiret in ipsa immolationis hora dixit esse clamandum
Sergius papa instituit ut ante communicantes agnus dei a cho-
ro decantaret. Nota in missis defunctorum dicitur bis dona eis
requiem. et tercius dona eis requiem sempiternam. quia per fidelibus de-
functis triplex requies debet operari. Primo ut ab eis auferatur
pena in qua est labor et non requies et illa est eis requies pene. Se-
cundo ut eis gloria anime conferatur. qua habita veraciter requies-
cunt in bono desiderato. scilicet in spiritu deo Tercio ut donec gloria corpori

CLxxvii
scilicet post diem novissimum. ne ulterius illud miseris exponatur
Pria non est requies sempiterna. quia sublata pena sensus adhuc
desiderat gloriam. Secunda etiam non est tota requies quia ante resurre-
ctionem mortuorum sine corporum sicut beatus Augustinus. semper inest ani-
mabus quodam naturalis appetitus resumendi corpora. quo
aliqua modo retardatur ne totaliter feratur in deum. Sed tercius
requies est vera requies sempiterna. quia anime que deum partialiter vi-
det resumptis corporibus in spiritu ulterius eternaliter et perfectissime
requiescat. Ideoque in tercius vice et non in alijs congrue dicitur
requiem sempiternam. vel sicut alios quo ad primum petimus
eis liberatorem a pena seculi punire. quo ad secundum a consci-
entia liberatorem et verum mordere. quo ad tercius liberatorem ab
affectiva dilatione et collatione gratie sempiternae. Post hoc pa-
cis osculum sacerdos ministris porrigit. unde hoc pueniat Jobes
beletb. Inno. et rationale sic innuit. In primitiva ecclesia singu-
lis diebus que missae intererat communicari solebat. et per cresce-
te multitudine fidelium institutum fuit ut tantum diebus dominicis co-
municaret. et postquam hoc observari non potuit ordinatum fuit
quod tantum ter communicaretur. videlicet in natali. pasche. et pe-
thecostes. Invenio hoc remedio ut videlicet per eo quod singulis
diebus populus communicabat singulis diebus osculum pacis daret
et panis benedictus. Et quia in quadragesima singulis diebus panis
benedictus sumi non potuit saluo seipso institutum fuit. ut di-
ceret collecta super populum in fine cum diacono dicitur humilia-
te capita vestra deo. Sed quod designat illud osculum. Inno. dicit
postquam dominus oes salutavit apostolos iterum dixit. pacem vobis ostendens
nobis. ut non solum debemus habere pacem in ore. sed etiam in pe-
ctore. ne simus ex illis que loquuntur pacem cum primo suo. mala
autem in cordibus eorum. Et sic cum hoc dixisset insufflauit et ait. Ac-
cipite spiritum sanctum. Ad hoc designandum sacerdos dat ministro os-
culum pacis. Et quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris per
spiritum sanctum que datur est nobis. Ideo pacis osculum per universos fi-
deles diffundit ab ecclesia. Alij dicunt pacis osculum antequam coi-
tamur porrigimus. et in hoc significamus quod ois amaritudo
cordis quam habet ad primum a nobis debet separari. quia si
ab invicem discordamus in corpore Christi non manemus. Teneamus
ergo pacem concordie et temporis cum primis. pacem pectoris in nobis/
metipsum. scilicet oes homines sinceris diligendo. ut pacem eternitatis co-

sequamur in celo adunate dno nostro ihu xpo. Itē populi
osculū pacis sumit. qz dñs sui grām ⁊ angeloz concordia p
mortē ejus pmeruisse gratulat. Itē signū pacis sibi invicē
dant vt ostendat se esse cōiūctos corpi xpi p que facta ē par
in celo ⁊ in terra. Itē vt caritatis vinculo cōnectantur. qz et
go odientes se invicem osculant. Jude pbitoris osculū imi/
tant. Rurs⁹ p̄iusq̄ cōmunicam⁹ osculū dam⁹ vt iter nos
concordiā esse ostendam⁹. ⁊ cū illa corp⁹ dñs sumam⁹. sine
qua munera nō acceptat a deo. Itē hoc fit ppter p̄ceptū
apostoli dicētis. Salutate vos invicē osculo sancto. de⁹ autē
pacis ⁊ dilectionis maneat semper cū omnibus vobis. Et
sciendū. qz in missa p defunctis in aliq̄bus ecclesijs nō datur
par. qz fideles anime iam cō sūt nec amplius erūt in tur/
batione huius mōdi. s; q̄scūt in dño. vnde eis nō est neces/
sariū pacis osculū. quod ē pacis ⁊ cōcordie signū. Et ergo
i rōnali dicit qz i missa p defunctis nō dicit illa orō dñe ihu
xpe q̄ dixisti aplis tuis pacē meā do vobis ⁊c. Post hoc mit/
tit p̄tem hostie in calicē dicēs illā orōnem sequētē.

b Et sacrosancta cōmixtio corpis ⁊ sanguinis dñs no/
stri ihu xpi sit michi ⁊ omnibus sumētibus sal⁹ mē/
tis ⁊ corpis ⁊ ad vitā eternā p̄merendā ⁊ capescen/
dam p̄paratio salutaris amen.

b Et ē quarta p̄ticia in qua ponit cōmixtionis ora/
tio. Et exponit sic. Hec sacrosancta cōmixtio sō est
sacrata ⁊ sacrificata unio. corpis ⁊ sanguinis dñi no/
stri ihu xpi sō ē species panis ⁊ vini sub q̄b⁹ cōtinet⁹ corp⁹
⁊ sanguis xpi sit michi sp̄ sacerdoti ⁊ omnibus sumētibus sp̄
sp̄ialiter salus mētis. i. anime ⁊ corpis. ⁊ ad vitā eternā p̄/
merendā ⁊ capescendā id ē possidendā p̄paratio id est dispositio
salutaris id ē salutifera amē. Nota cōmixtio illa significat
unionē carnis ⁊ anime in xpi resurrectione que de nouo i re/
surrectione sunt vnita. Nam vt p̄dictum ē panis ad corp⁹
⁊ vinū ⁊ ad animā referri debz. Illud autē sanē debz itelligi
quod sacerdos dicit cū eucharistiā mittit in calicē hec sacro/
santa cōmixtio ⁊c. quod vtiqz referendū ē ad sp̄s panis ⁊ vi/
ni sub q̄b⁹ corp⁹ xpi cōtinet⁹. Corp⁹ enī xpi nō ē sine sāgu/
ine nec sāguis sine corpe. ⁊ ido nō fit cōmixtio corpis ⁊ san/
guinis. qz idē sibi ipsi nō cōmiscet. s; bñ fit cōmixtio sp̄s

CLXXVIIII
tū. Mixtio enī est miscibiliū unio. vt dicit primo de gene/
ra. Nota qz i ista littera innunt duo. q̄ optat sacerdos sibi
⁊ omnibus sumētibus hoc sacramētū. videlicet salutē mētis
⁊ corpis. sc̄m scz p̄paratōez ad capiendū vitā eternā. In q̄b⁹
innunt duo effect⁹ hui⁹ sacramēti. quos cōsequitur digne cōfi/
ciēs ⁊ etiā sumēs hoc sacramētū eucharistie.

d Omne ihu xpe fili dei viui q̄ ex voluntate patris coop/
ante sp̄s sancto p mortē p̄p̄riā mōdū viuificasti li/
bera me queso p hoc sacrosanctū corp⁹ ⁊ sanguinez
tuū a cūctis iniquitatibus meis ⁊ ab vniuersis malis meis ⁊
fac me tuis semp obedire mōdati ⁊ a te nunq̄ imp̄petuū
separi p̄mittas. Qui cū eodē deo patre i vnitate ejusdē sp̄s
sancti viuis ⁊ regnas deus p omnia secula seculoz. Corpus
⁊ sanguis dñi nostri ihu xpi fiat nobis sal⁹ mētis ⁊ corpis
⁊ remissio oim peccatoz in vitā eternā amen.

o Ratio ista nō ē de essentia sp̄i canonis. ⁊ p̄p̄ hoc
diuersi diuersimode eā legūt ⁊ orāt. Sed vt s̄ lecta
est sciat qz in hac orōne tria petunt. scz a peccatis
liberatio. p̄ceptoz dei obediētia. ⁊ adeo nūq̄ imp̄petuū separō
Itē nota primo dicit ex voluntate patris. quoniam idiuisa sūt
opa trinitatis. Nota enī ⁊ indiuisa trinitas xpm tradidit
ad mortē ⁊ ad redimendū mundū. ⁊ vt tota natura humana
p xpm redimeret a morte pater filiū dedit. fili⁹ seip̄z obtu/
lit. sp̄s sanct⁹ accepit. Hinc ergo dicit apls. Christus p sp̄i/
ritū sanctū seip̄m obtulit deo patri hostiā immaculatā. sin/
guli tñ dederūt. acceperūt ⁊ obtulerūt. sed ad distinctōz pat/
dicit dedisse ppter autoritā. ē. fili⁹ obtulisse ppter hūanitatē
te sp̄s sanctus accepisse ppter benignitatē. Finito canone
sacerdos se applicat ad susceptōz sacrosanctę hostie. Quidā
enī sacerdotes de manu q̄daz de patena corpus xpi sumunt
qui de manu sumūt dico qz tutius agūt. quoniam digiti i ca/
lice postea lauant. q̄ autē de patena sumūt nisi lauet i calice
patenā negligētā cōmittūt. licet expositoies dicāt. qz hī q̄
corpus xpi in patena sumūt figurāt qz corp⁹ xpi i latitudine
caritatis sit accipiendū que designat p patenā. Nota post
illā orōez dñe ihu xpe ⁊c. celeriter dñs passionis memoria
habēda ē cū omī deuotōe ⁊ corde cōtito ⁊ conscia nō ficta.
post hoc corp⁹ xpi ⁊ sanguis sumenda sunt. in qua quidem

suppone non expedit fieri magna mora sed sacerdos breuiter
et reuerenter se expediat comunicando propter cordis distractio-
nem et metis euagationem ne inueteres cogitationes prouent deuo-
tio-
Ista eius figura preceptum fuit in lege. quod agnus paschalis
figurabat christum comedere festinater. Nota sacerdos in qui
busdam ecclesijs omnes partes hostie sumit. sed in aliquibus
vna pars in duas diuidit. quas ministris scilicet dyacono et sub
dyacono porrigit. et sic cum ministris comunicat. et per hoc insi-
nuat. quod christus post resurrectionem cum discipulis manducauit.
Quod autem vna pars accipit et reliquas ministris impedit insi-
nuat ut lucas euangelista commemorat. quod ihesus accipiens panem
fregit. et sumens reliqua porrigebat illis quorum cor ardens erat
in via. Nota summus pontifex non sic sumit eucharistiam sic sacer-
dos cuius vel alter episcopus. nec etiam summus pontifex statim pri-
culam hostie submittit in calicem. sed eam post tertium signaculum
crucis super patenam reponit. et post osculum pacis ad sedem ascen-
dit ibique consistens maiorem partem hostie suscipit de patena. quam
dyaconus sibi apportauerit de altari. quam dentibus suis diuisit
vnam partem calicem mittit. et aliam in calicem mittit. et de
calice cum calamo hauit. deinde alias duas particulas distribu-
it ministris. dyacono cum osculo. subdyacono sine osculo. et ipse
subdyacono residuum sanguinis in quem summus pontifex partem
miserit sumit. Romanus ergo pontifex sibi non comunicat ubi
fragit. sed in altari fragit. et in sede coecat. quod christus in emaus
post resurrectionem coram duobus discipulis fregit et non manduca-
uit. sed in iherosolima coram duodecim apostolis manducauit. Ascen-
dit ergo sedem sibi manducat et coecat. quod in ecclesia militante sum-
mus pontifex est caput et vicarius christi. et ipse in sublimiori loco com-
municat. Alia causa ystorialis a quibusdam redditur. scilicet dubia an sta-
sit. Fuit quidam papa nomine leo hereticus qui quando communicare debe-
bat misit occulte sacramentum in sinum. et ergo ne deiceps possit
talis fallacia committi papa in alio loco omnibus cernentibus man-
ducat et comunicat. Tamen in uo. dicitur quod ista ratione histo-
rica nunquam potuit in aliquo loco autentico iuenire. Post sumptum
eucharistie sacramentum sacerdos abluat digitos. et perfundit ne
aliquid incaute remaneat ex contactu diuinissimi sacramenti
Indignum quidem esset ut manus que incorruptibile corpus con-
tractauerunt corpus corruptibile attingat nisi prius studiose

1201 x
lauent. Trina ergo ablutio sacerdotis in principio in medio
et in fine misse designat. quod offert sacrificium salutare ad emun-
dationem cogitationis locutionis et actionis. vel ad purgationem pec-
cati originalis. criminalis. et venialis. vel istorum que aguntur per
ignorantiam. negligentiam. et industriam. Hec autem ablutio potest re-
ferri ad ablutioem baptismi. cuius formam christus tradidit post su-
am resurrectionem. Euntibus inquit in mundum uniuersum do-
cite omnes gentes qui crediderint et baptizati fuerint saluus
erit rationale dicit. Sane circa maiora tutius est agendum.
sacerdos ergo sumens sanguinem propter maiorem securitatem
et reuerentiam calicem cum utraque manu tenere debet. sed in per-
fusionis sumptione sufficit altera tantum duobus digitis alterius ma-
nus adjunctis. quasi per hoc innuans sanguinem sibi non esse
sed sumendo sanguinem ter hauit. ad designandum trinitatem
Per fusionem vero bis per hoc designas caritatem que inter duos con-
sistit. Et post sumptum sacramentum non est statim spuendum si
comodosse absque violentia nature fieri potest. Sed post horam
conuenienter spueri potest in loco cooperenti. ubi sputum neque pe-
dibus calcari. Si quod est spiritualis omnia iudicat et a nemine iu-
dicat. et hostia non sicut alius cibus corporalis est masticanda sed
discretis et moderate ac leniter dentibus anterioribus teren-
da. et lingua mollificanda. ne aliqua particula dentibus adhe-
reat. quam postea emittis creando contingat. Finita preceptione
corporis et sanguinis christi antiphona sequitur que post comunio-
nem cocinitur. que coiter comunio vocatur. quod tempore comunica-
tionis fidelium vel modicum post comunicationem cantat. et illa re-
presentat gaudium apostolorum de christi resurrectione. scilicet illud quod legi-
tur. gauisi sunt discipuli viso domino. et per gaudium mirabantur.
Quod autem in aliquibus ecclesijs recipiendo canit insinuat. quod apostoli
resurrectionis gaudium sibi inuicem mutuo nunciabant. Hec est
ergo dies quam fecit dominus. exultemus et letemur in ea. Alij di-
cunt sicut itroitus misse significat. ichoatibus boni operis. ita com-
munio consumationem laudabilis finis. Nam que digne uolunt eu-
charistiam sumere et comunicare debet usque in finem sine intermis-
sione laudare deum. sicut dicit apostolus. Sine intermissione ora-
te. et ps. Benedicite dominum in omni tempore. Et alibi Sit nomen domini ben-
dictum. Hunc sensum ragit oratio ultima que completa dicitur. quod ipsa
est completum officij missalis. et perfectionem seu consumationem

boni opis representat. Alij dicit qd comunio dicit ad gra-
actiones p hostia nobis transmissa & in eduliu pposita. vel
szm alios comunio significat huius sacre comunionis & pce-
ptionis sacramenti fructu. qd ab electis obtinebit du munda
cosumabit. quo fructu dabit eis exultatio & leticia. iuxta il-
lud ps. Exultabunt sancti in gloria. & pascunt edulio absqz
paccio comutatiois ipso ppinare inuitate & pponete qd dicit.
Et ego dispono vobis regnu. Post hoc iam in fine misse sa-
cerdos se trasset ad dexteram prem altaris. & hoc ideo qz cul-
tus fidei primo fuit in populo iudaico. post hoc trassit ad
gentes. i fine vero vel circa fine itez reuertit ad iudeos ad p-
dicatoez enoch & helie. qd conuertit corda patz ad filios. quo-
nia i dieb illis saluabit iura. & reliqe israhel salue fiet. Sz
hoc no videt placere innocetio qd dicit qd xps no predicauit
gentilibz sz iudeis. & sacerdos pnucians euangeliz gerit xpi
psona. videt qd ipsa sinistra ps altaris no representat gerti-
les. Ergo ipse dicit sic ea q sunt leta p dexteram prez alta-
ris designant. p sinistra vero ea que sunt tristia & aduersa.
qz ergo sacerdos i principio misse gaudiu dnice incarnatio-
nis & natiuitatis ondit. iocundo pnu ad dexteram pre altaris
accedit. deinde ad sinistra conuertit. vt tristitia passionis illi
nuer. Sz itez redit ad dexteram vt gaudiu dnice resurrectiois
& ascensionis annunciet. Tunc dicit ordes debet multiplicari
de causa supius dicta est. Et hec ordes debet multiplicari
equaliter collectis an epistolam pnuciat. Hec oro qua sacer-
dos pmitredo salutatoez. exequitur euentis vel extesis ma-
nibus. significat illa bndictione szm inno. qua xps ascensu-
rus in celu euentis manibus legit dedisse discipulis. Na vt
lucas comemorat. Eduxit eos foras in bethania. & euentis
manibus bndixit eis. & ferebatur i celu luc. vltio. Post
illas ordes pndit salutatoz nouissima qua facta dyacon? vel
sacerdos alta voce pnuciat Ite missa est Representans illud
quod dictu est apostolis viri galilei quid statis aspicientes i
celum. sedere in ciuitate. quoadusqz induamini virtute ex
alto. Chorus aut qd in gratulando rndet deo gras. imitatur
aplos qd adorates regressi sunt in iherusalē cu magno gau-
dio. & erat sp i teplo laudates & bndicetes deo. Per hoc qd sa-
cerdos vel dyacon? dicit. Ite missa est dat licentia eadi pplo

ad ppria. vt sic sensus iste. Ite ad propria missa est finita. vel
hostia salutaris deo patri pro nobis missa est. vel vestra de
uotio missa est ecbereis sedibus misterio sacroz angeloz. Sz
ronale sic exponit. Ite post xpm & sequimini ipm. Mo eniz
est in hoc mudo standu. sed ad patriam per bona opa e festina-
duz. Quod leniter facere possumus. qz hostia missa e ad deu
patre placandu p qua fracta sut carra: & paradisi. ianna rese-
rata. In concilio aurelianense statuit qd cu ad celebrandas mis-
sas populus xpianus. in dei noie conuenit. no ante discedat
q. misse solentias copleatur. & donec pronuciatu sic Ite mis-
sa est. Et sic in hoc loco missa bene dicitur a mittere. quia
tuc vnusqzqz fidelis ad ppria ire dimittitur. Ite sciendu tri-
pliciter missa clauditur seu cosluditur. s. p Ite missa est. per
bndicam? dno & p reqdesat in pace. In diebus eni festiuis: &
generaliter qn catatur gloria in excelsis deo. & in maturis
te deu laudam? cosluditur cu Ite missa est. Et huius ro est
quia in diebus istis populus in primitiua ecclesia ad ecclesi-
am cosluebat: & quia tenebatur expectare fine misse. & nesci-
ebat qn esset finis: minister vertebat facie ad eos das eis li-
cetiam recedendi. Sed in diebus pfectis & in ferijs: quib? no
cantatur gloria in excelsis: missa cosluditur cu benedicam?
dno. quia tuc ministri & sacerdotes: quail soli sine populo:
in primitiua ecclesia missas dixerunt Ideo iuxta more anti-
qua dicim? istis diebus bndicam? dno: specialiter i ieiunio
& in aduentu dni. missa clauditur cu bndicamus dno etiam
dnicis diebus: ad denotandu qd si semper dno benedicendum
sit. multo magis hoc opere facere debemus. Hec ronale. Sz
quia semp debemus manere in gratiaru actione. chorus re-
spondet vniformiter. deo gratias. Et sic quando dicitur con-
cludendo missa. benedicam? domio. p hoc populus ad grati-
arua adoes inuitatur. eo qd post oia bona pacta deo debemus
regratiari & euz laudare: szm dictu apli. Gratias agere. sine
intermissione orate. Et quando sacerdos vel dyacon? dicit
Ite missa est. tuc in pluribus ecclesijs facie vertit ad popu-
lum. Et ronabiliter. quia ad eos quos pntes licentiam?
sermonē dirigimus. & eis ad quos sermonē dirigimus facie
psentare solemus. Sed dicendo benedicamus domio. no disti-
cte alloquitur populu. sicut cu dicit Ite missa est. sed ia se co-

numerat. et ideo facie vertit ad orientem. ut vero orienti ex alto qui illuminat omnem hominem gratias referamus. Sed missae defectorum clauditur per requiescat in pace. Eius enim per totius officii optatur requies: praecipue in principio. ut ergo finis correspondeat principio missae clauditur per requiescat in pace et tunc respondetur amen. fiat. Isto facto sacerdos novissimam facit benedictionem super populum. et haec designat spiritus sancti missionem in discipulos quem dominus de celo misit in eos iuxta quod ipse promisit. Accipietis inquit virtutem supervenientis spiritus sancti in vos: Sicut enim spiritus sanctus in nomine totius trinitatis mittitur. eo quod opera sanctae trinitatis indivisa sunt. Ita et sacerdos istam benedictionem facit in nomine individuae trinitatis dicens Benedicat et custodiat vos divina maiestas. pater et filius: et spiritus sanctus. et virtus et gratia benedictionis eiusdem sanctae trinitatis. et consolatio almi spiritus super populum descendat et semper maneat. Haec enim benedictio: per verbum oris et signum crucis exprimitur. quia ista missio sancti spiritus per sonum vehementis aeris: a caelis et per linguas igneas intonuit. Unde legitur act. 2. Factus est repente de caelo sonus. Et subdit. Et apparuerunt illis desuper dispartite lingue etc. In qua benedictione finis habetur missae. Haec finis missae finem designat mundi. in quo electi dei libertatem habebunt: et deum semper benedicent. et ipse deus ipse benedicet et populo suo in pace. Item quod promissorum suorum tenet forma: quam separabit bonos a malis. quasi agnos ab ovis. Et dicit bonis. Venite benedicti patris mei. possidete vos. Tunc enim iusti ad claritatis gloriam perducuntur et fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Sicut enim super eos effulgebit benedictio domini. Malis vero dicitur. Ite vos missa est mala et intollerabilis sententia. Ite maledicti in ignem eternum. ut dicitur Mat. 25. Deinde sacerdos inclinans caput ad altare dicit. Placeat tibi sancta trinitas etc. osculans altare: sequi signo crucis signans. ut illibata fides eorum ipsius et mentem semper possideat. et animus minuat usque ad obtentum vite perbenis. in qua fidelis anima sociabitur deo in osculo salvatari. in coniunctione inseparabili. in caritate christi. quando videbimus ipsum sicuti est: regem in decore suo. quando illum cognoscemus: sicuti et cogniti sumus: cum penitus evacuabitur omne quod ex parte est. quoniam tunc ve-

1001
 nient quod perfectum est. Ubi quicquid vis ad nutum adest. quicquid non vis procul deest. ubi erit status omnium aggregatorum bonorum perfectus. In quo ipse finis erit nostrorum desideriorum. qui sine fine videbitur et sine fastidio amabitur. et sine fatigatione laudabitur. A laude ergo quia incepimus. in laude quoque terminemus: ut in eternum laudemus eum. Qui vivit et regnat in secula seculorum deus Amen.

Sequitur registrum et ordo tractatum et capitulorum huius libri: qui in duos libros priores divisus est

Libri primus est de quibusdam praedictis et disponendis ad dominum et corporis christi tractationem et sumptionem et de ipso sacramento in se et in generali et habet quatuordecim tractatus

Tractatus primus est de studio sacrae scripture. et habet sex capitula. Capitulum primum enarrat quare sacra scriptura servetur sic servanda.

Secundum declarat quot et quomodo in se habere debeat lector sacrae scripture. folio ij

Tertium propter quem finem sacra scriptura sit addiscenda. folio iij
 Quartum quot modis contingat peccare studendo sacrae scripturam vel aliam scientiam. folio iij

Quintum de modo studendi sacrae scripturam. folio vj
 Sextum quot modis sacra scriptura exponatur. folio vij

Tractatus secundus est de sacramento eucharistie in generali et habet quatuordecim capitula.

Primum cap. in quibus sacramentum eucharistie in veteri lege sit figuratum. viij
Secundum a quo et quare hoc sacramentum sit institutum. ix
Tertium quoniam hoc sacramentum sit institutum. x
Quartum de dignitate huius sacramenti. xi
Quintum de necessitate huius sacramenti. xii
Sextum de diversis nominibus huius sacramenti. xiii
Septimum de modo sumendi hoc sacramentum. xiiii
Octavum que sint signa per que coniecturari possimus nos esse dignos ad hoc sacramentum percipiendum. xv
Nonum de utilitatibus quas consequuntur digne sumentes hoc sacramentum. xvi
Decimum de dampnis que consequuntur indigne sumentes. xvii
Undecimum quot modis hoc sacramentum sumatur. xviii
Duodecimum an peccata venialia impedire possint effectum huius sacramenti in sumente. xix
Tertiodecimum an propter nocturnalem pollutionem communio sit premissenda. xx
Quartodecimum an melius sit sacramentum hoc frequenter accipere quam rarius. xxi

Tractatus tertius est de ministro sacramenti eucharistie et habet. viij. capitula.

Primum capitulum de conditionibus requisitis ad debitum ministerium huius sacramenti. xxiij
Secundum de diversis nominibus sacerdotum in canone biblicis expressis. xxiiii
Tertium de eorum dignitate et excellentia. xxv
Quartum de ipsorum honestate et clericali decetia. xxvi
Quintum de ipsorum castitate. xxvii
Sextum de clericali tonsura. xxviii
Septimum quomodo sacerdos se debeat ad missam preparare. xxix
Octavum de indigne confitentibus et sumentibus corpus christi. xxx

Tractatus quartus In quo quedam in speciali de missa declarantur habet. xvij. capitula.

Primum capitulum quot modis missa dicitur quomodo dicitur dicitur et unde dicitur. xxxiij
Secundum qualiter missa sit celebranda. xxxiiii
Tertium de prolatione missae. xxxv
Quartum quare missa quotidie celebratur et tamen christus semel passus sit. xxxvi
Quintum an liceat sacerdoti in aliquo casu bis celebrare in uno die. xxxvii
Sextum an missa boni sacerdotis melior sit quam missa mali sacerdotis. xxxviii
Septimum quare missa libenter sit audienda. xxxix
Octavum qualiter missa sit audienda. xl
Nonum quare sacrificium missae versus orientem offertur et deo sit ubique. xli
Decimum qualiter a sacerdote in missa adorandum sit deus et quare et qualiter suas orationes pronuntiare debet. xlii
Undecimum quot modis missa paginetur et de eadem quo missa solemnizatur. xliii
Duodecimum de diversitate officii abrosiani et gregoriani. xliiiii
Tertiodecimum de hora celebrationis missae. xlv
Quartodecimum de prima institutione missae et a quibus missa secundum huiusmodi ritum est ordinata. xlvi
Quintodecimum de provida ordinatione missae et in quibus consistit. xlvii
Sextodecimum de retentione legalis sacrificii ad sacrificium missae. xlviii
Decimaseptimum quare dies sabbati cessat beato virgini in specialis commemoratione et qualiter officia missae distinguuntur secundum aliquas terrarum consuetudines iuxta numerum dierum in ebdomada. xlix
Tractatus quintus de vestimentorum decetia multiplicitate et instrumentorum concurrentium multiformitate pertractabit et habet duo capitula.

Primum cap. de indumentis et ornamentis sacerdotalibus. l
Secundum de instrumentis ad officium missae ordinatis. li

Secundus liber est de perficientibus hoc sacramentum et de peri-

culis circa ipsam contingentibus et dividitur in tres tractatus

Tractatus primus est de prima parte missae: scilicet de parte preparatoria et habet .xj. capitula.

- Capitulum primum de debita dispositione et preparatione ministri .xlj.
- Secundum de allegorica et tropologica significatione introitus .l.
- Tertium de laude sancte trinitatis .s. gloria patri. .lxi.
- Quartum de accessu altaris .lxii.
- Quintum de osculo altaris et signo sancte crucis. .lv.
- Sextum de translatione ad dexteram partem altaris et de libri aspergione. .lvj.
- Septimum de kireleyson .lvj.
- Octavum de cantu angelico .s. gloria in excelsis deo: et eius expositione. Et quare in missa beate virginis interponitur ista tropica .s. Spiritus et alme etc. .lvij.
- Nonum quare non semper cantatur Gloria in excelsis. .lxv.
- Decimum de salutatione sacerdotis .s. dominus vobiscum et de collectione. .lxvij.
- Undecimum de numero collectarum et de conclusione eorumdem. .lxvij.

Tractatus secundus est de secunda parte missae .s. de parte instructoria et habet septem capitula.

- Primum capitulum de epistola: .lxxj.
- Secundum de graduali. .lxxv.
- Tertium de alleluia. .lxxv.
- Quartum de tractu vel tractibus. .lxxj.
- Quintum de prosis seu sequentiis. .lxxv.
- Sextum de evangelio. .lxxv.
- Septimum de symbolo et eius expositione .lxxvj.

Tractatus tertius est de tertia parte missae .s. de parte oblatoria que precedit ipsam preparationem et dividitur in quinque capitula

Primum capitulum subdividitur in sex partes.

Prima de salutatione que premititur offertorio et de ipso of

- fertorio. .lxxvj.
- Secunda de oblatione presentatione Ibi suscipe sancta trinitas. .lxxv.
- Tercia de altaris purificatione. .lxxv.
- Quarta de manuum ablutione. .lxxv.
- Quinta de cordis humilitate ibi. In spiritu humilitatis .lxxv.
- Sexta de oratione secreta. .lxxv.

Secundum capitulum subdividitur in duas partes.

- Prima de prefatione in generali et eius expositione. .lxxv.
- Secunda de numero spatialium prefationum et earum expositionibus. .lxxv.

Tertium capitulum est de Canone et habet duas partes.

- Prima de ritu quem debet habere sacerdos legendo canonem Et de nominibus canonis. Et de modo legendi Et quare secreta leguntur. .lxxv. c. et cii.
- Secunda de divisione canonis in quinque partes. In quarum prima ponuntur orationes et obsecrationes pro ecclesia sancta et congregatione fidelium in generali et pro aliquibus in speciali Et invocationes pro suffragiis sanctorum .lxxv. vsq. cxv.
- In secunda implorat dei patris benigna placatio. .cxv.
- In tertia ponuntur verba ipsarum consecrationum efficiencia .cxv.
- In quarta tractatur de consecrationum memoratone .cxv.
- In quinta oratur pro refrigerio et gloria mortuorum. .clij.

Quartum capitulum est de dominica oratione et eius expositione. .clx.

Quintum capitulum est de gratiarum actione siue de laudibus et sine missa. .clxx.

Laus Deo.

I-39

HUGO DE PRATO FLORIDO

Sermones de tempore super Evangelia et
Epistolas. /Lugduni.- Johannes Carcan.-
c. 1486/

319 fol.- 8 hoj. (1).- Faltan

L. gót.- 47 lin.- 2 col.

H.C. 9001, Cap. III, p. 460

(1) Faltan hoj.

R. 21485

I-40

NICOLAUS DE AUSMO

Supplementum Summae Pisanellae. Vene-
ti.- Franciscus /Rennes/ de Hailbrunn et
Nicolaus de Francifordia.- 1474.

313 hoj.- Fol.

L. gót.- 2 tam.- 2 col.- 47-48 lin.- Inic.
min.

H.C. 2153

R. 21486

I-41

GRUNER, Vincentius

Expositio officii Missae sacrique cano-
nis. /Caesaraugustae.- Paulus Hurus et
Johannes Planck.- c. 1479-84/

174 fol.- Fol.

Haebler, 306

R. 21376